

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
PROTOHİSTORYA VE ÖNASYA ARKEOLOJİSİ BİLİM DALI

BAŞLANGICINDAN GEÇ TUNÇ ÇAĞI SONUNA KADAR BATI
ANADOLU'DA MÜHÜR VE MÜHÜR BASKILARI

Doktora Tezi
Nurgül ÖZGÜN

ANKARA-2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
PROTOHİSTORYA VE ÖNASYA ARKEOLOJİSİ BİLİM DALI

BAŞLANGICINDAN GEÇ TUNÇ ÇAĞI SONUNA KADAR BATI
ANADOLU'DA MÜHÜR VE MÜHÜR BASKILARI

Doktora Tezi
Nurgül ÖZGÜN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Vasıf ŞAHOĞLU

ANKARA-2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
PROTOHİSTORYA VE ÖNASYA ARKEOLOJİSİ BİLİM DALI

BAŞLANGICINDAN GEÇ TUNÇ ÇAĞI SONUNA KADAR BATI
ANADOLU'DA MÜHÜR VE MÜHÜR BASKILARI

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Vasıf ŞAHOĞLU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Vasıf ŞAHOĞLU

Prof. Dr. Tayfun YILDIRIM

Prof. Dr. İ. Tunç SİPAHİ

Doç. Dr. Yiğit H. ERBİL

Doç. Dr. Neyir KOLANKAYA BOSTANCI

Tez Sınavı Tarihi: 03/07/2023

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (03/07/2023)

Nurgül ÖZGÜN

ÖNSÖZ

“Başlangıcından Geç Tunç Çağı sonuna kadar Batı Anadolu’da Mühür ve Mühür Baskıları” başlıklı bu çalışmada Batı Anadolu Bölgesi yerleşimlerinde gerçekleştirilen sistemli kazılarda, başlangıcından Geç Tunç Çağı sonuna kadar geçen süreçte ele geçen mühür ve mühür baskılı buluntular incelenmiştir.

Doktora ders sürecimde ve tez çalışmam sırasında bana karşı sonsuz bir anlayış göstererek çalışmalarımı izleyen, deneyim ve birikimlerini esirgmeden aktararak farklı bakış açıları yakalamamı sağlayan değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. Vasıf ŞAHOĞLU’na en içten teşekkürlerimi sunarım.

Doktora tez izleme komitesinde yer alarak, fikir ve önerileriyle bu çalışmanın oluşmasında emeği geçen değerli hocalarım sayın Prof. Dr. Tayfun YILDIRIM ve sayın Doç. Dr. Yiğit H. ERBİL’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Doktora sürecimdeki tüm sorularıma her zaman vakit ayırdıkları ve kolaylık sağladıkları için Araştırma Görevlisi arkadaşlarım Gökhan BİLEN ve Tarık ÖĞRETEN’e çok teşekkürler ederim.

Doktora çalışmasına başladığım ilk günlerden itibaren profesyonel çalışma hayatımda esnek çalışma saatleri sunan birim yöneticilerime ve sonsuz manevi desteklerini hiç esirgemeyen mesai arkadaşlarım Feza GENÇ, Şükran SEVİNDİ ve adını sayamadığım tüm arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışma sürecimin en başından itibaren her zaman yanımda olan, yardım, destek ve anlayışını hiçbir zaman esirgemeyen, büyük manevi destekleriyle beni olumlu yönde motive eden ağabeylerim Atay Aziz ÖZGÜN ve Metin ÖZGÜN’e ne kadar teşekkür etsem azdır. Tezimi hazırladığım süreç boyunca hep yanımda olan, beni her zaman destekleyen ve moral veren yeğenlerime sonsuz teşekkürler ederim.

Nurgül ÖZGÜN

Ankara-2023

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	x
I. GİRİŞ	1
I. 1. Çalışmanın Amacı	1
I. 2. Çalışmanın Kapsamı	2
I. 3. Çalışmanın Yöntemi.....	2
I. 4. Batı Anadolu Coğrafyası.....	4
I. 5. Kronoloji ve Terminoloji	7
1. 5. 1. Neolitik Dönem Kronolojisi ve Terminolojisi	7
I. 5. 2. Kalkolitik Dönem Kronolojisi ve Terminolojisi	11
I. 5. 3. Erken Tunç Çağı Kronolojisi ve Terminolojisi.....	12
I. 5. 4. Orta Tunç Çağı Kronolojisi ve Terminolojisi	15
I. 5. 5. Geç Tunç Çağı Kronolojisi ve Terminolojisi.....	17
II. MÜHÜR KAVRAMI VE MÜHÜRLERİN DEĞERLENDİRİLMESİNDEKİ YAKLAŞIMLAR.....	20
III. BATI ANADOLU KRONOLOJİK GELİŞİM SÜRECİNDE MÜHÜR VE MÜHÜR BASKILARI	26
III. 1. Neolitik Dönem	26
III. 2. Kalkolitik Dönem	29
III. 3. Erken Tunç Çağı.....	30
III. 4. Orta Tunç Çağı	35
III. 5. Geç Tunç Çağı.....	36
IV. BATI ANADOLU'DA MÜHÜR VE MÜHÜR BASKILARININ BULUNDUĞU MERKEZLER VE MEZARLIK ALANLARI	39
IV. 1. Aphrodisias-Pekmez Tepe/Aydın	39
IV. 2. Ayasuluk Tepesi-Selçuk/İzmir	40
IV. 3. Bademağacı/Antalya	42
IV. 4. Bağbaşı-Elmalı/Antalya	43
IV. 5. Bakla Tepe/İzmir	44
IV. 6. Beşik-Sivritepe/Çanakkale	46
IV. 7. Beycesultan/Denizli	47
IV. 8. Bolvadin-Üçhöyük Tepe/Afyon	49
IV. 9. Boz Höyük-Dinar/Afyon.....	50

IV. 10. Coşkuntepe/Çanakkale	51
IV. 11. Çakallar Tepesi-Urla/İzmir	51
IV. 12. Çakırbeyli-Küçüktepe/Aydın	51
IV. 13. Çavlum Mezarlığı/Eskişehir	52
IV. 14. Çeşme-Bağlararası/İzmir	52
IV. 15. Çiledir/Kütahya	53
IV. 16. Çine-Tepecik/Aydın	54
IV. 17. Daskyleion/Balıkesir	55
IV. 19. Dede Mezarı/Afyon	56
IV. 20. Demircihüyük/Eskişehir	57
IV. 21. Dinar-Ablak Höyük/Afyonkarahisar	58
IV. 22. Dinar-Küçük Çataltepe/Afyonkarahisar	58
IV. 23. Ege Gübre/İzmir	59
IV. 24. Emporio/Chios/Sakız Adası	59
IV. 25. Gelidonya Batığı/Antalya	60
IV. 26. Hacılar/Burdur	61
IV. 27. Hacılar Büyük Höyük/Burdur	62
IV. 28. Hacımusalar Höyüğü/Antalya	63
IV. 29. Heraion/Samos/Sisam Adası	64
IV. 30. Höyücek/Burdur	65
IV. 31. Höyüktepe/Kütahya	66
IV. 32. Kadıkalesi-Kuşadası/Aydın	66
IV. 33. Kaklık Mevkii/Afyon	67
IV. 34. Kanlıtepe/Burdur	67
IV. 35. Karahisar/Denizli	67
IV. 36. Karain Mağarası/Antalya	68
IV. 37. Karataş-Semayük/Antalya	68
IV. 38. Keçi Çayırı/Eskişehir	69
IV. 39. Kızıl Höyük/Isparta	70
IV. 40. Kusura/Afyonkarahisar	70
IV. 41. Küllüoba/Eskişehir	71
IV. 42. Lagina Börükçü-Kumyer/Muğla	72
IV. 43. Laodikeia-Asopos Tepesi/Denizli	72
IV. 44. Laodikeia-Kandilkırı/Denizli	73
IV. 45. Latmos-Malkayası/Aydın	74

IV. 46. Liman Tepe/İzmir	74
IV. 47. Menteş Üyük-Sandıklı/Afyon	75
IV. 48. Methymna/Lesbos/Midilli Adası.....	75
IV. 49. Metropolis-Bademgediği Tepe/İzmir	76
IV. 50. Milet/Aydın	77
IV. 51. Myrina/Lemnos/Limni Adası.....	78
IV. 52. Panaztepe/İzmir	78
IV. 53. Pilavtepe-Milas/Muğla	79
IV. 54. Poliochni/Lemnos/Limni Adası	79
IV. 55. Seyitömer/Kütahya.....	80
IV. 56. Suluin Mağarası/Antalya.....	81
IV. 57. Şarhöyük-Dorylaion/Eskişehir	81
IV. 58. Tavşan Adası-Didim/Aydın	82
IV. 59. Thermi/Lesbos/Midilli	83
IV. 60. Troya/Çanakkale	84
IV. 61. Uluburun Batığı/Antalya	85
IV. 62. Ulucak Höyük/İzmir.....	85
IV. 63. Yanarlar Mezarlığı/Afyon	86
IV. 64. Yassitepe/İzmir.....	86
IV. 65. Yeşilova Höyük/İzmir	87

V. MÜHÜR VE MÜHÜR BASKILARININ TİPOLOJİSİ VE DÖNEMLERE GÖRE KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMELER..... 89

V. 1. Mühür Biçimleri	90
V. 1. 1. Damga Mühürler ve Baskıları	90
V. 1. 2. Silindir Mühürler ve Baskıları.....	117
V. 1. 3. Silindir-Damga Mühürler	120
V. 2. Mühür ve Mühür Baskıları Üzerinde Görülen Motif ve Bezemeler	122
V. 2. 1. Geometrik Bezeme	122
V. 2. 1. 1. Konsantrik Bezeme (M 1)	123
V. 2. 1. 2. Spiral (M 2)	124
V. 2. 1. 3. Haç/Artı işareti (M 3)	127
V. 2. 1. 4. Swastika/gamalı haç (M 4).....	128
V. 2. 1. 5. Meander (M 5).....	130
V. 2. 1. 6. Labirent (M 6)	130
V. 2. 1. 7. Anafor (M 7).....	131

V. 2. 1. 9. Şevron/İç içe aç (M 9)	132
V. 2. 1. 10. Zikzak (M 10)	135
V. 2. 1. 11. Kafes (M 11)	136
V. 2. 1. 12. Eşkenar Dörtgen (M 12)	137
V. 2. 1. 13. Yay (M 13)	137
V. 2. 1. 14. Nokta (M 14)	138
V. 2. 1. 15. Işın (M 15)	138
V. 2. 1. 16. Çizgisel/Linear (M 16)	139
V. 2. 2. Bitkisel Bezeme	139
V. 2. 2. 1. Ağaç dalı/stilize yaprak (M 17)	139
V. 2. 3. Figüratif Bezeme	141
V. 2. 3. 1. İnsan yüzü/Maske (M 19)	141
V. 2. 4. 2. İnsan figürlü (M 20)	141
V. 2. 4. 3. Hayvan figürlü (M 21)	142
V. 2. 4. Sembol/Yazı/Diğer	142
V. 2. 4. 1. Örgü/Zincir Bezeme (M 22)	142
V. 2. 4. 2. Yıldız (M 23)	143
V. 2. 4. 4. Signe Royal (M 25)	143
V. 2. 4. 5. Ankh (M 26)	145
V. 2. 4. 6. Gemi (M 27)	146
V. 2. 4. 7. Yazı (M 28)	147
VI. GENEL DEĞERLENDİRME.....	153
VII. SONUÇ	167
VIII. KATALOG	177
IX. KAYNAKÇA	393
X. HARİTA VE TABLOLAR LİSTESİ.....	472
XI. HARİTALAR	474
XII. TABLOLAR.....	477
XIII. ÖZET.....	494
XIV. ABSTRACT	496

KISALTMALAR LİSTESİ

Metin, Katalog ve Kaynakça İçinde Kullanılan Kısaltmalar

Abb.	Abbildung
Age	Adı geçen eser
Ağ.	Ağırlık
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CMS	Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel
cm.	Santimetre
Ç:	Çap
Çiz.	Çizim
ed.	Editör
eds.	Editörler
EH	Erken Hellas
ENÇ	Erken Neolitik Çağ
Env.	Envanter
EM	Erken Minos
ETÇ	Erken Tunç Çağı
Fig.	Figür
Gen:	Genişlik
GH	Geç Hellas
GKÇ	Geç Kalkolitik Çağ
GM	Geç Minos
GNÇ	Geç Neolitik Çağ
GTÇ	Geç Tunç Çağı
Hrt.	Harita

in.	İçinde
IstMitt	Istanbuler Mitteilungen
Kal.	Kalınlık
Kat. No.	Katalog Numarası
km	Kilometre
Koloni Çağı:	Asur Ticaret Kolonileri Çağı
KST	Kazı Sonuçları Toplantısı
Lev. No.	Levha Numarası
m	Metre
MÖ.	Milattan Önce
No.	Numara
OM	Orta Minos
OTÇ	Orta Tunç Çağı
Pl.	Plate
Res.	Resim
S.	Sayı
s.	Sayfa
Şek.	Şekil
Tab.	Tablo
TTKY	Türk Tarih Kurumu Yayınları
Tüba-Ar	Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi
U:	Uzunluk
vd.	ve devamı
Yük.	Yükseklik

I. GİRİŞ

I. 1. Çalışmanın Amacı

“Başlangıcından Geç Tunç Çağı sonuna kadar Batı Anadolu’da Mühür ve Mühür Baskıları” başlıklı bu tez çalışmasında, Batı Anadolu’da Neolitik Dönem’den Geç Tunç Çağı sonuna kadar gelişen ve değişen kültürel süreçler içinde mühür ve mühür baskılarının yeri ve öneminin ortaya konması amaçlanmıştır. Batı Anadolu’da başlangıcından itibaren bireyler veya topluluklar tarafından bir eşya/alet olarak kullanılan mühürlerin, sosyo-politik, ekonomik, kültürel ve ideolojik sistemler içindeki rolünün ve etkileşiminin kapsamlı bir ‘bütün’ oluşturacak şekilde ortaya konulması asıl amaç olacaktır.

Bu çalışmada mühür ve mühür baskı uygulamalarının dağılımı ve bağlamsal analizleri hem bölgesel hem de bölgelerarası ölçekte ele alınarak hammadde, teknolojik bilgi ve kültürel davranışlar açısından değerlendirilmiştir. Bölgede sistemli kazısı yapılmış merkezlerden ele geçen mühür ve mühür baskılarından oluşan arkeolojik veriler, ikonografik ve stilistik açıdan da incelenerek tipolojik bir değerlendirme ortaya konulmuştur. Mühür ve mühür baskılarının arkeolojik yorumunu, antropoloji, sosyoloji gibi diğer sosyal bilim yöntemlerinin yanında, sosyo-kültürel sistemlerin şekillenmesinde önemli bir etmen olan ‘coğrafi yayılmcılık’ ve ‘paleo-environmental/çevresel’ ilişkilerden yararlanarak açıklamaya çalışmak diğer hedefimiz olacaktır. Günümüz arkeolojik kazılarında daha sıklıkla tercih edilen ve küresel ölçekte aynı zaman dilimini karşılaştırma imkânı veren radyo-karbon tarihlendirme yöntemleri baz alınarak, aynı zamanda aynı bölgedeki veya komşu bölgelerdeki mühür ve mühür baskısı uygulamalarındaki benzerlik ve farklılıkların daha net verilerle ortaya konulması amaçlanmıştır.

Mühür ve mühür baskılarının arkeolojik incelemeleri “işlevsellik” ve “süreçsellik” açısından da ele alınarak, farklı veya benzer unsurların birbirleriyle ilişkileri ve etkileşimleri belirlenecektir. Batı Anadolu’da, Başlangıcından Geç Tunç Çağı sonu aralığını içeren dönemlerin toplumsal ve kültürel sistemlerinin ‘ne olduğu?’, ‘nasıl iş gördükleri?’, ‘niçin ve nasıl?’ geri döndürülemez bir şekilde değiştiği ve bu sistemlerin içinde yaşayan toplumların bireysel veya ortak olarak üretip kullandığı mühür ve mühür baskı uygulamalarının rolünün ne olduğunun açıklanması asıl hedef olacaktır. Ayrıca, henüz bürokrasi ve hiyerarşik idari sistemlerin oluşmadığı dönemlerden önce ve sonrasındaki mühür örnekleri ‘mekânsal’ ilişkilerle ele alınarak, işlevleri ve taşıdığı anlamlar hakkında dönemin insanların dini ve sosyal yaklaşımları konusunda değerlendirmeler yapılacaktır. Mühürler üzerine çalışmalar yürüten bilim

insanlarının farklı görüşleri ele alınmış ve bunların bir bölümünü destekleyen veriler ortaya konmuştur.

Bu araştırmalar sonucunda oluşturulan tez çalışması, Batı Anadolu'nun hem kendi sosyo-politik, kültürel ve ekonomik karakteri içerisindeki hem de komşu bölgelerdeki farklı zaman ve mekânsal ölçeklerde yaşayan toplumların ürettiği ve kullandığı mühür örneklerinin işlevleri ve taşıdığı anlamlar hakkında sorulan yeni sorulara cevap verebilecek, konu ile ilgili gelecek araştırmalara ışık tutabilecek bir kaynak niteliği taşıyacaktır.

I. 2. Çalışmanın Kapsamı

Tez konusunun araştırılacak ana coğrafi bölgesi Batı Anadolu yerleşimleri olacaktır. Bu bölge kapsamında, kuzeyden güneye doğru Batı Anadolu Sahil Kesimi, kıyıyla yakın bağlantılı Kuzey-doğu Ege Adaları ve İç Batı Anadolu Bölgesi içindeki yerleşimler ve mezarlık alanları yer alacaktır. Ayrıca Batı Anadolu'nun güneyindeki Akdeniz coğrafyası üzerinde yer alan Uluburun ve Gelidonya batık gemileri araştırma kapsamı içerisinde değerlendirilecektir.

Araştırmanın dönemsel sınırları, adı geçen bölgede mühürlerin ilk ortaya çıktığı Neolitik Dönemden Geç Tunç Çağı sonuna kadar olan süreçtir. Batı Anadolu'da geçmiş yıllarda kazısı yapılmış merkezlerden ele geçen mühür ve mühür baskısı örnekleriyle, son yıllarda yapılmış kazı çalışmalarıyla açığa çıkartılan yeni mühür örnekleri bir araya getirilerek incelenmiş, işlevleri ve taşıdıkları anlamlar bir bütün olarak kapsamlı bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu kapsamın içeriğinde, mühür örneklerinin Anadolu köken sorunu, çekirdek bölge tanımı ve yayılımı, bölgesel farklılıkları ve kültürel yansımaları bir bütün olarak ele alınacaktır.

Çalışma kapsamında incelenen mühür ve mühür baskılı buluntuların literatürde yer alan tüm örnekleri ele alınmaya çalışılmıştır. Buluntuların kırık, eksik veya tamamlanmamış durumda olanları konusunda herhangi bir seçim yapılmamıştır. Arkeolojik kazılar sonucunda buluntu kontektleri belli olan örnekler yanında, kontektleri belli olmayan ancak tip ve bezeme açısından tarihlendirme veya bölgesel ilişkilere açıklık getirmesi açısından ünik nitelikli sayılabilecek örnekler de ele alınmıştır.

I. 3. Çalışmanın Yöntemi

“Başlangıcından Geç Tunç Çağı sonuna kadar Batı Anadolu'da Mühür ve Mühür Baskıları” başlıklı bu tez çalışması altı ana bölümden oluşmaktadır.

Tezin Giriş bölümünün alt başlıklarında Batı Anadolu Bölgesi coğrafyasının özellikleri hakkında genel bilgi verilmiştir. Sözü geçen bölgenin sınırları içinde değerlendirilen kıyıya çok yakın Kuzey Doğu Ege Adaları, Batı Anadolu Sahil Kesimi ve İç Batı Anadolu Bölgesi coğrafi konum ve jeomorfolojik yapı açısından genel özellikleri ile yorumlanmıştır. Giriş bölümünün diğer bir alt başlığında yer alan Batı Anadolu kronolojisi ve terminolojisi hakkında genel bilgiler aktarılmış ve kronolojik tablolar oluşturularak eklenmiştir.

Çalışmanın “mühür kavramı ve mühürlerin değerlendirilmesindeki yaklaşımlar” başlıklı ikinci bölümünde konu ile ilgili geçmişten günümüze kadar yapılan bilimsel yorumlar baz alınarak, mühür ve mühür baskılarının tanımı ve anlamı hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde “Batı Anadolu kronolojik gelişim sürecinde mühür ve mühür baskıları” ana başlığının alt başlıklarında tüm dönemler tek tek değerlendirilerek kronolojik olarak sıralanmıştır. Bu bölümde hem dönemlerin genel tanımı yapılmış hem de sözü geçen bölgede dönemler içinde mühür ve mühür baskı uygulamalarının değişim ve gelişmelerinin neler olduğu ortaya konmuştur.

Mühür ve mühür baskılarının ele geçtiği Batı Anadolu yerleşimleri ve mezarlık alanlarının ele alındığı dördüncü bölümde coğrafi konum, kazı araştırma tarihçesi ve stratigrafik değerlendirmeler kısaca ele alınarak alfabetik sıralamayla belirtilmiştir.

Beşinci bölümde mühürlerin tipolojik değerlendirmeleri ve mühürler üzerinde görülen bezeme ve motif sınıflamaları diğer bölgelerde ele geçen benzer örneklerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Çalışmada değerlendirilen mühürlerin tipolojisi ve motif sınıflaması her dönem için ayrı ayrı değil tüm dönemleri kapsayacak şekilde değerlendirilmiştir. Tipolojik çalışmada incelenen mühürler öncelikle tip gruplarına göre ayrılmıştır. Bu bölümde özellikle damga mühür tipinde üretilmiş farklı tutamak ve mühür biçimlerine sahip olanlar alt başlıklar halinde belirtilmiştir. Başlangıcından itibaren mühür ve mühür baskılarının dönemler içindeki değişim ve gelişmelerini gösteren mühür tipleri ve motif sınıflamaları ayrı tablolar halinde belirtilmiştir. Ayrıca söz konusu dönemler içinde Batı Anadolu dışındaki bölgelerde ele geçmiş benzer örneklerle paralellikler kurulmuştur. Böylece arkeolojik veri olarak mühür ve mühür baskılarının kültürel bir biyografisi oluşturulmuştur.

Çalışmanın genel değerlendirme ve sonuç bölümünde, araştırmada belirtilen kavramlar doğrultusunda mühür ve mühür baskılarının analiz ve sonuç değerlendirmeleri ele alınarak, dönemler içindeki sosyo-ekonomik ve kültürel aktarımlarının neler olduğu ortaya çıkartılmıştır. *Mühürlerin yaşam alanı ve yaşam için*

gerekliliği? Farklı mekân ve farklı zamanlardaki işlevsel portresinin değişkenliği? gibi sorular, beslenme, ekonomik düzen, politik ve toplumsal yapı, ritüel uygulamalar ve doğal çevre ortamıyla bağlantılı olarak cevaplanmaya çalışılmıştır.

Katalog çalışmasını oluşturan yedinci bölümde, daha önce yayınlanmış kaynaklarda belirtilen buluntuların ölçüsü, yapıldıkları malzeme, ait oldukları dönem ve buluntu kontekstleri gibi veriler katalog çizelgesi üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca tipolojik sınıflandırmaları belirten kısaltma ve numaralar da belirtilmiştir. Buluntuların yayınlarda yer alan fotoğraf ve çizimleri kullanılmıştır. Çizimleri olmayan örneklerin dijital ortamda fotoğraf üzerinden çizimleri yapılarak eklenmiştir. Konu ile ilgili kullanılan yayın kaynakları katalog çizelgesinin alt kısımlarında belirtilmiştir.

Tez kapsamında incelenen mühürler daha önce yayınlanmış literatürde yer aldığı için sürekli bir kütüphane çalışmasını gerekli kılmıştır. Bu çalışmalar Ankara’da *İngiliz Arkeoloji Enstitüsü (BIAA)*, *Amerikan Arkeoloji Enstitüsü (ARIT)*, *Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi*, *Bilkent Üniversitesi* ve *Türk Tarih Kurumu* kütüphanelerinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca akademik çalışma ve araştırma makalelerinin taranması, uluslararası müze ve özel koleksiyon kataloglarına ulaşım dijital veri kaynakları üzerinden yapılmıştır. Özellikle Ege, Tunç Çağı *gliptik* verilerinin değerlendirmesi, Heidelberg Üniversitesi ve Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından hazırlanan *Corpus der minoischen und mykenischen Siegel (CMS)* ve *CMS/Arachne* arşivleri dijital veri tabanı üzerinden yapılmıştır.

I. 4. Batı Anadolu Coğrafyası

Asya ile Avrupa kıtaları arasında doğu-batı yönünde uzanan Anadolu toprakları üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımadadır. Anadolu yarımadasının batısı ile Kıta Yunanistan arasında yer alan deniz, içinde çok sayıda adaların yer alması nedeniyle “Adalar Denizi” olarak adlandırılmıştır. 1940’lı yıllardan sonra bu isim “Ege Denizi” ne dönüştürülmüştür¹. Ege Denizi, doğuda Kıta Yunanistan, kuzeyde Makedonya ve Trakya kıyıları, güneyde Girit, Rodos adası, orta kısımda Kiklad Adaları, Batı Anadolu kıyı şeridi ve Kuzey-Doğu Ege adalarını kapsayan geniş bir coğrafi alana sahiptir.

Geçmişte birbirine bağlı olan Batı Anadolu ile Kıta Yunanistan kara kitlesi yer hareketlerine bağlı olarak parçalanmıştır. Bunun sonucunda kara kitlesinin büyük bir kısmında çökmeler meydana gelerek günümüzde Ege denizinin suları altında kalmıştır. Kara yüzeyinde oluşan bu kırılmalar yer kabuğu çatlaklarında çöktürmeler oluşturarak

¹ Özey 2001, 27.

Batı Anadolu kıyılarında kuzeyde Bakırçay, güneyde Büyük Menderes, Küçük Menderes ve Gediz delta ovalarını oluşturmuştur². Bu delta ovalarının tabanları nehirlerin ve küçük akarsuların taşıdığı alüvyonlarla dolarak günümüzde, Batı Anadolu kıyı çizgisini daha iç kısımlara kaydirmiştir³. Ayrıca, doğu batı yönünde uzanan sıradağların arasından akan bu nehirler, Ege'yi Orta Anadolu bölgesine bağlayan doğal yolları oluştururlar⁴. Bu coğrafi gerçeklik, prehistorik dönemlerden itibaren bu bölgede yerleşimlerin yoğun olarak kurulması için ideal şartları ortaya koymuştur.

Ege Denizi'nin orta kısmındaki Kiklad adaları ile İç Batı Anadolu kültür bölgeleri arasındaki kuzeyden güneye uzanan dar coğrafi alan "Batı Anadolu Sahil Kesimi" olarak adlandırılır⁵. Bu kıyılar doğal liman koşullarına elverişli koyalara sahiptir. Son dönem jeomorfolojik araştırma verilerine göre, günümüzde deniz kıyısından uzakta yer alan Batı Anadolu yerleşimlerinin, prehistorik dönemlerde kıyı yerleşimleri oldukları anlaşılmıştır. Dönemin deniz ticareti içinde önemli roller üstlendikleri belirtilmektedir. Biga Yarımadası'nın kuzeyinde, Çanakkale boğazının güneyinde kurulan Troya yerleşiminin, MÖ. 5000 yıllarındaki kıyı çizgisinin ve kıyı ovasının günümüzden daha farklı bir konumda olduğu anlaşılmıştır⁶. Deniz seviyesinin yükselmesi nedeniyle Karamenderes/Skamender ve Dümrek/Simois çaylarının taşıdığı alüvyonlar Troya körfezini doldurmuştur⁷. Benzer durum Gediz Nehri'nin Menemen Ovası'na açıldığı kısımda yer alan Panaztepe, Değirmentepe ve Üçtepeler (Leukai) yerleşimlerinde görülmektedir. Küçük Menderes ve Gediz delta ovalarının batısında yer alan Cumaovası havzası Üst Miyosen dönemde Ege'de kuzey-güney yönünde oluşan gerilmeler ve fay hatlarının kırılması sonucunda suların yükselmesiyle alüvyonla kaplanarak ovaya dönüşmüştür. Bakla Tepe ve Panaztepe gibi yerleşimlerin Prehistorik dönemlerde alüvyon yükseltiiler üzerinde birer ada görünümüne sahip oldukları düşünülmektedir⁸.

İzmir Körfezi'nin güney kıyısındaki Liman Tepe yerleşiminin kuzey alanının bir kısmı tektonik hareketler nedeniyle kısmen deniz suları altında kalmıştır. Prehistorik dönemlerdeki Liman Tepe kıyı çizgisi günümüzden farklıdır. Kuvarterner dönemde

² Sütgibi 2008, 59 vd.; 2009, 59-60.

³ Atalay 1992; 2002, 19-36.

⁴ Erkanal 2011, 130.

⁵ Şahoğlu 2011, 136.

⁶ Kayan 1997, 735.

⁷ Kayan 2014, 705.

⁸ Koçman 1985, 74 vd.; Erkanal 2011, 116-117.

İzmir bölgesinin alüvyon alanları Liman Tepe yerleşimi, Urla iskelesine kadar uzanan kıyıda, Değirmendere'nin güneydoğusunu da içine alan vadi tabanlarında ve Torbalı civarında yer almaktadır⁹.

Ege Bölgesindeki tektonik hareketlilik ve küresel iklim değişikliği kıyı şeridi ve adaların durumunda değişikliklere sebep olmuştur. Son Buzul Çağı'ndan önce deniz seviyelerinin daha alçak olduğu saptanmıştır. Ege adalarının bugünkü konumlarına göre anakaraya ve birbirlerine daha yakın konumda olduğu ve aralarındaki mesafenin daha kısa olduğu belirtilmektedir. Ege Denizi'nin Mezolitik dönemden itibaren bölgelerarası iletişimde anakaranın iç kısımlarına ulaşan denizsel bağlantısı, MÖ. 5000 yıllarından sonra kalıcı yerleşimlerin kurulduğu Batı Anadolu kıyılarına yakın konumdaki adalar yoluyla gerçekleştirilmiştir¹⁰. Kuzeyde Samothrake/Semadirek, Doğu Ege Adaları Lemnos/Limni, Lesbos/Midilli, Chios/Sakız, Samos/Sisam, güneyde Rodos Adası üzerindeki yerleşimler, Ege bölgesi ile sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin gelişmesinde birer köprü görevi üstlenmişlerdir¹¹.

Batı Anadolu'da Bakırçay, Gediz, Küçük Menderes ve Büyük Menderes ırmaklarının oluşturduğu doğal geçitler, Prehistorik ve Protohistorik dönemlerde Orta Anadolu ile Kıyı Ege Bölgesi arasındaki bağlantıyı sağlayan önemli bir görev üstlenmişlerdir. Batı Anadolu sahil kesimi ile Orta Anadolu arasındaki dağlık bölge, "İç Batı Anadolu Bölgesi" olarak adlandırılır. Kuzeyde, İç Kuzeybatı Anadolu, orta kısımda İç Batı Anadolu Eşiği, güneybatıda Göller Bölgesi'ni içine alır. Bu alanda 2500 m yükseklikteki dağlar arasında tektonik çukurların oluşturduğu yer yer göller ve ovalar yer almaktadır. Kuzeyde Sündüken dağları ve güneyde Göller Bölgesi ile sınırlanmış "İç Batı Anadolu Eşiği" olarak adlandırılan bölgede Murat, Türkmen Dağı, Domanıç Dağı gibi yüksek dağ sıraları arasında yer alan vadiler ve ovalar Ege sahil kesimine geçişi kolaylaştırmaktadır. İç Batı Anadolu'nun orta ve kuzey kesimlerindeki geniş ovalarda coğrafyaya göre şekillenmiş Erken Tunç Çağı yerleşimleri yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır¹².

Anadolu yarımadası ile Doğu Anadolu bağlantısı kimi zaman geçişe elverişsiz olsa da Güneydoğu Toros dağ sıraları arasındaki bazı doğal geçitlerle sağlanmıştır. Özellikle Tunç çağlarında Anadolu'nun batısına geçiş Antitoroslar ve Kilikya bölgesindeki Göksu vadisi ve Gülek Boğazı üzerinden sağlanmıştır. Bu bölge coğrafi ve

⁹ Kayan 1988, Fig.1.

¹⁰ van Andel ve Shackleton 1982, Res.2-3.

¹¹ Erkanal 2011, 118.

¹² Efe ve Türkteki 2011, 186.

kültürel olarak Mezopotamya ve Batı Anadolu arasında bir “geçiş bölgesi” olarak değerlendirilmektedir¹³.

Ege Bölgesi kıyıları, adaları ve deniziyle bir bütün olarak erken dönemlerden itibaren komşu bölgelerle siyasi ve kültürel ilişkiler içerisinde olmuştur. Bu bölge Mısır coğrafyasına kadar uzanan doğal bir köprü rolü oynamıştır.

I. 5. Kronoloji ve Terminoloji

1. 5. 1. Neolitik Dönem Kronolojisi ve Terminolojisi

Kuzey Mezopotamya, Toros Dağları, Zagroslar, Güneydoğu ve Orta Anadolu’yu içine alarak Batı Akdeniz kıyılarına kadar uzanan geniş bir coğrafya üzerinde Neolitikleşme sürecinin ilk gelişim aşamaları anıtsal mimari, ortak sembolizm, seramik üretimi ve besin üretimi yapan küçük ekonomilere sahip yerleşimler olarak karşımıza çıkar. Neolitikleşmenin ilk gelişim süreci kronolojik olarak yaklaşık MÖ. 11. Binyıl ile 6000 yılları arasına yerleştirilmiştir¹⁴. Bölgesel ölçekte çeşitli aşamaları olan bu uzun süreçte üretime dayalı bir ekonomik modelin bölge dışına çıkması MÖ. 7. Binyıl’da görülmektedir¹⁵.

Anadolu Platosunun batısındaki alan, Neolitik yaşam biçiminin batıya doğru genişlediği ilk bölge olarak ifade edilmektedir. Bu ilk bölgeden Batı Anadolu, Ege, Balkanlar, Akdeniz çevresi, Orta ve Batı Avrupa’ya kadar yayıldığı düşünülmektedir¹⁶. Son dönem Batı Anadolu’da gerçekleştirilen kazılar yoluyla, kronolojik devamlılığı gösteren somut kanıtlar elde edilmiştir. Kuzeybatı Anadolu’da Aktopraklık¹⁷, Barcın Höyük¹⁸, Yenikapı¹⁹, Ilıpınar²⁰; Kıyı Ege’de Ulucak²¹, Yeşilova²²; Trakya’da Hoca Çeşme²³ ve Aşağı Pınar²⁴ yerleşimleri mimari, seramik, küçük buluntular ve ölü gömme gelenekleri açısından kendi içlerinde değişik ve farklı yaşam dinamikleri göstermelerine rağmen bölgelerarası kuvvetli bağların var olduğunu da ortaya koymuştur.

¹³ Türkteki 2013.

¹⁴ Hauptmann ve Özdoğan 2007, 404-410; Erdoğan ve Çevik 2015, 31; Türkteki 2020, 42.

¹⁵ Özdoğan 2005, 17-18; Rollefson ve Rollefson 1989.

¹⁶ Özdoğan 2012, 33.

¹⁷ Karul 2007.

¹⁸ Gerritsen ve Özbal 2008.

¹⁹ Kızıltan 2007.

²⁰ Roodenberg ve Roodenberg 2008.

²¹ Çilingiroğlu ve Çevik 2012; Çilingiroğlu 2012.

²² Derin 2012.

²³ Özdoğan 2007, 401-421.

²⁴ Özdoğan, 2007.

Anadolu'nun batıya uzanan kısmında Burdur, Isparta, Beyşehir, Suğla göl havzalarını da içine alan Göller Bölgesi, birçok araştırmacı tarafından “*kültürel bir coğrafya*” olarak tanımlanmaktadır²⁵. Bölgenin kronolojisi ve terminolojisine ilişkin ilk bilgiler, Hacılar Höyük kazısından gelmektedir²⁶. Hacılar Höyük en erken yerleşimlerinde seramik buluntuya rastlanmaması nedeniyle, I-VII. tabakalar “*Akeramik Neolitik Dönem*” olarak tanımlanmıştır²⁷. Bu tabakalardan alınmış tek radyokarbon örneğinin yaşı MÖ. 8200-7550 aralığını vermektedir²⁸.

Hacılar'da 1985-1986 yıllarında Refik Duru'nun yerleşmenin mezarlığını bulmak için yaptığı araştırma kazıları sonucunda, ana toprak üzerindeki yedi yapı evreli en erken yerleşimlerin Akeramik Neolitik olmadığı, Neolitik Dönem'in erken sürecine ait olduğu önerilmiştir. Erken Neolitik olarak öngörülen bu tabakaların tarihlendirilmesi birçok araştırmacı tarafından kabul görse de belirsizliğini korumaya devam etmektedir²⁹ (Tablo.1).

Hacılar Höyük radyokarbon verilerine göre oluşturulan kronoloji³⁰:

Erken Kalkolitik Yerleşimleri I-V tabakalar (I. II. tabaka MÖ. 6210-5910)

Geç Neolitik Yerleşimleri VI-IX tabakalar (MÖ. 7050/6400-6340/6070)

-----A r a-----

Erken Neolitik Yerleşimleri I-VII tabakalar (V. tabaka MÖ. 8200/7550)

(Eski “*Akeramik Neolitik*”)

Ana Toprak

²⁵ Duru 2008, 2.

²⁶ Mellaart 1954; 1961; 1970.

²⁷ Mellaart 1970, 92.

²⁸ Duru 2012.

²⁹ Duru 2007, 333; Schoop 2005; Thissen 2000; Türkiye 2020, Res.2.

³⁰ Duru 2012, 1.

MİMARİ TABAKALAR	J. MELLAART KÜLTÜR EVRELERİ	R. DURU KÜLTÜR EVRELERİ
I D I C I B I A	Erken Kalkolitik Sonu	
II B II A III IV V	Erken Kalkolitik	Erken Kalkolitik/ Geç Neolitik
VI VII VIII IX	Geç Neolitik	Erken Neolitik II
Hiatus		
I II II IV V VI VII	Akeramik Neolitik	Erken Neolitik I

Tablo 1. Duru ve Mellaart’a göre Hacılar Kronolojisi
(Duru, 2016, 26; Mellaart 1970, 23).

Arkeoloji literatüründe, MÖ. 6000 yılı Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu için Neolitik Dönem’den Kalkolitik Dönem’e geçişi temsil eden kültürel bir kırılma çizgisi olarak kabul edilmiştir³¹. Batı Anadolu’da MÖ. 6000-5700 yıllarına yerleştirilen bu süreç için *Geç Neolitik/Erken Kalkolitik* terimi kullanılmıştır³². Oysa bu dönemde Batı, Kuzeybatı ve Güneybatı Anadolu’nun kültürel gelişiminde süreklilik izlenmektedir. Batı Anadolu’da çalışan araştırmacılar, çekirdek bölgeler için öngörülen kronoloji ve terminolojinin Batı Anadolu’ya uyarlanması çabalarının büyük sorunlar yarattığını düşünmektedir³³. Ancak literatürde Batı Anadolu ve Kuzeybatı Anadolu için geleneksel “*Geç Neolitik/Erken Kalkolitik*” terimi kullanılmaya devam etmiştir. Batı Anadolu Bölgesi’nde Neolitik yaşam biçiminin üst seviyede geliştiği dönem “*Erken Kalkolitik*” terimi altında ele alınmaktadır. “*Geç Neolitik’ten Erken Kalkolitik Dönem’e geçiş*” olarak değerlendirilen bu dönemde bir önceki kültürün gelişerek devam ettiği

³¹ Erdoğan ve Çevik 2015, 31.

³² Mellaart 1970, 92; Umurtak 1999-2000, Res.69; Schoop 2005.

³³ Horejs 2017, 17; Özdoğan 2019; Erdoğan ve Çevik 2020.

gözlemlenir. Bu bağlamda Batı Anadolu kronolojisini tek bir sıra düzene kavuşturmak için evrensel terimler kullanılarak çeşitli tablolar önerilmiştir (Tablo.2).

Batı Anadolu Sahil Kesimi’nde Neolitik Dönem, kazılar yoluyla ele geçen kültür malzemesinin radyokarbon analizlerine ek olarak teknoloji, beslenme ekonomisi ve ideoloji gibi alt kültür öğelerinin de baz alındığı kronolojik değerlendirmeler sonucu, üç ana döneme ayrılmıştır³⁴.

DÖNEM	ERKEN NEOLİTİK	GEÇ NEOLİTİK	ERKEN KALKOLİTİK
	6800 6600	6400	6000 5800 5600
ULUCAK	VI	V	IV
YEŞİLOVA		III 8-6 III 5-3	III 2-1
EGE GÜBRE		IV	III A-B
BADEMAĞACI	9-5	4-3	2-1 GN EK
HÖYÜCEK		EYD	TD KAD KB
HACILAR	1-7 ?	IX-VI	V-II I
KURUÇAY		13-12	11-8 7

Tablo 2. Göller Bölgesi Kronolojisi

(Türkteki 2020, Res.2; Duru 2007, 331-360; Dedeoğlu ve Ozan 2016, Fig.14)

“Güneydoğu Avrupa” olarak da adlandırılan Balkan Bölgesi; Doğu Balkanlar (Yunanistan’ın kuzeyi, Bulgaristan, Makedonya, Türkiye Trakya’sı) ve Batı Balkanlar (Güney Macaristan, Sırbistan, Romanya’nın güneybatısı) olarak iki bölgeye ayrılır. Balkan Bölgesinde “Neolitik Dönem” olarak bilinen ilk yerleşimler MÖ. 7. Binyıl sonu ile 6. Binyıl başları arasına tarihlenmiştir³⁵. Bu dönem buluntu türlerinin dağılımında bölgesel farklılıklar görülmesine rağmen, Neolitik yaşam biçimi ve dönemin sembolik dünyasını yansıtan buluntular arasında ortak özellikler göstermektedir. Bölge genelinde kültürel bir bütünlüğü yansıtan pintadera/damga mühürler, Balkanlar ile Anadolu arasındaki paralellikleri ortaya koymaktadır. Anadolu Platosundan Macar Ovasına kadar uzanan geniş coğrafi alan ile Anadolu arasında kronoloji ve terminoloji farklılıkları vardır³⁶ (Tablo 3).

³⁴ Çevik ve Abay 2016; Erdoğan ve Çevik 2020.

³⁵ Çilingiroğlu 2009, 388.

³⁶ Özdoğan 2013, 168-169.

Anadolu Terminolojisi	Balkan Terminolojisi
Akeramik ve Erken Neolitik	Mezolitik/Epi-paleolitik
Orta Neolitik	Pre-Karanovo/Monokrom
Geç Neolitik/Erken Kalkolitik	Erken Neolitik (Karanovo I-II)
Orta Kalkolitik (erken)	Orta Neolitik (Karanovo III-IV)
Orta Kalkolitik (geç)	Geç Neolitik (Karanovo IV-V)

Tablo. 3. Anadolu ve Balkan Bölgesi Kronolojik Terminoloji

(Özdoğan 2013, 168; Krauss 2011, Fig.1, 8)

I. 5. 2. Kalkolitik Dönem Kronolojisi ve Terminolojisi

Batı Anadolu sahil kesimi ortasında yer alan Ulucak, Ege Gübre ve Yeşilova Neolitik Dönem yerleşimleri radyokarbon verilerine göre MÖ. 6. Binyıl'ın ilk çeyreğinde (MÖ.5800-5700) yangın felaketleriyle son bulmuş ve terkedilmiştir³⁷. MÖ. 5650-5500 yılları aralığında yaklaşık yüz yıldan az bir aradan sonra, Neolitik eski yerleşimler üzerine yeniden kurularak devam eden Kalkolitik dönem yerleşimleri karşımıza çıkmaktadır. Yerleşme düzeni, mimari teknikler, seramik geleneği ve diğer buluntular açısından farklı bir kültürel karakterin izlendiği bu dönem, Batı Anadolu'da "*Kalkolitik Dönem'e Geçiş*" olarak kabul edilmektedir³⁸.

Arkeolojik verilere göre çok safhalı bir zaman dilimini kapsayan bu sürecin kronolojik açıdan daha iyi anlaşılabilmesi için farklı seramik gelişimleri Erken, Orta ve Geç Kalkolitik Dönem adı altında üç grupta değerlendirilmiştir³⁹.

Bu dönemde Batı Anadolu kıyıları ve Doğu Ege Adaları arasında seramik geleneği ve mimari açıdan ortak kültürel unsurlar saptanmıştır. MÖ. 4. Binyıl'ın ikinci yarısında Batı Anadolu yerleşimlerinde Melos adası kökenli obsidyen hammaddesinin ele geçmesi, Ege Adaları ile bağlantılı ilişkileri kanıtlamaktadır⁴⁰ (Tablo 4).

³⁷ Çilingiroğlu ve Çilingiroğlu 2007; Sağlamtimur 2007, 376; Derin 2009, 9-10.

³⁸ Erdoğan ve Çevik 2015, 36.

³⁹ Schoop 2011, 151-152; Caymaz 2013, Tablo.1; Erdoğan ve Çevik 2020, Fig.2.

⁴⁰ Şahoğlu ve Tuncel 2014, 77-78.

TARİH (MÖ)	ELMALI OVASI	GÜNEYBATI ANADOLU			EGE	Radyo- Karbon
3500		Beycesultan XX	Kuruçay 4	Aphrodisias VII	Emporio VI	
4000	Bağbaşı				VII	3000
4500	Karaburun Boztepe	XL	6 A	VIII B	VIII Tigani	3500
5000	Kızılbel				IX	4000
	Aşağı Bağbaşı				X Saliagos	5000
	Tekke	Hacılar I	Kuruçay 7	Aphrodisias VIII C	Agio Gala	5500
	Akçay				Aşağı Mağara	6000
	Gökpınar					

Tablo. 4. Güneybatı Anadolu ve Ege Adaları Karşılaştırmalı Kronoloji

(Eslick 1992, Chart. 4)

I. 5. 3. Erken Tunç Çağı Kronolojisi ve Terminolojisi

Coğrafi ve kültürel açıdan Ege ve Orta Anadolu kültür bölgeleri arasında yer alan Batı Anadolu Bölgesi kendine özgü bölgesel bir kronolojik terminolojiye sahip değildir. Bölgenin kronolojik terminolojisinde hem Ege kronolojisi hem de Orta Anadolu kronolojik gelişimi baz alınarak bir sistem oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anadolu ile Ege kronolojisi arasında ortak bir terim oluşturmak amacıyla “*Erken Tunç Çağı*” terimini ilk kez C. Blegen kullanmıştır⁴¹. Anadolu’da Erken Tunç Çağı yaklaşık bin yıllık bir zaman sürecinde, MÖ. 3000-2000/1900 yılları aralığında değerlendirilmektedir. Batı Anadolu’da Erken Tunç Çağı safhaları veren yerleşimlerde, lokal kültürel karakter gösteren ve aynı zamanda Mezopotamya’dan etkilenmiş kültür malzemeleri ortaya çıkartılmıştır. Orta Anadolu’da Kültepe⁴², güneyde Tarsus⁴³, batıda Troya⁴⁴, Beycesultan⁴⁵, Karataş-Semayük ve İç Batı Anadolu’da Demircihöyük

⁴¹ Blegen 1950, 22, 268

⁴² Kulakoğlu ve Öztürk 2015.

⁴³ Efe 1998, 297-304.

⁴⁴ Korfmann ve Kromer 1993, 135-171.

⁴⁵ Abay 2012, 40-64.

yerleşimleri Erken Tunç Çağı stratigrafisi veren yerleşimlerdir⁴⁶. Birbirinden uzak mesafelerde yer alan farklı kültürel bölgelere ait bu yerleşimlerin stratigrafileri arasında bazı paralellikler kurulmuştur. Tarsus-Gözlükule kazıları sonucunda, Batı Anadolu ve Kuzey Suriye ile paralellik gösteren seramik kaplar ve kesintisiz mimari veren Erken Tunç Çağı tabakaları ETÇ-I, ETÇ-II ve ETÇ-III olarak ara safhalara ayrılmıştır⁴⁷. Daha sonraki araştırmalarda, Tarsus Erken Tunç Çağı başlangıcı, “ETÇ IA ve ETÇ Geçiş” dönemi olarak önerilmiştir⁴⁸. Bu öneri baz alınarak Beycesultan yerleşiminde Erken Tunç Çağı stratigrafisi yeniden düzenlenmiştir⁴⁹. Demircihöyük kazılarıyla, Erken Tunç Çağı seramik geleneğinin genel gelişimini gösteren kültürel dağılım alanları ve farklı kültür grupları ele alınmıştır⁵⁰.

Daha sonraki çalışmalarda, Batı Anadolu Erken Tunç Çağı kronolojisini daha iyi anlayabilmek için yapılan radyokarbon analizleri sonucunda daha yapıcı görüşler elde edilmiştir. Batı Anadolu’da Troya, Beşiktepe ve Demircihöyük Erken Tunç Çağı seramik kültürü baz alınarak, Erken Tunç Çağı’nın başlangıcı MÖ. 4. Binyıl’ın ilk çeyreğine, MÖ. 3200-3000/2900 yılları aralığına tarihlendirilmiştir. Buna göre karakteristik Erken Tunç Çağı seramik geleneğinin gelişmeye başlaması Erken Tunç Çağı IA dönemi olarak önerilmiştir⁵¹.

Son dönem çalışmalarında, Batı Anadolu Bölgesi Erken Tunç Çağı kronolojisinin oluşturulmasında, bölgedeki politik gelişmeler, kültürel hareketlilik boyutları, bölgelerarası ve uzak coğrafi bölgelerle olan ticari ilişkiler baz alınarak, karşılaştırmalı paralellikler kurularak çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Batı Anadolu’da Liman Tepe⁵², İç Batı Anadolu’da Küllüoba⁵³ ve Seyitömer⁵⁴ yerleşimlerinden gelen arkeolojik bulgular, dönem ile ilgili yeni görüş ve teoriler de baz alınarak, Erken Tunç Çağı boyunca Batı Anadolu’da görülen kültürel ve sosyo-politik gelişmeler, bölgesel ve bölgelerarası ilişkilere açıklık kazandıran yeni bir tarihsel data oluşmasına katkı sağlamıştır (Tablo 5).

⁴⁶ Efe 2007, 47 vd.; Pernicka 2001, 409.

⁴⁷ Goldman 1956, 92.

⁴⁸ Mellink 1993, 504.

⁴⁹ Mellaart 1954, 189, Fig.1.

⁵⁰ Bittel 1942.

⁵¹ Easton 1976, 145-173.

⁵² Şahoğlu 2008, 483; Erkanal ve Şahoğlu 2012; Erkanal ve Erkanal 2015.

⁵³ Efe ve Fidan 2008, Fig.8.

⁵⁴ Bilgen 2021, 145.

ANADOLU				GİRİT	KITA	KIKLAD	DOĞU EGE ADALARI	TROYA	LİMAN TEPE		KRONOLOJİ					
TARİH	KÜLTEPE	TARSUS	BEYCESULTAN		YUNANİSTAN	ADALARI			A-ALANI	B-ALANI						
2000	11b 12 13 14 15 16 17	ETÇ III	VIa	EM II B	EH III	Orta Kiklad	Heraion V Heraion IV	V		LMT BIV-1	ETÇ IIIB					
			VIII			Erken Kiklad III		IV		LMT BIV-2						
			XIIc			EH II Geç		Erken Kiklad IIb		III Geç		LMT AV-1	LMT BV-1	ETÇ IIIA		
										II		LMT AV-2a	LMT BV-2a	ETÇ II Sonu		
			XIIIa		EH II Erken	Heraion I Thermi V	II	LMT AV-2a	LMT BV-2b	ETÇ II Geç						
			ETÇ II									Erken Kiklad IIa	Geç	LMT AV-3a	LMT BV-3	ETÇ II Erken
			2500		18	ETÇ I	XVII	EM I	EH I	Emborio IV	Orta	Erken	LMT AV-1a	LMT BVI	ETÇ I Geç	
							XIX			Thermi III			LMT AV-1b			ETÇ I Orta
							XX			Erken Kiklad I			Emborio V	LMT AV-1c	Kumtepe Ib Sonu	
Thermi II	LMT AV-1d															
3000						Thermi I										

Tablo. 5. Batı Anadolu Erken Tunç Çağı Kronolojisi (Şahoğlu 2005; Kouka 2016)

Batı Anadolu sahil kesiminde Geç Kalkolitik Dönem'in kültürel devamlılığını gösteren Erken Tunç Çağı I safhası yaklaşık MÖ. 3100-2650 yılları arasına yerleştirilmiştir⁵⁵. Bu dönem Ege'de, Kiklad Adalarında Erken Kiklad I ve Erken Kiklad II başı ile paralellik göstermektedir⁵⁶. Batı Anadolu sahil kesimi Erken Tunç Çağı II döneminde (MÖ. 2650-2300) Ege adaları ile paralellik gösterir. Erken Tunç Çağı II erken ve geç olarak iki safhada değerlendirilir. Erken Tunç Çağı II erken dönemi Kiklad adalarında Erken Kiklad II/Keros-Syros kültürüyle temsil edilir. ETÇ II geç döneminde çark ve kalay kullanımı gibi teknolojik gelişmeler görülmektedir. Erken Tunç Çağı III A (MÖ. 2300-2200), Erken Kiklad II (geç)/Erken Kiklad III (geçiş

⁵⁵ Erkanal 2011, 120.

⁵⁶ Şahoğlu 2005, 27.

dönemi), *Kastri* kültürü olarak adlandırılan dönemle çağdaştır. Bu dönem Orta Anadolu ve Kilikya bölgesinde ETÇ IIIA dönemi olarak değerlendirilir. Batı Anadolu sahil kesiminde ETÇ IIIB (MÖ. 2200-2000) safhası Orta Tunç Çağı'nın başlangıcı (geçiş) dönemini temsil etmektedir. Kiklad adalarında Erken Kiklad III (geç) evre ile paralellik gösterir⁵⁷.

Orta Anadolu Kültepe-Kaniş'de Erken Tunç Çağı III safhasına tarihlenen, 13, 12 ve 11a-b tabakaları ile temsil edilmektedir. Kültepe'de anıtsal nitelikli yapılarla karakterize edilen bu dönem, Mezopotamya'nın güneyinde Erhanedanlar III-b safhası, Post-Akkad ve III. Ur dönemi ile paralellik göstermektedir⁵⁸.

I. 5. 4. Orta Tunç Çağı Kronolojisi ve Terminolojisi

Avrupa arkeolojik geleneğinden türetilen dönemlerin üçlü bölünme uygulaması içinde tanımlanan *Orta Tunç Çağı* terimi, MÖ. 2. Binyıl'ın ilk üç yüzyılı Anadolu şehir devletlerinin yükseliş ve düşüş dönemleri için kullanılmaktadır. MÖ. 3. Binyıl'ın sonunda Anadolu yerleşimlerinin genelinde görülen birçok yıkım safhası ve ardından yeni sosyo-ekonomik gelişmelerin oluşması farklı bir dönemi ayırt etme gerekçesi olarak sunulmaktadır. Bu dönem, yeni bir siyasi gelişme ve bölgesel bir devlet olgusuna işaret eden bir dizi yıkımla sonlanmıştır⁵⁹.

Anadolu'da geleneksel olarak, Orta Tunç Çağı başlangıcı MÖ. 2000/1900 yılları olarak kabul edilmektedir. Arkeolojik verilere göre, bu dönemde yazının kullanıldığı Orta Anadolu kronolojisi baz alınarak, yazının henüz kullanılmadığı bölgelerin kronolojileri oluşturulmuştur. Orta ve Güneydoğu Anadolu'da Asur Kolonilerinin kurulması ve Eski Hitit Dönemi MÖ. 1900-1700 yıllarına tarihlenmektedir⁶⁰. Batı Anadolu ve Kuzeydoğu Ege kıyılarındaki yerleşimlerde yoğun bir Minos kültürü etkisinin görüldüğü dönem MÖ. 1900-1700 yılları aralığına tarihlenmiştir⁶¹.

Bu dönem, Kuzey Mezopotamya'da Eski Asur Dönemi, Ebla/Tell Mardikh III A-B dönemi, Mari/Tell Hariri, Yamkhad Krallığı, Güney Mezopotamya'da Isin-Larsa dönemi, Eski Babil Krallığı, Mısır'da Orta Krallık ikinci ara dönemi, Suriye'de Orta Tunç Çağı I-II dönemleriyle çağdaştır. Kentsel merkezlerle karakterize edilen bu

⁵⁷ Erkanal 2011; Kouka 2007, Fig.1.

⁵⁸ Özgüç 1986, 34; Kulakoğlu 2017, 220.

⁵⁹ Özyar 2014, 1545.

⁶⁰ Aykurt 2013.

⁶¹ Kouka 2013, 570.

döneme ait ithal buluntular, mimari ve ikonografik açıdan kültür bağlantılarını ortaya koyan arkeolojik veriler komşu bölgelerle yakın ilişkileri ispatlamaktadır⁶².

Yakın zamana kadar Troya kazılarında daha önce tespit edilen tabakalaşma Batı Anadolu'daki tüm Tunç Çağları için temel alınmıştır. Troya IV. tabakadan VIIa tabakasına kadar olan yerleşimler MÖ. 2. Binyıl'a tarihlenmektedir. C. Blegen tarafından yapılan kazılarda IV. tabaka yerleşimi (MÖ. 2000-1900), V. tabaka yerleşimi (MÖ. 1900-1800), VI. tabaka yerleşimi (MÖ. 1800-1300), VII-a tabakası yerleşimi ise, (MÖ. 1300-1250) yılları arasına tarihlenmiştir⁶³. VI. tabaka yerleşimi üç safhalı alt kategorilere ayrılmıştır. Son dönem çalışmalarında Troya VI. tabaka yerleşimi için, Kıta Yunanistan'daki bazı merkezler, Kiklad adaları ve Girit ile Mısır karşılaştırmalı kronolojisine uygun olarak yaklaşık MÖ. 1750-1450 yılları arası bir zaman çizelgesi önerilmiştir⁶⁴ (Tablo 6).

TARİH	BATI	ORTA			KITA
M.Ö.	ANADOLU	ANADOLU	GİRİT	KIKLADLAR	YUNANİSTAN
2000					
			OM IA		
1950				OH I	OH I
1920			OM IB		
1900		Koloni Çağı		Orta Kiklad	
	OTÇ I	Erken	OM IIA	Erken	
1850					
1800			OM IIB		OH II
	OTÇ II	Koloni Çağı			
1750		Geç	OM IIIA	Orta Kiklad	
1730				Geç	
1700					OH IIIA
	OTÇ III		GM IA		OH IIIB
1650		Eski Hitit			
			GM IB		GH I

Tablo. 6. Batı Anadolu Orta Tunç Çağı için önerilen Kronoloji

(Aykurt 2013, Tab.1; Günel 2008, Tab.1; Greaves, 2003; Kuniholm 1990; Mellaart 1970, 66; Rutter 1993, Tab.2; Veenhof 2000)

Güneybatı Anadolu'da Beycesultan'ın MÖ. 2. Binyıl tabakaları S. Lloyd ve J. Mellaart tarafından incelenmiştir. V. tabaka ve IVc-a tabakası yerleşimi Orta Tunç Çağı, I-III. tabaka yerleşimleri Geç Tunç Çağı'na tarihlenmiştir⁶⁵. Daha sonra

⁶² Özyar 2014, 1550.

⁶³ Blegen 1963, 174.

⁶⁴ Pavuk 2007, şek.1.

⁶⁵ Lloyd ve Mellaart 1965; Mellaart ve Murray 1995.

yerleşimde yapılan yeni dönem kazılarında bu döneme ait tabakalar yeniden düzenlenmiştir. Yeni çalışmalarda I. tabaka 4. tabaka, 2. tabaka ise 5. tabaka olarak adlandırılmıştır⁶⁶. Ayrıca yeni dönem kazılarında 5b tabakalarından ele geçen tohum örneklerinin radyokarbon analizleri sonucunda bu tabakalar MÖ. 1570-1530 yıllarına yerleştirmiştir⁶⁷. Aynı bölgede yer alan Milet yerleşiminde bu dönem için, Orta Tunç Çağı tabakalarından ele geçen Minos, Kiklad ve Hellas seramik örnekleri ve yerel seramikler baz alınarak farklı bir tarihleme yöntemi uygulanmıştır⁶⁸. Batı Anadolu kıyı kesimindeki Troya, Liman Tepe, Panaztepe ve Kocabaş Tepe, güneybatıda Beycesultan ve Milet yerleşimlerinden ele geçen yerel ve ithal seramik gruplarıyla çevredeki diğer kültürel alanlardan elde edilen malzemelerin karşılaştırılmasıyla üç evreli bir gelişim süreci gösteren Orta Tunç Çağı kronolojisi oluşturulmuştur (Tablo.6).

I. 5. 5. Geç Tunç Çağı Kronolojisi ve Terminolojisi

Günümüze kadar Ege MÖ. 2. Binyıl kronolojisi genellikle Kıta Yunanistan, Girit, Anadolu ile Doğu Akdeniz’de Kıbrıs, Mısır ve Mezopotamya kültürleri arasındaki bağlantılar ve gelişim evrelerinin karşılaştırmalı analizleriyle oluşturulmuştur. Ege’de bu dönem Girit’te Yeni Saraylar dönemi, Kıta Yunanistan’da “*shaft grave*” kuyu mezarlar dönemi ve Kıbrıs’ta büyük yeni yönetimlerin olduğu dönem ile temsil edilmektedir. Bu analizler özellikle karşılıklı kültürel alışverişlerin gerçekleştirildiği Mısır’da MÖ. 18. Yüzyıl Orta Krallık ve MÖ. 14. Yüzyıl ortalarındaki Amarna Dönemi ile paralellik göstermektedir⁶⁹.

Ege Denizi Tunç Çağı (yaklaşık MÖ. 1700-1400 yılları arası) kronolojisinin oluşturulmasına ilişkin çalışmaların odak noktası Santorini/Thera volkanı patlamasının kesin olarak tarihlenmesi yönünde olmuştur. Konu ile ilgili geçmişte yapılan disiplinler arası birçok araştırmada çeşitli öneriler sunulmuştur. Santorini/Thera’nın tarihinde var olan diğer büyük patlamalarından ayırmak için MÖ. 2. Binyıl’ın ortalarındaki patlaması "Minoslu" terimi kullanılarak tanımlanmaktadır. Bu patlamanın Geç Minos IA döneminde meydana geldiği Thera Adası üzerindeki Akrotiri yerleşiminden ele geçen arkeolojik verilerle kanıtlanmaktadır⁷⁰.

Ege Denizi çevresinde bu döneme ait yerleşimlerde yapılan son dönem çalışmalarında yeni analiz yöntemleri kullanılarak kapsamlı bir kronoloji

⁶⁶ Dedeoğlu ve Abay 2014, 2 vd.

⁶⁷ Abay 2012, 40-45.

⁶⁸ Niemeier ve Niemeier, 1997, 229-240; Graeve, 1997, 532; Aykurt 2013, Tab.II.1.3

⁶⁹ Cadogan 1983, 507-510.

⁷⁰ Marinatos 1939, 38.

oluşturulmuştur⁷¹. Yerleşimlerin birbirini izleyen stratigrafik safhalarından alınan çoklu ve eşzamanlı örneklerle yapılan radyokarbon analizleri sonucunda bir tür zaman serisi ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Buna göre, Ege Geç Tunç Çağı kültürel evreleri M.Ö.1700-1400 yılları arasına yerleştirilmiştir. Santorini/Thera patlamasının ise MÖ. 17. Yüzyıl'ın sonlarında gerçekleşmiş olabileceği belirtilmiştir. Ege Geç Tunç Çağı başlangıcı için, Geç Minos IA, IB ve II dönemi kültürel evrelerini ortaya koyan bir kronoloji oluşturulmuştur⁷². Ancak bu kronolojiye göre, Önasya kültürleriyle geleneksel arkeolojik veriler ve kültürel sentezlerle ortaya konan tarihlemeler arasında yaklaşık yüz yıllık bir zaman farkı ortaya çıkmıştır. Yeni metotlarla yapılan analizler sonucunda Geç Minos IA (geç) safhasına yerleştirilen Santorini/Thera patlaması için MÖ. 1621-1605 yılları önerilmiştir. Bu tarih daha önce önerilen MÖ. 1627-1600 tarihleriyle uyumluluk gösterir.

Batı Anadolu'da İzmir, Çeşme-Bağlararası yerleşiminden gelen yeni veriler sonucunda, Santorini/Thera patlamasının oluşturduğu tsunami dalgaları nedeniyle sürüklenen bir insana ait kalıntı örnekleri üzerinde yapılan radyokarbon yaşı sonuçları MÖ. 1612-1573 ve MÖ. 1565-1501 yıllarını vermiştir. Bu tarihler patlamanın MÖ. 1612'den daha önce olamayacağı fikrini desteklemektedir⁷³.

Önerilen son kronolojiye göre; Thera patlaması Girit'te Yeni Saraylar Dönemi (Orta Minos III- Geç Minos IA), Kıta Yunanistan'da kuyu mezarlar "Shaft Grave" dönemi (Orta Hellas (geç) ve Geç Hellas I), Kıbrıs'ta Orta Kıbrıs III oluşumunun en üst safhasına yerleştirilmiştir. Geç Kıbrıs IA safhası Mısır'da İkinci Ara Dönem 18. Hanedanlık Dönemi (MÖ. yaklaşık 1650-1640 ile 1540-1530) ile paralellik göstermektedir. Girit Adasının Ege ticaretine ve kültürüne hâkim olduğu Yeni Saraylar döneminin (OM III-GM IB) 250 yıl kadar süren uzun bir süreç olduğu ortaya konmuştur⁷⁴.

Ege Adalarından Batı Anadolu'ya ve Doğu Akdeniz'e kadar uzanan geniş bir coğrafyada gelişmiş bir ticaret ağını temsil eden Minos uygarlığı yaklaşık MÖ. 1450'de sonlanır. Bu dönemle eşzamanlı olarak aynı coğrafya üzerinde Kıta Yunanistan Miken ticari aktiviteleri görülmeye başlar. MÖ. 14. yüzyıl sonlarında GH III A-C döneminde (MÖ. 1390-1180) Mikenlerin varlığı Batı Anadolu'da özellikle kıyı kesimindeki yerleşimlerde izlenebilmektedir. Batı Anadolu'da Geç Tunç Çağı, GH III C dönemi

⁷¹ Manning vd, 2006.

⁷² Manning vd. 2006, Tab.1.

⁷³ Şahoğlu 2022.

⁷⁴ Manning vd. 2006, Tab.1, Fig.3; Warren ve Hankey 1989.

Miken ölü gömme geleneğini yansıtan *tholos* tipi mezar yapıları, ithal Miken seramikleri ve diğer kültürel malzemesiyle temsil edilir⁷⁵.

⁷⁵ Gür 2014, 10-12, Tab.1.

II. MÜHÜR KAVRAMI VE MÜHÜRLERİN DEĞERLENDİRİLMESİNDEKİ YAKLAŞIMLAR

İnsanoğlunun bilişsel yetkinliğini kazanarak kültürel düzeyinin artmasıyla, kendi aralarındaki sosyal ilişkilerinde “simgesel uygulamalar” yoluyla yapılan bir “dışa vurum” olgusu ön plana çıkmıştır. Erken Neolitik Dönem topluluklarının ilk yerleşim aşamalarında, kültürel birikimlerini dış dünyaya aktaran simgesel uygulamalardan birisi sayılan damga mühürlerin sayısında artış gözlemlenmektedir. Arkeolojik çalışmalarda mühür, insanoğlunun yerleşik yaşama geçerken tarımsal etkinlikte bilgi birikiminin artması, tarımın yaygınlaşmasıyla elde edilen artı ürünün depolanarak saklanması ve hammadde dolaşım sistemlerinin ortaya çıkmasıyla bağlantılı, yaşam ve üretim biçimlerindeki yenilikler ve değişimlerle ilişkilendirilmiştir⁷⁶. Birçok yerleşimde, toplumsal yaşamdaki hiyerarşik ilk düzenlemelerin ortaya çıkmasıyla değişen sahip olma/mülkiyet ilişkilerini yansıtan mühürler ele geçmiştir. Tarihsel süreçte, ekonomik anlamlı idari işlerde kullanılan mühürler daha da önemli bir hale gelerek bir zanaat dalı olmuş ve “*gliptik*” mühür oyma sanatı ortaya çıkmıştır.

Mevcut kazı verileri aracılığıyla mühürler; Baskı yoluyla yüzeyindeki imgesini kil, kumaş, somun/ekmek, insan bedeni gibi tüm zeminler ve malzeme üstünde sonsuz sayıda çoğaltan bir araç olma özelliği ile hem hareketli hem de yer değiştiren nesneler olarak tanımlanır. Bu durum mühürlerin, sürekli olarak dolaşım ve hareketliliğini gösterir. Baskı alanlarında içerdikleri kültürel kodlar ve simgeler üzerinden taşıdıkları anlam ve kullanım alanları değişkenlik gösterebilir. Bu nedenle, ‘*mühür*’ kavramı, birçok amaca hizmet eden bir sürecin parçası olarak açıklanabilir⁷⁷. Erken dönemde, topluluklar içindeki bir grubun veya bireyin mülkiyetini işaret eden “mühürleme” uygulaması, sahip olunan ürüne dışarıdan gelebilecek olası bir müdahalenin kontrol altına alınması anlamındadır. Bir ürünün sepet, kil/ahşap kutu, çuval veya seramik gibi kaplar içerisine depolanarak kapatıldıktan sonra, kaba iştirilen ıslak kil topaklar üzerine yapılan mühür baskıları, Latince “*bullae*” veya “*cretulae*” terimleriyle tanımlanır⁷⁸.

Önasya’da ilk mühür kullanımına ilişkin en erken örnekler MÖ. 8. Binyıl’ın ikinci yarısında, Levant kronolojisine göre Akeramik Neolitik B evresinde ortaya çıkmıştır. Kuzey Suriye, Levant Bölgesi Byblos’tan ele geçen örnekler “*pintadera*”

⁷⁶ Tekin 2017, 159.

⁷⁷ Türkcan 2014, 446.

⁷⁸ Fiandra ve Frangipane 2007, 16.

olarak tanımlanmıştır⁷⁹. Suriye kazılarında diğer örnekler; Ras-Shamra⁸⁰, Tabqa Baraj kazıları, Tell Bouqras'tan⁸¹ mühür baskıları, Tişrin Baraj kazılarında Tell Halula⁸² ve el-Kowm⁸³ yerleşiminden ele geçmiştir. Doğu Anadolu'da Çayönü⁸⁴, Amik Ovası'nda Amuq A damga mühürleri MÖ. 8. Binyıl (geç)-7. Binyıl (erken) döneme tarihlendirilmiştir⁸⁵. Ras Shamra'dan bir taş obje üzerindeki insize çizi ve nokta bezemeli taşın benzeri, Orta Anadolu'da, Çatalhöyük IX. tabakadan (MÖ. 6900-6800) ele geçmiştir⁸⁶. Yine Çatalhöyük'ten, Akeramik XII. tabaka öncesine ait bir obsidyen parçasının mühür yapmak için kullanılmış bir “alet” olabileceği belirtilmiştir⁸⁷. Kuzey Suriye, Sabi Abyad⁸⁸ yerleşiminden MÖ. 6000 yılına tarihlenmiş, “Yanmış Köy” alanından ele geçen çok sayıda mühür baskısı, ekonomik amaçlı kullanılan en erken örneklerdendir.

Arkeoloji literatüründe, mühürler için “*damga*”, “*damga mühür*” veya “*pintadera*” gibi değişik terimlerin kullanıldığını görmekteyiz. Arkeolojik kayıtlara ilk kez İspanyolca “*pintadera/pintaderas*” olarak geçen bu terimin kökeni, Atlantik Okyanusu, Kanarya Adaları'nda yerel halkın boya-bezeme yapmak için kullandığı baskı aracına dayanmaktadır⁸⁹. Daha sonra bu terim, Avrupa Neolitik ve Tunç Çağı araştırmalarında, büyük boyutlu baskı damgalarını tanımlamak için kullanılmaya devam etmiştir⁹⁰.

Anadolu'da, ise, mühür ve “*pintadera*” kullanım alanları konusundaki farklılıklara ait ilk bilgiler Nimet Özgüç tarafından belirtilmiştir⁹¹. Daha sonraları J. Mellaart tarafından, Hacılar ve Çatalhöyük kazılarında çıkan pişmiş topraktan yapılmış bu tür buluntular “*pintadera*” olarak tanımlanmıştır⁹². James Mellaart “*pintadera*”ların;

⁷⁹ Dunand 1973, 87, Res. 48-50.

⁸⁰ Contenson 1992, 165, Res.133.

⁸¹ Akkermans 1983, 356, Fig.42.

⁸² Molist 2008, 18, 41.

⁸³ Marechal 1982, Fig.3-4.

⁸⁴ Özdoğan 1995, 97, Pl.7.

⁸⁵ Braidwood 1960, Şek.37,68; Lichter 2005, 69; Duistermaat ve Akkermans 1996, 18; Makkay 1984, 76.

⁸⁶ Türkcan 2006, 183.

⁸⁷ Hodder 2006, 177.

⁸⁸ Duistermaat ve Akkermans 2010, Fig.4-5.

⁸⁹ Tekin 2017, 232.

⁹⁰ Makkay 1984; Skeates 2007, 183-184; Çilingiroğlu 2009, 3.

⁹¹ Dinçer 1942, 74.

⁹² Mellaart 1964, 96, Res.40.

İlkel toplumlarda ‘*tattoo/dövm*e’ gibi insan vücudu üzerine uygulandığını ancak Neolitik Dönemde evlerin duvarlarına ve dokuma kumaşlar üzerine renkli desenler yapmak için “baskı kalıbı” gibi kullanılmış olabileceğini belirtmiştir⁹³. Mellaart’ın bu önerisini destekleyen örneklerden birisi, Orta Anadolu’da, Çatalhöyük VI. tabakadan ele geçmiş bir kadın figürünün elbise süslemelerinde mühürler üzerinde görülen benzer motiflere rastlanmıştır⁹⁴. Diğer örnek ise, çıplak kadın olarak önerilen bir figürin üzerinde, mühürlerde görülen spiral bezeme motifi işlenmiştir⁹⁵.

Yazı öncesi dönemlere ait mühürlerin kullanım alanları konusunda kapsamlı ve doğru bilgilere ulaşılacak somut arkeolojik kanıtlar yeterli değildir. Birçok araştırmacının bu konudaki görüşleri “kuramsal” olmaktan öteye geçememiştir. Mühürlerin kullanım alanları hakkında ayırıcı bir özellik olduğu düşünülen pintadelerin baskı kalıbı olarak kullanıldığına dair arkeolojik veriler az da olsa ele geçmiştir. Batı Anadolu, Ulucak Höyük, Neolitik IV b (Kat.No.37) tabakasından bir mührün baskı yüzeyi üzerinde kırmızı renkli boya izinin varlığı saptanmıştır⁹⁶. Mührün, tezgâh ağırlıkları ve ağırşak gibi buluntularla beraber ele geçmesi tekstil endüstrisine ait bir boya-bezeme aracı olduğu fikrini kuvvetlendirmektedir⁹⁷. Orta Anadolu, Çatalhöyük’ten çok sayıda ele geçmiş damga mühürlerden sadece iki tanesi üzerinde siyah/beyaz renkli boya kalıntısı izlerinin varlığı saptanmıştır⁹⁸. Güneydoğu Avrupa’da Romanya’nın güneyindeki ve İtalya’daki Erken Neolitik merkezlerin bazılarında ele geçmiş birkaç mühür üzerinde de boya kalıntıları saptanmıştır⁹⁹. Birkaç buluntu dışında genelde mühürler üzerinde boya izlerine rastlanmamış olması, kullanılan boyaların bitkisel içerikli organik boyalar olduğu ve yıkanınca izlerinin kaybolduğu fikriyle açıklanmaktadır¹⁰⁰.

Mühür/*pintadera* kullanım alanları konusunda, arkeolojik ve etnografik veriler baz alınarak yapılan deneysel çalışmalar sonucu birçok görüş ve öneri ortaya atılmıştır. D. Collon; “MÖ. 7.- 6. binyıllarına tarihlenen en erken mühür örneklerinin, tekstil, deri, vücut, ekmek gibi organik malzeme yanında seramik, sepet, kutu, çuval gibi

⁹³ Mellaart 1970, 164.

⁹⁴ Mellaart 1967, Fig.79.

⁹⁵ Türkcan 2006, 182; Yakar 2016, Fig.7c.

⁹⁶ Çilingiroğlu ve Çilingiroğlu 2009, 351, Fig.15.

⁹⁷ Lichter 2011, 40, Fig.2-3.

⁹⁸ Türkcan 2006, 182.

⁹⁹ Skeates 2007, 185.

¹⁰⁰ Mellaart 1967, 262-263.

malzemeleri mühürlemek, kapatmak için kil malzeme üzerine baskı yapılarak kullanılmış olabileceğini” belirtmektedir. Ayrıca mühürlerin, kişisel kullanıma yönelik bir “*pendantif/amulet*” gibi koruyucu muska karakterinde taşınmış olabileceğini düşünmektedir¹⁰¹.

C. Renfrew; “Yazılı belgelerin olmadığı toplumlarda, kil mühürlerin kapları kapatmak ve içindeki malın güvenliğini sağlamak amacıyla veya depo odalarının kapılarının mühürlenmesi gibi işlerde kullanılmış olabileceğini” belirtmektedir¹⁰².

G. Umurtak; “Bademağacı’nda Erken Neolitik Dönem “*pintadera*” olarak tanımlanan örneklerin kullanım alanlarını açıklarken “köy niteliğindeki yerleşimlerde ortak olarak hazırlanan ekmek ve çörek benzeri ürünlerin hamurlarına basılmış olabileceğini veya ortak depolama alanlarında ürünlerin hangi aileye ait olduğunu belirtmek için” kullanılmış olabileceklerini önermektedir¹⁰³.

I. Hodder; Çatalhöyük’te IV ve VI. tabakaya ait mezarlardan bulunmuş mühürleri “kişisel eşya” olarak tanımlamıştır. Mühürler üzerindeki desenlerin de bireylere ait özel işaretler olduğu fikrini savunmaktadır¹⁰⁴.

Neolitik Dönemi izleyen sonraki dönemlerde sosyal ve ekonomik anlamlı yeni koşulların oluşması ve etkinleşmesi, mühür kullanım alanlarının farklılaşmasına neden olmuştur. Önasya’da Neolitik Dönem’den yaklaşık iki binyıl sonra gelişmiş ilk kent merkezleri zamanına geçiş sürecinde mühürler, politik ve idari sistemler içinde ürün kontrolü amaçlı kullanılmış ve kimliksel anlamı değişmemiştir. MÖ. 4. Binyıl’da Güney Mezopotamya topluluklarında ilk kez hiyerarşik tabakalanmaya işaret eden sosyo-ekonomik anlamlı değişimler oluşmuştur¹⁰⁵. Ortak ürün fazlasının kullanım hakkının denetlenmesi ve törenselleşmiş bir alışveriş biçimine aracılık eden bir tür “şeflik” modeli olarak tanımlanan bu sistemin kanıtları, Yukarı Fırat Bölgesi’nde Tepe Gawra¹⁰⁶ ve Doğu Anadolu’da Değirmentepe¹⁰⁷ ve Arslantepe¹⁰⁸ yerleşimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu yerleşimlerde, konut ve kamusal nitelikli yapıların depo alanlarında biriktirilmiş çok sayıda üzeri mühür baskılı *cretulae/bulla* buluntular ele

¹⁰¹ Collon 1990, 11; 1987, 113.

¹⁰² Renfrew 1987, 351.

¹⁰³ Umurtak 1999-2000, 7; Gheorghiu ve Skeates 2008, 85.

¹⁰⁴ Hodder 2006, 231.

¹⁰⁵ Algaze 2005; Stein 2012.

¹⁰⁶ Zeder 1994; Stein 2012.

¹⁰⁷ Esin 1990, 7 vd.

¹⁰⁸ Frangipane 2002, 163, Res.128.

geçmiştir. Bu yerleşimlerde konut niteliğindeki evlerde dağılmış halde bulunan mühür baskılı bullalar, bazı ailelerin de ürün/malların dağıtım etkinliğinde denetim hakkına sahip olduklarını gösteren bir sosyo-ekonomik örgütlenmeye işaret etmektedir¹⁰⁹. Soyut ve figürlü desenlere sahip mühür baskılı bullalar, taş, seramik, sepet gibi saklama kaplarında ve depo kapılarında kullanılmıştır¹¹⁰. MÖ. 4. Binyıl başlarında Önasya yerleşimlerinde ele geçen mühür biçimlerinde sadeleşme ancak motifler de çeşitlilik ve zenginlik gözlemlenir. Mühürler üzerinde güncel konu çeşitliliği ve her bölgenin özgün niteliklerini taşıyan betimlemeler yer almaya başlar¹¹¹.

Daha sonraki süreçte MÖ. 3200 yıllarında Mezopotamya’da ilk yazının ortaya çıkmasıyla yeni mühür tipleri üretilmiştir¹¹². Silindir biçimli, taşınabilen ve üzerindeki deseni yuvarlayarak sonsuz sayıda tekrar eden bu tip mühürlerin baskıları seramik kaplar ve bullalar üzerinde karşımıza çıkar. Mühür baskıları, sanatsal bezeme özelliği yanında ekonomik ve ticari anlamlı idari işlerde kullanılması açısından önemli verilerdir¹¹³. Yazılı dönemlerde kullanılan mühürler, Önasya’da birçok yerleşimde ele geçen yazılı tabletler üzerinde baskılarının da yer alması nedeniyle, idari ve ekonomik işlevli aletler olarak tanımlanır. Yazılı tablet ve bullalar üzerindeki mühür baskıları bezeme amaçlı kullanılmamıştır. Yazılı belgelerin içeriği, topluluklar arasındaki sosyo-ekonomik ve ticari ilişkiler veya hiyerarşik seviyeler gibi farklı konularda bilgi kanıtları sunabilir. Ancak üzerinde yer alan mühür baskıları, “*otorite*”yi temsil eden kelimeyi işaret olarak üzerinde taşıyan bir imza niteliğindedir¹¹⁴.

Önasya’da yazılı dönemlerde mühürler sadece idari amaçlı kullanılmamıştır. Aynı zamanda tılsımlı etkiler yarattığına inanılan bir tür amulet/takı gibi kullanılmıştır. Mührün üzerinde yer alan sembol taşıdığı kişi için önemli ve statüsel bir gösterge niteliğinde olabilir. Mühürlerin üzerindeki motiflerin anlamları farklı topluluklarda farklı anlamlar içerebilir¹¹⁵. Bazı mühürler mimari yapıların kült ile ilgili kutsal alanlarında adak objeleri olarak ele geçmiştir¹¹⁶. Mühürler üzerine kazınan semboller,

¹⁰⁹ Frangipane 2002, 275.

¹¹⁰ Frangipane 2002, Res. 72, 75-76; Ferioli ve Fiandra 1983, 455.

¹¹¹ Pittman 2013, 324-325.

¹¹² Dinçol 2002, 20 vd.

¹¹³ Frankfort 1939; Porada 1948; Moortgart 1940; Collon 1987.

¹¹⁴ Mazzoni 1993. Matthews 1993.

¹¹⁵ Pitmann 2013, 320.

¹¹⁶ Mazzoni 1993.

sadece üretildiği dönemlerin lokal stil özelliklerini ve modalarını yansıtan işaretler değil aynı zamanda kültürel anlamlı mesajları aktaran işaretler olarak değerlendirilmelidir.

Yazılı dönemler sonrasında devam eden binyıllar boyunca mühürler üzerindeki soyut desenler gittikçe daha karmaşık resimsel semboller haline gelir. Günümüzde kişisel imzalarla eşitlenen erken dönem mühürleri, sahibini tanıtan, bireysel kimlikleri tanımlayan, üzerinde yer aldığı belgelerin içeriğini onaylayan veya bir ürüne yapıştırıldığında (bulla) fiş niteliğindeki etiketi doğrulayan imzalardır.

III. BATI ANADOLU KRONOLOJİK GELİŞİM SÜRECİNDE MÜHÜR VE MÜHÜR BASKILARI

III. 1. Neolitik Dönem

“*Neolitik*” terimini ilk kez kullanan İngiliz doğa bilimci John Lubbock¹¹⁷, taş aletlerin üretim biçimlerinden hareketle Paleolitik’ten sonraki dönemi “*Neolitik Çağ*” olarak tanımlamıştır. Daha sonra 1930’lu yıllarda Vere Gordon Childe¹¹⁸, Neolitik kavramını farklı bir yaklaşımla ele alarak en çarpıcı tanımı yapmıştır. Bu dönemle birlikte ortaya çıkan teknolojik yenilikleri ekonomik anlamı bir “*devrim*” olarak nitelendirmiştir. Son dönem arkeolojik çalışmalarında, Neolitik Dönem’de ortaya çıkan yeniliklerin devrim sayılacak boyutlarda köklü değişimler gösterdiğinden sıklıkla bahsedilmektedir. Ancak bu oluşum, ani bir kırılma yerine sürece yayılan bir dönüşüm olarak tanımlanmaktadır. Arkeolojik araştırma yöntemlerinin gelişmesiyle oluşan yeni yaklaşımlar Neolitik kavramının tanımını değiştirmiştir. Günümüzde Neolitik oluşum süreci, yerleşik yaşam, mimarlık teknolojisi, bitki ve hayvan türlerinin evcilleştirmesi, üretim teknolojisi gibi gelişimlere ek olarak kültürel, ekonomik, sosyal yapılanma, doğal çevre koşulları, bölgesel iç dinamikler, bölgelerarası yayılmacılık ve kültürel aktarımlar gibi unsurlarla tanımlanmaktadır. Bu çok yönlü yaklaşımlarda Neolitik Dönem ve temsil ettiği yaşam biçimi, “*bölgesel ölçekte çeşitlilik gösteren, zaman ve mekân bağlamında dönüşüm içinde olan bir süreç ve karmaşık ilişkiler bütünü*” olarak ele alınmaktadır¹¹⁹.

Anadolu’da Neolitik Dönem’in başlangıcı ve kültürel oluşumu hakkındaki bilgiler, günümüzden son yirmi, otuz yıl öncesine kadar “*Bereketli Hilal*” olarak adlandırılan Levant/Kuzey Suriye kıyı bölgesi modeline göre yorumlanmaya çalışılmıştır¹²⁰. Oysa Anadolu’nun Levant bölgesi ile kıyaslandığında sadece iklimsel açıdan homojenlik gösteren ancak coğrafi konumu ve sosyo-ekolojik yapısı nedeniyle kendi içinde bölgesel çeşitliliklere sahip daha farklı gelişmeler gösterdiği anlaşılmıştır¹²¹. Anadolu Neolitik araştırmalarının tarihçesi bağlamında, Neolitik yaşamın başlangıç süreci ile ilgili önemli veriler sunan Güneydoğu Anadolu, Doğu Toros dağlarının güneyi, Yukarı Dicle Havzası ve Orta Anadolu Bölgesi’ndeki

¹¹⁷ Lubbock 1865, 2-3, *Prehistoric Times*.

¹¹⁸ Childe 1951, 23; 1957, 36, 217.

¹¹⁹ Özdoğan ve Karul 2020, 2 vd; Gebel 2004; Zeder 2009.

¹²⁰ Braidwood 1960; Wright 1971, 456-457.

¹²¹ Esin 2007, XI-XIII; Özdoğan 2007, 441.

yerleşimler, bölgenin ekolojisine uyacak şekilde birbirinden farklı sosyo-ekonomik yapı modelleri geliştirmişlerdir¹²². Son dönem çalışmalarıyla bu bölgedeki yerleşimler halen Neolitik kavramının anlamsal değişim sürecine katkıda bulunmaya devam etmektedir.

Neolitik yaşam biçiminin oluşum bölgesi olarak tanımlanan Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Kuzey Mezopotamya, Kuzey Suriye ve Levant bölgesine kadar uzanan geniş alanda “çekirdek bölge” tanımı değişmiştir¹²³. Yeni araştırmalar ışığında, teknolojik, ekonomik, sosyal ve ideolojik anlamlı tüm unsurlarla birlikte ele alınan “çekirdek bölge” farklı zaman süreçlerinde yer değiştiren ve sınırları olmayan bir kavram olarak değerlendirilmektedir¹²⁴. Bu dönemde, Ege Havzası, Batı Anadolu kıyıları ve Göller Bölgesi Neolitik yaşamına ait yerleşimler birbirinden farklı özellikler göstermekte ve kendi içinde özgün bir değişim sergilemektedir. Aynı bir “çekirdek bölge” olarak tanımlanabilecek yeni bir kimlikle karşımıza çıkan Göller Bölgesi, Orta Anadolu özelliklerini yansıtmamasının yanında Kuzey Suriye, Güney Levant kültürel özelliklerinin bir karışımını da sergiler. Batı Anadolu kıyılarındaki Neolitik oluşum ise, Akdeniz ve Ege kıyılarında gelişen denizsel kökenli farklı bir etkileşim alanının var olduğunu göstermektedir. Diğer Neolitik çekirdek bölgeleriyle de ilişkili ve temeli ‘deniz’ olan bu oluşum, Doğu Akdeniz’den başlayarak Kıbrıs Neolitiğini de içine alan ve Kıta Yunanistan’ın güneyindeki Erken Neolitik kültürlerine kadar uzanan ayrı bir alan olarak tanımlanmaktadır¹²⁵. Diğer yandan Batı Anadolu’nun kuzeyinde bölgenin kültürel sürecine yeni bir boyut kazandıran Neolitik dönem yerleşimleri, Sakarya Havzası üzerinden Doğu Marmara kıyılarını etkileyerek Balkanlara ve Avrupa içlerine yayılan olası Anadolu bağlantılarını gündeme getirmiştir¹²⁶.

Arkeolojik veriler Neolitikleşme’nin, farklı veya birbirine komşu olan coğrafyalar üzerinde bazen aşamalı ve yavaş bir şekilde, bazen de hızlı ve organize bir şekilde değişim göstererek devam eden bir süreç olduğunu ortaya koymuştur. Neolitikleşme sürecinde, Anadolu ve Güneydoğu Avrupa Neolitik kültürlerinin yaşam biçimleri, Levant/ Kuzey Suriye (Bereketli Hilal havzası) orijinli bazı ortak kültürel malzemeye ilişkilendirilmiştir. “Neolitik Paket”¹²⁷ adı verilen ve içeriğindeki çeşitli buluntuların bir veya birkaç tanesinin bir arada bulunmasının referans alındığı Neolitik

¹²² Özdoğan ve Başgelen 2007; Schmidt 2004; Kozłowski ve Aurenche 2005.

¹²³ Braidwood 1960; Wright 1971, 456-457; Todd 1976; Özdoğan 2007, 442.

¹²⁴ Cauvin 1988, 77; Bar-Yosef ve Meadow 1995, 38; Özdoğan 2011, 419.

¹²⁵ Umurtak 1999-2000, 27-72; Perles 2005.

¹²⁶ Younger 1987; Özdoğan 1999, 205; 2007, 63- 64; Prijatelj 2007, 234.

¹²⁷ Clarke 1973; Zvelebil 1989, 380; Özdoğan 2014, 35; Çilingiroğlu 2005, 3.

merkezlerde, malzeme kültüründe görülen değişiklikler, yeni metalürjik uygulamaların adaptasyonu, uzak mesafeli ticaret ağlarının oluşumu ve sosyal gelişmedeki ilerlemeler gibi unsurlar değerlendirilmektedir¹²⁸. “*Neolitik Paket*” terimi 1970’li yıllarda ilk kez İngiliz arkeologlar tarafından İngiltere Prehistorik dönem özelliklerini tanımlamak için kullanılmıştır¹²⁹. Arkeolojinin bakış açısının değişmesine rağmen bu terim özellikle batılı arkeologlar tarafından kullanılmaya devam etmiştir¹³⁰. Belli bir coğrafya üzerinde belli bir dönemin kültür malzemesinin bütününde anlaşılması için küçük el yapımı uzmanlık içeren buluntular hammadde açısından da sınıflandırılarak ele alınmaktadır. Kilden yapılmış antropomorfik ve zoomorfik figürinler, kırmızı astarlı ve boyalı seramik, kilden minyatür sunu masaları, taştan ‘M’ biçimli amuletler, kemikten kaşık ve spatulalar, ‘*sling missiles*’ denilen sapan taşları ve ‘*pintadera/baskı kalıbı*’ olarak tanımlanan kilden/taştan damga mühür buluntuları, Neolitik paket içeriğinde yer alan öğelerdir¹³¹. Son dönem çalışmalarında ‘Neolitik paket’ değerlendirmeleri çeşitlenerek zenginleşmiş, teknolojik, prestij eşyaları ve sembolik eşyalar gibi fonksiyonel özelliklerine göre sınıflandırılarak ele alınmaktadır. Sosyal statüyü belirleyen prestij eşyaları sınıfı içinde değerlendirilen *pintadera*/damga mühürlerin, bir bireyin veya grubun kimliğini belirlemesi yanında, ritüellerde ve tekstil endüstrisinde süsleme unsurları olarak da kullanılmış olabilecekleri belirtilmektedir¹³². Ön Asya, Anadolu ve Güneydoğu Avrupa Neolitik kültürlerinde, Neolitikleşme sürecinin en erken safhalarından itibaren, *Neolitik Paket* öğelerinin en az bir veya birkaç tanesi belgelenmiştir. Ancak paket içindeki öğeler her bölgede veya her yerleşimde aynı zamanda ve aynı içerikte karşımıza çıkmamaktadır¹³³. Bu bağlamda birçok araştırmacı “*Neolitik Paket*” açıklama modelini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmektedir¹³⁴.

Batı Anadolu Kıyı Kesimi’nde ilk yerleşik köy dokusunu yansıtan Neolitik yaşıntının başlangıç ve gelişim aşamaları, 1990’lardan sonra özellikle İzmir çevresindeki merkezlerde yürütülen kazı çalışmalarından gelen bilgi akışıyla izlenebilmektedir¹³⁵. Batı Anadolu bu dönemde kendine özgü bir yapılanma ve gelişim

¹²⁸ Çilingiroğlu 2005, 1; Lichter 2011.

¹²⁹ Clarke 1973.

¹³⁰ Zvelebil 1989, 380.

¹³¹ Budja 2004; Perles 2001, 228-231.

¹³² Makkay 1984, Hansen 2003.

¹³³ Korfmann 1988, 9-25; Budja 2010, 107; Schoop 2005, 55; Perles 2004.

¹³⁴ Reingruber 2011, 294; Lichter 2011; Erdoğan 2016, 3.

¹³⁵ Çilingiroğlu ve Derin 2004; Horejs 2017.

sergiler. Aynı zamanda komşu olan veya olmayan diğer bölgelerle de çeşitli kültürel bağların varlığını ortaya koymaktadır¹³⁶. Bölgede Neolitik Dönem'in başlarından itibaren bölge dışından ticari malların ulaştığına işaret eden hem Orta Anadolu hem de Ege adaları kökenli (*Melos*) obsidyen aletler, Prehistorik dönem ticaret sistemi içinde hem kara hem de deniz bağlantılı, nehir havzalarına dayalı bir ticaret yolunun varlığını ortaya koymuştur¹³⁷.

Bu dönemde Batı Anadolu, Balkan bölgesi, Kıta Yunanistan'ın kuzey, orta ve güney bölgeleri, Ege adaları, Girit ve Kıbrıs adasındaki bazı Neolitik yerleşimlerin kültür malzemesinde görülen değişimler, çekirdek bölge kökenli bir "göç/koloni" olgusu veya insan topluluklarının yer değiştirmesi ile ilişkilendirilmiştir. *"Kültür ideolojisinin temsilcisi olan bir topluluk, iklim veya deprem gibi herhangi bir sebeple başka bir yerde diğer topluluklarla bir araya gelmeyi tercih edebilir. Bu bağlamda ayrı kültürel evreleri oluşturan topluluklar, bölgenin ekolojisine uyacak biçimde gelişen yeni bir sosyo-ekonomik yaşam modeli ortaya çıkarabilir"*¹³⁸ görüşünden hareketle bazı araştırmacılar tarafından, Neolitik Paket içeriğindeki buluntu malzemeleri baz alınarak çeşitli göç ve yayılma rotaları önerilmiştir¹³⁹. Sıçramalı kolonizasyon '*Leapfrog Colonization*'¹⁴⁰, Elit hakimiyeti '*Elite Domination*'¹⁴¹, Sızma '*Infiltration*'¹⁴², Bireysel sınır hareketliliği '*Individual Frontial Mobility*'¹⁴³ başlıklı modeller Batı Anadolu'ya uyarlanmaya çalışılmıştır. Son yıllarda yapılan arkeolojik çalışmalarda "Neolitik yaşam biçimi", sosyal, kültürel ve ekonomik bağların varlığını ortaya koyan çok yönlü bir "İletişim Ağları/*Network*" görüşü ile ele alınmaktadır¹⁴⁴. Böylece yerleşimler içinde ele geçen arkeolojik buluntu gruplarının bölgesel veya bölgelerarası değişim ve farklılıkları açıklanabilmektedir.

III. 2. Kalkolitik Dönem

Mevcut arkeolojik ve radyokarbon verileri baz alınarak, Batı Anadolu Bölgesi yerleşimlerinde Neolitik yaşamın sona ermesi, yaklaşık M.Ö. 6. binyılın ilk çeyreğinde

¹³⁶ Çilingiroğlu 2012, 139.

¹³⁷ Horejs 2016, 156; Milic 2019, 485; Çevik ve Abay 2016, 190.

¹³⁸ Horejs ve Milic 2015.

¹³⁹ Trigger 1989; Özdoğan 2010; Perles 2001; Çilingiroğlu 2005.

¹⁴⁰ Zvelebil 2001, 2.

¹⁴¹ Renfrew 1987, 131-137.

¹⁴² Richards 2003.

¹⁴³ Zvelebil 1988.

¹⁴⁴ Watkins 2008; Knappett ve Ichim 2017; Hodder 2012, 195-200.

gerçekleştiğini göstermektedir¹⁴⁵. Daha sonraki süreçte Neolitik topluluklardan daha farklı ve özgün karakterli bir kültüre sahip yeni topluluklar ortaya çıkmıştır. Bu dönem Anadolu'daki yerleşimlerde, üretime dayalı bir ekonomik düzen içerisinde köy dokusundan çıkıp daha gelişmiş küçük kasaba boyutlarına geçiş; yeni yönetim biçimleri ve uzmanlaşmış zanaat gruplarının oluşması, elde edilen artı ürünün komşu bölgelere ve uzak coğrafyalara aktarımını sağlayan yeni iletişim ağı sistemlerinin ortaya çıkması, maden hammaddesini çıkarma ve işlemeye yönelik metalürjik aktiviteler gibi büyük gelişmelerle izlenmektedir¹⁴⁶. Batı Anadolu Bölgesinde Kalkolitik Dönem yerleşim dokusu, mimari teknolojisi, sosyo-ekonomik yaşam biçimi ve ritüel/kült gelenekleri hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Döneme ilişkin bilgilerin büyük çoğunluğu, seramik malzemenin gelişim ve değişimi üzerine odaklı analizlerden elde edilmiştir.¹⁴⁷

Batı Anadolu merkezlerinde Kalkolitik Döneme tarihlenen mühürler, biçim ve bezeme açısından bir önceki Neolitik Dönem mühür anlayışının değişime uğramadan devam ettiğini ortaya koymaktadır. Bu dönem mühürlerinin sosyal yaşam içinde ekonomik veya ticari anlamı kullanıldıklarına dair bilgiler sınırlıdır. Mühürler, yerleşimlerdeki buluntu mekânlarıyla ve mekân içinde yaşayan insanlarla ilişkili olarak çoklu işlevsellik gösteren bir kullanıma işaret etmektedir. Henüz köy dokusunu yansıtan bir yaşam biçiminin sürdürüldüğü bu dönemde sosyokültürel nitelikli sembolleri üzerinde taşıyan mühürler ev içinde ürün kontrolü amaçlı, ev dışında ise aileyi veya bir grubu temsil eden işaretler olarak; *amulet* gibi takılan kişisel süs eşyaları veya boya bezeme yapmak için baskı kalıbı gibi kullanılmış olabilirler.

Kalkolitik Dönem mühür geleneğine bağlı olarak gelişen bir sonraki Erken Tunç Çağı'na geçiş safhasında mühürlerin yaygın olarak kullanıldığı ve üretildiği görülmektedir. Bölgelerarası ekonomik ve ticari ilişkiler sonucunda yeni mühür tipleri karşımıza çıkar.

III. 3. Erken Tunç Çağı

Batı Anadolu Bölgesinin prehistorik karakterini tanımlamak amacıyla yapılan ilk bilimsel kazı çalışmaları 1930-1960 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. J. Mellaart ve D. French tarafından bölgede yapılan yüzey araştırmaları sonucunda, Erken Tunç Çağı seramik grupları ve dağılım alanlarıyla ilgili önemli veriler ortaya çıkartılmıştır¹⁴⁸. 1975-1978 yılları arasında gerçekleştirilen Demircihöyük kazılarıyla, özellikle İç

¹⁴⁵ Schoop 2011, 153; Çevik ve Erdoğan 2020, 85.

¹⁴⁶ Caymaz 2013, 39.

¹⁴⁷ Schoop 2011, 151-152.

¹⁴⁸ Lloyd ve Mellaart 1962, 1; French 1965, 15.

Kuzeybatı Anadolu Erken Tunç Çağı I ve II. yarısı hakkında kesin bir stratigrafi oluşturulmuştur¹⁴⁹. Daha sonraki yıllarda “Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İlleri Yüzey Araştırmaları Projesi” kapsamında gerçekleştirilen araştırmalar, Demircihöyük stratigrafisindeki boşlukları doldurma konusunda önemli katkılar sağlamıştır¹⁵⁰. Kuzeybatıda Troya yerleşiminde MÖ. 3. Binyıl yerleşimlerinin coğrafi bağlantıları üzerine yapılan çalışmalarda, Troya I-II-III. tabaka yerleşimleri “*Denizsel Troya Kültürü*” olarak tanımlanmıştır¹⁵¹. Anadolu’da genel yerleşim planlarını ortaya koyan “*Anadolu Yerleşim Planı*”¹⁵², Ege, Batı Anadolu ile Mezopotamya arasındaki ticari ilişkileri ortaya koyan “*Büyük Kervan Yolu*”¹⁵³ ve “*Anadolu Ticaret Ağı*”¹⁵⁴ gibi yeni teoriler öne sürülmüştür. Batı Anadolu kıyı şeridinin Ege adaları ve Kıta Yunanistan ile ilişkilerini ortaya koyan Liman Tepe ve Bakla Tepe kazıları, Ege kıyılarındaki erken dönem metal işçiliği hakkında önemli bilgiler sunmaktadır¹⁵⁵. 1996 yılında başlayan Küllüoba/Seyitgazi kazı projesiyle, Erken Tunç Çağı III geçiş dönemine ilişkin ve “*Büyük Kervan Yolu*” teorisini destekleyen yeni bulgular ortaya konulmuştur¹⁵⁶. Manisa¹⁵⁷, Denizli¹⁵⁸ ve Afyon¹⁵⁹ illeri yüzey araştırmalarında, MÖ. 3. Binyıl’ın ortalarındaki Batı Anadolu seramik kültür bölgelerine ilişkin önemli veriler elde edilmiştir. Batı Anadolu’da özellikle Erken Tunç Çağı III döneminde, benzer mimari düzen, seramik ve metalden yapılmış yeni kap tipleri, mühürler, figürinler ve idoller gibi küçük buluntular bölgede merkezi politik güçler veya krallıkların varlığını ispatlamaktadır¹⁶⁰.

Anadolu’da yaklaşık MÖ. 3. Binyıl’ı kapsayan dönem “*Erken Tunç Çağı*” olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem, tüm bölgelerde birçok yeni gelişmelerin görüldüğü ve kentleşme olgusunun ortaya çıktığı bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Dönemin gelişmeleri arasında yerleşim yerlerinin sayı ve boyutlarının artması, köy dokusuna

¹⁴⁹ Korfmann 2001.

¹⁵⁰ Efe 2000.

¹⁵¹ Korfmann 1997-1998.

¹⁵² Korfmann 1983.

¹⁵³ Efe 2002.

¹⁵⁴ Şahoğlu 2005.

¹⁵⁵ Şahoğlu 2008; Kaptan 1998.

¹⁵⁶ Efe ve Ay 2007; Türkteki 2012.

¹⁵⁷ Akdeniz 2010.

¹⁵⁸ Abay ve Dedeoğlu 2005; 2007.

¹⁵⁹ Koçak ve Bilgin 2005.

¹⁶⁰ Sarı 2013; Fidan 2015, 62.

sahip yerleşimlerin değişime uğrayarak merkezi yerleşimler, kentler halinde öne çıkmaya başladığı görülmektedir¹⁶¹. Anadolu’da bu dönem yerleşim tiplerinde “*aşağı ve yukarı şehir*” yerleşimleri ortaya çıkmıştır. Bölgelere göre farklılık gösteren ve etrafı güçlü savunma sistemleri ile çevrilmiş bu yerleşimlerin içinde anıtsal nitelikte kamu yapıları inşa edilmiştir. Sosyo-ekonomik bir dönüşüme işaret eden bu yerleşimler, bölgesel üretim kontrolünü sağlayan ve ticaretin olduğu merkezler olarak değerlendirilmektedir. Yerleşimlerde açığa çıkartılan anıtsal kamu yapılarından ele geçen değerli statü eşyaları, hiyerarşik bir düzenin ve yönetici bir sınıfın varlığına işaret etmektedir. Özellikle Erken Tunç Çağı ortalarında kentleşmenin yayılmasıyla gelişim gösterip genişleyerek büyüyen, Kuzey Suriye’den başlayarak Batı Anadolu, Ege ve Balkanlara kadar uzanan organize bir ticaret iletişim sisteminin varlığını kanıtlayan arkeolojik kültür malzemeleri ele geçmiştir¹⁶². Bu dönemde Anadolu metal işçiliğinde yeni tekniklerin ortaya çıkması, Kuzey Suriye orijinli metal şişeler, çömlekçi çarkı, yeni kap tipleri, başlı iğneler, fildişi, lapislazuli gibi yabancı hammaddelerden yapılmış eşyalar, yeni tip mühürler ve taştan metal döküm kalıpları bu ticaret ağının varlığını destekleyen buluntulardır¹⁶³.

Anadolu’da MÖ. 3. Binyıl’ın ikinci yarısında daha yoğun olarak görülen kültürel hareketlilik, Kuzey Suriye ve Kilikya Bölgesi üzerinden başlayarak, Konya Ovası aracılığıyla Orta Anadolu’nun kuzey kısımlarına, Eskişehir, İznik ve İnegöl üzerinden Kuzeybatı Ege’ye ulaşan “*Büyük Kervan Yolu*” olarak adlandırılan ticaret rotası ile tanımlanmıştır¹⁶⁴. Özellikle MÖ. 3. Binyıl’ın ikinci yarısında benzer kültür malzemesinin görüldüğü, Kuzey Suriye’den başlayarak, Anadolu¹⁶⁵, Trakya¹⁶⁶, Ege adaları¹⁶⁷ ve Kıta Yunanistan’a¹⁶⁸ kadar uzanan geniş coğrafi alanda kültürel geçişi sağlayan ve uzak mesafeli ticaret ağının denizsel açılımını da gösteren “*Anadolu Ticaret Ağı*” diğer bir ticari iletişim rotası olarak belirtilmektedir¹⁶⁹. MÖ. 3. Binyıl’ın ortasından sonraki süreçte, Anadolu’da Kilikya bölgesi ile Mezopotamya ve Kuzey

¹⁶¹ Efe 2003, 271.

¹⁶² Türkteki 2013; Şahoğlu 2015.

¹⁶³ Türkteki 2015, 213; Massa ve Palmisano 2018, 66.

¹⁶⁴ Efe 1988, 94 vd.; 2007, 48-49.

¹⁶⁵ Özgüç 1986; Mellink 1986; Topbaş vd. 1998.

¹⁶⁶ Efe ve Ay-Efe, 2001.

¹⁶⁷ Kouka 2002; Manning 1995, 157; Broodbank 2000.

¹⁶⁸ Pullen 1985; Sampson 1993.

¹⁶⁹ Şahoğlu 2005, 340-341, Fig.2.

Suriye arasında kuvvetli ticari bağlantıların var olduğu Orta Anadolu, Mezopotamya ve Mısır yazılı kaynaklarından bilinmektedir¹⁷⁰.

Batı Anadolu’da Erken Tunç Çağı I döneminde kentleşmenin başlamasıyla, daha erken dönemlerde dekoratif amaçlı kullanım gören büyük boyutlu *pintadera* tipi¹⁷¹ mühürler yerine, çeşitli hammaddelerden yapılmış, daha küçük boyutlu, biçim ve bezeme açısından çeşitlilik gösteren tipler kullanılmaya başlamıştır¹⁷². Neolitik dönemden Erken Tunç Çağı öncesine kadar mühürlerin yapımında kil ve işlenmesi kolay taşlar yoğun olarak kullanılmıştır. Erken dönem mühürleri üzerine yapılan bezemeler ve ip delikler yontma taş endüstrisine ait sert taşlar kullanılarak yapılmıştır. Ancak Erken Tunç Çağı’ndan sonra kil ve taş hammaddesi yanında metalden yapılmış mühürler de kullanılmaya başlamıştır. Bu dönem mühürleri üzerindeki desenler bakır aletlerle yapılmıştır¹⁷³.

Anadolu’da en erken Erken Tunç Çağı I dönemine tarihlenen mühürler, Karataş-Semayük¹⁷⁴, Küllüoba¹⁷⁵ ve Yassitepe’den¹⁷⁶ ele geçmiştir. Doğu Ege’de Myrina/Lemnos’da bulunmuş en erken mühür örnekleri Erken Tunç Çağı I dönemine tarihlenmiştir¹⁷⁷. Kıbrıs’ta, Kissonerga-Mosphilia yerleşiminde bulunmuş en erken mühür (MÖ. 3. Binyıl’ın ortası LCA/Geç Kıbrıs Dönemi) Erken Minos II dönemine tarihlendirilmiştir¹⁷⁸. Mühürler dışında, seramik kaplar ve kilden kapama parçaları üzerine basılmış mühür baskıları da ele geçmiştir¹⁷⁹. Kıbrıs Philia dönemi ile paralel Erken Tunç Çağı III döneminde (M.Ö. 2400-2300) Anadolu ile yakın ilişkiler içerisinde olmuştur¹⁸⁰.

Güneybatı Anadolu’da, Erken Tunç Çağı II döneminde Hacılar Büyük Höyük’ten ele geçen birkaç mühür örneği, yönetici bir sınıfın mülkiyet kontrolünü gösteren idari anlamlı kullanılan özel mühürler olarak değerlendirilmiştir¹⁸¹. Ancak bu

¹⁷⁰ Goldman 1956; Bryce 1989, 5.

¹⁷¹ Mellaart 1970, 164.

¹⁷² Rahmstorf 2016, 227.

¹⁷³ Collon 1990, 39-40.

¹⁷⁴ Mellink 1972, pl.55, Fig.4c.

¹⁷⁵ Efe 2007, fig.15a; 2001, res.6.

¹⁷⁶ Derin 2020, Fig.13.2.

¹⁷⁷ Rahmstorf 2016, 227.

¹⁷⁸ Rahmstorf 2016, 231.

¹⁷⁹ Webb ve Weingarten 2012, 85.

¹⁸⁰ Age. 86.

¹⁸¹ Umurtak 2000, 7; Duru 2003, 560.

dönemde gerçekten yönetici bir sınıfın varlığını ortaya koyan mühür örneklerinin kullanıldığı tam olarak açıklığa kavuşmamıştır¹⁸². Bademağacı'nda Çok Odalı Yapının depo odasından ele geçen mühür baskılı *bulla*, depodaki ürünlerin bir tür kayıt altına alınması sistemine ilişkin, kişisel mülkiyet kontrolünü sağlamak amacıyla kullanılmış olduğu belirtilmiştir¹⁸³. Anadolu'da Neolitik dönemden itibaren birçok bölgede gelişerek sayıları çoğalan ve biçimleri çeşitlenen damga mühürler, Erken Tunç Çağı'nda ürün kontrolü işlevli kullanıma yönelik yeni bir ekonomik oluşumun varlığına işaret etmektedir.

Batı Anadolu'da ele geçen Mezopotamya orijinli *lapislazuli* hammaddesinden yapılmış silindir mühürler bölgelerarası ticari ilişkileri ortaya koyan buluntular olarak değerlendirilir. Mezopotamya ve Kuzey Suriye etkili silindir mühür örnekleri Batı Anadolu'da Troya'da¹⁸⁴, güneyde Tarsus-Gözlükule'de¹⁸⁵, Orta Anadolu'da Kültepe'de¹⁸⁶ ETÇ III tabakalarında bulunmuştur. Seyitömer'de, Mezopotamya ve İç Batı Anadolu ile doğrudan ilişkileri ispatlayan Post-Akkad stil özellikleri gösteren fayanstan silindir mühürler ele geçmiştir¹⁸⁷. İç Kuzeybatı Anadolu'daki Demircihöyük yerleşiminden ele geçen silindir mühür baskılı oval biçimli bullanın bir kabın ağız kısmına bağlanmış iplerin üzerine basılmış olabileceği belirtilmiştir¹⁸⁸. Batı Anadolu'da ve Ege'de Erken Tunç Çağı'nda silindir mühürle basılmış *bulla* örneği ele geçmemiştir.

Batı Anadolu, Orta ve İç kuzeybatı Anadolu'da ele geçen ayak biçimli damga mühürler¹⁸⁹, bölgeye daha uzak olan Mezopotamya ile ticari ve kültürel ilişkiler sonucunda Kilikya yönünden gelen etkilerle “*bölgesel ilişki ağı*” kapsamında değerlendirilmektedir¹⁹⁰.

Erken Tunç Çağı'nda, bir önceki dönemin tarımla uğraşan köy dokusu görünümünden çıkarak savunma sistemli kent görüntüsüne kavuşan yerleşimler artık ürün depolayan ve ticaretle uğraşan gelişmiş bir sosyo-ekonomik sisteme geçmiştir. MÖ. 3. Binyıl başlarında yerleşim modellerinde ve mezarlıklarda görülmeye başlanan sosyal hiyerarşi Orta Tunç Çağı döneminde daha da artmıştır.

¹⁸² Efe 2003, 268-270.

¹⁸³ Umurtak 2010, 20-22.

¹⁸⁴ Zidarov 2020, Fig.2. 16.

¹⁸⁵ Goldman 1956, Fig.393.20.

¹⁸⁶ Özgüç 1986, Fig.3-43.

¹⁸⁷ Bilgen 2015, 142, Fig.158,162-163.

¹⁸⁸ Obladen-Kauder 1996, 286, 136.5.

¹⁸⁹ Türkteki 2020, Fig.10.

¹⁹⁰ Kapuci 2019, 72.

III. 4. Orta Tunç Çağı

Erken Tunç Çağı'ndan Orta Tunç Çağı'na geçiş döneminde, Anadolu'nun birçok bölgesindeki yerleşimlerde yıkımlar görülmektedir. Bu yıkımlarla eşzamanlı olarak büyüme ve gelişmeler de gözlemlenir. MÖ. 2. Binyıl'da bazı yerleşimlerde MÖ. 3. Binyıl öncülleri üzerinde gelişen yerleşim sürekliliği vardır. Bu dönemde görülen yenilikler, yerleşimlerin aşağı veya dış kısmına taşan ve aynı zamanda bir sur sistemi ile korunan yeni mahallelerin gelişmesidir. Yerleşimler içinde inşa edilen çok işlevli anıtsal yapılardan bazıları “saray” olarak nitelendirilir. Saray veya idari yapılar içinde eklenen bazı mimari düzenlemelerle, bu yapıların aynı zamanda kült ve mabet işlevli kullanıldıkları ortaya konulmuştur¹⁹¹.

Batı Anadolu'da MÖ 3. Binyıl'ın sonu ile MÖ 2. Binyıl'ın başı arasındaki süreç bir “geçiş dönemi” olarak tanımlanır¹⁹². Bu dönemde siyasi/merkezi yönetim sistemi yapılarının yerini daha basit yerleşimler alır ve iletişim hareketliliğinde azalma gözlemlenir. Batı Anadolu kültür tarihindeki bu değişimler, Orta Anadolu'da Kültepe-Kaniş merkezli Asur Ticaret Kolonilerinin faaliyetleri ile açıklanır. MÖ 2. Binyıl'ın başında yazılı belgelerle temsil edilen bu dönem Orta Anadolu ile Mezopotamya arasında kurulan güçlü bir ticaret sistemi ile karşımıza çıkar¹⁹³. Dönemin mühür geleneği bullalar ve tabletler üzerine basılan mühürlerden bilinmektedir. Başlıca mühür türleri Mezopotamya kökenli silindir mühürler ve Anadolu damga mühürleridir. Silindir mühürlerin kullanımı Orta Anadolu'ya Asurlu tüccarlar tarafından kil tabletlere yazı yazma pratiği ile birlikte getirilmiştir. Bu dönemde Mezopotamya'nın Eski Asur, Eski Babil ve Eski Suriye ikonografik stiline Anadolu'lu unsurların eklenmesiyle lokal olarak üretilmiş silindir mühür örnekleri görülmektedir¹⁹⁴. Orta Anadolu ile coğrafi olarak daha yakın konumda olan İç Batı Anadolu Bölgesi'ndeki Seyitömer¹⁹⁵ OTÇ yerleşiminden ve Daskyleion¹⁹⁶ yerleşiminden Koloni Çağı'na tarihlenen mühürler ele geçmiştir.

MÖ. 2. Binyıl'ın ilk yarısında, Orta Anadolu'da Hititlerin güçlerini gittikçe arttırdığı sırada, Ege'de Girit Minos kültürünün temsilcileri Akdeniz ve Ege deniz ticaretinde etkin bir rol oynamaya başlar. Batı Anadolu, Ege ve Doğu Akdeniz

¹⁹¹ Özyar 2014.

¹⁹² Efe ve Türkteki 2011, 190.

¹⁹³ Özgüç 1999; Barjamovic 2011.

¹⁹⁴ Özgüç 1965, 1968; Teissier 1994; Özgüç ve Tunca 2001.

¹⁹⁵ Bilgen 2015, 115, Fig.132-133; 113, Fig.130;

¹⁹⁶ Bakır 2003, Res.10; Yaylalı 2005, Fig.2

coğrafyası üzerinde görülen bu hareketlilik, kara ve deniz rotaları üzerinde gelişen “ticaret ağları” yoluyla yapılmıştır¹⁹⁷. Minos kültürüne ait ithal seramikler Batı Anadolu Sahil Kesimi yerleşimlerinde, Doğu Akdeniz boyunca Kıbrıs, Levant bölgesi ve Mısır’a kadar ulaşan coğrafya üzerindeki yerleşimlerde ele geçmiştir.

Orta Tunç Çağı’nda Batı Anadolu Bölgesi, Ege coğrafyası ile Orta Anadolu arasında bir kültür köprüsü olmuştur. Batı Anadolu kıyılarına yakın Doğu Ege adaları ile Girit ilişkileri Mikro Vouni/Samothrace adası üzerinden gerçekleşmiştir. Bu ilişkiler Mikro Vouni’de bulunmuş olan Orta Minos II dönemine tarihlenen Minos stilinde lokal olarak üretilmiş mühürlerle kanıtlanır¹⁹⁸. Bu mühürler Doğu Ege’de “*Minoanisation*” terimi altında sınıflanan ve Girit ile ilk ilişkileri gösteren örnekler olarak tanımlanır¹⁹⁹.

Batı Anadolu’nun “Minos Talassokrasisi” olarak adlandırılan denize dayalı ticaret sistemini yürüten Girit Sarayları ile çok boyutlu iletişime geçmesi OTÇ’da daha yoğun olarak görülür²⁰⁰. Batı Anadolu yerleşimlerinde Minos kültürüne ait mühür buluntusu az sayıda ele geçmiştir. Troya²⁰¹, Liman Tepe²⁰², Çeşme-Bağlararası²⁰³ ve Milet²⁰⁴ ve Didim Tavşan Adası²⁰⁵ yerleşimlerinden OTÇ ve sonuna tarihlenen Girit’ten ithal Minos stilinde yapılmış mühür örnekleri ele geçmiştir. Ayrıca Girit Phaistos Sarayı OM II-B dönemine tarihlenen mühür baskılı bullalar üzerindeki motifler, Orta Anadolu’da Konya-Karahöyük OTÇ tabakalarında bulunan mühür baskılarına yakın benzerlik göstermektedir²⁰⁶.

III. 5. Geç Tunç Çağı

MÖ. 2. Binyıl, Hititlerin siyasi geleneğini ve Hitit İmparatorluğu’nun geniş bir alana karşılık gelen siyasi gücünü içeren gelişmelere tanık olmuştur. Hititlerin Batı Anadolu’daki varlığını ve etkisini gösteren kültürel gelişmeler arkeolojik veriler ve filolojik kaynaklardan bilinmektedir. Hitit yazılı metinlerinden bölgeye olan ilgisi ve siyasi çıkarları yanında Batı Anadolu’daki ülke toprakları ve bazı siyasi güçler hakkında

¹⁹⁷ Broodbank 2013, 352-353.

¹⁹⁸ Matsas 2009; Girella ve Pavúk 2016, 18-23.

¹⁹⁹ Broodbank 2013, 370-371.

²⁰⁰ Hallager ve Niemeier 2009; Gorogianni-Pavúk-Girella 2016.

²⁰¹ Blegen 1953, 218, Fig.301; Zidarov 2020, Fig.2.4.

²⁰² Erkanal 2000, 75, Abb.6b; Şahoğlu 2008; Erkanal ve Şahoğlu 2019.

²⁰³ Şahoğlu 2012, 89, res.5; Şahoğlu vd.2018: 2022; Erkanal ve Keskin 2009, 99, Tab.1.

²⁰⁴ Greave ve Niemeier, 2002, .46; Niemeier 2005, Col.Pl.7-8; CMS II-2 no.227.

²⁰⁵ Bertemes 2013; Hornung-Bertemes 2009.

²⁰⁶ Weingarten 1994, 262-264.

bilgi sahibi olmaktadır²⁰⁷. Yazılı kaynaklar bu dönemde, bölgede küçük vasal devletler ve kent prensliklerinden oluşan siyasi bir ağın varlığına işaret etmektedir²⁰⁸.

Boğazköy'den ele geçen çivi yazılı tabletleri çözümleyen H. Winckler, “KUR *Lu-ú-i-ya*” olarak bahsedilen *Luwiya* ismini batıda coğrafi bir yer olarak tanımlamıştır. MÖ. 2. Binyıl'da Anadolu'nun batı ve güneybatısında yaşayan topluluklar için *Luwi Uygarlığı* kavramı kullanılmaya başlanmıştır²⁰⁹. Hitit yazılı kaynaklarında çivi yazısına ek olarak, lokal halkın anlayabileceği biçimde geliştirilmiş piktografik hece yazısının varlığı arkeoloji literatüründe *Luwiya* halkının dili “*Luwi hiyeroglif dili*” olarak tanımlanır. Batı Anadolu'da yol güzergahları üzerinde yer alan kaya anıt ve stellerinde *Luwi hiyeroglif* yazısı kullanılmıştır. Boğazköy'de Südburg taş levhası, Afyon Emirgazi, Yalburt havuzu ve İzmir Torbalı civarında Karabel kaya anıtlarının yan yüzlerine yazılmış kitabeler *Luwi* dilindedir²¹⁰.

Hitit İmparatorluğu'ndan önce Orta Tunç Çağı'nda başlayan ve daha sonra Geç Tunç Çağı'nda devam eden uygulamada mühür ve baskıları üzerinde görülen *Luwi hiyeroglif* dilindeki yazıtlarda mühür sahibinin adı, ünvanı gibi kısa bilgiler yer almaktadır²¹¹. Batı Anadolu'da *Luwi* dilinin erken dönem uygulaması olarak kabul edilen MÖ. 2. Binyıl başlarına tarihlenen Beycesultan mührü²¹², GTÇ'na ait Troya²¹³ bronz mührü, Çine-Tepecik²¹⁴, Şarhöyük²¹⁵ ve Ablak Höyük²¹⁶ bullaları, Küçük Çataltepe²¹⁷ mühür baskısı buluntuları, bu dönemde Hitit İmparatorluğu'nun batı ile olan siyasi oluşumlarına ışık tutmaktadır.

Diğer yandan Ege coğrafyasında adaları ve Batı Anadolu'yu da içine alarak Doğu Akdeniz'e kadar uzanan gelişmiş bir ticaret ağına sahiplik eden Girit/Minos kültürünün MÖ. 1450 yılında çökmesiyle aynı coğrafya üzerinde Kıta Yunanistan'ın Mykenai yerleşiminde ilk izlerini gördüğümüz Miken kültürü etkileri görülmeye

²⁰⁷ Hawkins 1998; Efe 2003, 125; Günel 2017, 120; 2018, 538.

²⁰⁸ Zangger ve Mutlu 2016, 1038; Günel 2022.

²⁰⁹ Winckler 1913; Bachhuber 2013, 280; Hoffner 1997; Bryce 2003, 31.

²¹⁰ Hawkins 1992.

²¹¹ Woudhuizen, 2018.

²¹² Woudhuizen, 2012.

²¹³ Korfmann 1996, 217, res.5-6

²¹⁴ Günel ve Herboldt 2010, Abb.4-6; Günel ve Herboldt 2014, Abb.8-10.

²¹⁵ Baştürk 2018, Fig.21; Darga ve Starke 2003, 161-164.

²¹⁶ Koçak vd 2019, Res.101.

²¹⁷ Koçak-Bilgin-Küçükbezci 2019, Res.100.

başlar²¹⁸. Güney Batı Anadolu’da Miken kültürüne ait tholos tipi mezar yapıları, ölü gömme gelenekleri, ithal ve lokal olarak üretilmiş Miken seramikleri ve Miken tipi mühür buluntuları baskın olarak karşımıza çıkar²¹⁹.

Kuzey Batı Anadolu’da Troya VI-VIIa-b tabakalarından Geç Hellas III B- III C dönemi Miken orijinli *Lentoid* ve boncuk biçimli mühürler ve Beşik Tepe’den²²⁰ mezar eşyası olarak ele geçen *Lentoid* ve düğme biçimli mühürler üzerinde Miken mühür geleneğinde görülen bezeme motifleri yer alır.

İzmir bölgesinde Panaztepe²²¹ GTÇ mezarlık alanında, mezar mimari tipleri ve mezar eşyaları içinde yer alan *Lentoid* biçimli mühürler Miken kültürü ilişkilerini ortaya koymaktadır. Panaztepe bu dönemde Doğu Akdeniz ve Mısır ilişkilerini gösteren mühür buluntularıyla da dikkati çeker²²². İzmir Liman Tepe²²³ GTÇ yerleşiminde depo yapıları içinden ve Bakla Tepe²²⁴ yerleşiminde oda mezardan GH III C dönemi buluntularıyla beraber *Lentoid* biçimli mühürler de ele geçmiştir.

Güney Batı Anadolu’da Milet²²⁵ GTÇ tabakalarından ve Pilavtepe oda mezardan ele geçen bölgeye yabancı *Lentoid* ve düğme biçimli mühürler, bu dönemde bir grup Mikenli tüccarın veya üst yönetici sınıfların ticari aktivitelerini daha kolay yürütebilmek adına bölgede yaşamış olabileceklerine işaret eden verilerdir.

²¹⁸ Davis 1958; Gür 2012.

²¹⁹ Gür 2014.

²²⁰ Akyurt 1998, şek.18-j; Korfmann 1986, şek.13-3.

²²¹ Erkanal-Öktü 2018, Taf.3, A10, Taf. 362; 2004, 664, Nr.461.

²²² Jaeger ve Krauss 1990, 153–156, fig. 1–2; Erkanal-Öktü 2000, 69–74, fig. 2–5.

²²³ Erkanal ve Günel 1995, 316, Res.3.

²²⁴ Erkanal ve Aykurt 2008, 236, Fig. 6–7.

²²⁵ Niemeier 2005, 8, Col.Pl.19.

IV. BATI ANADOLU'DA MÜHÜR VE MÜHÜR BASKILARININ BULUNDUĞU MERKEZLER VE MEZARLIK ALANLARI

IV. 1. Aphrodisias-Pekmez Tepe/Aydın

Aydın ilinin güneyindeki Karacasu ilçesi Geyre köyü yakınındaki Aphrodisias, Büyük Menderes havzası üzerinde yer almaktadır. Aphrodisias antik kentinde ilk çalışmalar 1905 yılında Fransız araştırmacı Paul Gaudin tarafından gerçekleştirilmiştir. yerleşimlerinde ilk sistemli kazılar, 1961 yılında, Wenner-Gren Vakfı finansal desteğiyle New York Üniversitesi tarafından K. T. Erim başkanlığında yürütülmüştür²²⁶. 1966-67 yıllarında S. Page ve L. Williams katılımıyla antik kentin güneydoğusunda yer alan *Akropol Tepesi ve Pekmez Tepe Höyüğü* prehistorik yerleşimlerindeki kazılar 1974 yılına kadar devam etmiştir. Höyük yerleşimi 13 metre yüksekliğe ve 125 metrelik taban çapına sahiptir.

Pekmez	Aphrodisias	Akropolis
I	Modern Yerleşim	I
	Osmanlı	II
	Orta Bizans/Selçuk	III a-b
II a	Bizans	
II b	Çukurlar	
II c	Roma	
III	Hellenistik	III c
	?	
IV a		A4-2
	?	
IV b	Orta Tunç Çağı	A
	(M.Ö. 1700)	B
IV c	Deprem?	C
		D
	(M.Ö. 1900).	?
	(M.Ö. 2000)	E
IV d		I a-c
	Yıkım.	
	Erken Tunç Çağı III	
		II
		III
		IV/V
	Yıkım.	?
IV e		VI
	(M.Ö. 2300)	VII
V a		VIII
Vb		IX
	Erken Tunç Çağı II	X
		XI
VI		
VII a-d	Geç Kalkolitik	
VIII	Geç Neolitik ?	

Tablo. 7. Aphrodisias Kronolojisi

(Kadish, 1971, 123, 111.2; Joukowski, 1986, 175, Tab.5)

²²⁶ Joukowski 1986, 19, 35: Tab.1; 78: Fig.5; Erim 1961, 26-29; Kadish 1969, 52.

Aphrodisias Akropol yerleşimi ETÇ III başlangıcından Lidya Dönemi'nin sonuna kadar kesintisiz iskân edilmiştir. Pekmez Höyük ise, Geç Kalkolitik Dönem'den ETÇ III sonuna kadar iskân edilmiştir. Yerleşim içinde küp mezarlar bulunmuştur. Pekmez Höyük ETÇ II safhasında (MÖ. 2800-2700) bir boşluk vardır.

Aphrodisias'tan, Akropol Tepesi ETÇ III dönemine tarihlendirilmiş megaron planlı kompleks yapılardan ele geçen 4 adet damga mühür incelenmiştir. (Kat.No.90-91, 177, 222). Ayrıca ETÇ/OTÇ'na ait kap parçası üzerinde mühür baskısı (Kat.No.392), GTÇ'na ait kap parçası üzerindeki baskı ve hilal biçimli tezgâh ağırlığı üzerindeki mühür baskıları incelenmiştir. (Kat.No.408-416).

IV. 2. Ayasuluk Tepesi-Selçuk/İzmir

İzmir'in Selçuk ilçesi merkezindeki Selçuk Kalesi alanının içinde yer alan Ayasuluk Tepesi Efes antik kentinin ilk ve son yerleşimlerinin kurulduğu yer olarak bilinmektedir. M.Ö. 1200'lerde deniz kavimleri tarafından yıkılmış ve M.Ö. 1050 yılında Yunanistan kolonistleri tarafından yeniden kurularak *Ephesos* olarak anılmaya başlanmıştır. İzmir Körfezi çevresindeki ilk Efes yerleşmesi olarak kabul edilen Ayasuluk Tepesi'nde en erken yerleşim Erken Tunç Çağı başlarında kurulmuştur²²⁷.

1974-1998 yılları arasında E. Akurgal'ın genel başkanlığında ve daha sonra Efes Müzesi Müdürlüğü tarafından kazı ve onarım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 2007 yılından itibaren Pamukkale Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü M. Büyükkolancı başkanlığında kazılara devam edilmiştir. 1962 kazılarında, St. John Takip Kapısı önünde Miken dönemine tarihlenen bir mezar açığa çıkartılmıştır²²⁸. Geç Hellas IIIA-2 dönemine ait karakteristik Miken kapları bulunmuştur.

1990 yılı kazılarında antik kilisenin doğusundaki alanda büyük taş bloklarla yapılmış kalın bir sur duvarının temeli açığa çıkartılmıştır²²⁹. Bu alanda Hitit Dönemi ile paralel seramik kap buluntuları ele geçmiştir. Hitit yazılı metinlerinden bilinen, M.Ö. 2. Binyıl'ın ikinci yarısında M.Ö. 1500 yıllarında Hititlerin Anadolu birliğini sağlayarak, Batı Anadolu'da Büyük Hitit Devletine bağlı Arzawa Krallığının başkenti *Apašaš*'ın Efes olabileceği görüşü ilk kez J. Garstang ve O. R. Gurney tarafından belirtilmiştir²³⁰. Daha sonra bu görüş diğer araştırmacılar tarafından da benimsenmiş ve

²²⁷ Büyükkolancı 2008, 41-42.

²²⁸ Baran ve Gültekin 1964.

²²⁹ Büyükkolancı 2008, Fig.5-6.

²³⁰ Garstang ve Gurney 1959, 88.

desteklenmiştir²³¹. Bu alan da ortaya çıkarılan sur duvarının Hitit Dönemi başkenti *Apašaš* kentine ait olduğu önerilmektedir²³². Bu sur duvarları altında saptanan kalın ve yoğun kül içeren tabaka²³³ M.Ö. 1600-1500 aralığında gerçekleşen Thera yanardağı felaketi ile ilişkilendirilmiştir²³⁴. Küllü toprak dolgunun altında şiddetli yangın izleri gösteren yapı tabakasında uzun bir süre iskân yapılmamıştır. Bu alanda OTÇ'na tarihlenen Troya IV-V tabaka ve Liman Tepe, Emporio/Chios, Aphrodisias-Pekmeztepe ile benzer seramik örnekleri ele geçmiştir. OTÇ kültür katı altındaki ana kaya üzerinde ETÇ ve Geç Kalkolitik döneme ait Troya I-II, Emporio VII, Bakla Tepe ve Liman Tepe ile benzer seramikler ele geçmiştir²³⁵.

AYASULUK TEPEŚİ	
Tabaka	Dönem
I a-b	Osmanlı Dönemi
II	Aydınogulları Dönemi
III	Selçuklu Dönemi
IV	Bizans Dönemi
Hiatus	
V	Helenistik Dönem
VI	Klasik Dönem
VII	Arkaik Dönem
VIII	Geometrik Dönem
IX	Protogeometrik Dönem
X	GTÇ (M.Ö.1400-1200)
Hiatus	
XI	OTÇ (M.Ö.2000-1800)
a	M.Ö.1900-1800
b	M.Ö.2000-1900
Hiatus	
XII	ETÇ II
XIII	ETÇ I
a	
b	
XIV	GKÇ (?)

Tablo. 8. Ayasuluk Tepesi Kronolojisi (Büyükkolancı 2008, 43)

Çalışma kapsamında, Ayasuluk Tepesi'nde Erken Tunç Çağı II tabakasına tarihlendiren bir adet damga mühür (Kat.No.92) ve GTÇ tarihlendirilen bir adet damga mühür (Kat.No.344) incelenmiştir.

²³¹ Cornelius 1973, 177, 180; Macqueen 2001, 40-429.

²³² Büyükkolancı 2008, 46.

²³³ Büyükkolancı 2008, Fig.6 ve 8.

²³⁴ Lochmann 2006.

²³⁵ Büyükkolancı 2008, Fig.10 ve 12.

IV. 3. Bademağacı/Antalya

Antalya iline bağlı Bademağacı beldesinin 2,5 km kuzeyindeki, Bademağacı Höyüğü, küçük bir ova içinde yer alır. Yaklaşık 110-210 metrelik taban çapına sahip olan oval biçimli höyüğün yüksekliği 9 metredir²³⁶. Bademağacı'nda ilk kazılar 1993 yılında İstanbul Üniversitesi adına Refik Duru ve G. Umurtak başkanlığında başlamış 2007 yılına kadar kesintisiz sürdürülmüştür.

Höyükte en erken tabakalar Erken Neolitik döneme (radyokarbon analizleri M.Ö.7100) tarihlenmiştir. Bu dönem mimari geleneği, ızgara planlı taş temelli ve oda içlerinde depolama tesislerine sahip yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Erken Tunç Çağı yerleşim safhalarında taş temelli sur duvarları içinde megaron planlı yapılar dizisi yer almaktadır. M.Ö. yaklaşık 2500 yılına tarihlenen Erken Tunç Çağı II dönemi mimarisi hakkında önemli veriler sunan “Çok-Odalı Yapı” yaşam ve depo mekanlarıyla ‘saray’ olarak değerlendirilmiştir. Yönetimsel bir kamu yapısı veya kraliyet konutu olarak kullanıldığı düşünülen bu yapı, Erken Tunç Çağı III geçişine kadar işlevselliğini korumuştur²³⁷.

BADEMAĞACI	
Dönem	Tabaka
Hristiyanlık Dönemi	Kilise
Orta Tunç Çağı	2, 1
Erken Tunç Çağı II	3, 2, 1
Geç Kalkolitik Çağ	?
Erken Kalkolitik Çağ	?
Geç Neolitik Çağ	1, 2
Erken Neolitik Çağ II	4 B, 4 A, 4, 3A, 3, 2, 1
Erken Neolitik Çağ I	9, 8, 7, 6, 5

Tablo. 9. Bademağacı Höyüğü Kronolojisi (Duru 2008, 18)

Bademağacı yerleşmelerinden alınan radyokarbon örneklerinin analiz ölçümleri sonuçlarına göre kronolojik durumu²³⁸:

Erken Neolitik I. tabaka (MÖ. 7050-6690)

Erken Neolitik II. tabaka (MÖ. 6450-6380-MÖ. 6220/6080)

²³⁶ Duru 2005, 537.

²³⁷ Duru ve Umurtak 2003.

²³⁸ Duru 2005, 537.

Erken Tunç Çağı II. tabaka (MÖ. 2580/2500)

Erken Kalkolitik-Geç Neolitik tabakası MÖ. 6. Binyıl'ın ilk yüzyılına tarihlendirilmiştir²³⁹.

Çalışma kapsamında değerlendirilen Bademağacı Neolitik Dönem damga mühürleri (Kat.No.8-12, 25, 27-30, 35, 38) Neolitik yerleşimin savunma duvarı içinde yer alan konut niteliğindeki ızgara temelli yapılardan ele geçmiştir²⁴⁰. Mühürler, Erken Neolitik II/4-3 dönemine tarihlenmiştir²⁴¹.

Bademağacı Erken Tunç Çağı dönemine tarihlenen pişmiş toprak, taş ve metalden (bakır) yapılmış mühürler, ETÇ II yerleşimine ait mimari yapıların odalarından, depozit toprağı içinden ele geçmiştir (Kat.No.59-64, 93-113, 145, 151, 158, 168-172, 178-186, 203, 212, 214, 219-221, 223-229). Erken Tunç Çağı'na tarihlenen “Çok Odalı Yapı” (ÇOY)'ya ait bir odadan ise mühür baskılı *bullae* (Kat.No.372) ele geçmiştir²⁴².

Bademağacı Orta Tunç Çağı yıkıntıları moloz toprağı içinden kurşundan yapılmış metal bir mühür (Kat.No. 259) ele geçmiştir²⁴³.

IV. 4. Bağbaşı-Elmalı/Antalya

Antalya Elmalı ilçesinin 7 km kuzeydoğusundaki Karataş yerleşiminin 500 metre kuzeyinde yer alır. Yerleşim, deniz seviyesinden 1158 metre yükseklikteki doğal bir tepenin kenarına kurulmuş düz bir iskân yeridir.

Yerleşim, 1949 yılında M.S.F. Hood tarafından yapılan Elmalı Ovası ilk yüzey araştırmaları sonucunda keşfedilmiştir. Daha sonra 1954 yılında J. Mellaart bu bölgede tespit edilen Neolitik ve Kalkolitik döneme ait boyalı kap parçalarını ilk kez yayınlamıştır²⁴⁴. 1962-1963 yıllarında “*Bryn Mawr College*” tarafından M.J. Mellink başkanlığında kazı ve araştırmalara başlanmıştır²⁴⁵.

Bağbaşı yerleşiminde, 1963-1974 ve 1967-1969 yılları arasında M.J. Mellink başkanlığında yapılan kazılarda üç tabaka saptanmıştır. Yerleşimin en üst seviyesinde (107 no.lu Açma) MÖ. 2. Binin ilk yarısına ait birkaç mezar yapısının kalıntıları açığa

²³⁹ Duru 2007, 349.

²⁴⁰ Duru 2008, 106.

²⁴¹ Duru 2004, Lev.16/1-29/1; Lev.16/2-29/2.

²⁴² Duru ve Umurtak 2010, Res.344-347.

²⁴³ Duru 2008, Res.361.

²⁴⁴ Mellaart 1954, 188-189.

²⁴⁵ Mellink 1964, 269-271.

çıkartılmıştır. Bu alanda Erken Tunç Çağı, Orta Tunç Çağı ve Demir Çağı'na tarihlenen seramik malzeme ele geçmiştir. En üstteki ilk iki tabaka Geç Kalkolitik Döneme tarihlenmiştir. Bu döneme ait mimari yapı kalıntıları saptanmıştır. “Aşağı Bağbaşı” olarak adlandırılan alttaki III. tabaka ise Orta Kalkolitik Döneme (radyokarbon analizlerine göre MÖ. 5568) tarihlendirilmiştir²⁴⁶.

Bağbaşı'ndan ele geçen tek mühür²⁴⁷ (Kat.No.45), 102 no.lu Açmanın kuzeybatı ucundaki yanmış kerpiç duvar parçalarının bulunduğu alanın yüzeyinde bulunmuştur. Mühür, Geç Kalkolitik Dönem'e tarihlendirilen seramik kap parçaları, obsidyen dilgi, bakır alet, hayvan boynuzu ve mühür biçiminde ancak baskı yüzeyi düz ve bezemesiz bir örneklerle beraber ele geçmiştir²⁴⁸. Bu örnek biçim olarak Erken Tunç Çağı örneklerine benzemektedir. Mühür olarak kullanılmış olduğu şüpheli bezemesiz benzer bir örnek Hacılar I yerleşiminden ele geçmiştir.

IV. 5. Bakla Tepe/İzmir

İzmir ilinin güneyindeki Menderes ilçesine bağlı Bulgurca Köyü'nün kuzeyinde yer almaktadır. Doğal bir kaya düzlüğü üzerinde yer alan Bakla Tepe, deniz seviyesinden 65,50 metre, ovadan 20 metre yüksekliktedir. Yerleşim ve mezarlık alanı, kuzey-güney yönünde uzanan yaklaşık 350x250 metre ölçülerindeki bir alan üzerinde yer almaktadır²⁴⁹.

Bakla Tepe kurtarma kazıları, İzmir “*Tahtalı Barajı Kurtarma Projesi*” kapsamında gerçekleştirilmiştir. Yerleşim ilk kez N. Tuna tarafından bölgede yapılan yüzey araştırmaları sonucunda saptanmıştır. Daha sonra 1993-1994 yılları arasında R. Meriç tarafından yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir. 1995 yılında “*İzmir Arkeoloji Müzesi*” ve “*Ankara Üniversitesi*” adına H. Erkanal'ın bilimsel başkanlığında kazılar başlamıştır. 1995-1998 ve 2000-2001 yılları arasında kazılara devam edilmiştir. Daha sonra baraj sularının yükselmesi nedeniyle kazılar sonlandırılmıştır. Bakla Tepe'de beş farklı kültür tabakası saptanmıştır²⁵⁰.

Bakla Tepe I. tabaka, en üst seviyede Roma-Bizans dönemlerine ait çeşitli mezarlar tespit edilmiştir.

²⁴⁶ Mellink 1986, 289.

²⁴⁷ Eslick 1992, Pl.106e ve f-273.

²⁴⁸ Eslick 1992, 75, Pl.106e ve f-274.

²⁴⁹ Erkanal ve Şahoğlu 2012, 91.

²⁵⁰ Özkan ve Erkanal 1996, 72 vd.

Bakla Tepe II. kültür tabakasında MÖ. 13. Yüzyıl'a tarihlendirilen dikdörtgen biçimli bir oda mezar ve *pithos* mezar açığa çıkartılmıştır. Oda mezar içinde sekiz farklı bireyin gömüsü ve kremasyon uygulamasına ait kalıntılar ele geçmiştir. Mezarda seramik kaplar dışında altından iğne ve küpeler, Miken kültüründen bilinen rozet ve zambak şeklinde fildişi kakmalar, üzeri bezeli bir tarak, fildişi, cam ve yarı değerli taşlardan yapılmış kolye taneleri ile taştan yapılmış bir Miken mührü (Kat.No.308) ele geçmiştir. Krali bir anıt görünümündeki bu oda mezarın, yerel bir idareciye ve onun aile soyundan gelen bireylere ait olduğu düşünülmektedir²⁵¹.

Bakla Tepe III. tabakada, höyüğün güneydoğusundaki alanda *pithos* tipi gömülerden oluşan bir mezarlık alanı ve mezarlığın dış kısmında çok iyi korunmamış mimari kalıntılar tespit edilmiştir. Mezarlık alanında çoğunluğu büyük boyutlu *pithos* tipi mezarlardan oluşan birden çok gömü yapılmıştır. MÖ. 3. Binyıl'ın üçüncü çeyreğine, Erken Tunç Çağı II (geç) – Erken Tunç Çağı III-A dönemine tarihlendirilmiştir. Bakla Tepe yerleşimi, Erken Tunç Çağı I döneminden sonra bir süre iskân edilmemiştir. Yerleşmede Erken Tunç Çağı II erken dönemine ait herhangi bir mimari bulgu ele geçmemiştir. Bakla Tepe bu dönemde sebebi bilinmeyen bir nedenden dolayı terk edilmiş ve yerleşim yeri olarak yakınlardaki Lembertepe seçilmiştir²⁵².

Mezarlarda ele geçen mezar eşyaları, bronz hançerlerden başlı iğnelere, sap delikli baltalardan kesici aletlere, altın ve gümüşten yapılmış kolye, alınlık, küpe ve saç spirallerine, “halka idol” tipinde pendentiflerden kemik mühürlere kadar geniş bir çeşitlilik sunmaktadır. Mezar eşyası olarak kullanılan seramik örnekleri de dönemin karakteristik kap formları olan depas, tankard, sivri veya kesik gaga ağızlı testi, küçük üç ayaklı çömlek ve çanak, çaydanlık, kompozit pyksis gibi kap formlarından oluşmaktadır. Mezarlıkta ele geçen iki hayvan biçimli kap ve bir insan yüzlü kap, sık rastlanmayan kap formlarını oluşturur.

Bakla Tepe III. kültür katına ait mezarlık alanında ele geçen buluntular bu merkezin “*Erken Tunç Çağı Anadolu Ticaret Ağı*” içinde yer aldığını kanıtlamaktadır²⁵³. Mezarlarda ele geçen eşyalar, Orta Anadolu, Kuzey Batı Anadolu ve Ege kültürleri ile olan bağlantıları yansıtmaktadır. Bakla Tepe bu dönemden sonra bir daha iskân edilmemek üzere terk edilmiştir.

Bakla Tepe IV. kültür katı, MÖ. 3. Binyıl'ın ilk yarısında, Erken Tunç Çağı I safhasına ait kanıtlar sunmuştur. Höyüğün tepesinde, savunma sistemiyle çevrili bir

²⁵¹ Erkanal ve Şahoğlu 2012, 96, Res.6.

²⁵² Erkanal 1996, 72.

²⁵³ Şahoğlu 2005, 347.

yerleşim ve savunma sisteminin hemen dışında, höyüğün doğusunda yer alan bir mezarlık alanı saptanmıştır. Bu dönemde Bakla Tepe’de, Geç Kalkolitik Çağ’ın sonunda bölgede sosyo-kültürel ve politik açıdan çok önemli değişimlerin meydana geldiğini göstermektedir.

Bakla Tepe V. tabaka yerleşimi en geniş alana yayılan ve en erken iskânın yapıldığı dönemdir. MÖ. 4. Binyıl’ın sonları, Geç Kalkolitik Çağ’a tarihlenmiştir.

Çalışma kapsamında, Bakla Tepe III. tabaka, mezarlık alanından ETÇ II dönemine tarihlenen kuş biçimli kemik damga mühür (Kat.No.231) ve Bakla Tepe II. tabaka, Geç Tunç Çağı’na tarihlendirilen opal taştan yapılmış *Lentoid* biçimli damga mühür (Kat.No.308) incelenmiştir.

BAKLA TEPE		
Tabaka	Dönem	
I	Roma/Bizans Dönemi	(Mezar/duvar kalıntısı)
II	Geç Tunç Çağı	(Mezarlar)
III	Erken Tunç Çağı III A Erken Tunç Çağı II geç	(Yerleşim-mezarlık alanı)
IV	Erken Tunç Çağı I	
IV I A-C	Geç	
IV II A-B	Erken	
V	Geç Kalkolitik	(Yerleşim-mezarlar)

Tablo. 10. Bakla Tepe Kronolojisi

(Özkan ve Erkanal 1999, 12; Erkanal ve Şahoğlu, 2012, 91-98; Kouka 2002, Tab.1)

IV. 6. Beşik-Sivritepe/Çanakkale

Çanakkale ilinin güneydoğusundaki Beşıke koyunun kuzeyinde, Ege Denizi’ne doğru uzanan küçük bir burun üzerinde yer alan Beşik-Sivritepe, Troya yerleşiminin 7 km güneybatısında ve deniz seviyesinden 4 m yüksekliktedir²⁵⁴.

Beşik-Sivritepe’de ilk araştırmalar 1859 yılında F. Calvert tarafından gerçekleştirilmiştir. 1982-1987 yılları arasında M. O. Korfmann başkanlığında gerçekleştirilen kazılarda etrafı taş ve kerpiç duvarla çevrili *ekstramural* bir mezarlık alanı saptanmıştır²⁵⁵. Mezarlar, çömlek/urne, küp, taş sanduka ve megaron planlı oda mezarlar biçiminde yapılmıştır²⁵⁶.

²⁵⁴ Aslan vd. 2003, 185.

²⁵⁵ Korfmann 1986, 20.

²⁵⁶ Korfmann 1986, 231; 1988, 47; Akyurt 1998, 14.

Beşik-Sivritepe kazıları sonucunda en üstte, Bizans, Hellenistik, Arkaik, Geç Tunç Çağı (Troya VI/ Geç Miken Çağı) ve en alt seviyesinde Troya I öncesi evre ile paralellik gösteren seramik malzemesi ele geçmiştir²⁵⁷. Beşik-Sivritepe'nin 250 metre yakınında yer alan Beşik-Yassitepe yerleşiminde Geç Troya VI dönemi ve Geç Hellas IIIB/C dönemi, Miken seramik parçaları bulunmuştur²⁵⁸.

Çalışma kapsamı içinde, mezarlardan ele geçen MÖ. 13. Yüzyıla (Troya VI-2 tabakası geç evre ve VII-a tabakası) tarihlendirilmiş²⁵⁹, taş, kemik ve fildişinden yapılmış, mercek ve düğme biçimli mühürler (Kat.No.309-310, 332-333, 345) incelenmiştir

IV. 7. Beycesultan/Denizli

Beycesultan Höyüğü, Denizli'nin, 100 km kuzeydoğusundaki Çivril ilçesi Menteşe köyü yakınında yer alır. Yerleşim, Büyük Menderes Nehri kıyısında yer alan Çivril Ovası içinde kurulmuştur. Doğu ve batı yönüne uzanan höyüğün çapı 800 metre, ova seviyesinden yüksekliği ise 25 metredir²⁶⁰.

Beycesultan Höyüğü'nde 1954 yılında başlayan kazı çalışmaları, “İngiliz Arkeoloji Enstitüsü” tarafından S. Lloyd ve J. Mellaart başkanlığında gerçekleştirilmiştir²⁶¹. Bu çalışmalar sonucunda yerleşimde Geç Kalkolitik Dönem (MÖ. 4750- 3500/3400) ile Geç Tunç Çağı sonuna kadar kesintisiz kırk kültür tabakası saptanmıştır. 2007 yılında Ege Üniversitesi adına E. Abay başkanlığında bölgenin tarih öncesi çağlarını tespit etmek amacıyla “Yukarı Menderes Havzası Araştırmaları Projesi” kapsamında kazılara tekrar başlanmıştır²⁶².

1954-1959 kazı sezonlarında yerleşimin doğu konisi üzerinde MÖ. 2. Binyıl'a ait *yanmış saray* denilen büyük yapı açığa çıkartılmıştır²⁶³. Batı konisi çalışmalarında ana toprağa kadar inilmiş ve Geç Kalkolitik döneme ait 21 kültür tabakası (XL-XX) saptanmıştır. Bu tabakalardan Erken Tunç Çağı tabakalarına geçiş (XIX-VI) kesintisiz devam etmektedir. Erken Tunç Çağı I döneminde ilk örnekleriyle temsil edilen mabet mimarisi, Erken Tunç Çağı II döneminde (XVI-XIII) daha gelişmiş şekliyle devam

²⁵⁷ Korfmann ve Kromer 1993, 140.

²⁵⁸ Korfmann 1988, 51; 1989, 271.

²⁵⁹ Akyurt 1998, Şek. 18 j ve 18 k ve l.

²⁶⁰ Dedeoğlu ve Abay 2014.

²⁶¹ Mellaart 1954, 175.

²⁶² Abay 2012, 40.

²⁶³ Lloyd ve Mellaart 1965, 3-34.

etmiştir²⁶⁴. ETÇ II dönemi bir yangınla sonlanmıştır. Bu yangının nedeni dışardan gelen bir istila *Luwiler/Luwi halkı* ile ilişkilendirilmiştir. Son dönem araştırmalarında bu yıkımın bölgesel güç elde etmek için yapılan mücadeleler sonucunda oluştuğu fikri önerilmektedir²⁶⁵.

Erken Tunç Çağı III döneminde (XII-VI tabakalar) tekrar kurulan Beycesultan yerleşiminde çömlekçi çarkının ortaya çıkması tankard ve depas gibi yeni kap tiplerinin kullanılması etnik bir değişimin varlığına işaret eder. Bu dönemin karakteristik mimarisi megaron biçimli evler ve içlerinde yer alan ocak/altar yapılarıdır²⁶⁶.

Erken Tunç Çağı III safhası ile Orta Tunç Çağı başlangıcı arasında bir “*Geçiş Dönemi*” (MÖ. 2000-1800) sürecinin var olduğu düşünülmektedir²⁶⁷.

Son dönem kazıları sonucunda höyüğün Geç Kalkolitik dönemden Demir Devri sonuna kadar iskân edildiği, Bizans Çağı’nda bir kale yerleşimi olduğu, Osmanlı ve Bizans döneminde ise bir mezarlık alanı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir²⁶⁸.

BEYCESULTAN		
Dönem	Tabaka	Tarih
GKÇ	XL-XX	M.Ö.4750-3100
ETÇ I	XIX-XVII	M.Ö.3100-2800
ETÇ II	XVI-XIII	M.Ö.2800-.....
Hint-Avrupa istilasası (?)		
ETÇ III	XII-VI	M.Ö.2300-1900
OTÇ	V-IV	M.Ö.1900-1450
GTÇ	III-I	M.Ö.1450-1200

Tablo. 11. Beycesultan Kronolojisi

(Lloyd ve Mellaart, 1962, 113, 264; Mellaart ve Murray, 1995, 100)

Çalışmamız kapsamında, Erken Tunç Çağı’na tarihlendirilen taştan yapılmış 2 adet damga mühür (Kat.No.204-205), Orta Tunç Çağı’na tarihlenen (VI. tabaka döşeme altından) ait hiyeroglif yazıtlı damga mühür (Kat.No.254), Geç Tunç Çağı’na ait 3 adet damga mühür (Kat.No.293-294, 299) ve silindir mühür (Kat.No.363) ele alınmıştır. Ayrıca Geç Tunç Çağı’na tarihlenen (4 ve 5. tabakalar) pithos kap parçaları (Kat.No.409-412), hilal biçimli tezgâh ağırlıkları üzerinde (Kat.No.417-418), ocak/altar

²⁶⁴ Lloyd ve Mellaart 1962, 36-57, Fig.13-14, 16.

²⁶⁵ Efe 2004, 21.

²⁶⁶ Lloyd ve Mellaart 1962, 199-239.

²⁶⁷ Efe ve Ay Efe 2001, 55; Korfmann 1989, Fig.3.

²⁶⁸ Abay vd. 2016, 274.

yapılarının ön ve yan yüzleri üzerinde (Kat.No.419-422) yer alan mühür baskıları ve 2 adet bulla (Kat.No.402-403) incelenmiştir.

S. Lloyd J. Mellaart	Yeni Stratigrafi	Dönem	Göreceli Kronoloji	Mutlak Kronoloji
	1	Selçuk-Osmanlı	M.S.13-14.yy	
	2a1-2			
	2b	Bizans	M.S.11-12.yy	
	3	Demir Devri	M.S.9. yy	
Ia	4	GTÇ		M.Ö.1600-1500
Ib	5a			M.Ö.1700-1595
II	5b			
		OTÇ		

Tablo. 12. Beycesultan yeni verilerle düzenlenen Geç Tunç Çağı Kronolojisi
(Dedeoğlu ve Abay, 2014, Tab.1)

IV. 8. Bolvadin-Üçhöyük Tepe/Afyon

“Afyonkarahisar İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları” projesi kapsamında 2002 yılında bölgede yapılan çalışmalar sonucu tespit edilen, Afyonkarahisar’ın Bolvadin ilçesi, Kalıtoprak Mahallesi, Üçhöyük kazıları 2020 yılında gerçekleştirilmiştir. Kazılar, “Kültür ve Turizm Bakanlığı” izniyle, “Afyonkarahisar Müze Müdürlüğü” başkanlığında, Selçuk, Dicle ve Afyon Kocatepe Üniversitesi katılımıyla yapılmıştır²⁶⁹.

Bolvadin-Üçhöyük, kuzey ve güney doğrultusunda yayılan 650x700 m ölçülerindeki bir alanda kurulmuştur. Yerleşim, 12 m yüksekliktedir. Yerleşimde en üstten sırasıyla Helenistik-Roma, Geç Tunç Çağı, Orta Tunç Çağı, Erken Tunç Çağı II ve Geç Kalkolitik Dönem’e tarihlenen buluntular saptanmıştır²⁷⁰.

Bolvadin Üçhöyük, Yukarı Şehir ve Aşağı Şehir olarak tanımlanan iki yerleşim alanına sahiptir. Yukarı Şehir yerleşimi, kuzey tepe kesiminde Akarçay havzası içindedir. Aşağı Şehir yerleşimi ise, Yukarı Şehir yerleşiminin kuzeyinden doğusuna uzanan alanda ve daha alt kotta yer almaktadır. Yerleşimin Orta Tunç Çağı’na tarihlenen ana yayılım alanı 50 hektardan fazladır. Üçhöyük yerleşiminin batısındaki geniş alanda, Demir Çağı, Helenistik ve Roma Dönemi’ne ait kalıntılar saptanmıştır.

²⁶⁹ Koçak ve Bilgin 2019, 2 vd.

²⁷⁰ Oy 2011, 315.

Son dönem çalışmalarında, *Burušhaddum*²⁷¹ kent beyliğinin lokalizasyonu Bolvadin-Üçhöyük olarak önerilmekte, filolojik ve arkeolojik verilerle desteklenmeye çalışılmaktadır²⁷². Kültepe-Kaniş, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na ait Eski Asur dilinde yazılmış metinlerde, *Burušhaddum* isminden “*karumlu ve saraylı büyük bir krallık merkezi*” olarak bahsedilmektedir²⁷³. Konu ile ilgili daha önceki yıllarda yapılan arkeolojik ve filolojik çalışmalarda araştırmacılar, bu merkezi Orta Anadolu'da Aksaray civarına yerleştirmiş ve Achemhöyük olduğu fikrinde birleşmişlerdir²⁷⁴.

Konumuz ile bağlantılı olarak incelenen eserler, A açması, yapı kalıntılarına ait taşlar ve moloz toprağı içinden ele geçen, MÖ. 3. Binyıl'ın sonuna tarihlendirilen bir silindir mühür (Kat.No.237) ile yerleşimin yüzeyinden ele geçen ön yüzü mühür baskılı pişmiş toprak piramit biçimli ağırlık veya amulet? (Kat.No.398), Orta Tunç Çağı, MÖ. 2. Binyıl'a tarihlendirilmiştir²⁷⁵.

IV. 9. Boz Höyük-Dinar/Afyon

Boz Höyük, Batı Anadolu'da Büyük Menderes ovası içinde yer alan Yeşilhöyük köyünün kuzeydoğusunda yer almaktadır. Yerleşim ilk kez 1952 yılında, J. Mellaart'ın bölgede gerçekleştirdiğı yüzey araştırmaları sonucunda tanımlanmıştır. Araştırmalarda, Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı dönemlerine tarihlenen seramik parçaları bulunmuştur²⁷⁶. Ö. Koçak tarafından yapılan son dönem araştırmalarında, Erken Tunç Çağı'na tarihlenen seramikler ile Roma Dönemi'ne tarihlenen buluntular ele geçmiştir. Yüksekliğı 45 m olan höyük, yaklaşık 20 hektarlık bir yayılım alanına sahiptir. Boz Höyük Orta Anadolu platosu ile Ege kıyılarını bağlayan doğal bir rota üzerinde yer almaktadır²⁷⁷.

Araştırmamız ile ilgili eser, küçük bir şişenin ağız kapatıcısı/tıpa olarak tanımlanan ve büyük olasılıkla yerel bir üretim olduğu düşünülen kil mühür baskılı bulla Erken Tunç Çağı'na tarihlendirilmiştir. Bulla üzerinde (Kat.No.371) iki farklı mühür baskısı yer almaktadır²⁷⁸.

²⁷¹ Larsen 1967, 94.

²⁷² Koçak ve Bilgin 2016, 11.

²⁷³ Barjamovic 2010, 10-14.

²⁷⁴ Veenhof 2008, 154-156; Lewy 1947, 14-15; Özgüç 2015, 2 vd.

²⁷⁵ Koçak 2014, 81-91, Res.5; 2019, Res.99.

²⁷⁶ Mellaart 1954, 183, 223-229.

²⁷⁷ Koçak 2015, 365.

²⁷⁸ Massa ve Tuna, 2019, Fig.4-5.

IV. 10. Coşkuntepe/Çanakkale

Çanakkale iline bağlı Ayvacık ilçesinin güneyinde yer alan Bademli Köyü'nün 4 km güneybatısındadır. Kıyıdan 1,5 km içerde Ege denizine bakan bir tepe üzerine kurulmuş düz bir yerleşimdir. Deniz seviyesinden yüksekliği 230 metredir²⁷⁹.

Yerleşim ilk kez, bölgede Gülpınar kazılarını yapan Coşkun Özgünel tarafından keşfedilmiştir. Daha sonra 2004 yılında T. Takaoğlu başkanlığında gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında MÖ. 6. Binyıl Neolitik döneme tarihlenen seramik buluntular ve bir kil damga mühür bulunmuştur. Yüzeyde çok sayıda andezit ve bazalttan ezgi/öğütme taşı ele geçmiştir. Ezgi taşlarının yoğun bir şekilde üretilmiş olması baz alınarak, yerleşimde bu üretime dayalı küçük ölçekli bölgesel bir ticaretin var olduğu düşünülmektedir²⁸⁰.

Çalışma kapsamında değerlendirilen pişmiş toprak damga mühür (Kat.No.24) Göller Bölgesi mühür geleneği ile yakın paralellik göstermektedir²⁸¹.

IV. 11. Çakallar Tepesi-Urta/İzmir

İzmir, Urla yarımadasının güney kesiminde yer alan Çakallar Mevkii, Mandalan ovasının kuzeyinde ve Çakallar Deresi kıyısında konumlanmıştır. 2015 ve 2016 yıllarında T. Caymaz başkanlığında bu alanda yürütülen çalışmalarda yoğun olarak Geç Neolitik Dönem malzemesi ele geçmiştir²⁸².

Çalışmada değerlendirilen pişmiş toprak damga mührün bir kısmı kırık olarak ele geçmiştir (Kat.No.2). Baskı yüzeyinde spiral motifi yer alan mühür, Geç Neolitik döneme tarihlendirilmiştir²⁸³.

IV. 12. Çakırbeyli-Küçüktepe/Aydın

Aydın'ın güneyindeki Çakırbeyli Köyü'nün kuzeyindeki alanda yer almaktadır. Güneyindeki Büyük Menderes Nehri ile batısındaki Çine Çayı'nın birleştiği alanın yaklaşık 500 metre güneybatısındadır²⁸⁴.

1995 yılında Engin Akdeniz ve daha sonra 2002 yılında Sevinç Günel tarafından bölgede yapılan yüzey araştırmalarında Neolitik döneme tarihlenen seramik buluntular

²⁷⁹ Takaoğlu 2005, 411.

²⁸⁰ Takaoğlu 2005, 431.

²⁸¹ Takaoğlu 2005, Fig.4/12.

²⁸² Caymaz vd. 2019, 427.

²⁸³ Caymaz vd. 2019, Çiz.2

²⁸⁴ Yaylalı vd. 2015, res.1.

saptanmıştır²⁸⁵. Höyükteki ilk dönem kazıları 2014 yılında Aydın Arkeoloji Müzesi ve S. Yaylalı başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Yerleşimin tahrip olan yüzey toprağının altında Bizans, Roma, Helenistik Dönem ile Orta ve Erken Tunç Çağı, Kalkolitik Dönem ve Geç Neolitik Dönem’e tarihlenen seramikler ele geçmiştir²⁸⁶.

Çalışmamız kapsamında D-5 açması b2 plan-kareden bir adet ve F7/F8 açması, h/5 plan-kare çakıl dolgu üzerinden bir adet olmak üzere iki adet Geç Neolitik Dönem’e tarihlenen pişmiş toprak damga mühür (Kat.No.26, 34), ayrıca Erken Tunç Çağı II tabakasından bulunmuş bir adet konik biçimli damga mühür (Kat.No.187) incelenmiştir.

IV. 13. Çavlum Mezarlığı/Eskişehir

Eskişehir il merkezinin 16 km doğusunda ve Alpu Ovası içinde Çavlum Köyü’nde yer alan mezarlık alanı, 1999 ve 2002 yılları arasında, Eskişehir Arkeoloji Müzesi ile Anadolu Üniversitesi yönetiminde, N. Bilgen başkanlığında kurtarma kazıları gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulguların ışığında Çavlum Mezarlığı MÖ. 18. yüzyılın ortalarına tarihlenmiştir²⁸⁷.

Katalog çalışması kapsamında, lüle taşından yapılmış bir adet damga mühür (Kat.No.262) ile 51 no.lu mezardan ele geçen *skarabe* biçimli damga mühür (Kat.No.278) incelenmiştir.

IV. 14. Çeşme-Bağlararası/İzmir

Çeşme-Bağlararası, İzmir’in Çeşme İlçesi merkezinde, Çeşme limanına yakın bir konumda yer almaktadır. Jeomorfolojik açıdan zaman içerisinde vadi tabanının alüvyon dolgularla kaplanması nedeniyle geçmişte deniz kenarında olan yerleşimi kıyı çizgisinden uzaklaştırmıştır²⁸⁸. 2002-2005 yılları arasında Prof. Dr. Hayat Erkanal başkanlığında kurtarma kazıları gerçekleştirilmiştir. 2009 yılında yeniden başlayan kazı çalışmaları, “Ankara Üniversitesi”; “A.Ü. Mustafa V. Koç Deniz Arkeolojisi Uygulama ve Araştırma Merkezi (ANKÜSAM)” ve “İzmir Bölgesi Kazı ve Araştırma Projesi” (IRERP) kapsamında Prof. Dr. Vasıf Şahoğlu başkanlığında yürütülmüştür. Çeşme-Bağlararası kazıları 2019 yılında sona erdirilmiştir²⁸⁹.

²⁸⁵ Günel 2004; Yaylalı ve Akdeniz 2012.

²⁸⁶ Yaylalı 2019, 148, res.12.

²⁸⁷ Bilgen 2005, 162, nr.408.

²⁸⁸ Erkanal ve Karaturgut 2003, 153; Şahoğlu 2012; Şahoğlu vd. 2018.

²⁸⁹ Şahoğlu vd. 2022, 367.

Batı Anadolu sahil kesiminde geçmişte önemli bir liman kenti olan Çeşme-Bağlararası’nda, Erken Tunç Çağı II safhası ile Orta Tunç Çağı (sonu)-Geç Tunç Çağı (başı)’na tarihlenen farklı yerleşim alanları saptanmıştır²⁹⁰ (Tablo.13). Yerleşimde ele geçen Kıta Yunanistan, Kiklad adaları ve Girit kökenli ithal seramik malzeme ve buluntular Orta Minos III-Geç Minos IA dönemlerine tarihlendirilmiştir²⁹¹.

Çalışma kapsamında Çeşme-Bağlararası ÇB 2a tabakası yerleşiminden (Orta Minos III dönemi) ele geçen disk biçimli iki yüzü bezemeli fildişinden damga mühür (Kat.No.265) incelenmiştir.

ÇEŞME-BAĞLARARASI	
Çukurlar	Geç Hellas III A 2-Geç Hellas III B 1
.....	Hiatus.....
ÇB 1	Geç Minos 1A
ÇB 2a	Orta Minos III
.....	Deprem.....
ÇB 2b	Orta Minos III
.....	Hiatus.....
	Erken Tunç Çağı II (geç)

Tablo. 13. Çeşme-Bağlararası Kronolojisi (Erkanal ve Keskin, 2009, Tab.1)

IV. 15. Çiledir/Kütahya

Kütahya’nın Merkez ilçesine bağlı Aslanlı köyü yakınındaki Çiledir Mevkii “*Seyitömer Linyit İşletmeleri Rezerv Sahası*” içinde yer almaktadır. 2009-2012 ve 2014 yıllarında kurtarma kazısı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Çiledir Mevkii kültür tabakaları Aslanlı Deresi’nin doğu ve batısındaki yamaçlık alanlarda saptanmıştır. Höyük olarak adlandırılmış olmasına rağmen, arazinin topoğrafik eğimine uygun olarak konumlanmış bir "yamaç tipi yerleşim" özelliği göstermektedir. Kazılar “Kütahya Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü” adına M. Türktüzün başkanlığında gerçekleştirilmiştir²⁹².

Çiledir Höyük mimari tabakalanması²⁹³:

I. Tabaka Erken Doğu Roma Dönemi (MS. 394-602)

²⁹⁰ Şahoğlu ve Erkanal 2010, 464.

²⁹¹ Erkanal ve Karaturgut 2003, 155; Şahoğlu vd. 2022.

²⁹² Türktüzün vd. 2016.

²⁹³ Türktüzün vd. 2014, 50.

II. Tabaka Roma İmparatorluk Dönemi (MS. 30-394)

III. Tabaka Erken Tunç Çağı II (MÖ. 2700-2400)

Çiledir Höyük ETÇ II dönemi yerleşiminde mimari kalıntılar dışında, seramik, tezgâh ağırlıkları, ağırşaklar, ezgi taşları, taş kalıp, üfleç, kemik aletler, taştan ve pişmiş topraktan yapılmış mühürler ve figürinler gibi çok çeşitli buluntular açığa çıkartılmıştır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen ETÇ II dönemine ait pişmiş toprak ve taştan üretilmiş dört adet damga mühür (Kat.No.152, 188, 206, 225) incelenmiştir.

IV. 16. Çine-Tepecik/Aydın

Aydın ili, Çine ilçesi, Karakollar Köyü sınırlarındaki Tepecik Höyük, Menderes Nehrinin güney kollarından Çine Çayının kenarında uzanan bir ova içinde yer alır. 2004 yılından itibaren devam eden kazılar “Kültür ve Turizm Bakanlığı” resmi izinleriyle ve S. Günel’in bilimsel başkanlığında yürütülmektedir²⁹⁴.

Çine-Tepecik yerleşiminde en erken buluntular Geç Neolitik/Kalkolitik döneme tarihlenir. Geç Tunç Çağı sonuna kadar süreklilik gösteren kültürel tabakalar saptanmıştır. (Tablo 14). Yerleşimde Geç Neolitik/Kalkolitik Dönem en erken kültür tabakalarında kullanılmaya başlayan Ege ve Orta Anadolu kökenli obsidyen hammaddesinin varlığı, bölgelerarası kültürel ve ticari ilişkilere işaret etmektedir²⁹⁵. Erken, Orta ve Geç Tunç Çağı süreçlerindeki bulgular, hem Doğu Akdeniz ve Ege ile aktif iletişim içinde olan Orta Anadolu ile hem de Ege dünyasıyla bağlantılı ilişkileri öne çıkarmaktadır. Geç Tunç Çağı dönemine tarihlenen Miken boya bezemeli kapları²⁹⁶ ve Hitit hiyeroglif kitabeli mühür baskılarından²⁹⁷ oluşan buluntu grubuyla gelişmiş bir kent modelini ve bölgelerarası bağlantıları kanıtlamaktadır²⁹⁸.

²⁹⁴ Günel 2003; 2004; 2006.

²⁹⁵ Kolankaya-Bostancı 2018.

²⁹⁶ Günel 2014.

²⁹⁷ Günel 2010.

²⁹⁸ Günel 2006, 19-28.

ÇİNE-TEPECİK		
KRONOLOJİSİ		
TABAKA	DÖNEM	
I	1	Helenistik/Roma
	2	Karya-Geometrik
II	1	a
		b
		Geç Tunç Çağı
	2	a
		b
		Orta Tunç Çağı
III	Erken Tunç Çağı	
IV	Geç Neolitik/Kalkolitik	

Tablo. 14. Çine-Tepecik Kronolojisi (Günel, 2010; 2021, 121)

Çalışma kapsamında Geç Tunç Çağı'na tarihlendirilen ve üzerinde Hitit hiyeroglif kitabeli mühür baskısına sahip iki adet bulla (Kat.No.404-405) değerlendirilmiştir.

IV. 17. Daskyleion/Balıkesir

Balıkesir Bandırma İlçesi'nin güneyindeki Ergili Köyü'nün 2 km doğusundaki Manyas Gölü kıyısında kurulmuş antik bir yerleşimdir. 1952 yılında K. Bittel, Ergili köyü yakınında yaptığı ilk araştırmalarda, antik coğrafi kaynaklara dayanarak Daskyleion'u "Pers Satraplık Merkezi" olarak kayıtlara geçmiştir. Daskyleion'da ilk kazı çalışmaları 1954 yılında E. Akurgal tarafından yapılmıştır. Daha sonra 1988 yılında T. Bakır başkanlığında ikinci dönem kazıları başlamıştır²⁹⁹.

Arkeolojik verilere göre, Daskyleion'un ilk yerleşimi MÖ. 8. yüzyıl Pers egemenliği döneminde yaşanmıştır. Daskyleion MÖ. 547 yılında Persler tarafından satraplık merkezi haline getirilmiştir. Bu döneme ait Persçe yazıtlı bullalar, mezar stelleri ve kabartmalı bloklar ele geçmiştir³⁰⁰.

Çalışma kapsamında Bizans dönemi tahrip çukurundan ele geçen ve Eski Babil dönemine tarihlendirilen hematitten yapılmış bir adet silindir mühür (Kat.No.286) incelenmiştir.

²⁹⁹ Bakır 2003.

³⁰⁰ Bakır 2003, Res.10; Yaylalı 2005, Fig.2.

IV. 18. Dedecik-Heybelitepe/İzmir

İzmir'in güneyindeki Torbalı ovasının batısında yer alan Dedecik-Heybelitepe yerleşimi 2003 ve 2004 yıllarında “*Alman Arkeoloji Enstitüsü*” tarafından iki sezon incelenmiştir. C. Lichter tarafından yapılan kazı ve sondaj çalışmaları sonucunda Geç Neolitik-Erken Kalkolitik Dönem mimari kalıntıları ve üç evreli Orta Kalkolitik-Geç Kalkolitik yerleşimi saptanmıştır. Yerleşimde MÖ 7. Binyıl sonu / 6. Binyıl başı (A Evresi) ve MÖ. 5. Binyıl sonu ile MÖ. 4. Binyıl'ın ilk yarısına (B Evresi) tarihlenen buluntular ele geçmiştir. A Evresinde ele geçen Melos kökenli çekirdek halinde ithal edilmiş obsidyen buluntular, Batı Anadolu kıyı bölgesi ile Ege arasındaki erken dönem ilişkileri ortaya koymaktadır³⁰¹.

Dedecik-Heybelitepe yerleşiminin bölgedeki konumu nedeniyle Neolitikleşme sürecinde Neolitik unsurların Yunanistan ve Güneydoğu Avrupa'ya taşınmasında önemli bir rol oynamış olabileceği ileri sürülmektedir³⁰².

Çalışma kapsamında Neolitik döneme tarihlenen bir adet pişmiş toprak damga mühür (Kat.No.13) değerlendirilmiştir.

IV. 19. Dede Mezarı/Afyon

Afyonkarahisar'ın Bayat ilçesine bağlı “*Yukarı Maçaklı*” olarak bilinen Yukarı Çaybelen köyü sınırları içinde Köy Kalesi yerleşimi yer alır. Orta Tunç Çağı'na tarihlendirilen buluntuların açığa çıkartıldığı Köy Kalesi yerleşiminin 400 m güneydoğusunda yer alan Dede Mezarı Nekropol'ü bu yerleşimin mezarlık alanı olarak değerlendirilmektedir. Kazılar 2005-2009 yılları arasında “Afyonkarahisar Müze Müdürlüğü” ve “Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri” kapsamında gerçekleştirilmiştir³⁰³.

Kuzeydoğu ve güneybatı doğrultusunda uzanan mezarlık alanının ana toprak seviyesinde taş-sandık, küp ve basit toprak mezar tipleri karışık olarak yerleştirilmiştir. Kremasyon uygulanan örnekler de ortaya çıkartılmıştır³⁰⁴. Gömü tipleri ve mezar eşyaları açısından Orta Tunç Çağı'na tarihlenen Yanarlar³⁰⁵, Çavlum³⁰⁶ ve

³⁰¹ Lichter ve Meriç, 2012, 133.

³⁰² Herling vd. 2008; Lichter ve Meriç, 2012, 135.

³⁰³ Üyümez ve Koçak 2007, 811.

³⁰⁴ Koçak 2006, 186; Üyümez ve Koçak 2009, 183-196.

³⁰⁵ Emre 1978, 65. (Yanarlar Mezarlığı'nın Koloni Çağı'nın geç evresi ile Eski Hitit Dönemi arasında kullanıldığı belirtilmiştir).

³⁰⁶ Bilgen 2002, 60; 2004, 139.

Demircihöyük-Sarıket³⁰⁷ yerleşim dışı mezarlık alanlarıyla benzer kültürel unsurlar göstermektedir.

Araştırmamızla ilgili olarak, iki kulplu bir mezar küpü üzerinde simetrik olarak basılmış 8 adet *signe-royal* sembolü mühür baskıları (Kat.No.397) incelenmiştir³⁰⁸.

IV. 20. Demircihöyük/Eskişehir

Eskişehir ilinin 35 km batısındaki Çukurhisar ilçesinin kuzeybatısında yer alır. Yerleşimin üst yüzeyinde tarımsal etkinlikler sonucu tahribatlar oluşmuştur. Höyük, 5 m yüksekliğinde ve 80 m çapındadır³⁰⁹.

Demircihöyük yerleşiminde 1937 yılında başlayan ilk kazı çalışmaları K. Bittel bilimsel başkanlığında gerçekleştirilmiştir. 1975-1978 yılları arasında M. Korfmann başkanlığında kazılara devam edilmiştir. Höyüğün kuzey, doğu ve güney yamaçlarında Erken Tunç Çağı I ve II dönemi yerleşim tabakalarından el yapımı yerel seramik örnekleri ele geçmiştir. Bu alanda yapılan sondaj çalışmalarında Neolitik ve Kalkolitik Dönem'e ait kap parçaları ele geçmiştir³¹⁰.

T. Efe tarafından Demircihöyük yerleşimine yakın Sarıket Mevkii olarak adlandırılan alanda Tunç Çağı'na ait bir mezarlığın varlığı tespit edilmiştir. Höyüğün yaklaşık 250 m güneybatısındaki bir tepenin yamacında, 70x60 m boyutlarındaki bir alana yayılan Sarıket Mezarlık alanındaki kazı çalışmaları, 1990-1991 yılları arasında "Bursa Arkeoloji Müzesi" ve J. Seeher başkanlığında yapılmıştır. Kazılar sonucunda mezarlık alanının Demircihöyük sakinleri tarafından kullanıldığı belirtilmiştir. Sarıket Mezarlığı'nda basit toprak, küp ve sanduka mezar tipleri açığa çıkartılmıştır. Mezarlardan ele geçen buluntular Erken Tunç Çağı II (erken) ve Erken Tunç Çağı III (geçiş) dönemine tarihlendirilmiştir. Mezarlık alanının birkaç yüz yıllık hiatus sürecinden sonra Orta Tunç Çağı'nda tekrar kullanılmaya başlandığı saptanmıştır. Mezarlığın en üst safhalarında tespit edilen tümülüs mezarlar Geç Demir Çağı'na tarihlendirilmiştir³¹¹.

Demircihöyük kültür tabakaları³¹²:

³⁰⁷ Seeher 2000, 230.

³⁰⁸ Üyümez vd. 2010, Res.3-4.

³⁰⁹ Efe 1988, 80 vd.

³¹⁰ Bittel ve Otto 1939, 31-33; Korfmann 1979, 95.

³¹¹ Korfmann 1983, 1-4; Seeher 2000, 229 vd.

³¹² Korfmann ve Kromer 1993, 139 vd.; Efe 1988, 116 vd. Abb.98.

<u>Dönem</u>	<u>Tabaka</u>	<u>Tarih</u>
OTÇ	Sarıket Mezarlığı	MÖ. 2650/2500-2450
ETÇ II	Q-L	MÖ. 2600-3000
ETÇ I	K-D	MÖ. 2650-3000
N/K Dönem	C-A	MÖ. 6000-5000

Çalışma kapsamında, Erken Tunç Çağı'na tarihlenen silindir mühür baskılı bulla (Kat.No.370) yerleşimin Orta Tunç Çağı tabakalarından bronz (Kat.No.260) ve taştan (Kat.No.263) yapılmış iki adet damga mühür incelenmiştir.

IV. 21. Dinar-Ablak Höyük/Afyonkarahisar

Afyonkarahisar'ın İhsaniye ilçesine bağlı Ablak Köyü'nün 500 m kuzeydoğusundaki alanda tespit edilen Ablak Höyük, 460x350 m boyutlarında, 21 m yüksekliğindedir. 2002 yılında başlayan “*Afyonkarahisar İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları*” projesi kapsamında yapılan yüzey araştırmalarında Ablak Höyük'te Erken Tunç Çağı, MÖ. 2. Binyıl, Geç Tunç Çağı, Demir Çağı'na ait seramik malzemesi ve çeşitli buluntular ele geçmiştir³¹³.

Coğrafi konum olarak, Sakarya Nehri üzerinden Kızılırmak havzasına bağlanan hat üzerinde yer alması, MÖ 2. Binyıl'da Hititler ile Batı Anadolu'daki siyasi oluşumlar arasında merkezi bir yerleşim olduğu düşünülmektedir. Yerleşim içinden Geç Tunç Çağı'na tarihlenen seramik kap parçaları, tezgâh ağırlıkları ve hiyeroglif yazıtlı mühür baskılı bir bullanın ele geçmesi, bu dönemde bölgedeki siyasal ve sosyoekonomik yapıların anlaşılmasına katkı sağlamıştır³¹⁴.

Çalışma kapsamında yerleşim içinden ele geçen üzerinde hiyeroglif yazıtlı mühür baskısı olan GTÇ'na tarihlenen bir adet bulla (Kat.No.406) incelenmiştir.

IV. 22. Dinar-Küçük Çataltepe/Afyonkarahisar

Afyonkarahisar il merkezine 106 km uzaklıktaki Dinar ilçesinin güneyinde yer almaktadır. Çölovası araştırmaları kapsamında tespit edilen Neolitik yerleşim Büyük Çataltepe'nin batısındaki alanda yer alan Küçük Çataltepe yerleşimi, M.Ö. 2. Binyıl'ında iskân edilmiştir³¹⁵. Yerleşim 300 m çapında, 4 m yüksekliktedir.

³¹³ Lloyd ve Mellaart, 1962, 196-197, Hrt. VI.

³¹⁴ Koçak vd. 2019, Res.101.

³¹⁵ Koçak vd. 2016.

Çalışma kapsamında, yerleşim içinden ele geçen damga mühür baskılı pithos parçası (Kat.No.413) incelenmiştir³¹⁶.

IV. 23. Ege Gübre/İzmir

İzmir, Aliğa ilçesinin güneyindeki Kendirci Mevkii içinde yer alan yerleşim, “Ege Gübre Fabrikası” sınırları içinde doğu-batı yönünde yayılım göstermektedir. MÖ. 7. Binyıl’ın sonu ile MÖ. 6. Binyıl’ın başlarına tarihlenen Ege Gübre Neolitik yerleşimi kültürel buluntuları alüvyonlu dolgu yüzeyinin 3-4 m altından ele geçmiştir. MÖ. 5700 yıllarında yerleşimin çevresel etkilere bağlı olarak terk edildiği düşünülmektedir³¹⁷.

Ege Gübre yerleşiminde yapılan ilk sistemli kazı çalışmaları 1994-2000 yıllarında S. Lagona başkanlığında gerçekleştirilmiştir. 2004-2008 yıllarında yapılan kurtarma kazıları “İzmir Müzesi” ve “Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümü” tarafından yapılmıştır³¹⁸.

Yerleşimde 4 kültür tabakası saptanmıştır³¹⁹.

<u>Dönem</u>	<u>Tabaka</u>
Hellenistik Dönem	Ege Gübre I
Kalkolitik Dönem	Ege Gübre II
Neolitik Dönem	Ege Gübre III-a
Neolitik Dönem	Ege Gübre III-b
Neolitik Dönem	Ege Gübre IV

Çalışma kapsamında, Ege-Gübre yerleşiminden ele geçen Neolitik Döneme tarihlendirilen 3 adet damga mühür incelenmiştir (Kat.No.39, 40, 42).

IV. 24. Emporio/Chios/Sakız Adası

Doğu Ege Adalar grubuna ait Chios/Sakız adasının güneydoğu sahilindeki Emporio yerleşimi, Pirgi liman köyü yakınında doğal bir tepe üzerinde yer almaktadır. Yerleşimdeki ilk kazılar 1952-1955 yılları arasında S. Hood başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Yapılan kazılar sonucunda Geç Neolitik dönemden Roma Dönemi

³¹⁶ Koçak vd. 2019, Res.100.

³¹⁷ Sağlamtimur 2012, 197.

³¹⁸ Sağlamtimur 2007, 374.

³¹⁹ Sağlamtimur ve Ozan 2012, 224.

sonuna kadar iskân edildiği tespit edilmiştir. Erken Tunç Çağı tabakalarından gelen kültürel malzeme Troya I- II dönemi ile paralellik göstermektedir³²⁰.

TABAKA	DÖNEM	TARİH
	OTÇ	
I	ETÇ III	MÖ. 3000/2025 (C14)
II-III	ETÇ II	
IV-V	ETÇ I	
VI-X	Neolitik/Kalkolitik	MÖ. 5568 (C14)

Tablo. 15. Emporio/Chios kronolojisi (Hood 1981, 90)

Çalışma kapsamında, Erken Tunç Çağı'na tarihlendirilen 2 adet damga mühür (Kat.No.88, 143) ile üzerinde baskı izleri olan bulla (Kat.No.369) incelenmiştir.

IV. 25. Gelidonya Batığı/Antalya

Antalya ili Finike ilçesi, Kumluca yakınındaki Gelidonya Burnu, Antalya Körfezi'nin batı sınırında yer almaktadır. Gelidonya burnunun ucunda yer alan küçük adalar topluluğu Beşadalar Mevkii olarak adlandırılmıştır. Batık gemi, Beşadalar'ın en büyüğü olan Devcitaşı Adası'nın yaklaşık 50 m açıklarında, 26 m derinlikte keşfedilmiştir³²¹. Gemi batığı ilk kez 1954 yılında Bodrum'lu sünger avcısı Kemal Aras tarafından keşfedilmiştir. Daha sonra 1960 yılında Amerikalı gazeteci P. Throckmorton'un aktardığı bilgiler doğrultusunda "Pennsylvania Üniversitesi Müzesi" tarafından ilk kazılar gerçekleştirilmiştir. Daha sonra "Institute of Nautical Archaeology" tarafından G. Bass başkanlığından tekrar yapılan yeni araştırmalarda batığın kalan parçaları ortaya çıkarılmıştır³²². Gelidonya batığının kargosunda ele geçen hurda madeni buluntular nedeniyle geminin Doğu Akdeniz yönünden büyük olasılıkla Suriye-Filistin kıyılarındaki bir limandan Ege'ye doğru yola çıkmış Suriye kökenli bir tüccar-kaptana ait olabileceği düşünülmektedir³²³. Diğer bir yorum ise, batığın Ugarit limanına giden Kıbrıs kökenli bir ticaret gemisi olabileceği şeklinde yapılmıştır³²⁴. Batıkta ele geçen hurda metaller dışındaki diğer küçük buluntular gemi kaptanının kişisel eşyaları

³²⁰ Hood 1981, 85, 90.

³²¹ Bass 1961, 274.

³²² Bass 1986, 269.

³²³ Bass 1961, 274.

³²⁴ Linder 1972.

olarak değerlendirilmiştir. Mısır orijinli Kuzey-Suriye taklitleri olarak tanımlanmış dört adet *skarabe* biçimli damga mühür (MÖ. 18-17. yüzyıl) ile bir adet silindir mühür, gemi kaptanının geçmiş kuşak ailesinden aktarılan hatıra eşyaları olarak yorumlanmıştır. Gemi ahşap örneklerinden alınan C14 analiz sonuçları MÖ.1200+-50 yıl aralığını vermiştir. Batıkta ele geçen Geç Hellas III-B dönemine ait seramikler baz alınarak, geminin MÖ. 14.-13. Yüzyılın geç dönemlerinde batmış olabileceği belirtilmiştir³²⁵. Çalışma kapsamında, OTÇ’na tarihlenen 2 adet *skarabe* biçimli damga mühür (Kat.No.283-284) ve silindir mühür (Kat.No.287), GTÇ’na tarihlenen 2 *skarabe* biçimli damga mühür (Kat.No.350-351) incelenmiştir.

IV. 26. Hacılar/Burdur

Burdur’un güneybatısındaki Hacılar köyünün batısında yer alır. Höyük 1,5 m yüksekliğinde, Burdur Gölü seviyesinden yaklaşık 100 m yüksekte yer almaktadır³²⁶. 1956 yılında keşfedilen Hacılar Höyük ilk bilimsel kazıları 1957-1960 yılları arasında “İngiliz Arkeoloji Enstitüsü” kazı çalışmaları kapsamında J. Mellaart başkanlığında yürütülmüştür. Hacılar’da yapılan erken dönem kazı çalışmalarında, Erken Neolitik ve Geç Kalkolitik döneme tarihlenen dokuz mimari tabaka saptanmıştır. Höyüğün batısındaki alanda yedi farklı yapı katına sahip 1,5 m kalınlığındaki kültürel dolgu içinden seramik buluntular ele geçmemiştir. Bu nedenle Mellaart bu alanı başka bir yerleşim olarak değerlendirmiş ve “Akeramik Neolitik Dönem” yerleşimi olarak adlandırmıştır. Daha sonra 1989-1994 yılları arasında bölgede kazı çalışmaları yapan R. Duru ve G. Umurtak tarafından bu tabakalar yeni verilerle tekrar düzenlenerek Erken Neolitik Dönem olarak adlandırılmıştır³²⁷.

Hacılar yerleşimi radyokarbon analiz sonuçlarına göre kronolojisi³²⁸:

Erken Kalkolitik Yerleşimleri I-V tabakalar (I. II. tabaka MÖ.6210-5910)

Geç Neolitik Yerleşimleri VI-IX tabakalar (MÖ. 7050/6400-6340/6070)

-----A r a-----

Erken Neolitik Yerleşimleri I-VII tabakalar (V. tabaka MÖ. 8200/7550)

(Eski “Akeramik Neolitik”)

Ana Toprak

³²⁵ Bass 1986.

³²⁶ Mellaart 1970; Duru 2012.

³²⁷ Duru 2012, 1-3.

³²⁸ Umurtak ve Duru 2019-2020.

Çalışma kapsamında Hacılar Erken Kalkolitik yerleşiminden 10 adet damga mühür (Kat.No.46, 48-56) incelenmiştir.

IV. 27. Hacılar Büyük Höyük/Burdur

Hacılar Büyük Höyük, Burdur'un güneybatısındaki Hacılar yerleşimine 400 m uzaklıktaki bir alanda kurulmuştur. Höyük, 280 x 240 m boyutlarında ve oval bir tabana sahiptir. Höyüğün yüksekliği yaklaşık 11 metredir³²⁹.

1976-2010 yılları arasında "İstanbul Üniversitesi" adına Refik Duru başkanlığında yapılan araştırma projesi kapsamında Kuruçay Höyük, Höyücek, Bademağacı Höyüğü kazıları ile Hacılar Nekropolü'nü araştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma projesi kapsamında 2011 yılında başlayan Hacılar Büyük Höyük kazıları, "İstanbul Üniversitesi" kazı çalışmaları kapsamında G. Umurtak başkanlığında yapılmaya devam etmektedir³³⁰.

Hacılar Büyük Höyük'te yapılan kazılarda Erken Tunç Çağı I yerleşim dönemine ait, çok iyi korunmuş "testere dişi" şeklinde güçlü bir savunma sistemi ve kente giriş kapısı açığa çıkartılmıştır. Savunma duvarının içinde evler, yönetici sınıfların rezidans niteliğindeki saray ve tapınak yapıları yer almaktadır. Mimari yapılardan ETÇ I dönemine ait çeşitli seramik kaplar, idoller, damga mühürler, tunç iğne, deliciler ve kesici aletlerden oluşan zengin bir buluntu grubu ele geçmiştir. Yerleşmeden alınan yanmış tahıl ve ahşap kalıntı örneklerinin C14 analiz sonuçları MÖ. 3000-2900 ve MÖ. 2905-2890 tarihlerini vermiştir³³¹.

Hacılar Büyük Höyük Kültür tabakaları³³²:

Erken Tunç Çağı III	(ETÇ III)?
Erken Tunç Çağı II	(ETÇ II/1-3 Yapı Katları)
Erken Tunç Çağı I	(ETÇ I/1-2 Yapı Katları)
Erken Kalkolitik Çağ	(?)
Ana Toprak	(?)

Çalışma kapsamında Hacılar Büyük Höyük'te bulunan Erken Tunç Çağı'na tarihlenen 13 adet damga mühür³³³ (Kat.No.65-68, 146, 159, 173-174, 189-191, 207, 213) incelenmiştir.

³²⁹ Duru ve Umurtak 2015.

³³⁰ Duru ve Umurtak 2015, Res.1-3.

³³¹ Umurtak 2016; 2020.

³³² Umurtak ve Duru 2019-2020.

IV. 28. Hacımusalar Höyüğü/Antalya

Antalya Elmalı ilçesinin 15 km güneybatısındaki Hacımusalar Köyü içinde yer alan höyük, 13 m yüksekliğinde ve 300x350 m boyutlarındadır. Bölgede “Beyler” veya “Beylerbey Höyük” adıyla da bilinen Hacımusalar höyüğü, ilk yüzey araştırmalarında Bizans ve Roma dönemi yazılı kaynaklarında piskoposluk merkezi olarak bahsi geçen Choma ismi ile kayıtlara geçmiştir³³⁴.

1949 yılında M.S.F. Hood ve Machteld J. Mellink’in Antalya Elmalı civarında yaptıkları yüzey araştırma raporlarında Hacımusalar yerleşiminden bir adet Neolitik döneme ait kap parçasının ele geçtiği belirtilmektedir. Hacımusalar Höyüğü'ndeki arkeolojik araştırmalar 1994 yılında başlamıştır. 1994-2003 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Associated Colleges of the South'un (ACS) katkılarıyla Hacımusalar bir araştırma okulu olmuştur. 2003 ve 2018 yılları arasındaki bilimsel çalışmalarda çeşitli ekipler çalışmıştır. Araştırmanın ilk aşaması olan 1994-2018 yılları arasındaki kazılar, Bilkent Üniversitesi tarafından İlknur Özgen başkanlığında yürütülmüştür³³⁵. Hacımusalar Höyüğü'nde 2022 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi liderliğinde (ITU Field School) jeoloji ve jeoarkeoloji alanında uzman bir araştırma ekibi tarafından yeni dönem arkeolojik araştırmaları başlatılmıştır.

Yerleşimde Neolitik Dönem, Erken Tunç Çağı, Roma ve Orta Bizans Dönemi mimari kalıntıları ve seramik buluntular ele geçmiştir. Höyüğün batı yamacındaki Erken Tunç Çağı yerleşiminde Batı Anadolu'nun diğer yerleşimlerinde bu dönemde görülen karakteristik megaron tipinde yapılar açığa çıkartılmıştır. Bu alanda, Erken Tunç Çağı'na tarihlendirilen kırmızı ve siyah perdahlı seramik parçaları, pişmiş toprak figürinler, mühürler, ağırşaklar, tezgâh ağırlıkları ve tunç iğneler ele geçmiştir³³⁶.

³³³ Umurtak 2013.

³³⁴ Mellaart 1954.

³³⁵ Özgen ve Baughan 2016.

³³⁶ Özgen ve Baughan 2016.

HACIMUSALAR KRONOLOJİSİ	
DÖNEM	TARİH
ETÇ III	(MÖ. 2400-2000)
ETÇ II	(MÖ. 2700-2400)
ETÇ IB	(MÖ. 3000-2700)
ETÇ IA	(MÖ. 3400-3000)

Tablo. 16. Hacimusalar kronolojisi (Özgen 2010)

Çalışma kapsamında, Hacimusalar Höyük'ten ele geçen Erken Tunç Çağı II dönemine tarihlendirilmiş 5 adet damga mühür (Kat.No.69-70, 153, 157, 192) incelenmiştir.

IV. 29. Heraion/Samos/Sisam Adası

Kuzey Doğu Ege Samos Adası'ndaki Heraion yerleşimi adanın güney sahilinde yer almaktadır. Yerleşimdeki ilk kazılar 1910 yılında Th. Wiegand ve M. Schede tarafından yapılmıştır. Daha sonra 1925 yılında Heraion antik kent kazıları gerçekleştirilmiştir. 1953-1955 yıllarında V. Milojevic, 1966 yılında P. Isler, 1980-1981 yıllarında H. J. Weißhaar tarafından kazılara devam edilmiştir. 2009-2013 yeni dönem kazıları Kıbrıs Üniversitesi'nden O. Kouka ve Alman Arkeoloji Enstitüsü katkılarıyla W. D. Niemeier tarafından gerçekleştirilmiştir³³⁷. Kazı çalışmaları sonucunda Geç Kalkolitik Dönem (MÖ. 4500–3200) ve Troya I-V. tabaka ile paralellik gösteren ETÇ II-III (MÖ. 3200–2550) dönemine ait mimari kalıntılar, ETÇ III (MÖ. 2200-2000) dönemine ait sur duvarı açığa çıkartılmıştır³³⁸. OTÇ'da (MÖ. 2000-1700), Batı Anadolu, Kikladlar, Kıta Yunanistan ve Girit Minos Saraylar Dönemi ile bağlantılı buluntular ele geçmiştir. GTÇ'na ait Minos dini ve ritüel aktivitelerinin gerçekleştirildiği kutsal bir kült alanı saptanmıştır³³⁹.

³³⁷ Kouka 2015; Kouka ve Menelaou 2018.

³³⁸ Milojevic 1961, Abb.3; Kouka 2002, Tab.1.

³³⁹ Kouka 2015, 223-224.

<u>Tabaka</u>	<u>Dönem</u>
Heraion V-IV	ETÇ III (M.Ö. 2300-2000)
Heraion III-II	ETÇ II (M.Ö. 2500-2300)
Heraion I	ETÇ I (M.Ö. 2600-2500)
Heraion I ve Öncesi	ETÇ I Öncesi (M.Ö. 3000-2600)

Araştırma kapsamında, Heraion yerleşiminden ele geçen Erken Tunç Çağı'na tarihlendirilmiş seramik kap parçaları üzerine basılmış 1 adet damga mühür baskısı (Kat.No.381) ve 3 adet silindir mühür baskısı (Kat.No.382-384) incelenmiştir.

IV. 30. Höyücek/Burdur

Burdur'un güneyindeki Bucak İlçesi'nin batısında Kahveler Mevkii'nde yer almaktadır. Höyücek yaklaşık 12 m çapında ve ova seviyesinden 3,5 m yüksekliğinde küçük yassı bir höyüktür. Yerleşimdeki kazı çalışmaları 1989-1992 yılları arasında İstanbul Üniversitesi adına Refik Duru başkanlığında gerçekleştirilmiştir³⁴⁰. Çalışmalar sonucunda ana toprak üzerinde Erken Neolitik Dönemde başlayan yerleşme sürecinin Erken Kalkolitik Dönem sonuna kadar devam ettiği saptanmıştır³⁴¹. Höyücek tabakalaşma ve kültürel sıralanması³⁴²:

<u>Tabaka</u>	<u>Dönem</u>
Karışık Birikim (KB)	EKÇ ve sonrası
.....Hiatus.....	
Kutsal Alanlar Dönemi (KAD)	GNÇ
.....Hiatus.....	
Tapınak Dönemi (TD)	ENÇ
.....Hiatus.....	
Erken Yerleşmeler Dönemi (EYD)	ENÇ

Ana Toprak

³⁴⁰ Duru 2005, 1 vd.

³⁴¹ Duru 2005, 5, tab.

³⁴² Duru 2012, 8-9.

Çalışma kapsamında Erken ve Geç Neolitik Dönem'e tarihlenen 5 adet damga mühür (Kat.No.19, 23, 31-33) incelenmiştir.

IV. 31. Höyüktepe/Kütahya

Kütahya ili Aslanapa ilçesi Kureyşler köyü yakınındaki Höyüktepe olarak adlandırılan alanda 2014-2016 yıllarında Kütahya “Kureyşler Baraj Projesi” kapsamında Kütahya Müze Müdürlüğü tarafından kurtarma kazıları gerçekleştirilmiştir. Kazılar sonucunda Geç Doğu Roma, Orta Tunç Çağı ve Erken Tunç Çağı'na ait mimari kalıntılar açığa çıkartılmıştır³⁴³. Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen 13 adet damga mühür (Kat.No.114-117, 147, 154, 193-195, 208-209, 215, 234) incelenmiştir.

IV. 32. Kadıkalesi-Kuşadası/Aydın

Aydın Kuşadası ilçesinin 8 km güneyinde yer alır. Kadıkalesi eski höyük yerleşimi üzerinde bir Bizans Kalesi yer almaktadır. Antik Yunan döneminde *Anaia* denilen bir liman kenti olarak bilinmektedir. Höyük 23 m yüksekliğinde 250 m çapındadır³⁴⁴. Yerleşim üzerindeki ilk kalıntılar H. Kiepert (1891) ve A. Philippson (1913) tarafından incelenmiştir. İlk bilimsel kazı çalışmaları T. Wiegand ve W. Müller-Wiener tarafından gerçekleştirilmiştir³⁴⁵. Höyüğün üst yüzeyinde Bizans, Hellenistik ve Roma Dönemi mimari kalıntıları saptanmıştır. Erken Tunç Çağının ilk safhasına kadar inen seramik malzeme bulunmuştur. GTÇ'da ithal ve lokal üretim Miken (GH III-C dönemi) seramikleri ele geçmiştir³⁴⁶.

Kadıkalesi kültür tabakaları³⁴⁷:

<u>Tabaka</u>	<u>Dönem</u>
I. Tabaka	Bizans ve Osmanlı (Anaia)
II. Tabaka	Antik Yunan ve Roma (Anaia)
III. Tabaka	GTÇ 3 safhalı?
IV. Tabaka	OTÇ
V-a	ETÇ III
V-b	ETÇ II

³⁴³ Türktüzün ve Ünan 2015, 38.

³⁴⁴ Akdeniz 2006.

³⁴⁵ Wiegand ve Schrader 1904, 490-491.

³⁴⁶ Akdeniz 2006, 2-3.

³⁴⁷ Akdeniz 2006, 7.

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı II safhasına tarihlenen damga mühür (Kat.No.71) incelenmiştir.

IV. 33. Kaklık Mevkii/Afyon

Afyon'un 14 km kuzeydoğusunda Burhaniye (Kocakır) köyünün güneyinde yer alır. Lokal olarak "Kaklık Mevkii" diye adlandırılan alanda düz bir yerleşimdir. 1983-1984 yıllarında Afyon Arkeoloji Müzesi tarafından T. Efe başkanlığında kurtarma kazıları gerçekleştirilmiştir³⁴⁸.

Kaklık Mevkii içinde farklı alanlarda yapılan kazılarda üç ayrı kültürel safha ortaya çıkartılmıştır. ETÇ I geçiş dönemine ait iki safhalı mimari ve ETÇ II geç ve ETÇ III erken dönemine ait mezarlık alanı saptanmıştır³⁴⁹.

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen damga mühür (Kat.No.118) incelenmiştir.

IV. 34. Kanlıtepe/Burdur

Burdur'un 35 km güneyindeki Örencik köyünün kuzeyinde yer alır. Kanlıtepe yerleşimi Burdur-Yeşilova mevkiinin kuzeydoğu yamacında doğal bir tepe üzerinde kurulmuştur. Ova seviyesinden 30 m yüksekliktedir³⁵⁰. 1991 yılında "*Burdur Göller Bölgesi Araştırmaları*" kapsamında keşfedilen Kızılhöyük, İstanbul Üniversitesi adına M. Özsait başkanlığında bir ekiple araştırılmıştır. Kanlıtepe çalışmalarında Geç Neolitik-Erken Kalkolitik Dönem, ETÇ I-II safhaları ve Roma Dönemi yerleşmelerinin varlığını ortaya koyan bulgular saptanmıştır³⁵¹. Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen damga mühür (Kat.No.119) incelenmiştir.

IV. 35. Karahisar/Denizli

Karahisar Höyüğü Denizli'nin güneyindeki Tavas ilçesine bağlı Karahisar köyü içindedir. Kabakozlar Mevkii içindeki tarımsal arazide yer alması sebebiyle höyüğün yükseltisi tahribata uğramıştır. Menderes havzasındaki Aphrodisias yerleşimine oldukça

³⁴⁸ Efe-İlaslı-Topbaş 1995, 358 vd.

³⁴⁹ Topbaş-Efe-İlaslı 1998, 21.

³⁵⁰ Özsait 1992, 334.

³⁵¹ Özsait 1992, 344.

yakın mesafededir³⁵².

1985 yılı kurtarma kazıları A. Semih Tülay başkanlığında “Aphrodisias” ve “Denizli Müzesi” tarafından ortak çalışma kapsamında yürütülmüştür. Höyüğün batısındaki alanda yapılan çalışmalar sonucunda ETÇ II-III safhalarına ait mimari bulgular ve yerleşim içi küp ve basit toprak mezarlar saptanmıştır³⁵³.

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı’na tarihlenen damga mühür (Kat.No.120) ve Orta Tunç Çağı’na tarihlenen hilal biçimli ağırlık üzerindeki damga mühür baskısı (Kat.No.400) incelenmiştir.

IV. 36. Karain Mağarası/Antalya

Antalya’nın 27 km kuzeyindeki Döşemealtı’na bağlı Yağca köyü içinde yer alan Karain Mağarası denizden 650 m yükseklikte karstik oluşumlu bir mağaradır. 1946 yılında İ. Kılıç Kökten bölgedeki başka bir mağarayı incelerken Karain Mağarasını tesadüfen keşfetmiştir. K. Kökten tarafından yapılan Karain Mağarası kazıları 1973 yılına kadar devam etmiştir. 1985 yılında I. Yalçinkaya başkanlığında yeni dönem kazıları başlamıştır³⁵⁴.

Karain Mağarası A-B-C-D-E olarak adlandırılan gözlerde yapılan çalışmalarda 11 m kalınlığında bir kültür dolgusu saptanmıştır. Farklı mağara gözlerinin birikim dolguları içinde on üç arkeolojik seviye ve on iki jeolojik seviye ortaya çıkartılmıştır. Alt Paleolitik Dönemden başlayan Orta ve Üst Paleolitik buluntuları, Geç Neolitik ve Kalkolitik Dönem, Erken Tunç Çağı, MÖ. 2. Binyıl ve Roma Dönemi buluntuları saptanmıştır³⁵⁵.

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı’na tarihlenen damga mühür (Kat.No.121) incelenmiştir.

IV. 37. Karataş-Semayük/Antalya

Antalya Elmalı ilçesinin doğusundaki Bozüyük köyünün batısındaki alan Karataş-Semayük olarak bilinir. Elmalı Ovası içinde yer alan höyük 4 m yüksekliğindedir³⁵⁶. 1949 yılında ilk kez S. Hood tarafından araştırılmıştır. Daha sonra 1951-52 yıllarında J. Mellaart’ın bölgede yaptığı araştırma raporlarında bahsedilmiştir.

³⁵² Yaylalı ve Akdeniz 2002, 22-23.

³⁵³ Yaylalı ve Akdeniz 2002, 3-4, Fig.76, 84.

³⁵⁴ Yalçinkaya ve Taşkiran. 2012, 5-22.

³⁵⁵ Yalçinkaya ve Taşkiran. 2012, 11, Res.2.

³⁵⁶ Mellink 1968, 254.

Karataş-Semayük'te 1967 yılında Machteld J. Mellink başkanlığında yapılan “*Elmalı Ovası Yüzey Araştırmaları*” kapsamında MÖ. 3. Binyıl'a ait önemli bulgular saptanmıştır. 1963-1974 yıllarında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda Erken Tunç Çağı II ve III safhalarına tarihlenen kültür tabakaları saptanmıştır. Yerleşimin güney ve güneydoğusunda *pithos* tipi gömülerden oluşan bir mezarlık alanı ortaya çıkartılmıştır. Karataş-Semayük II. tabaka yerleşiminden alınan radyokarbon analizleri sonucu, MÖ. 2900-2600 tarihlerini vermiştir³⁵⁷. Karataş-Semayük'te altı kültür tabakası saptanmıştır³⁵⁸.

<u>Tabaka</u>	<u>Dönem</u>	<u>Tarih</u>
VI	ETÇ III A	MÖ. 2400-2200 (Troya II)
V (3-2-1)	ETÇ II (Mezarlık)	MÖ. 2700-2400 (Troya I)
IV	ETÇ II Başı	MÖ. 2700-2400
III	ETÇ I B	MÖ. 2700-2400
II-I	ETÇ I A	MÖ. 3000-2700

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen 25 adet damga mühür (Kat.No.72-76, 122-132, 148-149, 155, 160, 175-176, 196, 216, 224, 232), ETÇ II dönemine ait *bulla* (Kat.No.374), ve *pithos* parçası üzerindeki damga mühür baskısı (Kat.No.376) incelenmiştir.

IV. 38. Keçi Çayırı/Eskişehir

Eskişehir il sınırları içindeki Frigya yaylasının güneyindeki dağlık kesiminde yer alan Keçiçayırı, Seyitgazi ilçesinin güneyindeki Bardakçı köyü yakınlarında yer alır. Ova seviyesinden 40 m yükseklikte kayalık bir tepenin üzerine kurulmuştur. Topografyadan kaynaklanan kale biçimi görünümündeki yerleşim oval biçimlidir³⁵⁹.

2006 ve 2009 yılları arasında “Eskişehir Arkeoloji Müzesi” kazı çalışmaları kapsamında T. Efe bilimsel başkanlığında kurtarma kazıları yapılmıştır. Çalışmalar sonucunda Erken Neolitik Dönem, Erken Tunç Çağı, Roma ve Erken Hristiyanlık Dönemine ait mimari kalıntılar ve mezarlar saptanmıştır. Yerleşimin kuzeyindeki alan arka duvarları sura dayanmış bitişik tek odalı evlerden oluşan bir mimari düzene sahiptir. Bu alanda yapılan kazılarda ETÇ II dönemine ait buluntular in-situ olarak ele

³⁵⁷ Mellink 1986, 288.

³⁵⁸ Warner 1994, Tab.11; Mellink 1992, Tab.3.

³⁵⁹ Efe vd. 2011.

geçmiştir³⁶⁰.

Frigya dağlık bölgesi Afyon-Bolvadin bölgesini Eskişehir'e bağlayan doğal bir geçiş yolu oluşturmaktadır. Coğrafi olarak bu doğal yol güzergahı üzerinde yer alan Keçiçayırı kale yerleşiminin dönemin gezgin tüccarlarının konaklaması için kurulmuş olabileceği düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen damga mühür (Kat.No.133) incelenmiştir.

IV. 39. Kızıl Höyük/Isparta

Isparta ili Atabey ilçesine bağlı Bayat köyünün 2 km güneyinde Seleukeia Sidera antik kenti yer alır. Kızıl Höyük antik kentin 2,5 km güneydoğusundadır. 1984-1985 yılları arasında “*Isparta İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması*” kapsamında M. Özsait başkanlığında bölgede araştırmalar yapılmıştır. Araştırmalar sonucunda yerleşimde Erken Kalkolitik Dönem, Erken Tunç Çağı, Demir Çağı ve Geç Roma Dönemine ait arkeolojik bulgular saptanmıştır³⁶¹.

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen damga mühür (Kat.No.134) incelenmiştir.

IV. 40. Kusura/Afyonkarahisar

Afyonkarahisar ilinin 45 km güneybatısındaki Kusura yerleşiminde 1935-1937 yıllarında W. Lamb başkanlığında yapılan kazılarda Kalkolitik Dönemden başlayarak Demir Çağı başlarına kadar iskân edildiği saptanmıştır³⁶². Höyük 14 m yüksekliğinde, 400 m çapındadır. Kazılarda “A, B ve C” harfleriyle tanımlanan üç kültür tabakası saptanmıştır. Höyüğün kuzey yönündeki alanın kuzeybatısında III. yapı katı C evresinde bir mezarlık alanı vardır³⁶³.

Kusura Kronolojisi³⁶⁴:

<u>Tabaka</u>	<u>Dönem</u>
Kusura A	Kalkolitik Dönem/ETÇ I
Kusura B	ETÇ II sonu-ETÇ III başı (MÖ. 3. Binyıl sonu-MÖ. 2. Binyıl başı)
Kusura C	OTÇ Koloni Çağı ve Hitit Dönemi

³⁶⁰ Sarı 2010; 2017, 117-118.

³⁶¹ Özsait vd. 2014; Hürmüzlü vd. 2019, 316 vd.

³⁶² Lamb 1938, 14.

³⁶³ Lamb, 1937, 234.

³⁶⁴ Lamb 1936, 4.

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen 7 adet damga mühür (Kat.No.77, 135, 197-200, 210), Orta Tunç Çağı'na tarihlenen 3 adet damga mühür (Kat.No.255, 273, 275), Geç Tunç Çağı'na tarihlenen ocak/altar üzerindeki damga mühür baskıları (Kat.No.423-424) incelenmiştir.

IV. 41. Küllüoba/Eskişehir

Eskişehir Seyitgazi ilçesi, Yenikent köyü yakınlarındaki Küllüoba Höyüğü ova seviyesinden 10 m yükseklikte oval biçimli bir höyüktür. Höyükte ilk kazı çalışmaları 1996 yılında Turan Efe başkanlığında yapılmıştır. Kazı çalışmaları sonucunda Geç Kalkolitik Dönem sonundan (MÖ. 4. Binyıl ortası), Orta Tunç Çağı başına kadar (MÖ. 1900) kesintisiz iskân edildiği saptanmıştır. Höyüğün güneybatısındaki alanda Hellenistik Döneme ait mimari kalıntılar yer alır³⁶⁵.

Yerleşimin en alttaki Geç Kalkolitik Dönem dolgusu seramik malzeme ile temsil edilir. Höyüğün batısındaki alanda zikzak biçimli bir savunma duvarının yerleşimi çevrelediği tespit edilmiştir. Küllüoba Erken Tunç Çağı'na geçiş dönemini (MÖ. 3300-3000) temsil eden yerleşimin mimarisi “*Anadolu Yerleşim Planı*” düzeninde yapılmıştır³⁶⁶.

Höyüğün doğu kesiminde yapılan çalışmalarda, ETÇ II geç safhasında yerleşimin etrafı surlarla çevrili bir aşağı ve yukarı şehirden (kale) oluştuğu tespit edilmiştir. Bu dönem mimarisi linear bir yerleşim planına sahiptir. Kale denilen alanda birbirine bitişik olarak inşa edilmiş uzun evlerin arka duvarları sura dayanmaktadır. Yerleşimin orta kısmında kamusal işlevli olduğuna dair arkeolojik veriler sunan iki yapı kompleksi yer almaktadır. Yukarı şehirde üstte beş evrelili ETÇ III (geç) geçiş dönemi altta ise üç safhalı ETÇ III (erken) dönemine ait tabakalar saptanmıştır. ETÇ III dönemi kültür dolgusu 5 m kalınlığındadır. ETÇ III geç safhasında OTÇ'na geçiş dönemini temsil eden seramik buluntular ele geçmiştir³⁶⁷.

Küllüoba kronolojisi³⁶⁸:

<u>Tabaka</u>	<u>Doğu Koni</u>	<u>Batı Koni</u>	<u>Tarih</u>
II A-D	ETÇ III/OTÇ		MÖ. 2100-2000/2044-1937

³⁶⁵ Efe vd. 2001.

³⁶⁶ Efe ve Efe 2007, 252-259.

³⁶⁷ Efe ve Fidan 2008, Fig.8.

³⁶⁸ Efe vd. 2001.

III A-C	ETÇ III		MÖ. 2400-2100/2314-2197
IV A-G	ETÇ II	1	MÖ. 2700-2400/2603-2487
V A-D	ETÇ I	3-2	MÖ. 3000-2700/2862-2809
	GKÇ/ETÇ I	8-4	MÖ. 3300-3000

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen 16 adet damga mühür (Kat.No.78-80, 136-139, 149-150, 161, 201, 211, 227-228, 230, 233) ve ETÇ II dönemine ait bulla (Kat.No.375), ETÇ III dönemine tarihlenen taştan üretilmiş metal döküm kalıbı (Kat.No.425) incelenmiştir.

IV. 42. Lagina Börükçü-Kumyer/Muğla

Muğla Yatağan ilçesi Turgut mahallesi sınırları içindeki Lagina Hekate Kutsal Alanı antik Stratonikeia yerleşiminin iki kutsal alanından biridir. Lagina'nın doğusundaki Yeşilbağcılar Beldesi sınırları içinde kalan Kumyer Mevkii'nde Erken Tunç Çağı'na ait bir Nekropol alanı saptanmıştır. A.A. Tırpan başkanlığında yapılan kazılarda pithos tipi mezarlar açığa çıkartılmıştır. Tekli ve çoklu gömmelerin uygulandığı mezarlık alanında hem küplere hem de mezar dışına bırakılan mezar eşyaları ETÇ II dönemine tarihlenmiştir. Ayrıca Kumyer Mevkii nekropol alanının kuzeydoğusundaki alanda ETÇ II dönemine tarihlenen çok büyük boyutlu seramik fırınları bulunmuştur³⁶⁹.

Çalışma kapsamında Kumyer Mevkii Nekropol alanından mezar eşyası olarak ele geçen damga mühür (Kat.No.164) Erken Tunç Çağı'na tarihlenmiştir.

IV. 43. Laodikeia-Asopos Tepesi/Denizli

Denizli'nin kuzeyindeki Laodikeia antik kentinin bulunduğu alanda Lykos Vadisi içinde yer alan Laodikeia yerleşimi, ova seviyesinden 270 m yükseklikte doğal bir tepe üzerine kurulmuştur. Laodikeia antik kentinin kuzeybatısındaki Batı Nekropol alanındaki iki koni yükseltinin biri üzerinde Asopos Tepesi yerleşimi kurulmuştur³⁷⁰.

Antik yazarlar Strabon ve Plinius'un yazılarında bahsi geçen Laodikeia yerleşimi Hellenistik ve Roma Dönemi kalıntılarıyla 17. yüzyıldan itibaren birçok gezgin ve araştırmacı tarafından ziyaret edilmiştir. İlk bilimsel çalışmalar, 1961-1963

³⁶⁹ Tırpan ve Gider 2011, 386-387.

³⁷⁰ Şimşek ve Konakçı 2013.

yılları arasında Kanada Üniversite'sinden J. D. Gagnier başkanlığında gerçekleştirilmiştir³⁷¹. 2002 yılında, Denizli Müzesi ve Pamukkale Üniversitesi katılımıyla C. Şimşek başkanlığında ilk sistemli kazı çalışmaları başlamıştır³⁷².

Laodikeia'da en erken yerleşim Geç Kalkolitik Dönemde (MÖ. 3500) başlamıştır. Orta Tunç Çağı tabakalarına ait radyokarbon analizleri M.Ö.1950-1700 yıllarını vermiştir. Asopos Tepesi V. tabaka ile temsil edilen Geç Tunç Çağı buluntuları önemli veriler ortaya koymuştur. Geç Roma Dönemi sonuna kadar yaşamını sürdüren yerleşim, MS. 7. yüzyılın ilk yarısında bir depremle yıkılmış ve tekrar iskân edilmemiştir³⁷³.

Asopos Tepe Tabakalaşma	Dönemler
I	Bizans
II	Roma İmparatorluk
III	Hellenistik Dönem
M.Ö. 6. yüzyıl-4. yüzyıl	<i>Hiatus</i>
IV	Demir Çağı (MÖ.750-550)
	<i>Hiatus</i>
V	Geç Tunç Çağı (MÖ. 1400-1200)
	<i>Hiatus</i>
VI	Orta Tunç Çağı (MÖ. 1950-1700)
	<i>Hiatus</i>
VII	Orta ve Geç Kalkolitik

Tablo. 17. Laodikeia Asopos Tepesi Kronolojisi (Konakçı 2012)

Asopos Tepesi 1 yerleşim alanı Demir Çağı tabakasından ele geçen ve OTÇ'na tarihlenen *skarabe* biçimli bir damga mühür bulunmuştur. Mührün Demir Çağı tabakasına karışmış olabileceği veya Demir Çağı iskâncıları tarafından bulunarak tekrar kullanılmış olduğu düşünülmektedir³⁷⁴.

Çalışma kapsamında Orta Tunç Çağı'na tarihlenen *skarabe* biçimli damga mühür (Kat.No.277) incelenmiştir.

IV. 44. Laodikeia-Kandilkırı/Denizli

Denizli, Lykos (Çürüksu) Vadisi içinde yer alan Laodikeia antik kentinin batısında yer alan Batı Nekropol alanı içinde prehistorik dönem yerleşmesinin

³⁷¹ Gagnier ve Devambez 1969: 1 vd.

³⁷² Şimşek 2005, 305; Şimşek 2006, 419 vd.

³⁷³ Şimşek 2013, 15 vd.

³⁷⁴ Konakçı 2012, Lev.124, 3.

bulunduğu alan Kandilkırı Mevkii olarak adlandırılmıştır. 2010 yılında başlayan kazı çalışmalarında ilk iskânın Erken Kalkolitik Dönemde (MÖ. 5500) başladığı ve Erken Tunç Çağı II ve III (MÖ.2700-2200) safhalarında yoğun olarak kullanıldığı saptanmıştır³⁷⁵. 2003 yılında Denizli Müze Müdürlüğü ve Pamukkale Üniversitesi katılımıyla ilk sistemli kazı çalışmaları başlamıştır. C. Şimşek başkanlığında yapılan kazı çalışmalarına devam edilmektedir³⁷⁶.

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı III safhasına tarihlenen bronz damga mühür (Kat.No.81) incelenmiştir.

IV. 45. Latmos-Malkayası/Aydın

Aydın ile Muğla ili sınırları arasında “Beşparmak Dağları” olarak da bilinen Latmos Dağları, Bafa gölünün doğu kıyısı boyunca uzanan bölgededir. Prehistorik dönemlerde Ege Denizi kıyısında bir körfez konumunda olan Latmos bölgesi günümüzde kıyıdan 30 km içeride yer almaktadır. Latmos Dağları’nda keşfedilen prehistorik kaya resimleri 1994 yılında Alman Arkeoloji Enstitüsü adına A. Peschlow-Bindokat tarafından araştırılmıştır³⁷⁷.

Latmos Dağlarının kuzey eteğinde bulunan Malkayası Mağarası karstik tortul sistemle oluşmuş bir mağaradır. Kazılar 2002-2004 yıllarında Milet Arkeoloji Müzesi tarafından yapılmıştır. Mağaranın girişi Değirmendere vadisinin kuzey yamacında 50 m yükseklikte alüvyonlu bir alandadır. Kalkolitik Dönem’e ait kısa aralıklı iki yerleşim alanı saptanmıştır. Yerleşim alanlarından ele geçen taş alet ve seramik buluntular Ege adaları ve Batı Anadolu kıyı kesimiyle iletişim içinde olduklarını ortaya koymuştur. Buluntular arasında balıkçılık ve avcılıkla bağlantılı pişmiş topraktan yapılmış ortası delikli ağ batıran ağırlıklar bulunmuştur³⁷⁸.

Çalışma kapsamında Erken Kalkolitik Dönem’e tarihlenen ağ batıran ağırlıklar üzerindeki damga baskıları (Kat.No.368) incelenmiştir.

IV. 46. Liman Tepe/İzmir

İzmir’in Urla ilçesi İskele mahallesi sınırları içinde yer alır. Antik Klazomenai kentinin prehistorik dönem yerleşimidir. Liman Tepe prehistorik yerleşiminin ortasından geçen İzmir-Çeşmealtı kara yolu nedeniyle kazı alanı *kuzey* ve *güney* adı

³⁷⁵ Oğuzhanoğlu 2014, 71-85.

³⁷⁶ Şimşek 2016, 1 vd. Konakçı 2014, 87-114.

³⁷⁷ Peschlow-Bindokat ve Gerber 2012, 67.

³⁷⁸ Peschlow-Bindokat, 2006, 85, Fig.76.

altında iki kısımda değerlendirilmiştir³⁷⁹. Liman Tepe yerleşiminde Klasik Çağ öncesine ait kültürlerin varlığı E. Akurgal tarafından tespit edilmiştir. 1979 yılında başlayan kurtarma kazıları G. Bakır ve Ç. Anlağan başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmaları 1980-1981 yıllarında H. Erkanal tarafından kısa bir dönem devam etmiştir. Yeni dönem kazı çalışmaları 1992 yılında başlamıştır. 2000 yılında kara ve su altı sektörü olarak iki ayrı alanda başlayan kazı çalışmalarına halen devam edilmektedir. 2020 yılından itibaren Liman Tepe kazıları “A. Ü. Mustafa V. Koç Deniz Arkeolojisi Araştırma Merkezi” (ANKÜSAM) ve Ankara Üniversitesi adına V. Şahoğlu bilimsel başkanlığında devam etmektedir³⁸⁰. Batı Anadolu sahil kesiminde yer alan Liman Tepe’de yapılan kazılar sonucunda Neolitik Dönemden başlayan Erken Kalkolitik ve Tunç Çağları boyunca devam eden kesintisiz bir iskânın varlığı saptanmıştır³⁸¹. Kalkolitik dönemde Batı Ege ile yakın ilişkiler içerisinde olmuştur. Erken Tunç Çağı yerleşimi ise etrafı savunma duvarı ile çevrilmiş, anıtsal nitelikli idari yapılarla temsil edilir³⁸².

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı’na tarihlenen 2 adet damga mühür (Kat.No.140, 165), Orta Tunç Çağı’na ait 6 adet damga mühür (Kat.No.251, 256-258, 266, 270), Geç Tunç Çağı’na ait 9 adet damga mühür (Kat.No.295-297, 301, 306, 311-312, 334, 342) incelenmiştir.

IV. 47. Menteş Üyük-Sandıklı/Afyon

Afyon, Sandıklı ilçesi Alamescit köyünün 2,5 km güneybatısındaki Menteş köyünün doğusundaki alan Üyük Mevkii olarak adlandırılmıştır. “Afyon İli ve Çevresi Araştırmaları” kapsamında bu alanda yapılan çalışmalarda MÖ. 2 Binyıl’a ait seramik malzemesi ele geçmiştir³⁸³.

Çalışma kapsamında Orta Tunç Çağı’na tarihlenen damga mühür baskılı hilal biçimli ağırlık (Kat.No.399) incelenmiştir³⁸⁴.

IV. 48. Methymna/Lesbos/Midilli Adası

³⁷⁹ Erkanal ve Günel 1995, 2 vd.; Şahoğlu 2008.

³⁸⁰ Erkanal ve Şahoğlu-Tuğcu 2020, 43.

³⁸¹ Şahoğlu 2005, 344, Fig.2; Kouka 2013, Fig.1; Şahoğlu ve Tuncel 2014.

³⁸² Erkanal 2008, 179-180.

³⁸³ Koçak 2012, 236-237.

³⁸⁴ Koçak 2019, Res.95.

Midilli'de Molybos olarak bilinen Methymna adanın 61 km kuzeybatısında yer alır. 1928 yılında W. Lamb adada sondaj çalışmaları yapmıştır. Bu dönem kazılarında Arkaik döneme ait mimari yapılar, mezarlar ve Geç Geometrik dönem malzemesi ortaya çıkartılmıştır. 1974 yılında H.G. Buchholz Methymna'nın Palaia bölgesinde yaptığı araştırmalarda Erken ve Orta Tunç Çağı malzemelerini toplayıp gruplandırmıştır³⁸⁵. En üstte Erken Demir Çağı malzemesi ele geçmiştir. Methymna yerleşiminin kuzeybatısındaki alan Dambia bölgesinde Roma Dönemi mimari yapı kalıntıları yer alır. Prehistorik yerleşim izleri modern şehir Methymna'nın altında kalmıştır³⁸⁶.

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen seramik kap parçası üzerindeki silindirik mühür baskısı (Kat.No.385) incelenmiştir.

IV. 49. Metropolis-Bademgediği Tepe/İzmir

Bademgediği Tepe, Orta Batı Anadolu'da, İzmir Torbalı ovasında yer alan Metropolis antik kentinin Tunç Çağı yerleşimidir. Metropolis Geç Neolitik-Kalkolitik Dönemi Dedecik-Heybelitepe yerleşimi ile temsil edilir. 1989-2006 yılları arasındaki kazı çalışmaları R. Meriç tarafından gerçekleştirilmiştir³⁸⁷.

Bademgediği Tepe kazılarında dört yapı katı ortaya çıkartılmıştır³⁸⁸.

<u>Tabaka</u>	<u>Dönem</u>	<u>Tarih</u>
I. Tabaka	Geometrik Dönem	(MÖ. 7. yüzyıl)
II. Tabaka	Geç Hellas III C	(MÖ. 1190-1050)
III-IV. Tabaka	Geç Minos III A2	(MÖ. 1375-1300)
VI. Tabaka	Orta Minos III-Geç Minos IA	(MÖ. 1575-1500)

Yerleşimde ele geçen Geç Tunç Çağı malzemesi MÖ. 14. yüzyıla tarihlenir. Bu tarih Hitit yazılı belgelerinde bahsedilen Arzawa Krallığı'nın en parlak dönemi ile paralellik göstermektedir. Yerleşimin II. Murşili seferleri sırasında önemli bir rol oynamış olabileceği düşünülmektedir. Bademgediği Tepe'nin kazı verileri ve bulunduğu coğrafi konum göz önüne alınarak Hitit belgelerinde adı geçen *Puranda*

³⁸⁵ Buchholz 1975.

³⁸⁶ Spencer 1995, 269-306.

³⁸⁷ Meriç 2003, 79.

³⁸⁸ Meriç vd. 2005, 250.

olabileceği önerilmiştir³⁸⁹.

Çalışma kapsamında Geç Tunç Çağı'na tarihlenen damga mühür (Kat.No.300) incelenmiştir.

IV. 50. Milet/Aydın

Milet, Aydın Didim ilçesinin kuzeyinde Balat köyü sınırlarında yer alan antik liman şehridir. Batı Anadolu sahil kesiminin orta kıyısında, Menderes Nehri'nin deltasında yer alır. 1899 tarihinde "Berlin Müzesi" projesi kapsamında yapılan ilk kazılar T. Wiegand tarafından gerçekleştirilmiştir. Marburg Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nden H. Brückner tarafından Athena Tapınağı alanında yapılan paleo-coğrafi araştırmalarında, Geç Kalkolitik Dönemde (MÖ. 3500-3200) bu alanın denizle kaplı olmadığı saptanmıştır. MÖ. 2500-2000 yıllarında, ETÇ II sonları ve ETÇ III döneminde Latmos Körfezi'ndeki deniz seviyesi en yüksek konumuna ulaşarak takımda benzeri bir yapı oluşturmuştur. Milet'te MÖ. 4. Binyıl'ın ikinci yarısı, Geç Kalkolitik Dönem'den başlayan Ege coğrafyası ile yaptığı ticari değiş-tokuş aktivitelerini 15. yüzyılın ilk yarısına kadar sürdürmüş ve Venedik'li tüccarların ticaret ağı sistemi içinde yer almıştır³⁹⁰.

Athena Mabedi alanındaki kazılar 1994-2004 yılları arasında B. Niemeier ve W.D. Niemeier, tarafından gerçekleştirilmiştir. Geç Kalkolitik Dönem'den başlayarak Geç Tunç Çağı sonuna kadar kesintisiz altı kültür katı saptanmıştır³⁹¹.

Milet I. tabaka, Geç Kalkolitik yerleşimin izleri antik şehrin Delphinion bölgesinde, Heroon III altında ve Bouleuterion'un batısında uzanır. Milet II. tabaka, ETÇ II-III dönemi (MÖ. 3000-2500) verileri Athena Mabedi alanında ele geçmiştir. ETÇ I-II erken safha ve ETÇ II geç-III safhası yerleşimlerinden yüksek kaliteli seramikler, *depas* tipi kaplar, Erken Minos II-III ve Erken Kiklad III dönemine tarihlenen ithal mermer figürinler ele geçmiştir. Yerleşim ETÇ II-III geç safhasında Ege ve Anadolu ile bağlantılı sosyal ve ekonomik bir yapı göstermektedir. Athena Mabedi alanı çevresinde GTÇ tabakaları altında OTÇ mimari yapıları yer alır. GTÇ dönemine ait tabakalar Roma Dönemi yapılarıyla tahrip edilmiştir. Bu dönemde Milet yerleşimi Hitit yazılı kaynaklarında bahsedilen *Milawanda* kenti ile özdeşleştirilir³⁹².

Çalışma kapsamında Orta Tunç Çağı'na tarihlenen 2 adet damga mühür

³⁸⁹ Meriç 2001; 2003.

³⁹⁰ Niemeier 2007, 6-7.

³⁹¹ Niemeier ve Niemeier 1997.

³⁹² Niemeier 2000, 125; Greave ve Niemeier 2002.

(Kat.No.271, 276), 2 adet damga mühür baskılı bulla (Kat.No.393-394) ve Geç Tunç Çağı'na tarihlenen 4 adet damga mühür (Kat.No.313-315, 346) incelenmiştir.

IV. 51. Myrina/Lemnos/Limni Adası

Lemnos/Limni adası Myrina'da 1995 yılında “20. Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities” yönetiminde kurtarma kazıları gerçekleştirilmiştir. Lemnos adası Geç Kalkolitik Dönem verileri MÖ. 4. Binyıl'ın ilk yarısına tarihlenir. Adanın batı kıyısındaki Myrina liman yerleşiminin Richa Nera alanında yapılan kazılarda MÖ. 3. Binyıl'a tarihlenen maden endüstrisine yönelik buluntular ele geçmiştir.

Myrina kültürel dönemlerinde üç evreli Geç/Son Neolitik Dönem ve dört evreli Erken Tunç Çağı mimari tabakaları tespit edilmiştir. ETÇ safhalarındaki yerleşim, Poliochni Mavi, Yeşil, Kırmızı ve Sarı Aşamaları gösteren (MÖ. 3200–2200) dönemlerle paralellik gösterir³⁹³.

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı III dönemine tarihlenen 2 adet seramik kap parçası üzerinde damga mühür (Kat.No.387) ve silindir mühür baskıları (Kat.No.386) incelenmiştir.

IV. 52. Panaztepe/İzmir

İzmir ili Menemen ilçesinin güneybatısındaki Panaztepe, deniz seviyesinden 71 m yükseklikte bir tepe üzerinde yer alır. 1985-1986 yıllarında A. Erkanal-Öktü ve H. Erkanal başkanlığında yapılan kazılarda MÖ. 2. Binyıl'ın ikinci yarısına tarihlenen bir mezarlık alanı açığa çıkartılmıştır. Yerleşimde yapılan jeolojik çalışmalar, prehistorik dönemlerde bir ada veya kara ile bağlantılı bir yarımada üzerinde yer almış olabileceğini ortaya koymuştur.³⁹⁴

Panaztepe yerleşiminin kuzeyinde ve batısında iki mezarlık alanı saptanmıştır. Batı mezarlığında I. mezarlık çevreninde pithos ve çömlek mezarlar daha yoğun olarak kullanılmıştır. Bu alanda ayrıca taş örgü oda mezarlar, taş sanduka mezar ve kompozit mezar tipleri de ortaya çıkartılmıştır. Mezar eşyası olarak bırakılan buluntular MÖ. 2. Binyıl'ın sonu ile MÖ. 1. Binyıl'ın başına tarihlendirilir. II. mezarlık çevreninde ise oda mezar tipinde gömüler yapılmıştır³⁹⁵.

Çalışma kapsamında Geç Tunç Çağı'na tarihlenen 20 adet damga mühür (Kat.No.298, 302-304, 316-319, 327-331, 341, 343, 347, 349, 352-354), 1 adet silindir

³⁹³ Kouka 2014, 46-47.

³⁹⁴ Erkanal ve Erkanal-Öktü 1986, 70; Erkanal-Öktü 1987, 254.

³⁹⁵ Erkanal-Öktü 1988, 348; Erkanal-Öktü 2018.

mühür (Kat.No.364), amphora kulp parçası üzerindeki damga mühür baskısı (Kat.No.414) ve pithos parçası üzerindeki mühür baskısı (Kat.No.415) incelenmiştir.

IV. 53. Pilavtepe-Milas/Muğla

Muğla ili Milas ilçesi sınırlarındaki Sodra sıradağlarının güneybatısında 75 m yüksekliğinde doğal bir yükselti üzerinde yer alır. Tepenin batısındaki alanda prehistorik dönemde yerleşimin varlığını gösteren Geç Neolitik Dönem ve Geç Antik Dönem bulguları saptanmıştır. Pilavtepe yerleşiminin güney yamacında yer alan oda mezar, su kanalizasyon çalışmaları sırasında tesadüfen bulunmuştur.

Pilavtepe kurtarma kazısı sonucunda dikdörtgen biçimli oda mezarın stomion kısmı açığa çıkartılmıştır. Oda mezarda birden fazla gömü yapıldığı saptanmıştır. Mezara bırakılan eşyalar, biçim ve bezeme açısından Miken oda mezarlar buluntularıyla paralellik gösteren Geç Hellas IIIA2- IIIC erken dönemine (MÖ. 1375-1130) tarihlenmiştir³⁹⁶. Zengin ve prestijli süs eşyası buluntularıyla çoklu sayıda gömünün yapılmış olduğu oda mezar yüksek statülü bir aile tarafından kullanılmış olmalıdır.

Çalışma kapsamında Geç Tunç Çağı'na tarihlenen steatitten yapılmış mercek biçimli 3 adet damga mühür (Kat.No.335-337) incelenmiştir³⁹⁷.

IV. 54. Poliochni/Lemnos/Limni Adası

Poliochni prehistorik yerleşimi Batı Anadolu kıyılarının kuzeybatısında Kuzey Doğu Ege adalar grubu içine giren Lemnos/Limni adası üzerinde yer alır. Adanın doğusunda deniz kıyısına yakın bir konumda yer alan Poliochni yerleşimi 9 m yüksekliğe sahiptir. Poliochni antik kent kazıları 1930-1936 yılları arasında Atina'daki "Scuola Archeologica Italiana" adına A. Della Seta başkanlığında gerçekleştirilmiştir. 1956 yılında Lemnos'ta çalışmaya başlayan Bernabò-Brea bu çalışmaların sonucunu 1962 ve 1976 yıllarında monograf halinde yayınlamıştır. Kazılar sonucu ortaya çıkartılan kültürel tabakalanma çeşitli renklerin İtalyanca karşılığı biçiminde adlandırılmıştır³⁹⁸.

Poliochni'de saptanan yedi kültürel tabakanın kronolojisi³⁹⁹:

³⁹⁶ Mountjoy 2001, 4, 125, Tab.1.

³⁹⁷ Benter 2010, Res.8.3.

³⁹⁸ Bernabò-Brea, 1957, 193-217.

³⁹⁹ Kouka 2002, Tab. 1; Pernicka vd. 1990, 264; Benvenuti 2007, 200.

<u>Tabaka</u>	<u>Dönem</u>	<u>Tarih</u>
VII. tabaka	(Viola/Mor) GTÇ	(MÖ.1500-1100)
VI. tabaka	(Bruno/Kahverengi) ETÇ III-OTÇ	(MÖ. 2200-1700)
V. tabaka	(Giallo/Sarı) ETÇ III	(MÖ. 2300-2100)
IV. tabaka	(Rosso/Kırmızı) ETÇ II	(MÖ. 2600-2400)
III. tabaka	(Verde/Yeşil) ETÇ I	(MÖ. 2700-2600)
II. tabaka	(Azzurro/Mavi) ETÇ I	(MÖ. 3200-2700)
I. tabaka	(Nero/Siyah) Kalkolitik ve GK	(MÖ. 3700-3200)

Tez çalışması kapsamında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen 6 adet damga mühür (Kat.No.89, 144, 166, 202, 217-218), 1 adet silindir-damga mühür (Kat.No.250) ve kap parçaları üzerine basılmış 4 adet mühür baskısı (Kat.No.389-391) incelenmiştir.

IV. 55. Seyitömer/Kütahya

Seyitömer Höyüğü, Kütahya iline 26 km uzaklıkta, Seyitömer Linyit İşletmesi rezerv sahası içinde yer almaktadır. Seyitömer Kasabasının eski alanı içinde yer alan höyük 24 m yüksekliğindedir. 1989 yılında başlayan ilk kazı çalışmaları “*Eskişehir Müzesi*” başkanlığında yapılmıştır. Daha sonra 1990 ve 1996 yılları arasında “*Afyon Müzesi*” adına çalışmalara devam edilmiştir. 2006 yılında “*Dumlupınar Üniversitesi ve Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü*”nün ortak projesi kapsamında kazılar yeniden başlamıştır. 2006-2012 yılları arasında Dumlupınar Üniversitesi adına A. Nejat Bilgen tarafından kapsamlı arkeolojik kazılar gerçekleştirilmiştir⁴⁰⁰.

Höyükte yapılan çalışmalar sonucunda beş kültürel tabaka saptanmıştır⁴⁰¹.

I. Roma (MÖ. 30-MS. 395)

II. Hellenistik (A-B) (MÖ. 334-30)

III. Akhaemenid 2 (A-B) (MÖ. 500-334)

⁴⁰⁰ Bilgen 2007, 321-332.

⁴⁰¹ Bilgen 2015, 8.

IV. Orta Tunç Çağı (A-B-C) (MÖ. 20.-18. yüzyıl)

V. Erken Tunç Çağı (MÖ. 3000-2000)

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen 2 adet damga mühür (Kat.No.156, 167) ve 10 adet silindir mühür (Kat.No.238-247) ve üzerinde negatif mühürlerin yer aldığı taş kalıp (Kat.No.426) incelenmiştir. Orta Tunç Çağı IV-C evresine tarihlenen 5 adet damga mühür (Kat.No.252, 264, 267, 271, 279), 2 adet silindir mühür (Kat.No.285, 288) ve ocak kenarlarına basılmış damga mühür baskıları (Kat.No.401) incelenmiştir.

IV. 56. Suluin Mağarası/Antalya

Antalya ili Döşemealtı ilçesine bağlı Yağca köyü mevkiinde uzanan Katran Dağı'nın doğu yamacındaki mağara oluşumlarından birisidir. Denizden 320 m yüksekliktedir. Suluin Mağarası'nda 2008 yılında H. Taşkiran başkanlığında ilk arkeolojik kurtarma kazıları gerçekleştirilmiştir⁴⁰².

Kazı çalışmaları sonucunda mağaranın taban dolgularına kadar ulaşılmıştır. Holosen Döneme ait beş jeolojik seviye tespit edilmiştir. Mağara içinde üç mekânda (A-B-C alanları) gerçekleştirilen kazılarda yerleşik hayata geçmiş ilk üretimci topluluklara ait Geç Neolitik ve Erken Kalkolitik Dönem buluntuları saptanmıştır. Mağaraya çok yakın konumda yer alan Bademağacı ve Höyücek yerleşimleri sakinlerinin burayı belli mevsimlerde geçici olarak kullandıkları düşünülmektedir⁴⁰³.

Çalışma kapsamında Kalkolitik Dönem'e tarihlenen 3 adet damga mühür (Kat.No.47, 57-58) incelenmiştir.

IV. 57. Şarhöyük-Dorylaion/Eskişehir

Eskişehir ilinin kuzeyinde yer alan Şarhöyük-Dorylaion antik kent kazıları ilk kez 1989 yılında M. Darga başkanlığında gerçekleştirilmiştir. 2005-2012 yıllarında T. Tüfekçi Sivas başkanlığında sürdürülen çalışmalar, 2015 yılından itibaren Eskişehir Arkeoloji Müzesi adına M. Bilge Baştürk bilimsel danışmanlığında yeniden başlamıştır⁴⁰⁴. Kazı çalışmaları sonucunda MÖ. 3. Binyıl'da başlayan ve MS. 13.

⁴⁰² Taşkiran 2010, 36-39.

⁴⁰³ Taşkiran 2014, 37, Res.9.

⁴⁰⁴ Baştürk 2018; 2019.

yüzyıla kadar süren tarihsel bir süreç ortaya çıkmıştır. Yerleşimde yedi kültür tabakası saptanmıştır⁴⁰⁵.

<u>Tabaka</u>	<u>Dönem</u>
ŞH I	Bizans Dönemi
ŞH II	Roma Dönemi
ŞH III	Hellenistik Dönem
ŞH IV	Demir Çağ
ŞH V	Geç Tunç Çağı
ŞH VI	Assur Ticaret Kolonileri
ŞH VII	Erken Tunç Çağı

Höyüğün güneyindeki Hitit sektörü denilen alanda Geç Tunç Çağı, Hitit İmparatorluk Dönemine ait hiyeroglif yazıtlı buluntular saptanmıştır⁴⁰⁶.

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen 1 adet damga mühür (Kat.No.141), Orta Tunç Çağı'na tarihlenen damga mühür baskılı *bulla* (Kat.No.395), Geç Tunç Çağı'na tarihlenen 3 adet damga mühür (Kat.No.320, 338-339) ve damga mühür baskılı hiyeroglif yazılı *bulla* (Kat.No.407) incelenmiştir.

IV. 58. Tavşan Adası-Didim/Aydın

Aydın'ın Didim ilçesindeki Tavşan Burnu'nun 150 m batısında yer alan küçük bir adadır. Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından desteklenen Didim kazısı kapsamında 2006-2008 yılları arasında Tavşan Adası üzerinde saha araştırmaları yapılmıştır. Kazılar Hale Üniversitesi adına F. Bertemes başkanlığında yapılmıştır. Adanın güney ve doğu taraflarında yapılan kazı araştırmaları sonucunda bugünkü adanın Prehistorik dönemde anakaraya bağlı bir burnun ucunda iki doğal limana sahip önemli bir ticaret merkezi

⁴⁰⁵ Baştürk vd. 2016, 265.

⁴⁰⁶ Baştürk vd. 2017, 193-200.

konumunda olduğu ortaya çıkartılmıştır⁴⁰⁷.

Tavşan Adası'nda yapılan kazılarda yedi farklı kültür dolgusu saptanmıştır⁴⁰⁸.

TA7- Osmanlı Dönemi

TA6- Geç Antik/Erken Bizans yapıları

TA5- Helenistik Dönem

TA4- Stratigrafi ve yapı bulguları iki yapı evresi göstermektedir. Girit mimari yapıları, Güney ve Doğu Ege bağlantılı ithal Minos malzemesi ve OM III-GM IA safhalarına ait lokal üretilmiş Minos seramiği ele geçmiştir.

TA3- İki yapı evreli stratigrafi verir. Girit'te Eski Saraylar dönemiyle bağlantılı Kamares tipi seramikler ve Minos tezgâh ağırlıkları bulunmuştur.

TA2- Güney ve Doğu Ege etkileşimli malzeme (Erken Kiklad II-III ve Erken Minos II-III) ele geçmiştir.

TA1- Kalkolitik Dönem malzemesi ele geçmiştir.

Çalışma kapsamında Tavşan Adası TA4 kültür dolgusundan Geç Tunç Çağı'na tarihlenen boncuk biçimli damga mühür (Kat.No.361) incelenmiştir.

IV. 59. Thermi/Lesbos/Midilli

Kuzey Doğu Ege adalarından Midilli adası üzerindeki modern şehir Mytilini'nin 2 km doğusundadır. Kıyıya yakın 6 m yüksekliğinde bir tepe üzerinde yer alır. İlk kazılar W. Lamb tarafından 1930-1933 yıllarında sürmüştür⁴⁰⁹. 2000-2006 yıllarında “20. *Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities*” projesi kapsamına alınarak kurtarma kazıları gerçekleştirilmiştir. 2008 ve 2011 yılları arasındaki kazı çalışmalarında Erken, Orta ve Geç Tunç Çağı'na tarihlenen yerleşimlerde Kıta Yunanistan ve Kiklad adaları ile bağlantılı yeni veriler elde edilmiştir. Kazı araştırmaları sonucunda Erken Tunç Çağı'na tarihlenen beş yapı katı saptanmıştır. Geç Tunç Çağı yerleşiminde Miken orijinli malzemeler ele geçmiştir. Yerleşimdeki yaşam bir yangınla sonlanmıştır⁴¹⁰.

Thermi/Lesbos tabakalanması⁴¹¹:

⁴⁰⁷ Furtwängler 2007, 475; 2009, 145-164.

⁴⁰⁸ Bertemes ve Hornung-Bertemes 2009, 169-194.

⁴⁰⁹ Lamb ve Hutchinson 1930, 1-52; Lamb 1936, 123.

⁴¹⁰ Kouka 2014, 43-44.

⁴¹¹ Lamb 1936, 171.

<u>Dönem</u>	<u>Tarih</u>	<u>Tabaka</u>
GTÇ	MÖ. 1400-?	
OTÇ	MÖ. 2100-1900	
ETÇ II	MÖ. 2400-2350	V. tabaka
ETÇ II	MÖ. 2400-2350	IV A-B
ETÇ I	MÖ. 2900-2700	III. tabaka
ETÇ I	MÖ. 3100-2900	II-I tabaka

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen bronz damga mühür (Kat.No.162) incelenmiştir.

IV. 60. Troya/Çanakkale

Çanakkale sınırları içinde yer alan “Hisarlık Tepe” mevkiindeki Troya kazıları 19. yüzyılın ikinci yarısında H. Schliemann tarafından gerçekleştirilmiştir⁴¹². Schliemann'dan sonra Dörpfeld, Blegen ve Korfmann tarafından yapılan kazılar sonucunda yerleşimin MÖ. 3. Binyıl'dan başlayarak MS.13.-14 yüzyıllara kadar iskân edildiği saptanmıştır⁴¹³. Yeni dönem kazıları R. Aslan başkanlığında yürütülmektedir⁴¹⁴.

Troya'da uzun bir süreci kapsayan MÖ. 3. Binyıl (ETÇ) yerleşimleri döneminde seramik ve mimari düzen açısından farklı kültürlerin varlığı ortaya konmuştur. Troya I-II ve III tabaka yerleşimleri “*Denizsel Troya Kültürü*”, Troya IV-V tabaka yerleşimleri “*Anadolu Troya Kültürü*” adıyla tanımlanmıştır. Troya VI-VII tabaka (Erken-Orta-Geç safhalar) Geç Tunç Çağı/Orta safhasına tarihlenir⁴¹⁵.

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı'na ait 7 adet damga mühür (Kat.No.82-87, 142), 2 adet silindir mühür (Kat.No.235, 236), 2 adet silindir-damga mühür (Kat.No.248- 249), seramik kap parçaları üzerinde damga mühür baskıları (Kat.No. 424-425), hem silindir hem damga mühür baskısı olan kap parçaları (Kat.No.377-380); Orta Tunç Çağı'na ait 6 adet damga mühür (Kat.No.253, 268-269, 272, 292) ve damga mühür baskılı bulla (Kat.No.396); Geç Tunç Çağı'na ait 7 adet damga mühür (Kat.No.305, 321-324, 340, 362) incelenmiştir.

⁴¹² Schliemann 1881.

⁴¹³ Korfmann 1992, 15.

⁴¹⁴ Aslan 2022,103 vd.

⁴¹⁵ Weninger 2010, 137, Fig.2.

IV. 61. Uluburun Batığı/Antalya

Antalya Kaş ilçesinin 8 km güneydoğu açıklarında batmış olan gemi, 1982 yılında 60 m derinlikte tesadüfen bir dalgıç tarafından keşfedilmiştir. 1984-1994 yılları arasında “Texas Üniversitesi Sualtı Arkeolojisi Enstitüsü ve Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi” ortak çalışmalarıyla gemi enkazı gün ışığına çıkarılmıştır⁴¹⁶. G. Bass ve C. Pulak başkanlığında gerçekleştirilen sualtı kazılarında geminin 15 m uzunluğunda sedir ağacından yapılmış olduğu saptanmıştır. Dendrokronolojik analizler sonucunda geminin MÖ. 14. yüzyılın ikinci yarısına ait olduğu anlaşılmıştır. Batık içinden çıkarılan zengin buluntu kataloğu içinde işlenmemiş külçe olarak bakır ve kalay hammaddesi, altın, gümüş ve Baltık Denizi orijinli değerli doğal taşlar yanında diğer arkeolojik malzemeler yer alır. Geminin rotası doğudan (Ugarit Limanı?) batıya doğru büyük olasılıkla Ege denizi kıyılarına ulaşmaktı. Uluburun Gemisi GTÇ’da Doğu Akdeniz ile Ege rotası üzerinde seyreden ve işlenmemiş hammadde yüklü kargosu ile hem denizden hem de karadan ticaret faaliyetlerini yürütmüş olmalıdır⁴¹⁷. Çalışma kapsamında Orta Tunç Çağı’na tarihlenen 3 *skarabe* biçimli damga mühür (Kat.No.280-282) ve 3 silindir mühür (Kat.No.289-291), Geç Tunç Çağı’na tarihlenen 9 adet damga mühür (Kat.No.325-326, 348, 355-360) ve 3 adet silindir mühür (Kat.No.365-367) incelenmiştir.

IV. 62. Ulucak Höyük/İzmir

İzmir Bornova ilçesine 14 km uzaklıktaki Kemalpaşa ilçesi içinde yer alır. 1960 yılında höyükteki ilk bilimsel çalışmaları yürüten D. French, en erken iskânın Geç Neolitik Dönem’de gerçekleştiğini ortaya koymuştur. 1995 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi adına A. Çilingiroğlu bilimsel başkanlığında ilk sistemli kazılar başlamıştır. 2009 yılından itibaren kazı çalışmaları Ö. Çevik başkanlığında yürütülmektedir⁴¹⁸. Erken Dönem yerleşiminin üzeri kalın bir alüvyon tabakası ile kaplanmıştır. Yerleşimde iki ayrı alanda yapılan kazılarda doğudaki kazı alanında Erken ve Orta Tunç Çağı’na ait *pithos* tipi gömülerin uygulandığı bir mezarlık alanı ortaya çıkartılmıştır. Neolitik ve Kalkolitik Dönem yerleşimlerinin radyokarbon ölçümleri sonucu MÖ. 6850-5670 yılları, Erken Kalkolitik Dönem MÖ. 5600-5460 yılları arasına tarihlenmektedir⁴¹⁹.

⁴¹⁶ Yalçın 2006, 21-22.

⁴¹⁷ Pulak 2006, 57 vd.

⁴¹⁸ Çevik vd. 2020, 11-12.

⁴¹⁹ Çevik ve Erdoğan 2020.

Ulucak Höyük kültür tabakaları⁴²⁰:

<u>Tabaka</u>	<u>Dönem</u>
I a-c	Geç Roma-Erken Bizans
II b	Erken Tunç Çağı II
III a-b	Geç Kalkolitik
IV a-g	Geç Neolitik

Çalışma kapsamında Erken Neolitik Dönem'e tarihlenen 11 adet damga mühür (Kat.No.1, 3-4, 14-16, 20, 37, 41, 43-44) incelenmiştir.

IV. 63. Yanarlar Mezarlığı/Afyon

Yanarlar Mezarlığı, Afyon ilinin 30 km kuzeydoğusundaki Seydiler köyünün güneyindeki Yanarlar mahallesi sınırları içinde, lokal ismiyle "küp yeri" denilen alanda yer alır. 1975 ve 1976 yılları arasında yapılan kazı çalışmaları K. Emre tarafından gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmaları sonucunda MÖ. 2. Binyıl'ın birinci yarısına tarihlenen bir mezarlık alanı saptanmıştır. Mezarlık alanında herhangi bir iskân toprağı veya duvar kalıntısına rastlanmamıştır⁴²¹.

Yanarlar Mezarlığı aralarında seviye farkları olan üst üste kullanılmış küp mezarlardan oluşmuştur. Küp mezarlar, Kültepe Ib, Boğazköy IVd-b, Kusura C, Beycesultan IV-V, Elbistan-Karahöyük, Osmankayası ve Ilıca mezarlıkları ile paralellik göstermektedir. Mezarlık alanının Koloni Çağı geç evresi (Kültepe Ib) ile Eski Hitit Krallığı dönemi arasında kullanıldığı saptanmıştır⁴²². Küp mezardan ele geçen konik biçimli ve baskı yüzeyi işlenmemiş damga mühür kolye tanesi olarak bulunmuştur⁴²³.

Çalışma kapsamında Orta Tunç Çağı'na tarihlenen damga mühür (Kat.No.274) incelenmiştir.

IV. 64. Yassitepe/İzmir

İzmir Bornova ilçesindeki Karacaoğlan Mahallesinden geçen Manda Çayı'nın güneyinde yer almaktadır. Bornova Ovası'nın ortasında konumlanmış olan höyük 6,5 m

⁴²⁰ Çilingiroğlu vd. 2004, 9-10.

⁴²¹ Emre 1978, 1-3.

⁴²² Emre 1978, 50; Akyurt 1998, Tab.79.

⁴²³ Emre 1978, Şek.166-183: 182.

yüksekliğe, 200 m uzunluğa sahiptir⁴²⁴.

2005 yılında başlayan ilk kazılar İzmir Arkeoloji Müzesi ve Ege Üniversitesi ortak çalışmalarıyla gerçekleştirilmiştir. 2008 yılında Ege Üniversitesi'nden Z. Derin başkanlığında kazılara devam edilmiştir⁴²⁵.

Yassitepe kazıları sonucunda yerleşimde 4 kültür katı ve 14 yapı katı saptanmıştır⁴²⁶.

I. tabaka: Roma Dönemi

II. tabaka: Tunç Çağları (A. Orta Tunç Çağı 1-2) (B. Erken Tunç Çağı 1-8)

III. tabaka: (1-Orta Kalkolitik) (2-Erken Kalkolitik)

IV. tabaka: Neolitik (Geç?)

Erken Tunç Çağı'nı temsil eden II. Kültür katından alınan tahıl örneklerin radyokarbon analiz sonuçları MÖ. 3020-2900 ve MÖ. 2880-2830 yıllarını vermiştir⁴²⁷.

Çalışma kapsamında Erken Tunç Çağı geçiş dönemine tarihlenen 2 adet damga mühür (Kat.No.163, 226) incelenmiştir.

IV. 65. Yeşilova Höyük/İzmir

Yeşilova Höyük, İzmir Körfezi'nin doğu ucundaki Bornova Ovası'nın ortasında yer almaktadır. Kazı çalışmaları 2005 yılından itibaren Ege Üniversitesi adına Z. Derin tarafından yürütülmektedir⁴²⁸.

Yerleşimdeki mimari kalıntı ve buluntular, bugünkü ova seviyesinin 1-2 metre altından bulunmuştur. Yaklaşık 4,50 m kalınlığındaki kültür dolgusu içinde dört kültür katına ait on beş mimari tabaka tespit edilmiştir⁴²⁹. MÖ. 7. Binyıl ortasına tarihlenen Neolitik Dönem buluntularıyla, İzmir bölgesinde tespit edilen en erken yerleşimlerden biridir. Kazılan alanlarda Kalkolitik Dönem, Erken Tunç Çağı mezarları ve Geç Roma/Erken Bizans Dönemi kültür dolguları bulunmaktadır⁴³⁰.

I. tabaka: Geç Roma/Erken Bizans Dönemi (M.Ö. 10-M.S. 290)

⁴²⁴ Derin vd. 2020, 61-62

⁴²⁵ Derin 2006.

⁴²⁶ Derin 2019, 2 vd. Fig.2

⁴²⁷ Derin 2020.

⁴²⁸ Derin 2012, 177.

⁴²⁹ Derin 2014.

⁴³⁰ Derin 2012, 178.

II. tabaka: Tunç Çağı, Erken Tunç Çağı Mezarları

III. tabaka: Kalkolitik Dönem (1-2 tabakalar), M. 4340-4230

IV. tabaka: Neolitik Dönem (1a, b, c/2-8 tabakalar) olarak saptanmıştır.

Yeşilova Neolitik Dönem iki safhalı IV. tabaka yerleşimi radyokarbon analizleri M. 5975-5945 ile M. 6020-5890 yılları aralığını vermiřtir⁴³¹.

Çalışma kapsamında Neolitik Dönem'e tarihlenen 8 adet damga mühür (Kat.No.5-7, 17-18, 21-22, 36) incelenmiştir.

⁴³¹ Derin 2012, 183.

V. MÜHÜR VE MÜHÜR BASKILARININ TİPOLOJİSİ VE DÖNEMLERE GÖRE KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMELER

Tez araştırmasının Katalog çalışmasında yer alan, Neolitik Dönem’den Geç Tunç Çağı sonuna kadar Batı Anadolu’da bulunmuş olan mühür ve mühür baskılarının tümünü içeren bir sınıflandırma oluşturulmuştur. Mühür tipleri dönemsel başlıklar halinde kronolojik olarak tanımlanmıştır. Mühür baskılarının tipolojisi ise, baskının mühür tipi (*damga/silindir*), baskı yüzey biçimleri ve baskı yüzeyinde yer alan desenlere göre sınıflandırılarak değerlendirilmiştir (Tablo 18).

Tip 1 DAMGA MÜHÜR VE BASKILARI	Tip 2 SİLİNDİR MÜHÜR VE BASKILARI	Tip 3 SİLİNDİR-DAMGA MÜHÜRLER
1a DAİRE BİÇİMLİ BASKI YÜZEYLİ 1a 1 Konik biçimli/ tutamaklı 1a 2 Sap tutamaklı 1a 3 Kısa tutamaklı 1a 4 Geçme tutamaklı 1a 5 Makara biçimli 1a 6 Disk biçimli 1a 7 Çan biçimli 1a 8 Yarım küre biçimli 1a 9 Çekiç başlı tutamaklı 1a 10 Mercek biçimli/Lentoid 1a 11 Düğme/Bikonveks biçimli 1a 12 Hayvan biçimli 1a 13 Bilezik biçimli 1b DÖRTGEN BİÇİMLİ BASKI YÜZEYLİ 1b 1 Konik biçimli 1b 2 Sap tutamaklı 1b 3 Kısa tutamaklı 1b 4 Piramit biçimli 1b 5 Yüzük biçimli 1b 6 Dikdörtgen prizma biçimli 1b 7 Kübik biçimli/Tabloid 1b 8 Yarım silindir biçimli 1c OVAL BİÇİMLİ BASKI YÜZEYLİ 1c 1 Konik biçimli 1c 2 Sap tutamaklı 1c 3 Ayak/Bot biçimli 1c 4 Hayvan biçimli 1c 5 Boncuk biçimli 1d YONCA/YILDIZ/DAMLA BİÇİMLİ BASKI YÜZEYLİ 1d 1 Konik biçimli 1d 2 Sap tutamaklı	2a Geometrik Bezeme 2b Bitkisel Bezeme 2c Figüratif Bezeme	3a Geometrik Bezeme 3b Figüratif Bezeme

Tablo. 18. Mühürlerin Tipolojik Sınıflaması

V. 1. Mühür Biçimleri

V. 1. 1. Damga Mühürler ve Baskıları

Tip 1 *Damga Mühür ve Baskıları (Tip Tablo. 1-6)*

Mühür ana tipleri baskı yüzey biçimlerine göre sınıflandırılmış ve alt tipleri ise kesit formları, tutamak, ip delikli/ip deliksiz durumlarına göre değerlendirilmiştir. Tutamak kısmı kırık veya yayınlarda belirtilmemiş olan mühürler ve mühür baskıları baskı yüzey biçimlerine göre bu grup altında değerlendirilmiştir.

Tip 1a *Baskı Yüzeyi Daire Biçimli Damga Mühürler ve Mühür Baskıları*

Bu tip altındaki örneklerin baskı yüzeyleri düzenli veya düzensiz daire biçimine sahip olabilmektedir. Sap kısmı kırık veya yayınlarda sap kısmı belirtilmemiş sadece baskı yüzeyinin yer aldığı örnekler bu grup altında değerlendirilmiştir.

Neolitik Dönem: Ulucak (Kat.No.1, 3-4), Çakallar Tepesi (Kat.No.2), Yeşilova ((Kat.No.5-7) damga mühürleri daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir.

Erken Tunç Çağı: Bademağacı (Kat.No.59-64), Hacılar Büyük Höyük (Kat.No.65-68), Hacimusalar (Kat.No.69-70), Kadıkalesi (Kat.No.71), Karataş-Semayük (Kat.No.72-76), Kusura (Kat.No.77), Küllüoba (Kat.No.78-80), Laodikeia-Kandilkırı (Kat.No.81), Troya (Kat.No.82-87), Emporio/Chios (Kat.No.88).

Kuzey Doğu Ege Adaları'ndan Heraion/Samos (Kat.No.381), Myrina/Lemnos (Kat.No.387), Poliochni/Lemnos (Kat.No.388-390) seramik kap parçaları üzerindeki baskılar, Batı Anadolu'da Troya (Kat.No.377-380), Karataş-Semayük'ten (Kat.No.374, 376) baskılar, Bozhöyük (Kat.No.371) ve Küllüoba'dan (Kat.No.375) ele geçen bullalar üzerinde görülür.

Orta Tunç Çağı: Liman Tepe (Kat.No.251), Seyitömer (Kat.No.252) damga mühür, ocakların ön yüz ve yan kısımlarında (Kat.No.401) baskılar, Troya (Kat.No.253) damga mühürleri daire biçimli baskı yüzeylidir. Troya'dan (Kat.No.396) bulla üzerindeki baskı daire biçimlidir.

Geç Tunç Çağı: Beycesultan (Kat.No.417-422) ve Kusura'da (Kat.No.423-424) ocak/altar ve tezgâh ağırlıkları üzerindeki baskılar, Çine-Tepecik (Kat.No.404-405), Beycesultan (Kat.No.402-403) ve Şarhöyük (Kat.No.407) yerleşimlerinden ele geçen bullalar üzerindeki damga mühür baskı yüzeyleri daire biçimlidir.

Tip 1a.1 *Baskı Yüzeyi Daire Biçimli/Konik Biçimli/Tutamaklı*

Konik biçimli veya konik tutamaklı damga mühür tipi, dönemler içinde bazı biçimsel farklılıklar gösterir. Konik biçimli örnekler genellikle baskı yüzeyinden yukarıya doğru hafifçe yükselerek sivri bir şekilde sonlanır. Mührün en üst kısmı

sivrilmeden yuvarlatılmış veya düz biçimde kesilerek sonlandırılmış konik biçimli mühürler de bu tip altında değerlendirilmiştir. Çoğunlukla tutamağın üst kısmında bir ip deliği yer alır. Bazı örnekler ise ip deliksizdir.

Neolitik Dönem: Bu tipe giren Neolitik dönem konik biçimli mühürleri üzerinde ip delik yer almamaktadır. Bademağacı (Kat.No.8-12); Dedecik-Heybelitepe (Kat.No.13); Ulucak (Kat.No.14-16) ve Yeşilova (Kat.No.17-18) yerleşimlerinden ele geçen örneklerle temsil edilir.

Kalkolitik Dönem: Bu tipe giren Kalkolitik Dönem konik biçimli damga mühür örnekleri, Hacılar Höyük (Kat.No.46), Elmalı-Bağbaşı yerleşimi (Kat.No.45) ve Antalya Suluin Mağarası'ndan (Kat.No.47) ele geçmiştir. Bağbaşı örneğinin baskı yüzeyi hafif konveks biçimlidir. Düzensiz konik biçimli tutamakta ip deliği yoktur. Suluin ve Hacılar örneğinde ip deliği vardır.

Erken Tunç Çağı: Bu tipteki Erken Tunç Çağı konik biçimli damga mühür örnekleri Aphrodisias (Kat.No.90-91), Ayasuluk Tepesi (Kat.No.92), Bademağacı (Kat.No.93-113), Höyüktepe (Kat.No.114-117), Kaklık Mevkii (Kat.No.118), Kanlıtepe (Kat.No.119), Karahisar (Kat.No.120), Karain Mağarası (Kat.No.121), Karataş (Kat.No.122-132), Keçi Çayırı (Kat.No.133), Kızıl Höyük (Kat.No.134), Kusura (Kat.No.135), Küllüoba (Kat.No.136-139), Liman Tepe (Kat.No.140), Şarhöyük-Dorylaion (Kat.No.141), Troya (Kat.No.142), Emporio/Chios (Kat.No.143) ve Poliochni/Lemnos'dan (Kat.No.144) ele geçmiştir.

Orta Tunç Çağı: Bu tipe giren örnekler, Beycesultan (Kat.No.254), Kusura (Kat.No.255) ve Liman Tepe'den (Kat.No.256-257) ele geçmiştir.

Geç Tunç Çağı: Bu dönem örnekleri Beycesultan (Kat.No.293-294), Liman tepe (Kat.No.295-297) yerleşimlerinden ve Panaztepe mezarlık alanından (Kat.No.298) ele geçmiştir.

Konik biçimli damga mühür tipi, Batı Anadolu yerleşimlerinde ilk kez Neolitik dönemde ortaya çıkmıştır. Daha sonraki Kalkolitik Dönem ve Erken Tunç Çağı'nda yaygın olarak kullanılmaya devam edilmiştir. Batı Anadolu Bölgesi dışındaki bu tip mühürlerin Akeramik Neolitik ve Neolitik Dönem'e tarihlenen benzer örnekleri, Doğu Anadolu'da Çayönü⁴³², Orta Anadolu'da Çatalhöyük⁴³³, Tepecik-Çiftlik⁴³⁴, Suriye'de Tell Halula⁴³⁵ ve El Kowm⁴³⁶ yerleşimlerinden bilinmektedir. Marmara Bölgesi'nde

⁴³² Lichter 2005, Fig.3/11.

⁴³³ Age. Fig.1-3.

⁴³⁴ Bıçakçı vd. 2007, Fig.48 a.

⁴³⁵ Lichter 2005, Fig.3/4.

Hoca Çeşme⁴³⁷ Neolitik yerleşiminden benzer mühür tipleri ele geçmiştir. Güneydoğu Avrupa örnekleri Kuzey Yunanistan'da Nea Nikomedeia⁴³⁸ ve Thessaly Bölgesinde Sesklo⁴³⁹, Kuzey Bulgaristan'da Azmak⁴⁴⁰, Kuzey İtalya'da Modena yakınındaki Il Pescale⁴⁴¹ ve Arnavutluk'ta Maliq⁴⁴² yerleşimlerinden ele geçmiştir⁴⁴³. Kıta Yunanistan da Sesklo Erken Neolitik ve Orta Neolitik⁴⁴⁴, Bulgaristan'da Erken Neolitik, Starčevo ve Körös kültürü içinde değerlendirilen daire, dörtgen, oval biçimli baskı yüzeyli ip delikli/ip deliksiz konik tutamaklı mühür tipleri MÖ. 6400-5800 yıllarına tarihlendirilmiştir⁴⁴⁵.

Batı Anadolu yerleşimlerinde Erken Tunç Çağı'nda yoğun olarak görülen çoğunlukla pişmiş topraktan yapılmış konik biçimli damga mühürlerin Anadolu'ya özgü bir mühür tipi olduğu düşünülmektedir⁴⁴⁶. Batı Anadolu dışında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen benzer mühür örnekleri Orta Anadolu'da Eskiya⁴⁴⁷, Alışar⁴⁴⁸, Alaca Höyük⁴⁴⁹, Maşat Höyük⁴⁵⁰, Konya-Karahöyük⁴⁵¹, Karaoğlan⁴⁵², Koçumbeli⁴⁵³, Ahlatlıbel⁴⁵⁴, Etiyokuşu⁴⁵⁵, Tarsus-Gözlükule⁴⁵⁶, Tepecik⁴⁵⁷ ve Tell-el Cudeyde⁴⁵⁸ yerleşimlerinden ele geçmiştir.

⁴³⁶ von Wickedede 1990, Abb.14

⁴³⁷ Özdoğan 2013, Fig.185.

⁴³⁸ Lichter 2005, Fig.3/10,13

⁴³⁹ Age. Fig.3/15.

⁴⁴⁰ Age. Fig.3/6.

⁴⁴¹ Skeates 2008, Fig.1.

⁴⁴² Georghiu ve Skeates 2008, Pl.11.

⁴⁴³ Naumov 2008, Pl. 12; Lichter 2005, Fig.3.

⁴⁴⁴ Alram-Stern 1996, 325.

⁴⁴⁵ Dzhanezova 2003; Makkay 1984; 88-89, Lev.XIII, XXX; Naumov 2008.

⁴⁴⁶ Buchanan 1984, Lev.XIV.

⁴⁴⁷ Sipahi 2013, Res.21-b.

⁴⁴⁸ von der Osten 1937, Fig.186.

⁴⁴⁹ Koşay, 1951: Lev. CVIII/1-2; Çınaroğlu ve Çevik 2010, Lev.LXI-b.

⁴⁵⁰ Emre 1996, 15, 41, Fig.61.

⁴⁵¹ Alp 1994, 133; şek.4-10; Lev.39-45.

⁴⁵² Özgüç 1987, Res. 4a-b, 9-13 a-b, 17-21 a-b.

⁴⁵³ Tuna 2012, 72, 75.

⁴⁵⁴ Koşay 1934, 72-73.

⁴⁵⁵ Kansu 1940, 86-89, şek.80.

⁴⁵⁶ Goldman 1956, Fig.392: 14-15; 393:24.

⁴⁵⁷ Esin 1972, Lev.110.3; 2011, 161.

⁴⁵⁸ Braidwood ve Braidwood 1960, Fig.253; 2-4.

Ege’de konik biçimli ve daire baskı yüzeyli mühürler, Samothrake Adası, Micro-Vouni⁴⁵⁹ yerleşiminden OM Dönemi, Kıta Yunanistan Corinth’dan⁴⁶⁰ EH II dönemi, Tiryns’ten⁴⁶¹ GH dönemine ait benzer örnekler ele geçmiştir.

Tip 1a.2 Baskı Yüzeyi Daire/Sap Tutamaklı

Bu tip damga mühür örneklerinde, baskı tabanından yukarı doğru hafif incelerek uzanan bir sap tutamak oluşturulmuştur. Bazı örneklerde baskı tabanından düz bir şekilde yükselen silindirik kesitli sap kısmının üst tarafı hafif yuvarlatılarak bir “tıpa” görüntüsü oluşturulmuştur.

Silindirik sap kesitli örnekler yanında oval ve dörtgen kesitli sap tutamaklı örnekler de görülmektedir. Genelde sap kısmı ip delikli olan bu tip damga mühürler daire, kare, köşeleri yuvarlatılmış dörtgen, oval ve yonca biçimli baskı yüzeylerine sahiptir. Sap tutamaklı örnekler genelde metal mühürler de karşımıza çıkmaktadır.

Erken Tunç Çağı: Bu tipe giren sap tutamaklı örnekler Bademağacı (Kat.No.145, 151), Beycesultan (Kat.No.128), Çiledir silindirik kesitli sap tutamak (Kat.No.152), Hacılar Büyük Höyük (Kat.No.146), Hacimusalar (Kat.No.153), Höyüktepe silindirik kesitli sap (Kat.No.147, 154) oval kesitli sap (Kat.No.153), Karataş-Semayük (Kat.No.148, 155), Küllüoba (Kat.No.149-150), Seyitömer (Kat.No.156) yerleşiminden ele geçmiştir.

Orta Tunç Çağı: Bu tip, Bademağacı (Kat.No.259), Çavlum Mezarlığı (Kat.No.262), Liman Tepe (Kat.No.258), Milet (Kat.No.261) ve Demircihöyük (Kat.No.260, 263) yerleşiminden ele geçen örneklerle temsil edilir.

Geç Tunç Çağı: Beycesultan (Kat.No.299) ve Metropolis-Bademgediği Tepesi’nden (Kat.No.300) ele geçen damga mühürler daire biçimli baskı yüzeyli ve sap tutamaklıdır.

Batı Anadolu dışında Orta Anadolu Çatal Höyük’ten⁴⁶² Neolitik Dönem’e ait iki örnek ve Güneydoğu Anadolu Gritille’den⁴⁶³ Neolitik Dönem tabakalarından bulunmuş pişmiş toprak mühürler silindirik kesitli sap tutamaklı biçimindedir.

Balkan Bölgesi, Bulgaristan’da Karanovo⁴⁶⁴, Sofia Slatina⁴⁶⁵ ve Kapiton

⁴⁵⁹ CMS V, 3.2 No. 335, 338-340.

⁴⁶⁰ Aruz 2008, Fig.41; Cat.no.205.

⁴⁶¹ Pini 1993, 302; CMS V, supp.1B, no.368-37.

⁴⁶² Türkcan 1992, Fig.12; 1999, 83-84; 2005, 177.

⁴⁶³ Eslick ve Voight 2017, Fig.3, GR83-174; 397; 448.

⁴⁶⁴ Makkay 2005, Pl.13, 51; Budja 2003, fig.12

⁴⁶⁵ Makkay 2005, Pl.29, 103, 119.

Dimitriev'o'dan⁴⁶⁶ Kalkolitik Dönem mühürleriyle benzerlik gösterirler.

Batı Anadolu dışındaki Erken Tunç ağı  rnekleri, Orta Anadolu'da Dikmen H y k⁴⁶⁷, Ahlatlıbel⁴⁶⁸, Alaca Höyük'ten⁴⁶⁹ pişmiş toprak ve taştan  rnekler, Alışar'dan⁴⁷⁰ düz gövdeli ve ip delikli  rnekler, Acemhöyük'ten⁴⁷¹ daire baskı yüzeyli, silindirik kesitli sap tutamaklı örnek, kuzeyde  kiztepe⁴⁷², Güney Anadolu'da Tarsus-G zl k le⁴⁷³, Viranşehir-Soloi⁴⁷⁴, Doğu Anadolu'da Tepecik⁴⁷⁵, Norřuntepe⁴⁷⁶ ve Pulur-Sakyol⁴⁷⁷ yerleşimlerinde görülmektedir. Bu tipe ait Haluk Perk Müzesi kataloğunda yer alan benzer metal  rnekler ET'na tarihlendirilmiřtir⁴⁷⁸.

Ege'de Kıta-Yunanistan Lerna⁴⁷⁹ IV. tabakadan, (EH III), Nemea-Tsougiza'dan⁴⁸⁰ metal  rnek (ET), Girit'te Lebena⁴⁸¹ III no.lu *tholos* mezardan (EM II-OM IB) ele geçmiş benzer örnekler vardır.

Batı Anadolu'da uzun sap tutamaklı damga mühür tipi OT'da da kullanılmaya devam etmiştir. Batı Anadolu dışında, üst kısmı hafif yuvarlatılmış sap tutamaklı metal mühürler Orta Anadolu'da Alaca H y k⁴⁸², Kültepe-Kaniş Ib katından⁴⁸³, Konya-Karahöyük'ten⁴⁸⁴ ele geçmiştir.  nandıktepe'den Eski Hitit dönemine ait pişmiş topraktan bir örnek ip delikli sap tutamaklıdır⁴⁸⁵. Güneyde Tatarlı H y k⁴⁸⁶ ve Kinet

⁴⁶⁶ Makkay 2005, Pl.12, 46, 50.

⁴⁶⁷  zg  1945, Res.2.

⁴⁶⁸ Koşay 1934, 71-72.

⁴⁶⁹ Koşay, 1951, Lev. CVIII, res.3. Koşay 1951, Fig.80, A1/c3; Akg l 2019, Fig.5a, k.

⁴⁷⁰ von der Osten 1937, Fig.186, e307.

⁴⁷¹ Porada 1980, Fig. III, 24-b.

⁴⁷² Alp 1988, Lev.XCVIII, 198-199.

⁴⁷³ Goldman 1956, Fig.392-5-7, 9, 15.

⁴⁷⁴ Bittel 1940, Taf.VI.

⁴⁷⁵ Esin 1972, Lev.110, 3.

⁴⁷⁶ Schmidt 2002, Taf.84, 1303.

⁴⁷⁷ Koşay 1976, Lev.88; 368-370.

⁴⁷⁸  zdemir ve Kortanoğlu 2020, Fig.2 -3,10, 16.

⁴⁷⁹ Aruz 2008, Fig.76, Cat.213; CMS V,1, no.37.

⁴⁸⁰ Pullen1994, 36, Fig.1

⁴⁸¹ Aruz 2008, Fig.12 a-b, Fig.76, Cat.no.213, 216; Boardman 1970, 29, nos.7.

⁴⁸² ınaroğlu ve elik 2007, res.4.

⁴⁸³  zg  1968, Pl. XXXIX, 4a; N. Özgüç, Kültepe Ib katına ait bazı mühür  rneklerinin ET'ndan aktarılan ve bu tabakada ikincil kullanımları olabileceğini belirtmektedir.

⁴⁸⁴ Alp 1994, 133, şek.20, 11-12

⁴⁸⁵  zg  1988, Lev.64, 2a-b;  zg  Res.2

⁴⁸⁶ Girginer ve Collon 2014, Fig.9, A-4.

Höyük⁴⁸⁷ OTÇ tabakalarından benzer biçimde sap tutamaklı metal mühürler bulunmuştur. Tatarlı Höyük⁴⁸⁸ IV. tabakadan (GTÇ) ele geçen örneğin, daha erken dönem OTÇ tabakalarından gelmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu tip mühürlerin bu bölgelerde MÖ. 1800-1700 yıllarında MÖ. 4. Binyıl stilinde yeniden üretilerek kullanıldığı görülmektedir. Bu tipe çok yakın benzer bir örnek, Tell Mardikh/Ebla⁴⁸⁹ III-B tabakasından (OTÇ) bulunmuştur.

Tip 1a.3 Baskı Yüzeyi Daire/Kısa tutamaklı

Bu tip mühürlerin baskı tabanı üzerindeki alanda küçük çıkıntı oluşturacak şekilde yerleştirilmiş kısa sap biçimli tutamaklar yatay ip deliklidir.

Erken Tunç Çağı: Bu tipe giren örnekler Bademağacı (Kat.No.158), Hacimusalar (Kat.No.157), Hacılar Büyük Höyük (Kat.No.159), Karataş-Semayük (Kat.No.160), Küllüoba (Kat.No. 161), Thermi/Lesbos (Kat.No.162) yerleşimlerinden ele geçmiştir.

Batı Anadolu dışında bu tip mühür örnekleri Orta Anadolu'da Çatal Höyük'te⁴⁹⁰ Neolitik Döneme, Doğu Anadolu'da Domuztepe⁴⁹¹ ve Kuzey Mezopotamya'da Geç Neolitik Dönem'e tarihlenen taş örnekler Arpachiyah⁴⁹², Tell Halaf ⁴⁹³gibi yerleşimlerden çok sayıda ele geçmiştir. Orta Anadolu'da Alishar⁴⁹⁴ ve Alaca Höyük⁴⁹⁵ benzer örnekleri ETÇ'na, Konya-Karahöyük⁴⁹⁶ örneği OTÇ'na tarihlenir. Boğazköy'den daire biçimli baskı yüzeyli, kısa saplı örnek GTÇ'na tarihlenmiştir⁴⁹⁷.

Balkan Bölgesi ve Güneydoğu Avrupa mühürlerinde Neolitik ve Kalkolitik döneme tarihlenen benzer örnekler görülmektedir⁴⁹⁸. Kıta Yunanistan'da Nemea Bölgesi Tsoungiza'dan ele geçen örnek EH II dönemine tarihlenmiştir⁴⁹⁹. Girit, Petras'tan 10 no.lu oda mezardan ETÇ I-II (OM II) dönemine ait benzer bir örnek ele

⁴⁸⁷ Gates 2004, 406, Fig.4.

⁴⁸⁸ Girginer ve Collon 2014, Fig.12-A7

⁴⁸⁹ Mazzoni 1980, 98, Fig.45.

⁴⁹⁰ Türkcan 2006, 176, Fig.8; Türkcan, 2013, 239-240.

⁴⁹¹ Carter 2010.170; Fig. 5.24; Atakuman 2013, Fig.2; Atakuman 2015, Fig.2.

⁴⁹² Mallowan 1935, 93, Fig. 50.15

⁴⁹³ von Wickede 1990. Pl. no. 207

⁴⁹⁴ von der Osten 1937, Fig.186

⁴⁹⁵ Koşay 1951: Lev. CVIII: res.3

⁴⁹⁶ Alp 1994, 133, Şek.20, 4-6

⁴⁹⁷ Boehmer -Güterbock 1987, Taf.1, 3 a-c

⁴⁹⁸ Makkay 2005.

⁴⁹⁹ Aruz 2008, Fig.39, cat.no.198; CMS V, suppl. 1B, no.128

geçmiştir⁵⁰⁰.

Tip 1a.4 Baskı Yüzeyi Daire/Geçme Tutamaklı

Neolitik Dönem: Neolitik Dönem'e ait tek örnek Höyücek yerleşiminden ele geçmiştir (Kat.No.19). Damga mührün üst kısmında yer alan haç biçimindeki derin oyuk şeklindeki alana, ahşap veya kemikten bir tutamak eklenmiş olabileceği düşünülmektedir⁵⁰¹.

Orta Anadolu'da Çatal Höyük Neolitik Dönem yerleşiminden ele geçen bir damga mühür üzerindeki derin oyuk bu tür bir tutamak için yapılmış olmalıdır⁵⁰².

Tip 1a.5 Baskı Yüzeyi Daire/Makara biçimli

Erken Tunç Çağı: İzmir Yassitepe'den orta kısmı hafif içbükey makara görünümündeki silindirik kesitli damga mührün düz biçimde sonlanan alt ve üst kısımları daire biçimli iki ayrı baskı yüzeyi oluşturur. Batı Anadolu da bu tipe giren tek örnektir.

İzmir Yassitepe'den silindirik kesitli çift baskı alanlı mührün tam paraleli Kuzey Suriye, Tell el-Cudeyde'den ele geçen örnekler ETÇ I dönemine tarihlenir⁵⁰³. Ege Girit'teki paralelleri taş, fildişi ve kaya kristalinden yapılmıştır. Archanes-Phourni⁵⁰⁴, Planatos-Flur Stavros⁵⁰⁵ örnekleri OM IA-GM III dönemine tarihlenmiştir. Mochlos'dan⁵⁰⁶ (EM II ve GM II-III dönemi), Koumasa⁵⁰⁷ B tolos mezardan (EM I-OM I dönemi) bulunan örnekler tabakalı kontekstlerden ele geçmiştir.

Tip 1a.6 Baskı Yüzeyi Daire/Disk biçimli

Kısa silindirik kesitli yatay ip delikli ve tutamaksız bu tip mühürlerin dar yan kısımları bazen hafif iç bükey biçimde bazen de düz biçimli şekillendirilmiştir. Daire biçimli baskı yüzeylerinin her iki tarafı da bezemeli olabilmektedir.

Orta Tunç Çağı: Seyitömer IVC tabakasından *in-situ* olarak ele geçmiş bronz mührün yan kısımları hafif iç bükey biçimlidir (Kat.No.264). Liman Tepe (Kat.No.266) ve Troya (Kat.No.268) örneklerinin yan kısımları düz biçimde şekillendirilmiştir. Çeşme-Bağlararası (Kat.No.265) örneği kısa silindirik kesitli biçimlidir.

⁵⁰⁰ Krzyszkowska 2016, Fig 1e.

⁵⁰¹ Duru ve Umurtak 2005, 121.

⁵⁰² Türkcan 1999, 59; Türkcan, 2005, 176.

⁵⁰³ Braidwood ve Braidwood 1960, Fig.253, 6.

⁵⁰⁴ CMS II-1, no.383b, 385b.

⁵⁰⁵ CMS II-1, no.252a, 336a.

⁵⁰⁶ Platon, CMS II,1, no.472, 477-478.

⁵⁰⁷ Yule 1981, 91, CMS II,1 no.134, 168, 366.

Geç Tunç Çağı: Bu tip mühür örnekleri Liman Tepe (Kat.No.301), Panaztepe (Kat.No.302-304) ve Troya'dan (Kat.No.305) ele geçmiştir.

Orta Anadolu'da Kültepe Koloni Çağ'ı geç evresinde görülen sap tutamaklı, kurs biçimli baskı alanına sahip damga mühür tipi, daha sonra Hitit Dönemi gliptik sanatında MÖ.16. yüzyıl başı ile MÖ.13. yüzyıl sonuna kadar kullanılmaya devam etmiştir. MÖ.14. yüzyıl başlarında bu tipin sap kısmı ortadan kaldırılarak yeni bir mühür tipine geçiş yapılmıştır. Disk biçimli bu yeni mühür tipi örneklerinin bazıları, ip delik kısmına yatay bir şaft eklenerek üzengi tutamaklı veya yüzük biçimli mühürler olarak da kullanılmıştır⁵⁰⁸. Genelde metalden yapılmış disk biçimli mühürlerin pişmiş toprak ve taştan yapılmış olan örnekleri de ele geçmiştir⁵⁰⁹. Daire biçimli baskı yüzeylerinde dönemler içinde farklı bezemeler görülmektedir.

Batı Anadolu dışında disk biçimli damga mühür örnekleri Orta Anadolu'da Alishar⁵¹⁰, Boğazköy'den⁵¹¹ MÖ. 15. ve 14. yüzyıla, Maşat Höyük'ten iç bükey kurs biçiminde şekillendirilmiş taş ve pişmiş topraktan mühürler OTÇ'na tarihlendirilmiştir⁵¹². Oymağaç-Nerik'ten ele geçen bronz mühür⁵¹³ MÖ. 16. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmiştir. Doğu Anadolu'da Keban Projesi kapsamında yapılan Tepecik⁵¹⁴ kazılarında ele geçen disk biçimli mühür, Erken Hitit sonu ile Orta Hitit Dönemi başlarına tarihlenmiştir. Taştan yapılmış mührün her iki yüzü de bezemelidir.

Ege'de Kıta Yunanistan ve Girit'te ele geçen disk biçimli mühürler çoğunlukla taştan işlenmiştir. Bazı *Lentoid* tipi mühürler için de 'disk biçimli' tanımı kullanılmıştır. Bu nedenle burada sadece daire biçimli iki baskı yüzeyine sahip kenarları düz ve paralel olan, Liman Tepe (OTÇ) ve Panaztepe (GTÇ) mühürleriyle tam benzerlik gösteren örnekler verilmiştir. Lasithi Bölgesi Gournia'dan⁵¹⁵ taş mühür (GM II) dönemine tarihlenmiştir. Planatos⁵¹⁶ A Tolos mezardan (OM II-GM III) dönemi, Palaikastro-Sitias'tan⁵¹⁷ (OM II-OM III), Kamilari'den⁵¹⁸ (OM IIB), Messara'dan⁵¹⁹ (OM I-II),

⁵⁰⁸ Darga 1992, Res.218 A-B

⁵⁰⁹ Dinçol ve Alparslan 2008, Fig.8.

⁵¹⁰ Schmidt, 1932, Fig.269

⁵¹¹ Boehmer ve Güterbock 1987, Abb.43; Abb.53.

⁵¹² Özgüç 1982 Lev.58, 1a-c; 2a-b; 3; 4a-c; 5 a-c

⁵¹³ Czichon 2013, 308, Fig.13.

⁵¹⁴ Esin 1971, 88, Fig.1, T.69-1457.

⁵¹⁵ Platon ve Pini, CMS II-2, no.247.

⁵¹⁶ Platon CMS II-1, no.302a-b; 304.

⁵¹⁷ Evans 1935, CMS VI, no.170; CMS II-2, no.258.

⁵¹⁸ Platon ve Pini CMS II-2, no.013.

Kato Zakros⁵²⁰ (OM II), Moni Odigitria⁵²¹ tolos mezardan (OM IA) ve Phaistos'tan⁵²² (OM II-III) dönemine tarihlenen örnekler tabakalı kontekstlerden ele geçmiştir.

Tip 1a.7 Baskı Yüzeyi Daire/Çan biçimli

Bu tipe giren tek örnek Liman Tepe (Kat.No.165) ETÇ II-III yerleşiminden ele geçmiştir. Konik biçimli damga mühür orta kısımdan tabana doğru hafif açılarak genişler. Çan biçimli mühür gövdesinin üst kısmında küçük konik biçimli bir çıkıntı yer alır. Mühür gövdesinin orta kısmında oldukça büyük boyutlu bir ip delik yer almaktadır.

Bu tipe benzeyen üst kısmı yuvarlatılmış ve çıkıntılı kulp kısmı olmayan çan biçimli mühür örnekleri Lagina-Kumyer Mevkii'nden (Kat.No.164), Poliochni/Lemnos (Kat.No.166) ele geçmiştir. ETÇ'na tarihlendirilmiş daire biçimli baskı yüzeyine sahip mühürlerin üst kısımlarında yatay ip delikleri vardır. Troya'dan (Kat.No.269) çan biçimli ip deliksiz örnek OTÇ'na tarihlenmiştir.

Batı Anadolu dışında Orta Anadolu'da Konya-Karahöyük⁵²³ yerleşimi Erken Tunç Çağı safhalarından üst kısmı yuvarlatılmış çan biçimine benzer mühürler ele geçmiştir.

Anadolu dışında Ege coğrafyasında Girit, Lasithi Ovası Trapeza Mağarası'ndan bir mühür örneğinin ip deliği boyun kısmındadır. Daire biçimli baskı yüzeyli mühür OM IA-GM II dönemine tarihlenmiştir⁵²⁴. Girit, Malia'dan⁵²⁵ OM I dönemine tarihlenen diğer örnekte çan biçimli gövde üzerinde yer alan tutamak çekiç başlı biçimdedir. Kea'dan⁵²⁶ konik gövdenin üst kısımları sivrilmeden düz sonlandırılmış ve küçük boyutlu yatay ip deliklerine sahip çan biçimli örnekler (OM IA-IB dönemi) OTÇ'na tarihlenmiştir.

Tip 1a.8 Baskı Yüzeyi Daire/Yarım küre (basık kubbe) biçimli

Yarım küre veya basık kubbe biçimli mühür tipleri gövdeden geçen yatay ip deliklidir. Baskı yüzeyleri daire biçimlidir.

Orta Tunç Çağı: Liman Tepe (Kat.No.270) yerleşiminden ele geçen tek örnekle temsil edilir.

⁵¹⁹ Sakellarakis ve Kenna, CMS IV, no.082.

⁵²⁰ CMS II-2, 283.

⁵²¹ Pini, CMS V, Suppl. 1A, no. 217a-b.

⁵²² Sakellarakis ve Kenna 1969, CMS IV, no.081

⁵²³ Alp 1994, 133, Fig.20, 9-10.

⁵²⁴ CMS II-1, no.428.

⁵²⁵ Yule 1981, 81-82; CMS II,1, no.413

⁵²⁶ CMS II-1; no.261, 298, 303; CMS IV, no.92; CMS V, no.484. (C ve J spiral bezemeli)

Geç Tunç Çağı: Liman Tepe (Kat.No.306) örneği taştan yapılmış ancak işlenmesi tam olarak bitirilmemiş yarım bırakılmıştır.

Batı Anadolu dışında, Kuzey Suriye, Levant Bölgesi, İran ve Mezopotamya'dan ele geçen örnekler MÖ. 3200-2800 yılları arasına tarihlenmiştir⁵²⁷. Orta Anadolu'da Alışar⁵²⁸, Doğu Anadolu'da Tepecik⁵²⁹, Güney Anadolu'da Tilmen Höyük⁵³⁰, Kuzey Suriye'de Tell el Cudeyde⁵³¹ yerleşimlerinden ele geçen örnekler Erken Tunç Çağı safhalarında karşımıza çıkmaktadır.

Ege'de Girit'ten yarım küre biçimindeki damga mühürler fildişi ve işlenmesi kolay taş cinsleri kullanılarak üretilmiştir⁵³². Planatos'da Tolos A oda mezardan ele geçen örnekler EM II-OM IB dönemine tarihlenir⁵³³.

Tip 1a.9 Baskı Yüzeyi Daire/Çekiç başlı (bkz. Tip 3/Silindir-Damga Mühürler)

Bu tip mühürler, daire biçimli bir kaide üzerinde konik biçimde yükselerek daralan mühür gövdesinin üst kısmında yatay olarak yerleştirilmiş çekiç başını andıran yatay ip delikli bir kulp/tutamak ile sonlanır. Damga baskı yüzeyleri genelde, daire biçimli spiral veya giyos/saç örgü bir bant ile çerçevelenir. Bu çerçevenin orta kısmında figüratif bezemeler yer alır. Üst kısmı yuvarlatılmış küre başlı damga mühürler de bu grup altında değerlendirilir. Bu tipte sadece çekiç başlı ve damga mühür fonksiyonlu örnekler ele alınmıştır.

Orta Tunç Çağı: Seyitömer (Kat.No.271) IV-C tabakası yerleşiminden ele geçmiştir. Kurs biçimli kaidenin üst kısmı konik biçimlidir. Çekiç başlı damga mühür bordo renkli taştan yapılmıştır. Koloni Çağı geç evresine tarihlenir. Beycesultan (Kat.No.307) yerleşiminden ele geçen fildişinden yapılmış çekiç başlı damga mühür GTÇ'na tarihlenmiştir⁵³⁴.

Orta Anadolu'da Kültepe-Kaniş Koloni Çağı geç evresinde ilk örnekleri görülen çekiç başlı mühür tipinin silindir-damga kombinasyonlu mühür biçiminden geliştirilerek üretildiği düşünülmektedir⁵³⁵. Bu tip mühürler Eski Hitit Dönemi'nde ve Hitit İmparatorluk Döneminde kullanılmaya devam edilmiştir. Hitit İmparatorluk Dönemine

⁵²⁷ Nunn 1999, 18, Fig.182-201; Rashad 1990, 13, Pl. 38-39, 41-42.

⁵²⁸ von der Osten 1937, Fig.186.

⁵²⁹ Esin 1972, Lev.109, 3,4.

⁵³⁰ Duru 2003, Lev.11-2.

⁵³¹ Braidwood ve Braidwood 1960, 330, 388, Fig.253, 10, 13, Fig. 297, 3-4.

⁵³² Yule 1981, 61, 18 a-c grubu, CS no.31; CMS VII, no.210.

⁵³³ CMS II-1, no.241, 321b, 313.

⁵³⁴ Mellaart ve Murray 1995, Fig.O41-343.

⁵³⁵ Özgüç 1966, 164.

tarikhlenen Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi'nde korunan, hematitten yapılmış çekiç başlı mühür, İç Batı Anadolu ile Orta Anadolu Bölgesi arasındaki bağlantıları ortaya koyması açısından ender örneklerden biridir. Afyonkarahisar'a 8 km uzaklıktaki Süğlün Köyü, Hisar Höyük'ten getirilmiş olduğu belirtilen mührün çekiç tutamağı üzerinde iki paralel kabartma hat bulunmaktadır. Mührün silindirik biçimli kaidesinin altındaki damga yüzünde hiyeroglif yazısı yer alır⁵³⁶.

Bu tipe giren çekiç başlı damga mühürler, Orta Anadolu'da Alishar'dan⁵³⁷ diorit taşından, Alaca Höyük'te⁵³⁸ fildişinden yapılmış örnekler Koloni Çağı geç dönemine tarihlenir. Kayseri Müzesi'ne satın alma yoluyla gelen bu tipteki çekiç başlı mührün Niğde yakınından bulunmuş olduğu bildirilmiştir⁵³⁹. Acemhöyük'te bu tip mühürlerle basılmış olduğu önerilen baskılar ele geçmiştir⁵⁴⁰. Boğazköy'den⁵⁴¹ kurs kaideli ve çekiç başlı örnekler Koloni Çağı geç dönem ve Eski Hitit Dönemine tarihlenir. Kaman-Kalehöyük'ten⁵⁴² bronzdan yapılmış çekiç başlı damga mühür Eski Hitit Dönemine tarihlenmiştir. Konya -Karahöyük'ten⁵⁴³ üst kısmı kırık, kurs kaideli ve giyoş bant çerçeveli bezemesi olan mühür de bu grup altında değerlendirilebilir.

İnandıktepe⁵⁴⁴ silindirik biçimli, daire baskı yüzeyli, Bitik Höyüğü⁵⁴⁵ prizma biçimli beş kare baskı yüzeyli Eski Hitit Dönemi örnekleridir. Boston Müzesi'ndeki Tyszkiewicz silindir-damga biçimli mühür çekiç başlıdır⁵⁴⁶. Oxford Ashmolean Müzesi (Tarsus)⁵⁴⁷ çekiç başlı mührü kübik biçimli ve beş baskı yüzeyine sahiptir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki örnek daire baskı yüzeyli ve çekiç başlı tutamaklıdır⁵⁴⁸.

Doğu Anadolu'da İmikuşağı⁵⁴⁹ ve Tepecik'ten⁵⁵⁰ bulunmuş çekiç başlı mühürler

⁵³⁶ Özgüç 1966, 165.

⁵³⁷ von der Osten 1937, Fig.251, d 975.

⁵³⁸ Çınaroğlu ve Çevik 2010, Res.67; Koşay ve Akok 1973, Lev. LXXXII/Alt.124.

⁵³⁹ Özgüç 1971, 9.

⁵⁴⁰ Özgüç 1971, Lev II, 1, 3-4.

⁵⁴¹ Boehmer ve Güterbock 1987, 36, Taf. II, Abb. 22 d ve 22 g; Taf. VIII, Abb.56.

⁵⁴² Omura 2007, 7.

⁵⁴³ Alp 1994, 20, Res.49.

⁵⁴⁴ Özgüç 1988, Lev.64, Res.1a-c

⁵⁴⁵ Arık 1944, Lev.60; Res.17

⁵⁴⁶ Terrace 1962, 10, Res. 12.

⁵⁴⁷ Akurgal ve Hirmer 1962, Res.529

⁵⁴⁸ Dinçol ve Dinçol 2008, Abb.2

⁵⁴⁹ Sevin 1984, Res.12

⁵⁵⁰ Esin, 1971, 88 Fig.1, T. 69-1457; T.69-683.

Koloni Çağı geç evresi ile paralellik gösterir. Güney Anadolu'da Tatarlı Höyük⁵⁵¹ GTÇ tabakalarından bulunmuş çekiç kısmı kırık konik gövdeli kurs biçimli baskı yüzeyli damga mühür bu gruba girmektedir. Tatarlı Höyük çekiç başlı damga mührünün, GTÇ depozit toprağına karışmış veya OTÇ tabakalarından bulunup getirilmiş olduğu düşünülmektedir.

Ege'de Girit Gournia⁵⁵² örneğinde (OM IIB dönemi) çekiç kulp üzerindeki yatay ip delik dışında konik gövdenin orta kısmında ikinci bir ip deliğı yer alır. Silindirik kesitli ve çekiç başlı diğer örnekler, Malia⁵⁵³ (OM I dönemi), Kali Limenes⁵⁵⁴ (OM IA dönemi), Lenda (Yerokambos)⁵⁵⁵ *tholos* mezardan (EM II-OM IA dönemi), Porti⁵⁵⁶ *tholos* mezardan (EM II) *in-situ* olarak bulunmuştur.

Tip 1a.10 Baskı Yüzeyi Daire/Lentoid biçimli

Lentoid/mercek biçimli mühürlerin daire biçimli her iki yüzü dış bükey (bikonveks) biçimlendirilmiştir. Bazı örneklerde bir yüzü daha düzleştirilmiş biçimde diğer yüzü dış bükey biçimli (planokonveks) olabilmektedir. Matkap kullanılarak yapılmış yatay eksenli ip delik kenarları hafif incelererek keskin sonlanır. Serpantin ve steatit gibi işlenmesi kolay yarı yumuşak taşlar yanında kaya kristali, jasper, akik ve karneol, kuvars gibi sert taşlardan üretilmiş olanlar da vardır. Kemik ve metalden üretilmiş örnekler de vardır. En küçük boyutlu olanlar 1,4 cm çapındadır.

Geç Tunç Çağı: Bu tipe giren örnekler Bakla Tepe (Kat.No.308), Beşik Tepe (Kat.No.309-310), Liman Tepe (Kat.No.311-312), Milet (Kat.No.313-315), Panaztepe (Kat.No.316-319, 327-331), Şarhöyük (Kat.No.320), Troya (Kat.No.3321-324) yerleşimleri ve Uluburun batığından (Kat.No.325-326) ele geçmiştir.

Arkeoloji literatüründe bahsi geçen Bozcaada (Tenedos)'dan⁵⁵⁷ çıkmış olduğu belirtilen *Lentoid* biçimli hematit damga mühür, Minos (protopalatyal) dönemine tarihlenmiştir. Baskı yüzeyinde ortada balık sırtı biçimli bir motifin iki yanında dört ayaklı şematize hayvan figürleri yer alır. Bulunduğı coğrafi konum nedeniyle Minos bağlantılarını ortaya koyması açısından dikkati çeken bir buluntudur⁵⁵⁸.

⁵⁵¹ Alparslan ve Girginer 2012, Fig.3-4

⁵⁵² Watrous vd. 2015, Fig.34.

⁵⁵³ Kenna 1969, CMS II-1, no.413

⁵⁵⁴ Kenna 1969, CMS IV, no.065

⁵⁵⁵ Yule 1981, 91, CMS, II-1, no.183, 210.

⁵⁵⁶ Yule 1981, 91, CMS II-1, no.366

⁵⁵⁷ Cook 1925, 663 Fig. 602.

⁵⁵⁸ Boulotis 2009, 177; Girella ve Pavuk 2011, 395.

Orta Anadolu'da Hitit mühür sanatının en yaygın mühür biçimi olan çeşitli taşlardan üretilmiş bikonveks *Lentoid* biçimli mühür tipi MÖ. 13 yüzyılda ortaya çıkmıştır. Metalden üretilmiş olan bu tipin çeşitlemeleri arasında üzengi biçimli kulp eklenmiş örnekler de vardır. Hitit İmparatorluk Dönemi yıkılışından sonra da kullanılmaya devam etmiştir⁵⁵⁹.

Orta Anadolu'da Boğazköy⁵⁶⁰ (Hitit İmparatorluk Dönemi) ve Alışar'dan⁵⁶¹ bulunmuş *Lentoid* biçimli mühür tiplerinin üzerinde hiyeroglif yazılar yer alır.

Ege'de *Lentoid* biçimli mühürler Minos OM IB-OM III döneminde baskın tip olarak karşımıza çıkar. Bu tip Yeni Saraylar döneminde de üretilmeye devam etmiştir. *Lentoid* mühür yapımında işlenmesi kolay yarı değerli taş cinsleri yanında işlenmesi zor olan sert taşlar da kullanılmıştır. Mühürlerin oyma tekniği, ikonografi ve stil açısından şekillendirilmesinde homojenlik gösteren mühürler, kronolojik dönemlere göre ayrılmış çeşitli atölye grupları içinde değerlendirilir. Girit OM IB-II döneminde işçilik kalitesi ve mühür üretim sayısı açısından en popüler olan “*Malia Atölye Grubu*” mühürleridir. OM II-III döneminde “*Classic-Common Tectonic*” ve “*Talismanic Grup*” içinde üretilen mühürlerin sayısı oldukça fazladır⁵⁶².

Batı Anadolu sahil kesimi yerleşimlerinde bulunmuş GTÇ'na tarihlenen Panaztepe ve Beşik Tepe *Lentoid* biçimli mühürlerin çoğu stil ve ikonografi açısından Ege geleneği ile bağlantılı “*Mycenaean Mainland Popular Group*” stil işçiliği göstermektedir⁵⁶³. Panaztepe örneklerinin yakın benzeri, Doğu Akdeniz coğrafyası üzerindeki Tell Atchana/Alalah'ta⁵⁶⁴ bulunmuş *Lentoid* biçimli steatit mühür aynı atölyede üretilmiş olmalıdır.

Benzer örnekler Ege'de, Girit'te Kea'dan⁵⁶⁵ (GM IA/GH I dönemi), Mavro Spelio'dan⁵⁶⁶ (OM III dönemi), Porti'de⁵⁶⁷ Tolos II mezardan (EM II-OM IB dönemi) ele geçenler planokonveks *Lentoid* tipindedir. Milet⁵⁶⁸ *Lentoid* biçimli mühürleri GM II-IIIa dönemi ile GH III-IIIa2 dönemi özellikleri gösteren “*Island Sanctuaries Group*”

⁵⁵⁹ Alparslan ve Dinçol 2013, 397, Fig.11.

⁵⁶⁰ Boehmer ve Güterbock 1987, Pl.XXI, 185-191 ve Pl.XXIII, 92-196.

⁵⁶¹ von der Osten 1937, Fig.476.

⁵⁶² Yule 1981, 221,

⁵⁶³ Pieniazek 2022, 7-8.

⁵⁶⁴ Wooley 1955, 268, no.171, Fig.17

⁵⁶⁵ CMS/Arachne, V, no.492.

⁵⁶⁶ CMS-Arachne, HM 1318

⁵⁶⁷ CMS/Arachne, II-1, no.355-356.

⁵⁶⁸ Niemeier 2005, 12; CMS-VS3 no.480.

içinde değerlendirilir. Benzerleri, Agia Irini/Kea⁵⁶⁹, Mycenae⁵⁷⁰, Midea⁵⁷¹, Phylakopi'den⁵⁷² ve Rodos adası Ialysos'tan⁵⁷³ (GTÇ I-II dönemi) ele geçmiştir. Beşik-Tepe ve Troya benzerleri, Aegina⁵⁷⁴, Athens⁵⁷⁵ ve Mycenae'den⁵⁷⁶ ele geçmiştir. Panaztepe benzerleri, Orta Yunanistan'da Elateia⁵⁷⁷, Medeon⁵⁷⁸, Phtiotis-Atalanti'den⁵⁷⁹ ele geçmiştir.

Tip 1a.11 Baskı Yüzeyi Daire/Düğme biçimli

Bu tip mühürler Batı Anadolu'da ilk kez OTÇ'da ortaya çıkmıştır. Bu örnekler de bazen yatay ip deliği bazen de küçük bir çıkıntı halinde tek yüzeyinde bir ip delik görülmektedir. Mühür yüzeyi bombe çıkıntısı olmadan düz satırlı işlenmiştir. Yatay ip delikli olan bazı örneklerin baskı yüzeylerinin her iki yüzü de bezemeli olabilmektedir.

Orta Tunç Çağı: Troya (Kat.No.272)

Geç Tunç Çağı: Beşik-Sivritepe (Kat.No.332-333), Liman Tepe (Kat.No.334), Pilavtepe (Kat.No.335-337), Şarhöyük (Kat.No.338-339), Troya (Kat.No.340).

Düğme biçimli mühür tipi Tunç çağlarında Mısır'da yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Ege coğrafyasında ve Anadolu'da bu tip mühürler sınırlı sayıda ele geçmiştir. Söz konusu dönemlerde Ege ve Anadolu'ya geçiş yapan insanların kıyafetlerine iğnelerle bağlanmış olmalıdır⁵⁸⁰. Troya ve Pilavtepe düğme biçimli mühürlerin tam benzerleri, Kıta Yunanistan'da Tiryns'ten⁵⁸¹ ele geçmiştir. Geç Hellas Dönemine tarihlenen taş ve kemikten yapılmış mühürler üzerinde insize bezemeler yer alır.

Girit'te düğme biçimli mühür olarak tanımlanan örnekler biçim ve ölçü olarak farklılık gösterirler. Çapları 3 cm ile 2,1 cm arasında değişir. EM III-OM IA dönemine ait fildişi ve taştan yapılmış örnekler düz baskı yüzeyli ve üst kısımlarında küçük çıkıntı

⁵⁶⁹ CMS/Arachne, V, no.499–500.

⁵⁷⁰ CMS/Arachne, I, no.175.

⁵⁷¹ CMS/Arachne, VS3, no.235.

⁵⁷² CMS/Arachne, VSIB, no.040.

⁵⁷³ Kenna, CMS VII, no.151.

⁵⁷⁴ CMS/Arachne, VSIA, no.025.

⁵⁷⁵ CMS/Arachne, I, no.397.

⁵⁷⁶ CMS/Arachne, I, no.034.

⁵⁷⁷ CMS/Arachne, VS2, no.088.

⁵⁷⁸ CMS/Arachne, V, no.408.

⁵⁷⁹ CMS/Arachne, VS3, no.050; VS1A, no.090.

⁵⁸⁰ Krzyszkowska 2005, 186, 203 cat. no. 17 pl. 2,17, 6,17

⁵⁸¹ Rahmstorf 2008, Taf.92, no.8-11.

biçiminde ip deliklidir. Girit, Archanes-Phourni⁵⁸², Planatos⁵⁸³ ve Koumasa'da⁵⁸⁴ *tholos* mezarlardan ele geçen örnekler OM II-GM II dönemine tarihlenmiştir.

Tip 1a.12 Baskı Yüzeyi Daire/Hayvan biçimli

Bu tipe giren Batı Anadolu örnekleri ilk kez Erken Tunç Çağı'nda ortaya çıkmıştır.

Bu tipe ait Seyitömer yerleşiminden ele geçen damga mührün (Kat.No.167) tutamak kısmı kırıktır. Boğa biçimli bir hayvana ait olabileceği düşünülen hayvan biçimli tutamaklı damga mühür ETÇ'na tarihlenmiştir. (Bkz. Tip 1c.4)

Tip 1a.13 Baskı Yüzeyi Daire/Bilezik biçimli

Bu tipe giren tek örnek Panaztepe Geç Tunç Çağı (GH IIIA-B) mezarlık alanından mezar eşyası olarak bulunmuş bilezik biçimindeki mühür bronzdan yapılmıştır (Kat.No.341).

Orta Anadolu'da Hitit mühürcülük sanatında MÖ. 15. yüzyıldan 14. yüzyıla geçiş evresinde yaratılmış yarım küre biçimli (*kalot*) mühürler yatay ip deliklidir. İp delik kısmından geçirilen bir şaft ile bağlantılı üzengi kulp biçimli örnekler de üretilmiştir. Bazı örneklerde alt kısımdaki düz taban ve dış bükey kubbe kısmında bir yazı yer alabilmektedir⁵⁸⁵. MÖ. 13. yüzyılda üretim ve kullanımının yaygınlaştığı görülür. Mühür baskıları üzerinde derin iç bükey biçimde görünen baskılar bu tip mühürlerle yapılmış olmalıdır. Orta Anadolu'da Eskiyaar'dan⁵⁸⁶ Orta Hitit (MÖ. 15 yüzyılın ikinci yarısı) dönemine tarihlenen yarım küre biçimli mühür, Boğazköy'den (Yukarı Şehir) ve Sadberk Hanım Müzesi'nden metal örnekler vardır⁵⁸⁷. *Kalot* kısmına bir sap/tutamak gibi üç ayak (*tripod*) eklenmiş örnekler de vardır. Bu tipte Kıbrıs Tamassos'tan üç ayak biçiminde kombine edilmiş *Kalot* biçimli baskı alanına sahip olan mühür altından yapılmıştır⁵⁸⁸. *Kalot* biçimli baskı alanına sahip mühürler genelde değerli malzemelerden üretilmiştir. Panaztepe örneği de bronzdan ve bilezik biçiminde yapılmıştır. Kalot kısımdaki baskı yüzeyinde üç farklı kompozisyon alanı ayrılmıştır. Orta kısımdaki bezemesiz alanı çevreleyen daire biçimli dar çerçeve bant içinde, kazıma çizgilerle yapılmış çivi yazısı benzeri karaktere sahip (sahte yazı?) işaretler yer alır.

⁵⁸² CMS II-1, no.380.

⁵⁸³ CMS II-1, no.245.

⁵⁸⁴ CMS II-1, 166.

⁵⁸⁵ Alparslan ve Dinçol, Fig.10.

⁵⁸⁶ Sipahi 2018, Res.15.

⁵⁸⁷ Dinçol ve Dinçol 2008, 8-9, No.303.

⁵⁸⁸ Genz 2011, Fig.4,4.

Daire biçimindeki ikinci çerçeve içinde çift spiralli motif sıralanmasıyla oluşan bir örgü bant yer alır. Bu tür bant içinde bitki, spiral örgü ve çark motiflerinin sıralanmasıyla oluşturulan kompozisyon şeması, Miken seramiğinde “*Line spiral zwickel*” motifi olarak bilinmektedir⁵⁸⁹. Panaztepe mührü ile aynı kompozisyon şemasına sahip Hitit mühürleri olarak değerlendirilen hiyeroglif yazılı benzer örnekler, Borowski⁵⁹⁰ ve Acıman⁵⁹¹ özel koleksiyonlarında yer almaktadır. Orta Anadolu stilinde üretilmiş bu tip mühürlerin, Batı Anadolu veya Doğu Akdeniz, Suriye/Levant kıyı bölgesi orijinli bir atölyede üretilip, çeşitli bölgelere dağıtılmış olabileceği önerilmiştir⁵⁹².

Tip 1b *Baskı Yüzeyi Dörtgen Biçimli Damga Mühürler ve Mühür baskıları*

Bu tipe ait mühür örneklerinin baskı yüzeyleri kare, dikdörtgen veya kenarları yuvarlatılmış düzensiz dörtgen biçimlidir.

Neolitik Dönem: Bu tipe giren Neolitik Dönem damga mühürlerinin baskı yüzeyleri dikdörtgen ve kare biçimine sahiptir. Bazı örneklerde köşeler hafif yuvarlatılmıştır. Tutamağı kırık veya belirtilmemiş örnekler, Ulucak (Kat.No.20); Yeşilova Höyük’ten (Kat.No.21-22) ele geçmiştir.

Kalkolitik Dönem: Hacılar (Kat.No. 53-55).

Erken Tunç Çağı: Bademağacı (Kat.No.168-172) ve Hacılar Büyük Höyük (Kat.No.173-174), Karataş-Semayük (Kat.No.175-176) örneklerinin tutamak kısımları belirtilmemiştir.

Mühür Baskıları:

Erken Tunç Çağı: Bademağacı bulla üzerinde damga mühür baskısı (Kat.No.372) ve Aphrodisias’tan (ETÇ/OTÇ) kap parçası üzerinde dörtgen baskı yüzeyli mühür baskısı (Kat.No.392) yer alır. Küllüoba (Kat.No.425) ve Seyitömer taş kalıpları (Kat.No.426) üzerinde kare baskı yüzeyli negatif mühürler yer almaktadır.

Orta Tunç Çağı: Milet’ten (Kat.No. 394) bulla üzerinde, Bolvadin-Üçhöyük piramidal ağırlık/amulet? üzerinde (Kat.No.398) kare biçimli baskı yüzeyli mühür baskısı, Karahisar’dan hilal biçimli tezgâh ağırlığı üzerinde (Kat.No.400) dikdörtgen baskı yüzeyli mühür baskısı yer almaktadır.

Geç Tunç Çağı: Aphrodisias’tan kap parçası üzerinde (Kat.No.408) ve hilal biçimli ağırlık üzerinde (Kat.No.416) kare biçimli baskı yüzeyli mühür baskıları yer alır.

⁵⁸⁹ Furumark 1941, 354, Fig.60

⁵⁹⁰ Poetto ve Salvatori 1981, no.16 (gümüş kalot)

⁵⁹¹ Güterbock 1980, res.5 (taş kalot)

⁵⁹² Erkanal-Öktü ve Erkanal 2015, 197-198.

Tip 1b.1 Baskı Yüzeyi Dörtgen/Konik Biçimli/Tutamaklı

Neolitik Dönem: Bu tipe giren Neolitik Dönem damga mühür örnekleri, Coşkuntepe (Kat.No.24) ve Höyücek yerleşimlerinden (Kat.No.23) ele geçmiştir.

Erken Tunç Çağı: Aphrodisias (Kat.No.177), Bademağacı (Kat.No.178-186) Poliochni/Lemnos (Kat.No.202) Küllüoba (Kat.No.201), Kusura (Kat.No.197-200), Karataş-Semayük (Kat.No.196), Höyüktepe (Kat.No.193-195), Hacımusalar (Kat.No.192), Hacılar Büyük Höyük (Kat.No.189-191), Çiledir (Kat.No.188), Çakırbeyli (Kat.No.187) yerleşimlerinden ele geçmiştir.

Orta Tunç Çağı: Kusura (Kat.No.273) ve Yanarlar Mezarlığı'ndan (Kat.No.274) ele geçmiştir.

Erken Tunç Çağı'na ait dörtgen baskı yüzeyli konik biçimli damga mühür benzerleri, Marmara Bölgesi'nde Aşağı Pınar⁵⁹³ ve Hoca Çeşme'de⁵⁹⁴ Orta Anadolu'da Ankara/Çayyolu Höyük⁵⁹⁵, Karaoğlan⁵⁹⁶, Etiyokuşu⁵⁹⁷, Koçumbeli⁵⁹⁸, Kültepe-Kaniş⁵⁹⁹, Alishar⁶⁰⁰, güneyde Tarsus-Gözlükule'de⁶⁰¹ ETÇ örnekleri ele geçmiştir. Kırşehir Kaman-Kalehöyük⁶⁰² III. tabaka örneği Koloni Çağı'na tarihlenir. Kıta Yunanistan'da Lerna'dan⁶⁰³ örnekler EH II dönemine aittir.

Tip 1b.2 Baskı Yüzeyi Dörtgen/Sap Tutamaklı

Neolitik Dönem: Çakırbeyli/Küçüktepe yerleşiminden ele geçmiştir (Kat.No.26). Silindirik kesitli sap tutamakta ip delik bulunmamaktadır. Bademağacı (Kat.No.25) örneği dikdörtgen baskı yüzeyli ve sap tutamak ip deliklidir.

Erken Tunç Çağı: Bademağacı (Kat.No.203), Beycesultan (Kat.No.204-205), Çiledir (Kat.No.206), Hacılar Büyük Höyük (Kat.No.207), Höyüktepe'den silindirik ve dörtgen kesitli sap tutamaklı ip delikli örnekler (Kat.No.208-209), Kusura (Kat.No.210) ve Küllüoba'dan (Kat.No.211) ele geçmiştir.

⁵⁹³ Özdoğan 2014, Res.6.

⁵⁹⁴ Özdoğan 2013, Res.185.

⁵⁹⁵ Arslan ve Bertram 2013, Res.11,1.

⁵⁹⁶ Alkım 1970, Pl.58.

⁵⁹⁷ Kansu 1940 şek.80, 86-89

⁵⁹⁸ Tuna vd. 2012, Kat.No.76.

⁵⁹⁹ Öztürk 2019, Lev.11/1.

⁶⁰⁰ von der Osten 1937, Fig.186, d658; d2385.

⁶⁰¹ Goldman 1956, Pl.392; 7,9,12,15; Pl.393 Fig.27.

⁶⁰² Omura 2006, Res.13.

⁶⁰³ Wiencke 1969, Pl.130, Fig.195-198.

Benzerleri, Kültepe-Kaniş⁶⁰⁴, Alişar⁶⁰⁵, Haluk Perk Müzesi'nden⁶⁰⁶ örnekler ETÇ'na tarihlenir. Kültepe-Kaniş⁶⁰⁷ örnekleri Koloni Çağı'na tarihlenir. Alaca Höyük⁶⁰⁸, Koloni Çağı geç evresinden ele geçen kare baskı yüzeyli sap tutamaklı mühür ETÇ mühür geleneğinde üretilmiştir. Kıta Yunanistan' da Lerna'dan⁶⁰⁹ EH II dönemi örnekleri ele geçmiştir.

Tip 1b.3 Baskı Yüzeyi Dörtgen/Kısa tutamaklı

Bu tip mühürlerin kare biçimli baskı yüzeyi alanının hemen üstünde kısa sap tutamaklar yer alır.

Neolitik Dönem: Bu tipe giren Neolitik Dönem örnekleri Bademağacı (Kat.No.27-30); Höyücek (Kat.No.31-33) yerleşimlerinden ele geçmiştir. Örneklerin hepsi ip deliklidir.

Kalkolitik Dönem: Dikdörtgen biçimli baskı yüzeyli, kısa ve yatay ip delikli tutamaklara sahip bu tipe giren mühürler, Hacılar yerleşiminden (Kat.No.48-52) ele geçmiştir. Mühürlerin taban kısımları kalın olarak işlenmiştir.

Erken Tunç Çağı: Bademağacı (Kat.No.212), Hacılar Büyük Höyük'ten (Kat.No.213) ele geçmiştir.

Orta Tunç Çağı: Kusura (Kat.No.275)

Kare baskı yüzeyli kısa tutamaklı mühür tipine benzer örnekler Orta Anadolu'da Ankara/Çayyolu Höyük⁶¹⁰, Kültepe⁶¹¹ ve Alişar⁶¹² örnekleri ETÇ'na tarihlenir. Doğu Anadolu'da Taşkun Mevkii ve güneyde Tell el Cudeyde örnekleri ETÇ I-II dönemine tarihlenir⁶¹³.

Tip 1b.4 Baskı Yüzeyi Dörtgen/Piramit Biçimli

Bu tipteki piramit biçimli mühür örnekleri, ip delikli kısa tutamaklı veya tepesi düz kesilmiş tutamaksız olabilmektedir. Bu tipte piramidal gövdenin üst kısmından delinmiş bir ip deliği vardır. Baskı yüzeyleri dörtgen biçimlidir.

Erken Tunç Çağı: Poliochni/Lemnos (Kat.No.217), Bademağacı (Kat.No.214)

⁶⁰⁴ Öztürk 2019, Lev. 9, 2; Lev. 13, 3.

⁶⁰⁵ von der Osten 1937, Fig.186; e-119, e-456, e-394.

⁶⁰⁶ Özdemir ve Kortanoğlu 2020, Fig. 4-6, 13

⁶⁰⁷ Öztürk 2019, Lev.18, 2; Lev.36, 2.

⁶⁰⁸ Çınaroğlu ve Çevik 2010, Res.65-66

⁶⁰⁹ Wiencke 1969, Pl 130, Res.196.

⁶¹⁰ Arslan ve Bertram 2013, Res.11, 2

⁶¹¹ Öztürk 2019, lev.5,1.

⁶¹² Von der Osten 1937, Fig.186, e560.

⁶¹³ Helms 1973, Fig. 10; Sagona 2004, Fig. 69-7.

ve Höyüktepe örneklerinin ip delikleri büyük boyutludur (Kat.No.215). Karataş-Semayük (Kat.No.216) örneğinin ip deliği piramit biçimli gövdenin üst kısmında yer alır.

Geç Tunç Çağı: Liman Tepe (Kat.No.342) örneğinde piramit biçimli gövdenin üst kısmında ip delik yer alır. Panaztepe'den (Kat.No.343) piramidal biçimli mührün iki yan kısımlarında bezeme yer alır. Piramidin taban kısmındaki mühür baskı yüzeyi dörtgen biçimlidir.

Girit'te piramit biçimli mühür tipi EM II-OM IA-IB döneminde fildişi ve çeşitli taş cinslerinden üretilmiştir⁶¹⁴. Bu tipe giren örnekler, Agia Triada'da⁶¹⁵ *tholos* mezardan, Gournia'da⁶¹⁶ saray yapısından, Agina'da⁶¹⁷ mabet yapısından Agios Onouphrios⁶¹⁸ *tholos* mezardan in-situ olarak ele geçmiştir.

Panaztepe piramit biçimli mührün paralelleri daha geç döneme tarihlenen İsrail/Filistin bölgesi “*anchor seals*” mühürler grubuna benzemektedir. Megiddo⁶¹⁹ ve Tell-el Farah⁶²⁰ çapa biçimli mühürleri MÖ. 11. yüzyıla tarihlenmiştir.

Tip 1b.5 Baskı Yüzeyi Dörtgen/Yüzük Biçimli

Erken Tunç Çağı: Bu tipe ait Poliochni/Lemnos'tan tek örnek (Kat.No.218) bronzdan yapılmıştır. Kare biçimli baskı yüzeyi alanının alt kısmına bir halka eklenerek yüzük biçimi oluşturulmuştur.

H. Schliemann'ın kayıtlarında bahsedilen Gelibolu Yarımadası, Kilia bölgesi (Kumköy-Eceabat) çıkışlı olduğu belirtilen yüzük biçimli altın mühür⁶²¹, Ege Minos stil özellikleri gösterir. Geç Minos I dönemine tarihlendirilen yüzük mührün oval baskı yüzeyinde, bir yapı önünde duran bir kadın ve erkek figürü yer almaktadır.

Orta Anadolu'da Boğazköy'den daire biçimli baskı yüzeyli metalden yapılmış yüzük mühürler Eski Hitit Dönemi'ne tarihlenir⁶²².

Anadolu dışında Girit'te yüzük biçimli mühürler OM II döneminden itibaren yoğun olarak üretilmiştir. Knossos, Mavro Spelio'dan⁶²³ mezar eşyası olarak ele geçen

⁶¹⁴ Yule 1981, 70-71.

⁶¹⁵ CMS II-1 no.097

⁶¹⁶ CMS II-3, no.231a

⁶¹⁷ CMS VS1A, no.029a

⁶¹⁸ CMS II-1, no.107.

⁶¹⁹ Keel 1994, Fig.2

⁶²⁰ Age. Fig.3

⁶²¹ Pieniazek 2022, 28, cat.no.16; CMS/Arachne XI.no.028.

⁶²² Boehmer ve Güterbock 1987, Taf.XIV, no.143a-f.

⁶²³ Flouda 2013, 161, Fig.16a; CMS- HM, no.530.

altın mühür OM IIIB-GM IA erken safhaya tarihlenir. Sphoungaras'ta⁶²⁴ *pithos* mezardan ele geçen yüzük mühür OM III-GM I dönemine tarihlenir. Tabakalı kontekstlerden ele geçen bu tip mühürler, OM III-B dönemi “*Temple Repository Mannerist*” grubu stilinde üretilmiştir⁶²⁵.

Tip 1b.6 Baskı Yüzeyi Dörtgen/ Prizma Biçimli

Bu tip mühürler dikdörtgen prizma biçiminde veya yan kenarları hafifçe inceltilmiş dikdörtgen plaka biçimindedir. Dörtgen biçimli baskı yüzeylerin her iki yüzü de bezemelidir.

Geç Tunç Çağı: Ayasuluk Tepesi örneği (Kat.No.344) dikdörtgen plaka biçimlidir. Beşik-Sivritepe'den (Kat.No.345) dörtgen mercek görünümündeki damga mühür dikdörtgen baskı yüzeylidir. Diğer örnekler Milet (Kat.No.346), Panaztepe (Kat.No.347) ve Uluburun Batığı'ndan (Kat.No.348) ele geçmiştir.

Batı Anadolu dışında prizma biçimli ip delik kısmı hariç dört baskı yüzeyine sahip Boğazköy⁶²⁶ ve Louvre Müzesi⁶²⁷ örnekleri Hitit İmparatorluk Çağı'na tarihlenmiştir.

Ege Girit'te bu tip mühürler OM II-III dönemi “*Classical-Common Tectonic*” atölye grubu işçilik stilinde üretilmiştir. J. Boardman⁶²⁸ bu stili Geç Tunç Çağı “*cut style*” işçiliği olarak tanımlamaktadır. Tabakalı kontekstlerden ele geçen Knossos'tan⁶²⁹ Malia atölyesi üretimi yazı işaretli olan örnekler ve Phaistos⁶³⁰ örnekleri OM IB-OM II dönemine tarihlenir. Gournia, Sphoungaras'tan⁶³¹ mezar eşyası olarak ele geçen mühür GM I dönemine tarihlenir.

Tip 1b.7 Baskı Yüzeyi Dörtgen/Kübik Biçimli

Geç Tunç Çağı: Panaztepe (Kat.No.336) mezarlık alanından mezar eşyası olarak ele geçen tek örnek kısa küp kesitli kare baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinin her iki tarafı geometrik bezemelidir.

Batı Anadolu dışında Orta Anadolu Boğazköy'den⁶³² dikey ip delikli taştan yapılmış kübik biçimli mühür Hitit İmparatorluk dönemine tarihlenir. Dikdörtgen

⁶²⁴ CMS-HM, no.143.

⁶²⁵ Yule 1981.

⁶²⁶ Boehmer ve Güterbock 1987, 69, Taf.XVI, 216.

⁶²⁷ Boehmer ve Güterbock 1987, 70, Abb.50-b1-b3.

⁶²⁸ Boardman 1970, 27-28.

⁶²⁹ CMS II-2, no.108,185; CMS III, no.234a

⁶³⁰ CMS II-3, no.157.

⁶³¹ Platon ve Pini, CMS II, no.4

⁶³² Boehmer ve Güterbock 1987, 69, Taf.XVI, 216.

biçimli dört baskı yüzeyi registerler halinde düzenlenmiştir. Baskı yüzeyinin birinde yer alan hiyeroglif işareti “ziti” isim ünvanı olarak okunmuştur.

Benzer örnekler, Girit’te “*Border-Leaf Complex*” stil grubunda üretilmiş mühürlerle temsil edilir. Platanos⁶³³ örnekleri OM II-GM III dönemine tarihlenir. Malia⁶³⁴ örnekleri OM II-III ile GM II-IIIa1 dönemine tarihlenmiştir.

Tip 1b.8 Baskı Yüzeyi Dörtgen/Yarım Silindir Biçimli

Batı Anadolu’da bu tipe giren tek mühür örneği Milet III. tabaka yerleşiminden ele geçmiş (Kat.No.276) ve OTÇ’na tarihlenmiştir. Yarım daire kesitli, dikey eksenli kesilmiş yarım silindir biçimli mühür tipi dikdörtgen baskı yüzeylidir. Yatay eksenli ip deliklidir.

Ege’de Girit’te üretilmiş bu tip mühürler OM IB-II dönemine ait Malia Atölyesi stil özellikleri gösteren grup içinde değerlendirilir. Gournes Pediada⁶³⁵ ve Mallia’dan⁶³⁶ tabakalı kontekstlerden ele geçen örnekler EM III-OM IA dönemine tarihlenmiştir. Knossos’tan bir baskı üzerindeki bezeme bu tip yarım silindir biçimli bir mührün yarım silindir baskı alanı kullanılarak uygulanmıştır⁶³⁷.

Tip 1c Baskı Yüzeyi Oval Biçimli Damga Mühürler

Bu tipe giren bazı örneklerin baskı yüzeyleri düzenli veya düzensiz oval biçiminde olabilmektedir. Bademağacı (Kat.No.219-221) örneklerinin tutamak kısımları belirtilmemiştir. Milet’ten (Kat.No.393) bulla üzerindeki damga mühür baskısı oval biçimlidir. Panaztepe’den GTÇ’na ait amphora kulp parçası üzerinde *skarabe* biçimli mühür ile yapılmış baskı (Kat.No.414) oval biçimlidir.

Tip 1c.1 Baskı Yüzeyi Oval/Konik Tutamaklı

Neolitik Dönem: Neolitik Dönem’e ait Çakırbeyli/Küçüktepe (Kat.No.34) örneği ip delikli, Bademağacı Höyüğü (Kat.No.35); Ulucak Höyük’ten “U” biçimli yarım oval baskı yüzeyli (Kat.No.37) ve Yeşilova Höyük yatay sekiz rakamı biçiminde düzensiz oval yüzeyli (Kat.No.36) örnekler ip deliksizdir.

Kalkolitik Dönem: Hacılar örneği ip delikli (Kat.No.56), Suluin Mağarası (Kat.No.57-58) örnekleri ip deliksizdir. Mühürlerin bazı kısımları kırık olarak ele geçmiştir.

⁶³³ CMS II-1, no.338-339.

⁶³⁴ Hughes ve Boardman, CMS VI, no.369,148.

⁶³⁵ CMS II-1, no.400.

⁶³⁶ CMS II-2, no.112, 227.

⁶³⁷ Gill-Müller-Pini 2002, CMS II-8, 477.

Erken Tunç Çağı: Aphrodisias (Kat.No.222), Bademağacı (Kat.No.223), Karataş-Semayük (Kat.No.224).

Tip 1c.2 Baskı Yüzeyi Oval Biçimli/Sap tutamaklı

Erken Tunç Çağı: Çiledir (Kat.No.225), silindirik kesitli sap tutamaklı, oval baskı yüzeylidir.

Tip 1c.3 Baskı Yüzeyi Oval/Ayak biçimli

Ayak/bot biçiminde yapılmış mühür tipinde genelde ayağın bilek kısmı denilebilecek sap tutamakta ip delikleri yer alır. Ayak tabanını temsil eden kısım oval biçimli baskı yüzeyini oluşturur. Bu alan uzunlamasına oluk biçimli hatlarla bezenmiştir. “Topuk” kısmı olarak tanımlayabileceğimiz kısımda ise birbirine paralel yatay ve dikey çizgilerin kesişmesiyle kare biçimli motifler oluşturulmuştur.

Erken Tunç Çağı: Batı Anadolu’da bu döneme tarihlenen pişmiş toprak ve taştan yapılmış ayak biçimli mühür örnekleri, Bademağacı⁶³⁸ (Kat.No.229), ETÇ II, Küllüoba (Kat.No.227-228, 230), ETÇ I ve III, Yassitepe (Kat.No.226), ETÇ I dönemi yerleşimlerinden ele geçmiştir.

Küllüoba ve Yassitepe ayak biçimli mühürleri Batı Anadolu’da ele geçen en erken örneklerdir⁶³⁹. Doğu Anadolu’da Domuztepe⁶⁴⁰ yerleşiminden ele geçen ayak biçimli damga mühürler Geç Neolitik Döneme tarihlenmiştir. Anadolu dışında bilinen en erken pişmiş toprak ayak biçimli mühür, bugünkü Irak’ın kuzeybatısındaki Tepe-Gawra⁶⁴¹ yerleşimi XIII. tabakadan ele geçmiştir.

Benzer biçim ve bezemeye sahip bu tip mühürlerin paralelleri Orta Anadolu’da Acemhöyük⁶⁴² (ETÇ), Alaca Höyük⁶⁴³ (ETÇ), Konya-Karahöyük⁶⁴⁴ (ETÇ I-II), Resuloğlu⁶⁴⁵ (ETÇ II-III), Suluca-Karahöyük⁶⁴⁶ (ETÇ II-III), Tarsus-Gözlükule⁶⁴⁷ (ETÇ III) ve Kültepe⁶⁴⁸’de (ETÇ III) ele geçmiştir. Bu tip mühürler Erken Tunç Çağı’ndan sonraki dönemlerde kullanılmaya devam edilmiştir. Kültepe-Kaniş Ib

⁶³⁸ Duru ve Umurtak 2011, Şek. 7a–b.

⁶³⁹ Efe vd. 2001, 52, Fig.7b; Derin vd. 2015, 465, Fig.6.

⁶⁴⁰ Carter 2007, Fig.9.

⁶⁴¹ Tobler 1935, 121, Pl.LVI: 1.

⁶⁴² Tezcan 1958, 526, Şek. 20a–b.

⁶⁴³ Koşay 1938, Pl.CVI:7.

⁶⁴⁴ Alp 1994, 129–131, Pl. 15, 35.

⁶⁴⁵ Yıldırım ve İpek 2011, Fig. 9.

⁶⁴⁶ Türker 2019, Fig.8.

⁶⁴⁷ Goldman 1956, Fig. 393:19

⁶⁴⁸ Öztürk 2019, 59, Fig. 13:2

tabakasında bulunan ayak biçimli damga mühür tipinin erken dönem mühür geleneğinin devamı niteliğinde olduğu düşünülmektedir⁶⁴⁹. Alaca Höyük Eski Hitit tabakası dolgu toprağından ele geçen bir mühür baskısında, ayak tabanına ek olarak parmakların da belirtilmiş olduğu çıplak bir ayak görülmektedir⁶⁵⁰. Ayrıca Konya-Karahöyük MÖ. 2. Binyıl tabakalarından iri boyutlu ayak biçimli mühürler⁶⁵¹ ve değişik malzemeler üzerine basılmış çıplak ayak biçimli baskı yüzeyine sahip benzer örnekler ele geçmiştir⁶⁵².

Ege’de benzer örnekler, Girit Lenda⁶⁵³ Tolos mezardan (EM II), Krassi⁶⁵⁴ Tolos mezardan (EM I-II), Palaikastro⁶⁵⁵ (EM III), Lasithi⁶⁵⁶, Zygoüres’de⁶⁵⁷ VII no.lu mezardan (EH II), Despotiko’dan⁶⁵⁸ mezardan (Erken Kiklad II), Agios Kosmas’da⁶⁵⁹ (EH II geç) tabakalı kontekstlerden ele geçmiştir.

Tip 1c.4 Baskı Yüzeyi Oval/Hayvan Biçimli

Batı Anadolu’da baskı yüzeyi oval damga mühür tipine ait kuş biçimli ve Mısır orijinli *skarabaus* böceğı biçimli olmak üzere iki farklı hayvan türünde yapılmış damga mühürler bulunmuştur.

Erken Tunç Çağı: Bakla Tepe’den tutamak kısmı kuş biçiminde yapılmış ve boyun hizasında bir ip deliğı yer alan oval baskı yüzeyli damga mühür (Kat.No.231) kemikten yapılmıştır. ETÇ II-III dönemine tarihlenen *pithos* tipi bir gömüden mezar eşyası olarak bulunmuştur⁶⁶⁰.

Orta Tunç Çağı: Bu döneme ait *skarabe* biçimli damga mühürler, Çavlum Mezarlığı (Kat.No.278), Laodikeia-Asopos Tepesi (Kat.No.277), Seyitömer Höyük (Kat.No.279), Gelidonya Batığı (Kat.No.283-284) ve Uluburun Batığı’ndan (Kat.No.280-282) örnekleriyle temsil edilir.

⁶⁴⁹ Özgüç 1959, 48, Lev.III, d; 1968, Lev. XXXIV: 2, 3.

⁶⁵⁰ Çınaroğlu ve Çelik 2012, 286, 294, Çiz.4

⁶⁵¹ Alp 1994, 136, Şek.23-1

⁶⁵² Alp 1994, 155, Şek.31-35

⁶⁵³ Yule 1981, 97, CMS II-1, no.212.

⁶⁵⁴ Aruz 2008, 43, Fig. 69, Kat. no. 140; CMS II,1, no.407,

⁶⁵⁵ Aruz 2008, 43, Fig. 70, Kat. no. 141

⁶⁵⁶ CMS/Arachne, V-S1A, no.397.

⁶⁵⁷ Blegen 1928, Pl. XX-3.

⁶⁵⁸ Branigan 1970, 10, 23, Fig.3:34.

⁶⁵⁹ Branigan 1970, 10, 23, fig. 3:32.

⁶⁶⁰ Şahoğlu 2011, 379, No.211.

Geç Tunç Çağı: Panaztepe mezarlık alanı (Kat.No.352-354), Gelidonya Batığı (Kat.No.350-351) ve Uluburun Batığı'ndan (Kat.No.355-360) ele geçen damga mühürler *skarabe* biçimlidir.

Mühür Baskısı: Panaztepe'den GTÇ'na ait kırık bir amphora kulp parçası üzerinde *skarabe* biçimli mühür ile yapılmış baskı (Kat.No.414) yer almaktadır.

Mezopotamya ve Kuzey Suriye'de Neolitik Dönem'e tarihlenen hayvan biçimli mühürlerin erken örnekleri amulet işlevli kullanılmıştır⁶⁶¹. Suriye'den Ras Shamra⁶⁶² V-c safhası Neolitik döneme tarihlenen en erken örneklerden biri hayvan ayağı biçiminde şekillendirilmiştir. Tell Brak'tan⁶⁶³ Geç Uruk dönemine ait boğa ve aslan gibi çeşitli hayvan türlerinden amulet damga mühürler üretilmiştir. Güney Mezopotamya'da Uruk, Tell-Asmar, İsin, Kiş ve İran'da Susa yerleşimlerinden Geç Uruk ve Cemdet Nasr Dönemi'ne tarihlenen ördek, tavşan, aslan, geyik ve kaplumbağa gibi değişik hayvan biçimlerinde şekillendirilmiş çok sayıda damga mühür ele geçmiştir⁶⁶⁴.

Batı Anadolu dışında Doğu Anadolu'da Arslantepe VIII. tabakadan ele geçen suaygırı dışından yapılmış kuş biçimli damga mühür Geç Kalkolitik I-II Dönemi'ne tarihlenmiştir⁶⁶⁵. Orta Anadolu'da Kültepe, Kaniş Ib katından baskı yüzeyinde kanatlı grifon bulunan kulbu kuş biçimli damga mühür⁶⁶⁶ ve Boğazköy⁶⁶⁷, Kuzeybatı terasından Koloni geç dönemine ait ördek biçimli damga mühürler ele geçmiştir.

Bakla Tepe kuş biçimli mühür tipinin en yakın benzeri Ege de Girit, Lasithi Ovası Trapeza Mağarası'ndan⁶⁶⁸ (EM II-OM IA dönemi) ele geçmiştir. Lenda⁶⁶⁹ *tholos* II mezarından (EM II) ve Koumasa'dan⁶⁷⁰ (EM I-OM IB) ele geçen kuş biçimli damga mühür örnekleri baskı yüzey bezemeleri ile Bakla Tepe örneğine benzerlik gösterir.

Batı Anadolu'da ilk kez OTÇ'da ortaya çıkan Mısır orijinli *skarabe* biçimli damga mühürler ithal edilmiş ürünler olarak tanımlanır. Mısır'da *skarabaeus sacer/gübre böceği* biçimli mühürler MÖ. 2. Binyıl'ın erken safhalarında bölgelerarası ilişkilerin yoğunlaşmaya başlamasıyla birçok farklı coğrafyaya yayılmış ve ana mühür

⁶⁶¹ Collon, 1987, 119; von Wickede, 1990, Tab. 3.

⁶⁶² von Wickede, 1990, Lev.1

⁶⁶³ Emberling ve McDonald, 2003, Fig.13.

⁶⁶⁴ Aruz 2008, Fig. 57, 104-115, 135; Nunn 1999, 17-18.

⁶⁶⁵ Frangipane 2004, 182

⁶⁶⁶ Özgüç 2005, 254, 328.330.

⁶⁶⁷ Boehmer ve Güterbock, 1987, Taf. IX, No. 99a-e.

⁶⁶⁸ Pendlebury vd. 1935-1936, 130; Platon 1969, 519, Fig.438 (CMS II-1: No.438)

⁶⁶⁹ CMS II-1, no.216.

⁶⁷⁰ CMS II-1, no.133.

tipini korumaya devam etmiştir. Mısır'da Güneş Tanrısı Khepera'nın sembolü olan *skarabel* gökyüzündeki güneşin yuvarlaklığıyla özdeşleştirilir. Mısır'da 19. ve 18. Hanedanlık döneminde üzerinde yer alan sembol ve işaretlerin taşıdığı sahibini koruduğuna inanılmış ve amulet fonksiyonlu kullanılmıştır. Erken Hiksos Dönemi'ne ait (MÖ. 1780-1570) *skarabe* biçimli mühürler üzerinde geometrik, bitkisel ve hayvan motifleri yoğun olarak görülmektedir. 18. Hanedanlık Dönemi sonundan itibaren baskı yüzeylerinde hiyeroglif kitabeler de yer almaya başlamıştır.

Batı Anadolu dışında Tell-Atchana/Alalah⁶⁷¹ yerleşiminden ele geçen Hiksos tipindeki *skarabe* mühürler OTÇ'na tarihlendirilmiştir. Yine Alalah'tan mezar buluntusu olarak ele geçen ve üzerinde Firavun III. Amenhotep kartuşunun yer aldığı örnek GTÇ'na tarihlendirilir⁶⁷². Orta Anadolu'da Alişar'da IV. seviyeden (GTÇ) ele geçen örnekler üzerinde *Horus Başlığı* yer almaktadır⁶⁷³. Daha geç döneme tarihlenen Gordion⁶⁷⁴ ve Fraktin'den⁶⁷⁵ ele geçen örnekler, Frig dönemi malzemesiyle karışık olarak ele geçmiştir.

Ege coğrafyasında Girit'te özellikle Mısır 11. Hanedanlık (Orta Krallık) Dönemine ait hem ithal hem de kendi stillerinde lokal olarak üretilmiş imitasyon örnekler ele geçmiştir. Girit'te "*Malia Atölyesi Grubu*" stilinde üretilmiş olanlar OM IB-OM II dönemine tarihlenir. Yeni Saraylar Dönemi sonuna kadar üretilmeye devam edilmiştir. Knossos⁶⁷⁶ ve Phaistos⁶⁷⁷ sarayından (OM IIA-B) ele geçen örnekler 12.-13. Hanedanlık Dönemine, Agia Triada'dan⁶⁷⁸ (GM I-II) 18.-19. Hanedanlık dönemi, Phourni⁶⁷⁹ ve Platanos'tan⁶⁸⁰ (OM II-GM III) ele geçenler 11.-12. Hanedanlık dönemine tarihlenir.

Tip 1c.5 Baskı Yüzeyi Oval Biçimli/Boncuk Biçimli

Batı Anadolu'da *amygdaloid* badem biçimli boncuk mühürler ilk kez Geç Tunç Çağı'nda görülmektedir. Dikey ip delikli kişisel takı ve mücevherat grubunda

⁶⁷¹ Woolley 1955, 262-263

⁶⁷² Woolley 1955, 265; Yener ve Akar 2012, 7.

⁶⁷³ Schmidt 1932, 262-263.

⁶⁷⁴ Dusingberre 2005, 46-47, Cat.no.23.

⁶⁷⁵ Özgüç 1955, 302.

⁶⁷⁶ Platon-Pini-Salies CMS II: 2, No.034

⁶⁷⁷ CMS II: HMS 728

⁶⁷⁸ CMS II: 1, No.095

⁶⁷⁹ CMS II: 1, No.395

⁶⁸⁰ CMS II: 1, No.283

değerlendirilen bu tip mühürler akik, karneol ve kaya kristali gibi yarı değerli taşlardan üretilmiştir.

Geç Tunç Çağı: Tavşan Adası örneği (Kat.No.361), kaya kristalinden yapılmıştır. Troya örneği (Kat.No.362) karneol cinsi taş malzemeden üretilmiştir. GTÇ erken döneme tarihlenen boncuk mühürler, Minos ve Miken mühür oyma stiline yapılmış ithal ürünlerdir⁶⁸¹.

Arkeoloji literatüründe Aydın Bölgesi, Priene⁶⁸² çıkışlı olduğu bildirilen (*in-situ* olmayan), elips kesitli basık silindir biçimli boncuk mühür akikten yapılmıştır. Mührün baskı yüzeyi dörtgen biçimlidir. OM III-GM I dönemi “*cushion*” mühür grubu karakterinde üretilmiştir⁶⁸³. Tavşan Adası⁶⁸⁴ mührünün tam benzeri Ege’de GM I dönemine tarihlenmiştir.

Tip 1d Baskı Yüzeyi Floral/Yıldız/Damla şeklindeki Damga Mühürler

Bu tip mühürler baskı yüzey şekline göre değerlendirilmiştir. Mührün örneklerinin baskı yüzey biçimi üç veya dört yapraklı yonca, çok kollu çıkıntısı olan yıldız ve damla biçimindedir.

Neolitik Dönem: Ege Gübre (Kat.No.42) ve Ulucak Geç Neolitik (Kat.No.43-44) yerleşim tabakalarından bulunan, doğal görüntüsü yıldıza benzeyen “*Bolinus Brandaris*” deniz kabuklusu baskı yapmak için kullanılmıştır. Ulucak (Kat.No.41) yerleşiminden baskı yüzeyi damla biçimli mührün tutamak kısmı belirtilmemiştir. Bademağacı’ndan tutamak kısmı kırık (Kat.No.38) ve baskı yüzeyi yapraklı rozet çiçeğini andıran mühür bu tip altında değerlendirilmiştir.

Erken Tunç Çağı: Karataş-Semayük’ten (Kat.No.232) beş yapraklı çiçek görünümünde baskı yüzey biçimine sahip mührün tutamak kısmı belirsizdir.

Mühür Baskıları: Baskılar üzerinde Menteş Üyük’ten (Kat.No.399) OTÇ’na ait hilal biçimli tezgâh ağırlığı üzerinde yıldız biçimli baskılar küçük boyutlu bir mühür veya bir alet ile yapılmış olmalıdır. Panaztepe’den GTÇ’na ait kırık kap parçası üzerinde baskı olarak yapılmış mührün (Kat.No. 415) dış konturları yonca yaprağı biçimindedir.

Tip 1d.1 Baskı Yüzeyi Yonca/Yıldız/Konik Tutamaklı

⁶⁸¹ Pieniazek 2022, 14, 22, Fig.6.

⁶⁸² Dionisio-Jasink-Weingarten 2014, 75; CMS/Arachne, VI, 181.

⁶⁸³ Krzyszkowska 2005, 307, no.143, no.206.

⁶⁸⁴ CMS/Arachne, VIII, no.106.

Neolitik Dönem: Bu tip, Ege Gübre yerleşiminden baskı yüzeyi dört yapraklı yonca biçiminde bir örnekle temsil edilir (Kat.No.39). Konik biçimli tutamakta ip delik yoktur.

Erken Tunç Çağı: Höyüktepe (Kat.No.234) konik biçimli damga mührün baskı yüzeyi dört yapraklı yonca biçimindedir.

Tip 1d.2 Baskı Yüzeyi Yonca/Yıldız/Sap Tutamaklı

Neolitik Dönem: Neolitik Dönem Ege Gübre yerleşiminden baskı yüzeyi üç yapraklı yonca biçimli bu tipteki tek örnekte, sap tutamağın üst kısmı düz olarak sonlanmıştır (Kat.No.40). Sap biçimli tutamak ip deliksizdir.

Erken Tunç Çağı: Küllüoba (Kat.No.233) yerleşiminden beş kollu yıldız biçimli damga mühür kısa sap tutamaklıdır.

Batı Anadolu dışında Orta Anadolu'da Çatalhöyük'ten baskı yüzeyi yonca biçimli damga mühür, Neolitik Dönem IV. tabakadan mezar buluntusu olarak ele geçmiştir⁶⁸⁵.

Orta Anadolu'da Ahlatlıbel'den⁶⁸⁶ konik tutamaklı, altı kollu rozet çiçeğini andıran baskı yüzey biçimine sahip mühür ile dört yapraklı yonca biçimli mühür ETÇ II-III dönemine tarihlenmiştir. Güneyde Tarsus-Gözlükule'den⁶⁸⁷ (ETÇ III) sap tutamaklı bronz mühür dört yapraklı yonca biçimindedir.

Baskı yüzeyi beş köşeli yıldız şeklinde olan Küllüoba mührü (Kat.No.233), ETÇ I dönemi megaron yapıların bulunduğu alandan ele geçmiştir. Batı Anadolu'da ünik bir örnektir. Baskı yüzeyi üzerinde simetrik olmayan yay biçimli yivlerle yapılmış bir bezeme yer alır. En yakın paraleli Alacahöyük'te ETÇ III yerleşiminde bulunmuş sap tutamaklı ve ip delikli mührün baskı yüzeyi altı kollu yıldız biçimindedir⁶⁸⁸.

Boğazköy'den “*üç loblu*” olarak tanımlanan üç yapraklı yonca biçimli baskı yüzeyine sahip mühürler Koloni Çağı'na⁶⁸⁹, dört yapraklı metalden yapılmış örnekler Eski Hitit Dönemine tarihlenmiştir⁶⁹⁰. Benzer tipteki Alişar⁶⁹¹ örnekleri Koloni Çağı'na ait ve dört yapraklı yonca biçimlidir. Konya-Karahöyük'ten⁶⁹² pişmiş toprak ve

⁶⁸⁵ Mellaart 1963, 98, Res.41/6.

⁶⁸⁶ Koşay 1934, 71-72.

⁶⁸⁷ Goldman 1956, Fig.392, 14.

⁶⁸⁸ Koşay ve Akok 1973, 65, 82, Şek. 4-b

⁶⁸⁹ Güterbock ve Boehmer 1987, Taf.I, no.8; Taf.VII, no.56-58, 63-64.

⁶⁹⁰ Age. Taf.XIV, no.103-104; no.142.

⁶⁹¹ von der Osten 1937, Fig.249, d.2952

⁶⁹² Alp 1994, Lev.19/47-48; Lev.21/52.

metalden yapılmış benzer örnekler, üç veya dört yapraklı yonca ve çok kollu yıldız biçimli baskı yüzeyine sahiptir. MÖ. 2. Binyıl'ın ilk yarısına tarihlenen Konya-Karahöyük mühürleri ETÇ mühür geleneğinde üretilmiştir⁶⁹³.

V. 1. 2. Silindir Mühürler ve Baskıları

Tip 2 Silindir Biçimli Mühür ve Baskıları

Silindirik biçimli alt ve üst kısımları düz bırakılmış mühürlerin yükseklikleri ortalama 2,5 cm, çapları ise 1,5 cm boyutlarındadır. Bu tip altında dikey eksenli ip delikli örnekler yanında, silindir gövdenin üst kısmında küçük çıkıntı biçiminde ip deliği olan örnekler de yer almaktadır. Malzeme olarak pişmiş toprak yanında kireçtaşı, feldispat, *lapis lazuli* gibi çeşitli taşlar, fildişi ve boynuz kemikleri kullanılmıştır.

Tip 2a Geometrik Bezemeli Silindir Mühürler ve Baskıları

Bu tip, Troya'dan pişmiş toprak (Kat.No.235) Erken Tunç Çağı, Beycesultan'dan (Kat.No.363) Geç Tunç Çağı'na ait geometrik bezemeli silindir mühür örnekleriyle temsil edilir.

Mühür baskıları: Demircihöyük'ten (Kat.No.370) bulla üzerinde küçük kare biçimli sıralı bezemeye sahip silindir mühür baskısı yer alır. Demircihöyük bullası Batı Anadolu'da üzerinde silindir mühür baskısı bulunan en erken ve tek örnektir. Troya (Kat.No. 379-380) ve Doğu Ege Adalarından Heraion/Samos (Kat.No.382-384), Methymna/Lesbos (Kat.No.385), Poliochni/Lemnos'da (Kat.No.391) Erken Tunç Çağı'na ait kap parçaları üzerinde baskı olarak görülmektedir.

Tip 2b Bitkisel Bezemeli Silindir Mühürler

Bu tip bezeme Troya'dan taş silindir mühür (Kat.No.236) ve Myrina/Lesbos'dan ele geçen kap parçaları üzerinde yer alan silindir mühürle yapılmış baskı (Kat.No.386) örnekleri Erken Tunç Çağı'na tarihlenmiştir.

Orta Tunç Çağı'na tarihlenen Seyitömer (Kat.No.285) silindir mührü üzerinde bitkisel bezeme vardır.

Tip 2c Figüratif Bezemeli Silindir Mühürler

Erken Tunç Çağı: Bolvadin Üçhöyük (Kat.No.237) mührü MÖ. 3.Binyıl'ın son çeyreğine tarihlenmiştir. Seyitömer (Kat.No.238-247) insan ve hayvan figürlü silindir mühürleri ETÇ III dönemine tarihlenir. Heraion'dan kap parçası üzerinde yer alan silindir mühür baskısı üzerinde (Kat.No.401) hayvan figürleri sıra halinde görülmektedir.

⁶⁹³ Alp 1994, 130.

Orta Tunç Çağı: Daskyleion (Kat.No.286), Seyitömer (Kat.No.288) yerleşimlerinden, Gelidonya (Kat.No.287) ve Uluburun (Kat.No.289-291) gemi batıklarından ele geçen silindir mühür örnekleri OTÇ'na tarihlenir.

Geç Tunç Çağı: Panaztepe mezarlık alanından (Kat.No.364) ve Uluburun (Kat.No.365-367) batığından ele geçen silindir mühürler üzerinde figüratif sahneler yer almaktadır.

Mezopotamya *gliptik* sanatında görülen ilk silindir mühür örnekleri MÖ. 3400 yıllarından itibaren üreilmeye başlanmıştır. Erken dönem tipleri büyük boyutlu üretilmiş ve silindirik gövdenin üst kısmında küçük çıkıntı biçiminde farklı ip delik kısımları yapılmıştır. Kişisel mülkiyeti ifade eden mühürlerin diğer bir işlevinin koruyucu bir amulet/takı niteliğinde kullanıldığı çeşitli arkeolojik malzeme üzerinde görülmektedir⁶⁹⁴. Silindir mühürlerin erken dönemlerinde görülen askı ip delikleri bu amaç için yapılmış olmalıdır.

Batı Anadolu'da silindir biçimli mühürler ilk kez Erken Tunç Çağı'nda ortaya çıkmıştır. Troya'dan (Kat.No.246) ele geçen geometrik bezemeli örnek Cemdet Nasr ve Erhanedanlar Dönemi stil özelliği gösterir. Mezopotamya ve Kuzey Suriye mühürleriyle paralellik gösteren bu tip mühürler hem ithal edilmiş hem de lokal olarak üretilmiştir⁶⁹⁵.

Batı Anadolu dışında Suriye silindir mühür geleneğinde üretilmiş benzer örnekler, Orta Anadolu'da, Alaca Höyük⁶⁹⁶, Alişar⁶⁹⁷, Tell el Cudeyde⁶⁹⁸, Norşuntepe⁶⁹⁹, güneyde Tarsus-Gözlükule⁷⁰⁰ (ETÇ III), Tilmen Höyük⁷⁰¹, Titriş Höyük⁷⁰² (ETÇ III), Gre Virike⁷⁰³ (ETÇ III) yerleşimlerinden ele geçmiştir.

Seyitömer'den ETÇ III dönemi VB tabakasından ele geçen fayanstan silindir mühürler (Kat.No.) stil ve ikonografi açısından Güney Mezopotamya'da Diyala Bölgesi'de bulunmuş Elam ve Guti dönemi mühürleriyle benzerlik göstermektedir. Ur⁷⁰⁴ yerleşimindeki örnekler, Sargonid mezarlar ve Guti dönemine aittir. İran'da

⁶⁹⁴ Parrot 1962, Pl. XII-3; Collon 2006, 111.

⁶⁹⁵ Frankfort 1939, 4-7.

⁶⁹⁶ Bittel 1941 Abb.39

⁶⁹⁷ von der Osten 1937 Fig.186

⁶⁹⁸ Braidwood ve Braidwood 1960, 331,333, Fig.254-1, 4; Fig. 487-492, Fig.381-382; Fig.281-5.

⁶⁹⁹ Hauptman 1974, Lev.80-1.

⁷⁰⁰ Goldmann 1956, Fig. 393, 20-21; Fig.397, 6-8.

⁷⁰¹ Duru 2003, Lev.12-2.

⁷⁰² Algaze vd. 1995, Fig.9.

⁷⁰³ Ökse 2001, şek. 20a; 2006, 555-556, Res.2.

⁷⁰⁴ Woolley 1934, 570, pl. 200, no. 97.

Susa⁷⁰⁵ örnekleri, Kuzey Suriye’de Tell Brak⁷⁰⁶ ve Tell Asmar⁷⁰⁷ örnekleri Post-Akkad dönemi, Tell Beydar⁷⁰⁸ örnekleri Erken Cezire I dönemine tarihlenir. Benzer örnekler yaklaşık MÖ. 2400 civarına tarihlenir. Seyitömer’de mühürlerin ele geçtiği kompleks yapıdan alınan örneklerin radyokarbon analizleri MÖ. 2347-2190 yıllarını vermiştir⁷⁰⁹. Bu tarihe en yakın Orta Anadolu’da Kültepe-Kaniş’te bulunmuş benzer silindir mühür örnekleri Post-Akkad (MÖ. 2192-2112) dönemine tarihlenir⁷¹⁰.

Seyitömer Orta Tunç Çağı tabakalarından ele geçen hematit silindir mühür üzerindeki sahnenin konusu, figürlerin stil ve ikonografisi “Eski Suriye Üslubu” grubunda değerlendirilen mühürlere benzerlik göstermektedir⁷¹¹.

Daskyleion Orta Tunç Çağı’na tarihlenen silindir mühür yerleşimde geç döneme ait bir Bizans çöp çukurundan bulunmuştur. Geçmiş dönemlerden anı olarak saklanarak korunmuş bir mühür olabilir. Mühür üzerindeki ana sahnede boğa üzerinde gösterilen tanrı Adad önünde tapan bir figür yer alır. Benzer mühürler Kültepe-Kaniş Ib tabakası Eski Babil stilinde yapılmış mühürlerle paralellik göstermektedir⁷¹². Stil ve konu olarak yakın bir benzeri Irak, Tell Harmal yerleşiminde ele geçmiştir⁷¹³.

Batı Anadolu GTÇ silindir mühürleri Panaztepe mezarlık alanından (Kat.No.), Uluburun (Kat.No.) ve Gelidonya (Kat.No.) batığından ele geçmiştir.

Panaztepe silindir mührü AV-1 no.lu pithos içinden mezar eşyası olarak bulunmuştur. Mühür üzerinde yer alan figürlerin işleniş biçimi Mısır-Levant ikonografisine benzerlik göstermektedir. Stil ve işçilik açısından Doğu Akdeniz ile ilişkili Suriye-Levant Bölgesi orijinli bir atölyede üretilmiş olduğu belirtilmiştir⁷¹⁴.

Uluburun batığından (MÖ.14.-13. yüzyıl) ele geçen silindir mühürler üzerindeki sahneler konu ve stil açısından Eski Babil üslubu, Kassit stili, Mitanni yalın üslup ve Geç Babil dönemi karakterinde üretilmiştir. Mühürler gemide seyahat eden bir bireye ait anı olarak saklanmış eşyalar olmalıdır. Bazı örneklerin yapıldığı dönemden sonraki süreçte farklı eklemeler yapılarak tekrar işlenerek yenilendiği saptanmıştır.

⁷⁰⁵ Delaporte 1920, 51, pl. 29.

⁷⁰⁶ Matthews 1997, pl. XLI, fig. 563.

⁷⁰⁷ Frankfort 1951, pl. 53.

⁷⁰⁸ Jans- Bretschneider 2011, 70.

⁷⁰⁹ Bilgen vd.2021, 311.

⁷¹⁰ Öztürk 2019, 47, Fig.1.

⁷¹¹ Özgüç 1968, 19; 2005, 257; Erkanal 1993, 126, Pl.50–51.

⁷¹² Yaylalı 2005, 308, Fig.2; Bakır 1995, 271.

⁷¹³ Werr 1988, 78, Pl. VIII, 3 (90)

⁷¹⁴ Erkanal 2018, 127, Taf.367.

Gelidonya batısından (MÖ.13. yüzyıl) bulunmuş silindir mühür üzerinde bir tanrı önünde tapma sahnesi yer alır. Ana sahnede yer alan tanrı tasviri Mısır'a özgü boynuzlu Atef tipi bir taç giyinmiştir. Eski Suriye Üslubunda yapılmış benzer bir örnek Kuzey Suriye'de Tell Atchana/Alalah'tan ele geçmiştir⁷¹⁵. Stil olarak Kuzey Suriye MÖ. 18.-17. yüzyıl silindir mühürlerine benzerlik gösterir⁷¹⁶.

V. 1. 3. Silindir-Damga Mühürler

Tip 3 Silindir-Damga Biçimli Mühürler (bkz. Tip.1a.9 çekiç başlı mühürler)

Bu tip mühürler silindir ve damga mühür kombinasyonu oluşturularak üretilmiştir. Hem silindir hem de damga mühür baskı yüzeyine sahiptir. Silindir gövdenin üst kısmında küçük askı biçiminde ip delikli tutamaklar yanında üst kısmı yuvarlatılarak oluşturulmuş küre başlı sap tutamaklı örnekler de vardır. Silindirik veya konik biçimli gövde üzerinde çekiç başlı tutamaklı ve sadece damga mühür işlevli mühür tipleri Tip 1a.9 bölümünde değerlendirilmiştir.

Erken Tunç Çağı: Troya (Kat.No.248-249) ve Poliochni'den (Kat.No.250) megaron planlı 605 no.lu yapıdan ele geçmiştir. Daire biçimli damga mühür kısmı spiral motiflidir.

Orta Tunç Çağı: Troya'dan (Kat.No.292) silindirik gövdeli, üst kısmı kare biçimli küçük ip deliklidir. Damga mühür kısmı daire biçimli baskı yüzeylidir. OTÇ'na geçiş safhasına tarihlenmiştir.

Kuzey Suriye'de özellikle Cemdet Nasr Döneminde kullanılan silindir-damga kombinasyonlu mühürlerin taşınması amacıyla üst kısımlarına sonradan eklenen çeşitli biçimlerde yapılmış asma delikli kulp uygulaması zamanla terkedilmiştir⁷¹⁷. Silindir mühürlerde üstteki kulp kısmının kırılma ihtimalini ortadan kaldıran dikey eksenli ip delik açılması uzun dönemler boyunca bir kural olarak uygulanmış gibi görülmektedir⁷¹⁸. Batı Anadolu Troya ve Poliochni örneklerine benzer geometrik bezemeli silindir-damga mühürler, güneyde Tell el Cudeyde⁷¹⁹ ve Zincirli'de⁷²⁰ ETÇ tabakalarından bulunmuştur.

Bu tip mühürler Anadolu mühürcülük anlayışının geleneksel biçimi olan damga mühür tipi ile Mezopotamya kökenli silindir mühür tipinin birleştirilmesiyle ortaya

⁷¹⁵ Collon 1975, 185.

⁷¹⁶ Erkanal 1993, Lev.17-II, İ/02.

⁷¹⁷ Frankfort 1939, 7; Collon 1987, 108.

⁷¹⁸ Frankfort 1939, 6; Frankfort 1955, 13.

⁷¹⁹ Braidwood ve Braidwood 1960, 331,332, Fig.254, 1-4.

⁷²⁰ von Luschan 1943, Fig.39e.

çıkartılmıştır. MÖ. 17. yüzyıla tarihlendirilen silindirik-damga kombinasyonu oluşturan bu değişik mühür biçiminin kaideleri daire biçimli kurs biçiminde olup dikdörtgen prizma şeklinde sekiz veya dört yan yüzeyli de olabilmektedir. Dünyanın çeşitli müzelerine dağılmış ve satın alan kişinin adıyla anılan “*Tyszkiewicz grubu*” mühürler, Orta Anadolu’da Koloni Çağı’ndan başlayarak devamında Eski Hitit Döneminde de kullanılmaya devam etmiştir⁷²¹.

Boston Müzesi’ndeki Tyszkiewicz silindir-damga mührü⁷²² MÖ. 17. Yüzyıl başlarına tarihlenir. Silindirik gövde üzerinde ve daire baskı yüzeyinde olmak üzere iki baskı yüzeyine sahiptir. Bu tipe giren Bitik Höyüğü⁷²³ ve Ashmolean Müzesi’ndeki Tarsus mührü prizma biçimli beş baskı yüzeyine sahiptir⁷²⁴. MÖ. 17. Yüzyılın ikinci yarısına tarihlenir. Silindir-damga kombinasyonlu diğer örnek İstanbul Arkeoloji Müzesi’ndedir⁷²⁵.

Orta Anadolu’da Kültepe-Kaniş’ten⁷²⁶ Koloni Çağı’na tarihlenen silindir-damga kombinasyonlu mühür, üst kısımda ip delikli küre başlı biçimde sonlanır. Kaniş Ib katından diğer bir örnekte, sap kulplu damga mühür kaidesinin yan kısımları da silindir mühür olarak kullanılmıştır⁷²⁷. Alişar’dan⁷²⁸ benzer tipte küre başlı sap tutamaklı ve üst kısmı kırık silindir-damga kombinasyonlu mühürler Koloni Çağı geç evresine tarihlenmiştir. Boğazköy’den⁷²⁹ ele geçen silindir-damga kombinasyonlu mühürler Akkad Dönemine tarihlenmiştir. Konya-Karahöyük’ten⁷³⁰ bir baskı üzerinde hem damga hem de silindir mühürle baskı uygulanmıştır. Bu baskının silindir-damga kombinasyonlu tek bir mühürle yapılmış olabileceği düşünülmektedir.

Ege’de benzer örnekler Kiklad Adaları Amorgos, Kapros’da⁷³¹ D-Mezarından bulunan yeşil taştan yapılmış silindir-damga mühür geometrik bezemelidir. MÖ.1900 yılına tarihlenmiştir. Girit’te Messara Ovası, Agia Triada’dan⁷³² A *tholos* mezardan

⁷²¹ Dinçol ve Alparslan 2013, 392 vd.

⁷²² Terrace 1962, 10, Res. 12.

⁷²³ Arık 1944, Lev.60, Res.17.

⁷²⁴ Dinçol ve Alparslan 2013, Fig.5

⁷²⁵ Dinçol ve Dinçol 2008, Abb.2

⁷²⁶ Özgüç 1950, 91, Lev.LXVII- 436 a-b: Özkan 2010, Res.8 (Kat.479).

⁷²⁷ Özgüç 1968, Lev.XXXI-1.

⁷²⁸ von der Osten 1937, Fig.186, e455; Fig.248, d1822; Fig.249, d2309, e2310.

⁷²⁹ Boehmer ve Güterbock 1987, Taf. XXXV, 279-280.

⁷³⁰ Alp 1994, 119, 125, Şek.16.

⁷³¹ Renfrew 1967, Lev.4/19

⁷³² Platon 1969, cat.no. 6-7, 9-10, 21

bulunan kemik silindir-damga mühür EM I-II dönemine tarihlenir. Platanos⁷³³ ve Knossos, Mavro Spelio'dan⁷³⁴ mezar eşyası olarak ele geçen mühürler OM IIB-OM III dönemine tarihlenmiştir.

V. 2. Mühür ve Mühür Baskıları Üzerinde Görülen Motif ve Bezemeler

GEOMETRİK	BİTKİSEL	FİGÜRATİF	SEMBOL/YAZIT/DİĞER
M 1 Konsantrik M 2 Spiral M 3 Haç/Artı işareti M 4 Swastika M 5 Meander M 6. Labirent M 7 Anafor M 8 Çapraz bant M 9 Şevron M 10 Zikzak M 11 Kafes M 12 Eşkenar Dörtgen M 13 Yay biçimi M 14 Nokta M 15 Işın M 16 Çizgisel/Linear	M 17 Ağaç dalı/yaprak M 18 Yonca/Rozet çiçeği	M 19 İnsan yüzü/Maske M 20.İnsan figürlü M 21 Hayvan figürlü	M 22 Örgü/zincir M 23 Yıldız M 24 Omega M 25 Signe Royal M 26 Ankh M 27 Gemi M 28 Yazı

Tablo. 19. Mühürler üzerinde görülen bezeme ve motifler (M: Motif)

Batı Anadolu'da mühür ve baskıları üzerine işlenmiş bezeme ve motifler geometrik, bitkisel, figüratif, sembol ve hiyeroglif yazılı olmak üzere dört ana motif grubu altında incelenmiştir (Tablo 19).

V. 2. 1. Geometrik Bezeme

Batı Anadolu'da Eski Tunç Çağı mühür ve mühür baskıları üzerinde görülen motiflerin büyük çoğunluğunu geometrik bezemeler oluşturmaktadır. Batı Anadolu'da geometrik motiflerle oluşturulan bezemeler Neolitik ve Kalkolitik Dönem mühürlerinde görülmeye devam eder. Daha sonraki dönem Erken Tunç Çağı'nda ise hem mühür hem de mühür baskıları üzerinde yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tip mühürlerin baskı yüzeylerinde geometrik motifler bazen merkezde tek geometrik bezeme olarak görülmektedir. Bazı örneklerde ise ana motife eklenen doldurma motifi olarak belli bir düzen içinde yerleştirilmiş çoklu geometrik bezemeler oluşturulmuştur. Çoklu geometrik bezemeler mühür yüzeyine genellikle simetrik düzende yerleştirilmiştir.

⁷³³ CMS I, no.336-a.

⁷³⁴ CMS II-2, no. 40, 59.

V. 2. 1. 1. Konsantrik Bezeme (M 1)

Konsantrik bezeme, mühür baskı yüzeyinin tamamını veya bir kısmını kaplayan alanlarda uygulanmış iç içe geçen daire biçimli motifler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Neolitik dönemden itibaren çoğunlukla daire biçimli baskı yüzeyine sahip mühürler üzerinde görülmektedir. Batı Anadolu’da ilk kez Neolitik dönemde karşımıza çıkan bu motif, Erken Tunç Çağı II ve III evrelerine tarihlenen mühür ve mühür baskıları üzerinde kullanılmaya devam edilmiştir. Daha sonraki dönem Orta ve Geç Tunç Çağı mühür ve baskıları üzerinde de karşımıza çıkan konsantrik bezemeli mühürler dekoratif bezeme amaçlı kullanılmış olmalıdır. Batı Anadolu mühürleri üzerinde sayıca az görülen iç içe geçirilmiş kare, U biçimi ve damla biçimli motifler de bu grup altında değerlendirilmiştir.

Neolitik Dönem: Bu motife sahip mühürler, Batı Anadolu’da Neolitik dönemde Bademağacı (Kat.No.8-10), Ulucak (Kat.No.1, 14-15, 37, 41), Dedecik-Heybelitepe (Kat.No.13), Yeşilova (Kat.No.6).

Erken Tunç Çağı: Hacılar Büyük Höyük’te Erken Tunç Çağı I (Kat.No.189), Bademağacı Erken Tunç Çağı II (Kat.No.107), Küllüoba’dan (Kat.No.136) mühürler üzerinde ve Küllüoba Erken Tunç Çağı bulla üzerinde (Kat.No.375), Doğu Ege Adalarında Methymna/Midilli (Kat.No.385) ve Myrina/Limni’de (Kat.No.387) Erken Tunç Çağı’na tarihlenen seramik kaplar üzerindeki baskılarda görülmektedir.

Orta Tunç Çağı: Kusura’da Orta Tunç Çağı’na tarihlenen (Kat.No.255) damga mühür üzerinde, Seyitömer’de (Kat.No.401) Orta Tunç Çağı’na tarihlenen mekân içi ve dışı ocak yapılarının üzerindeki baskılar konsantrik daire bezemelidir.

Geç Tunç Çağı: Beycesultan⁷³⁵ damga mühür üzerinde (Kat.No.294), pithos kaplar üzerinde baskı olarak (Kat.No.410-412), Kusura’da (Kat.No.423-424) ve Beycesultan’da (Kat.No.419-422) ocak/altar yapılarının kenarlarındaki mühür baskıları üzerinde görülür.

Batı Anadolu dışında, Orta Anadolu’da Tepecik-Çiftlik 5⁷³⁶, Çatalhöyük VI-VII. tabaka⁷³⁷, Doğu Anadolu’da Çayönü⁷³⁸, Kuzey Suriye’de Tell-Halula (Akeramik Neolitik Dönem), Marmara Bölgesi’nde Hoca Çeşme’de⁷³⁹, Balkanlarda Kovačevo ve Porodin, Kıta Yunanistan’da Nea Nikomedeia ve Sesklo yerleşimlerinden ele geçen

⁷³⁵ Mellaart ve Murray 1995, 85, Fig.P.49.

⁷³⁶ Bıçakcı vd. 2007, Fig.48a.

⁷³⁷ Türkcan 2013, Fig.13.5:2.

⁷³⁸ Özdoğan 1995, s.97, Pl.7.

⁷³⁹ Özdoğan 2013, Fig.185.

benzer motifli örnekler Neolitik Dönem'e tarihlenir⁷⁴⁰. Güneydoğu Avrupa'daki yakın paralelleri MÖ. 6. Binyıl'ın ilk yarısına tarihlenmektedir.

Güney Anadolu'da Tarsus-Gözlükule⁷⁴¹ Erken Tunç Çağı II dönemine tarihlenen mühürler üzerinde görülmektedir. Orta Anadolu'da Koçumbeli⁷⁴² ETÇ II-III, Kayapınar Höyüğü⁷⁴³ (M.Ö. 2. Binyıl tabakaları), Alışar Höyük⁷⁴⁴, Kültepe⁷⁴⁵, yerleşimlerinde ele geçen mühürlerde görülmektedir. Doğu Anadolu'da Pulur-Sakyol⁷⁴⁶, Norşuntepe⁷⁴⁷, Murat Höyük⁷⁴⁸ (ETÇ III) ve Kuzey Anadolu'da Dündartepe Höyüğü (M.Ö. 3. Binyıl) yerleşimlerinden ele geçen "Çeç tipi" damga mühürler üzerinde görülmektedir⁷⁴⁹. Konsantrik daire motifi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu merkezlerinden ele geçen, ETÇ II ve III evresine tarihlenen pişmiş topraktan yapılmış büyük boyutlu "Çeç tipi" içerisinde değerlendirilen mühürler üzerinde yoğun olarak uygulanmıştır. Çeç mühür tipi, tarımsal etkinliklerde simgesel işlevli kullanılan, kurumsal veya özel şahıs mühürleri olarak tanımlanmaktadır⁷⁵⁰.

V. 2. 1. 2. Spiral (M 2)

Tek merkezden başlayıp spiral biçimde kıvrılarak "S" biçimli sarmal bir bezemenin birleştirilmesiyle oluşturulan bu motif bir *girdap* görünümündedir. Spiral motif, mühür baskı yüzeyinin tamamını kaplayan tek yönlü veya çift yönlü biçimde uygulanması yanında dörtlü spiral motif olarak da karşımıza çıkmaktadır. Spiral motifin uygulandığı mühürlerin baskı yüzeyleri değişkenlik göstermekte ve damga mühürler dışında silindir mühürler üzerinde de görülebilmektedir. Batı Anadolu'da tekli spiral motifin en erken örnekleri Neolitik dönemde görülmektedir.

Neolitik: Ege Gübre (Kat.No.40), Bademağacı (Kat.No.35) Ulucak (Kat. No.4) Yeşilova (Kat.No.36) ve Çakallar Tepesi (Kat.No.2) Neolitik yerleşimlerinden ele geçen mühürler üzerinde spiral bezeme görülmektedir.

⁷⁴⁰ Lichter 2005, Fig.3/4,7,10,14.

⁷⁴¹ Goldman 1956, Fig. 392-17.

⁷⁴² Tuna vd. 2012, 75.

⁷⁴³ Temizer 1954, Res.12-c.

⁷⁴⁴ von Der Osten 1937, Res. 258, e701, e25, e440, d147, c2533.

⁷⁴⁵ Temizer 1954.

⁷⁴⁶ Koşay 1976, Lev. 69.353.

⁷⁴⁷ Schmidt 2002, Taf. 84-1316.

⁷⁴⁸ Özdemir ve Özdemir 2020, Foto.3; Şek.3.

⁷⁴⁹ Kökten 1945, 485.

⁷⁵⁰ Kökten 1947, 237; Tekin 2017, 233; Frangipane 2003, 60.

Erken Tunç Çağı: Hacılar Büyük Höyük (ETÇ II) pişmiş topraktan yapılmış bir damga mühür üzerinde (Kat.No.159), Karataş-Semayük ETÇ I evresine tarihlendirilmiş bir mühür üzerinde (Kat.No.176) ve Troya’da ETÇ dönemine tarihlenen seramik kap parçası üzerinde (Kat.No.424) mühür baskısı olarak uygulanmıştır⁷⁵¹.

Orta Tunç Çağı: Troya’dan ETÇ III/OTÇ (Kat.No.292) geçiş dönemine tarihlendirilen silindir-damga mühür tipindeki mührün damga yüzünde çift spiral motifi biçiminde uygulanmıştır⁷⁵². İç Batı Anadolu’da Seyitömer yerleşiminden (Kat.No.271) OTÇ tarihlendirilen çekiç kulplu damga mührün baskı yüzeyinde çift spiralli çerçeve bant oluşturulmuştur⁷⁵³. Yine aynı merkezden ele geçen *skarabe* biçimli OTÇ tarihlendirilen damga mühür üzerinde (Kat.No.279) çift spiralli motif yer alır⁷⁵⁴. Seyitömer disk biçimli metal mührün baskı yüzeyinde (Kat.No.267) spiral örgü biçiminde çerçeve bant yer almaktadır⁷⁵⁵. İzmir bölgesinde Çeşme-Bağlararası⁷⁵⁶ yerleşiminde (Kat.No.265) OTÇ II A tabakasından ele geçen kısa silindirik biçimli damga mührün baskı yüzeyinin ortasında dört adet spiral motif yer almaktadır. Milet’ten (Kat.No.393) OTÇ (Orta Minos IB-II) dönemine tarihlendirilen kil bulla üzerinde çift spiralli motif işlenmiştir⁷⁵⁷.

Geç Tunç Çağı: Beycesultan’da (Kat.No.307) OTÇ/GTÇ geçiş dönemine tarihlendirilmiş çekiç başlı tutamaklı mührün baskı yüzeyinde dörtlü spiral motifi⁷⁵⁸ ; GTÇ dönemine tarihlendirilen bulla üzerinde (Kat.No.403) spiral örgü bant biçiminde işlenmiştir⁷⁵⁹. Panaztepe’de (Kat.No.341) GTÇ dönemine tarihlenen mühürlü bronz bilezik üzerinde çift spiralli motiflerden çerçeve bir bant oluşturulmuştur⁷⁶⁰.

Batı Anadolu dışında üzerinde spiral motif taşıyan benzer mühür örnekleri; Marmara Bölgesi’nde Aşağı Pınar’dan⁷⁶¹ Erken Neolitik Dönem’e tarihlenen mühür üzerinde görülmektedir. Balkan Bölgesi Bulgaristan’da⁷⁶² Geç Neolitik ve Kalkolitik

⁷⁵¹ Schliemann 1881, Fig.482-483.

⁷⁵² Blegen 1935, AJA, Vol. 39, Fig.24, no.4;1953, Fig.296, 304.

⁷⁵³ Bilgen 2015, 113, Fig.130.

⁷⁵⁴ Age. 114, Fig.131.

⁷⁵⁵ Age. 115, Fig.132.

⁷⁵⁶ Şahoğlu 2012, 89, Res.5; Şahoğlu 2007, 310; Erkanal ve Keskin 2009, 99, Tab.1.

⁷⁵⁷ Greaves ve Niemeier 2002, 46; Niemeier 2005, Col.Pl.9.

⁷⁵⁸ Mellaart ve Murray 1995, Fig.O41-343.

⁷⁵⁹ Mellaart ve Murray, 1995, Fig.O.20, 209.

⁷⁶⁰ Erkanal-Öktü 2000, 71, Abb.3.

⁷⁶¹ Özdoğan 2016, Res.13.

⁷⁶² Makkay 2005, Pl.21, 23,26.

Dönem konik biçimli damga mühürleri üzerinde spiral motifler yaygın olarak kullanılmıştır.

Orta Anadolu’da Konya-Karahöyük⁷⁶³ (MÖ. 2.Binyıl) mühür ve baskıları üzerinde, Alaca Höyük⁷⁶⁴ Eski Hitit katından bir bulla üzerinde görülür. Ahlatlıbel⁷⁶⁵, Doğu Anadolu’da, Norşuntepe⁷⁶⁶, Pulur-Sakyol⁷⁶⁷, Aşvan Kale, Han İbrahim Şah⁷⁶⁸, Kars’ta Azat Höyük⁷⁶⁹ ETÇ yerleşimlerinden ele geçen spiral motifli örnekler *çeç tipi* damga mühürler olarak tanımlanmıştır⁷⁷⁰. Bu motif mühürler dışında, Doğu Anadolu’da, Arslantepe’de (VI B) tabakasından bulunmuş bir mühür baskısı üzerinde karşımıza çıkmaktadır⁷⁷¹. Amik Ovasında, Tell-el Cudeyde’de dörtlü spiral motifli damga mühürler yanında silindir mühürler üzerinde de görülmektedir.

Anadolu dışında, Kuzey Suriye’de Tell Brak ve Jebel-Aruda’da ele geçen ve Cemdet-Nasr dönemine tarihlenen örneklerde bu motif, kaplar üzerine basılmış hem silindir hem de damga mühür baskılarında görülmektedir⁷⁷². İran Susa’da ele geçen benzer baskı örnekleri MÖ. 3. Binyıla tarihlenmiştir⁷⁷³. Kuzey Suriye ve Anadolu’da MÖ. 4. Binyıl sonu/3. Binyıl başlarında taşınabilir *amulet* biçimli mühürler üzerinde yoğun olarak kullanılmış olan bu motif “*su*” olgusu ile ilişkilendirilmiştir⁷⁷⁴.

Ege’de Kıta Yunanistan’da ele geçen benzer örnekler, Lerna’da, Ayia İrini/Keos, Girit’te Archanes ve Platanos’da seramik kap parçaları üzerinde dörtlü spiral motifli damga mühür baskıları uygulanmıştır⁷⁷⁵. Phaistos sarayında çok sayıda ele geçmiş baskılar üzerindeki spiral bezeme motifleri, Orta Anadolu’da Konya-Karahöyük baskıları ile yakın benzerlikler gösterir⁷⁷⁶. Kıta Yunanistan’da Tiryns’te, Kiklad

⁷⁶³ Alp 1994, 211-213.

⁷⁶⁴ Çınaroğlu ve Çelik 2020, 153, Res.82.

⁷⁶⁵ Koşay 1934, 71- 72.

⁷⁶⁶ Schmidt 2002, Taf.84-1310-1317.

⁷⁶⁷ Koşay 1976, Lev.69.360, 88.370.

⁷⁶⁸ Ertem 1982, Lev.28.266.

⁷⁶⁹ Kökten 1944, 668, Lev. XCIV.

⁷⁷⁰ Koşay 1976, Lev.115, 72-33, 72-6.

⁷⁷¹ Palmieri 1981, 117, Fig.2; 107, Fig.3.

⁷⁷² Mallowan 1947, Lev. XIX/15; XXIV/8; Van Driel 1983, 53, No.35.

⁷⁷³ Amiet 1972, No 1023.

⁷⁷⁴ Maxwell-Hyslop 1989, 214; Amiet 1980, Pl.123.

⁷⁷⁵ Aruz 2008, 29-30, Fig.13, 14, 29.

⁷⁷⁶ Weingarten 1990, Fig.4.

adalarında, Amorgos-Vouni ve Melos'da ele geçen spiral motifli silindir mühür baskıları Erken Tunç Çağı II dönemine tarihlendirilmiştir⁷⁷⁷.

V. 2. 1. 3. Haç/Artı işareti (M 3)

Birbirini tam ortadaki merkezi bir noktadan kesen iki çizgi hattından oluşan haç motifi, “+” işareti olarak da tanımlanır. Batı Anadolu'da bu motifin en erken örnekleri Neolitik Dönem'de görülmektedir. Kalkolitik dönemde de kullanılmaya devam eden bu motif, M.Ö. 3. Binyıl'a ait mühür ve mühür baskıları üzerinde yoğun olarak kullanılmıştır. Daire, dörtgen ve oval biçimli baskı yüzeyine sahip mühürlerde görülmektedir. Haç motifi, bazen baskı yüzeylerinin merkezinde ana motif olarak uygulanmıştır. Bazen de mührün merkezinde yer alan haç motifinin kolları arasında kalan alanlar farklı motiflerle doldurulmuştur.

Neolitik: Bademağacı (Kat.No.28) örneğinin baskı yüzeyi merkezine yerleştirilmiş haç motifi kollarının arasında kalan alanlar açılı biçimli çizgisel bezemelerle doldurulmuştur.

Kalkolitik: Suluin Mağarası (Kat.No.47) örneğinin baskı yüzeyi merkezindeki haç motifi kollarının arasında kalan alanlar baskı nokta biçimli bezemelerle doldurulmuştur.

Erken Tunç Çağı: Aphrodisias (Kat.No.177), Bademağacı (Kat.No.60, 64, 98, 108, 112, 170-171, 180, 184-185), Hacılar Büyük Höyük (Kat.No.68, 173, 189), Höyüktepe (Kat.No.116), Karain Mağarası (Kat.No.170), Karataş-Semayük (Kat.No.148, 155, 196), Kusura (Kat.No.198), Küllüoba (Kat.No.78, 80, 161, 201), Laodikeia-Kandilkırı (Kat.No. 221), Troya (Kat.No.83, 85, 87), Yassitepe (Kat.No.163), Poliochni (Kat.No.144, 218), Thermi (Kat.No.162) yerleşimlerinden ele geçmiştir.

Orta Tunç Çağı: Bademağacı (Kat.No.259), Demircihöyük (Kat.No.260), Liman Tepe (Kat.No.258), Seyitömer (Kat.No.252, 264) örnekleriyle temsil edilir.

Geç Tunç Çağı: Panaztepe (Kat.No.298, 317) örneklerinde çift çizgili haç motifleri görülmektedir.

Benzer örnekler Orta Anadolu'da Konya-Karahöyük⁷⁷⁸, Kuşluca/Beyşehir⁷⁷⁹, Maşat Höyük⁷⁸⁰, Alaca Höyük⁷⁸¹ ve Alishar'da⁷⁸², Ankara yakınındaki Ahlatlıbel⁷⁸³,

⁷⁷⁷ Age. 30, Fig.30-33.

⁷⁷⁸ Alp 1994, 129-131, Lev.17/39.

⁷⁷⁹ Çokbanker 1974, Res.13.

⁷⁸⁰ Emre 1996, 15, 41 Fig. 61.

⁷⁸¹ Koşay 1951, Lev. CVIII: Res.3; Çınaroğlu ve Çelik 2010, Lev.LXI-b.

Karaoğlan⁷⁸⁴, Koçumbeli⁷⁸⁵ ve Etiyokuşu'nda⁷⁸⁶, güneyde Tarsus-Gözlükule⁷⁸⁷ ve Tell-el Cudeyde'de⁷⁸⁸, Doğu Anadolu'da Tepecik⁷⁸⁹ yerleşimlerinde ele geçmiştir. Erken Tunç Çağı'ndan sonraki geç dönem örnekleri Alaca Höyük ve Kültepe-Kaniş Ib⁷⁹⁰ katından ele geçen mühürler üzerinde görülmektedir.

Boğazköy'den bulunmuş bir mühür baskısının dış konturları Malta haçı biçiminde yapılmıştır. II. Murşili dönemine tarihlenen baskıdaki mührün metalden yapılmış olabileceği belirtilmiştir. Krallara özgü bir mühür biçimi olarak kısa bir süre kullanılmış olmalıdır. İki taraflı mühür yüzeyinde toplam on baskı alanına sahip mührün baskı yüzeylerinde geçmiş dönem kral ve kraliçelerin isimleri hiyeroglif yazıt biçiminde belirtilmiştir⁷⁹¹.

Ege'de Kıta Yunanistan'da Tiryns'ten⁷⁹² EH II evresi damga mühürlerinde, Girit'te EM-OM⁷⁹³ dönemi mühür ve baskıları üzerinde haç motifi yoğun olarak görülmektedir.

V. 2. 1. 4. Swastika/gamalı haç (M 4)

Haç veya “+” işaretinin dört kolundaki uçları dik olarak kesen eşit çizgilerin eklenmesiyle (Gama işareti 卐 veya 卐) oluşturulmuştur. Bazı örneklerde gamalı haç kollarının uçları farklı yönlerde olabilmektedir. Haç kolları arasında çeşitli geometrik bezemeler eklenmiş olan örnekler de vardır. Baskı yüzeyi daire ve dörtgen biçimli mühürler üzerinde görülmektedir.

Batı Anadolu'da, en erken örnek Bademağacı (Kat.No.29) Neolitik tabakadan ele geçmiştir.

Bademağacı (Kat.No.186), Beycesultan (Kat.No.204), Çiledir Höyük (Kat.No.188), Hacılar Büyük Höyük (Kat.No.66), Höyüktepe (Kat.No.114) ve Küllüoba (Kat.No.137) yerleşimlerinden ele geçen örnekler ETÇ'na tarihlenir.

⁷⁸² von der Osten 1937, Fig 186.

⁷⁸³ Koşay 1934, 71-72.

⁷⁸⁴ Özgüç 1987, Res. 13 a-b.

⁷⁸⁵ Tuna 2012, 73.

⁷⁸⁶ Kansu 1940, 86-89.

⁷⁸⁷ Goldman 1956, Fig. 396-1.

⁷⁸⁸ Braidwood ve Braidwood 1960, Fig. 253-5.

⁷⁸⁹ Esin 1972, Lev. 109: 3, 4 .

⁷⁹⁰ Özgüç 1968, Lev. XXXIX: 3, 4.; Özgüç 1968: 9.

⁷⁹¹ Alparslan ve Dinçol 2013, Fig.9; Dinçol ve Dinçol 1993, 87-106.

⁷⁹² Krzyszkowska 2005, 39, Fig. 54a-b.

⁷⁹³ Aruz 2008, 31, Fig. 39-40.

Batı Anadolu’da mühürler dışında bu motife Troya’dan ele geçen ağırşaklar ve kurşun figürin üzerinde rastlanır⁷⁹⁴. Karataş-Semayük’ten kap parçaları üzerinde çizi bezeme olarak karşımıza çıkar⁷⁹⁵.

Batı Anadolu dışında bu motif Çatal Höyük⁷⁹⁶ Neolitik Dönem tabakasından ele geçen bir mühür üzerinde görülmektedir.

Ankara yakınındaki Ahlatlıbel⁷⁹⁷ ve Karaoğlan⁷⁹⁸ ETÇ II-III dönemi yerleşimlerinden ele geçen mühürler üzerinde görülmektedir. Orta Anadolu’da Kültepe-Kaniş⁷⁹⁹ ETÇ III dönemi *bulla* üzerinde görülmektedir. Alaca Höyük⁸⁰⁰ ETÇ dönemi stilinde yapılmış bronz mührün baskı yüzey biçimi gamalı haç biçimindedir. Alaca Höyük⁸⁰¹ krali mezarlardan bulunan altından yapılmış kolye uçları, bronzdan güneş kursu ve altından gaga ağızlı bir testinin üzerinde gamalı haç bezemeleri görülmektedir⁸⁰².

Alaca Höyük’te erken dönem kazılarında ele geçen OTÇ’na tarihlenen bıçak sapı üzerinde gamalı haç motifi işlenmiştir⁸⁰³.

Acemhöyük’te Koloni Çağı geç safhasından ele geçen tunçtan yapılmış damga mühür⁸⁰⁴ üzerinde ve tunç bir orak⁸⁰⁵ üzerinde çizi kazıma stilinde yapılmış gamalı haç motifleri yer alır. Resuloğlu⁸⁰⁶ mezarlığından bir küp mezara bırakılan eşyalar arasında kolye ucu niteliğinde kullanılmış swastika biçimli altın levhalar ele geçmiştir. Kaman-Kalehöyük⁸⁰⁷ yerleşiminden Koloni Çağı’na tarihlenen mührün baskı yüzeyinde swastika motifine rastlanmıştır. Boğazköy’de⁸⁰⁸ Hitit İmparatorluk Çağı’na tarihlendirilen kap parçaları üzerinde baskı olarak uygulanmıştır. Oymağaç Höyük⁸⁰⁹

⁷⁹⁴ Schmidt 1902, 5274-5283; Bilgi 2012, 324.

⁷⁹⁵ Mellink 1964, Taf.79, Fig.12-13.

⁷⁹⁶ Türkcan 1997.

⁷⁹⁷ Koşay 1934, 70

⁷⁹⁸ Alkım, 1968, 121; Arık, 1994, 40; Özgüç 1987, Res.4/a-b

⁷⁹⁹ Özgüç 2005:12; Öztürk 2019, 57-58, Fig.12:1-2.

⁸⁰⁰ Çınaroğlu ve Çelik 2010, Fig. 65.4.

⁸⁰¹ Koşay 1951, 71; Arık 1937.

⁸⁰² Toker 1992, 32, 2.

⁸⁰³ Koşay, 1941: 6.

⁸⁰⁴ Öztan, 2009, 237

⁸⁰⁵ Öztan ve Arvuckle, 2010, 218.

⁸⁰⁶ Yıldırım ve Ediz 2008, 447, Res.11.

⁸⁰⁷ Omura 2006, 27.

⁸⁰⁸ Seidl 1972, 80.

⁸⁰⁹ Czichon ve Yılmaz, 2014, 340.

Hitit İmparatorluk Çağı, IV. tabakadan ele geçen damga mühür üzerinde, Alişar'da⁸¹⁰ ETÇ III dönemine tarihlendirilen taş eser üzerinde swastika motifi görülmektedir.

Doğu Anadolu'da Pulur-Sakyo⁸¹¹ yerleşiminden ele geçen swastika motifli damga mühür ETÇ II-III dönemine tarihlenir.

Ege'de Kıta Yunanistan'da swastika motifi, Lerna ve Laconia/Geraki'den ele geçen EH II-B dönemi mühür ve baskıları üzerinde görülmektedir⁸¹². Girit'te Myrtos'tan⁸¹³ ele geçen baskı örnekleri EM II dönemine tarihlenir.

Gamalı Haç "swastika" motifi bir devinim içindeki devamlılığı simgeleyen "güneş olgusu" ile ilişkilendirilir⁸¹⁴.

V. 2. 1. 5. Meander (M 5)

Köşeli çengel biçimli çizgi hatların bir sıra düzende iç içe geçirilmesiyle oluşturulmuştur. *Meander* ismi antik kaynaklarda *Maiandros* olarak bahsi geçen Menderes Nehri'nin zikzak yaparak kıvrılan akışından esinlenilerek kullanılan bir tanımlamadır. J. Mellaart⁸¹⁵ çalışmalarında Çatal Höyük ve Hacılar mühürleri üzerindeki bezeme düzenini tanımlamak için "*pseudo meander*" terimini kullanmıştır.

Batı Anadolu'da Bademağacı (Kat.No.30), Höyücek (Kat.No.31-32) yerleşimden Neolitik Dönem, Hacılar'da (Kat.No.50-51) Erken Kalkolitik Dönem mühürleri üzerinde görülür.

Batı Anadolu dışında bu motif Çatal Höyük'te⁸¹⁶ mühür ve duvar resimleri üzerinde karşımıza çıkmaktadır. Canhasan I⁸¹⁷ yerleşiminden bir duvar parçası ve seramik kaplar üzerinde görülmektedir. Balkan Bölgesinde Erken ve Geç Neolitik Dönem mühürlerinde *meander* motiflerinin merkezini oluşturan alanlara nokta motifleri ilave edilmiştir⁸¹⁸.

V. 2. 1. 6. Labirent (M 6)

Mühürler üzerinde derin oyuklar biçiminde düz, dalgalı veya köşeli çizgi hatlarının birbirlerinin içine dolanarak geçmesiyle oluşturulmuş karmaşık bir koridor veya geçit görünümü veren motif biçimidir. Aynı motif bazı mühürler üzerinde düz

⁸¹⁰ von Der Osten ve Schmidt, 1932, 97.

⁸¹¹ Koşay 1976, 70.

⁸¹² Weingarten 1997, Fig.4

⁸¹³ Aruz 2008, 28-29, Fig.23-24, 28.

⁸¹⁴ Gonnet-Bağana 1967, 174.

⁸¹⁵ Mellaart 1964, 96-98.

⁸¹⁶ Türkcan 1997, No.4, 6-11, 20.

⁸¹⁷ French 1962, Pl. II, Fig.9-4.

⁸¹⁸ Makkay 1984.

kazıma çizgiler biçiminde işlenmiştir. Mühürlerin baskı yüzeyinin tamamını kaplayacak biçimde düzenlenen bu bezeme, daire ve dörtgen biçimli baskı yüzeyine sahip mühürler üzerinde görülür.

Batı Anadolu’da Bademağacı (Kat.No.38), Yeşilova (Kat.No.7, 21) ve Ulucak (Kat.No.20) Neolitik tabakalarından, Hacılar (Kat.No.49) Erken Kalkolitik Dönem tabakalarından ele geçen örneklerle temsil edilir.

Ege’de en yakın paralelleri, Kıta Yunanistan’da Thessaly bölgesinde Sesklo, Achilleion, Argissa’da Tsani Magoula ve Zerelia yerleşimlerinden ele geçen Erken Neolitik Dönem mühürleri üzerinde görülmektedir⁸¹⁹.

Güney Anadolu’da Tarsus-Gözlükule’den⁸²⁰ ETÇ II dönemi dörtgen baskı yüzeyli mühür üzerinde linear stilde labirent motifini andıran bezeme yer alır.

V. 2. 1. 7. Anafor (M 7)

Anafor motifi mührün baskı alanının merkezinden başlayan “S” biçimli dalga bant oluşturan çoklu sayıda kolların farklı yönlerle açılmasıyla oluşturulmuştur. Motif bir çark görünümündedir. Baskı yüzeyi daire ve köşeleri hafif yuvarlatılmış dörtgen biçimli mühürler üzerinde görülmektedir.

Batı Anadolu’daki mühürlerde bu motif ilk kez Erken Tunç Çağı’nda ortaya çıkmıştır. Bademağacı’ndan (Kat.No.62, 110) damga mühürler üzerinde, Karataş-Semayük (Kat.No.131) Heraion/Samos’tan (Kat.No.381) ETÇ II dönemine ait kap parçası üzerindeki mühür baskısında görülmektedir.

Batı Anadolu dışında Ankara, Çayyolu Höyük⁸²¹, Koçumbeli⁸²², Karaoğlan⁸²³ ETÇ II-III tabakalarından bulunmuş mühürler üzerinde yer alır. Orta Anadolu’da Konya-Karahöyük⁸²⁴ MÖ. 2. Binyıl tabakalarından mühür baskıları üzerinde görülür. Doğu Anadolu’da Pulur-Sakyol⁸²⁵, Norşuntepe⁸²⁶, Tepecik⁸²⁷ ve Korucutepe⁸²⁸ ETÇ dönemi örneklerinde dört, altı ve sekiz kollu anafor motifi çeşitlemeleri yapılmıştır.

⁸¹⁹ Budja 2003, 122, Fig. 6; Budja 2004, 75, Fig. 24; Perlès 2001, 253, Fig.11.6; Prijatelj 2007, Fig. 3, 11, 19, 21.

⁸²⁰ Goldman 1956, Fig.392-11.

⁸²¹ Arslan 2012, 22.

⁸²² Tezcan 1966, Lev.XXXV; Tuna 2012, 15, şek.8.

⁸²³ Özgüç 1987, Res.18a-b.

⁸²⁴ Alp 1994, 143, Şek.255-257.

⁸²⁵ Koşay 1976, Lev. 88, no.365, 367-369

⁸²⁶ Schmidt 2002, Taf. 84, 1305-1309.

⁸²⁷ Esin 1970, Lev. 11, res.3.

⁸²⁸ Ertem 1988, Kat.no. 2-4.

Ege’de Kiklad adalarında ETÇ, (Geç Kiklad II) dönemine tarihlenen Markiani/Amorgos’tan bir mühür baskısı üzerinde görülmektedir⁸²⁹.

V. 2. 1. 8. Çapraz Bant/Çarpı işareti (M 8)

Bu motif hem daire hem de dörtgen biçimli baskı yüzeyli mühürler üzerinde görülmektedir.

Erken Tunç Çağı: Bademağacı (Kat.No.179, 181-182 Höyüktepe (Kat.No.195), Karataş-Semayük (Kat.No.175-176), Kusura (Kat.No.199-200), Seyitömer (Kat.No.156) ETÇ tabakalarından ele geçen örneklerle temsil edilir.

ETÇ’na ait, Boz Höyük’ten (Kat.No.371) ele geçen *bulla* üzerindeki mühür baskılarından biri üzerinde çapraz bant bezeme görülmektedir. Seyitömer taştan metal döküm kalıbındaki (Kat.No.426) dörtgen baskı yüzeyli mühür negatifleri üzerinde çapraz bant motifi yer alır.

Orta Tunç Çağı: Kusura (Kat.No.275)

Geç Tunç Çağı: Panaztepe (Kat.No.347, 349).

Batı Anadolu dışında Orta Anadolu Kültepe-Kaniş’ten⁸³⁰ ETÇ III safhasına tarihlendirilen bronz mühür ve mühür baskıları üzerinde, Alişar⁸³¹ ETÇ mühürlerinde ve Titiş⁸³² döküm kalıbı üzerindeki negatif mühür baskısı üzerinde görülmektedir.

V. 2. 1. 9. Şevron/İç içe aç (M 9)

İç içe geçirilmiş “V” biçimli aç hatlarından oluşturulmuş şevron motifi, genelde mühür baskı yüzeyinin tamamını kaplayan ikili veya dörtlü simetrik bir düzenleme biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Genelde baskı yüzeyinin merkezine yerleştirilen haç/+ şeklinin yan kolları arasında açık uçları merkezden dışarıya doğru yönelen aç motifidir. Bazı örneklerde ana motifin yan alanlarında tamamlayıcı bezeme olarak kullanılmıştır. Daire ve dörtgen biçimli baskı yüzeyli mühürler üzerinde görülür.

Neolitik: Şevron motifi Bademağacı (Kat.No.28) ve Çakırbeyli-Küçüktepe’den (Kat.No.34) ele geçen mühürler üzerinde görülmektedir.

Erken Tunç Çağı: Bademağacı, ETÇ II, (Kat.No.61, 93-94, 97, 99-101, 106, 113, 158, 172, 183); Hacılar Büyük Höyük, ETÇ I ve II (Kat.No.68, 174, 189, 207, 213); Höyüktepe, ETÇ II (Kat.No.117, 234); Kanlıtepe/Burdur, ETÇ (Kat.No.119); Karain Mağarası, ETÇ, (Kat.No.121); Karataş- Semayük, ETÇ II (Kat.No.72-74, 76,

⁸²⁹ CMS VS3, no.047.

⁸³⁰ Öztürk 2019, Lev. 9, 2; Lev. 10, 1-2.

⁸³¹ Schmidt 1932, Fig. 64; von der Osten 1937, Fig. 186.

⁸³² Aruz ve Wallenfels 2003, 257, Fig. 163b.

125-126, 128, 196); Kusura, ETÇ II (Kat.No.135, 210, 275); Küllüoba (Kat.No.201), Lagina-Kumyer Mevkii (Kat.No.164), Laodikeia/Kandilkırı, ETÇ III geç (Kat.No.81); Doğu Ege’de Poliochni/Lemnos, ETÇ II (Kat.No.144, 218), Seyitömer (Kat.No.167) yerleşimlerinde ele geçen mühürler üzerinde görülmektedir.

Orta Tunç Çağı: Bademağacı (Kat.No.259).

Geç Tunç Çağı: Panaztepe (Kat.No.347, 349)

Mühür Baskısı: Karataş-Semayük (Kat.No.376), Poliochni/Lemnos (Kat.No.388, 390), Troya’dan (Kat.No.378) ETÇ’na tarihlenen seramik bir kap parçaları üzerine basılmış mühürlerin baskı yüzeyinde şevron motifi işlenmiştir. Afyon Boz Höyük bullası (Kat.No.371) üzerindeki mühür baskılarından bir tanesi üzerinde şevron motifi yer alır.

Küllüoba (Kat.No.425) ve Seyitömer (Kat.No.426) höyükten ele geçen ETÇ III dönemi taş metal döküm kalıpları üzerindeki negatif mühürlerde iç içe açılardan oluşturulmuş şevron bezeme görülür.

Batı Anadolu Bademağacı, Laodikeia-Kandilkırı ve Poliochni metal mühürleri Küllüoba ve Seyitömer’de ele geçen bu tarz metal döküm işlevli taş kalıplardan üretilmiş olmalıdır. Taş kalıplar üzerinde mühürler dışında figürin ve çeşitli süs eşyalarının negatif baskıları da yer alır. Dünyanın çeşitli müzelerinde ve özel koleksiyonlarda yer alan ETÇ III dönemine tarihlenen taştan kurşun döküm kalıpları üzerinde Batı Anadolu mühürlerinde görülen benzer şevron motifli mühürler kazınmıştır. British Müzesi’nde Abu-Habba/Sippar⁸³³, Louvre Müzesi’nde Akhisar-Thyateira⁸³⁴ kalıbı, Lipchitz⁸³⁵ ve İzmir⁸³⁶ çıkışlı olduğu belirtilen kalıplar üzerinde kare baskı yüzeyine sahip mühürler yer alır. Güneyde Urfa’da ele geçen Titriş⁸³⁷ kalıbı ETÇ III geç safhasına tarihlenir.

Kurşun döküm taş kalıpların taşınabilir nitelikte olması, büyük olasılıkla yerel veya bölge dışından gelen metal işçiliğinde uzman zanaatkarlar tarafından taşınmış olmalıdır. Gezgin metal ustalarının gittikleri yerlerde müşterilerin tercihlerine göre yaptıkları üretimi bir tür ticari aktivite olarak değerlendirebiliriz. Mühürler üzerindeki bu motifin farklı coğrafyalarda geniş bir alana bu şekilde dağılarak yayılmış

⁸³³ Opitz 1933, 189-192.

⁸³⁴ Emre1971, Lev.III-1.

⁸³⁵ Emre 1971, Lev. I, 2.

⁸³⁶ Emre 1971, Lev.I-3.

⁸³⁷ Matney-Algaze-Pittman 1997, Fig. 19.

olabileceğini düşünebiliriz⁸³⁸. Anadolu’da bu dağılımı destekleyen çok sayıda mühür örnekleri hem metalden hem de pişmiş topraktan üretilmiştir.

İç içe açılı bezemeli mühürler çoğunlukla metal mühürler üzerinde görülmektedir. Batı Anadolu dışında benzer örnekler, Orta Anadolu’da Ankara-Dikmen Höyük⁸³⁹, Alaca Höyük⁸⁴⁰, Alishar⁸⁴¹, Güney Anadolu’da Tarsus-Gözlükule⁸⁴² (ETÇ II), Mersin-Yümüktepe⁸⁴³ XVII. Tabakadan Soloi-Pompeipolis’de⁸⁴⁴ ETÇ safhalarında ele geçmiştir.

Pişmiş topraktan üretilmiş benzer örnekler Orta Anadolu’da Çukurkent⁸⁴⁵, Ahlatlıbel⁸⁴⁶, Etiyokuşu⁸⁴⁷, Karaoğlan⁸⁴⁸, Alishar⁸⁴⁹ (12-13. Tabaka), güneyde Tarsus-Gözlükule⁸⁵⁰ (ETÇ II ve OTÇ), doğuda Arslantepe⁸⁵¹ (VI. tabaka) ve Tepecik⁸⁵² (ETÇ II) yerleşimlerinden ele geçmiştir.

Kültepe-Kaniş’ten⁸⁵³ ele geçen ETÇ II-III safhalarına ait mühür ve baskı örnekleri üzerinde görülür. Kültepe-Kaniş silindir mühürlerinde *astral* semboller içinde görülmektedir. Konya-Karahöyük’te⁸⁵⁴ Koloni Çağı ve Hitit Dönemi mühür baskıları üzerinde görülmektedir. Boğazköy⁸⁵⁵ Hitit dolgusundan çıkarılan bronz pendentif biçimindeki mühür üzerinde görülür.

Kuzey Suriye’de Tell Brak’tan⁸⁵⁶ çift baskı yüzeyli *tabloid* mühürler üzerinde

⁸³⁸ Canby 1965, 52, Pl. IX, Pl.X.

⁸³⁹ Özgüç 1945, Fig.2.

⁸⁴⁰ Güterbock 1966, Pl.32-f 82

⁸⁴¹ von der Osten 1937, Fig.87-c576.

⁸⁴² Goldman 1956, Fig.392-15.

⁸⁴³ Garstang 1953, Fig.70.

⁸⁴⁴ Bittel 1940, Pl.VIS-3394.

⁸⁴⁵ Mellaart 1954, 184, 91

⁸⁴⁶ Koşay 1934, 71, Abb.30

⁸⁴⁷ Kansu 1940, Fig.78-79

⁸⁴⁸ Alkım 1968, Fig.58

⁸⁴⁹ Osten 1937, Fig.87/c 481, e1909

⁸⁵⁰ Goldman 1956, Fig.392-7, 393-27.

⁸⁵¹ Palmieri 1969, Fig.30-2.

⁸⁵² Esin 1972, Pl.109, 3-4.

⁸⁵³ Öztürk 2019, Lev.11, no.1-2.

⁸⁵⁴ Alp 1994, 200, Şek.146-147.

⁸⁵⁵ Boehmer 1972, Fig.17a, Pl. I-6.

⁸⁵⁶ Mallowan 1947, Pl.20: 31, 33-34.

görülmektedir. Erken dönem örnekleri Tepe Gawra⁸⁵⁷ (XI-XII. tabaka) ve Susa'dan⁸⁵⁸ (A evresi) ele geçen örnekler Ubaid Dönemine tarihlenir.

Ege'de Kıta Yunanistan Tsoungiza/Nemea'dan⁸⁵⁹ (EH II) kurşun mühür, Lerna ve Geraki/Lakonia'dan (EH-IIB dönemi) mühür baskıları üzerinde benzer motifler görülmektedir⁸⁶⁰. Kiklad adalarında Kapros/Amorgos'dan (D mezarı) silindir-damga biçimli mühür üzerinde, Aplomata/Naksos⁸⁶¹ mezarlığından (ETÇ dönemi) Ayia İrini/Kea'da mühürler üzerinde ve Keros-Syros seramik kap parçaları üzerinde şevron motifli mühür baskıları uygulanmıştır⁸⁶².

V. 2. 1. 10. Zikzak (M 10)

Köşeli kırık çizgi hatlarının birbirlerine ters yönlü açılar yaparak art arda dizilmesiyle oluşturulmuş bir motiftir. Mühür baskı yüzey alanının tümüne uygulanmasının yanı sıra baskı yüzeyinin bir kısmında ayrı bir kompozisyon içinde de uygulandığı görülmektedir. Zikzak bezeme hem damga hem de silindir mühürler üzerinde görülmektedir.

Neolitik Dönem: Bademağacı (Kat.No.25), Coşkuntepe (Kat.No.24), Höyücek (Kat.No.23, 33).

Kalkolitik Dönem: Hacılar (Kat.No.52).

Erken Tunç Çağı: Hacılar Büyük Höyük (Kat.No.191), Troya (Kat.No.82).

Orta Tunç Çağı: Liman Tepe (Kat.No.251)

Geç Tunç Çağı: Panaztepe (Kat.No.329) damga mühür, Beycesultan silindir mühür (Kat.No.363) üzerinde yer alır.

Mühür Baskısı: Heraion/Samos'tan ETÇ'na ait kap parçaları üzerindeki silindir mühür baskılarında (Kat.No.382-383), Aphrodisias'tan GTÇ'na ait kap parçası üzerindeki damga baskıda (Kat.No.408) ve hilal biçimli ağırlık üzerindeki mühür baskısında (Kat.No.416) görülmektedir.

Batı Anadolu dışında zikzak motifi Marmara Bölgesi'nde Aşağı Pınar⁸⁶³ Neolitik yerleşiminden ele geçen mühürler üzerinde görülmektedir. Balkan Bölgesi ve Güneydoğu Avrupa Neolitik ve Erken Kalkolitik Dönem mühürleri üzerinde sıklıkla

⁸⁵⁷ Wickede 1990, Fig.34-7; Fig.253a-b

⁸⁵⁸ Wickede 1990, Fig.522-525.

⁸⁵⁹ Pullen 1994, Fig.1.

⁸⁶⁰ Weingarten vd.2002, Fig.16.

⁸⁶¹ Kontoleon 1990, 87, no.83.

⁸⁶² Aruz 2008, 23-24, Fig.6, 9, 10.

⁸⁶³ Özdoğan 2014, Res.6; Özdoğan 2015, Fig.3.9.4.

kullanılmıştır⁸⁶⁴.

Orta Anadolu'da Konya-Karahöyük⁸⁶⁵ mühür baskılarında zikzak bant çerçeve biçiminde görülür. Kültepe-Kaniş'te⁸⁶⁶ bir mühür baskısı üzerinde görülen örnek Koloni Çağı'na aittir.

V. 2. 1. 11. Kafes (M 11)

Birbirine paralel yatay ve dikey çizgi hatlarının kesişmesi ile oluşturulan bu motif, genelde baskı yüzeyinin tamamını kaplayacak şekilde veya bazı örneklerde ana motifin yanında tamamlayıcı bezeme olarak farklı kombinler halinde görülebilmektedir. Kafes motifi, daire, oval veya dörtgen biçimli baskı yüzeyli mühürler üzerinde görülmektedir.

Erken Tunç Çağı: Bademağacı, (Kat.No.102, 109, 178), Beycesultan (Kat.No.205), Çiledir (Kat.No.), Hacılar Büyük Höyük (Kat.No.189), Höyüktepe (Kat.No.193-194, 209), Karahisar/Denizli (Kat.No.120), Karataş-Semayük (Kat.No.160, 224), Küllüoba (Kat.No.211, 228), Liman Tepe (Kat.No.165), Troya (Kat.No.) ve Poliochni (Kat.No.202) yerleşimlerinden ele geçen ETÇ I ve II dönemine ait mühürler üzerinde görülmektedir.

Orta Tunç Çağı: Demircihöyük (Kat.No.263), Kusura (Kat.No.273) damaga mühürleri üzerinde yer alır.

Geç Tunç Çağı: Milet (Kat.No.346).

Batı Anadolu dışında benzer örnekler, Orta Anadolu'da, Alişar⁸⁶⁷ (ETÇ II-III), Alaca Höyük⁸⁶⁸ (ETÇ), Kuşluca/Beyşehir⁸⁶⁹ mühürleri üzerinde, Konya-Karahöyük'te⁸⁷⁰ (Hitit tabakaları) mühür baskıları üzerinde görülür.

Ankara yakınında Karaoğlan⁸⁷¹ (ETÇ-III), Koçumbeli⁸⁷² (ETÇ-II-III), Etiyokuşu⁸⁷³ (ETÇ-II-III), güneyde Tarsus-Gözlükule⁸⁷⁴ (ETÇ II ve ETÇ III) ve Tell el

⁸⁶⁴ Makkay 2005, Pl.10, 12, 15, 21.

⁸⁶⁵ Alp 1994, 87, no.5, 74, 182,185

⁸⁶⁶ Öztürk 2019, Lev.30-3

⁸⁶⁷ von der Osten 1937, Fig.186.

⁸⁶⁸ Çınaroğlu ve Çelik 2010, 136, Res.66.

⁸⁶⁹ Çokbanker 1974, 34, Res.13.

⁸⁷⁰ Alp 1994, 250, 392-394 Şek.266

⁸⁷¹ Özgüç 1987, Res.10 a-b.

⁸⁷² Tuna 2012, 76.

⁸⁷³ Özgüç 1941, 291.

⁸⁷⁴ Goldman 1956, Fig.392/16; Fig.393/18

Cudeyde⁸⁷⁵ (G evresi- ETÇ I), Tell Brak ve Habuba Kabira örneklerinde görülmektedir⁸⁷⁶.

Ege de Girit Agia Triada⁸⁷⁷ *tholos* mezardan in-situ olarak ele geçmiş örnekler üzerinde görülür.

V. 2. 1. 12. Eşkenar Dörtgen (M 12)

Baklava dilimi biçimindeki hücreler mühür baskı yüzeyinin tamamına uygulandığı gibi farklı kompozisyonlar içinde tamamlayıcı bir motif olarak da uygulanmıştır.

Neolitik: Bademağacı (Kat.No.27)

Kalkolitik: Hacılar (Kat.No.51)

Erken Tunç Çağı: Troya'dan (Kat.No.249) silindir-damga mühür üzerinde, Poliochni/Lemnos'ta (Kat.No.390) Methymna/Lemnos (Kat.No.385) kap parçası üzerindeki mühür baskısında görülür.

Orta Tunç Çağı: Troya (Kat.No.292).

Geç Tunç Çağı: Milet (Kat.No.346).

Ege Girit, Phaistos⁸⁷⁸ saray yapısından ele geçen OM IIB dönemi mühür baskıları üzerinde görülür. Agia Triada⁸⁷⁹ *tholos* mezardan ele geçen GM I-II dönemine tarihlenen mühürler üzerinde görülmektedir.

V. 2. 1. 13. Yay (M 13)

Mühür baskı yüzeyinde yay biçiminde eğik kıvrılmış linear hatların birbirine paralel biçimde dizilerek düzensiz sıralar oluşturduğu bezeme biçimidir. Bazı örneklerde iç içe geçen konsantrik düzenlemeler de yapılmıştır.

Neolitik: Bademağacı (Kat.No.27)

Erken Tunç Çağı: Bademağacı (Kat.No.169), Höyüktepe (Kat.No.154), Keçi Çayırı (Kat.No.133), Poliochni/Lemnos (Kat.No.89) damga mühürler üzerinde görülmektedir.

Orta Tunç Çağı: Demircihöyük (Kat.No.260)

Geç Tunç Çağı: Panaztepe (Kat.No.330)

⁸⁷⁵ Braidwood ve Braidwood, 1960, Fig. 253-1

⁸⁷⁶ Nunn 1999, 96-99, No.240, 241, 245.

⁸⁷⁷ Platon 1969, CMS II-1, no.026, no.027, no.030-03, no.033.

⁸⁷⁸ Platon 1969, CMS-HMs, no.824.

⁸⁷⁹ Platon 1969, CMS II-1, no.035, 046.

V. 2. 1. 14. Nokta (M 14)

Nokta bezeme mühür baskı yüzeyinin tamamını kapsayacak bir düzenleme içinde uygulanmış olduğu gibi bazı örneklerde ana motifin yanında doldurma motifi olarak da uygulanmıştır. Bir aletle çentik biçiminde yapılmış olanlar yanında derin oyuk biçiminde yapılmış olan örnekler de vardır.

Neolitik Dönem: Ulucak (Kat.No.16)

Kalkolitik Dönem: Suluin Mağarası (Kat.No.47)

Erken Tunç Çağı: Aphrodisias (Kat.No.91, 177, 222), Ayasuluk Tepesi (Kat.No.), Bademağacı (Kat.No.111), Hacılar Büyük Höyük (Kat.No.65, 189), Hacimusalar (Kat.No.157), Karataş-Semayük (Kat.No.74), Kaklık Mevkii (Kat.No.118), Keçi Çayırı (Kat.No.), Küllüoba (Kat.No.161), Troya (Kat.No.83, 86), Emporio/Chios (Kat.No.88), Poliochni/Lemnos (Kat.No.166) mühürleri üzerinde, Troya'dan (Kat.No.380) seramik kap parçası üzerindeki mühür baskılarında nokta bezeme görülmektedir.

Orta Tunç Çağı: Liman Tepe (Kat.No.258), Troya (Kat.No.253).

Geç Tunç Çağı: Pilavtepe (Kat.No.335), Troya (Kat.No.305, 340) Uluburun (Kat.No.325).

V. 2. 1. 15. Işın (M 15)

Mühür baskı yüzeyinin merkezindeki bir noktadan radyal biçimde açılan düzenli linear hatların tüm mühür yüzeyine uygulanmasıyla oluşturulmuş bir motiftir.

Batı Anadolu'da Neolitik Dönem Yeşilova'dan (Kat.No.17) bir örnekle temsil edilir. ETÇ'da Bademağacı (Kat.No.95), Hacimusalar (Kat.No.69), Karataş-Semayük (Kat.No.132), Troya (Kat.No.84, 249), Liman Tepe (Kat.No.140) ve Poliochni/Lesbos (Kat.No.166, 217) mühürlerinde yer alır.

Benzer motiflere Balkan Bölgesinde Bulgaristan⁸⁸⁰ Neolitik ve Erken Kalkolitik Dönem mühürleri üzerinde rastlanılmaktadır.

Orta Anadolu'da Ahlatlıbel⁸⁸¹ yerleşiminde ETÇ II ve II-III dönemi mühürleri üzerinde görülür.

Ege'de Kıta Yunanistan Lerna'dan⁸⁸² GH II dönemine tarihlenen mühür üzerinde, Girit'te Agia Triada'dan⁸⁸³ ele geçen mühür ve Phaistos⁸⁸⁴ saray yapısından ele geçen OM IIB dönemine tarihlenen baskılar üzerinde görülmektedir.

⁸⁸⁰ Makkay 2005, Pl.18, 20.

⁸⁸¹ Koşay 1934, 71-72.

⁸⁸² Pini 1970, CMS V, no.040.

⁸⁸³ Platon 1969, CMS II-1, no.097.

V. 2. 1. 16. Çizgisel/Linear (M 16)

Batı Anadolu mühürlerinde bu tür bezeme iki farklı kompozisyon halinde düzenlenmiştir. Birincisi belli bir kompozisyon düzeni göstermeyen kısa ve uzun kırık çizgilerin mühür baskı yüzeyine dağınık bir şekilde yerleştirilmesiyle oluşturulan bezemedir. Diğeri ise birbirine paralel uzun düz çizgi hatlarının mühür yüzeyine yatay veya dikey olarak yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Neolitik: Bademağacı (Kat.No.), Höyücek (Kat.No:19).

Kalkolitik: Bağbaşı (Kat.No.45), Suluin Mağarası (Kat.No.57-58), Hacılar (Kat.No.56).

Erken Tunç Çağı: Aphrodisias (Kat.No.), Ayasuluk Tepesi (Kat.No.92), Bademağacı (Kat.No.103-105, 145, 151, 168, 212, 219-221, 223, 229), Çiledir (Kat.No.225), Hacılar Büyük Höyük (Kat.No.65, 67, 146, 159), Hacimusalar (Kat.No.153), Höyüktepe (Kat.No.115, 147, 208), Kadıkalesi (Kat.No.71), Kaklık Mevkii (Kat.No.), Karataş-Semayük (Kat.No.75, 77, 122-124, 127, 129-130), Kızıl Höyük (Kat.No.134), Kusura (Kat.No.), Küllüoba (Kat.No.139, 228, 230), Şarhöyük (Kat.No.141), Yassitepe (Kat.No.226), Troya (Kat.No.235, 248), Emporio/Chios (Kat.No.143) mühürleri üzerinde görülmektedir.

Orta Tunç Çağı: Liman Tepe (Kat.No.257, 266), Troya (Kat.No.269) mühürleri üzerinde, baskı olarak Karahisar (Kat.No.400) hilal biçimli ağırlık üzerinde görülmektedir.

Geç Tunç Çağı: Ayasuluk Tepesi (Kat.No.344), Beycesultan (Kat.No.293), Liman Tepe (Kat.No.301), Milet (Kat.No.315), Panaztepe (Kat.No.318, 328, 331, 343) mühürleri üzerinde görülmektedir.

V. 2. 2. Bitkisel Bezeme

V. 2. 2. 1. Ağaç dalı/stilize yaprak (M 17)

Bu motif, mühür baskı yüzeyini iki eşit parçaya bölen dikey veya yatay biçimde yerleştirilmiş bir çizgi hattının her iki tarafında yer alan kısa ve birbirine paralel yatay çizgilerle oluşturulmuştur. Bazı örneklerde, stilize bir ağaç dalı biçiminde işlenmiştir.

Erken Tunç Çağı: Aphrodisias/Pekmeztepe ETÇ'na tarihlenen mühür üzerinde (Kat.No.90), stilize edilmiş bir bitkiyi andıran motif yer almaktadır. Bademağacı, ETÇ II (Kat.No.59, 96), Çiledir, ETÇ II, (Kat.No.188), Hacılar Büyük Höyük (Kat.No.190), Höyüktepe ETÇ II (Kat.No.215), Kusura ETÇ II (Kat.No.197), Küllüoba, ETÇ I, ETÇ II dönemi (Kat.No.79, 138, 227, 233) mühürleri üzerinde stilize edilmiş yaprak

⁸⁸⁴ Pini 1970, CMS II-5, No.070, 090.

motifleri görülmektedir.

Batı Anadolu dışında benzer motif örnekler, Orta Anadolu'da Alişar⁸⁸⁵ (ETÇ III) ve Kuşluca/Beyşehir⁸⁸⁶ (ETÇ II-III), Ankara yakınındaki Ahlatlıbel⁸⁸⁷ (ETÇ II-III) ve Karaoğlan⁸⁸⁸ (ETÇ) yerleşiminden ele geçen mühürler üzerinde görülmektedir.

Ege Girit'te Phaistos⁸⁸⁹, Agia Triada⁸⁹⁰ ve Apesokari'den⁸⁹¹, OM IA-GM III dönemine tarihlenen mühürler üzerinde görülür. Kuzey Doğu'da Micro Vouni/Samothrake⁸⁹² adasından ele geçen mühür üzerindeki bitki dalı motifi OM II grubu stil özelliğinde üretilmiştir.

V. 2. 2. 2. Floral/Rozet/Yonca Bezeme (M 18)⁸⁹³

Bu motif genelde daire biçimli baskı yüzeyine sahip mühürlerde uygulanmıştır. Çoklu sayıda şematize yaprak biçimli şekillerin dairesel dizilimi rozet çiçeğini andırmaktadır. Yapraklar kabartma biçiminde veya derin oyma noktalar halinde belirtilmiştir.

Neolitik: Bademağacı (Kat.No.11-12, 38) örnekleri rozet çiçeği biçimlidir. Ege Gübre (Kat.No.39-40) üç ve dört yapraklı yonca biçimli örneklerle temsil edilir. Yeşilova (Kat.No.18) baskı yüzeyinde çok yapraklı bir çiçek motifi görülür.

Kalkolitik: Hacılar (Kat.No.46) rozet çiçeği biçiminde düzenlenmiştir.

Erken Tunç Çağı: Karataş'tan (Kat.No.232) damga mühür üzerinde, Troya'dan (Kat.No.236) silindir mühür üzerinde çiçek motifleri yer alır.

Orta Tunç Çağı: Çeşme-Bağlararası (Kat.No.265) silindirik kesitli iki baskı yüzeyli mührün bir yüzünde rozet çiçeğine benzeyen motif yer alır.

Geç Tunç Çağı: Liman Tepe mühürleri üzerinde (Kat.No.311) dört yapraklı yonca, damla biçimli çok yapraklı bir çiçek (Kat.No.312, 334) yer alır. Panaztepe örneklerinde rozet çiçeği (Kat.No.319), damla yapraklı çiçek (Kat.No.316, 319) ve Panaztepe'den mühür baskısı olarak dört yapraklı yonca (Kat.No.415) motifleri görülmektedir.

⁸⁸⁵ Osten ,1937, Fig.186.

⁸⁸⁶ Çokbanker 1974, 34, Res.13

⁸⁸⁷ Koşay 1934, 71-72

⁸⁸⁸ Özgüç 1987, Res.20 a-b

⁸⁸⁹ Platon 1969 CMS II-1, no.424.

⁸⁹⁰ CMS II-I no.044.

⁸⁹¹ Müller Pini 2007, CMS III, 001.

⁸⁹² CMS V-S1B, No. 328.

⁸⁹³ Bkz. Baskı yüzeyi çiçek biçimli mühürler (Tip 1d) başlığında değerlendirilmiştir.

Ege’de benzer örnekler, Kıta Yunanistan’dan Tiryns⁸⁹⁴ örneği rozet çiçeği motifli mühürle baskılanmıştır. Girit’te Kamilari’den⁸⁹⁵ OM IIB dönemi taş damga mühür üzerinde rozet çiçeği motifi yer alır.

V. 2. 3. Figüratif Bezeme

V. 2. 3. 1. İnsan yüzü/Maske (M 19)

Batı Anadolu’da Beşik-Tepe’den (Kat.No.309) tek örne ele geçmiştir. Mührün baskı yüzeyinde bir insan yüzünü gösteren motif yer almaktadır. GTÇ’na tarihlenen bir küp mezardan ele geçen *Lentoid* biçimli mühür stil olarak Ege’de GH IIIA2 dönemi ile paralellik gösterir⁸⁹⁶. Beşik-Tepe mührünün Ege’den ithal edilmiş olabileceği belirtilmiştir.

Ege’de “maske” motifi olarak tanımlanan bu tür örneklerin insan yüzlü olan benzer örnekleri Girit’te Phaistos ve Kamilari’de bulunmuştur⁸⁹⁷. Orta Minos II ve III Dönemi *Lentoid* ve boncuk biçimli mühürler üzerinde sıklıkla karşımıza çıkan bu motif tipi “*talismanic group*” tılsım etkili amulet tipi mühürler grubunda değerlendirilir⁸⁹⁸.

Orta Anadolu’da, Koçumbeli⁸⁹⁹ yerleşiminden ele geçen ETÇ II-III safhasına ait damga mührün baskı yüzeyinde bir insan yüzü tasviri yer alır. Orta Anadolu Kültepe-Kaniş Koloni Çağı mühürleri üzerinde tanrısal figürlerin antropomorfik biçimde yansıtılması sıklıkla görülmektedir⁹⁰⁰. Koçumbeli mührü bu anlayışa öncüllük eden idol niteliğinde bir mühür olarak değerlendirilebilir. Alishar’da⁹⁰¹ Koloni Çağı’na tarihlenen kemik mühürler üzerinde benzer olarak maske biçimli insan yüzü tasvirleri yer almaktadır. Konya-Karahöyük’ten⁹⁰² mühür baskıları üzerinde insan yüzü ve maske olarak tanımlanmış örnekler vardır.

V. 2. 4. 2. İnsan figürlü (M 20)

Geç Tunç Çağı Panaztepe (Kat.No.327) mezarlık alanından mezar eşyası olarak ele geçen *Lentoid* biçimli damga mühür üzerinde stilize edilmiş bir insan figürü yer alır. Silindir mühürler üzerindeki insan figürleri Tip 2-Silindir Mühürler bölümünün Tip 2c alt başlığında incelenmiştir.

⁸⁹⁴ CMS I, No. 445.

⁸⁹⁵ Platon-Pini-Salies 1977, CMS II-2, no.005a.

⁸⁹⁶ Akyurt 1998, şek.18-j; Korfmann 1986, şek.13-3.

⁸⁹⁷ Fiandra 2009, CMS VI, No.209; CMS V, Fig.5a-b, d.

⁸⁹⁸ Onassoglou 1995, 186.

⁸⁹⁹ Tuna vd. 2012, 71.

⁹⁰⁰ Özgüç 1987, 27; Kulaçoğlu 1992.

⁹⁰¹ von der Osten 1937, Fig.249, b1045, b2102, b2240.

⁹⁰² Alp 1994, 152, no.1-6.

V. 2. 4. 3. Hayvan figürlü (M 21)

Erken Tunç Çağı: Karataş-Semayük (Kat.No.129) mührün baskı yüzeyi haç/artı motifliyle dört eşit alana bölünmüştür. Haç kolları arasında kalan bir alanda linear stilde yapılmış stilize edilmiş boynuzlu bir hayvana benzeyen (keçi?) figür yer alır. Hacimusalar (Kat.No.70) mührü üzerinde linear stilde keçi tasviri yer alır. Seyitömer (Kat.No.238-247) silindir mührüleri üzerindeki sahnelerde hayvan sıraları yer alır. Poliochni (Kat.No.250) silindir-damga mührü üzerindeki sahnede dört ayaklı hayvan motifleri dağınık bir düzende gösterilmiştir. *Orta Tunç Çağı:* Milet (Kat.No.261), Seyitömer (Kat.No.288) silindir mühür üzerindeki sahnede doğal bir ortamda bitkiler ve hayvan figürleriyle bezeme yapılmıştır. Troya (Kat.No.272) damga mühür üzerinde keçi, Troya (Kat.No.268) disk biçimli damga mühür üzerinde akrep ve antilop figürü yer alır. *Geç Tunç Çağı:* Beycesultan (Kat.No.299) damga mühür üzerinde grifon tasviri yer alır. Şarhöyük (Kat.No.339) hiyeroglif yazıtın ortasında aslan figürü mührün her iki baskı yüzeyinde yer alır. Troya (Kat.No.322, 362) antitetik biçimde yerleştirilmiş keçi figürü, Milet (Kat.No.313-314) uzun gövdeli Minos stilinde işlenmiş bir hayvan figürü, aslan ve kuş, Baklatepe (Kat.No.308) keçi ve antilop, Beşik Tepe (Kat.No.332-333, 336, 345) düğme biçimli mührer üzerinde baş kısmı geriye dönük biçimde keçi, tilki (?), Pilavtepe (Kat.No.336) stilize keçi, Uluburun Batığından (Kat.No.326) lentoid biçimli mühür üzerinde kuş figürü, *skarabe* biçimli damga mührer üzerinde aslan (Kat.No.356) ve (Kat.No.359) oturan maymun figürü görülmektedir. *Baskılar:* Heraion/Samos'tan ETÇ'na ait (Kat.No.384) kap parçası üzerindeki silindir baskıda hayvanlar sırası, Poliochni ETÇ'na ait (Kat.No.389) damga mühür baskısında stilize edilmiş iki farklı keçi figürü işlenmiştir. Troya'dan OTÇ'na ait (Kat.No.396) *bulla* üzerinde keçi figürü yer alır.

V. 2. 4. Sembol/Yazı/Diğer

Bu motif grubu altında mührerlerin üzerinde yer alan sembol niteliğindeki işaretler ve üzerinde hiyeroglif yazı işaretleri bulunan mühür ve baskıları incelenmiştir.

V. 2. 4. 1. Örgü/Zincir Bezeme (M 22)

Bu motif Batı Anadolu'da Yeşilova (Kat.No.22) Neolitik Dönem yerleşiminden ele geçen tek mühür örneği üzerinde görülmektedir. Şerit biçimli farklı çizgisel hatların birbirinin içinden dolanarak geçirilmesiyle bir tür örgü veya zincir görüntüsü yaratılmıştır. Ege'de en yakın benzeri Girit Messara'dan⁹⁰³ bir damga mühür üzerinde görülmektedir.

⁹⁰³ Müller ve Pini 2007, CMS-III, 002.

V. 2. 4. 2. Yıldız (M 23)

Baskı yüzeyi beş köşeli yıldız şeklinde olan Küllüoba mührü (Kat.No.233) dış kontürü ile bir yıldız motifi oluşturur. Mührün baskı yüzey alanındaki çizgisel hatlar yaprak görünümündedir. Orta Tunç Çağı Menteş Üyük'ten (Kat.No.399) ve Geç Tunç Çağı Beycesultan'dan hilal biçimli ağırlıklar (Kat.No.409, 417) ve pithos parçaları üzerinde görülen daire biçimli mühür baskılarında yıldız motifleri yer almaktadır.

V. 2. 4. 3. Omega (M 24)

Çavlum OTÇ Mezarlığı 51 no.lu taş sanduka tipi mezardan bulunan *skarabe* biçimli damga mührün baskı yüzeyindeki hiyeroglif işareti üzerinde Sumer tanrıçası *Ninhursag*'ı temsil eden “*Omega*” işareti yer alır (Kat.No.278). Sumer mitolojisi ile ilgili kaynaklarda “*Kutsal Dağın Kadını*” anlamına gelen *Ninhursag* bereket tanrıçası olarak kabul edilir. Daha sonra bereket tanrıçası İnanna ve İştar ile özdeşleştirilmiştir⁹⁰⁴.

Mısır'da ise, yaşam ve güzellik tanrıçası Hathor için kullanılan sembol *omega* işaretine benzemektedir. Eski Suriye stilinde yapılmış Anadolu Grubu mühür ve baskılarında Hathor başı/saç biçimi olarak tanımlanan işaretin en belirgin özelliği saçların çene altında bukle oluşturmalarıdır⁹⁰⁵. Çavlum mührü Mısır *skarabe* tipi mühürlerin taklidi olarak üretilmiştir. Koloni Çağı'nda Orta Anadolu ilişkileriyle bağlantılı olarak yerleşime getirilmiş olmalıdır⁹⁰⁶. Benzer sembollü örnekler Orta Anadolu Gordion'da⁹⁰⁷ (OTÇ-GTÇ arası) bir çocuk mezarından bulunmuş *skarabe* biçimli mühür üzerinde, Alişar⁹⁰⁸ Geç Hitit tabakalarından, Konya-Karahöyük⁹⁰⁹ Eski Hitit Dönemi mühür baskıları üzerinde, güneyde Tell Atchana/Alalah'tan⁹¹⁰ OTÇ mühür baskıları üzerinde, Tarsus⁹¹¹, GTÇ tabakasından mühür üzerinde görülmektedir.

V. 2. 4. 4. Signe Royal (M 25)

Haç biçimli bir kolun üzerine “S” biçimli kıvrık kollu bir haç işaretinin birleştirilmesiyle oluşturulan çok kollu yıldız biçimli sembol “*signe royal*” motifi olarak tanımlanır. Batı Anadolu Afyon/Bayat'taki OTÇ'na tarihlenen Dede Mezarı Nekropol alanından *pithos* tipi bir mezar küpünün üzerinde çoklu sayıda baskı olarak

⁹⁰⁴ Bilgen 2006, Res.2, 4.

⁹⁰⁵ Özgüç 1968, 18; Erkanal 1993, 140.

⁹⁰⁶ Bilgen 1999-2002, Lev.XCI, 11 a-c; Bilgen 2005, 162 (nr.408).

⁹⁰⁷ Dusingberre 2005, Cat.No.3 (1924/SS70).

⁹⁰⁸ von der Osten, 1937, Fig.179.

⁹⁰⁹ Alp 1994, 279-280, no.39-41.

⁹¹⁰ Yener 2013, Fig.8.

⁹¹¹ Goldmann 1964.

uygulanmıştır (Kat.No.397). Beycesultan'da (Kat.No.307) GTÇ geçiş evresine tarihlenen çekiç başlı damga mührün baskı yüzeyinde yer alır. Mezopotamya tasvirli eserleri üzerinde görülen “*güneş*” sembolünden esinlenilerek üretilmiş olduğu belirtilen “*signe royal*” motifinin Orta Anadolu'daki ilk örnekleri MÖ. 2. Binyıl'ın ilk çeyreği, Kültepe-Kaniş Koloni Çağı erken evresinde ortaya çıkmıştır⁹¹². Bu dönemde Kültepe-Kaniş Anadolu Grubu mühür ve baskıları üzerinde görülen motif *astral* bir sembol olarak tanımlanır⁹¹³. MÖ. 1. Binyıl'a kadar Anadolu'dan Suriye, Filistin ve Mısır'a kadar uzanan geniş bir coğrafyada mühürler, seramik kaplar, silah grubu eşyalar ve madalyon gibi çeşitli süs eşyaları üzerinde kullanılmaya devam etmiştir. MÖ. 2. Binyıl'ın ilk çeyreğinde arkeolojik malzeme üzerinde yoğun olarak görülen bu sembolün krallık sistemi ile ilgili özel bir işaret olduğu konusunda çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır⁹¹⁴. Batı Anadolu dışında Orta Anadolu'da Kültepe-Kaniş⁹¹⁵ Koloni Çağı mühürleri üzerinde görülür. Orta Anadolu'da birçok yerleşimde ele geçen Koloni Çağı geç evresine tarihlenmiş baskı örnekleri oldukça fazladır. Kültepe-Kaniş⁹¹⁶ Ib tabakası, Boğazköy⁹¹⁷, Alaca Höyük⁹¹⁸, Alişar⁹¹⁹, Acemhöyük⁹²⁰, Eskiypar⁹²¹ ve Kaman-Kalehöyük⁹²² yerleşimlerinden ele geçen seramik kap ve parçaları üzerinde baskı olarak görülür. Eski Hitit dönemine tarihlenen baskı örnekleri Boyalı Höyük⁹²³, İmikuşağı⁹²⁴ ve Elbistan-Karahöyük⁹²⁵ yerleşiminden ele geçmiştir. Haluk Perk Müzesinden bilinen OTÇ'na tarihlenen kurşun mührün baskı yüzeyinde görülmektedir⁹²⁶. Konya-Karahöyük'ten⁹²⁷ Koloni Çağı geç evresine tarihlenen bronz

⁹¹² Beran 1967, 49.

⁹¹³ Özgüç N. 1965, 33.

⁹¹⁴ Genouillac 1926, 33 vd.; Frankfort 1970, 48; Güterbock ve Bittel 1935, 42.

⁹¹⁵ Kulakoğlu ve Kangal 2010, Kat.No. 487-488.

⁹¹⁶ Özgüç 1968, Lev.XXXVI, 6b; Özgüç ve Özgüç 1953, Lev. XXVI, 126, Lev. XXXIII, Res. 231; Kulakoğlu ve Kangal 2010, Kat. 40, Kat 124-125, 132; Özgüç 2005, 121, 136, No.138, 141, No. 145, 158, No. 177.

⁹¹⁷ Boehmer ve Güterbock 1987, Lev.XIV, No.144; Calmeyer-Seidl 1972, 16, Fig.1, A11.

⁹¹⁸ Koşay 1951, 99, Lev. LXXVII, Res.3, 1b; Koşay 1967, 169, Al. P.161.

⁹¹⁹ Schmidt 1932, 146-147, b1529- b2175, Fig.184; von der Osten 1937, Fig.251, Fig.257.

⁹²⁰ Bittel ve Schneider 1940, 579.

⁹²¹ Özgüç 1988, 145, Lev. D.3.

⁹²² Omura 1988, 356, Res. 10/4.

⁹²³ Sipahi 2010, şek. 4.

⁹²⁴ Sevin ve Derin 1986, 188, Res. 13; Sevin 1987, Res. 17-c, Res. 12.

⁹²⁵ Özgüç ve Özgüç 1949, 43, Lev.XLVIII, Res.14.

⁹²⁶ Özdemir 2020, Fig.18.

kolcuklu balta üzerinde yer alan mühür baskısındaki motif, “güneş” anlamlı hiyeroglif işaretinin arkaik formu olarak tanımlanmıştır. Motifin benzer diğer bir örneği, Kayseri Müzesindeki Boğazlıyan-Müftüler⁹²⁸ köyü çıkışlı olduğu belirtilen kolcuklu balta üzerindeki mühür baskısında görülür. Mührün üzerine yer alan motif “güneş” hiyeroglif işaretinin gelişmiş bir şekli olarak yorumlanmıştır. Orta Anadolu’da, Boğazköy’den⁹²⁹ Hitit İmparatorluk Çağı’na tarihlenen Büyükkale ve Aşağı Şehir alanından ve Osmankayası’ndan⁹³⁰ ele geçen kap parçaları üzerinde *signe royal* motifi yer almaktadır. Alaca Höyük’ten⁹³¹ İmparatorluk Çağı bronz levha/standart üzerinde, Uşaklı/Kuşaklı’dan⁹³² kap parçaları üzerinde, Fraktin⁹³³ kaya kabartması üzerinde ve Elbistan/Karahöyük’de⁹³⁴, Hitit İmparatorluk Çağı’na ait binadan ele geçen küp parçası üzerinde baskı olarak *signe royal* sembolü yer almaktadır. Gordion’da⁹³⁵ Geç Tunç Çağı’na ait bir çöp çukurundan ele geçen seramik parçaları üzerinde “signe royal” sembolü görülmektedir. Güney Anadolu’da Alalah/Atchana’dan⁹³⁶ Hitit İmparatorluk Çağı’na ait fildişi plaka üzerinde aynı motif karşımıza çıkmaktadır.

Geç Tunç Çağına tarihlenen Uluburun⁹³⁷ Batığı’ndan çıkarılmış kolye ucu biçiminde tasarlanmış askı delikli altın levhalar üzerinde “signe royal” sembolü yer almaktadır. Levhalar üzerindeki *signe royal* motifleri Suriye, Kenan Bölgesi ve Mısır stilinde yapılmış örneklerdir⁹³⁸.

V. 2. 4. 5. Ankh (M 26)

Seyitömer yerleşimi IV. tabakadan *in-situ* olarak ele geçen disk biçimli bronz mühür üzerinde görülen *ankh* motifi, daire şeklinde iki şeritli saç örgü bant ortasında yer alır (Kat.No.267). Hitit mühür geleneğinde saç örgü bantların orta kısmında çeşitli motifler veya sembollerin yer aldığı mühür ve baskıları Koloni Çağı’ndan itibaren

⁹²⁷ Alp 1994, 203, no.185; Lev. 249, no.758.

⁹²⁸ Bossert 1959, 76.

⁹²⁹ Calmeyer-Seidl 1972, 16, Abb.1, A10.

⁹³⁰ Calmeyer-Seidl 1972, 16, Abb.1, A8.

⁹³¹ Koşay 1951, Lev. LXVII, Res.4, 127.

⁹³² Mazzoni ve diğ. 2010, Fig.25-26.

⁹³³ Alexander 1977, Fig.3.

⁹³⁴ Özgüç 1948, 230; Özgüç ve Özgüç 1949, 36.

⁹³⁵ Dusingberre 2005, 39-40, Fig.135.

⁹³⁶ Woolley 1939, 12, Lev.XIV a.

⁹³⁷ Bass ve diğ. 1989, 2-4, 20; Pulak 2001, 24; Yalçın ve diğ. 2006, Fig.105-108.

⁹³⁸ Yalçın ve diğ. 2006.

görülmeye başlar⁹³⁹. Eski Hitit Döneminde kullanılmaya devam edilmiştir⁹⁴⁰.

Mısır'da III. Hanedanlık Döneminden sonra tasvirli eserler üzerinde görülmeye başlayan *ankh* işareti “Hayat, iyilik ve sağlık” anlamında kullanılır. Anadolu’da Suriye kökenli silindir mühürler üzerindeki sahnelerde hayvanlar arasında tamamlayıcı öge olarak kullanılmıştır⁹⁴¹. Eski Hitit Döneminde unvan sahibi olmayan halktan kişilerin mühürleri üzerinde görülen ankh ve üçgen işareti krali mühürler üzerinde çivi yazısı da eklenerek çift dilli yazı kullanılarak üretilmiştir. Kraliyet idaresine özgü resmi mühürler olarak tanımlanan *Tabarna* grubundaki mühürlerin orta alanında “hayat işareti fiyonk, iyilik, sağlık anlamlı üçgen ve bir rozet motifi” etrafında çivi yazılı lejant yer alır⁹⁴².

V. 2. 4. 6. Gemi (M 27)

Didim Tavşan Adası’ndan ele geçen tek örnekle temsil edilen (Kat.No.361) gemi motifi *amigdaloid* biçimli boncuk bir mührün baskı alanına ince bir işçilikle kazınmıştır. Mührün baskı yüzeyinde kargo kısmı da belirtilmiş olan bir yük gemisi yer almaktadır. Girit’ten ithal edilmiş kaya kristalinden Yeni Saraylar Dönemi stilinde yapılmış boncuk mühür, GM IA dönemine tarihlenir⁹⁴³. En yakın paraleli C. N. Colville özel koleksiyonundan *Lentoid* biçimli damga mühür üzerinde görülür⁹⁴⁴.

Ege’nin en erken tekne motifleri Kiklad adalarında birçok yerleşimde ele geçmiş Erken Kiklad Dönemi (ETÇ) tavaları üzerine işlenmiştir⁹⁴⁵. Ege’de ticari denizcilik konusunda önemli bir rol oynayan Girit/Minos (MÖ. 2200-1400) kültürüne ait çok çeşitli arkeolojik malzeme üzerinde tekne ve gemi tasvirleri görülmektedir. Girit’te Saraylar Öncesi ve Eski Saraylar dönemine ait (EM III-OM IA) mühürler üzerindeki gemi motiflerinde, geminin ana gövdesi, kürekler ve ön pruva kısımları belirtilmiştir. Tabakalı kontekstlerden ele geçen benzer örnekler Mochlos’ta⁹⁴⁶ Nekropol alanından, Malia Sarayı⁹⁴⁷ atölyesinden (OM IIB) mühürler ve Phaistos’tan⁹⁴⁸ baskılar üzerinde (OM IIB) görülür. Thera/Akrotiri’den Geç Minos IA dönemine ait yapının duvar

⁹³⁹ Boehmer ve Güterbock 1987, 57.

⁹⁴⁰ Dinçol ve Alparslan 2013, 398-399.

⁹⁴¹ Özgüç 1978, Lev.52, 3 a-c; Erkanal 1993, 142.

⁹⁴² Beran 1967, 67; Dinçol ve Alparslan 2013, Fig.13.

⁹⁴³ Bertemes 2013, Abb.9 a; Bertemes ve Hornung-Bertemes 2009.

⁹⁴⁴ Kenna 1969, CMS VIII, no.106.

⁹⁴⁵ Broodbank 2014, 328, Fig.7.45.

⁹⁴⁶ CMS II-2 no.249 1-2

⁹⁴⁷ CMS II-2, no.100

⁹⁴⁸ CMS II-5 no.245; CMS XIII, no.014, 090.

freskleri üzerindeki resimler, Minos denizciliği ve gelişmiş gemi teknolojileri hakkında bilgiler vermektedir⁹⁴⁹.

V. 2. 4. 7. Yazı (M 28)

Batı Anadolu'da üzerinde yazı işaretleri bulunan ilk mühürler Orta Tunç Çağı'nda görülmektedir.

Orta Tunç Çağı: Beycesultan (Kat.No.254) damga mühür üzerinde, Daskyleion (Kat.No.286) silindir mühür üzerinde, Laodikeia- Asopos Tepesi (Kat.No.277), Uluburun (Kat.No.280-281) ve Gelidonya (Kat.No.283-284) batığından ele geçen *skarabe* biçimli damga mühürler üzerinde yazı işaretleri yer almaktadır.

Geç Tunç Çağı: Gelidonya Batığı'ndan (Kat.No.) *skarabe* biçimli mühürler üzerinde, Metropolis-Bademgediği Tepesi'nden (Kat.No.300) mühür üzerinde Luwi hiyeroglif yazısı, Panaztepe (Kat.No.353-354) *skarabe* mühürler üzerinde, Troya'da (Kat.No.321) bikonveks *Lentoid* mühür üzerinde, Şarhöyük (Kat.No.338-339) *Lentoid* mühürler üzerinde, Uluburun batığından dikdörtgen prizma biçimli damga mühür (Kat.No.348) ve *skarabe* biçimli mühürler (Kat.No.355, 357-358, 365) üzerinde, Gelidonya Batığı (Kat.No.350-351) *skarabe* biçimli mühürler üzerinde hiyeroglif yazı işaretleri yer almaktadır.

Mühür Baskısı: Çine-Tepecik (Kat.No.404-405) *bullalar* üzerinde, Ablak Höyük (Kat.No.406) *bulla* üzerinde, Küçük Çataltepe (Kat.No.413) kap parçası üzerindeki baskıda, Panaztepe (Kat.No.414) amphora kulp parçası üzerinde *skarabe* biçimli mühür baskısında, Şarhöyük (Kat.No.407) *bulla* üzerindeki baskıda yazı işaretleri yer almaktadır.

Beycesultan kazı raporlarında OTÇ, VI. tabakasından⁹⁵⁰ ele geçtiği belirtilen damga mühür üzerindeki yazıtta, Luwi dili hiyeroglif işaretleri “*mi+ra Hapa-i ha UMINA 1000*” olarak okunmuştur⁹⁵¹. “Bin kişilik yöneticisi (müfettiş/gözetmen) olan şehir” anlamına gelen yazıda sözü geçen şehir, Hitit kaynaklarında Batı Anadolu coğrafyasını tanımlayan şehirler içinde bahsi geçen *Mira Nehir Ülkesi/Şehri* olarak önerilmiştir. Mühür tip olarak konik biçimli, daire baskı yüzeyli ve ip deliklidir. Hitit İmparatorluk Dönemi Luwi hiyeroglif yazıtlı Orta ve Güney Anadolu mühür tipleri bikonveks *Lentoid* veya düğme biçim geleneğinde üretilmiştir. Bu nedenle “*pseudo hieroglyphic*” olarak değerlendirilen Beycesultan mührü üzerindeki yazı stili Hint-

⁹⁴⁹ Blomberg ve Henriksson 1999, Fig.1-2.

⁹⁵⁰ Lloyd ve Mellaart 1965, 36; Mellaart ve Murray 1995, 119, Fig.O12-147; Dedeoğlu ve Abay, 2014, Tab.1 (Yeni dönem kazılarında V. tabaka GTÇ kronolojisi yeniden düzenlenmiştir).

⁹⁵¹ Woudhuizen 2012, 7.

Avrupa dilinin erken bir versiyonu olarak yorumlanmıştır. Hitit İmparatorluk Dönemi'nden daha erkene ait olabileceği belirtilmiştir⁹⁵². Beycesultan civarından ele geçen bir kap parçası üzerine çizilerek kazınmış işaretler Luwi dilinde yazılmış ilk hiyeroglif yazıt olarak tanımlanır. “Çivril graffitosu” olarak anılan işaretler *Mass (a) ni (ya)*- Luwi kökenli bir isim olarak okunmuştur. Beycesultan mührü üzerindeki yazı biçimi erken dönem yazı denemeleri olarak değerlendirilebilir⁹⁵³.

Daskyleion'da Bizans dönemine ait bir tahkimat çukurundan ele geçen mührün bir hatıra olarak korunmuş olabileceği düşünülmektedir. Daskyleion'da MÖ. 6. yüzyıl Akamenid Sarayı inşasında çalışan Geç Babil'den gelen bir sanatçıya veya resmi bir görevliye ait olabilecek mühür bir anı olarak geç dönemlere kadar saklanmış olabilir. Stil olarak Eski Babil Dönemi karakterinde yapılmış hematit silindir mührün baskı yüzeyindeki sahnede boğa üzerinde tanrı Adad ve karşısında uzun elbiseli dua eden kişinin (kral) yan tarafında üç satırlık bir yazıt yer alır. Yazıt “(...) *Adad'ın hizmetkârı İstar*”, olarak okunmuştur. Mühür, Koloni Çağı'na MÖ. 19.-17. yüzyıllara tarihlenir⁹⁵⁴.

Troya VII-b tabakası yerleşiminden *in-situ* olarak ele geçen bronz bikonveks Lentoid biçimli mührün iki baskı alanında Luwi dilinde yazılmış hiyeroglif işaretleri yer alır. Baskı yüzeyinin birinde mesleği kâtip olarak belirtilmiş, “*su+ ra/i-ta*” bir erkek ismi okunmuştur. Diğer baskı yüzeyinde “*pa-is/ta(?)*” bir kadın ismi yazılmıştır. Mühür sahiplerine ve kullanan kişilere “iyilik” dileği de belirtilmiştir⁹⁵⁵. Orta Anadolu kökenli bir üst yöneticiye ait olduğu düşünülen mühür MÖ. 1150 yılına tarihlenir. Orta ve Güney Anadolu Hitit yerleşimlerinde benzer örnekleri MÖ. 1280-1175 yılları arasında görülmektedir. Troya mührü Hitit İmparatorluk Dönemi yıkılmasından bir nesil sonrasına kadar kullanılmaya devam edilmiştir⁹⁵⁶. Troya hiyeroglif yazıtlı mührü Batı Anadolu ile Hitit bağlantılarını ortaya koyması açısından önemli bir buluntudur. Hitit metinlerinde bahsedilen büyük olasılıkla eşdeğer anlamlı “*(W)İlios*” ile “*Wilusa*” isimlerinin Troya olduğu düşünülmektedir⁹⁵⁷.

Metropolis-Bademgediği Tepe yerleşiminden ele geçen uzun sap tutamaklı siyah taştan yapılmış damga mühür üzerinde Hitit-Luwi hiyeroglif işaretleriyle yazılmış, “*u-wa*” kelimesi şahıs ismi olarak okunmuştur. Boğazköy Hitit mühürlerinden *Luwa* ismi

⁹⁵² Mora 1987, Pl.XII-b, 3.3; Schacner ve Meriç 2000, 92; During 2011, 288-289.

⁹⁵³ Orescko 2013, 373.

⁹⁵⁴ Bakır 2003, 5.

⁹⁵⁵ Mora 1987, Pl.XII-b, 3.3.

⁹⁵⁶ Korfmann 1996, 217, res.5-6; 2001, 220.

⁹⁵⁷ Güterbock 1984; Mellink 1986; Korfmann 2001, 218-220.

bilinmektedir. kişisel isimler listesinde “*u-pa-wa*” kelimesinin çok sayıda bahsi geçmektedir. Mühür MÖ. 13. yüzyıl (geç) döneme tarihlenir⁹⁵⁸.

Şarhöyük-Dorylaion Hitit tabakalarından ŞH V3-V2 geçiş safhasından ele geçen bikonveks yarısı kırık düğme biçimli mührün iki yüzeyinde hiyeroglif yazıt vardır. A yüzü kompozisyonunda bir şahıs ismi (*lu/a/i-wa/i*) kırık olduğu için tamamı okunamamıştır. *Luwa* (masa adamı, sofracı) diye okunan kısım bir unvan, statü belirtmektedir. B yüzünde ise bir erkek ismi “*x-wa/i (m) u (wa)*” şeklinde okunmuştur. Baskı yüzeyinin boş alanlarında astral semboller yer alır. Hitit İmparatorluk Dönemi, MÖ.13. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁹⁵⁹. Şarhöyük hiyeroglif yazıtlı mührünün en yakın paraleli Yale Koleksiyonunda yer alır. Yale mührünün iki baskı yüzeyi de Luwi dili hiyeroglif yazıtlıdır. Bir yüzünde mesleği “*masa adamı, garson*” olarak belirtilen bir erkek ismi yer alır. Diğer yüzünde bir kadın ismi yazılmıştır. Yazıda mühür sahiplerine ve kullanan kişiye “iyilik” dileği de belirtilmiştir. Şarhöyük mührünün de bu tür bir aile işi ile bağlantılı olabileceği önerilmektedir⁹⁶⁰.

Şarhöyük’ten V.2. tabakadan ele geçen diğer bikonveks düğme biçimli mührün iki baskı yüzeyinde de hiyeroglif yazıt yer alır. A-B her iki yüzünde de stilize işlenmiş ağzı açık bir aslan figürü yer almaktadır. Aslan figürünün etrafında doldurma motifi olarak damla ve çiçek desenleri yer almaktadır. Her iki yüzdeki hiyeroglif yazıtta “*walwa/i-i (a)*” ismi okunmuştur. MÖ.13. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁹⁶¹.

Şarhöyük Hitit V.I. tabakası son safhasındaki bir çukurun karışık kontekstli toprak dolgusundan damga mühür baskılı bir *bulla* bulunmuştur. Daire biçimli baskı yüzeyli mühür üzerindeki hiyeroglif yazıtta “*x-x-x-zi/a*” yazısı bir şehir ile bağlantılı yer ismi olarak yorumlanmıştır. Mühür sahibinin statüsünü belirten “*DUMU.LUGAL*” “*kralın oğlu veya yeğeni*” anlamında okunmuştur. Hitit kraliyet sarayında yüksek rütbeli bir Şarhöyük prensine ait isim unvanı olarak değerlendirilmiştir. MÖ. 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁹⁶².

2014 yılı “Afyonkarahisar Yüzey Araştırmaları” projesi kapsamında yapılan çalışmalarda yüzeyden bulunan mühür baskılı örnekler bölgenin kronolojisi açısından önemli bulgular arasındadır. Dinar Küçük Çataltepe mühür baskısı bir küpe ait gövde parçası üzerinde yer alır. İdari işlerde kullanılan bir tür “*ofis mührü*” olarak

⁹⁵⁸ Schachner ve Meriç 2000, 89-90.

⁹⁵⁹ Baştürk ve Alparslan 2018, Fig.4-5; 6a-6b.

⁹⁶⁰ Buchanan 1967, Nr.3; Baştürk ve Alparslan 2018, 35.

⁹⁶¹ Alparslan 2018, Abb.1-2; 3 a-b.

⁹⁶² Darga ve Starke 2003, 161-164; Baştürk 2018, 137, Fig.21.

değerlendirilmiştir. Mühür baskısı üzerinde yer alan hiyeroglif işaretleri “MAGNUS.DOMUS PITHOS” biçiminde okunmuştur. “*Sarayın deposu/Sarayın pithosu veya Sarayın Pithos (Adamı)*” anlamlarını içermektedir. Mühür, MÖ. 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁹⁶³.

2018 yılı çalışmalarında yine aynı bölgeden Dinar Ablak Höyük’te konik biçimli bir *bulla* ele geçmiştir. Mühür baskısı üzerindeki hiyeroglif işaretler *URBS-tà-na* ya da *URBS.TÀ-na*, olarak okunmuştur. “*Happirada (n) na* ya da *TA/DA...-na prenses*” anlamını içeren mühür baskısı MÖ. 14. yüzyıl sonu ile MÖ. 13. yüzyıl başı arasına tarihlenmiştir⁹⁶⁴.

Çine-Tepecik II-1 tabakası depo alanındaki *pithoslu* magazin yapısından ele geçen mühür baskılı *bullalar* Hitit İmparatorluk Dönemine (GTÇ MÖ.1350/1300-1240/1100) tarihlenir⁹⁶⁵. Baskılar üzerindeki hiyeroglif işaretler “*Tarkasnaya, Pisuraili-x, Tarkasnapiya, Sur (a) ili-x*” şeklinde okunmuştur. “*Arzawa/Mira toprakları kralı*” anlamında yorumlanmıştır⁹⁶⁶. Diğer *bulla* baskısında “*tamipiya, Prens*” olarak okunmuştur. Baskı yüzeyinde bir Hitit prensi sırtında yayı ile tasvir edilmiştir⁹⁶⁷. Çine-Tepecik ile Hititler arasında doğrudan bağlantıları göstermesi açısından ünik buluntulardır. Hitit yazılı belgelerinden Batı Anadolu coğrafyası içinde bahsedilen “*Mira Ülkesi*”nin vassal bir krallık olduğu bilinmektedir. Çine Çayı’nın geçtiği bölgede baskılı *bullaların* bulunması yazılı belgelerle de desteklenmektedir⁹⁶⁸.

Satın alma yoluyla özel koleksiyonlarda ve çeşitli dünya müzelerinde yer alan mühürler üzerinde Mira Ülkesi ve Mira kral/prens isimleri ile bağlantılı mühürler bilinmektedir. Baltimore, “*Walters Art Galerisi*” koleksiyonunda bulunan *Tarkandemos* mührü üzerinde “*tarkumuwa*” ismi okunmuştur⁹⁶⁹. Louvre Müzesi’ndeki Aydın mührü üzerinde krali isim “*Tarku(ku)runtaş*” yazısı yer alır⁹⁷⁰.

Boğazköy⁹⁷¹ İmparatorluk Dönemi mühür baskılı *bullalar* üzerinde “*mira-tarkasnamuwa*” isimleri okunmuştur. Latmos bölgesindeki Karabel⁹⁷² kaya anıtı

⁹⁶³ Koçak 2019, Res.19-20; Koçak-Bilgin-Küçükbezci 2019, Res.100.

⁹⁶⁴ Koçak 2019, Res.21; Koçak vd. 2019, Res.101.

⁹⁶⁵ Günel 2017, Fig.10.6.

⁹⁶⁶ Günel ve Herbordt 2010, Abb.4-6

⁹⁶⁷ Günel ve Herbordt 2014, Abb.8-10

⁹⁶⁸ Günel 2021, 125.

⁹⁶⁹ Darga 1992, Res.211.

⁹⁷⁰ Hogart 1920, Fig.79.

⁹⁷¹ Boehmer ve Güterbock 1987, Taf.XXXIII, 264.

⁹⁷² Hawkins 1998; Peschlow-Bindokat ve Herbordt 2001.

üzerinde “*Tark(ntimu)w*” ismi çözümlenmiştir. Mira krallık isimleri ile bağlantılı hiyeroglif işaretlerin bulunduğu Afyon Beyköy⁹⁷³ anıtı İmparatorluk dönemine tarihlenir.

Mellaart’ın kayıtlarında Suğla-Beyşehir civarında Orta Karaviran Höyük’te *in-situ* ele geçmeyen mühür baskılı *bulla* üzerinde “kralın oğlu, Prens *Ma-s(a)-hu-il(i)-ya-s*” yazısı okunmuştur. Hitit kralı Murşili’nin yıllık listelerinde “Mira Kuwaliya Ülkesi Beyi *Mashuiluwa*” isminden bahsedilmektedir⁹⁷⁴.

Kıta Yunanistan, Attica Bölgesinde, Perati’den⁹⁷⁵ GH III-B/C safhasında bulunmuş olan steatit düğme biçimli damga mühür üzerinde “*mi+r-a/i*” ismi ve Mycenae’den⁹⁷⁶ bir semi-*bulla* üzerinde “*mi-r-a/i*” ismi okunmuştur. Girit’te Mallia’da⁹⁷⁷ mühür üzerinde “*Tarku(n)timuwas*”, Rodos Adası Ialysos⁹⁷⁸ ve Kıbrıs Mirabello’dan⁹⁷⁹ ele geçen mühürler üzerinde Luwi dilinde yazılmış hiyeroglif işaretleri yer alır.

Laodikeia-Asopos Tepesi I, Demir Çağı tabakalarından ele geçen *skarabe* biçimli damga mühür ikincil kullanım görmüş olmalıdır. *Skarabe* üzerindeki yazı kartuşunda *Shu* (Gök tanrısı), *Maat* (gerçek), *kheru* (‘ses’) fonetik işaret *yodh* (“bana” anlamında) okunmuştur. Hiyeroglif işaretler “*iyi şans dilemek*” anlamını içermektedir. Bir tür “*şans skarabesi*” olarak kullanılan ve Mısır 13. Hanedanlık Dönemi stilinde üretilmiş olan mühür, MÖ.1773-1650 yıllarına tarihlenir. Bu dönem Asopos Tepesi VI-a tabakası (OTÇ) ile paralellik gösterir⁹⁸⁰.

Geç Tunç Çağı’na tarihlenen Panaztepe mezarlık alanı kazılarında *pithos* mezarlardan bulunan *skarabe* biçimli damga mühürler üzerindeki yazı kartuşların birinde *Jmn-R’* (Amon-Re Ekhnaton ilk hanedanlık yılları) hiyeroglif yazısı okunmuştur⁹⁸¹. Diğerinin baskı yüzeyinde *Nb-m’*, *‘t-R’*, *h(w) nfr(w)*, (Amenhotep III-MÖ.1396-1358) hiyeroglif yazısı yer alır⁹⁸². Panaztepe’de bir depo odasından ele geçen *amphora* tipi kulp parçası üzerinde *skarabe* biçimli damga mühür baskısı yer

⁹⁷³ Masson 1980, 119, Fig.5.

⁹⁷⁴ Mellaart 1959, 32, Fig.1.

⁹⁷⁵ Woudhuizen 2004, 166, Fig.1; 2012, nr.1-2.

⁹⁷⁶ Cline 1991, A7.

⁹⁷⁷ Detournay ve Poursat 1980, 160, Fig.231.

⁹⁷⁸ Cline 1991, A6

⁹⁷⁹ Genz 2011, Fig.4-7.

⁹⁸⁰ Konakçı 2012, 314.

⁹⁸¹ Erkanal-Öktü 2018, Taf.50, I 4, Taf.366; 2000, 74, Abb.5 b; Jaeger ve Krauss, 1990, 155, Abb.2.

⁹⁸² Erkanal-Öktü 2018, Taf.57, L 7, Taf.366; 2000, 74, Abb.5 a; Jaeger ve Krauss, 1990, 153, Abb.1.

almaktadır. Yazı kartuşunda “*Ma-at’ın Efendisi Ptah*” yazısı okunmuştur⁹⁸³. Panaztepe yerleşiminin bu dönemde Doğu Akdeniz coğrafyası ve Mısır ile kurulan yakın ilişkiler yoluyla ithal edilmiş ürünler olarak değerlendirilir.

Geç Tunç Çağı coğrafyasında Doğu Akdeniz’i Ege’ye bağlayan rota üzerinde ticari taşımacılık yapan kargo gemisi Gelidonya batığı MÖ. 13. yüzyıla tarihlenir. Geminin içinde bulunan skarabe biçimli mühürler stil olarak Mısır 18. Hanedanlık (geç)-19. Hanedanlık (erken) dönemi Hiksos tipinde, Suriye-Filistin bölgesinde lokal olarak üretilmiştir. Baskı yüzeylerindeki yazı kartuşlarında yer alan hiyeroglif işaretleri *Jmn-R’ nb* (Amun-Re) olarak okunmuştur⁹⁸⁴.

Doğu Akdeniz erken dönem deniz taşımacılığı ve gemi yapım teknikleri açısından önemli bilgiler veren Uluburun batığı MÖ.14. yüzyıl sonu -MÖ.13. yüzyıl başına tarihlenir⁹⁸⁵. Gemi kargosunda işlenmiş mallar yanında işlenmemiş egzotik nitelikli lüks ve değerli hammaddeler ele geçmiştir. Gemide seyahat eden bir tüccarın şahsi eşyaları olabileceği belirtilen *skarabe* biçimli damga mühürler geminin tarihlenmesi açısından önemli bir buluntu grubudur. Baskı yüzeyi üzerinde Kraliçe “*Nefertiti*” isminin okunduğu *skarabe* biçimli mühür saf altından üretilmiştir⁹⁸⁶. Baskı yüzeyinde “*I. Tuthmosis*” yazılı isim kartuşu olan mühür⁹⁸⁷ ve Mısır bilgelik tanrısının sembolü olarak bilinen maymun figürlü mührün yüzeyinde “*Thoth- benim tanrım*” yazısı okunmuştur⁹⁸⁸.

⁹⁸³ Erkanal-Öktü 2008, Res.14b,1-2.

⁹⁸⁴ Bass vd. 1967, 146.

⁹⁸⁵ Bass 1987, 371 vd.

⁹⁸⁶ Yalçın-Pulak-Slotka 2006, 600, KW-722, no.112.

⁹⁸⁷ Pulak 1991, KW 2812, Res.7.

⁹⁸⁸ Pulak 1991, KW 3699, Res.14

VI. GENEL DEĞERLENDİRME

Batı Anadolu Bölgesi'nde 65 yerleşim ve mezarlık alanından ele geçen 424 adet mühür ve mühür baskılı buluntular ve iki taş kalıptan oluşan toplam 426 adet eser incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Batı Anadolu Bölgesi'ndeki mühürcülük anlayışının çevre bölgeler ve bölgelerarası etkileşimlerle birleşen kendine özgü karakteristik özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Başlıklar halinde genel bir değerlendirme ve sonuç ortaya çıkartılmıştır.

Mühür Tipleri (Tip Tablo.1-6)

Damga Mühürler

Batı Anadolu'da ilk kez Neolitik Dönem'de ortaya çıkan konik biçimli veya konik tutamaklı olarak tanımlanan damga mühür biçimi, Geç Tunç Çağı sonuna kadar biçim ve bezeme motifleri açısından birbirlerini tekrar eden ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı Anadolu Neolitik Dönem mühürleri arkeoloji literatüründe “boya baskı kalıbı” anlamında kullanılan “*pintadera*” terimi altında tanımlanmaktadır⁹⁸⁹. Etnografik çalışmalar baz alınarak kullanılan “*pintadera*” terimi aslında işlevsel olarak erken dönem (Akeramik Neolitik) pendentif/amulet tipi mühürlerden ayrılan bir kullanım alanını tanımlamaktadır⁹⁹⁰. *Pintadera* terimi her ne kadar sadece işlevsel bir tanımlama olarak kullanılsa da biçim olarak diğer mühürlerden farklı değildir. Biraz büyük boyutlara (4-5 cm) sahip olmaları dışında damga/mühür niteliğinde kullanıldıkları kabul edilebilir.

Batı Anadolu Neolitik Dönem damga mühürleri kil ve lokal olarak bölgede bulunan taş cinsleri kullanılarak üretilmiştir. Mühürlerin baskı yüzey biçimleri çoğunlukla geometrik daire, oval ve köşeleri hafif yuvarlatılmış dörtgen biçiminde şekillendirilmiştir. Batı Anadolu'da Neolitik Dönem'e ait baskı yüzey biçiminin bir motif oluşturduğu damga mühürler birkaç örnekle temsil edilir. Bademağacı⁹⁹¹ yapraklı çiçek, Ege Gübre'den⁹⁹² üç ve dört yapraklı yonca yaprağı biçimli baskı yüzeyine sahip iki mühür ve Ulucak Höyük'ten⁹⁹³ damla biçimli baskı yüzeyli tek örnek bulunmuştur. Ulucak⁹⁹⁴ ve Ege Gübre⁹⁹⁵ Neolitik yerleşimlerinden ele geçen “*Bolinus brandaris*” ve

⁹⁸⁹ Mellaart 1970, 164.

⁹⁹⁰ Dzhanfezova 2009, 146.

⁹⁹¹ Duru 2012, 63, Fig.76; Umurtak 1999-2000, Res.3.2.

⁹⁹² Sağlamtimur 2012, 197, Fig.24; 222, Fig.25.

⁹⁹³ Çevik ve Erdoğan 2020, Fig.6.

⁹⁹⁴ Çakırlar 2015.

“*Murex trunculus*” türüne ait deniz kabuklularının baskı yapmak amaçlı damga/*pintadera* olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Deniz kabuklularının alt kısımları düz bir biçimde kesilerek dikenli çıkıntılarının bir yıldız motifi oluşturduğu doğal görünüm baskı için kullanılmıştır.

Batı Anadolu Neolitik Dönem mühürlerinde daha yoğun olarak görülen baskı yüzey biçiminin farklı bir motif oluşturduğu damga mühürler, Erken Tunç Çağı mühürlerinde sınırlı sayıda karşımıza çıkmaktadır. Erken Tunç Çağı’na tarihlenen baskı yüzeyi yapraklı çiçek biçiminde yapılmış mühür örneği Karataş-Semayük’ten⁹⁹⁶, yıldız biçimli baskı yüzeyine sahip diğer mühür Küllüoba’dan⁹⁹⁷ ele geçmiştir. Erken Tunç Çağı’ndan sonraki dönemlerde bu tip baskı alanına sahip mühürlerin kullanılmaya devam edildiğini gösteren tek örnek Geç Tunç Çağı’na tarihlenen Panaztepe⁹⁹⁸ mezarlık alanından ele geçmiştir. Bir kap parçası üzerindeki baskıda, dört yapraklı yonca biçimli baskı yüzeyine sahip bir mühür kullanılmıştır.

Batı Anadolu Kalkolitik Dönem mühürlerinde bir önceki Neolitik Dönem damga mühür geleneğinde görülen benzer mühür biçimleri kullanılmaya devam etmiştir. Kalkolitik Dönem damga mühürlerinde köşeleri yuvarlatılmış dörtgen biçimli baskı yüzeyleri daha çok tercih edilmiştir. Hacılar Erken Kalkolitik yerleşiminden “*pseudo seals/sözde mühür*” olarak tanımlanan *pintadera* tipi damgalar baskı kalıbı amaçlı kullanılmıştır⁹⁹⁹.

Batı Anadolu’da özellikle Erken Tunç Çağı’nda yoğun olarak karşımıza çıkan konik biçimli veya konik tutamaklı damga mühür biçimi, Neolitik Dönem erken mühür geleneğinden türetilerek geliştiğine işaret etmektedir (Tablo.). Bu dönemde ilk defa farklı mühür tiplerinin ortaya çıktığı görülmektedir.

Erken Tunç Çağı başlarından itibaren kullanılmaya başlanan yeni bir mühür biçimi ayak/bot biçimli mühürler, Batı Anadolu sahil kesiminde Yassitepe¹⁰⁰⁰ ve Güneybatı’da Bademağacı¹⁰⁰¹ yerleşiminden birer örnekle, İç Batı Anadolu Bölgesi’nde Küllüoba’dan¹⁰⁰² üç örnekle temsil edilir. Oval baskı yüzeyli bu yeni mühür tipinin en

⁹⁹⁵ Sağlamtimur 2012, 222, Fig.26.

⁹⁹⁶ Mellink 1972, Pl.55, Fig.4c.

⁹⁹⁷ Baştürk 2018, Fig.4-5; Türkteki 2020, Fig.2b.

⁹⁹⁸ Erkanal-Öktü 2018, Taf.343, D8.

⁹⁹⁹ Mellaart 1970, Res.187.

¹⁰⁰⁰ Derin 2020, Fig.13.2.

¹⁰⁰¹ Duru ve Umurtak 2011, 13, Res.7 a-b.

¹⁰⁰² Türkteki 2020, Fig.2c; Fig.2j; Türkteki 2023, Şek.4.

erken örnekleri Kuzey Suriye’de Geç Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı yerleşimlerinden ele geçmiştir. Kuzey Mezopotamya üzerinden gelen kültürel aktarımlarla erken dönem mühürlerinden esinlenilerek lokal olarak üretilmiş oldukları düşünülmektedir. Batı Anadolu’da bu tip mühürler Erken Tunç Çağı’ndan sonra kullanılmamıştır. Orta Anadolu’da MÖ. 3. Binyıl yerleşimlerinde ele geçen ayak biçimli mühür tipi, MÖ. 2. Binyıl’da ve Geç Tunç Çağı’nda da kullanılmaya devam etmiştir¹⁰⁰³. Orta Anadolu’da daha geç dönemde Kültepe Koloni Çağ’ında görülen ayak biçimli mühürler, erken dönem geleneğinden gelen ikincil kullanımlı mühürler olarak tanımlanmıştır¹⁰⁰⁴.

Batı Anadolu’da Erken Tunç Çağı’nda ilk defa ortaya çıkan diğer damga mühür tipi Bakla Tepe’den mezar eşyası olarak ele geçen kemikten kuş biçimli damga mühürdür¹⁰⁰⁵. Benzer örnekleri Girit’te Trapeza Mağarası Erken Minos Dönemi buluntuları içinde görülmektedir¹⁰⁰⁶. Hayvan biçimli tutamaklı mühür tipinin diğer örneği Seyitömer yerleşiminden ele geçmiştir¹⁰⁰⁷. Seyitömer mührü, yerleşiminin konumu göz önüne alındığında Orta Anadolu ve Kilikya bağlantılı etkileşimler sonucunda üretilmiş olmalıdır. Ancak mührün üst kısmı kırık olarak ele geçtiği için detaylı yorumlamak mümkün değildir.

Batı Anadolu’da Liman Tepe¹⁰⁰⁸ Erken Tunç Çağı yerleşiminden ele geçen çan biçimli damga mühür tipi farklı biçimiyle ünik bir örnektir. Ege’de Girit¹⁰⁰⁹ ve Batı Anadolu’da¹⁰¹⁰ bu döneme ait benzer örneklerle paralellik kurulsa da Liman Tepe mührü benzersiz bir örnek olarak karşımıza çıkar.

Kuzey Doğu Ege adalarından Poliochni/Lemnos’da¹⁰¹¹ Erken Tunç Çağı kırmızı evreden ele geçen yüzük biçimli metal damga mühür, baskı alanının arka kısmına bir halka eklenerek yaratılmıştır. Erken Tunç Çağı’nda metal işçiliği açısından yüksek nitelikte üretilmiş buluntularla temsil edilen Poliochni yerleşiminde denenmiş yeni bir mühür tipi olarak tanımlanabilir. Batı Anadolu’da farklı mühür tiplerinde üretilmiş sınırlı sayıda metal mühür ele geçmiştir. Bu sayının azlığı bu dönemde taş metal döküm kalıpları kullanılarak sonsuz sayıda tekrar edilerek üretilen metal eşyaların

¹⁰⁰³ Özkan 2010, 153, no.489.

¹⁰⁰⁴ Özgüç 2005.

¹⁰⁰⁵ Şahoğlu 2011, 291, no.211.

¹⁰⁰⁶ Yule 1981, 91-95.

¹⁰⁰⁷ Bilgen 2015, 185, Res.1883.

¹⁰⁰⁸ Şahoğlu 2011, 291, Kat.no.210.

¹⁰⁰⁹ Yule 1981, 33.

¹⁰¹⁰ Tırpan ve Gider 2010, 395, Res.16.

¹⁰¹¹ Bernabo-Brea 1964, Tav. CLXXV ; Tav. CLXX – 4

eritilerek yeniden kullanılması ile açıklanabilir. Bu dönem yerleşimlerinde izlenen kalay alaşımlı diğer bronz eşyaların sayıca artması, üretime yönelik metalürjik faaliyetlerin geliştiğini kanıtlamaktadır. Batı Anadolu’da Erken Tunç Çağı’na ait Anadolu mühür geleneğinde üretilmiş metal damga mühürler Karataş-Semayük¹⁰¹², Bademağacı¹⁰¹³, Küllüoba¹⁰¹⁴ ve Laodikeia-Kandilkırı¹⁰¹⁵ yerleşimlerinden ele geçmiştir. Orta Tunç Çağı’nda Seyitömer’den¹⁰¹⁶ disk biçimli tek örnek, Bademağacı¹⁰¹⁷ ve Demirci Höyük’ten¹⁰¹⁸ sap tutamaklı damga mühürler, Geç Tunç Çağı’na tarihlenen Troya’dan¹⁰¹⁹ bikonveks *Lentoid* biçimli damga mühür ve Panaztepe’den¹⁰²⁰ bilezik biçimli damga mühür bronzdan yapılmıştır. MÖ.13. yüzyıl Orta Anadolu Hitit mühürcülük anlayışında üretilmiş Luwi hiyeroglif yazılı Troya *Lentoid* biçimli damga mührü ve Panaztepe’den bilezik biçimli damga mühür Batı Anadolu için ünik örneklerdir.

İç Kuzeybatı Anadolu’da Seyitömer¹⁰²¹ ve Küllüoba¹⁰²² yerleşimlerinden bulunmuş taştan metal (kurşun) döküm kalıpları üzerinde figürinler, aletler ve süs eşyaları dışında mühür üretmek için de çeşitli negatif şekiller işlenmiştir. Seyitömer kalıbı Erken Tunç Çağı III-VB yapı katında “lider veya hükümdar evi” olarak tanımlanan yapı kompleksinin ana odasında *in-situ* olarak bulunmuştur¹⁰²³. Küllüoba kalıbı ETÇ III (geç)-II C safhası (MÖ. 2200-2100) yerleşimindeki bir yapıdan metal eşyalar ve öğütme taşları ile beraber ele geçmiştir¹⁰²⁴. Batı Anadolu’da taş kalıpların en erken örneği Troya II. kattan ele geçmiştir¹⁰²⁵. Erken Tunç Çağı son safhasına tarihlenen ancak sistemli kazılarda ele geçmeyen dünyanın çeşitli müzelerinde ve özel koleksiyonlarda yer alan benzer taş kalıpların Batı Anadolu çıkışlı olduğu

¹⁰¹² Mellink 1969, Pl.76, Fig.29 a-b.

¹⁰¹³ Umurtak 2002, 159, Fig.1; Duru 2008, 177, Res.352

¹⁰¹⁴ Efe 2013, çiz.7; Türkteki 2020, Fig.2d.

¹⁰¹⁵ Oğuzhanoğlu 2019, 39, Fig.7.

¹⁰¹⁶ Bilgen 2015, 115, fig.132.

¹⁰¹⁷ Umurtak 2002, Fig.1a-b

¹⁰¹⁸ Umurtak 2002, 167, fig.2/d.

¹⁰¹⁹ Korfmann 1996, 217, res.5-6.

¹⁰²⁰ Erkanal-Öktü 2018, Taf.19, Ğ 27.

¹⁰²¹ Bilgen 2013, 202, Fot.29; Ünan ve Ünan 2020, Fig.2.

¹⁰²² Efe 2006, Fig. 2; Fig.5 a-b.

¹⁰²³ Schliemann 1881, 337, no. 226; Emre 1971, 30, 50, Pl. I.1.

¹⁰²⁴ Efe 2006, 303, Fig.1-5.

¹⁰²⁵ Emre 1971.

belirtilmiştir¹⁰²⁶. Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu’da Tell Brak¹⁰²⁷, Tell Mozan/Urkish¹⁰²⁸ ve Titriş¹⁰²⁹ taş kalıpları MÖ 3. Binyıl’ın sonuna tarihlenir. MÖ. 3. Binyıl’ın ikinci yarısında Mezopotamya’dan Kuzey Ege’ye uzanan karasal rota üzerinde gelişmiş ticaret ağlarının varlığı bilinmektedir¹⁰³⁰. Bu rota üzerinde yer alan yerleşimlerde ele geçen metal eşyaların, Kuzey Mezopotamya üzerinden gelen gezgin tüccarların beraberinde getirdikleri döküm kalıplarıyla ürettikleri düşünülmektedir. Bu bağlamda geçiş noktaları üzerinde yer alan Seyitömer ve Küllüoba’da *in-situ* olarak ele geçen taş kalıpların¹⁰³¹, bu üretimin bölge içinde lokal zanaatkarlar tarafından kullanılmış olduklarını kanıtlamaktadır.

Silindir ve Silindir-Damga kombinasyonlu Mühürler

Batı Anadolu’da silindir biçimli mühürler ilk kez Erken Tunç Çağı’nda ortaya çıkmıştır. Bu döneme ait silindir mühürler Seyitömer¹⁰³², Troya¹⁰³³ ve Bolvadin-Üçhöyük’ten¹⁰³⁴ (ETÇ III) ele geçen örneklerle temsil edilir. Troya’dan ele geçen silindir mühürlerle (Kat.No.244, 246) eşzamanlı olarak kullanılmaya başlanan farklı bir mühür tipi silindir-damga kombinasyonlu mühürler de Batı Anadolu’da ilk kez bu dönemde ortaya çıkmıştır. Batı Anadolu’da silindir-damga kombinasyonlu mühürler, Troya’dan¹⁰³⁵ üç (Kat.No.245, 247, 289), Poliochni’den¹⁰³⁶ tek örnekle (Kat.No.258) temsil edilir. Silindir mühürlerde görülen dikey eksenli ip delikler, silindir-damga mühürlerde sadece bir uca eklenen askı delikleri olarak uygulanmıştır. Diğer uçtaki kısım damga mühür işlevlidir. Bu tipteki silindir-damga mühürler Önasya’da erken dönemlerde Doğu Akdeniz ve Kuzey Suriye’de yaygın olarak kullanılmıştır¹⁰³⁷. Bu mühürlerin Doğu Akdeniz ve Kuzey Suriye/Levant kıyıları üzerinden hem deniz

¹⁰²⁶ Canby 1965, 42-61.

¹⁰²⁷ Canby 2003, 172; Oates vd. 2001, 248, şek. 267; Reinholdt 2003, 257, şek. 163a.

¹⁰²⁸ Canby 2003, 171.

¹⁰²⁹ Laneri 2013, 49-50.

¹⁰³⁰ Şahoğlu 2005, 345-346.

¹⁰³¹ Şahin 2016, 29-38; Bilgen 2021, 293.

¹⁰³² Bilgen 2015, 142.

¹⁰³³ Schliemann 1881, 415, No.500-501; No.502-503; Blegen 1935, Fig.24, no.4.

¹⁰³⁴ Üyümez ve Koçak 2022, Res.11.

¹⁰³⁵ Schliemann 1881, 415, No.499; Zidarov 2002, Fig.2.16.

¹⁰³⁶ Bernabo-Brea 1964, Tav. CCLIV.

¹⁰³⁷ Aruz 2008, 4, 35.

yoluyla hem de iç kısımdan karasal yollarla yapılan kültürel aktarımlar sonucunda bölgeye ulaşmış olduğu düşünülmektedir¹⁰³⁸.

Troya ve Poliochni yerleşimlerinde görülen kültürel etkileşim, kıyıyla yakın bağlantılı Kuzey Ege adaları yoluyla sağlanmış olmalıdır¹⁰³⁹. Troya¹⁰⁴⁰ *lapis-lazuli* silindir mührü ve Poliochni¹⁰⁴¹ fildişi silindir-damga mührü bölgeye yabancı olan hammaddeler kullanılarak üretilmiştir. Biçim ve ikonografik açıdan Doğu Akdeniz/Kilikya taklidi ürünler olarak tanımlanır¹⁰⁴². Troia ve Poliochni mühürleri, Erken Tunç Çağı'nda Kuzey Batı Anadolu'da hem bitirilmiş ürünler hem de işlenmemiş hammadde kaynaklarına dayalı bir ticaret sisteminin varlığına işaret eden önemli buluntulardır.

İç Batı Anadolu'da Erken Tunç Çağı III safhasında Seyitömer yerleşiminden ele geçen fayans silindir mühürler stil ve ikonografik açıdan Post-Akkad dönemine tarihlenir¹⁰⁴³. Silindir mühürler yerleşimin içinde diğer yapılardan farklı bir konumda ve farklı bir mimari karakter gösteren yapı kompleksinin ana odasında bulunmuştur. Bir 'lider' veya 'bey' statüsündeki kişiye ait olduğu düşünülen yapının içinden silindir mühürler dışında Kuzey Suriye/Mezopotamya orijinli değerli hammaddelerden yapılmış süs eşyaları da ele geçmiştir¹⁰⁴⁴. Seyitömer yerleşimine Mezopotamya ile bağlantılı bir tüccar tarafından hediye olarak getirilmiş olduğu düşünülen silindir mühürlerin, kolye işlevli kullanılmış olabileceği önerilmiştir¹⁰⁴⁵. Seyitömer silindir mühürleri hem mühür tipi hem de ithal hammadde açısından Batı Anadolu'nun en erken örnekleridir.

İç Batı Anadolu'da Orta Tunç Çağı'na tarihlenen Seyitömer'den¹⁰⁴⁶ (Kat.No.288) Eski Suriye stilinde ve Daskyleion'dan¹⁰⁴⁷ (Kat.No.265) Eski Babil stilinde, Uluburun (Kat.No.289-291) Eski Babil ve Mitanni stilinde, Gelidonya batığından Eski Suriye stilinde üretilmiş (Kat.No.287) silindir mühürler ele geçmiştir. Batı Anadolu Geç Tunç Çağı'na tarihlenen İç Batı Anadolu'da Beycesultan'dan¹⁰⁴⁸

¹⁰³⁸ Şahoğlu 2005; 2019.

¹⁰³⁹ Kouka 2014, 43-44; 2016, 210.

¹⁰⁴⁰ Schliemann 1881, 415, No.502-503.

¹⁰⁴¹ Bernabo-Brea 1976, 300.

¹⁰⁴² Kenna 1970; Aruz 2008, 39-45.

¹⁰⁴³ Bilgen vd. 2021.

¹⁰⁴⁴ Bilgen vd. 2019, 306-307.

¹⁰⁴⁵ Bilgen vd. 2021.

¹⁰⁴⁶ Bilgen 2015, 116, Fig.133; Bilgen 2006, 330, Res.9.

¹⁰⁴⁷ Bakır 2003, res.10; Yaylalı 2005, fig.2.

¹⁰⁴⁸ Mellaart ve Murray 1995, Fig.O 20-210

(Kat.No.363), sahil kesiminde Panaztepe'den¹⁰⁴⁹ (Kat.No.364) ve güneyde Uluburun¹⁰⁵⁰ batısından (Kat.No.365-367) sınırlı sayıda silindir mühür ele geçmiştir. Bu mühürler stil, ikonografi ve konu açısından Güney Mezopotamya ve Kuzey Suriye silindir mühürleriyle paralellik göstermektedir. Bölgede lokal olarak üretilmemiş yabancı kökenli bu mühürler Orta Anadolu veya güneyden Kuzey Suriye bağlantılarıyla ithal edilmiş olmalıdır. Mühürlerin yapıldığı dönemler ile buluntu kontekstleri arasındaki zaman farklılığı, bu mühürlerin aile yadigarı eşyalar olarak uzun yıllar boyunca değer verilip bir hatıra niteliğinde korunup saklandığına işaret etmektedir. Nesilden nesile aktararak korunagelmış olan bu mühürlerin, sahiplerinin aile kimliklerini belirten ve ticari anlamlı idari işlerde kullanılmış olabileceği gibi bir yorum da getirilebilir.

Batı Anadolu Orta Tunç Çağı'nda, MÖ. 2. Binyıl'da bölgelerarası ilişkilerin yoğunlaşmasıyla yeni mühür tipleri de görülmeye başlamıştır. Bu dönemde Batı Anadolu'da erken dönem mühür geleneğinden gelen damga mühür biçimleri ve silindir mühürler kullanılmaya devam ederken, çekiç başlı tutamaklı, tutamağı olmayan disk, bikonveks *Lentoid* ve düğme biçimli mühürler ilk kez karşımıza çıkar. Batı Anadolu'da sınırlı sayıda ele geçen Orta Anadolu Koloni Çağı ve Hitit mühürcülük anlayışında üretilmiş olan bu tip mühürler¹⁰⁵¹, Orta Anadolu ile bağlantılı kültürel ve ticari ilişkiler sonucunda bölgeye ulaşmış olmalıdır.

Batı Anadolu'da *skarabe* biçimli ilk mühür tipleri Asopos Tepe¹⁰⁵², Seyitömer¹⁰⁵³ ve Çavlum Mezarlığı'ndan¹⁰⁵⁴ Orta Tunç Çağı ile bağlantılı kontekstlerden ele geçmiştir. Bu tipin Batı Anadolu'da Geç Tunç Çağı sonuna kadar kullanılmış olduğunu gösteren fayans ve fritten yapılmış örnekleri Panaztepe¹⁰⁵⁵ mezarlık alanından ele geçmiştir. Mısır orijinli mühür biçimi *skarabe* mühürler ikonografi ve bezeme motifleri açısından Suriye/Levant bölgesi karakterinde üretilmiş ithal örneklerdir.

Geç Tunç Çağı'nda Batı Anadolu'da Neolitik Dönem mühür geleneğinden gelen konik biçimli mühürler lokal üretimler olarak kullanılmaya devam etmiştir. Geç Tunç

¹⁰⁴⁹ Erkanal-Öktü 2018, Taf.34, AV 1, Taf.367.

¹⁰⁵⁰ Yalçın ve Pulak 2006.

¹⁰⁵¹ Dinçol ve Alpaslan

¹⁰⁵² Konakçı 2012, Lev.124; 3.

¹⁰⁵³ Bilgen 2015, 114, fig.131.

¹⁰⁵⁴ Bilgen 2005, 162 (nr.408)

¹⁰⁵⁵ Erkanal-Öktü 2018, Taf.57, L 7, Taf.366; Erkanal-Öktü 2018, Taf.50, I 4, Taf.366; Erkanal-Öktü 2006, Res.4-7, çiz.2.

Çağı'nda Batı Anadolu sahil kesimi yerleşimlerinde ve mezarlık alanlarında daha yoğun olarak karşımıza çıkan *Lentoid* ve düğme biçimli mühürler, Ege'de Girit ve Kıta Yunanistan'da Miken atölyelerinde üretilmiş mühürlerle mühür tipi ve bezeme motifleri açısından paralellik göstermektedir¹⁰⁵⁶. Ege ve Mısır'da benzer örnekleri olan dörtgen baskı yüzeyli kübik biçimli, dikdörtgen prizma biçimli ve boncuk biçimli mühürler, Batı Anadolu'da ilk defa bu dönemde ortaya çıkmıştır. Geç Tunç Çağı Liman Tepe ve Panaztepe'den ele geçen işlenmesi yarım bırakılmış birkaç mühür örneği, bu tip mühürlerin aynı zamanda bölgede lokal olarak üretilmiş olabileceğine işaret etmektedir¹⁰⁵⁷.

Bezeme Motifleri (Bezeme Tablo.7-9)

Batı Anadolu'da Neolitik Dönem'den Geç Tunç Çağı sonuna kadar süren dönemler boyunca farklı mühür tipleri görülürken, baskı yüzeylerindeki motifler çok fazla çeşitlilik göstermemektedir. Mühürlerin baskı yüzeylerinde uzun dönemler boyunca tercih edilen geometrik bezeme Geç Tunç Çağı sonuna kadar kullanılmaya devam etmiştir. Neolitik Dönem başlangıcından itibaren en çok tercih edilen bezeme şekli, konsantrik daire, spiral, haç/artı ve köşeli açısall çizgilerle (şevron) karakterize edilen geometrik kompozisyonudur. Mühürler üzerinde en yaygın olarak görülen geometrik düzenleme, haç veya artı işareti ile dörde bölünen alan ve haç/artı kolları arasında yer alan şevron motifi kombinasyonudur. Diğer yaygın olarak kullanılan motif basit tarama çizgili kafes motifidir. Batı Anadolu mühürleri üzerinde baskın olarak karşımıza çıkan haç/artı, şevron ve kafes motifi üçlüsü, Neolitik Dönem'den Geç Tunç Çağı sonuna kadar geçen uzun süreçte Ege ve Önasya mühürleri üzerinde de popüler olarak kullanılmıştır. Ege mühürlerinde daha yoğun olarak tercih edilen dalgalı hatlar ve spiral motifli bezemeler Batı Anadolu mühürleri üzerinde az sayıda görülmektedir.

Batı Anadolu'da figüratif bezemeli mühürler az sayıda ele geçmiştir. Erken Tunç Çağı'nda ilk kez görülen figüratif bezemeli damga mühürler üzerinde şematize edilmiş linear stilde keçi türüne benzeyen hayvan şekilleri yer alır. Erken Tunç Çağı Seyitömer¹⁰⁵⁸ (Kat.No.238-247) silindir mühürleri üzerindeki figüratif sahneler Mezopotamya ve Orta Anadolu mühürleriyle paralellik gösterir. Geç Tunç Çağı sonuna kadar görülen figüratif bezemeli mühür örneklerinin çoğunluğu ithal mühürlerdir. Şematize edilmiş figürlü sahnelerin yer aldığı Erken Tunç Çağı Hacimusalar'dan¹⁰⁵⁹ ele

¹⁰⁵⁶ Yule 1981.

¹⁰⁵⁷ Erkanal-Öktü ve Erkanal 2015, 197.

¹⁰⁵⁸ Bilgen 2015.

¹⁰⁵⁹ Özgen 2021, Fig.8b.

geçen damga mühür ile Poliochni'den¹⁰⁶⁰ ele geçen fildişi silindir-damga mührün lokal üretimler olduğu düşünülmektedir. Orta Tunç Çağı ve Geç Tunç Çağı'nda farklı mühür biçimleri ve baskılar üzerinde görülen figürlü bezemeler Ege kökenli örneklerle benzerlik göstermektedir. Milet'ten¹⁰⁶¹ Orta Tunç Çağı'na tarihlenen damga mühür ve Troya'dan¹⁰⁶² bulla üzerinde görülen benzer keçi motifleri Geç Tunç Çağı'nda görülmeye devam eder. Troya'dan¹⁰⁶³ Geç Tunç Çağı'na tarihlenen boncuk biçimli mühür üzerindeki keçi figürü Minos stil özellikleri göstermektedir.

Batı Anadolu'da Erken Tunç Çağı'na tarihlenen bazı mühürlerin baskı yüzeyinde görülen düzensiz çizgisel hatlarla yapılmış bezemeler yazının ilk işaretleri olarak yorumlanmaya çalışılsa da kesin bir sonuca ulaşılamamıştır¹⁰⁶⁴. Beycesultan'da Orta Tunç Çağı'na tarihlenen damga mühür, Batı Anadolu'da ilk yazılı mühür örneği olarak karşımıza çıkar¹⁰⁶⁵. Orta Anadolu'da Koloni Çağı'nda ortaya çıkan ilk yazılı belge veya buluntular Batı Anadolu'ya daha geç dönemde ulaşmıştır. Bu dönem Batı Anadolu yerleşimlerinde büyük ticari faaliyetlerin gerçekleştirildiği idari ve politik bir oluşumun henüz gerçekleşmediği görülmektedir. Geç Tunç Çağı Uluburun batığından ele geçen üzeri balmumu ile kaplanmış çift kanatlı ahşap yazı tahtalarının varlığı, Batı Anadolu erken dönem yazı geleneği konusunda olası ipuçlarını sunmaktadır¹⁰⁶⁶. Organik malzemelerin günümüze kadar korunamadığı göz önüne alınırsa, Batı Anadolu'da bölge içinde bu tür bir sistemin uygulanma olasılığı yüksektir.

Batı Anadolu'da mühürler üzerinde yazı işaretlerinin yer alması Orta Anadolu'da Hitit İmparatorluk dönemi bağlantıları ile karşımıza çıkar. Geç Tunç Çağı'nda bölgede sosyo-politik koşulların değişmesiyle Orta Anadolu ve Ege dünyasıyla ilişkiler eşzamanlı bir gelişim gösterir. Batı Anadolu'da ilk kez Geç Tunç Çağı'na ait mühür ve baskıları üzerinde şahıs isimleri, meslek ünvanları ve ülke topraklarının isimleri yer almaya başlamıştır¹⁰⁶⁷.

Batı Anadolu'da Orta Tunç Çağı'nda ilk kez görülen diğer bezeme motifleri, Seyitömer'den bronz mühür üzerinde yer alan *ankh* sembolü (Kat.No.267) ve Dede

¹⁰⁶⁰ Bernabo-Brea 1964, Tav. CCLIV.

¹⁰⁶¹ Niemeier 2005, Col.Pl.7.

¹⁰⁶² Aslan 2018, Res.9.

¹⁰⁶³ Pieniazek-Pavuk ve Kozal 2018, 379, fig.5.

¹⁰⁶⁴ Umurtak 2011, Res.20; Duru 2008, 174, Res.346.

¹⁰⁶⁵ Lloyd ve Mellaart, 1958, Pl. XXXV – a.

¹⁰⁶⁶ Bass vd. 1986, 10, Şek.9.

¹⁰⁶⁷ Günel ve Herbordt 2010, Abb.4-6; Darga ve Starke 2003, 161-164.

Mezarı'ndan (Kat.No.397) bir mezar küpü üzerine basılmış *signe royal* motifleridir. Beycesultan'dan çekiç başlı damga mührün (Kat.No.307) baskı yüzeyindeki *signe royal* işareti, bu motifin Geç Tunç Çağı'nda da kullanılmaya devam ettiğini göstermektedir.

Batı Anadolu Geç Tunç Çağı'nda ilk kez karşımıza çıkan yelkenli gemi motifi, Tavşan Adası'ndan (Kat.No.361) ele geçen boncuk biçimli mühür üzerinde görülmektedir. Geç Tunç Çağı'nda Batı Anadolu ile Ege-Girit ilişkilerini ortaya koyması ve Geç Minos dönemi gemi teknolojisi hakkında bilgiler vermesi açısından önemli bir buluntudur¹⁰⁶⁸.

Mühür Baskılı Malzeme

Batı Anadolu'da üzerlerinde mühür baskılarının yer aldığı buluntular dört ana başlık altında değerlendirilmiştir.

a. Bullalar üzerindeki Baskılar

Batı Anadolu'da en erken mühür baskılı *bulla* Erken Tunç Çağı'nda karşımıza çıkar. Erken Tunç Çağı'na tarihlenen Bademağacı¹⁰⁶⁹, Karataş-Semayük¹⁰⁷⁰, Boz Höyük¹⁰⁷¹ bullaları üzerinde damga mühür baskısı, Demircihüyük¹⁰⁷² bullası üzerinde silindirik mühür baskısı yer alır. Erken Tunç Çağı bullaları üzerindeki baskılar geometrik bezemeli mühürlerle basılmıştır. Doğu Ege'de Emporio/Chios'dan¹⁰⁷³ ele geçen *bulla* üzerinde bir mühür baskısına ait olabileceği düşünülen kırmızı boya kalıntıları saptanmıştır. Bulla üzerinde bir eşyaya bağlanmış olabileceğine işaret eden ip izleri de yer almaktadır. Erken Tunç Çağı Bademağacı (Kat.No.372) ve Karataş (Kat.No.374) *bullarının* yerleşim içindeki yapıların depo niteliğindeki odalarında yer alan eşya veya ürünlerin korunması amacıyla bir tür kapı kilidi işlevli kullanıldıkları belirtilmiştir. Boz Höyük (Kat.No.371) *bullası* üzerinde iki farklı damga mühür ile çift baskı yer almaktadır. Küçük boyutlu şişe türünde bir kabın ağız kenarına tutturulmuş bir *bulla* olarak değerlendirilmiştir¹⁰⁷⁴. Benzer olarak Ege'de Kıta Yunanistan'da Geraki¹⁰⁷⁵ ve Lerna¹⁰⁷⁶ yerleşimlerinden ele geçen EH II dönemi bullaları üzerinde ikili veya çoklu sayıda mühür baskıları yer almaktadır. Lerna *bullalarının* yerleşim içi idari uygulamalar

¹⁰⁶⁸ Bertemes 2013, 201, Abb.9a.

¹⁰⁶⁹ Umurtak 2010, Fig.1.

¹⁰⁷⁰ Mellink 1972, Pl.55, Fig.5a-b.

¹⁰⁷¹ Mellaart 1954, Fig.466.

¹⁰⁷² Korfmann 1983, Taf.136-5.

¹⁰⁷³ Hood 1982, Fig.283-7.

¹⁰⁷⁴ Massa ve Tuna 2019, Fig.6-7.

¹⁰⁷⁵ Weingarten vd. 2002, 150, 179, Fig.15.

¹⁰⁷⁶ Weingarten 1997, 154-155

içinde depo odalarının kapılarını güvence altına almak amacıyla kullanılmış oldukları belirtilmiştir¹⁰⁷⁷. Bu tür çoklu sayılı mühür baskılı *bulla* örnekleri idari işleri yürüten çoklu sayıda kişinin görev aldığını ispatlayan buluntulardır.

Batı Anadolu’da bu dönemde *bulla* üzerine silindir mühürle basılmış tek örnek Demirci Höyük’ten (Kat.No.370) ele geçmiştir. Bir sepet veya besin saklama kabının kapatılması için kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Batı Anadolu Erken Tunç Çağı mühür baskılı bullalarının kişisel özel eşyaları veya ürünleri güvence altına alıp korumak amaçlı, yerleşim içinde basit idari uygulamalar kapsamında kullanılmış olduklarını söyleyebiliriz.

Orta Tunç Çağı’na ait Troya¹⁰⁷⁸ ve Milet’ten¹⁰⁷⁹ ele geçen bullalar üzerindeki mühür baskılarında Ege kökenli benzer motifler yer alır. Milet bullası (Kat.No.393) üzerinde yapılan analizler sonucunda lokal kilden yapılmış olduğu saptanmıştır. Ege ile bağlantılı ilişkileri ortaya koyan *bullalar* üzerindeki mühür baskıları, karşılıklı ticari alışveriş veya özel ilişkiler çerçevesinde gerçekleşen hediye alışverişi yoluyla bölgeye ulaşan eşyaların üzerinde gelmiş olmalıdır. Bölgesel ilişkileri ortaya koyan Şarhöyük’ten (Kat.No.395) Orta Tunç Çağı’na tarihlenen, Hitit tabakasından ele geçen *bulla* üzerindeki baskılar, Orta Anadolu geleneğinde üretilmiş mühürlerle basılmıştır¹⁰⁸⁰.

Batı Anadolu Geç Tunç Çağı *bullaları* dönemin sosyo-politik oluşumları hakkında bilgiler verir. *Bullalar* üzerindeki hiyeroglif yazılarda dönemin ülke topraklarının isimleri, şahıs isim ve unvan bilgileri yer alır. Çine-Tepecik *bullaları* (Kat.No.404-405) Geç Tunç Çağı’na ait bir yapının depo odasından, Şarhöyük *bullası* (Kat.No.407) Hitit dönemi tabakalarından ele geçmiştir. Beycesultan *bullaları* (Kat.No.402-403) üzerindeki spiral örgü bant çerçeveli motifler Orta Anadolu Hitit bağlantılı ilişkileri ortaya koyar. Ablak Höyük/Afyon’da bulunan hiyeroglif yazılı *bulla* (Kat.No.406) yerleşim içinden bulunmuş ancak tabakalı kontekstden ele geçmemiştir. Hitit İmparatorluk döneminde Hitit devletinin batıdaki idari ve politik ilişkilerinin belgelenmesi ve tarihlendirme açısından önemli buluntulardır. Bölgelerarası ilişkileri ortaya koyan *bullalar*, ticari bağlantılı idari uygulamalar içinde veya karşılıklı kişisel hediye alışverişi içinde kullanılmış olmalıdır.

¹⁰⁷⁷ Wiencke 1969, Pl.125.

¹⁰⁷⁸ Aslan 2018, Res.9.

¹⁰⁷⁹ Greaves ve Niemeier 2002, 46.

¹⁰⁸⁰ Darga 2002, 55, Res.3.

b. Seramik Kap parçaları Üzerindeki Baskılar

Batı Anadolu’da seramik kaplar üzerinde mühür baskılarının kullanılması ilk kez Erken Tunç Çağı’nda karşımıza çıkar. Kuzeybatıda Troya (Kat.No.377-380) ve Doğu Ege adalarından Heraion/Samos (Kat.No.382-384), Myrina/Lemnos (Kat.No.386-387), Poliochni/Lemnos (Kat.No.388-391), Methymna/Lesbos (Kat.No.385) yerleşimlerinden silindir ve damga mühür baskılı kap parçaları ele geçmiştir. Güneybatıda Aphrodisias-Pekmeztepe (Kat.No.392) ve Karataş-Semayük’ten (Kat.No.374, 376) damga mühür baskılı kap parçaları ele geçmiştir. Erken Tunç Çağı kap parçaları üzerinde baskıları yapılmış mühürlerin motifleri Anadolu geleneğinde üretilmiş mühürlerle paralellik göstermektedir.

Orta Tunç Çağı’na ait Afyon Dede Mezarı’ndan (Kat.No.397) bir mezar küpü üzerinde yer alan çoklu sayıda yapılmış “*signe royal*” motifli baskılar, Orta Anadolu ile bağlantılı ilişkileri ortaya koymaktadır. Geç Tunç Çağı’nda Beycesultan (Kat.No.409-412) ve Dinar-Küçük Çataltepe (Kat.No.413) kap parçaları üzerindeki baskılar, Anadolu mühür geleneğine benzeyen damga mühürlerle basılmıştır. Geç Tunç Çağı’na tarihlenen Dinar-Küçük Çataltepe¹⁰⁸¹ (Kat.No.413) ve Panaztepe’den¹⁰⁸² (Kat.No.414) ele geçen seramik kap parçaları üzerindeki damga mühür baskılarında tarihlendirmeye ışık tutan hiyeroglif yazısı yer alır. Batı Anadolu’da kaplar üzerinde mühür baskılarının yer alması, Mezopotamya ve Kuzey Suriye ilişkileriyle gelişen kültürel aktarımlar sonucunda benimsenmiş ve dekoratif süsleme amaçlı kullanılmıştır.

c. Ağırlıklar üzerindeki Baskılar

Latmos Malkayası Erken Kalkolitik Dönem yerleşiminde bulunan daire biçimli orta kısmı büyük boyutlu ip delikli buluntular “ağ batıran ağırlıklar” (Kat.No.368) olarak tanımlanmıştır¹⁰⁸³. Ağırlıklar üzerinde bir mühür veya aletle (?) basılmış çoklu sayıda baskılar yer alır. Baskıların birkaç tanesi aynı mühürle basılmıştır. Latmos ağ batıran ağırlıkları üzerindeki baskılar, lokal bölgelerdeki ortak iş alanlarında belli bir gubu temsil eden baskılar olarak yorumlanabilir.

Batı Anadolu’da Erken Tunç Çağı’na tarihlenen mühür baskılı ağırlık ele geçmemiştir. İç Batı Anadolu, Bolvadin-Üçhöyük’ten (Kat.No.398) Orta Tunç Çağı’na tarihlenen piramidal çapa biçimli ağırlık üzerinde bir mühür baskısı yer alır. Üçhöyük ağırlığı üzerindeki baskının kişisel bir mühür ile basılmış olduğu ve pendentif işlevli

¹⁰⁸¹ Koçak-Bilgin-Küçükbezci 2019, Res.100.

¹⁰⁸² Erkanal-Öktü 2008, Res.14-b, 1-2.

¹⁰⁸³ Peschlov-Bindokat ve Gerber 2012, 110, Fig.4.

kullanıldığı belirtilmiştir¹⁰⁸⁴. Üçhöyük piramidal çapa biçimli ağırlığın yakın benzeri Panaztepe'den ele geçmiştir. Geç Tunç Çağı'na tarihlenen Panaztepe piramidal biçimli ağırlığı (Kat.No.343) damga mühür işlevlidir.

Batı Anadolu'da ilk defa Orta Tunç Çağı'nda görülen ve sonraki dönem Geç Tunç Çağı'nda devam eden buluntu topluluğu hilal biçimli tezgâh ağırlıkları birçok yerleşimde çok sayıda ele geçmiştir. Ancak üzerinde baskı olan örnekler az sayıda ele geçmiştir. Orta Tunç Çağı'na tarihlenen Menteş Üyük/Afyon (Kat.No.399) ve Karahisar/Denizli (Kat.No.400), Geç Tunç Çağı'na tarihlenen Aphrodisias (Kat.No.416) ve Beycesultan'dan (Kat.No.417-418) ele geçen hilal biçimli ağırlıklar, yapıların atölye olarak tanımlanmış odalarından veya avlu olarak tanımlanan açık alanlardan ele geçmiştir. Tezgâh ağırlıkları üzerinde görülen baskılar küçük boyutlu mühürlerle veya mührü benzeyen aletlerle basılmış olmalıdır. Ağırlıklar üzerindeki işaretler ise kişisel veya gruplara ait olduğunu belirten sembolik işaretler olabilir. Orta Anadolu'da MÖ. 2. Binyıl'da seri üretim merkezi niteliğinde atölyelere sahip Konya-Karahöyük yerleşiminde ele geçen hilal biçimli tezgâh ağırlıkları, bir tür etiket veya atölyeleri tanıtan kimliksel işaretlerin yer aldığı baskılar olarak tanımlanmıştır¹⁰⁸⁵.

d. Ocak/Altar üzerindeki Baskılar

Batı Anadolu'da ilk kez Seyitömer Höyük Orta Tunç Çağı yerleşiminde, konut olarak kullanılan mekân içi veya açık avlu alanlarında bulunan sabit ocak yapılarının üzerinde (Kat.No.401) mühür baskılarıyla yapılmış bezemelere rastlanır. Geç Tunç Çağı'na tarihlenen Beycesultan (Kat.No.419-422) ve Kusura'da (Kat.No.423-424) "ocak" veya "altar" olarak tanımlanan yapıların ön ve yan yüzlerinde yer alan çoklu mühür baskılarının üzerinde konsantrik daire biçimli motifler yer alır. Benzer uygulamalara Orta Anadolu Konya-Karahöyük¹⁰⁸⁶ MÖ. 2. Binyıl tabakalarından bulunmuş mekân içi ocaklar üzerinde de rastlanır. Ocak ve altarlarda ateş nedeniyle oluşan islerin kimyasal analizleri bu tarz ocak yapılarının yemek pişirmeden ziyade kült ile ilgili ritüel amaçlı davranışlar içerisinde kullanılmış olabileceğini ortaya koymuştur. Yazılı kaynaklardan edinilen bilgilere göre, kutsallıkla ilişkilendirilen 'ocak' olgusu, tanrısal bir karakterle özdeşleşen koruyucu bir güç olarak yorumlanır¹⁰⁸⁷. Konsantrik daire, devinimsel bir döngüye işaret eden ve halüsinasyon etkili bir motiftir.

¹⁰⁸⁴ Koçak vd. 2019, Res.99.

¹⁰⁸⁵ Alp 1994, Lev.247, Res.754-755.

¹⁰⁸⁶ Alp 1994.

¹⁰⁸⁷ Koşay 1976, 77-80; Darga 1985, 85, 151.

Seyitömer Höyük¹⁰⁸⁸, Beycesultan¹⁰⁸⁹ ve Kusura'daki¹⁰⁹⁰ boğa başlı ocak veya sunak biçiminde yapılmış altarlara güneş ile bağlantılı bir kültü veya ateş kültü ile birleşmiş halini temsil ediyor olmalıdır¹⁰⁹¹.

Ege'de benzer örnekler Kıta Yunanistan'da Tiryns, Korinth, Lerna ve Asine'de bulunan mekân içi sabit ocaklar EH II dönemine tarihlenmiştir¹⁰⁹². Kiklad adalarından Kea'da bulunan EH II/Erken Kiklad II dönemine tarihlenen bir ocak kenarının üzerindeki mühür baskısında Mısır hiyeroglifleri taklit edilmiştir. *Ra-güneş* ve *vazo* işaretleri okunmuştur¹⁰⁹³. Ocakların ağız kenarları ve yan yüzlerinde görülen damga ve silindir mühürlerle yapılmış baskı motifleri çeşitlilik gösterir. Benzer motiflerin depolarda saklanan kaplar üzerinde de yer alması tek türdeki özel besin veya tahıl ürünlerinin mekanlar içindeki ocaklarda hazırlanıp tüketilmiş olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Damga mühür baskıları ise bireysel veya gruplara ait etiket niteliğindeki kimliksel işaretler olarak açıklanmıştır¹⁰⁹⁴.

Bu genel değerlendirmeler sonucunda bireyler veya topluluklar tarafından bir eşya/alet olarak kullanılan mühürlerin başlangıcından itibaren dönemsel gelişim süreçleri içindeki arkeolojik bağlamları hakkında bazı çıkarımlar elde edilmiştir.

¹⁰⁸⁸ Bilgen 2015, 77, Fig.81.

¹⁰⁸⁹ Mellaart ve Murray 1995, 85, Fig.P.49; Dedeoğlu ve Abay 2014, Fig.23.

¹⁰⁹⁰ Lamb 1936, Fig.17-1.

¹⁰⁹¹ Alp 1994, 102.

¹⁰⁹² Diamant ve Rutter 1969, 147-177.

¹⁰⁹³ Younger 2010, 330.

¹⁰⁹⁴ Lindblom-Nordquist-Mommsen 2018, 91-92 Fig.1-3.

VII. SONUÇ

Arkeoloji yazınında genellikle kil, kemik, yerel taşlar ve egzotik malzemeler kullanılarak üretilen küçük boyutlu ve üzerinde imge taşıyan nesneler geleneksel olarak “*pandantif/amulet*”, “*pintadera*” “*damga*” veya “*damga mühür*” olarak tanımlanmaktadır. Bu nesnelerin büyük çoğunluğu, başka bir ortama bağlanmasını veya asılmasını sağlayan ip deliklere sahiptir. Arkeolojik çalışmalarda toplumsal yapılar içinde taşınabilir bir kültür malzemesi olarak nitelendirilen mühürler, insanlar, nesneler ve mekânlar arasındaki ilişki dinamiklerinin değişkenliğiyle bağlantılı bir ürün/eşya olarak değerlendirilmektedir¹⁰⁹⁵.

Batı Anadolu’da ilk yerleşik yaşam biçimini temsil eden Neolitik Dönem’de damga mühürlerin üretilerek kullanılmış oldukları görülmektedir. Batı Anadolu’da henüz köy dokusunu yansıtan bir yaşam biçiminin sürdürüldüğü Neolitik Dönemde, mühür kullanımının bölgenin iç dinamikleri içerisinde diğer bölgelerden bağımsız ve farklı bir gelişme gösterdiği izlenmektedir. Orta Anadolu’da Çatal Höyük Neolitik yerleşiminden ele geçen mühürlerin, dekoratif amaçlı mekanların duvarlarına baskılanması veya ritüel davranışlar içerisinde mezarlara bırakılması gibi çok çeşitli alanlarda kullanılmış olduğu görülmektedir¹⁰⁹⁶. Batı Anadolu’da mühürlerin bu tür kullanımına ilişkin veriler ele geçmemiştir. Kuzey Suriye’de Geç Neolitik Sabi Abyad¹⁰⁹⁷ yerleşiminde ele geçen mühür ve baskıları depo nitelikli kapları kapamak için ekonomik işlevli kullanılmıştır. Batı Anadolu’da Neolitik Dönem mühürlerinin sosyal yaşam içinde ekonomik veya ticari anlamlı kullanıldıklarına dair bilgiler sınırlıdır.

Batı Anadolu Neolitik Dönem mühürlerini mülkiyet amaçlı kullanılan ve çoklu işlevsellik gösteren eşyalar olarak değerlendirebiliriz. Mühürlerin üzerinde yer alan sembol veya işaretler, birey, hane ve toplum gibi sosyal yapılaşmalar arasındaki ilişkiyi sağlayan çeşitli kodlar içerebilir. Bu işaretler yazı öncesi toplumların sosyal iletişim alanlarında bir kimlik oluşumunu sağlayan “*sembolik bir dile*” atıfta bulunabilir¹⁰⁹⁸. Erken dönem mühürleri sembolik açıdan ele alındığında bazı sosyal uygulama alanlarında farklı gruplar arasında birbirlerine aktarılan kültürel mesajları açıklama potansiyeline sahip olabilir¹⁰⁹⁹. Neolitik dönem mühürleri üzerinde birbirini tekrar eden motifler ve basit soyut bezemeler, daha erken dönemde yaşamış olan ‘ata’ bireyleri

¹⁰⁹⁵ von Wickedede, 1990.

¹⁰⁹⁶ Türkcan 1994, 442-443.

¹⁰⁹⁷ Akkermans ve Duistermaat 2004, 2-4.

¹⁰⁹⁸ Pittman 1994; Frangipane 1994; 2000; Schmandt-Besserat 1996.

¹⁰⁹⁹ Charvat 1991.

tarafından anlatılan hikayelerin referans alındığı mitler veya dileklerle ilgili ortak bir hafızanın sembolik yansımaları olarak değerlendirilebilir¹¹⁰⁰. Batı Anadolu Neolitik Dönem mühür örnekleri, Kuzey Suriye ve Mezopotamya Akeramik Neolitik erken dönem örnekleriyle paralel bir anlayışta, koruyucu nitelikli ve tılsım etkili bir amulet/pendant gibi bireylerin üzerinde taşınan ve onların kimliğini tanımlayan bir eşya olarak kullanılmış olmalıdır¹¹⁰¹.

Günümüz etnografik verileri baz alınarak yapılan deneysel çalışmalarda, damga mühürlerin yarı yumuşak yüzeyli organik malzemeler üzerinde daha etkin bir görsellik sağladığı belirtilmiştir¹¹⁰². Birçok bilim insanı tarafından kabul gören diğer bir görüş, mühürlerin insan bedeni üzerinde bir tür dövme “tattoo” olarak kullanılmış olmasıdır¹¹⁰³. Mühürler üzerinde yer alan soyut semboller erken dönem topluluklarında ait oldukları klan veya ailelerini temsil eden kimliksel işaretler olarak vücutları üzerinde bir tür dövme niteliğinde kullanılmış olabilir.

Bademağacı¹¹⁰⁴, Ulucak¹¹⁰⁵ ve Yeşilova¹¹⁰⁶ Neolitik Dönem yerleşimlerinde, atölye nitelikli mekânlardan ve açık alanlardan ele geçen damga mühürler tezgâh ağırlıkları, ağırşaklar ve ezgi taşları ile bir arada bulunmuştur. Bu döneme ait mühür baskılı eşyalar ele geçmediği için, kalıntıları günümüze kalmayan tekstil, hayvan derisi veya ekmek gibi organik malzemeleri süslemek için kullanılmış olabilecekleri düşünülebilir¹¹⁰⁷. Bu tür uygulamalar, yerleşimlerin ortak kullanım alanlarında aile grupları tarafından ritüel anlamlı ekmek pişirme veya tekstil ürünlerini boyama gibi aktivitelerle bağlantılı olabilir. Batı Anadolu’da Ulucak Höyük¹¹⁰⁸ ve Orta Anadolu Çatal Höyük¹¹⁰⁹ yerleşiminden ele geçen büyük boyutlu bu tip mühürlerin kimyasal analizlerinde sayıca az da olsa tekstil üretimine ilişkin baskı kalıbı (*pintadera*) amaçlı kullanılmış olabileceklerini gösteren boya pigment izleri saptanmıştır¹¹¹⁰.

¹¹⁰⁰ Campbell 2010, 152.

¹¹⁰¹ Çilingiroğlu 2009.

¹¹⁰² Georgiu ve Skeates 2008, 85.

¹¹⁰³ Prijatelj 2007, 233;

¹¹⁰⁴ Umurtak 1999-2000.

¹¹⁰⁵ Derin 2003, 242.

¹¹⁰⁶ Derin 2012, 195.

¹¹⁰⁷ Umurtak 2010, 24-25.

¹¹⁰⁸ Çilingiroğlu ve Çilingiroğlu 2009, 351, Fig.15.

¹¹⁰⁹ Türkcan 2006, 182.

¹¹¹⁰ Derin 2011; Duru 2008, Mellaart 1964, 96.

Batı Anadolu’da Neolitik Dönem’e tarihlenen birkaç mühür örneği, mekânların dolgu toprağından veya çöp çukuru olarak adlandırılan alanlardan ele geçmiştir. Orta Anadolu’da Çatalhöyük Neolitik yerleşiminden ele geçen mühürlerin hane içi ritüel uygulamalar kapsamında bir binanın kapatılması ve yeniden kullanıma açılması veya yeni bir çöplük alanı oluşturulması gibi aktivitelerle bağlantılı olarak kullanıldığı bilinmektedir¹¹¹¹. Benzer olarak, Batı Anadolu Göller Bölgesi, Höyücek yerleşiminde “Tapınaklar Dönemi” olarak adlandırılan Erken Neolitik Dönem’e tarihlenen kültür tabakası yangınla sonlanmıştır¹¹¹². Yerleşimdeki yapıların tabanında *in-situ* olarak ele geçen mühür ve diğer eşyaların özellikle bırakılmış oldukları belirtilmiştir¹¹¹³. Höyüktepe yerleşiminde, yapıların kapatılması veya yeni mekânların açılması gibi kutsallıkla ilişkilendirilen ritüel anlamlı bu tür uygulamaların gerçekleştirilmiş olabileceği gibi bir yorum getirilebilir.

Neolitik Dönem’de, Batı Anadolu’daki sosyal yaşamın temeli, merkezi bir otoriteye bağlı olmayan, aileye ve akrabalık ilişkilerine dayanan bir ekonomik düzenlemenin varlığını göstermektedir¹¹¹⁴. Mühürler, yerleşimlerdeki buluntu mekânlarıyla ve mekân içinde yaşayan insanlarla ilişkili olarak çoklu işlevsellik gösteren bir kullanıma işaret etmektedir. Mühürler üzerinde yer alan sosyo-kültürel nitelikli semboller, ev içinde eşya, ürün (?) kontrolü amaçlı kullanılan, ev dışında ise aileyi veya bir aile/klan grubunu temsil eden kimliksel işaretler olarak açıklanabilir.

Batı Anadolu’da Kalkolitik Dönem mühürleri biçim ve bezeme açısından bir önceki Neolitik Dönem mühür anlayışından farklı bir değişime uğramadan kullanılmaya devam etmiştir. Batı Anadolu’da Kalkolitik Dönem’e tarihlenen mühürlerin sayıca azlığından dolayı Hacılar ve Suluin Mağarası’ndan ele geçen büyük boyutlu mühürlerin yaşam alanları içerisinde kişisel eşyaları güvence altına almak veya tahıl ürünlerinin kontrolü amaçlı lokal uygulamalar içinde kullanılmış oldukları söylenebilir. Doğu Anadolu’da Erken Tunç Çağı yerleşimlerinde yoğun olarak ele geçen “çeç” tipindeki büyük boyutlu (yük: 4-7 cm, çap: 4-8 cm) damga mühürlerin tahıl ürünlerinin kapatılmasında kullanıldığı bilinmektedir¹¹¹⁵.

Hacılar Erken Kalkolitik II. tabaka mühürleri, “*shrine*” kutsal mekân olarak tanımlanan yapıdan, kap parçaları, figürin obsidyen aletler ve deniz kabuklarıyla

¹¹¹¹ Hodder 2006; Cassidy 2008, (Çatalhöyük Araştırma Projesi).

¹¹¹² Duru ve Umurtak 2005, 147.

¹¹¹³ Duru ve Umurtak 2005, 121-122.

¹¹¹⁴ Çilingiroğlu 2009; Umurtak 1999-2000.

¹¹¹⁵ Tekin 2017, 233; Özdemir ve Özdemir 2020, 135; Esin 1972.

beraber ele geçmiştir. Bu eşyalar ritüel nitelikli “adak eşyaları” olarak değerlendirilmiştir¹¹¹⁶. Hacılar mühürleri üzerindeki benzer motiflere Orta Anadolu’da Çatal Höyük¹¹¹⁷ ve Canhasan¹¹¹⁸ yerleşimlerinde bulunmuş boyalı duvar bezemelerinde rastlanır. Hacılar Erken Kalkolitik Dönem mühürlerinin tip ve bezeme motifleri açısından yakın paralelleri Balkan Bölgesi Neolitik ve Erken Kalkolitik Dönem mühürlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem mühürleri *pintadera* nitelikli baskı kalıpları olarak çeşitli malzemeler üzerine dekoratif amaçlı bezemeler yapmak için kullanılmış olmalıdır.

Erken Tunç Çağı’nda uzak mesafeli bölgelerarası ilişkilerin artması ile yaşam ve üretim biçimlerinde görülen değişimler mühür kullanımının yaygınlaşmasını sağlamış ve mühürlerin kullanım alanlarını da değiştirmiştir. Batı Anadolu’nun bu dönemde özellikle doğudan aldığı etkileşimle, Orta ve Güney Anadolu bölgeleriyle bağlantılı ilişkilerin geliştiği ve batıya doğru yayıldığı gözlemlenmektedir. Erken Tunç Çağı’nda, bölgede sosyo-politik ve ekonomik yaşam sistemlerindeki değişimler ve arkeolojik malzemede görülen teknolojik yenilikler bölgelerarası kültürel ve ticari aktarımları sağlayan “*uzak mesafeli ilişkiler ağı*” yoluyla sağlanmıştır¹¹¹⁹. Batı Anadolu’da özellikle Orta ve Güney Anadolu’dan hem kara hem de denizsel rotalar üzerinden gerçekleştirilen uzak mesafeli bölgelerarası ticaret ağları sayesinde yeni mühür tipleri ortaya çıkmıştır¹¹²⁰.

Batı Anadolu Erken Tunç Çağı yerleşimlerinde ele geçen kalay alaşımlı bronz eşyaların sayıca artması, bu dönemde üretime yönelik metalürjik faaliyetlerin geliştiğini göstermektedir. Batı Anadolu’da sayıca az olsa da Anadolu mühür geleneğinde lokal olarak üretilmiş metal damga mühürler de kullanılmaya başlanmıştır¹¹²¹. Erken Tunç Çağı’na ait metal damga mühürler Karataş-Semayük¹¹²², Bademağacı¹¹²³, Küllüoba¹¹²⁴ ve Laodikeia-Kandilkırı¹¹²⁵ yerleşimlerinden ele geçmiştir. Orta Tunç Çağı’nda

¹¹¹⁶ Mellaart 1970.

¹¹¹⁷ Türkcan 2014, 442.

¹¹¹⁸ French 1962.

¹¹¹⁹ Efe 2007.

¹¹²⁰ Şahoğlu 2005.

¹¹²¹ Bilgen 2021, 293.

¹¹²² Mellink 1969, Fig.29 a-b.

¹¹²³ Umurtak 2002, 159, Fig.1.

¹¹²⁴ Efe 2013, çiz.7; Türkteki 2020, Fig.2d.

¹¹²⁵ Oğuzhanoğlu 2019, 39, Fig.7.

Seyitömer'den¹¹²⁶, Bademağacı¹¹²⁷ ve Demirci Höyük'ten¹¹²⁸ damga mühürler, Geç Tunç Çağı'nda Troya¹¹²⁹ ve Panaztepe'den¹¹³⁰ ele geçen damga mühürler metalden yapılmıştır. MÖ.13. yüzyıl Orta Anadolu Hitit mühürcülük anlayışında üretilmiş Luwi hiyeroglif yazılı Troya *Lentoid* biçimli damga mührü (Kat.No.321) ve Panaztepe'den bilezik biçimli damga mühür (Kat.No.341) Batı Anadolu için ünik örneklerdir.

Batı Anadolu'da hem iç hem de sahil kesimindeki Erken Tunç Çağı yerleşimlerde ele geçen bölgeye yabancı hammadde ile üretilmiş farklı mühür tipleri genelde seçkin kişilerin yaşadığına işaret eden mekanlardan ele geçmiştir. MÖ. 3. Binyıl'ın ikinci yarısından itibaren bölgelerarası uzak mesafeli ilişkilerin gelişmesiyle özellikle Mezopotamya bağlantılarını ortaya koyan Troya (Kat.No.235-236, 248), Seyitömer (Kat.No.238-247-hazine grubu) ve Küllioba (Kat.No.227-228, 230) yerleşimlerinde yukarı şehir veya kompleks yapılardan ele geçen mühürlerin ticari amaçlı kullanıldığını gösteren veriler sınırlıdır.

Batı Anadolu'da Erken Tunç Çağı'nda ekonomik veya ticari kontrol amaçlı ilk mühür kullanımına ait veriler, mimari yapıların depo odalarından veya depo ile bağlantılı alanlardan ele geçen mühürlerle karşımıza çıkmaktadır. Artı ürün ve malların kontrollü biçimde dağılımını sağlayan bir mekanizmanın varlığına işaret eden bu tür düzenlemeler yönetici bir grup tarafından yürütülmüş olmalıdır. Sahil kesimindeki Liman Tepe'de Erken Tunç Çağı merkezi yapısının depo nitelikli alanından ele geçen mühür¹¹³¹, eşya veya ürün kontrolü amaçlı, ekonomik ve ticari ilişkiler içerisinde kullanılmış olmalıdır. Göller Bölgesi'nde Bademağacı¹¹³² ve Hacılar Büyük Höyük¹¹³³ Erken Tunç Çağı yerleşimlerinden ele geçen bazı mühürlerin de ürün kontrolü amaçlı seçkin bir sınıf tarafından kullanılmış olabileceği belirtilmektedir¹¹³⁴. Bölge içinde ekonomik anlamlı mühür kullanımı lokal uygulamalar içinde karşımıza çıkmaktadır.

Batı Anadolu Erken Tunç Çağı yerleşimlerinde hiyerarşik bir toplumsal yapılanmanın varlığına işaret eden seçkin/elit kişi veya gruplara ait olduğu düşünülen

¹¹²⁶ Bilgen 2015, 115, Fig.132.

¹¹²⁷ Umurtak 2002, Fig.1a-b.

¹¹²⁸ Umurtak 2002, 167, Fig.2/d.

¹¹²⁹ Korfmann 1996, 217, Res.5-6.

¹¹³⁰ Erkanal-Öktü 2018, Taf.19, Ğ 27, Taf.365.

¹¹³¹ Şahoğlu 2011, 291, Kat.no.210

¹¹³² Umurtak 2011, Res.20.

¹¹³³ Umurtak 2015, 155, Res.4; Umurtak 2015, 155, Res.7.

¹¹³⁴ Umurtak 2013, 53.

yapılardan ele geçen bölgeye yabancı değerli hammaddelerden üretilmiş olan mühürler, sosyal ilişkiler içerisinde statü belirleyici prestij eşyaları olarak değerlendirilebilir.

Önasya'da Afganistan orijinli işlenmemiş *lapis-lazuli* hammaddesi MÖ. 6. Binyıl'da Kuzey Suriye'de Yarım Tepe yerleşiminde bulunmuştur¹¹³⁵. İşlenmiş eşya olarak dağılımı ise MÖ. 4. Binyıl'dan itibaren başlar. MÖ. 3. ve 2. Binyıllar arasında ise Güney Mezopotamya'da, Mısır'dan İndus vadisine ve Kafkasya bölgesine kadar uzanan geniş bir coğrafyada yoğun olarak kullanılmış olduğu bilinmektedir¹¹³⁶. MÖ. 3. Binyıl'da Önasya'da fildişinin elde edildiği kaynaklar Doğu Akdeniz'e yakın Amuq ovasının bataklık alanları ve Mısır'da Nil nehrinin aşağı kısımları olarak bilinir¹¹³⁷. MÖ. 4. Binyıl'ın sonunda Levant bölgesinde fildişinden yapılmış buluntular ele geçmiştir. Mezopotamya'da Erhanedanlar III Dönemi sonlarında (MÖ. 2700-2600) yoğun olarak kullanılmıştır¹¹³⁸. Ege'deki en erken fildişinden yapılmış mühür ve diğer buluntular Girit, Knossos'ta Erken Minos IIA dönemine tarihlenir¹¹³⁹. Bu dönemde Batı Anadolu'da hem bitirilmiş ürünler hem de işlenmemiş hammadde kaynaklarına dayalı bir ticaret sisteminin varlığından söz edebiliriz. Batı Anadolu'ya kültürel ve ticari anlamlı aktarımlar hem kara hem de deniz yolu bağlantılarıyla ulaşmış olmalıdır¹¹⁴⁰.

Batı Anadolu'da Erken Tunç Çağı'nda ilk kez ortaya çıkan mühür baskılı *bull* örnekleri, yerleşimlerde yapıların depolama alanlarından ele geçmiştir. Bu dönem yerleşimlerinde ele geçen mühür baskılı bullalar hane içinde veya ortak alanlarda depo ve özel (dinsel) nitelikli mekânların odalarını kilitlemek için veya kutu/sepet ve seramik kaplar içinde korunan ürünlerin son kapatma aşamalarında kontrol amaçlı bir ekonomik düzenleme içerisinde kullanılmış olmalıdır.

Erken Tunç Çağı'nda ilk kez karşımıza çıkan seramik kaplar üzerindeki silindir ve damga mühürlerle yapılmış baskıların dekoratif bezeme amaçlı kullanılmış olmaları olasılık dahilindedir. Bezeme amaçlı kullanım dışında, kapların içindeki ürünü tanıtan bir *etiket* niteliğinde veya kapların sahiplerini belirleyen kimliksel anlamlı işaretler olarak kullanılmış olabilecekleri diğer bir yorum olarak getirilebilir. Lokal olarak üretilmiş seramik kaplar üzerinde lokal üretim damga mühürler yanında, silindir mühür gibi bölgeye yabancı mühür tipleri de kullanılarak baskılar yapılmıştır. Özellikle Kuzey

¹¹³⁵ Yalçın ve Yalçın 2023, 521.

¹¹³⁶ Moorey 1994, 85-92; Wilkinson 2014, 125-133.

¹¹³⁷ Krzyszkowska 1988, 227-228; Moorey 1994, 118-120.

¹¹³⁸ Moorey 1994, 118-121.

¹¹³⁹ Krzyszkowska 2005, 63.

¹¹⁴⁰ Krzyszkowska 2005, 33; Rehak ve Younger 1998, 232-233.

Ege adaları ve Troya yerleşimlerinden ele geçen kap parçaları üzerindeki baskı bezemeler ile mühürler üzerindeki bezemeler paralellikler göstermektedir¹¹⁴¹. Seramik kaplar üzerine yapılan bu tür işlemlerin yerleşimler içinde uygulandığına işaret etmektedir.

Batı Anadolu'da ilk kez ölü gömme gelenekleri bağlamında mezar eşyaları arasında mühürlerin de yer aldığı görülmektedir. Batı Anadolu ölü gömme gelenekleri içerisinde ritüel anlamlı bir davranış olarak mezarlara bırakılan mühürler sınırlı sayıda ele geçmiştir. Erken Tunç Çağı'na ait Kaklık Mevkii'nde¹¹⁴² mezarlık alanı içinden, Bakla Tepe¹¹⁴³ ve Kumyer Mevkii'nde¹¹⁴⁴ mezar eşyası olarak bulunmuştur. Mezarlarda ele geçen mühürleri, toplumda söz sahibi olan yüksek statülü bireylerin yaşamlarında kullandıkları değerli kişisel eşyaları olarak değerlendirilebiliriz.

Batı Anadolu Orta Tunç Çağı'nda mühür ve mühür baskıları benzer mühür biçimleri ve bezeme motifleri bağlamında Erken Tunç Çağı mühürcülük anlayışının devamı niteliğindedir. Orta Tunç Çağı'nda damga mühürler yanında silindir mühürler de kullanılmaya devam etmiştir. Bu dönemde bölgelerarası ilişkiler sonucunda bölge içindeki sosyo-politik yaşamın değiştiğini ortaya koyan Orta Anadolu bağlantılı ilk yazı örnekleri mühürler üzerinde karşımıza çıkar.

Batı Anadolu'da Orta Tunç Çağı'nda bölgelerarası uzak mesafeli ticari ve kültürel ilişkilerin varlığını ortaya koyan Orta Anadolu, Ege, Kuzey Suriye ve Mısır bağlantılı yeni mühür tipleri karşımıza çıkmaktadır. Bölgede var olan hammaddelerle lokal olarak üretilen örnekler yanında bölgeye yabancı hammaddelerle üretilmiş doğrudan ithal mühürler de ele geçmiştir¹¹⁴⁵. Özellikle Daskyleion yerleşiminden (Kat.No.286), Uluburun (Kat.No.280-282, 289-291) ve Gelidonya (Kat.No.283-284, 287) gemi batıklarından bulunan silindir ve damga mühürler, buluntu kontekstleri açısından ele alındığında üretim tarihlerinden daha geç döneme ait alanlardan ele geçmiştir. Bu mühürler, dönemler boyunca sahip oldukları kişilerin değerli statü eşyaları olarak saklanıp korunmuş olmalıdır. Veya sahipleri tarafından nesilden nesile aktararak korunmuş ve ailenin kimliğini belirten idari amaçlı mühürler olarak da kullanılmış olabilirler.

¹¹⁴¹ Kapuci 2019, 70.

¹¹⁴² Efe 1995, 390, Fig.27, 107.

¹¹⁴³ Erkanal ve Özkan 1998, 341.

¹¹⁴⁴ Tırpan ve Gider 2010, 386.

¹¹⁴⁵ Younger 1988.

Batı Anadolu Orta Tunç Çağı'nda mezarlardan ele geçen mühürler ölü gömme geleneği bağlamında mezarlara bırakılmış kişisel eşyalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çavlum Mezarlığı'nda bir çocuğa ait gömüde ele geçen işlenmesi yarım bırakılmış lületaşından damga mühür (Kat.No.262) ve fayanstan skarabe mühür (Kat.No.278) büyük olasılıkla çocuğun geride yas tutan ailesinin bu mühürlere, malzemesine veya üzerinde yer alan sembollere doğa-üstü anlamlar yüklemesiyle bağlantılı olmalıdır. "Eskişehir taşı" olarak da bilinen serpantin grubuna ait gözenekli bir taş cinsi olan *lüle taşı* hammaddesinin yatakları Eskişehir'in 14 km doğusundaki Karahöyük Köyü'nden bilinmektedir¹¹⁴⁶. Lokal malzeme kullanılarak bölgede üretilmiş olduğu düşünülen Çavlum mührü, hammadde açısından Batı Anadolu'da tek örnektir. Çavlum çocuk mezarından bölgeye yabancı hammadde fayanstan üretilmiş skarabe mührün de ele geçmesi, toplum içinde yönetici niteliğinde yüksek statülü bir ailenin oğlu olabileceğine işaret etmektedir.

Mezar eşyası olarak Orta Tunç Çağı Yanarlar Mezarlığı'nda bir küp mezardan ele geçen taş mühür (Kat.No.274), yetişkin bir kişinin üzerinde kolye tanesi işlevinde kullanılmıştır. Afyon/Dede Mezarı'ndan bir mezar küpü üzerinde görülen mühür baskıları (Kat.No.397) ritüel amaçlı davranışlar içerisinde uygulanmış olmalıdır. Ölü gömme gelenekleri içerisinde yapılan bu tür uygulamalar mezarlardaki bireylerin statüsel göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Batı Anadolu yerleşimlerinde Geç Tunç Çağı'nda bölgeye yabancı yeni mühür tipleri ortaya çıkmıştır. Bu dönem mühürlerinin büyük çoğunluğu mezar kontekstlerinden ele geçmiştir. Panaztepe'de¹¹⁴⁷ *tholos* mezarlara ve Bakla Tepe'de¹¹⁴⁸ oda mezara kişisel eşyalar bağlamında bırakılan mühürler bölgeye yabancı değerli hammaddeler kullanılarak üretilmiştir. Steatit ve serpantin dışında karneol, akik, dağ kristali ve opak gibi işlenmesi zor sert taşlar kullanılarak üretilen mühürler, Ege ve Kıta Yunanistan'daki Miken mühür geleneği ile paralel özellikler göstermektedir¹¹⁴⁹. Mezarlara bırakılan mühürler, bölgedeki bir grup elit veya lokal seçkinlere ait ve onların sosyal statüsünü belirleyen prestij eşyaları olarak değerlendirilebilir. Ege coğrafyasında Geç Tunç Çağı Miken mezarlarında mühürlerle beraber değerli taş cinslerinden yapılmış çeşitli süs eşyaları da ele geçmiştir¹¹⁵⁰. Bu özel taş cinslerinin aynı zamanda

¹¹⁴⁶ Bilgen 2005, 36; Bilgen 2006, 16-17.

¹¹⁴⁷ Erkanal-Öktü 2004, 246.

¹¹⁴⁸ Erkanal ve Özkan 1998, 403.

¹¹⁴⁹ Younger 2010.

¹¹⁵⁰ Younger 1977; Çınardalı-Karaaslan 2012, 78-79.

ritüel anlamlı davranışlar içerisinde bireyleri koruyucu tılsımlı etkiler yaratan sembolik anlamları olabilir¹¹⁵¹. Mezarlarda yetişkin ve çocuk ayrımı yapılmadan mühürlerin de bırakılması bu fikri desteklemektedir.

Geç Tunç Çağı'na ait üzerinde yazı işaretleri bulunan mühürler ve bullalar, bölgenin politik ve idari ilişkileriyle bağlantılı ticaret, karşılıklı hediye alışverişi içinde veya yerleşim içi lokal idari uygulamalarda kullanılmış olmalıdır. Mühürler üzerindeki yazılarda yer alan şahıs, ünvan ve ülke toprakları hakkında verilen bilgiler Batı Anadolu ile Orta Anadolu arasındaki sosyo-politik oluşumlar hakkında bilgiler verir¹¹⁵². Bölgenin lokal politik düzenlemesi içinde bölgede yaşayan kişilerin şahsi mühürleri olarak yorumlanabilir. Batı Anadolu'da idari işlerde yazı veya mühür kullanıldığına dair veriler az sayıdadır. Ancak bölgedeki yerleşim yerlerinin mimari yapılarında sosyal ve ekonomik yapılaşmayı yansıtan bazı mekânsal ayrımların, tarımsal ürünlerin depolanması ve özel zanaat üretimi atölyeler için yapıldığı tespit edilmiştir¹¹⁵³. Bu tür uygulamalar merkezi bir kontrolün veya yönetici bir sınıfın varlığına işaret etmektedir. Gelişmiş bir yönetim sistemi içinde mühür baskılarının sınırlı sayıda ele geçmesi bunların dayanıksız organik malzemeler üzerinde kullanılması olasılığına dikkatimizi çeker.

Batı Anadolu'da Orta Tunç Çağı'nda ilk örneklerini gördüğümüz ağırlıklar üzerindeki mühür baskı uygulamaları Geç Tunç Çağı'nda da kullanılmaya devam etmiştir. Bu baskılar atölye üretim merkezlerini tanımlayan kimliksel işaretler olarak kullanılmıştır.

Batı Anadolu'da ilk örnekleri Orta Tunç Çağı'nda karşımıza çıkan sabit ocak veya altar yapılarının üzerinde yer alan büyük boyutlu mühürlerle yapılmış baskılama geleneği Geç Tunç Çağı'nda devam etmiştir. Bu baskıların hem artistik bezeme amaçlı hem de ritüel anlamlı uygulamalar içinde sembolik anlamlı kullanıldığı ve çoklu işlevsellik gösterdiği söylenebilir.

Dönemin gemi teknolojisi ve denizsel ticari rotaları hakkında bilgiler veren Geç Tunç Çağı'na ait Gelidonya ve Uluburun gemi batıklarında ele geçen mühürlerin, stilistik ve ikonografik çalışmalar sonucunda gemilerin yapım tarihlerinden önceye ait üretimler olduğu saptanmıştır¹¹⁵⁴. Mühürlerin ticari amaçlı olmayan ve gemide seyahat eden bireylere ait “hatıra” niteliğinde korunup saklanan kişisel eşyalar olduğu veya

¹¹⁵¹ Erkanal ve Karaaslan 2005, 29.

¹¹⁵² Günel ve Herbordt 2010.

¹¹⁵³ Erkanal 2008, 95-96.

¹¹⁵⁴ Collon 2006, 111.

nesilden nesile aktararak ailenin kimliğini belirten idari işlerde kullanılmış olmaları ihtimal dahilindedir.

Bu çalışma sonucunda Batı Anadolu mühürcülük geleneğinin çevre bölgelerden aldığı etkilerle iç içe geçmiş kendine has bölgesel özelliklere sahip olduğu ortaya çıkartılmıştır.

Prehistorik dönem mühürleri, binlerce yıllık değişim ve gelişim sürecinden sonra teknolojik gelişmelerin hızlı bir şekilde devam ettiği günümüzde, kişileri veya kurumları temsil eden bir kimlik sembolü olarak halen “tasdik etme” ve “onama” anlamını yitirmemiştir.

VIII. KATALOG

Katalog Listesi

Neolitik Dönem

Kat.No. 1-7:	Damga Mühür,	Tip 1a
Kat.No. 8-18:	Damga Mühür,	Tip 1a 1
Kat.No. 19:	Damga Mühür,	Tip 1a 4
Kat.No. 20-22:	Damga Mühür,	Tip 1b
Kat.No. 23-24:	Damga Mühür,	Tip 1b 1
Kat.No. 25-26:	Damga Mühür,	Tip 1b 2
Kat.No. 27-33:	Damga Mühür,	Tip 1b 3
Kat.No. 34-37:	Damga Mühür,	Tip 1c 1
Kat.No. 38:	Damga Mühür,	Tip 1d
Kat.No. 41-44:	Damga Mühür,	Tip 1d
Kat.No. 39:	Damga Mühür,	Tip 1d 1
Kat.No. 40:	Damga Mühür,	Tip 1d 2

Kalkolitik Dönem

Kat.No. 45-47:	Damga Mühür,	Tip 1a 1
Kat.No. 48-52:	Damga Mühür,	Tip 1b 3
Kat.No. 56-58:	Damga Mühür,	Tip 1c 1

Erken Tunç Çağı

Kat.No. 59-89:	Damga Mühür,	Tip 1a
Kat.No. 90-144:	Damga Mühür,	Tip 1a 1
Kat.No. 145-156:	Damga Mühür,	Tip 1a 2
Kat.No. 157-162:	Damga Mühür,	Tip 1a 3
Kat.No. 163:	Damga Mühür,	Tip 1a 5
Kat.No. 164-166:	Damga Mühür,	Tip 1a 7
Kat.No. 167:	Damga Mühür,	Tip 1a 12
Kat.No. 168-176:	Damga Mühür,	Tip 1b
Kat.No. 177-202:	Damga Mühür,	Tip 1b 1
Kat.No. 203-211:	Damga Mühür,	Tip 1b 2
Kat.No. 212-213:	Damga Mühür,	Tip 1b 3
Kat.No. 214-217:	Damga Mühür,	Tip 1b 4
Kat.No. 218:	Damga Mühür,	Tip 1b 6
Kat.No. 219-221:	Damga Mühür,	Tip 1c
Kat.No. 222-224:	Damga Mühür,	Tip 1c 1
Kat.No. 225:	Damga Mühür,	Tip 1c 2
Kat.No. 226-230:	Damga Mühür,	Tip 1c 3
Kat.No. 231:	Damga Mühür,	Tip 1c 4
Kat.No. 232-233:	Damga Mühür,	Tip 1d
Kat.No. 234:	Damga Mühür,	Tip 1d 1
Kat.No. 235:	Silindir Mühür,	Tip 2a
Kat.No. 236:	Silindir Mühür,	Tip 2b
Kat.No. 237-247:	Silindir Mühür,	Tip 2c
Kat.No. 248-250:	Silindir-Damga,	Tip 3

Orta Tunç Çağı

Kat.No. 251253:	Damga Mühür,	Tip 1a
Kat.No. 254-257:	Damga Mühür,	Tip 1a 1
Kat.No. 258-263:	Damga Mühür,	Tip 1a 2
Kat.No. 264:	Damga Mühür,	Tip 1a 5
Kat.No. 265-268:	Damga Mühür,	Tip 1a 6
Kat.No. 269:	Damga Mühür,	Tip 1a 7
Kat.No. 270:	Damga Mühür,	Tip 1a 8
Kat.No. 271:	Damga Mühür,	Tip 1a 9
Kat.No. 272:	Damga Mühür,	Tip 1a 11
Kat.No. 273-274:	Damga Mühür,	Tip 1b 1
Kat.No. 275:	Damga Mühür,	Tip 1b 3
Kat.No. 276:	Damga Mühür,	Tip 1b 8
Kat.No. 277-284:	Damga Mühür,	Tip 1c 4
Kat.No. 285:	Silindir Mühür,	Tip 2b
Kat.No. 286-291:	Silindir Mühür,	Tip 2c
Kat.No. 292:	Silindir-Damga,	Tip 3a

Geç Tunç Çağı

Kat.No. 293-299:	Damga Mühür,	Tip 1a 1
Kat.No. 300:	Damga Mühür,	Tip 1a 2
Kat.No. 301-305:	Damga Mühür,	Tip 1a 6
Kat.No. 306:	Damga Mühür,	Tip 1a 8
Kat.No. 307:	Damga Mühür,	Tip 1a 9
Kat.No. 308-331:	Damga Mühür,	Tip 1a 10
Kat.No. 332-340:	Damga Mühür,	Tip 1a 11
Kat.No. 341:	Damga Mühür,	Tip 1a 13
Kat.No. 342-343:	Damga Mühür,	Tip 1b 4
Kat.No. 344-348:	Damga Mühür,	Tip 1b 6
Kat.No. 349:	Damga Mühür,	Tip 1b 7
Kat.No. 350-360:	Damga Mühür,	Tip 1c 4
Kat.No. 361-362:	Damga Mühür,	Tip 1c 5
Kat.No. 363:	Silindir Mühür,	Tip 2a
Kat.No. 364-367:	Silindir Mühür,	Tip 2c

Mühür Baskıları

Erken Kalkolitik

Kat.No. 368:	Damga Mühür Baskısı,	Ağ Ağırlığı
---------------------	----------------------	-------------

Erken Tunç Çağı

Kat.No. 369:	Damga Mühür baskısı,	Bulla
Kat.No. 370:	Silindir Mühür baskısı,	Bulla
Kat.No. 371-375:	Damga Mühür baskısı,	Bulla
Kat.No. 376-378:	Damga Mühür baskısı,	Seramik kap üzerinde
Kat.No. 379-380:	Damga Mühür baskısı,	Seramik kap üzerinde
Kat.No. 379-380:	Silindir Mühür baskısı,	Seramik kap üzerinde
Kat.No. 381:	Damga Mühür baskısı,	Seramik kap üzerinde

Kat.No. 382-386:	Silindir Mühür baskısı,	Seramik kap üzerinde
Kat.No. 387-390:	Damga Mühür baskısı,	Seramik kap üzerinde
Kat.No. 391:	Silindir Mühür baskısı,	Seramik kap üzerinde

Orta Tunç Çağı

Kat.No. 392:	Damga Mühür baskısı,	Seramik kap üzerinde
Kat.No. 393-396:	Damga Mühür baskısı,	Bulla
Kat.No. 397:	Damga Mühür baskısı,	Pithos üzerinde
Kat.No. 398-400:	Damga Mühür baskısı,	Tezgâh ağırlığı üzerinde
Kat.No. 401:	Damga Mühür baskısı,	Ocak üzerinde

Geç Tunç Çağı

Kat.No. 402-407:	Damga Mühür baskısı	Bulla
Kat.No. 408-415:	Damga Mühür baskısı	Seramik kap üzerinde
Kat.No. 416-418:	Damga Mühür baskısı	Tezgâh ağırlığı üzerinde
Kat.No. 419-424:	Damga Mühür baskısı	Ocak/Altar üzerinde

Taş Metal Döküm Kalıpları

Kat.No. 425-426:	Damga Mühür negatifleri
-------------------------	-------------------------

NEOLİTİK DÖNEM

Kat. No. 1	Tip 1a			
Motif No. M 1				
Yerleşim Adı		Dönem	Malzeme	Biçim
Ulucak (İzmir)		Erken Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyinde konsantrik daireler yer alır. Ulucak V. tabaka (MÖ.6500-6000), O9 Açması, açık kullanım alanından ele geçmiştir.				
Yayın: Çevik vd. 2022, Res.13.				

Kat. No. 2	Tip 1a			
Motif No. M 2				
Yerleşim Adı		Dönem	Malzeme	Biçim
Çakallar Tepesi-Urla (İzmir)		Geç Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Yerleşimin yüzeyinden ele geçen damga mührün bir kısmı kırık olarak ele geçmiştir. Daire biçimli baskı yüzeyinde spiral motifi yer almaktadır.				
				
Yayın: Caymaz vd. 2019, 427-448, Çiz.2				

Kat. No. 3	Tip 1a			
Motif No. M 1				
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Ulucak (İzmir)	Geç Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür	
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyli ve büyük bir bölümü kırık olarak ele geçmiştir. Baskı yüzeyinde iç içe geçmiş dairesel motif yer almaktadır. (Vc) Tabakasından çıkartılmıştır.				
Yayın: Çilingiroğlu 2009a, Fig.4, 2; Çilingiroğlu 2009b, Fig.4, 6				

Kat. No. 4	Tip 1a			
Motif No. M 2				
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Ulucak (İzmir)	Geç Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür	
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyli, kırık olarak bulunmuştur. (V-c) tabakasından bulunmuştur.				
Yayın: Çilingiroğlu 2009a, Fig.3.11: 7; Çilingiroğlu 2009b, Fig.4, 7				

Kat. No. 5	Tip 1a			
Motif No. M 15				
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Yeşilova Höyük (İzmir)	Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür	
Ölçü: Çap: 7 cm Tanım: Daiesel baskı yüzeyli, konik tutamaklı, daire biçimlidir. Baskı yüzeyinde güneşi temsil eden ışın (güneş) motifi yer alır. 118 d açmasında bulunmuştur. Env.No. DEZ 5508				
Yayın: Derin 2020, Fig.6.				

Kat. No. 6	Tip 1a			
Motif No. M 1				
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Yeşilova Höyük (İzmir)	Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür	
Ölçü: U: 4,2 cm; Gen: 4,0 cm; Kal: 2,0 cm Tanım: Sap kısmı kırıktır. Daire biçimli baskı yüzeyinde derin oyulmuş iç içe geçmeli daireler işlenmiştir. J16c açmasında bulunmuştur. Env.No. BYS 4013				
Yayın: Derin 2010, 310, Müh.4.				

Kat. No. 7	Tip 1a		
Motif No. M 6			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Yeşilova Höyük (İzmir)	Neolitik III-2	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 7,0 cm; Kal: 2,2 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyli mührün dörtte bir kısmı korunmuştur. L15c açmasında bulunmuştur. Baskı yüzeyinde derin labirent motifi işlenmiştir. Kiremit ve koyu gri renklidir. Env.No. AZL 2053			
Yayın: Derin 2012, 195, Fig.22; Derin 2014, 310, müh.3.			

Kat. No. 8	Tip 1a 1		
Motif No. M 1			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	Erken Neolitik 3	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Ölçü: Yükseklik:2,7 cm; Çap:2,9 cm. Tanım: Baskı yüzeyi dairesel, konik tutamaklı ve ip deliksiz damga mühür. Baskı yüzeyinde tek merkezli iç içe geçen üç daireden oluşan bir motif işlenmiştir. Grimsi bej hamurludur. Env. No. 1.28.95, Antalya Müzesi.			
Yayın: Umurtak 1999-2000, Res. 3.1; 5.1.			

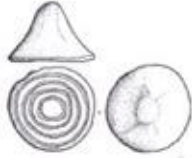
Kat. No. 9	Tip 1a 1		
Motif No. M 1			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	Erken Neolitik 2	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Ölçü: Çap: Yaklaşık 2 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliksizdir. Daire biçimli baskı yüzeyinde derin oymalı yapılmış, iç içe geçmiş iki daire yer almaktadır. En dıştaki daire olası bir kırılarak bozulmadan dolayı kesilerek atılmıştır. Izgara temelli 8 no.lu mekândan çıkarılmıştır.			
Yayın: Duru 2004, Lev. 16/1; 2012, s.63, Fig.72.			

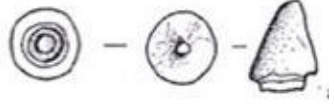
Kat. No. 10	Tip 1a 1		
Motif No. M 1			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	Erken Neolitik 2	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Ölçü: Çap: Yaklaşık 2 cm Tanım: Konik tutamaklı, ip deliksiz, daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı alanında iç içe geçmiş dairelerden oluşan bir desen yer alır.			
Yayın: Duru 2008, Res.189.			

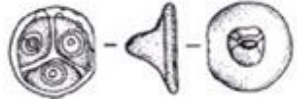
Kat. No.11	Tip 1a 1		
Motif No. M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	Erken Neolitik 2	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Ölçü: Çap: Yaklaşık 2,5 cm Tanım: Konik tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeyli. Baskı alanında iç içe iki daire arasında sıralı kabarık noktalı bezeme yapılmıştır. Merkezdeki dairenin içi doludur. EN II/3. yapı katından 8 no.lu mekândan ele geçmiştir.			
Yayın: Duru 2004, Lev.16/2; Duru 2012, 62, Fig.70; Duru 2008, Res.189.			

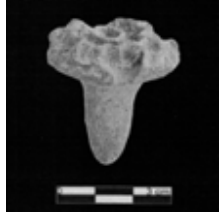
Kat. No. 12	Tip 1a 1		
Motif No. M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	Erken Neolitik 2	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Ölçü: Çap: Yaklaşık 2,5 cm Tanım: Konik tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeyli. Baskı alanında iç içe iki daire arasında sıralı çukur noktalı bezeme yapılmıştır. Merkezdeki dairenin içi boştur.			
Yayın: Duru 2012, 62, Fig.70; 2008, Res.189.			

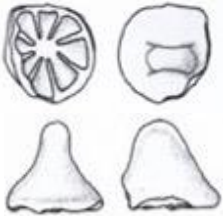
Kat. No. 13	Tip 1a 1		
Motif No. M 1			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Dedecik-Heybelitepe (İzmir)	Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Tanım: Konik tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeyli. Baskı yüzeyinde iç içe geçmeli konsantrik daire motifi işlenmiştir.			
Yayın: Lichter ve Meriç 2012, 138, Fig.3.			

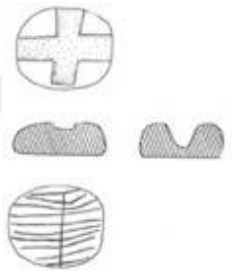
Kat. No. 14	Tip 1a 1		
Motif No. M 1			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Ulucak (İzmir)	Geç Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Kırmızı astar ve perdahlı pişmiş toprak damga mühür. 12 no.lu yapıdan çıkartılmıştır. Konik biçimli tutamaklıdır. Daire biçimli baskı yüzeyinde iç içe geçmeli beş adet daire deseni vardır. Yivler içinde kırmızı boya kalıntıları saptanmıştır. GN/EK geçiş (IVb safhası)			
Yayın: Çilingiroğlu ve Çilingiroğlu 2009, 351, Fig.15; Çilingiroğlu 2009b, Fig.4,1; Çilingiroğlu 2009a, Fig.3.11: 1			

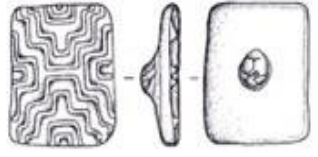
Kat. No. 15	Tip 1a 1		
Motif No. M 1			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Ulucak (İzmir)	Geç Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeyinde konsantrik daireler yer alır. (Vc Tabakası, L13b Açması 214,97 seviyesinden)			
Yayın: Çilingiroğlu 2009a, Fig.3.11: 5			

Kat. No. 16	Tip 1a 1		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Ulucak (İzmir)	Geç Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Ölçü: 2,2 cm Tanım: Konik tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeyi derin oluklu bir hat ile üçe ayrılmıştır. Bunların ortasında üç adet noktalı daire motifi yer alır. Vb Tabakası, 33 no.lu yapıdan çıkartılmıştır. Kırmızımsı kahverengi hamurlu ve hafif perdahlıdır.			
Yayın: Çilingiroğlu 2009a, Fig.3.11: 4			

Kat. No. 17	Tip 1a 1		
Motif No. M 15			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Yeşilova (İzmir)	Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Ölçü: Çap: 5 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeylidir. IV1 tabakasından bulunmuştur. Baskı yüzeyinin ortasında daire biçimli bir şeklin etrafında açılan dalgalı hatlarla güneşi anımsatan bir motif işlenmiştir.			
Yayın: Derin 2019, Res.5			

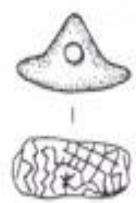
Kat. No. 18	Tip 1a 1		
Motif No. M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Yeşilova Höyük (İzmir)	Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: U: 4,1 cm; Gen: 4,1 cm; Kal: 4,3 cm Tanım: Düz tutamaklı, dairesel baskı yüzeyli, Konik tutamaklı, daire biçimlidir. Baskı yüzeyinde sekiz yapraklı bir çiçek motifi yer alır. 118 d açmasında bulunmuştur.			
Env.No. DEZ 5508			
Yayın: Derin 2011, Çiz.2; Derin 2014, 310, müh.5.			

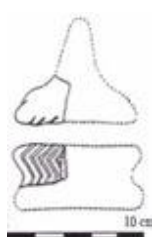
Kat. No. 19	Tip 1a 4		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyücek (Burdur)	Erken Neolitik II -TD	Taş (Gri renkli)	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,0 cm Gen: 5,0-5,4 cm Tanım: Disk biçimli ve geçme tutamaklı mühürün baskı yüzeyinde birbirine paralel on adet eğik çizgi, ortadan geçen dik bir çizgi ile kesilmiştir. Üst kısmı iki derin oyukla kesişerek haç şekli oluşturur. Ahşap veya kemik bir tutamak takılmış olabilir. Yangın geçirmiş. Env.No. H-92/28 ; BM.P.66.170.92			
Yayın: Duru ve Umurtak 2005, Lev.142/2; 177/2			

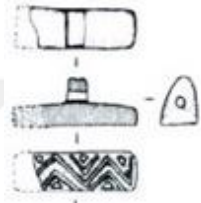
Kat. No. 20	Tip 1b		
Motif No. M 6			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Ulucak (İzmir)	Erken Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Ölçü: 5 x 6 cm Tanım: Tutamak kısmı kırıktır. Dikdörtgen biçimli baskı yüzeyinde derin oyuklar halinde iç içe geçmeli simetrik çapraz basamak motifi (labirent) işlenmiştir. Açık kahverengi hamurlu. Vb Tabakası, 33 No.lu yapıdan bulunmuştur.			
Yayın: Çilingiroğlu 2009, Fig.3.11: 3; Derin 2003, 242.			

Kat. No. 21	Tip 1b		
Motif No. M 6			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Yeşilova Höyük (İzmir)	Neolitik-III.2 safha	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Uz: 5,6 cm, Gen: 4,4 cm, Kal: 0,9 cm Tanım: Dikdörtgen biçimli baskı yüzeyinde, kabartma şeklinde iç içe geçmeli simetrik labirent motifi işlenmiştir. Kulp kısmı kırıktır. L15C açmasından bulunmuştur. Env.No. AZM 2054			
Yayın: Derin 2012, 195, Fig.22; Derin 2014, 310, müh.1			

Kat. No. 22	Tip 1b		
Motif No. M 22			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Yeşilova Höyük (İzmir)	Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: U: 3,8 cm; Gen: 2,8 cm; Kal:1,0 cm Tanım: Sadece bir köşesi mevcut olan mührün baskı yüzeyi dikdörtgen biçimli olmalıdır. Baskı yüzeyinde üç sıra halinde zincir veya saç örgüsüne benzer bir motif işlenmiştir. M15a açmasından bulunmuştur. Env.No. BDF 2439			
Yayın: Derin 2014, 310, müh.2			

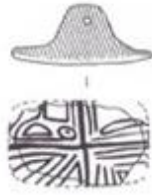
Kat. No. 23	Tip 1b 1		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyücek (Burdur)	Geç Neolitik KAD	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,4 cm; U: 4,5 cm; Gen: 1.8 cm. Tanım: Konik biçimli, köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgenimsi baskı yüzeyli damga mühür. Baskı yüzeyi bombelidir. Enine ip delikli tutamaklıdır. Baskı yüzeyinde birbirini dik kesen, tek merkezde kesişen ve zikzak yapan çizgilerden oluşan bir motif görülmektedir. Koyu gri renkli hamura sahiptir. (Munsell 10YR 4/1)			
Env.No. H-89/29; BM.P.45.42.89			
Yayın: Duru ve Umurtak 2005, Lev.132/3.			

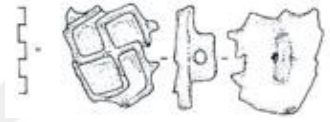
Kat. No. 24	Tip 1b 1		
Motif No. M 10			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Coşkuntepe (Çanakkale)	Neolitik Dönem	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Yarısı kırık olarak ele geçmiş mührün dikdörtgen biçimli baskı yüzeyinde insize zikzak motifi yer alır. Yerleşim içinde bulunmuş ve tabakası belli değildir.			
			
Yayın: Takaoğlu 2005, 419, Fig.4,12.			

Kat. No. 25	Tip 1b 2		
Motif No. M 10			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	Geç Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Sap biçimli tutamak ip deliklidir. Dikdörtgen biçimli baskı yüzeyinde derin işlenmiş geometrik motifler yer almaktadır. İç içe geçmeli açılı motifleri arasında nokta bezemeler yer almaktadır.			
Yayın: Umurtak 1999-2000, Fig.5-5; Res.3,6; Duru 2008, 174, Res.190 a			

Kat. No. 26	Tip 1b 2		
Motif belirsiz.			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Çakırbeyli/Küçüktepe (Aydın)	Geç Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Silindirik kesitli sap tutamaktır. Dörtgen biçimli baskı yüzeylidir. F-7-F8 Açması, h/5 Plankarede çakıl dolgu üzerinde bulunmuştur.			
Yayın: Yaylalı 2017, Res.3.			

Kat. No. 27	Tip 1b 3		
Motif No. M 13			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	Erken Neolitik 3	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Ölçü: U: 7,8 cm; Gen: 4,4 cm; Yük: 2,7 cm. Tanım: Baskı yüzeyi dikdörtgenimsi, büyük boy, ip delikli pintadera olarak tanımlanmıştır. Baskı yüzeyinin uzun ekseninde eşit aralıklı üç tane iç içe daire motifi vardır. Ortadakinin etrafı baklava motifi grubu ile çevrilidir. Bu motifin köşeleri birbirine paralel yay biçimli çizgilerle dört köşeye doğru açılır. Env. No. 8.43.99 -Antalya Müzesi.			
Yayın: Umurtak 1999-2000, Res. 3.4; 5.3; Duru 2012, Lev.7, Fig.7.			

Kat. No. 28	Tip 1b 3		
Motif No. M 3- M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	Erken Neolitik 2	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Ölçü: U: 7,0 cm; yük: 3,0 cm Tanım: İp delikli kısa tutamaklıdır. Dikdörtgen biçimli baskı yüzeyli. Baskı alanında merkezde bir artı/haç motifi vardır. Haç motifinin iç kısımlarındaki alanlar iç içe açılarla kenarlara açılarak devam eder. Dörde bölünmüş üçgen alanın bir tanesinde daire biçimli motif vardır. Açık kahverengi hamurludur. Env.No. 5.22.97-Antalya Müzesi			
Yayın: Duru 2012, 63, Fig.74; Umurtak 1999-2000, Res.3.5;5.4			

Kat. No. 29	Tip 1b 3		
Motif No. M 4			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	Erken Neolitik 2	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Tanım: Küçük çıkıntılı ve ip delikli tutamaklı mührün baskı yüzeyinin köşeleri kırıktır. Dörtgen baskı yüzeyinde “swastika/gamalı haç” motifi işlenmiştir.			
Yayın: Duru 2012, 64, Fig.67			

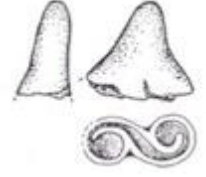
Kat. No. 30	Tip 1b 3		
Motif No. M 5			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	Geç Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Tanım: Küçük çıkıntılı ve ip delikli tutamaklıdır. Köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen biçimli baskı yüzeyinde düzensiz üçgen motifleri ve kıvrık hatlardan oluşan bezemeye sahiptir.			
Yayın: Umurtak 1999-2000, Fig.5-5; Res.3,6; Duru 2008, 174, Res.190b			

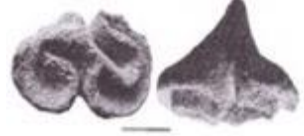
Kat. No. 31	Tip 1b 3		
Motif No. M 5			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyücek (Burdur)	Geç Neolitik KAD	Taş (Bej Renkli)	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 3,0 cm; U: 6,7 cm; Gen: 3.1 cm. Tanım: Baskı yüzeyi köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen biçimli damga mühür. İp delikli tutamaktır. Baskı alanında iç içe kırık çizgilerle meander motifi oluşturulmuştur. Hafif aşınmış durumdadır.			
Env. No. H-89/23; BM.P.39.42.89			
Yayın: Duru ve Umurtak 2005, Lev.142/3;177/3			

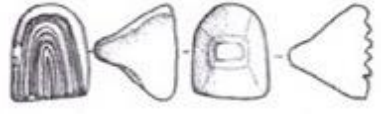
Kat. No. 32	Tip 1b 3		
Motif No. M 5			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyücek (Burdur)	Geç Neolitik KAD	Taş (Bej renkli)	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,8 cm; Gen: 2,0 cm; U: 3,6 cm Tanım: Baskı yüzeyi köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen biçimli damga mühür. İp delikli tutamaktır. Baskı alanında iç içe kırık çizgilerle meander motifi oluşturulmuştur. Kırık ve yarısı eksiktir.			
Env. No. H-89/20; BM.P.36.42.89			
Yayın: Duru ve Umurtak 2005, Lev.142-4			

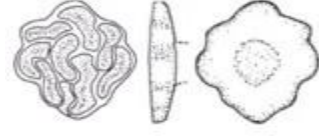
Kat. No. 33	Tip 1b 3			
Motif No. M 10				
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Höyücek (Burdur)	Geç Neolitik KAD	Pişmiş Toprak	Damga Mühür	
Ölçü: U: 2,6 cm; Gen: 2,4 cm Tanım: Köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen biçimli baskı yüzeyi zikzak motifi ile doldurulmuştur. Yarısı kırık ve eksiktir. Kırmızı renkli (Munsell 2.5 YR 4/8) Env.No. H-89/15; BM.P.31.42.89				
Yayın: Duru ve Umurtak 2005, Lev.132/4.				

Kat. No. 34	Tip 1c 1		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Çakırbeyli/Küçüktepe (Aydın)	Geç Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli, ip delikli tutamaklı ve oval biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzü ortadan ikiye ayrılmış bir çizgi hattı yakınında yay biçimli dış bükey bir çizgi ile yapılmış bezemeye sahiptir. İç kısımda ters “V” biçimli açığı bezeği yer alır. D-5 Açmasından bulunmuştur.			
Yayın: Yaylalı 2015, Res.3			

Kat. No. 35	Tip 1c 1		
Motif No. M 2			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	Erken Neolitik 2	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Tanım: Konik biçimli tutamaklı mühür ip deliksizdir. Kenarları yuvarlatılmış helezon kıvrımlarla ‘S’ veya “8” yatay sekiz rakamı biçimi oluşturulmuş düzensiz oval biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde ikili spiral motif yer alır.			
Yayın: Duru 2012, 63, Fig.73			

Kat. No. 36	Tip 1c 1		
Motif No. M 2			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Yeşilova Höyük (İzmir)	Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: U: 4,1 cm; Gen: 2,1 cm; Kal: 2,5 cm Tanım: Sap ve baskı kısmı tüme yakındır. Oval baskı yüzeyinde “S” kıvrımlı spiral bezeme vardır. K16-b açmasında bulunmuştur. Env.No. BYA 3968			
Yayın: Derin 2010, 311, Müh.6.			

Kat. No. 37	Tip 1c 1		
Motif No. M 1			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Ulucak (İzmir)	Geç Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: 2,8x3,2 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklıdır. Portakalimsı kahverengi hamurlu, pişmiş toprak mührün yarım oval biçimli baskı yüzeyinde derin oyulmuş iç içe geçen 'U' biçimli motif işlenmiştir. (IV-g Tabakası) GN/EK geçiş			
Yayın: Çilingiroğlu 2009b, Fig.4, 2; Çilingiroğlu 2009a, Fig.3.11: 2.			

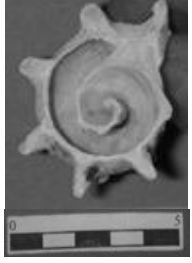
Kat. No. 38	Tip 1d		
Motif No. M 6			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	Erken Neolitik 3	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Ölçü: Yük: 2,0 cm; Çap: 2,3 cm Tanım: Sekiz yapraklı şematik rozet çiçeği biçimli baskı yüzeyli damga mühür. Kulp kısmı kırıktır. Baskı yüzeyinde derin oyuklar halinde <i>labirent</i> motifi işlenmiştir. Devetüyü hamurludur.			
Env. No. 59.28.95 – Antalya Müzesi			
Yayın: Duru 2012, 63, Fig.76; Umurtak 1999-2000, Res.3.2			

Kat. No. 39	Tip 1d 1		
Motif No. M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Ege Gübre (İzmir)	Neolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Tanım: Köşeleri yuvarlatılmış iç içe geçmiş dört yapraklı yonca biçimli baskı yüzeyli, konik biçimli tutamaklıdır.			
Yayın: Sağlamtimur 2012, 222, Fig.25.			

Kat. No. 40	Tip 1d 2		
Motif No. M 2			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Ege Gübre (İzmir)	Neolitik 3 a-b Tabakası	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Tanım: Silindirik kesitli sap tutamak üst kısımdan düz bir şekilde sonlandırılmıştır. Üç yapraklı yonca biçimindeki baskı yüzeyinde, tek merkezden çıkan helezonik kıvrımlar üçgen biçim oluşturmuştur. Baskı kalıbı olarak tanımlanmıştır.			
Yayın: Sağlamtimur 2012, 197, Fig.24.			

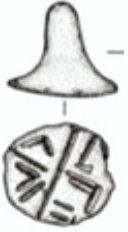
Kat. No. 41	Tip 1d		
Motif No. M 1			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Ulucak (İzmir)	GN/EK geçiş	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Damla biçimli baskı yüzeyli. Baskı yüzeyinde derin yivler halinde yapılmış iç içe geçmeli damla motifi yer almaktadır. Bir aletle baskı bezeme olarak yapılmış olduğu düşünülmektedir. IV. Tabakadan bulunmuştur. Kırmızı renkli hamurludur.			
Yayın: Çevik ve Erdoğu 2020, Fig.6			

Kat. No. 42	Tip 1d		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Ege Gübre (İzmir)	Neolitik	Deniz Kabuklusu	Damga Mühür (Pintadera)
Tanım: “Bolinus brandaris” deniz kabuklusunun doğal helezonik biçimi boyama amaçlı baskı kalıbı olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Kabuğun dikenli çıkıntıları yıldız biçimine benzer.			
Yayın: Sağlamtimur 2012, 222, Fig.26.			

Kat. No. 43	Tip 1d		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Ulucak (İzmir)	GN/EK geçiş	Deniz Kabuklusu	Damga Mühür (Pintadera)
Tanım: <i>Bolinus Brandaris</i> deniz kabuklusunun doğal hali baskı kalıbı amaçlı kullanılmıştır. Ulucak IV. Tabakadan bulunmuştur.			
Yayın: Çakırlar 2015, Fig.2.			

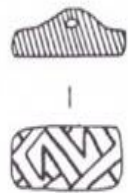
Kat. No. 44	Tip 1d		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Ulucak (İzmir)	Erken Neolitik	Deniz Kabuklusu	Damga Mühür (Pintadera)
Tanım: Alt kısmı düz olarak kesilmiş <i>Murex</i> deniz kabuklusunun doğal hali baskı amaçlı kullanılmıştır. Ulucak V. Tabaka, O9 Açması, açık kullanım alanından bulunmuştur.			
Yayın: Çevik vd. 2022, Res.13.			

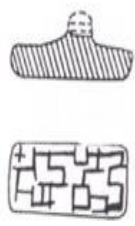
KALKOLİTİK DÖNEM

Kat. No. 45	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bağbaşı/Elmalı (Antalya)	Geç Kalkolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 3,3 cm; Çap: 3,6-3,7 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyi hafif konveks biçimlidir. Düzgün olmayan sap biçimli tutamaklıdır. Baskı yüzeyi ortadan derin insize bir çizgiyle iki eşit parçaya bölünmüştür. Bir kısmında düzensiz üçgen açılar, diğer kısmında ise, ters eğimli üçgen açı ve düzensiz çizgiler yer almaktadır. 102 no.lu açmadan, yanmış duvar yakınından bulunmuştur. Env.No. KA582. Yayın: Duru 2008, Res.264; Eslick 1992, pl.59; 106 e-f (273).			
			

Kat. No. 46	Tip 1a 1		
Motif No. M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar (Burdur)	Erken Kalkolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 3,4 cm; Çap: 3,2 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklı, ip deliksiz, disk biçimli baskı alanına sahiptir. Bir kısmı kırık olan baskı yüzeyinde sekiz yapraklı bir rozet motifi vardır. Tabakadan bulunmamıştır. J. Mellaart tarafından Hacılar çıkışı olduğu belirtilmiştir. Grimsi bej renkli hamurludur. Yayın: Mellaart 1970, Res.187/6.			

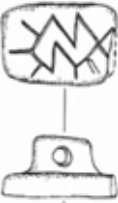
Kat. No. 47	Tip 1a 1		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Suluin Mağarası (Antalya)	Orta Kalkolitik	Taş (Steatit)	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli damga mühür daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde haç biçimli bir hattın iç kısımlarında kalan üçgen alanlarda oyuk nokta bezemeleri vardır. L7 plankaraden, 3. Jeolojik seviyeden bulunmuştur.			
Yayın: Taşkiran 2012, Çiz.5.			

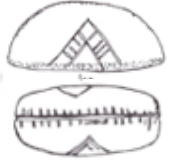
Kat. No. 48	Tip 1b 3		
Motif No. M 5			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar (Burdur)	Erken Kalkolitik II B	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 1,2 cm; Gen: 1,8 cm; U: 4,0 cm Tanım: Yatay ip delikli tutamaklı, dikdörtgen biçimli baskı yüzeylidir. Kalın tabanlı baskı alanında çapraz yatay ve dikey hatlardan oluşan <i>meander</i> motifine benzeyen bezeme vardır. Grimsi siyah hamurludur.			
Yayın: Mellaart 1970, Res.187/2.			

Kat. No. 49	Tip 1b 3		
Motif No. M 5			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar (Burdur)	Erken Kalkolitik II B	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 1,4 cm; Gen: 2,2 cm; U: 4,6 cm Tanım: İp delikli küçük tutamaklı ve dikdörtgen biçimli baskı yüzeylidir. Kalın tabanlı baskı alanındaki iç içe geçmiş çizgilerden oluşan bezeme labirent motifine benzer. Kahverengi hamurludur.			
Yayın: Mellaart 1970, Res.187/4.			

Kat. No. 50	Tip 1b 3		
Motif No. M 5			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar (Burdur)	Erken Kalkolitik II B	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 1,2 cm; Gen: 2,0 cm; U: 4,8 cm Tanım: Tutamak üst kısmı kırıktır. Dikdörtgen biçimli baskı yüzeyli. Kalın tabanlı baskı alanında çapraz yatay ve dikey hatlardan oluşan <i>meander</i> bezeme vardır. Kahverengi hamurludur.			
Yayın: Mellaart 1970, Res.187/3.			

Kat. No. 51	Tip 1b 3		
Motif No. M 5			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar (Burdur)	Erken Kalkolitik (IIB)	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 1,5 cm; Gen: 1,8 cm; U: 4,2 cm Tanım: İp delikli tutamaklı, Dikdörtgen biçimli baskı yüzeyli. Kenarlara doğru incelen baskı alanında çapraz yatay ve dikey hatlardan oluşan çizgiler ve merkezde baklava motifi yer almaktadır. Açık sarı hamurludur.			
Yayın: Mellaart 1970, Res.187/1.			

Kat. No. 52	Tip 1b 3		
Motif No. M 10			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar (Burdur)	Erken Kalkolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,2 cm; Gen: 3,0 cm; U: 5,4 cm Tanım: Yatay ip delikli tutamaklı, dikdörtgen biçimli baskı yüzeylidir. Kalın tabanlı baskı alanı yüzeyinde kesişen hatlardan oluşan zikzak motifi yapılmıştır. Tabakadan bulunmamıştır. J. Mellaart tarafından Hacılar çıkışlı olduğu belirtilmiştir. Kahverengi hamurludur.			
Yayın: Mellaart 1970, Res.187/5.			

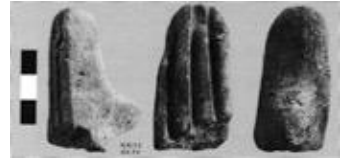
Kat. No. 53	Tip 1b		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar (Burdur)	Erken Kalkolitik	Pişmiş Toprak	Damga Kalıbı (Pintadera)
Tanım: Baskı kalıbı olarak tanımlanmış, Tutamak kısmının üst ve yan kısımları bezemelidir. Yabancı orijinli olarak tanımlanmıştır. Mellaart, bu nesneleri <i>pseudo seals</i>/ sözde mühür olarak adlandırmıştır.			
Yayın: Mellaart 1970, Res.187/10.			

Kat. No. 54	Tip 1b		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar (Burdur)	Erken Kalkolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Tanım: Baskı kalıbı olarak tanımlanmış, Tutamak kısmının üst ve yan kısımları bezemelidir. Yabancı orijinli olarak tanımlanmıştır. Mellaart, bu nesneleri <i>pseudo seals</i>/sözde mühür olarak adlandırmıştır.			
Yayın: Mellaart 1970, Res.187/9.			

Kat. No. 55			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar (Burdur)	Erken Kalkolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Tanım: Baskı kalıbı olarak tanımlanmış, Tutamak kısmı ip deliklidir. Mellaart, bu nesneleri <i>pseudo seals</i>/sözde mühür olarak adlandırmıştır. Yabancı orijinli olarak tanımlanmıştır.			
			
Yayın: Mellaart 1970, Res.187/8.			

Kat. No. 56	Tip 1c 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar (Burdur)	Erken Kalkolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Gen: 2,5 – 2,8 cm Tanım: Konik tutamaklı, ip delikli ve oval biçimli baskı yüzeylidir. Dikdörtgenimsi baskı alanında merkeze doğru uzanan birbirini çapraz kesen paralel çizgilerden oluşan bir motif yer alır. Hacılar IIB katına ait bir yapının en erken safhasından bulunmuştur. Eski bir kap parçasından oluşturulduğu düşünülmektedir. Grimsi bej hamurludur. Burdur Müzesi Yayın: Mellaart 1970, Res.187/7.			
			

Kat. No. 57	Tip 1c 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Suluin Mağarası (Antalya)	Orta Kalkolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Oval biçimli baskı yüzeyli mührün baskı alanında birbirine paralel yatay biçimde oyulmuş hatlar vardır. Kulp kısmı tutamak biçimlidir. Bölgeye ithal edilmiş bir mühür olarak düşünülmektedir.			
Yayın: Taşkiran 2011, Res.27.			

Kat. No. 58	Tip 1c 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Suluin Mağarası (Antalya)	Orta Kalkolitik	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Kısa tutamak kısmı sağlam, baskı kısmının yarısı kırık ve noksandır. Baskı yüzeyinde üç adet paralel derin yiv hattı vardır. İthal bir ürün olarak değerlendirilmiştir. III. ve IV. Jeolojik seviyeden, K8/13 Plankareden bulunmuştur.			
Yayın: Taşkiran 2015, Fig.5.			

ERKEN TUNÇ ÇAĞI

Kat. No. 59	Tip 1a		
Motif No. M 17			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı alanında tam ortadan ayrılmış yatay bir çizginin iki yanından birbirine paralel uzanan düzensiz hatlar yer almaktadır. Yaprak/dal biçimini andıran bir motiftir.			
Yayın: Duru 2008, Res.345.			

Kat. No. 60	Tip 1a		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyin ortasında bir haç motifi yer almaktadır. Haç motifi arasında kalan alanlar düzensiz linear çizgilerle doldurulmuştur.			
			
Yayın: Umurtak 2011, Res.20.			

Kat. No. 61	Tip 1a		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyleli mührün tam ortasında bir haç motifi vardır. Haç motifi arasında kalan kısımlar iç içe geçen üçgen açılarla doldurulmuştur.			
			
Yayın: Umurtak 2011, Res.20.			

Kat. No. 62	Tip 1a		
Motif No. M 7			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,5 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeylelidir. Baskı yüzeyinde, merkezde kesişen dalgalı çizgilerden oluşan anafor motifine benzer bezeme vardır.			
			
Yayın: Duru 2008, 175, Fig.345.			

Kat. No. 63	Tip 1a		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,5 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinin merkezinde içinde sıralı noktalar olan bir daire vardır. Dairede kesişen çizgilerle dört bölüme ayrılan baskı yüzeyinin her bölümünde düzensiz paralel çizgilerden oluşan bezemeye sahiptir.			
Yayın: Duru 2008, 175, Fig.345.			

Kat. No. 64	Tip 1a		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,5 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyi bir haç motifi ile dört eşit alana bölünmüştür. Alanların içleri derin oyma olarak yapılmış nokta bezeklerle düzensiz bir şekilde doldurulmuştur.			
Yayın: Duru 2008, 175, Fig.345.			

Kat. No. 65	Tip 1a		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar Büyük Höyük (Burdur)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap:3,5 cm. Tanım: Kulp kısmı kırıktır. Daire biçimli baskı yüzeyi üzerinde, üçgen açılar arasında nokta sırası motifleri yer alır.			
Yayın: Umurtak ve Duru 2013, Res.20.			

Kat. No. 66	Tip 1a		
Motif No. M 4			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar Büyük Höyük (Burdur)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap:2 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyinde gamalı haç motifi ve aralarda iç içe geçmiş köşeli U biçimli motifler yer almaktadır.			
Yayın: Umurtak ve Duru 2013, Res.15.			

Kat. No. 67	Tip 1a		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar Büyük Höyük (Burdur)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Danga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyi bir haç motifi ile dört bölüme ayrılmıştır. Çapraz iki bölümde düz paralel çizgiler diğer iki bölümde şevron motifleri yer alır. ETÇ I savunma duvarı kazamaları içinden ele geçmiştir.			
Yayın: Umurtak ve Duru 2016, Res.7.			

Kat. No. 68	Tip 1a		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar Büyük Höyük (Burdur)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Danga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyi dört bölüme ayrılmıştır. Ortadaki haç motifi kolları arasındaki bölümlerde dışa doğru açılan düz çizgiler yer alır. Batı Yamaç Açmasından (BYA) 21 ve 22 no.lu kazamat içinden ele geçmiştir. Bej rengi hamurludur.			
Yayın: Umurtak ve Duru 2019-2020, Cilt.2, Res.8.			

Kat. No. 69	Tip 1a		
Motif No. M 15			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacımusalar Höyük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinin merkezinden açılan düz linear çizgi hatları radyal biçimde açılarak ışıın motifi oluşturmuştur. ETÇ II, Teraslı Yapı 2. safhadan ele geçmiştir. Env. No. HM-15433			
Yayın: Özgen 2019, 531, Res.6; Özgen 2021, Fig.11-j.			

Kat. No. 70	Tip 1a		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacımusalar Höyük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde insize tekniğinde stilize bir keçi veya geyik figürü işlenmiştir. ETÇ II (Erken) tabakası ile Teraslı Yapı arasındaki safhadan bulunmuştur. Env. No. HM16617			
Yayın: Özgen 2021, Fig.8b.			

Kat. No. 71	Tip 1a		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kadıkalesi/Kuşadası (Aydın)	ETÇ II	Taş	Damga Mühür
Tanım: Dairesel baskı yüzeyli, insize dağınık çizgilerle bezenmiştir. L3 plankareden 8,26 metreden ele geçmiştir.			
			
Yayın: Akdeniz 2006, Fig.26.			

Kat. No. 72	Tip 1a		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 2,2 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyinde derin kazıma biçiminde yapılmış bir haç motifi ve haç kollarının arasında şevron motifi yer alır. Yerleşimin güneydoğusundaki alandan III. yanmış tabakadan bulunmuştur. Env.No. KA 399			
Yayın: Mellink 1967, Pl.84, Fig.56.			

Kat. No. 73	Tip 1a		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,8 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyi derin kazıma şeklinde düzensiz şevron motifleriyle bezenmiştir. Yerleşimin güneydoğusundan, III. tabakadan (yanmış tabaka) bulunmuştur. Env.No. KA398			
Yayın: Mellink 1967, Pl.84, Fig.58.			

Kat. No. 74	Tip 1a		
Motif No. M 9/M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 3,1 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyi derin kazıma biçiminde yapılmış şevron ve nokta motifleri ile bezenmiştir. Yerleşimin güneydoğusundaki alandan III. yanmış tabakadan bulunmuştur. Env. No. KA 418			
Yayın: Mellink 1967, Pl.84, Fig.59.			

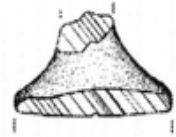
Kat. No. 75	Tip 1a		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 1,9 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyinde derin kazıma biçiminde yapılmış bir haç motifi ve düzensiz yerleştirilmiş kısa düz çizgiler yer alır. Kişisel bir sembol olarak değerlendirilmiştir. MEE Alanındaki platformun üst seviyesinden bulunmuştur.			
Env. No. KA 821			
Yayın: Mellink 1972, Pl.55, Fig.4-a.			

Kat. No. 76	Tip 1a		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,1 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyi derin kazıma biçiminde yapılmış bir haç motifi ile dört bölüme ayrılmıştır. Haç kolları arasındaki alanlar şevron motifleri ile bezenmiştir. Yerleşimin Doğu uzantısı (MEE) Alanından, III. tabakadan bulunmuştur.			
Env.No. KA725			
Yayın: Mellink, 1970, Pl.58, Fig.23-a.			

Kat. No. 77	Tip 1a		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kusura (Afyon)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 3,8 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyine sahip olan mührün tutamak kısmı kırıktır. Baskı yüzeyi bir çizgi hattıyla eşit olmayan iki bölüme ayrılmıştır. Bu alanlar içinde düzensiz kıvrımlı hatlar ve üçgen açılarla bezenmiştir. Kusura B(erken) safhasından bulunmuştur.			
Yayın: Lamb 1937, Fig.18-1.			

Kat. No. 78	Tip 1a		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yükseklik: 2 cm; Çap: 3,6 cm Tanım: Tutamak kısmı kırıktır. Düzensiz daire biçimli baskı yüzeyi merkezinde yer alan bir artı/haç motifi ile dört bölüme ayrılmıştır. Haç kolları arasında düzensiz yerleştirilmiş düz ve zikzak çizgiler yer almaktadır. AD 21 Açmasından, IVD tabakasından bulunmuştur. Küçük taş katkılı, koyu kahverengi hamurludur.			
Yayın: Türkteki 2020, Fig.2g.			

Kat. No. 79	Tip 1a		
Motif No. M 17			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 1,6 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyi, derin insize bir hatla iki bölüme ayrılmıştır. Ortadaki çizgi hattının iki yanında yer alan üçer adet derin dikey çizgiler yaparak motifine benzemektedir.			
Yayın: Türkteki vd. 2021, Fig.20.			

Kat. No. 80	Tip 1a		
Motif No. M 3- M 13			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 3cm; Çap: 3 cm Tanım: Tutamak kısmı kırıktır. Daire biçimli baskı yüzeyi ortasında yer alan haç motifi ile dört alana ayrılmıştır. Haç motifi kolları arasındaki alanlar yay biçimli hatlarla (veya tırnak baskısı) doldurulmuştur. Mika katkılı, kahverengi hamurludur. AG 22 Açmasından bulunmuştur.			
Yayın: Türkteki 2020, Fig.2i.			

Kat. No. 81	Tip 1a		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Laodikeia/Kandilı (Denizli)	ETÇ III (geç)	Kurşun	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,1 cm: Kal: 0,2 cm Tanım: Daire biçimli mühür yüzü haç ve şevron motifleri ile bezenmiştir. Arka kısmında küçük bir çıkıntı tutamak kısmı olmalıdır. Kulpa işaret eden kısımda bir oyma hattı uzanmaktadır. İki parçalı kalıptan dökülmüş olabileceği düşünülmektedir. 2.tabakada bir evin tabanından kemik alet, fırça ve ağırşaklar ile beraber bulunmuştur.			
Yayın: Oğuzhanoglu 2019, 39, Fig.7.			

Kat. No. 82	Tip 1a		
Motif No. M 10			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyi üzerinde insize zikzak hatlardan oluşan bezemeye sahiptir.			
Yayın: Schliemann 1881, 415, No.494.			

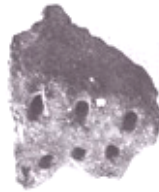
Kat. No. 83	Tip 1a		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyinde insize bir haç/artı motifi yer almaktadır. Haçın kolları arasında nokta baskı bezemeler yapılmıştır. (Bir kabın dip kısmı veya kulp çıkıntısı olabileceği de önerilmiş ancak mühür olarak belirtilmiştir).			
Yayın: Schliemann 1881, 415, No.493.			

Kat. No. 84	Tip 1a		
Motif No. M 15			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyinde tek merkezden çıkan ışın gibi çizgiler derin kazıma olarak yapılmıştır.			
Yayın: Schliemann 1881, 415, No.495.			

Kat. No. 85	Tip 1a		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyinde kolları kıvrılmış bir gamalı haç motifi yer almaktadır. Haçın kolları arasında kalan kısımlar daire biçimli şekillerle doldurulmuştur.			
Yayın: Schliemann 1881, 415, No.496.			

Kat. No. 86	Tip 1a		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Tutamak kısmı kırıktır. Daire biçimli baskı yüzeyinde derin oyma nokta bezemeler yer almaktadır.			
Yayın: Schliemann 1881, 415, No.497.			

Kat. No. 87	Tip 1a		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyinde insize bir haç motifi yer almaktadır. Haçın kolları arasında kalan kısımlar baskı noktalarla doldurulmuştur.			
Yayın: Schliemann 1881, 415, No.498.			

Kat. No. 88	Tip 1a		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Emporio/Chios	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Korunan Uz: 4 cm Tanım: Kırık mühür parçası, pembemsi kırmızı hamurludur. Çok iyi fırınlanmadığı için gözenekli ve noktalı bir yüzeye sahiptir. Baskı yüzeyi derin oyulmuş noktalarla bezenmiştir. Troya II. Tabaka mühür örnekleriyle benzer olduğu düşünülmektedir. A-H 50 Alanından bulunmuştur.			
Yayın: Hood 1982, Fig.283-5.			

Kat. No. 89	Tip 1a		
Motif No. M 13			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Poliochni/Lemnos	ETÇ II (Kırmızı)	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 0,97; Çap:1,34 Tanım: Konik biçimli ve ip delik kısmı kırıktır. Daire biçimli baskı yüzeyi konkav biçimlidir. Baskı yüzeyinde birbirine paralel düzensiz üç sıra halinde kısa yay biçimli çizgiler yer alır. Antrasit rengi pırıltılı hamurludur. Batı Alanı, 864 no.lu odadan bulunmuştur.			
Env.No.7196			
Yayın: Bernabo-Brea 1964, Tav. CLXX, 5; Sakellarakis, Nr.68.			

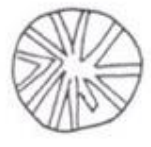
Kat. No. 90	Tip 1a 1		
Motif No. M 17			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Aphrodisias/Pekmez Tepe (Aydın)	Erken Tunç Çağı	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli damga mührün kenarları aşınmıştır. Daire biçimli baskı yüzeyinde derin insize çizgiler halinde dal gibi kıvrılmış motifler ve aralarında noktalı bezemeler yer alır. 'Hayat ağacı' motifi olarak tanımlanmıştır. Akropolis, 4. no.lu açmadan bulunmuştur.			
Kat.No.317.1			
Yayın: Joukowski 1986, 383, Res.318-5; Kadish 1971, Fig.4/317.1.			

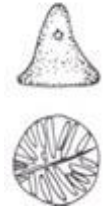
Kat. No. 91	Tip 1a 1		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Aphrodisias/Pekmez Tepe (Aydın)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Kal: 2,1 cm; Çap: 3,7 cm Tanım: Konik biçimli damga mührün daire biçimli baskı yüzeyinde derin insize çizgilerle “U” şeklinde yapılmış motifler ve aralarında oyuk noktalar yer alır. Kişisel bir ‘kod’ veya ‘amblem’ motifi olarak düşünülmektedir. Akropolis 3. no.lu açmadan bulunmuştur. Kat.No. 288.1			
Yayın: Joukowski 1986, 383, Res.318-6; Kadish 1971, Res.449-6; Res.420-13.			

Kat. No. 92	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Ayasuluk Tepesi/Selçuk (İzmir)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli tutamaklı, dairesel baskı yüzeyli mührün bir kısmı kırık olarak ele geçmiştir. Baskı yüzeyi ortadan bir hatla ikiye ayrılmıştır. Bu alanlar yatay dikey derin oyuk çizgilerle bezenmiştir. Baskı yüzeyinin bir tarafında, şevron ve nokta bezeme yer almaktadır. 19-RS Açmasından bulunmuştur.			
Yayın: Büyükkolancı 2008, 45, Fig.12-b.			

Kat. No. 93	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli damga mühür, daire biçimli baskı yüzeyinin merkezindeki haç motifi arasındaki alanlar üçgen tarama çizgileriyle doldurulmuştur.			
Yayın: Umurtak 2002, Fig.3-f.			

Kat. No. 94	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeyli, iç içe geçmeli üçgen açılı motiflerle bezelidir.			
Yayın: Umurtak 2002, Fig.3-h; Duru 1997, Lev.47, Res.4.			

Kat. No. 95	Tip 1a 1		
Motif No. M 15			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli, ip delikli tutamaktır. Daire biçimli baskı yüzeyinde tek merkezden çıkan düzensiz ışın motifine benzer bezeme vardır.			
Yayın: Duru 1997, Lev.48, Res.12.			

Kat. No. 96	Tip 1a 1		
Motif No. M 17			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,5 cm Tanım: Konik biçimli, ip delikli, daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı alanında tam ortadan ayrılmış yatay bir çizginin iki yanından birbirine paralel uzanan düzensiz hatlar yer almaktadır. Yaprak/dal biçimini andıran bir motiftir.			
Yayın: Duru 1997, Lev.48, Res.13.			

Kat. No. 97	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli, ip delikli, daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı alanında ortada haç motifi etrafında düzensiz üçgen açılı veya “V” biçimli çizgilerle doldurulmuştur.			
Yayın: Duru 1997, Lev.48, Res.14.			

Kat. No. 98	Tip 1a 1		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli, ip delikli tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde merkezde bir haç motifi yer almaktadır. Haç kollarının arası iç içe geçmeli üçgenlerle doldurulmuştur.			
Yayın: Eslick 1992.			

Kat. No. 99	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,5 cm; Yüksek: 2,5 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyi üçgen açılarla dört bölüme ayrılmıştır. İki bölümde iç içe üçgen açılar (şevron), iki tanesinde paralel çizgiler vardır.			
Yayın: Duru 2003, Lev.48-14.			

Kat. No. 100	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,1 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyi üçgen açılarla dört bölüme ayrılmıştır. Üç bölümde iç içe üçgen açılar(şevron), bir tanesinde paralel çizgiler vardır.			
Yayın: Duru 2000, Lev.36-1.			

Kat. No. 101	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı, ip delikli ve daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde ortada bir haç motifi vardır. Aradaki boşluklar üçgen açılarla doldurulmuştur.			
			
Yayın: Duru 2008, 172, Res.344.			

Kat. No. 102	Tip 1a 1		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı, ip delikli ve daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyi birbirine paralel yatay ve dikey çizgilerin çapraz yerleştirilmesiyle kafes motifi oluşturmuştur.			
			
Yayın: Duru 2008, 172, Res.344.			

Kat. No. 103	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı ve daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyi dört eşit alana bölünmüştür. Alanların içi birbirine ters paralel çizgilerle doldurulmuştur.			
			
Yayın: Duru 2008, 172, Res.344.			

Kat. No. 104	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı ve daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyi dört eşit alana bölünmüştür. Alanların içi birbirine ters paralel çizgilerle doldurulmuştur.			
			
Yayın: Duru 2008, 172, Res.344.			

Kat. No. 105	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 4,5 cm; Yük: 3,3 cm Tanım: Konik biçimli, ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyli mührün baskı alanında düzensiz çizgi hatları vardır. Bu örnekler bir çeşit yazı karakterli işaretler olarak yorumlanmıştır.			
Yayın: Umurtak 2011, Res.20; Duru 2008, 174, Res.346.			

Kat. No. 106	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 4,4 cm; Yük: 1,5 cm Tanım: Konik biçimli tutamaktır. Daire biçimli baskı alanlı mührün baskı yüzeyi bir dikey bir yatay çapraz hatla dört bölüme ayrılmıştır. Bu bölümdeki üç alanda beş yay biçimli motif grubu (Şevron) yer almaktadır. Bir bölümde ise şevron motifleri arasında üçlü nokta dizisi ve dördüncü nokta deseni yer alır. Diğer dördüncü kısımda ise, çifte şevron, iki paralel hat ve daire biçimli motif içinde çapraz bir hat yer alır.			
Env.No. BH/2008-39 Yayın: Umurtak 2009, 3, Fig.6.			

Kat. No. 107	Tip 1a 1		
Motif No. M 1			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 1,7 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde konsantrik dairelerden oluşan bezemeye sahiptir. Baskı yüzeyinin bir kısmı kırık ve eksiktir. Mühür tipi ve bezeme olarak Neolitik Dönem özelliği gösterir. ETÇ yıkıntıları arasından bulunmuştur.			
Yayın: Duru 2008, 175, Fig.345; Duru 2000, Lev.37-3.			

Kat. No. 108	Tip 1a 1		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap:1,4 cm; Yük: 2 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinin merkezinde bir haç motifi ve kolları arasında nokta bezemeler vardır.			
Yayın: Duru 2005, Lev.48-2.			

Kat. No. 109	Tip 1a 1		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 1,7 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde yatay ve dikey paralel hatlarla küçük kare (Kafes) motifleri oluşturulmuştur.			
Yayın: Duru 2008, 175, Fig.345.			

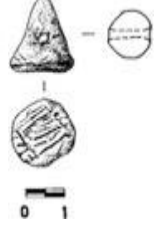
Kat. No. 110	Tip 1a 1		
Motif No. M 7			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,3 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde derin kazıma tekniğinde dalgalı çizgilerden oluşan (anafora benzeyen) bezemeye sahiptir.			
Yayın: Duru 2000, Lev.36-6.			

Kat. No. 111	Tip 1a 1		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeylidir. derin oyma olarak yapılmış nokta bezeklerle düzensiz bir şekilde doldurulmuştur.			
			
Yayın: Duru 1997, Lev.26, 5.			

Kat. No. 112	Tip 1a 1		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli mührün baskı yüzeyi daire biçimlidir. Baskı yüzeyi bir haç motifi ile dört eşit alana bölünmüştür. Alanların içleri derin oyma olarak yapılmış kısa çizgi bezeklerle düzensiz bir şekilde doldurulmuştur.			
			
Yayın: Duru 1997, Lev.26, 3.			

Kat. No. 113	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyi bir haç motifi ile dört eşit alana bölünmüştür. Alanların içleri derin oyma olarak yapılmış şevron motifi bezeklerle düzensiz bir şekilde doldurulmuştur.			
Yayın: Duru 1997, Lev.26,4.			

Kat. No. 114	Tip 1a 1		
Motif No. M 4			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyüktepe (Kütahya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek:3,2 cm; Gövde Çap:3,4 cm; Tutamak Çap:1,0 cm Tanım: Dairesel kesitli konik biçimli tutamaklı, dairesel biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzünde gamalı bir haç ve haçın kolları arasında dört adet kazıma çizgi vardır. Açık kırmızı kahverengi hamurludur ((5YR 6/4). J/15 Güneybatı açmasından bulunmuştur. Env.No. HT15-0067			
Yayın: Türkcan 2015, Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları, 2014-2015.			

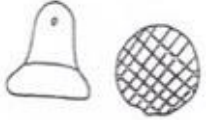
Kat. No. 115	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyüktepe (Kütahya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 1.9 cm.; Gövde Çap: 1,6 cm; Tutamak Çap: 0,8 cm; Delik Çap: 0.2 cm. Tanım: Konik tutamaklı, dairesel baskı yüzeyli ve tutamağın ortasında yatay ip deliklidir. Baskı yüzeyinde kenarları paralel dört adet çizgi bezeme, ortasında yedi adet çizgi bezeme vardır. Pembemsi gri hamurlu (7.5 YR 7/2) ve perdahlıdır. L18 Kuzeybatı Açmasından bulunmuştur. Env.No. HT15-0103			
Yayın: Türkcan 2015, Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2014-2015.			

Kat. No. 116	Tip 1a 1		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyüktepe (Kütahya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 3,0 cm; Gövde Çap: 2,4 cm; Tutamak Kal: 1,5 cm; Delik Çap: 0,4 cm Tanım: Oval kesitli, konik biçimli tutamaklı ve yatay dairesel ip deliklidir. Baskı alanı haç şeklinde bir kazıma bezeme ile dörde bölünmüştür. İki kol arasında iki sıra dörderli bir sıra üçerli nokta bezeme yer alır. Diğer iki kol arasında ortada bir çizgi ve yanlarında birer adet nokta bezeme ve üçerli çizgi kazıma bezeme vardır. Kahverengi hamurludur (7.5 YR 572). L/16 güneydoğu açmasından bulunmuştur. Env.No. HT15-0423			
Yayın: Türkcan 2015, Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2014-2015.			

Kat. No. 117	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyüktepe (Kütahya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 1,6 cm; Baskı alanı Çap: 1,6 cm; Delik Çap: 0,25 cm Tanım: Konikal gövdeli ve dairesel baskı alanına sahiptir. Gövde ortasında ip deliklidir. Baskı yüzeyi ortada bir haç motifiyle dörde ayrılır. Her parça üzerinde iç içe geçmiş “V” şeklinde bezeme grupları oluşturulmuştur. Grimsi devetüyü hamurludur (10 YR 6/3 – 10 YR 5/1). L-19 Alanından bulunmuştur. Env.No. HT14-0748 Yayın: Türkcan 2015, Tab.1. Res. g.			
			

Kat. No. 118	Tip 1a 1		
Motif No. M 14- M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kaklık Mevkii (Afyon)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 1,9 cm Tanım: Tam olarak korunmuş konik biçimli damga mührün dairesel baskı yüzeyinin tam ortasında derin insize bir kazıma çizgisi vardır. Bir tarafı paralel yatay çizgilerle, diğer kısmı baskı noktalarla bezenmiştir. H6 alanından bulunmuştur. Env.No. 9875 Kat.No. 107 Yayın: Efe 1995, 390, Fig.27, 107.			
			

Kat. No. 119	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kanlıtepe (Burdur)	Erken Tunç Çağı	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2cm Tanım: Konik tutamaklı, ip delikli, daire biçimli baskı yüzeyinde kazıma tekniği ile iç içe geçmeli üçgen motiflerle bezeme yapılmıştır. Yerleşim içinden yüzeyden bulunmuştur.			
Env.No. 1991-1 Burdur Müzesi			
Yayın: Özsait 1992, 344, Res.16.			

Kat. No. 120	Tip 1a 1		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karahisar (Denizli)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı, ip delikli, daire biçimli baskı yüzeyinde çapraz tarama kafes motifi işlenmiştir. Gri renkli kum katkılı hamurludur.			
Env.No.4321-Aphrodisias Müzesi			
Yayın: Yaylalı ve Akdeniz 2002, Lev.17, Fig.84.			

Kat. No. 121	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karain Mağarası (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Tam olarak korunmuş konik biçimli damga mühür ip deliklidir. Dairesel baskı yüzeyinin tam ortasında derin insize bir kazıma çizgisi vardır. Çizginin yan tarafları yatay çizgilerle ve üçgen açılarla doldurulmuştur. Mağaranın B Gözü, H-II jeolojik seviyesinden, J/13 plankare alanından bulunmuştur.			
			
Yayın: Yalçinkaya-Taşkiran 2012, 11, Res.2.			

Kat. No. 122	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 3 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyi derin kazıma çizgilerle dört bölüme ayrılmıştır. Her bölüm içinde yer alan yatay ve dikey çizgiler ters yönlere açılarak sonlanır. III. tabakadan (yanmış tabaka) bulunmuştur.			
			
Kat.No. KA 393			
Yayın: Mellink 1967, Pl.84, Fig.54a-b.			

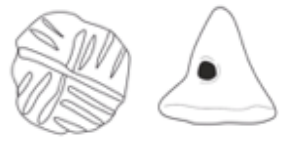
Kat. No. 123	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 2 cm; Çap: 1,8 cm Tanım: Tam olarak korunmuş konik tutamaklı ve ortası ip deliklidir. Baskı alanı konveks biçimlidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde dalgalı çapraz hatlar ve kıvrık kollu swastika motifini andıran bezeme yer almaktadır. ETÇ II, yanmış tabakadan, P918 no.lu yapının avlu tabanından bulunmuştur.			
Kat.No. KA117 Yayın: Mellink 1965, 250, Pl.64, Fig.33 a-b.			

Kat. No. 124	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 3,2 cm Tanım: Üst kısmı yuvarlatılmış, konik biçimli ve ip deliklidir. Dairesel baskı yüzeyinde ortada derin bir kazıma çizgi bezek vardır. Diğer kısımlar paralel çizgiler ve üçgen açılarla doldurulmuştur. Yerleşimin Doğu rampasından bulunmuştur.			
Yayın: Mellink 1965, Pl.65, Fig.37 a-b.			

Kat. No. 125	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 3,2 cm; Çap: 2,7 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklı, dairesel baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde derin kazıma çizgilerle bir haç motifi ve haçın kolları arasındaki kısımlar iç içe geçen üçgen açılarla doldurulmuştur. V-VI. tabaka, 3 no.lu açma, 63 no.lu evden bulunmuştur. ETÇ II-III dönemine tarihlendirilmiştir.			
Kat.No. KA684			
Yayın: Warner 1994, 15-16, Pl.186a.			

Kat. No. 126	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 4,5 cm; Çap: 5,4 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyi derin kazıma haç motifi ve üçgen açılarla bezenmiştir. 74/80 no.lu açmadan bulunmuştur.			
Kat.No. KA465			
Yayın: Warner 1994, Pl.186c.			

Kat. No. 127	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük:2,5 cm; Çap:2,8 cm Tanım: Konik biçimli damga mühür, dairesel baskı alanına sahiptir. Baskı yüzeyinde kıvrımlı ve düz hatlarla kazıma bezeme yapılmıştır.			
Kat.No. KA501			
Yayın: Warner 1994, Pl.186d.			

Kat. No. 128	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 1,6 cm; Çap: 2,1 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyi derin kazıma haç motifi ve üçgen açılarla bezenmiştir. 98 no.lu açmadan çıkartılmıştır.			
Kat.No. KA500			
Yayın: Warner 1994, Pl.186f.			

Kat. No. 129	Tip 1a 1		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 2,5 cm; Çap: 2,5 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinin ortasında kolları eşit olmayan derin kazıma bir haç motifi yer almaktadır. Haç kollarının arasındaki alanda linear bir keçi figürü (?) yer alır. Diğer kısımlar eğik kazıma çizgilerle bezenmiştir. MEE-Alanı, a-2 megaron planlı yapı duvarından bulunmuştur.			
Kat.No. KA741 Yayın: Warner 1994, Pl.187b; Mellink 1970, Pl.58, Fig.23-b.			

Kat. No. 130	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 1,8 cm; Çap: 1,5 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyi üzerinde düzensiz kıvrımlı ve açılı biçimli derin kazıma çizgilerle bezenmiştir. MEE-Alanından (IV. Tabaka konut alanı) bulunmuştur.			
Kat.No. KA828 Yayın: Warner 1994, Pl.187c; Mellink 1972, Pl.55, Fig.4b.			

Kat. No. 131	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,3 cm; Çap: 3,0 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklıdır. Daire biçimli baskı yüzeyinde, düzensiz yay biçimli derin kazıma çizgiler anafor görünümünde kıvrılarak dışa doğru açılır.			
Kat.No. KA836 Yayın: Warner 1994, Pl.187d.			

Kat. No. 132	Tip 1a 1		
Motif No. M 15			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,2 cm; Çap: 2,3 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyi derin kazıma haç motifi ve radyal biçiminde açılan çizgilerle bezenmiştir. V. tabaka, Güney tepesi, MS-b1 evinden bulunmuştur.			
Kat.No. KA681 Yayın: Warner 1994, Pl.187e.			

Kat. No. 133	Tip 1a 1		
Motif No. M 13-14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Keçi Çayırı Höyük (Eskişehir)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli tutamaklı ve daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde linear yay biçimli çizgiler arasında baskı nokta bezemelere sahiptir.			
			
Yayın: Sarı 2017, Lev.1 Res.1.			

Kat. No. 134	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kızıl Höyük (Isparta)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinin merkezinde derin insize çizgilerden oluşan bir daire motifi vardır. Etrafında ışın gibi açılan dikey çizgiler yer alır.			
			
Yayın: Hürmüzlü 2019, Res.5.			

Kat. No. 135	Tip 1a 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kusura (Afyon)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinin ortasında bir haç motifine sahiptir. Haç kollarının arasında kalan kısımlar iç içe geçmeli “V” biçimli şekillerle bezenmiştir. Kusura B(erken) safhasından bulunmuştur.			
Yayın: Lamb 1937, Fig.18-2.			

Kat. No. 136	Tip 1a 1		
Motif No. M 13			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yükseklik:5,4 cm; Çap:2 cm Tanım: Konik biçimli ve ip delikli tutamaklıdır. Daire biçimli baskı yüzeyi, iç içe geçmeli düzensiz kıvrılmış “U” biçimli derin kazıma çizgilerle bezelidir. Aİ 24 Açması, IVA tabakasından bulunmuştur. Açık kahverengi hamurludur.			
Yayın: Türkteki 2020, Fig.2a; Oğuzhanoglu 2019, Fig.8/7.			

Kat. No. 137	Tip 1a 1		
Motif No. M 4			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,2 cm; Çap: 2,8 cm Tanım: Tepe kısmı yuvarlatılmış konik biçimli tutamaklı, ip delikli tutamaktır. Daire biçimli baskı yüzeyinde kolları kıvrık gamalı haç <i>swastika</i> motifi yer alır. Haçın kolları arasında nokta baskı bezemeler yer almaktadır. AD 20 Açmasından, IVA-IVB safhalarından bulunmuştur.			
Yayın: Baştürk 2018, Fig.4-5; Türkteki 2020, Fig.2f.			

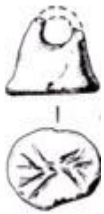
Kat. No. 138	Tip 1a 1		
Motif No. M 17			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 3,5 cm; Çap: 1,6 cm Tanım: Konik biçimli ve ip deliksizdir. Daire biçimli baskı yüzeyi, derin insize bir hatla iki bölüme ayrılmıştır. Ortadaki çizgi hattının iki yanında yer alan üçer adet dikey çizgi yaprak motifine benzer. T6 Açmasından bulunmuştur. Gri renkli hamurludur.			
Yayın: Türkteki 2020, Fig.2h.			

Kat. No. 139	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ III	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 2 cm; Çap: 2,5 cm Tanım: Konik biçimli ve ip delikli tutamaklıdır. Daire biçimli baskı yüzeyi aşındığı için motifler belirsizdir. Düzensiz yivler ve noktalar görülebilmektedir. Taş ve mika katkılı, gri hamurludur. AA 20 Açmasından bulunmuştur.			
Yayın: Türkteki 2020, Fig.2k.			

Kat. No. 140	Tip 1a 1		
Motif No. M 15			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli mührün ip delikli tutamak kısmı kırıktır. Daire biçimli baskı yüzeyinde tek merkezden çıkan düzensiz ışın motifine benzer bezeme vardır. ETÇ I'e ait 3.mimari tabakadan, LMT-VI.3'ten bulunmuştur.			
Yayın: Erkanal vd. 2017, Res.9.			

Kat. No. 141	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Şarhöyük/Dorylaion (Eskişehir)	ETÇ II (geç)	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 2,4 cm; Baskı alanı: 2.6 x 2,4 cm Tanım: Konik biçimli, ip delikli, daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde birbirine geçirilmiş düzensiz yay biçimli eğik çizgilerden oluşan çentik bezeme yapılmıştır. Açık kırmızı kahverengi hamurludur (7,5 YR 6/2). T-U 28 plânkare yamaç temizliği sırasında, in-situ olarak bulunmamıştır.			
Yayın: Baştürk ve Kaya 2018, 7, fig.2.			

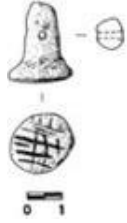
Kat. No. 142	Tip 1a 1		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli ve ip delikli tutamaklıdır. Daire biçimli baskı yüzeyinde, insize olarak yapılmış daire biçimli motifler ve aralarında düz kısa çizgiler vardır.			
Yayın: Schliemann 1881, 415, No.492.			

Kat. No. 143	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Emporio/Chios	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 3,5 cm; yük: 3 cm.			
Tanım: Konikal biçimde yükselen tutamak kısmı kırıktır. Üst kısımda bir ip deliği vardır. Daire biçimli baskı yüzeyi insize yapılmış karşılıklı aç biçiminde çizgilerle doldurulmuştur. IV ve II (erken) döneme tarihlendirilmiştir. Kırmızımsı kahverengi hamurludur. F.B 13/12 Alanından bulunmuştur.			
Yayın: Hood 1982, Fig.283-6; Pl.130-6.			

Kat. No. 144	Tip 1a 1		
Motif No. M 3- M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Poliochni/Lemnos	ETÇ II (erken)	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli ve ip delikli tutamaktır. Daire biçimli baskı yüzeyinde haç ve haç kolları arasındaki alanlar üçgen açılarla (Şevron) motifleri bezenmiştir (Yeşil evre)			
			
Yayın: Bernabò-Brea 1964, 168-9.			

Kat. No. 145	Tip 1a 2		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Sap tutamak kısmının üstünde bir ip deliğe sahiptir. Daire biçimli baskı yüzeyli. Baskı alanında derin kazıma çizgilerle kıvrık U motifi ve ışın motifi aralarında işlenmiştir. Motiflerin arası nokta ve daire biçimli bezemelerle doldurulmuştur.			
Yayın: Duru 1997, Lev.47, Res.5; Lev.48, Res.15.			

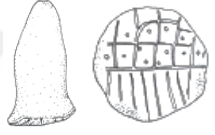
Kat. No. 146	Tip 1a 2		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar Büyük Höyük (Burdur)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyi ortasında kenarları düzgün olmayan dikdörtgen biçimli bir motifin etrafına dizilmiş köşeli U biçimli motifler yer almaktadır.			
Yayın: Umurtak ve Duru 2014, Çizim:20; Umurtak ve Duru 2013, 51-54.			

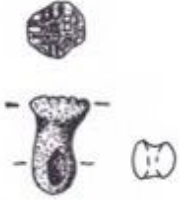
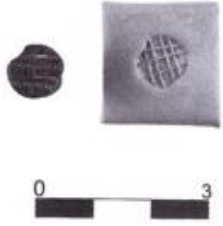
Kat. No. 147	Tip 1a 2		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyüktepe (Kütahya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,5 cm; Gen: 1.7x1.9 cm.			
Tanım: Oval kesitli, yatay dairesel delikli, konik yükselen sap tutamaktır. Dairesel baskı alanı düzdür. Baskı yüzeyinde kazıma tekniğinde kafes motifi işlenmiştir. Açık kırmızımsı kahverengi hamurludur (5YR 6/4). 13 no.lu mekândan bulunmuştur.			
Env.No. HT15-0209			
Yayın: Türkcan 2015, Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları, 2014-2015.			

Kat. No. 148	Tip 1a 2		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,5 cm; Çap: 2,8 cm			
Tanım: Konik biçimli sap tutamaklı ve ip deliklidir. Tutamak kısmının en üst kısmında bir haç işareti vardır. Daire biçimli baskı yüzeyi derin kazıma haç motifi ve üçgen açılarla bezenmiştir. 75 no.lu açmadan bulunmuştur.			
Kat.No. KA572			
Yayın: Warner 1994, Pl.186e.			

Kat. No. 149	Tip 1a 2		
Bezeme belirsiz.			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ III	Bronz	Damga Mühür
Ölçü: Yük. 1,4 cm; Çap: 2 cm Tanım: Sap biçimli tutamak kısmı kırıktır. Daire biçimli baskı yüzeyi, dikey ve derin bir yivle ikiye ayrılmıştır. Bir tarafında zikzak bezeme diğer tarafta düzensiz linear çizgiler yer alır. AA 20 Açmasından, IIIC tabakasından bulunmuştur.			
Yayın: Türkteki 2020, Fig.2d.			

Kat. No. 150	Tip 1a 2		
Bezeme belirsiz.			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ III	Bronz	Damga Mühür
Ölçü: Çap. 1,6 cm Tanım: İp delikli sap tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyindeki bezeme korozyona uğradığı için net değildir. III. Tabakadan bulunmuştur.			
Env.No. AA 20.111			
Yayın: Efe 2013, çiz.7.			

Kat. No. 151	Tip 1a 2		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 3,4 cm; Yük: 4,8 cm Tanım: Üst kısmı yuvarlatılmış konik biçimli, silindirik kesitli uzun tutamaktır. Daire biçimli baskı yüzeyi ortadan bir çizgi hattıyla ikiye ayrılmıştır. Hattın bir kısmında paralel çizgiler, diğer kısmında kafesten oluşan çoklu geometrik bezeme yapılmıştır.			
Yayın: Duru ve Umurtak, 2008, Lev.47-f; Duru 2008, 174, Fig.347			

Kat. No. 152	Tip 1a 2		
Motif No. M 12			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Çiledir Höyük (Kütahya)	ETÇ II	Sabun Taşı	Damga Mühür
Tanım: Silindirik kesitli tutamak kısmının tepesinde bir ip deliği vardır. Daire biçimli baskı yüzeyinde düzensiz karelerden oluşan (kafes motifi) yer almaktadır. III. Tabakadan bulunmuştur.			
Yayın: Türktüzün 2014, 64, Res.37.			

Kat. No. 153	Tip 1a 2		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacımusalar Höyük (Antalya)	ETÇ II	Taş	Damga Mühür
Tanım: Silindirik kesitli sap tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde dikey ve yatay linear çizgilerden oluşan bir bezemeye sahiptir. ETÇ II (Erken) dönemine tarihlendirilmiştir.			
Env. No. HMS-5718 Antalya Müzesi			
Yayın: Özgen 2021, Fig.7b.			

Kat. No. 154	Tip 1a 2		
Motif No. M 13			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyüktepe (Kütahya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 2,6 cm; Baskı alanı Çap: 1,6 cm; Tutamak Çap: 1,2 cm			
Tanım: Üst kısmı yuvarlatılmış uzun silindirik kesitli tutamaklıdır. Dairesel baskı alanı yüzeyinde kazıma çizgilerle yapılmış iç içe geçen yay şeklinde bezeme grubu yer almaktadır. Kiremit rengi hamurludur (2.5 YR 5/6). L-19 Alanından bulunmuştur.			
Env.No. HT14-0704			
Yayın: Türkcan 2015, Tab.1. Res. e.			

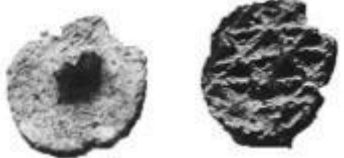
Kat. No. 155	Tip 1a 2		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 1,4 cm; Çap: 1,7 cm Tanım: Silindirik kesitli sap tutamaklı ve ip deliklidir. Dairesel baskı yüzeyinde derin yatay ve dikey çizgilerle düzensiz köşeli kare ve dikdörtgen motifleri oluşturulmuştur. 63 no.lu açmadan bulunmuştur.			
Kat.No. KA 420 Yayın: Warner 1994, 70, Pl.186b; AJA 71 (1967), 262.			

Kat. No. 156	Tip 1a 2		
Motif No. M 8			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer Höyük (Kütahya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: yak. 2,5 cm Tanım: Silindirik kesitli tutamaklı, ip delikli ve daire biçimli baskı alanına sahiptir. Baskı yüzeyinde kazıma linear bir X işareti yer almaktadır. (V a tabakası)			
Env.No. J 1383 A Yayın: Bilgen 2013, 149, res.470; Bilgen 2014, 323-328.			

Kat. No. 157	Tip 1a 3		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacımusalar Höyük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik yükselen kısa tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyi dikey bir hatla iki bölüme ayrılmıştır. İki ayrı alanda simetrik olmayan yatay çizgiler arasında sıralı nokta bezemeler yer alır. ETÇ II, Teraslı Yapı 1. safhadan ele geçmiştir. Env. No. HM-24877			
Yayın: Özgen vd. 2021, Fig.11-e.			

Kat. No. 158	Tip 1a 3		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,9 cm; Yük: 1,9 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyi ortada bir haç motifi oluşturarak, iç içe geçmiş üçgen açılarla dört bölüme ayrılmıştır.			
Yayın: Duru ve Umurtak 2008, Lev.47-e.			

Kat. No. 159	Tip 1a 3		
Motif No. M 2			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar Büyük Höyük (Burdur)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,9 cm.; Çap: 5,8 cm Tanım: İp delikli, küçük çıkıntılı tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeyli damga mühür. Baskı yüzeyinde iki simetrik daire biçimli şekil vardır. Ortada bir haç hattı ile mühür yüzeyi dört bölüme ayrılmıştır. Dörtgenlerin içi nokta, zikzak ve çizgi tarama motifleriyle bezelidir. Grimsi bej hamurludur. A sondajından bulunmuştur.			
Env.No. HBH 2011/1			
Yayın: Umurtak 2015, 155, Res.7.			

Kat. No. 160	Tip 1a 3		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Kurşun	Damga Mühür
Ölçü: Yük.0,95 cm; Çap: 2,5 cm Tanım: Küçük çıkıntılı tutamak kısmı ip deliklidir. Dairesel baskı yüzeyi üzerinde çapraz kesişen dört adet paralel çizgi kafes motifi oluşturur. Yerleşimin güneydoğusundaki 100 B No.lu açmadan, ETÇ II yanmış tabaka megaron planlı yapıdan bulunmuştur.			
Env.No. B97			
Yayın: Mellink 1969, Pl.76, Fig.29 a-b; Warner 1994, 102, Pl.186-g.			

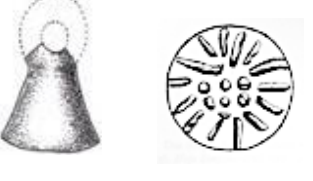
Kat. No. 161	Tip 1a 3		
Motif No. M 3- M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 1,3 cm; Çap: 2,3 cm Tanım: Tepe kısmı yuvarlatılmış konik yükselen kısa tutamaklı, ip delikli tutamaktır. Daire biçimli baskı yüzeyinde ortada bir haç motifi yer alır. Haçın kolları arasında düzensiz yerleştirilmiş nokta baskı bezemeler yer almaktadır. Taş ve mika katkılı, krem rengi hamurludur. AD 20 Açımasından bulunmuştur. IVD tabakasından bulunmuştur.			
Yayın: Baştürk 2018, Fig.4-5; Türkteki 2020, Fig.2e.			

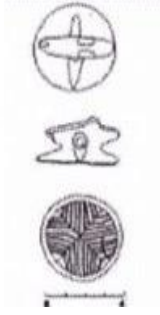
Kat. No. 162	Tip 1a 3		
Motif No. M 3- M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Thermi/Lesbos	Erken Tunç Çağı II	Bronz/Bakır	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,5 cm. Tanım: Kısa küçük tutamakta ip delik yoktur. Daire biçimli baskı yüzeyinde bir haç motifi yer alır. Haç motifinin kolları arasında kalan kısımlar nokta ve kısa çizgilerle doldurulmuştur.			
Yayın: Lamb 1936, 171, fig.50, Pl.XXV-30.26.			

Kat. No. 163	Tip 1a 5		
Motif No. M 9- M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Yassitepe (İzmir)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Ön yüz Çap:3,0 cm; Arka yüz Çap: 2,0 cm; U:2,7 cm Tanım: Silindirik kesitli mühür gövdesinin alt ve üst kısımlarındaki baskı yüzeyleri hafif genişleyerek bir makara görünümü oluşturulmuştur. Daire biçimli çift baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeylerinde birbirini kesen insize çizgilerden oluşan geometrik bezeme ve haç motifi işlenmiştir. Silindirik kesitli gövde üzerinde ip deliği vardır. IIB2 tabakasından bulunmuştur. YE.89,16, HPT 124. Yayın: Derin 2020, Fig.13.1.			

Kat. No. 164	Tip 1a 7		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Lagina/Kumyer Mevkii Nekropolü (Muğla)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: İp delikli ve konik tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeylidir. Mühür yüzeyi aşınmıştır. Baskı yüzeyinde şevron motifine benzeyen derin kazıma açı biçimli çizgiler yer almaktadır. KYM 66 No.lu pithos gömü mezardan bulunmuştur. Yayın: Tırpan ve Gider 2010, 395, Res.16; Akarsu ve Yöndemli 2014, Res.32.			

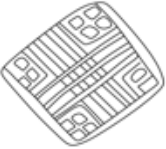
Kat. No. 165	Tip 1a 7		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	ETÇ II (geç)	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,3 cm; Baskı yüzeyi Çap: 1,6 cm Tanım: Konik gövdeli ve gövdenin orta kısmında büyük bir ip deliğine sahiptir. Üst kısımdaki daha küçük konik biçimli tutamakla çan biçimini andırır. Daire biçimli baskı yüzeyini bir kısmı kırıktır. Baskı yüzeyi kare biçimli (kafes) taramalarla bezenmiştir. Env. No. 17907			
Yayın: Şahoğlu 2011, 291, Kat.no.210.			

Kat. No. 166	Tip 1a 7		
Motif No. M 15			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Poliochni/Lemnos	ETÇ II (Kırmızı)	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,58; Çap: 2,31 Tanım: Konikal yükselen çan biçimli ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde radyal açılan kısa çizgilerin ortasında dağınık yerleştirilmiş nokta motifleri yer alır. Silindirik biçimli kulp uzantıları iki yandan kırılmıştır. Grimsi sarı renkli hamurlu, XII. ve XIII. tabaka yüzeyinden bulunmuştur. Env.No.7195			
Yayın: Bernabo-Brea 1964, Tav. CLXX-6; CLXVIII-10; Sakellarakis, Nr.69			

Kat. No. 167	Tip 1a 12		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer Höyük (Kütahya)	ETÇ III	Taş	Hayvan Biçimli Damga Mühür
Ölçü: Çap: yaklaşık 4,5 cm Tanım: Daire biçimli baskı alanına sahip olan mührün tutamak kısmı stilize bir hayvan figürü biçimindedir. Bu üst kısmın bir bölümü kırıktır. Hayvan figürü olarak işlenmiş kısmın tam ortasında asmak için bir ip deliği vardır. Mührün baskı alanı yatay ve dikey bir linear hatla dört bölüme ayrılmıştır. Bu alanların içi yatay ve dikey tarama çizgilerle doldurularak şevron motifli oluşturulmuştur. Env.No. SÖ 13/208 D626 Yayın: Bilgen 2015, 185, res.1883.			

Kat. No. 168	Tip 1b		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Kare biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde derin oyuklarla çizilmiş düzensiz üçgen açılar ve kıvrımlı çizgilerle bezenmiştir. Yayın: Umurtak 2011, Res.20.			

Kat. No. 169	Tip 1b		
Motif No. M 13			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük:2,5 cm; Gen:3,2 cm Tanım: Kare biçimli baskı yüzeyli mührün üzerinde iç içe geçmeli dairelerden oluşan motifler ortaya ve köşelere yerleştirilmiştir. Motiflerin aralarına derin oyma noktalı konsantrik daireler yerleştirilmiştir. Çok Odalı Yapı 2/Depodan ele geçmiştir.			
Env.No. BH 2010/40 Yayın: Umurtak 2015, 155, Res.10.			

Kat. No. 170	Tip 1b		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 1,6 cm; Gen: 2,1 cm Tanım: Kare biçimli baskı yüzeyli damga mührün baskı alanında paralel çizgilerden oluşan haç motifi işlenmiştir. Köşelerde küçük kare motifleri yapılmıştır. Çok Odalı Yapı 1/“Saray” içinden bulunmuştur.			
Env.No. BH 2009/29 Yayın: Umurtak 2015, 155, Res.9.			

Kat. No. 171	Tip 1b		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Gen:1,8 cm Tanım: Baskı yüzeyi düzensiz dörtgen biçimlidir. Baskı yüzeyinde ortada bir haç motifi ve her bir kolun arasında üç adet dikey açılan çizgilerden oluşan bezemeye sahiptir.			
Yayın: Duru 2008, 175, Fig.345.			

Kat. No. 172	Tip 1b		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Gen: 2,6 cm Tanım: Baskı yüzeyi düzensiz dörtgen biçimlidir. Baskı yüzeyinde ortada bir haç motifi ve her bir kolun içlerinde iç içe açılardan oluşan şevron bezemeye sahiptir.			
Yayın: Duru 2000, Lev.36-3.			

Kat. No. 173	Tip 1b		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar Büyük Höyük (Burdur)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Gen: 3,0 cm Tanım: Mührün büyük bir kısmı kırık olarak ele geçmiştir. Kare biçimli baskı yüzeyinde bir haç motifinin yarısı görülebilmektedir. Köşelerde ise iki kısa çizgi yer alır. Batı Yamaç Açmasında bulunmuştur.			
Yayın: Umurtak 2015, 155, Res.7.			

Kat. No. 174	Tip 1b		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar Büyük Höyük (Burdur)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Baklava dilimi biçimli baskı yüzeyinin tamamı art arda kesişen yatay ve dikey çizgilerle bezenmiştir. Batı Yamaç Açmasında (BYA) ele geçmiştir. Devetüyü rengi hamurludur.			
Yayın: Umurtak ve Duru 2019, Res.6.			

Kat. No. 175	Tip 1b		
Motif No. M 8			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: 2,0x1,3 cm Tanım: Kulp kısmı kırıktır. Düzensiz kenarlı dikdörtgen biçimli baskı alanına sahiptir. Baskı yüzeyinde ortada bir X motifi yer alır. Çarpı kolları arasında kalan alanlar iç içe geçen şevron motifiyle bezenmiştir. ETÇ II yanmış tabaka, doğu rampasından bulunmuştur.			
Kat.No. KA128			
Yayın: Mellink 1965, 250, Pl.64, Fig.33 a-b.			

Kat. No. 176	Tip 1b		
Motif No. M 8			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Taş (Serpantin)	Damga Mühür
Tanım: Tutamak kısmı kırıktır. Dikdörtgen biçimli baskı yüzeyinde yatay ve dikey linear tarama çizgilerle X motifi oluşturulmuştur. Höyüğün tepe kısmındaki yan alanın üst seviyesinden bulunmuştur.			
Env.No. KA129			
Yayın: Mellink 1965, 250, Pl.64, Fig.33 a-b.			

Kat. No. 177	Tip 1b 1		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Aphrodisias/Pekmez Tepe (Aydın)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli, ip delikli, karemsi baskı yüzeyli damga mührün baskı alanı dört düzensiz kareye bölünmüştür. Her karenin merkezinde uçlu bir aletle baskı yapılarak noktalar oluşturulmuştur. Akropolis 5 no.lu açmadan, C-A Kompleks yapıdan bulunmuştur.			
Kat.No. 469.1			
Yayın: Joukowski 1986, Res.459-13.			

Kat. No. 178	Tip 1b 1		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,7 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Baskı yüzeyi kenarları yuvarlatılmış dörtgen biçimlidir. Baskı yüzeyinde yatay ve dikey çizgilerle yapılmış kafes motifli oluşturulmuştur.			
Yayın: Umurtak 2011, Res.20, Duru 2008, 173, Res.345.			

Kat. No. 179	Tip 1b 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı, ip delikli ve kare biçimli baskı yüzeylidir. Baskı alanında bir haç motifi ve aralardaki boşluklar üçgen açılarla doldurulmuştur.			
			
Yayın: Umurtak 2011, Res.20; Duru 2008, 172, Res.344.			

Kat. No. 180	Tip 1b 1		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli, tutamak kısmı kırık, kare biçimli baskı yüzeylidir. Baskı alanında ortada bir haç motifiyle dört küçük kare şekli elde edilmiştir. Haç motifinin içinde kalan kareler nokta, daire ve çizgi hatlarıyla doldurulmuştur.			
			
Yayın: Umurtak 2013, Fig.9.			

Kat. No. 181	Tip 1b 1		
Motif No. M 8			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,2 cm; Gen: 2,3 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyi üçgen açılarla dört bölüme ayrılmıştır. İç içe üçgenlerin ikisi içinde paralel çizgiler vardır.			
Yayın: Duru 2008, 175, Fig.345; Duru 2008a, Lev.48-d.			

Kat. No. 182	Tip 1b 1		
Motif No. M 8			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Baskı yüzeyi düzensiz dörtgen biçimlidir. Baskı yüzeyi üçgen açılarla dört kollu bir çarpı işaretini andırmaktadır.			
Yayın: Duru 1996, Fig.10-2.			

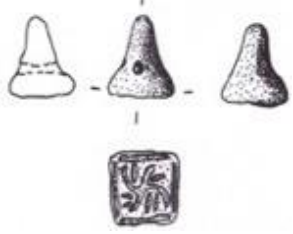
Kat. No. 183	Tip 1b 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 3,1 cm Tanım: Konik tutamaklı ve tutamağı ip deliklidir. Köşeleri yuvarlatılmış dörtgen biçimli baskı yüzeyi + işareti ile dört bölüme ayrılmıştır. Bölümler birbirine paralel yatay ve dikey çizgi hatlarıyla doldurulmuştur. Baskı yüzeyi aşınmıştır.			
Yayın: Duru 2000, Lev. 37-1.			

Kat. No. 184	Tip 1b 1		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Dörtgen biçimli baskı yüzeyinin merkezinde bir haç motifi ve kolları arasında şevron bezemeler vardır. ETÇ yıkıntıları arasından bulunmuştur.			
Yayın: Duru 2000, Lev.36-2.			

Kat. No. 185	Tip 1b 1		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Gen: 1,6 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Dörtgen biçimli baskı yüzeyinin merkezinde bir haç motifi ve kolları arasında çarpı işaretli bezemeler vardır.			
Yayın: Duru 2000, Lev.36-4.			

Kat. No. 186	Tip 1b 1		
Motif No. M 4			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 1,9 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde kenarları yuvarlatılmış dörtgen biçimli çerçeve içine yerleştirilmiş gamalı haç (swastika) motifi yer alır. ETÇ yıkıntıları arasından bulunmuştur.			
Yayın: Duru 2000, Lev.36-7.			

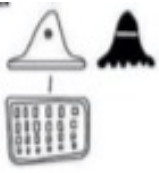
Kat. No. 187	Tip 1b 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Çakırbeyli/Küçüktepe (Aydın)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı ve dörtgen biçimli baskı yüzeyinin bir kenarı kırıktır. Baskı yüzeyi kazıma dikey bir çizgi ile ikiye bölünmüştür. Dikey çizgiyle kesişen yatay çizgilerle geometrik bir bezeme oluşturulmuştur.			
Yayın: Yaylalı 2019, 148, Res.12 41/4.			

Kat. No. 188	Tip 1b 1		
Motif No. M 4			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Çiledir Höyük (Kütahya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli mühür kare biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı alanında kıvrık çizgiler bir dal görüntüsünü andırmaktadır. III. Tabakadan çıkartılmıştır. Swastika?			
Yayın: Türktüzün 2014, 64, Res.34.			

Kat. No. 189	Tip 1b 1		
Motif No. M 3-M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar Büyük Höyük (Burdur)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 3,6 cm; Gen: 4.0x4.0 cm Tanım: Konik tutamaklı, ip delikli damga mühür. Kare biçimli baskı yüzeyi eşit dört kareye bölünmüştür. Karenin bir tanesinde yedi adet noktayla çiçeğe benzer bir motif yapılmıştır. Diğer karede iç içe dört üçgen açısı sırası yer alır. Diğer karede altı dikey dört paralel çapraz çizgi küçük kareler oluşturmuştur. Son karede üç adet iç içe geçmeli dörtgenin merkezinde iki noktalı bezeme yer almaktadır. Pembemsi bej renkli hamurludur. G1 yapısı önündeki ışık tezgâhı üzerinde yer alan büyük bir küp içinden bulunmuştur. Env.No. HBH 2012/12 Yayın: Umurtak 2015, 155, Res.4.			

Kat. No. 190	Tip 1b 1		
Motif No. M 17			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar Büyük Höyük (Burdur)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Dörtgen baskı alanında bir çerçeve içinde bir köşeden diğerine uzanan tek bir hat üzerinde yanlara doğru açılan çizgilerle bezenmiştir. Batı Yamaç Açmasında (BYA) ele geçmiştir. Bej rengi hamurlu ve gri lekeli. Yayın: Umurtak ve Duru 2019-2020, Cilt.2, Res.7.			

Kat. No. 191	Tip 1b 1		
Motif No. M 10			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar Büyük Höyük (Burdur)	ETÇ I	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Gen: 4,4x4,4 cm Tanım: Konik biçimli, ip delikli tutamaklı ve kare biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyi kare bir çerçeve içinde iki eşit alana bölünmüştür. Alanlardan bir tanesi iki eşit kareye bölünmüşken bir tanesi dikdörtgen biçiminde bırakılmıştır. Dikdörtgen alanın içinde zikzak motifi yer alır. Diğer iki eşit karenin birinde kafes motifi diğerinde birbirine paralel çizgiler yer almaktadır. G7 yapısında bir çömlek içinden ele geçmiştir. Env.No. HBH 2013/7			
Yayın: Umurtak 2015, 155, Res.6.			

Kat. No. 192	Tip 1b 1		
Motif No. M 12			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacımusalar Höyük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli ve ip deliklidir. Düzensiz dikdörtgen biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde birbirine paralel sıralanmış nokta motiflerden oluşan bezemeye sahiptir.			
Yayın: Özgen 2021, Fig.8a.			

Kat. No. 193	Tip 1b 1		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyüktepe (Kütahya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük:1,9 cm; Gövde Gen: 2.4x2.6 cm; Gövde Kal: 0,85 cm Tanım: Konikal tutamaklı, yatay dairesel ip deliklidir. Dörtgen baskı alanında köşelerde birer tane dairesel baskı bezeme ve ortada kafes motifi vardır. Kahverengi hamurludur (5 YR 5/3). Tutamak kısmı kırıktır. J-17 002 no.lu mezardan bulunmuştur.			
Env.No. HT14-0176			
Yayın: Türkcan 2015, Tab.1, Res. a.			

Kat. No. 194	Tip 1b 1		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyüktepe (Kütahya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük:1,9 cm; Baskı alan Gen:2,2 cm; Delik Çap:0,3 cm Tanım: Piramidal gövdeli, dörtgen baskı alanlıdır. Tepe kısmı yatay dairesel ip deliklidir. Yatay ve dikey çizgilerin kesişmesiyle oluşan bir kafes motifinin iç kısımlarında nokta baskı bezemelere sahiptir. Devetüyü hamurludur (10 YR 6/4). J-18, 8 no.lu mekânın içinden çıkartılmıştır.			
Env. No. HT14-0315			
Yayın: Türkcan 2015, Tab.1, Res. b.			

Kat. No. 195	Tip 1b 1		
Motif No. M 8			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyüktepe (Kütahya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 3,6 cm; Baskı alanı Gen: 3.3x3.4 cm; Kal: 1,1 cm Tanım: Dairesel kesitli konik tutamaklı, dikdörtgen biçimli baskı alanına sahiptir. Baskı yüzeyinde iç içe dörder adet üçgen açılı grubu ile bezenmiştir. Haç motifi grubu olarak değerlendirilebilir. Açık ve koyu kahverengi hamurludur ((10YR 6/2). J-19 Alanından bulunmuştur.			
Env.No. HT14-0093			
Yayın: Türkcan 2015, Tab.1, Res. 1.			

Kat. No. 196	Tip 1b 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,9 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Köşeleri yuvarlatılmış dörtgen biçimli baskı yüzeyi ortada bir haç motifi ve kolları arasında iç içe şevron motifleriyle bezenmiştir. Yerleşimin güneydoğusundaki alandan III. yanmış tabakadan bulunmuştur.			
Env. No. KA 372			
Yayın: Mellink 1967, Pl.84, Fig.55a-b.			

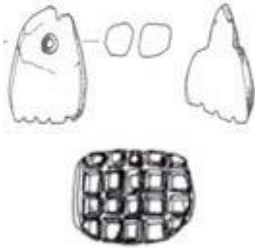
Kat. No. 197	Tip 1b 1		
Motif No. M 17			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kusura (Afyon)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Gen: 3,5x3,5 cm. Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Düzensiz dikdörtgenimsi biçim gösteren ve bazı kısımları kırılmış olan baskı yüzeyinde, “V” biçimli çizgiler bir dal motifini andırmaktadır. Kusura B(erken) safhasından bulunmuştur.			
Yayın: Lamb 1937, Fig.18-3.			

Kat. No. 198	Tip 1b 1		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kusura (Afyon)	ETÇ II	Taş	Damga Mühür
Ölçü: 1,3x1,3 cm Tanım: Konik tutamaklı, ip delikli ve köşeleri düzgün olmayan karemsi baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde üç paralel çizgi, yatay ve dikey kesişerek küçük kare ve dikdörtgenler oluşturulmuştur. Mührün dört köşesinde daire biçimli bezemeler vardır. Kusura B (erken) safhasından bulunmuştur.			
Yayın: Lamb 1937, Fig.18-4.			

Kat. No. 199	Tip 1b 1		
Motif No. M 8			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kusura (Afyon)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı, kare biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde çapraz bir haç motifi ve haç kollarının arası tarama üçgen açılarla doldurulmuştur. Kusura B (erken) safhasından bulunmuştur.			
			
Yayın: Lamb 1936, Fig.12-19.			

Kat. No. 200	Tip 1b 1		
Motif No. M 8			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kusura (Afyon)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik tutamaklı, ip deliklidir. Kare biçimli baskı yüzeyinde iç içe geçmeli çapraz “X” biçimli bezemeye sahiptir. Kusura B (erken) safhasından bulunmuştur.			
			
Yayın: Lamb 1936, Fig.12-17.			

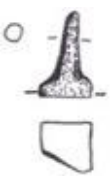
Kat. No. 201	Tip 1b 1		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 2 cm Tanım: Konik biçimli ve ip delikli tutamaktır. Kare biçimli baskı yüzeyinde haç ve kolları arasında şevron motifleri yer alır.			
Yayın: Türkteki 2020.			

Kat. No. 202	Tip 1b 1		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Poliochni/Lemnos	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli ve ip deliklidir. Dikdörtgenimsi baskı yüzeyinde yatay ve dikey paralel hatların kesişmesiyle oluşturulmuş düzgün küçük kare motifleri (kafes motifi) yer almaktadır.			
Yayın: Ricciardi 1997, 94 inv.no.91/30029.			

Kat. No. 203	Tip 1b 2		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Bronz/Bakır	Damga Mühür
Tanım: Dikdörtgen biçimli baskı yüzeyli, uzun silindirik sap tutamaklıdır. Baskı alanında yatay ve dikey paralel çizgilerle çapraz motifler oluşturulmuştur.			
Yayın: Umurtak 2011, Res.20; Duru 2008, 177, Res.352.			

Kat. No. 204	Tip 1b 2		
Motif No. M 4			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	ETÇ-II	Taş (Sarımsı deve tüyü renkli)	Damga Mühür
Tanım: Konik gövdeli ve uzun sap tutamak kısmının ucu kırıktır. Kare biçimli baskı yüzeyinde insize olarak yapılmış kare çerçevenin ortasında bir ‘gamalı haç’ motifi yer alır. XIV. Tabakadan bulunmuştur.			
Yayın: Lloyd ve Mellaart 1962, 272, Fig.F.4- 7.			

Kat. No. 205	Tip 1b 2		
Motif No. M 12			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	ETÇ I	Taş (Sarımsı deve tüyü renkli)	Damga Mühür
Ölçü: 2,0x1,8 cm. Tanım: Silindirik kesitli sap tutamaklı, ip delikli, kare biçimli baskı yüzeylidir. Baskı alanı kare bir çerçeve ile çevrelenmiştir. İç kısımda küçük karelerle kafes motifi ve iki köşede üçgen açılı motifleriyle geometrik bir bezeme yapılmıştır. XVIII. Tabakadan ele geçmiştir.			
Yayın: Lloyd ve Mellaart, 1962, 29, 272, 275, Pl. XXXII, Fig.F.4- 8.			

Kat. No. 206	Tip 1b 2		
Bezemesiz			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Çiledir Höyük (Kütahya)	ETÇ II	Sabun Taşı	Damga Mühür
Tanım: Uzun sap tutamaklı ve kare baskı yüzeyli mührün baskı alanında bezeme yoktur. Tamamlanmamış üretim olarak yorumlanmıştır. III. Tabakadan bulunmuştur.			
Yayın: Türktüzün 2014, 64, Res.36.			

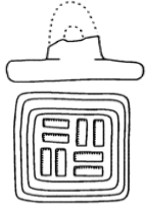
Kat. No. 207	Tip 1b 2		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar Büyük Höyük (Burdur)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Sap tutamaklı mührün kare biçimli baskı yüzeyinde şevron motifli ve aralarda iç içe geçmiş köşeli açi biçimli motifler yer almaktadır. A-B Açması ETÇ II'ye ait kalın yangın molozu altındaki taban üzerinde bulunmuştur. Env.No. HBH 2016/3			
Yayın: Umurtak 2017, Res.7a-b.			

Kat. No. 208	Tip 1b 2		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyüktepe (Kütahya)	ETÇ II	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 1 cm; Gen: 1,2 cm; Kal: 0,2 cm Tanım: Sap biçimli tutamağın üst kısmı kırıktır. Dörtgen kesitli tutamaklı ve ip deliklidir. Yassı dörtgen biçimli baskı alanına sahiptir. Baskı yüzeyi dört bölüme ayrılmış ve her bölümde paralel yatay ve dikey çizgiler ile bir tür dokuma düğümünü andıran motif oluşturulmuştur. J-17 Alanı, 010 no.lu ocak yanında bulunmuştur. Env.No. HT14-0780			
Yayın: Türkcan 2015, Tab.1, Res. d.			

Kat. No. 209	Tip 1b 2		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyüktepe (Kütahya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Gen: 1,65 cm; Yük: 2,6 cm; Delik Çapı: 0,2 cm Tanım: Tepesi yuvarlatılmış ve ortası ip delikli silindirik tutamaklı ve kenarları iç bükey, kare biçimli baskı alanıdır. Baskı alanında üç adet yatay, altı adet dikey çizgi kafes/ağ motifi oluşturur. Açık kahverengi hamurludur (10 YR 6/3). K-18 Açmasından bulunmuştur.			
Env.No. HT14-1111 Yayın: Türkcan 2015, Tab.1, Res. c.			

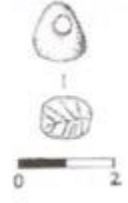
Kat. No. 210	Tip 1b 2		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kusura (Afyon)	ETÇ II	Kemik	Damga Mühür
Ölçü: 1,7x1,4 cm Tanım: Sap biçimli tutamaklı ve ip deliklidir. Dikdörtgen biçimli baskı yüzeyinde geometrik bir motif yer almaktadır. Ortada haç motifi arasında çapraz üçgen açılarla bezelidir. Kusura B(erken) safhasından bulunmuştur.			
Yayın: Lamb 1936, Fig.12-20.			

Kat. No. 211	Tip 1b 2		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2 cm Tanım: Uzun silindirik kesitli sap tutamak ip deliklidir. Kare biçimli baskı yüzeyin kafes motifi ile bezenmiştir.			
Yayın: Türkteki 2020.			

Kat. No. 212	Tip 1b 3		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 1,2 cm; Gen: 2,0 cm Tanım: Kısa tutamaklı ve ip deliklidir. Kare biçimli baskı yüzeyinin etrafı linear bir çerçeve içine alınmıştır. Baskı alanının ortasında eşit dört kısma ayrılmış bir karenin içi çizgilerle bölünerek küçük dikdörtgen motifleri oluşturulmuştur.			
Env.No. BH 2008/37			
Yayın: Umurtak 2015, 155, Res.8.			

Kat. No. 213	Tip 1b 3		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Hacılar Büyük Höyük (Burdur)	ETÇ I	Taş (Siyah renkli)	Damga Mühür
Ölçü: Gen: 2.4x2.2 cm Tanım: İp delikli kısa çıkıntılı tutamaktır. Kulp kısmı kırıktır. Köşeleri yuvarlatılmış kare biçimli baskı yüzeyinde düzensiz kenarlı bir kare içinde üçgen açılar (şevron motifi) ve bir adet daire biçimli şekil yer almaktadır. G4 yapısından bulunmuştur. Env.No. HBH 2012/32			
Yayın: Umurtak 2015, 155, Res.5.			

Kat. No. 214	Tip 1b 4		
Motif No. M 12			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 1,4 cm; Gen: 1,3 cm Tanım: Piramidal biçimli gövdenin orta kısmında büyük boyutlu bir ip deliği yer alır. Baskı yüzeyi kenarları yuvarlatılmış dörtgen biçimlidir. Baskı yüzeyinde düzensiz kenarlı bir dörtgen içine yerleştirilmiş eşkenar dörtgenler kafes motifi oluşturur.			
Yayın: Duru 2005, Lev.48-3.			

Kat. No. 215	Tip 1b 4		
Motif No. M 17			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyüktepe (Kütahya)	ETÇ II	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Gen: 1,1 cm; Yü: 1,35 cm; Delik Çapı: 0,5 cm Tanım: Tepe ve gövde kısmı yuvarlatılmış prizmal gövdelidir. Baskı yüzeyi hafif konkav biçimlidir. Baskı yüzeyinde, dikey bir hattın iki yanında yer alan yatay çizgilerle bitki dalını andıran bir motif yapılmıştır. L-19 Alanından bulunmuştur. Env.No. HT14-0912			
Yayın: Türkcan 2015, Tab.1. Res. h.			

Kat. No. 216	Tip 1b 4		
Motif No. M 8			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: 2,5x2,1 cm Tanım: Piramidal biçimli mührün kulp kısmı ip deliklidir. Kare biçimli baskı yüzeyinde ortadaki X motifinin aralarında “V” biçimli çizgi bezemeler vardır. ETÇ II, yanmış tabaka, doğu avlusundan bulunmuştur Kat.No. KA131			
Yayın: Mellink 1965, 250, Pl.64, Fig.33 a-b.			

Kat. No. 217	Tip 1b 4			
Motif No. M 15				
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Poliochni/Lemnos	Erken Tunç Çağı II	Taş (Mermer)	Damga Mühür	
Ölçü: Yüksek: 2,97; U: 2,4; Delik Çap: 0,46 Tanım: Düzensiz kenarlı piramit biçimli ve geniş bir oluk görüntüsünde büyük boyutlu ip deliklidir. Kare biçimli baskı yüzeyinde tek merkezden çıkan radyal çizgiler kenarlara açılarak üçgenlerden bir yıldız biçimi oluşturur. Güneydoğu duvarlarının olduğu 1936 Alanından bulunmuştur. Env.No.7275				
				
Yayın: Bernabo-Brea 1964, Taf.86-g; Sakellarakis, Nr.67.				

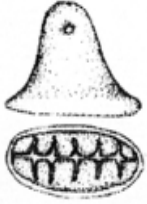
Kat. No. 218	Tip 1b 5		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Poliochni/Lemnos	ETÇ II (Kırmızı)	Bronz	Damga Mühür
Ölçü: U:1,92; Yük:0,85; Çap:0,31			
Tanım: Yüzük biçimli mühür kare baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinin merkezinde bir haç motifi ve haç kolları arasındaki alanlar şevron motifleriyle doldurulmuştur. Halka kısmı kalın olarak yapılmış ve kıvrılmıştır. İnsula XIV. Tabakadan bulunmuştur.			
Env.No.7221			
Yayın: Bernabo-Brea 1964, Tav. CLXXV ; Tav. CLXX – 4 (çizim)			

Kat. No. 219	Tip 1c		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Uz: 2,5 cm Tanım: Baskı yüzeyi oval biçimlidir. Baskı yüzeyi ortadan dikey bir çizgiyle ikiye ayrılmıştır. Her iki alan, birbirine paralel yatay çizgilerle bezenmiştir.			
Yayın: Duru 2008, 175, Fig.345.			

Kat. No. 220	Tip 1c		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Uz: 1,7 cm Tanım: Baskı yüzeyi oval biçimlidir. Baskı yüzeyinde oval bir çerçeve içinde düzensiz eğik çizgilerle yapılmış bezemeye sahiptir. Mühür yüzeyi aşınmıştır.			
Yayın: Duru 2008, 175, Fig.345.			

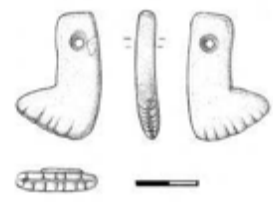
Kat. No. 221	Tip 1c		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Uz: 2,5 cm Tanım: Baskı yüzeyi oval biçimlidir. Baskı yüzeyi enlemesine ortadan ikiye ayrılmıştır. Bir kısmında, iç içe geçmeli şevron, diğer kısmında kare bir çerçeve içinde belirsiz bir şekil vardır.			
Yayın: Duru 2008, 175, Fig.345.			

Kat. No. 222	Tip 1c 1		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Aphrodisias/Pekmez Tepe (Aydın)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Uz: 3,2 cm; Gen: 3,4-2,1 cm; Kulp Çap: 1,5 cm; İp delik çapı: 0,45 cm. Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Elips biçimli baskı yüzeyinde paralel insize çizgiler arasında sıralı nokta bezeme yapılmıştır. İnsize hatların içi beyaz bir dolgu ile kaplanmıştır. Pembe hamurlu 7.5 YR7/4. Akropolis, Kompleks III-II yapısında bulunmuştur.			
Kat.No.334.1			
Yayın: Joukowski 1986, 383, Res.318-4; Kadish 1971, Res.437-19.			

Kat. No. 223	Tip 1c 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük:2,6 cm; Uz: 3 cm; Gen: 1,5 cm Tanım: Konik tutamaklı ve ip deliklidir. Baskı yüzeyi oval biçimlidir. Baskı yüzeyinde uzunlamasına bir çizgi ve onu enine kesen beş çizgiden oluşan geometrik bezemeye sahiptir.			
Yayın: Duru 2008, 175, Fig.345; Lev.48-c.			

Kat. No. 224	Tip 1c 1		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ II	Taş (Siyah serpantin)	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 1,6 cm; Çap: 2,0 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklı ve ip deliklidir. Oval biçimli baskı yüzeyi derin kazıma yatay ve paralel çizgilerin kesişmesiyle oluşan kare (kafes) motifleriyle bezenmiştir. MEE alanından, 2-3 no.lu ocak arasında bulunmuştur.			
Kat.No. KA755			
Yayın: Warner 1994, 120, Pl.187 a.			

Kat. No. 225	Tip 1c 2			
Motif No. M 16				
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Çiledir Höyük (Kütahya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür	
Tanım: Silindirik kesitli sap tutamaklı, elips biçimli baskı yüzeyli damga mührün baskı alanında iki yatay hattı kesen kısa dikey çizgiler yer almaktadır. III. Tabakadan bulunmuştur.				
				
Yayın: Türktüzün 2014, 64, Res.35.				

Kat. No. 226	Tip 1c 3		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Yassitepe (İzmir)	ETÇ I	Taş (Mermer)	Ayak Biçimli Damga Mühür
Ölçü: U:4,1 cm; Gen: 2,6 cm; Sap gen: 1,4 cm			
Tanım: Ayak veya çizme biçimli mührün üst kısmında bir ip deliği vardır. Baskı yüzeyinde uzunlamasına bir yatay hat dikey kısa çizgilerle kesilerek küçük düzensiz kare biçimler oluşturur. H18 Açması, IIB1-8 ETÇ tabakasından bulunmuştur.			
Yayın: Derin 2014, res.6; 2019, res.18; Derin 2020, Fig.13.2.			

Kat. No. 227	Tip 1c 3		
Motif No. M 17			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ I	Taş (Serpantin)	Damga Mühür
Ölçü: U: 1,8 cm; Yük: 2,3 cm; Gen: 0,8 cm Tanım: Ayak biçimli damga mührün baskı yüzeyi ovalimsi yaprak biçimlidir. Ayak bileği biçimindeki tutamak ip deliklidir. Mühür baskı yüzeyinin ortasında yatay derin bir kazıma çizgi hattının iki yanından verrev olarak açılan kazıma çizgiler dikenli yaprak görünümü oluşturmuştur. Sağ tarafta dikey beş adet kısa çizgi yer alır. Yerleşimin ETÇ I mezarlık alanından <i>pithos</i> mezardan bulunmuştur.			
Yayın: Türkteki 2023, Şek.4.			

Kat. No. 228	Tip 1c 3		
Motif No. M 11- M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: U: 2,3 cm; Yük: 2 cm; Çap: 2,3 cm Tanım: Ayak bileği biçimindeki tutamak ip deliklidir. Ayak biçimli damga mührün baskı yüzeyi oval biçimlidir. Mühür baskı yüzeyinde dört adet yatay olarak yerleştirilmiş derin yiv vardır. Ayak biçiminin topuk kısmı dikey bir çizgiyle ayrılarak iç kısmı kare biçimli motiflerle bezenmiştir. Mika katkılı, açık kahverengi hamurludur. U10 Açması, Geçiş Dönemi ETÇ IA safhasına tarihlendirilmiştir.			
Yayın: Efe 2007, Fig.15a; 2001, Res.6; Türkteki 2020, Fig.2c			

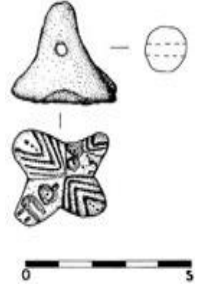
Kat. No. 229	Tip 1c 3		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Ayak biçimli damga mühür, ip deliklidir. Elips biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı alanı ortadan bir çizgiyle ikiye ayrılmıştır. İki alanın içi düzensiz çizgilerle bezenmiştir.			
Yayın: Duru ve Umurtak 2011, 13, Res.7 a-b.			

Kat. No. 230	Tip 1c 3		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ III	Taş (Açık yeşil Serpantin)	Damga Mühür
Ölçü: Yük.2 cm; Gen: 2,5 cm Tanım: İp delikli, ayak biçimli damga mührün baskı yüzeyi oval biçimlidir. Mühür baskı yüzeyinde ortada yer alan derin insize hattı dik açıyla kesen sekiz kısa çizgi yer almaktadır. AD 18 Açması, III B tabakasından bulunmuştur.			
Kat.No. 138			
Yayın: Efe ve Fidan 2006, Pl.4-5; Türkteki 2020, Fig.2j.			

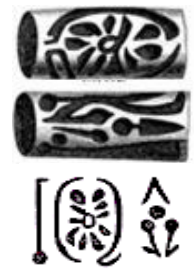
Kat. No. 231	Tip 1c 4		
Motif No. M 12			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bakla Tepe (İzmir)	ETÇ II (geç)	Kemik	Damga Mühür
Ölçü: Yük:3,2 cm; Kaide: 1 cm; Uz: 1,85 cm Gen: 0,79 cm. Tanım: BT III. tabakadan ele geçmiştir. Kuş biçimli gövdeli ve alt kısmı elips biçimli damga baskı yüzeyine sahiptir. Baskı alanında kesişen paralel çizgilerle oluşturulmuş eşkenar dörtgen motifi yer alır.			
Kat.No.211 Yayın: Şahoğlu 2011, 291, no.211.			

Kat. No. 232	Tip 1d		
Motif No. M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş-Semayük (Antalya)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2,2 cm; Çap: 3,2 cm Tanım: Baskı yüzeyinin bir kısmı kırık ve eksiktir. Baskı yüzeyi beş yapraklı yonca biçimindedir. Ortada iç içe geçmeli daireler ve yaprak kısımlarında iç içe geçmeli daire ve şevron motiflerinden oluşan çoklu geometrik bezemeye sahiptir. I-Tabaka geç ara safhası (Küllü tabaka öncesi), H/5-6 Alanı Kule/Doğu Konisi temizliğinde bulunmuştur.			
Env.No. KA830 Yayın: Mellink 1972, Pl.55, Fig.4c.			

Kat. No. 233	Tip 1d		
Motif No. M 17- M 23			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 3,1 cm; Çap:2,8 cm Tanım: Kısa tutamak kısmı ip deliklidir. Köşeleri yuvarlatılmış beş kollu yıldız biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde simetrik olmayan yay biçimli hatlar iç içe sıralanarak bir yaprak motifini andıran bezeme oluşturmuştur. Aİ 23 Açması, IVA tabakasından bulunmuştur. Mika ve taş katkılı, kahverengimsi gri renkli hamurludur.			
Yayın: Baştürk 2018, Fig.4-5; Türkteki 2020, Fig.2b.			

Kat. No. 234	Tip 1d 1		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Höyüktepe (Kütahya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük:3,0 cm; Baskı alanı Gen:3,7 cm; Delik Çap:0,3 cm. Tanım: Dairesel kesitli, konik tutamaklı ve ortası ip deliklidir. Baskı alanı ikisi daha inceltilmiş olan dört koldan oluşmaktadır. Yuvarlak olan iki kolda dörder adet ters V kazıma tekniğinde yapılmıştır. Diğer iki daha ince kolda üçer adet ters V şeklinde kazıma bezeme yer alır. Kolların uç kısımları nokta baskı bezemelerle doldurulmuştur. Açık kahverengimsi gri hamurludur (10 YR 6). Mührün üst yüzü ve tutamak perdahlanmıştır. K-18 Açmasından bulunmuştur. Env.No. HT15-0675			
Yayın: Türkcan 2015, Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2014-2015.			

Kat. No. 235	Tip 2a		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Silindir Mühür
Tanım: İp deliğine sahip silindir mührün baskı yüzeyinde iki ayrı motif işlenmiştir. Motiflerden biri stilize ağaç motifi olarak tanımlanmıştır. Diğer linear süslemeli bezemedir. Troya IV. tabakadan bulunmuştur.			
			
Yayın: Schliemann 1881, 415, No.500-501.			

Kat. No. 236	Tip 2b		
Motif No. M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	ETÇ II	Taş (Mavi Feldispat)	Silindir Mühür
Tanım: Baskı yüzeyinde iki ayrı motif işlenmiştir. Yarım bir ok ucuna benzeyen işaretin yanında çerçeve içinde bitkisel bir motif yer almaktadır. Yuvarlak bir çerçeve içerisindeki motif yapraklı bir çiçeği andırmaktadır.			
			
Yayın: Schliemann 1881, 415, No.502-503.			

Kat. No. 237	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bolvadin-Üçhöyük (Afyon)	ETÇ III	Kireç Taşı	Silindir Mühür
Ölçü: Çap: 1,2 cm; Delik Çapı: 0,35 cm; Gen: 1,6 cm Tanım: Mühür yüzeyi aşınmış ve pürüzlüdür. Mühür yüzeyi iki ayrı friz halinde betimlenmiştir. Sahnelerde, tanrı veya yönetici figürler ve kurban için getirilen hayvan figürleri yer almaktadır. A Açması yapı kalıntıları arasında bulunmuştur. MÖ. 3. Binyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir. Kat.No.05 Yayın: Üyümez ve Koçak 2022, Res.11.			

Kat. No. 238	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer Höyük (Kütahya)	ETÇ III (V-B tabaka)	Taş (Fayans)	Silindir Mühür
Ölçü: U: 2,4 cm; Çap:1,2 cm; Delik Çap: 0,4 cm; Ağ: 2,68g. Tanım: Her iki ucu küt, yatay dairesel delikli, silindir gövdeli mührün baskı yüzeyinde, ortada cepheaden bir insan figürünün kolları dirsekten yukarıya bükülmüş ve sol kol üzerine bir hilal yerleştirilmiştir. Figürün yanında ince uzun gövdeli insana benzeyen ikinci bir figür daha yer alır. Figürlerin iki yanında profilden biri çift boynuzlu diğeri boynuzsuz, dört ayaklı birer hayvan figürü yer almaktadır. Boynuzsuz olan hayvan figürünün baş hizasına bir hilal yerleştirilmiş ve kuyruğu mızrak ucu gibi sonlandırılmıştır. J/11 Plankare, 8 no.lu yapının güneydoğusu, 80 no.lu çanağın içinden bulunmuştur. Mührün yüzeyinde bordo renkli boya izleri görülmektedir. Env.No. 3705 Yayın: Bilgen 2015, 142; Bilgen vd. 2021, 306, 308, Fig.16.15-19; Fig. 16.20-24.			

Kat. No. 239	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer Höyük (Kütahya)	ETÇ III	Taş (Fayans)	Silindir Mühür
Ölçü: U: 2,45 cm; Çap:1,3 cm; Delik Çap: 0,4x05 cm; Ağ: 3,67 g. Tanım: Her iki ucu küt, yatay dairesel delikli, silindir gövdeli mührün baskı yüzeyinde, ortada cepheden ince uzun gövdeli bir insan figürünün kolları dirsekten yukarıya bükülmüştür. Figürün iki yanında profilden çift başlı ve boynuzlu tek gövdeli, dört ayaklı birer hayvan figürü yer almaktadır. Hayvan figürlerinin başları arkaya dönüktür. Boyun kısımlarında damla şeklinde yeleyi andıran çıkıntılar vardır. J/11 Plankare, 8 no.lu yapının güneydoğusu, 80 no.lu çanağın içinden bulunmuştur. Mührün yüzeyinde yeşil ve kırmızı renkli boya izleri görülmektedir. (V-B tabaka) Env.No. 3706			
Yayın: Bilgen 2015, 148, fig.162; Bilgen vd. 2021, 306, 308, Fig.16.15-19; Fig. 16.20-24.			

Kat. No. 240	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer Höyük (Kütahya)	ETÇ III (V-B tabaka)	Taş (Fayans)	Silindir Mühür
Ölçü: U: 2,2 cm; Çap:1,15 cm; Delik Çap: 0,3 cm. Tanım: Her iki ucu küt, yatay dairesel delikli, silindir gövdeli mührün baskı yüzeyinde, ortada cepheden uzun gövdeli bir insan figürünün tek kolu dirsekten yukarıya bükülmüştür. Figürün bir yanında profilden çift başlı ve boynuzlu tek gövdeli, dört ayaklı bir hayvan figürü yer almaktadır. Diğer yanında ise tek başlı dört ayaklı bir hayvan figürü yer almıştır. Kuyruğunun üst kısmında bir hilal motifi vardır. Sahne alttan ve üstten bir çizgi hat ile sınırlandırılmıştır. J/11 Plankare, 8 no.lu yapının güney doğusu, 80 no.lu çanağın içinden bulunmuştur. Mührün yüzeyinde yeşil ve kırmızı renkli boya izleri görülmektedir. Env.No. 3707			
Yayın: Bilgen 2015, 142; Bilgen vd. 2021, 306, 308, Fig.16.15-19; Fig. 16.20-24.			

Kat. No. 241	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer Höyük (Kütahya)	ETÇ III	Taş (Fayans)	Silindir Mühür
Ölçü: U: 2,3 cm; Çap:1,35 cm; Delik Çapı: 0,5 cm. Tanım: Yatay dairesel delikli, silindir gövdeli mührün baskı yüzeyinde, ortada cepheden uzun gövdeli bir insan figürünün kolları dirsekten yukarıya bükülmüştür. Ayakların uçları yukarıya kıvrık gösterilmiştir. Figürün bir yanında profilden çift başlı ve boynuzlu tek gövdeli, dört ayaklı bir hayvan figürü yer almaktadır. Diğer yanında ise tek başlı dört ayaklı bir hayvan figürü yer almıştır. Hayvan figürlerinin boyun kısımlarında yeleye benzeyen çıkıntılar yer alır. J/11 Plankare, 8 no.lu yapı, 80 no.lu çanağın içinden bulunmuştur. Mührün yüzeyinde yeşil ve bordo renkli boya izleri görülmektedir. (V-B tabaka) Env.No. 3708			
Yayın: Bilgen 2015, 142; Bilgen vd. 2021, 306, 308, Fig.16.15-19; Fig. 16.20-24.			

Kat. No. 242	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer Höyük (Kütahya)	ETÇ III	Taş (Fayans)	Silindir Mühür
Ölçü: U: 2,65 cm; Çap:1,3 cm; Delik Çapı: 0,3 cm. Tanım: Yatay dairesel delikli, silindir gövdeli mührün baskı yüzeyinde, ortada cepheden uzun gövdeli bir insan figürünün kolları dirsekten yukarıya bükülmüştür. Figürün bir yanında profilden çift başlı ve boynuzlu tek gövdeli, dört ayaklı bir hayvan figürü yer almaktadır. Diğer yanında ise tek başlı, boynuzlu, dört ayaklı bir hayvan figürü yer almıştır. Hayvan figürlerinin boyun kısımlarında yeleye benzeyen çıkıntılar yer alır. J/11 Plankare, 8 no.lu yapının güney doğusu, 80 no.lu çanağın içinden bulunmuştur. Mührün yüzeyinde kırmızı renkli boya izleri görülmektedir. (V-B tabaka) Env.No. 3709			
Yayın: Bilgen 2015, 149, fig.163; Bilgen vd. 2021, 306, 308, Fig.16.15-19; Fig. 16.20-24.			

Kat. No. 243	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer Höyük (Kütahya)	ETÇ III	Taş (Fayans)	Silindir Mühür
Ölçü: U: 2,3cm; Çap:1,3 cm; Delik Çapı: 0,3 cm; Ağ:3g Tanım: Yatay dairesel delikli, silindir gövdeli mührün baskı yüzeyinde, ortada cepheaden bir insan figürü sivri serpuş ve kısa etek giyinmiştir. Figürün baş hizasında sağda ve solda birer hilal şekli vardır. İnsan figürünün yanında profilden çift boynuzlu dört ayaklı iki hayvan figürü yan yana yer almaktadır. Hayvan figürlerinden birinin başı arkaya dönüktür. J/11 Plankare, 8 no.lu yapının güney doğusu, 80 no.lu çanağın içinden bulunmuştur. Mührün yüzeyinde kırmızı renkli boya izleri görülmektedir. (V-B tabaka) Env. No. 3710 Yayın: Bilgen 2015, 148, fig.162; Bilgen vd. 2021, 306, 308, Fig.16.15-19; Fig. 16.20-24.			

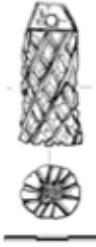
Kat. No. 244	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer Höyük (Kütahya)	ETÇ III	Taş (Fayans)	Silindir Mühür
Ölçü: U: 1,8cm; Çap:0,9 cm; Delik Çapı: 0,3 cm; Ağ:1,38 g Tanım: Yatay dairesel delikli, silindir gövdeli mührün baskı yüzeyinde, ortada üç ayaklı bir sehpa/altar üzerinde üçgen çatılı, pencereci bir ev (zigurrat!) görülmektedir. Sehpanın iki yanında insana benzeyen kuş başlı karışık yaratıklar “X” bacaklı taburelerde oturur durumdadır. Figürlerin arkasında kapıya benzeyen motifler yer almaktadır. J/11 Plankare, 8 no.lu yapı, 80 no.lu çanağın içinden bulunmuştur. (V-B tabaka) Env.No. 3711 Yayın: Bilgen 2015, 149, fig.163; Bilgen vd. 2021, 306, 308, Fig.16.15-19; Fig. 16.20-24.			

Kat. No. 245	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer Höyük (Kütahya)	ETÇ III (V-B tabaka)	Taş (Fayans)	Silindir Mühür
Ölçü: U: 1,9 cm; Çap:1 cm; Delik Çapı: 0,3 cm; Ağ:1,50 g Tanım: Yatay dairesel delikli, silindir gövdeli mührün baskı yüzeyinde, ortada bir sehpa/altar yer almaktadır. Altta zemin üzerinde mantar biçimli bir çıkıntı üzerinde bir dikey çubuk ve üzerinde ters dönmüş kaba benzeyen bir nesne vardır. Bir çömlekçi çarkını anımsatır. Çarkın bir yanında ayakta yer alan iki figürden biri insana benzemekte diğeri dört ayaklı gösterilmiştir. Çarkın diğer tarafında “X” biçimli taburede oturan bir figür vardır. Figürlerin başları dairesel biçimli oyuklar halindedir. Arka boş alanda ağaç veya kamışa benzer bitki motifi yer almaktadır. J/11 Plankare, 8 no.lu yapı, 80 no.lu çanağın içinden bulunmuştur. Env.No. 3712 Yayın: Bilgen 2015, 149, fig.163; Bilgen vd. 2021, 306, 308, Fig.16.15-19; Fig. 16.20-24.			

Kat. No. 246	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer Höyük (Kütahya)	ETÇ III	Taş (Fayans)	Silindir Mühür
Ölçü: U: 2,35cm; Çap:1,4 cm; Delik Çapı: 0,4 x0,45 cm; Tanım: Yatay dairesel delikli, silindir gövdeli mührün baskı yüzeyinde, ortada cepheden gösterilmiş, uzun gövdeli bir insan figürünün başında çift boynuzlu bir başlık görülmektedir. Figürün bir yanında profilden çift başlı ve boynuzlu, tek gövdeli, dört ayaklı bir hayvan figürü yer almaktadır. Diğer yanında ise tek başlı ve boynuzlu, dört ayaklı bir hayvan figürü yer almaktadır. Hayvan figürlerinin boyunlarında yeleye benzeyen çıkıntılar belirtilmiştir. J/11 Plankare, 8 no.lu yapı, 80 no.lu çanağın içinden bulunmuştur. Mührün yüzeyinde bordo renkli boya izleri görülmektedir. (V-B tabaka) Env.No. 3713 Yayın: Bilgen vd. 2021, 306, 308, Fig.16.15-19; Fig. 16.20-24.			

Kat. No. 247	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer Höyük (Kütahya)	ETÇ III (V-B tabaka)	Taş (Fayans)	Silindir Mühür
Ölçü: Uz: 2,25cm; Çap:1,3 cm; Delik Çapı: 0,3 cm; Tanım: Yatay dairesel delikli, silindir gövdeli mührün baskı yüzeyinde, ortada cepheden gösterilmiş, uzun gövdeli bir insan figürünün kolları dirsekten bükülmüş durumdadır. Figürün bir yanında profilden çift başlı ve boynuzlu, tek gövdeli, dört ayaklı bir hayvan figürü yer almaktadır. Diğer yanında ise tek başlı ve boynuzlu, dört ayaklı bir hayvan figürü yer alır. J/11 Plankare, 8 no.lu yapının güneydoğusu, taban üzerinden bulunmuştur. Env.No. 3694 Yayın: Bilgen 2015, s. 149, fig.163; Bilgen vd. 2021, 306, 308, Fig.16.15-19; Fig. 16.20-24.			

Kat. No. 248	Tip 3		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Silindir-Damga Mühür
Tanım: Tutamak kısmında bir ip deliği vardır. Silindir baskı yüzeyi insize bir ağaç motifi yer almaktadır. Diğer motif balık sırtını andıran sıralı bezemedir. Damga mühür yüzeyinde insize birbirini kesen çizgiler bir yazı karakterinin hecesi olarak önerilmiştir (Erken Kıbrıs dönemi yazı karakterinden bir hece olarak önerilmiştir). Yayın: Schliemann 1881, 415, No.499.			

Kat. No. 249	Tip 3a		
Motif No. M 12-M 15			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	Erken Tunç Çağı	Fildişi	Silindir-Damga Mühür
Tanım: Üst kısımda köşeli düz ip deliği olan mührün silindirik gövdesi üzerinde çapraz hatlarla eşkenar dörtgen biçimli motifler yüksek kabartmalı olarak yapılmıştır. Daire biçimli damga mühür yüzeyinde asimetrik radyal/ışın motifi işlenmiştir. Kuzey Suriye ve Girit bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Prepalatial Dönemi sonuna (EM I-II) tarihlendirilmiştir. Troya II tabakasından, lokal bir imitasyon (M.Ö. 3. Bin geç-2. Bin erken) olarak değerlendirilmiştir. Env.No. A3/4.209			
Yayın: Zidarov 2002, Fig.2.16.			

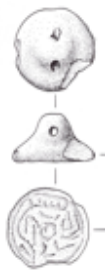
Kat. No. 250	Tip 3b		
Motif No. M 20			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Poliochni/Lemnos	ETÇ III	Fildişi	Silindir – Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 4,96 cm; Çap: 1,8 cm Tanım: Silindir baskı yüzeyinde ayakta ve yatar durumda kedi ve keçi benzeri hayvan figürleri simgesel olarak belirtilmiş. Üç friz halinde karışık hayvanlar dizisi, en altta boynuzlu bir erkek figürü karışık bir varlık ile mücadele eder durumda tasvirlenmiş. Boş alanlar kopmuş insan başlarıyla doldurulmuştur. En alt sahnede çömelmiş bir maymun figürü yer alır. Damga yüzeyinde kıvrımlı spiral çizgiler yer alır. Erhanedanlar I-II dönemi stilinde üretilmiştir. (MÖ. 3.binyılın ilk yarısı) ETÇ III (Sarı Evre/Megaron 605). Env.No.7243			
Yayın: Bernabo-Brea 1964, Tav. CCLIV; Bernabo-Brea 1976, 300; Sakellarakis, Nr.66 (CMS IS 066a)			

ORTA TUNÇ ÇAĞI

Kat. No. 251	Tip 1a		
Motif No. M 10			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	OTÇ	Taş (Yeşil renkli Steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 1,56 cm; Kal: 0,25 cm. Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyine sahip damga mührün sap kısmı kırıktır. Baskı yüzeyi derin yivler halinde birbirine paralel yatay zikzak çizgiler ve üçgen açılarla bezenmiştir. Liman Tepe OTÇ.5 evre, V/5 alanı ve VIII/9 plankareden ele geçmiştir.			
Yayın: Pini 2004, CMS-VS3, Kat.Nr.459.			

Kat. No. 252	Tip 1a		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer (Kütahya)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: yak. 2 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde dairesel bir linear hat içinde haç/artı motifi yer almaktadır. (V. Tabaka)			
Yayın: Bilgen 2015, 115, Fig.132.			

Kat. No. 253	Tip 1a		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyli damga mührün tutamak kısmı kırıktır. Baskı yüzeyi düzensiz yerleştirilmiş daire biçimli halkalarla bezenmiştir.			
Yayın: Schliemann 1881, 583, No.1340.			

Kat. No. 254	Tip 1a 1		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	OTÇ (erken)	Pişmiş Toprak	Damga mühür
Ölçü: Yüksek: 2,5 cm; Çap: 4 cm Tanım: Konik biçimli, ip delikli tutamaklıdır. Daire biçimli baskı yüzeyinde Luvi (Luwi) dilinde hiyeroglif işaretleri vardır. VI. Tabakadan döşeme altından çıkartılmıştır. Hiyeroglif işaretleri “<i>mi+ra Hapa-i ha UMINA 1000</i>”, ‘Bin kişilik yöneticisi (müfettiş/gözetmen) olan şehir’, Mira nehir şehri olarak önerilmiştir.			
Yayın: Lloyd ve Mellaart, 1958, Pl. XXXV – a; 1965, Fig.A.15; Mellaart ve Murray 1995, 119, Fig.O12-147; Woudhuizen 2011, 7.			

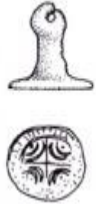
Kat. No. 255	Tip 1a 1		
Motif No. M 1			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kusura (Afyon)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür (Pintadera)
Tanım: Üst kısmı düz sonlandırılmış konik biçimli baskı kalıbı olarak tanımlanmıştır. Daire biçimli baskı yüzeyi iç içe geçmeli konsantrik dairelerle bezenmiştir. (Kusura C).			
Yayın: Lamb 1936, Fig.12/16.			

Kat. No. 256	Tip 1a 1		
Bezemesiz			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	OTÇ	Taş (Steatit)	Damga Mühür
Tanım: Konik biçimli damga mühür. Baskı yüzeyi daire biçimli ve bezemesi yoktur. Tamamlanmamış, işlenmesi yarım kalmış bir mühür olduğu düşünülmektedir. Env.no.17128			
Yayın: Erkanal-Öktü 2000, 75, Abb.6a.			

Kat. No. 257	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	OTÇ I	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 3,3 cm; Çap: 4 cm Tanım: Konik biçimli tutamaklı damga mührün üst kısmı kırıktır. Daire biçimli baskı yüzeyinde kazınarak yapılmış “X” çarpı işaretinin kolları arasında kalan alanlar, uzun bir çizgi hattından çıkan paralel kısa çizgilerle doldurulmuştur. III.4 mimari tabakasından, V/11-IV/f plan-kareden bulunmuştur. Açık kahverengi hamurludur.			
Yayın: Aykurt 2020, Lev.32:7.			

Kat. No. 258	Tip 1a 2		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	OTÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2 cm; Çap: 2,2x2,6 cm Tanım: Sap tutamaklı ve ip deliklidir. Mührün baskı yüzeyi dışa doğru bombelidir. Baskı yüzeyinde “+” işareti ve kolları arasındaki alanların üç tanesinde ikişer adet nokta, bir alanda ise tek nokta motifi yer almaktadır. III.3 mimari tabakasından V/11-IV/d plankareden bulunmuştur. Sarı renkli hamurludur.			
Yayın: Aykurt 2020, Lev.32:9			

Kat. No. 259	Tip 1a 2		
Motif No. M 9			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	OTÇ (geçiş)	Kurşun	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2 cm; Kal: 0,2 cm; Kulp Uz: 1,4 cm Tanım: İp delikli, sap tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeyli. Baskı alanında bir haç motifi ile dört bölüme ayrılmıştır. Haç kolları arasındaki boşluklar şevron motifleriyle doldurulmuştur. Şevron motiflerinin dışa bakan kısımlarında küçük birer nokta yer almaktadır. Yerleşimde Orta Tunç Çağı malzemeleriyle beraber karışık kontekst toprak molozundan bulunmuştur.			
Yayın: Duru 1997, Lev.48, res.11; Umurtak 2002, Fig.1a-b.			

Kat. No. 260	Tip 1a 2		
Motif No. M 13			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Demircihöyük (Eskişehir)	OTÇ	Bronz	Damga Mühür
Tanım: Silindirik tutamaklı ve tepesi ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyi linear bir hat ile dörde ayrılmıştır. Bu alanlarda yuvarlak hatlı çizi bezemeler yapılmıştır.			
Yayın: Umurtak 2002, 167, fig.2/d.			

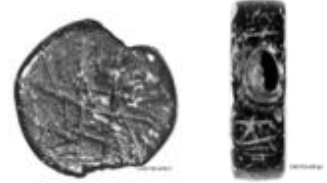
Kat. No. 261	Tip 1a 2		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Milet (Aydın)	OTÇ	Kemik (Geyik boynuzu)	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 1,6 cm. Tanım: Sap tutamaklı ve ip delikli damga mührün daire biçimli baskı yüzeyinde keçi motifi (<i>agrimi-Girit keçisi</i>) işlenmiştir. ‘ <i>Border/Leaf</i> ’ veya ‘ <i>Archanes Script Grubu</i> ’ stil özellikleri gösterir. (OM IA geç/ OM IB) dönemine, MÖ.2050/2000-1900/1875 arasına tarihlendirilmiştir. (Milet III. tabaka)			
Yayın: Greave ve Niemeier, 2002, 46; Niemeier 2005, Col.Pl.7.			

Kat. No. 262	Tip 1a 2		
Bezemesiz.			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Çavlum Mezarlığı (Eskişehir)	OTÇ	Lüle Taşı	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 1,6 cm; Tutamak Çap: 0,9 cm; U: 2,3 cm Tanım: Silindirik kesitli sap tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde dikey derin bir insize hat çizilmiştir. Bitirilmemiş bir mühür olduğu belirtilmiştir.			
Yayın: Bilgen 2006, Res. 4-5-6.			

Kat. No. 263	Tip 1a 2		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Demircihüyük (Eskişehir)	OTÇ	Taş	Damga Mühür
Ölçü: U: 2,1 cm; Gen: 1,2 cm; Kal: 0,7 cm. Tanım: Silindirik kesitli sap tutamaklı ve ip delikli damga mühür. Daire biçimli baskı yüzeyinde paralel ve dikey çizgilerle küçük kare biçimli şekillerle kafes motifi oluşturulmuştur.			
Yayın: Kull 1988, Abb.198, Taf.45-3.			

Kat. No. 264	Tip 1a 5		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer (Kütahya)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: yak. 2 cm Tanım: Silindirik sap tutamaklı ve daire biçimli baskı alanına sahiptir. Baskı yüzeyinde ortada bir “+” işaretinin merkezini içine alan daire biçimli bir motif yer almaktadır. (V. Tabaka)			
Yayın: Bilgen 2015, 115, fig.132.			

Kat. No. 265	Tip 1a 6		
Motif No. M 2- M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Çeşme Bağlararası (İzmir)	OTÇ (2A Tabakası)	Fildişi	Damga mühür
Ölçü: Çap: 2 cm Tanım: Kısa silindirik kesitli disk biçimli damga mühür iki baskı yüzeyine sahiptir. Daire biçimli baskı yüzeyinde uçları spiral kıvrımlı dört motif birbirinin tekrarı olarak yerleştirilmiştir. Diğer baskı yüzeyinde baskı bezemeli bir çerçeve içerisinde rozet biçimli bir motif yer almaktadır. Girit Orta Minos III dönemi ile paraleldir. ÇB 2a-2b tabakasından bulunmuştur. Minos'tan ithal edilmiştir.			
Yayın: Şahoğlu 2012, 89, res.5; Şahoğlu 2007, 310; Erkanal ve Keskin 2009, 99, Tab.1			

Kat. No. 266	Tip 1a 6		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	OTÇ	Taş (Serpantin)	Damga Mühür
Tanım: Disk biçimli damga mührün daire biçimli baskı yüzeyinde düzensiz insize çizgiler vardır. Env.no.17127			
Yayın: Erkanal 2000, 75, Abb.6-b.			

Kat. No. 267	Tip 1a 6		
Motif No. M 26			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer (Kütahya)	OTÇ	Bronz	Damga mühür
Ölçü: Çap. 2 cm. Tanım: Disk biçimli damga mühür daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde spiral motiflerden oluşturulmuş çerçeve bir bant içinde 'hayat' ve 'iyilik' anlamına gelen <i>ankh</i> işareti yer almaktadır.			
Yayın: Bilgen 2015, 115, fig.132.			

Kat. No. 268	Tip 1a 6		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	OTÇ	Fildişi	Damga mühür
Ölçü: Çap: 1,5 cm Tanım: Küçük disk biçimli damga mührün baskı yüzeyinin ortasında yer alan bir akrep ve yan kısımlarda karşılıklı sansara benzeyen iki hayvandan birisi dişil özellikleriyle belirtilmiştir. Motifler oyma ve kazıma stilinde işlenmiştir. Schmidt kazılarında, yerleşim içi Tepe kısmından 6-12 feet derinlikten bulunmuştur. Troya VI. tabakaya tarihlendirilmiştir. Girit'ten ithal edildiği (EM III-OM IA dönemi) önerilmiştir. Env.No.1407			
Yayın: Schmidt 1902, 303, 8867; Zidarov 2020, Fig.2.8.			

Kat. No. 269	Tip 1a 7		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Tanım: Üst kısmı yuvarlatılmış konik/çan biçimli damga mühür daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde iki dikey hatla eşit olmayan iki alana bölünmüştür. Küçük kısımda linear çizgiler arasında noktalı bezemeler yapılmıştır. Daha geniş alanda ise düzgün olmayan yatay çizgiler birbirine paralel olarak sıralanmıştır.			
Yayın: Schliemann 1881, 582, No.1337.			

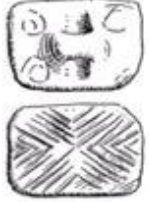
Kat. No. 270	Tip 1a 8		
Motif No. M 14- M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	OTÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 2,58 cm; Çap: 2,42 cm Tanım: Hafif basık kubbe biçimindeki mührün bir tarafı bombelidir. İp deliği yatay olarak gövdeden geçer. Mührün iki baskı yüzeyi de işlenmiştir. Baskı yüzeyinin bir tanesinde “x” işareti ve kolları arasında kalan alanlar paralel, yatay çizgiler ve bir üçgen açı arasında nokta biçimli oyuklarla, diğer baskı yüzeyi ise, “+” işareti ve kolları arasında kalan alanlar düşey çizgi ve nokta oyuklarla bezenmiştir. III.3 mimari tabakadan, U/11-VI/f plankareden bulunmuştur. Açık kırmızı renkli hamurludur.			
Yayın: Aykurt 2020, Lev.32:8.			

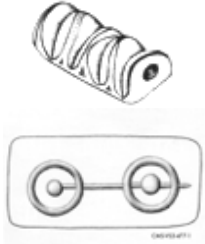
Kat. No. 271	Tip 1a 9		
Motif No. M 2			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer (Kütahya)	OTÇ	Taş (Bordo-kırmızı renkli)	Damga Mühür
Ölçü: Çap: yak. 2,5 cm Tanım: Çekiç başlı tutamaklı, ip delikli, konik biçimli damga mühür daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde çift spiralli motiflerden oluşan bir çerçeve bandı yer almaktadır.			
Yayın: Bilgen 2015, 113, fig.130.			

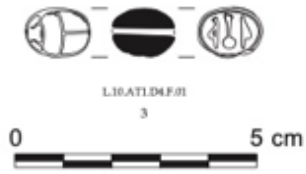
Kat. No. 272	Tip 1a 11		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	OTÇ	Kemik (geyik boynuzu)	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 1,8 cm; Yüksek: 0,8 cm Tanım: Düğme biçimli, enine ip delikli damga mührün iki baskı yüzeyi de işlenmiştir. Daire biçimli baskı yüzeyin birinde merkezde bir rozet motifi ve kuşa benzeyen bir hayvan figürü yer alır. Diğer bir yorum; iki keçi dağa tırmanır durumda gösterilmiştir. Mührün diğer yüzünde, karşılıklı duran iki kuş (kartal?) figürünün altında kurban edilmiş bir hayvan yer almaktadır. Lokal Anadolu orijinli bir kompozisyon olarak değerlendirilmiştir. Yerleşimin kuzeydoğu alanından VI-geç/VII-a tabakasından bulunmuştur. OM-II/OM-IA dönemine tarihlendirilmiştir. Env.No. 37.761			
Yayın: Blegen 1953, 218, Fig.301; Zidarov 2020, Fig.2.4.			

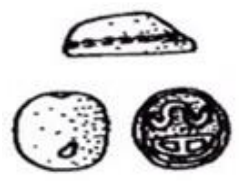
Kat. No. 273	Tip 1b 1		
Motif No. M 11			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kusura (Afyon)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: U: 3 cm; Yük: 7 cm Tanım: Konik biçimli ve ip delikli tutamaklıdır. Dörtgen biçimli baskı alanına sahiptir. Baskı yüzeyinin yarısında şevron motifı diğer yarısında kabartma biçiminde yapılmış farklı boyutlarda kare motif sıraları (kafes) yer almaktadır. (Kusura C)			
Yayın: Lamb 1937, Fig.18/5.			

Kat. No. 274	Tip 1b 1		
Bezemesiz			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Yanarlar Mezarlığı (Afyon)	OTÇ	Taş (Mermer)	Damga Mühür
Ölçü: Yük:1,75 cm; Gen:1 cm Tanım: Açık krem renkli taştan yapılmıştır. Tepesi yuvarlatılmış, koni biçimli, tutamağı ip delikli ve kare biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyi düz ve bezemesi yoktur. Tamamlanmamış olduğu için gerdanlık taneleri arasında boncuk gibi kolye tanesi/amulet olarak kullanılmış olduğu düşünülmektedir. 31 no.lu mezar küpünden bulunmuştur. Env.No. Yn.76/43			
Yayın: Emre 1978, Lev.XLII,3; şek.182.			

Kat. No. 275	Tip 1b 3		
Motif No. M 8			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kusura (Afyon)	OTÇ	Taş	Damga Mühür
Ölçü: U: 3 cm; Yük: 7 cm Tanım: İp delikli kısa tutamaklı, dikdörtgen biçimli baskı alanına sahiptir. Baskı yüzeyi iç içe geçmeli çapraz üçgen biçimli taramalarla bezenmiştir. (Kusura C)			
Yayın: Lamb 1936, Fig.12/18.			

Kat. No. 276	Tip 1b 8		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Milet (Aydın)	OTÇ	Yeşil Serpantin	Yarım Silindir Biçimli Damga Mühür
Ölçü: U: 1,7 cm; Yük: 0,5 cm; Gen: 0,8 cm. Tanım: Dikey kesitli yarım silindir biçimli damga mühür. Dikdörtgen biçimli baskı yüzeyinde iki adet dairenin merkezlerinde birer nokta motifi işlenmiştir. Girit, Mallia atölyelerinde ' <i>Mallia Workshop Complex</i> ' stilinde üretilmiştir. (OM IB-II) dönemi, M.Ö.1925/1900-1750/1720 arasına tarihlendirilmiştir. (Milet III. Tabaka)			
Yayın: Greave ve Niemeier, 2002, 46; Niemeier 2005, Col.Pl.8; CMS II-2 no.227.			

Kat. No. 277	Tip 1c 4		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Laodikeia/Asopos Tepesi (Denizli)	OTÇ	Taş	Damga Mühür
Tanım: Skarabe biçimli mührün baskı yüzeyinde iyi şans dileklerini içeren üç adet hiyeroglif işareti vardır. “Motto” skarabesi olarak tanımlanmıştır. <i>Shu</i>/Gök Tanrısı, <i>Maat</i>/gerçek, <i>kheru</i>/ses ve bir fonetik <i>yodh</i> işareti ‘bana’ anlamını içermektedir. Stil olarak Mısır 13. Sülale Dönemi (M.Ö.1773-1650), OTÇ VIa Tabakasının ilk yıllarına tarihlendirilmiştir. Demir Çağı yerleşimi tabakalarından bulunmuştur. Toprağa karışmış veya bu dönemde tekrar kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.			
Yayın: Konakçı 2012, Lev.124; 3.			

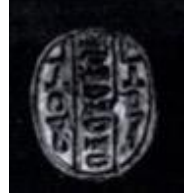
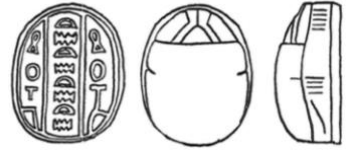
Kat. No. 278	Tip 1c 4		
Motif No. M 24			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Çavlum Mezarlığı (Eskişehir)	OTÇ	Fayans	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 0,6 cm; Gen: 0,8 cm.; U: 1,1cm. Tanım: Skarabe biçimli damga mühür yatay eksenli ip deliklidir. Baskı yüzeyinde, tanrıça hiyeroglifi üzerinde Sumer tanrıçası Ninhursag’ın sembolü olan “Omega” işareti vardır. 51 no.lu mezardan bulunmuştur.			
Yayın: Bilgen 1999-2002, Lev.XCI, 11 a-c; Bilgen 2005, 162 (nr.408)			

Kat. No. 279	Tip 1c 4		
Motif No. M 2			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer (Kütahya)	OTÇ	Taş	Damga mühür
Tanım: Scarabe biçimli mührün oval biçimli baskı yüzeyinde uçları spiral kıvrılmış bir motif yer almaktadır.			
			
Yayın: Bilgen 2015, 114, fig.131.			

Kat. No. 280	Tip 1c 4		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	OTÇ	Altın/Fayans	Damga Mühür
Ölçü: U: 2,5 cm; Gen: 1,8 cm; Yük:1,9 cm; Ağ: 4.29 g Tanım: Skarabe biçimli damga mühür kızıl kahverengi fayanstan yapılmıştır. Mührün çevresi altından yapılmış bir çerçeve ile kaplıdır. Yüzük biçiminde kullanılmış olabilir. Boylamasına ip deliklidir. Alt yüzünde hiyeroglif yazısı yer alır. Mısır'da İkinci Orta Dönem, M.Ö. 17 yüzyıla tarihlendirilmiştir.			
			
Env.No. 28.24.86 (KW 338) Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 601, Kat.No.113; Bass 1989, 20-21; Aruz 2008, Fig.227.			

Kat. No. 281	Tip 1c 4		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	OTÇ	Taş (Fayans)	Damga Mühür
Ölçü: Uz: 1,4 cm; Gen: 1,0 cm; Yük: 0,6 cm; Ağ: 1,09 g Tanım: Beyazımsı fayanstan yapılmış skarabe biçimli mührün üzerinde kırmızı boya izleri vardır. İp deliği boylamasına işlenmiştir. Üst yüzeyine çentikler atılmıştır. Mühür alt yüzeyinde çentikli bir çerçeve içerisinde üç adet hiyeroglif işareti yer alır. Mısır İkinci Orta Dönem, 15. Hanedanlık dönemine tarihlendirilmiştir. Env.No. 41.5.87 (KW 904) Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 601, Kat.No.118; Bass 1989, 10,21-22.			

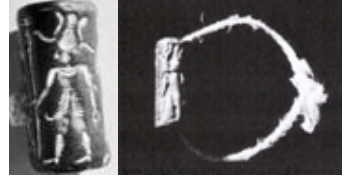
Kat. No. 282	Tip 1c 4		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	OTÇ	Taş (Ametist)	damga mühür
Ölçü: U: 1,9 cm; Gen: 1,5 cm; Kal: 0,8 cm; Ağ: 3,35 g Tanım: Tam olarak bitirilmemiş olan skarabe biçimli mühür boylamasına ip deliklidir. Böceğin başı işlenmemiştir. Alt yüzeyinde 'A' benzeri bir işaret yer alır. Mısır Orta Krallık 12-13. Hanedanlık döneminde üretilmiştir. M.Ö.19-18. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Env.No. 4.6.88 (KW 4851) Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 600, Kat.No.114; Pulak 1994, 12,15; Aruz 2008, Fig.226.			

Kat. No. 283	Tip 1c 4		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Gelidonya Batığı (Antalya)	OTÇ	Kemik/Fildişi	Damga Mühür
Ölçü: U: 1,8 cm; Gen: 1,4 cm; Yük: 0,4 cm Tanım: Gemi batığının doğu ucundaki kabin-odasından bulunmuştur. Oval baskı yüzeyindeki hiyeroglif yazısı tam okunamamıştır. Sahnede başı ve gövdesi ayrık, bacakları açık bir figür yer alır. Mısır'da <i>II. Intermediate Dönem</i> (MÖ. 1785-1567) stil özelliklerine sahiptir. 18. veya 19. Sülale (geç) dönemine kadar kullanılmış olduğu düşünülmektedir.			
Yayın: Bass 1962, fig.5; Schulman ve Buchholz 1967, Fig.150, Sc4			

Kat. No. 284	Tip 1c		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Gelidonya Batığı (Antalya)	OTÇ	Taş (Frit)	Damga Mühür
Ölçü: U: 1,8 cm; Gen: 1,4 cm; Yük: 0,75 cm Tanım: Ovalimsi baskı yüzeyinde hiyeroglif işaretleri yer almaktadır. Aşağı Mısır “taç” kelimesi işaretlerine benzeyen <i>r-n-r-n-r</i> hiyeroglifleri okunmuştur. Hiksos Dönemi stil özellikleri göstermektedir. Lokal imitasyon olarak üretilmiştir. İki baskı yüzeyli plaka biçiminde üretilmiştir. Baskı yüzeyi <i>skarabe</i> damga biçimindedir.			
Yayın: Schulman ve Buchholz 1967, Fig.150, Sc3.			

Kat. No. 285	Tip 2b		
Motif No. M 17			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer (Kütahya)	OTÇ	Kireçtaşı	Silindir Mühür
Ölçü: Yük: 2 cm Tanım: Silindir mührün baskı alanındaki sahnede bitki/ağaç ve hayvan figürleri arasında diz çökmüş bir insan figürü yer almaktadır.			
Yayın: Bilgen 2006, 330, Res.9.			

Kat. No. 286	Tip 2c		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Daskyleion (Balıkesir)	OTÇ	Taş (Hematit)	Silindir Mühür
Ölçü: Yük: 2,5 cm; Çap: 1,3 cm Tanım: Boylamasına ip delikli mührün baskı yüzeyinde Eski Babil stilinde bir sahne yer almaktadır. Boğa üzerinde duran Tanrı Adad'ın önünde uzun giysili bir kral figürü dua eder durumdadır. Sağ tarafta üç satırlık Babil çivi yazılı bir yazıtta "İştär Adad'ın hizmetkârı" yazmaktadır. Bizans dönemi tahrip çukurundan bulunduğu için buraya hatıra olarak gelmiş ve amulet gibi kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Assur Ticaret Kolonileri Çağı, Eski Babil dönemine tarihlendirilmiştir.			
Env.No. 9117 Bursa Müzesi Yayın: Bakır 2003, res.10; Yaylalı 2005, fig.2.			

Kat. No. 287	Tip 2c			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	B biçim	
Gelidonya Batığı (Antalya)	OTÇ	Taş (Hematit)	Silindir Mühür	
Ölçü: Yüksek: 2,6 cm; Uzun: 3,8 cm; Çap:1,2 cm; İp delik çapı: 0,35 cm Tanım: Kuzey Suriye 18. ve 17. yüzyıl üretimi olduğu düşünülen silindir mühür, Batığın M-IV Alanından (Kaptan köşkü alanı) bulunmuştur. Dikey eksenli ip delikli silindir mührün baskı sahnesinde sütunlar halinde üç figür ve aralarında bitki motifleri yer alır. Mısır <i>Atef Tacı</i> ve <i>ankh</i> işaretinin yer aldığı mühür, Mısır stili etkili Suriye lokal üretim özellikleri göstermektedir.				
Yayın: Özdaş vd. 2011, 115-126; Buchholz 1967, 148-150, Fig.152-154.				

Kat. No. 288	Tip 2c			
Motif No. M 20				
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	B biçim	
Seyitömer (Kütahya)	OTÇ	Taş (Hematit)	Silindir Mühür	
Ölçü: Yüksek: 2 cm. Tanım: Silindir mührün baskı yüzeyindeki figürlü sahnede tahtında oturan bir figürün karşısında ayakta duran giyimli bir figür ve arkasında çıplak adamlar sırası yer almaktadır. Ana sahnenin üst kısmında altı kollu bir yıldız sembolü vardır.				
Yayın: Bilgen 2015, 116, Fig.133.				

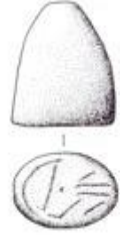
Kat. No. 289	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	OTÇ	Taş (Koyu gri Hematit)	Silindir Mühür
Ölçü: Uz: 2,8 cm; Çap: 1,2 cm; Ağ: 13.90 g Tanım: Mühür dikey ip deliklidir. Baskı yüzeyinde kazıma ve oyma yoluyla üç figür yapılmıştır. Ortadaki boynuzlu taçlı figürün iki yanında yer alan figürler miğferli ve silahlıdır. Uzun giysili figürlerin arasında küçük boyutlu başka bir insan figürü elinde balık benzeri bir nesne tutmaktadır. Sağda kuş başlı sfenks benzeri bir karışık yaratık yer alır. Aradaki alanlar, kanatlı güneş kursu, yıldızlar, halkalar ve rozetlerle doldurulmuştur. Eski Babil dönemi, M.Ö.18 yüzyılda üretilmiştir. Mührün baskı yüzeyine Orta Assur dönemi MÖ. 14. yüzyılda eklemeler yapılarak yeniden düzenlenmiştir. Env.No. 11.5.87 (KW 881) Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 605, Kat.No.125; Bass 1989, 6,14-20; Aruz 2008, Fig.230.			

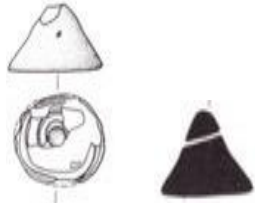
Kat. No. 290	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	OTÇ	Taş (Sarımsı Kahverengi Fayans)	Silindir Mühür
Ölçü: U: 3,0 cm; Çap: 1,93 cm; Ağ: 4.52 g Tanım: Mühür dikey ip deliklidir. Baskı yüzeyinde altta ve üstte yer alan iki oyuk çizgi sahneyi sınırlamaktadır. Kazıma ve oyma yöntemiyle yapılmış dört figür yer almaktadır. Antitetik yerleştirilmiş her iki figürün ortalarında birer hayvan figürü yer alır. Suriye-Mitanni stilinde üretilmiştir. (MÖ. 1500-1320) Env.No. 52.8.96 (KW 3405) Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 606, Kat.No.126; Aruz 2008, Fig.232.			

Kat. No. 291	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	OTÇ	Taş (Fayans)	Silindir Mühür
Ölçü: U: 2,6 cm; Çap: 1,1 cm; Ağ: 3.51 g Tanım: Mühür dikey ip deliklidir. Baskı yüzeyinde altta ve üstte yer alan iki oyuk çizgi sahneyi sınırlamaktadır. Baskı yüzeyinde yer alan üç figürden bir tanesi 'X' bacaklı bir taburede oturmaktadır. Önünde bir sehpa ve üzerinde ağaca benzeyen bir nesneye tek eliyle uzanmış durumdadır. Ayakta duran bir insan figürü arka ayaklarının üzerinde duran başı arkaya dönük bir keçiyi tutmaktadır. Suriye-Mitanni yalın üslup "common style" stil özellikleri gösterir. MÖ.1500-1320 yılları arasına tarihlendirilmiştir. Env.No. 56.7.95 (KW 4266) Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 606, Kat.No.127; Pulak 1992, 10.			

Kat. No. 292	Tip 3a		
Motif No. M 2- M 12			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	OTÇ (geçiş)	Kemik (geyik boynuzu)	Silindir -Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 3 cm; Taban çapı: 1,3 cm Tanım: Silindir gövdeli, kare biçimli ip delik kısmı olan mührün alt kısmı da damga mühür işlevlidir. Silindir baskı yüzeyi ortadan linear bir hatla iki bölüme ayrılmıştır. Tüm bölümler çapraz tarama çizgilerle bezelidir. Daire biçimli damga kısmında uçları "S" biçimli dört spiral motif yer almaktadır. VI. tabaka, VI-F evi tabanından bulunmuştur. Paralelleri Girit, EM-II/OM-IB dönemine tarihlendirilmiştir. Env.No. 35.478 Yayın: Blegen 1935, Fig.24, no.4; Blegen 1953, Fig.296, 304.			

GEÇ TUNÇ ÇAĞI

Kat. No. 293	Tip 1a 1		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 3 cm; Yük: 4,6 cm Tanım: Konik gövdeli, daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde insize bezemeler yapılmıştır. Baskı kalıbı olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Devetüyü hamurludur.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, Fig. O22, 214.			

Kat. No. 294	Tip 1a 1		
Motif No. M 1			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 3 cm; Yük: 2,4 cm Tanım: Konik gövdeli, daire biçimli baskı yüzeyinde iç içe geçmeli daire bezemesi vardır. Baskı kalıbı olarak kullanıldığı düşünülmektedir. R Açmasından bulunmuştur.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, 165, Fig.O-15-171.			

Kat. No. 295	Tip 1a 1		
Bezemesiz			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	GTÇ	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 1,5 cm. Gen: 2,4 cm. Tanım: Konik biçimli, ip deliksiz mühür daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde bezeme yoktur. Liman Tepe II. tabakadan karışık malzeme ile beraber ele geçmiştir. Yeşilimsi steatit taşından yapılmıştır.			
Yayın: Mangaloğlu-Votruba 2012, Lev.139 d, 170 d.			

Kat. No. 296	Tip 1a 1		
Bezemesiz			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Y:1,4 cm; G:2,9 cm; Delik Çapı: 0,3 cm. Tanım: Kısa konik biçimli mührün yatay ip delik kısmı yarım bırakılmış, tamamlanmamıştır. daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde düzensiz çizgiler yer almaktadır. Belli bir bezemeye sahip değildir. Koyu gri renkli, yer yer siyah damarlı bir taştan yapılmıştır. Liman Tepe II. tabakadan lokal ve Miken seramik parçalarıyla beraber ele geçmiştir.			
Yayın: Mangaloğlu-Votruba 2012, Lev.139 c; Pieniazek 2022, 28.			

Kat. No. 297	Tip 1a 1		
Bezemesiz			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	GTÇ	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Çap:1,10 cm; Yük:0,7 cm. Tanım: Konik biçimli, ip deliksiz mühür daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde bezeme yoktur. OTÇ ve GTÇ karışık topraktan ele geçmiştir. Koyu gri steatit taşından yapılmıştır.			
Yayın: Mangaloğlu-Votruba 2012, Lev. 139 e, 170 c.			

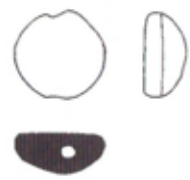
Kat. No. 298	Tip 1a 1		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Zeytin siyahı steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 0,1 cm; Çap: 1,7 cm; Delik Çapı: 0,24 cm Tanım: Konik biçimli, yatay ip delikli ve daire biçimli baskı yüzeylidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde merkezden yanlara açılan çapraz çizgiler bir haç motifiyle dört ayrı alana bölünmüştür. Bu alanlarda dik açılı üçgen motifleriyle doldurulmuştur. İ mezarından bulunmuştur. Env.No. Pz85/92 -10002			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf. 27, İ 9, Taf. 362; 2004, 666, Nr.465.			

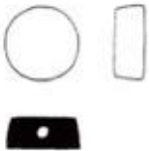
Kat. No. 299	Tip 1a 2		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 3 cm; Yük: 3,85 cm Tanım: Üst kısmı yuvarlatılmış sap tutamaklı, konik gövdeli, daire biçimli baskı yüzeylidir. Yatay ip deliklidir. Baskı yüzeyinin etrafı dairesel iki çerçeve içerisine alınmıştır. Ortadaki alanda kanatlı bir karışık yaratık (grifon) figürü yer almaktadır. II. Tabakadan bulunmuştur.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, Fig.O33-292.			

Kat. No. 300	Tip 1a 2		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Metropolis/Bademgediği Tepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Siyah renkli)	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 3,5 cm; Gen: 1,15-1,3 cm Tanım: İp delikli, silindirik kesitli sap tutamaklı, daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde Hitit-Luwi karakterinde yazılmış kişisel bir isim yer almaktadır. MÖ. 13. Yüzyıla tarihlenir. Env.No. AKR 96-91			
Yayın: Schachner ve Meriç 2000, 85-102, Abb.3,6a, b, c.			

Kat. No. 301	Tip 1a 6		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	GTÇ	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Gen: 1,58 cm; Kal: 0,53 cm. Tanım: Disk biçimli mührün yatay ip delik kısmı tamamlanmamıştır. daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde kazıma tekniği ile yapılmış şematize bir insan figürü veya bir tür işaret yer almaktadır. Liman Tepe II/3. tabakadan, GH IIIA dönemi seramik parçalarıyla bir arada ele geçmiştir. Siyah renkli yumuşak bir taş cinsinden yapılmıştır.			
Yayın: Mangaloğlu-Votruba 2012, Lev.139 f; Pieniazek 2022, 29.			

Kat. No. 302	Tip 1a 6		
Motif No. M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Açık kahverengi serpantin)	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 0,75 cm; Çap: 2,3 cm; Delik Çapı: 0,3 cm Tanım: Planokonveks disk biçimli ve dikey ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde sekiz kollu bir yıldız motifi yer almaktadır. Yıldızın kolları arasındaki boşluklar daire biçimli baskı yüzeyini bir çerçeve gibi gösteren üçgen biçimli şekillerle doldurulmuştur. Ö pithos mezarından bulunmuştur.			
Env.No. Pz86/03-10903			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.113, X 34, Taf.363.			

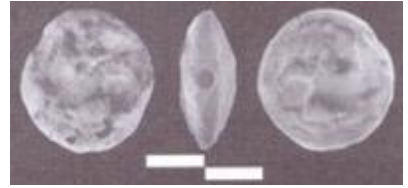
Kat. No. 303	Tip 1a 6			
Bezemesiz				
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Koyu kahverengi)	Damga Mühür	
Ölçü: Yük: 0,78 cm; Çap: 1,72 cm; Delik Çapı: 0,3 cm Tanım: Planokonveks disk biçimli, dikey ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde bezeme yoktur. Parça üzerinde çalışılırken hasar görmüş olabileceği ve bu yüzden bitirilmemiş bir ürün olduğu düşünülmektedir.				
				
Env.No. Pz.92/173				
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.38, AY 7.				

Kat. No. 304	Tip 1a 6			
Bezemesiz				
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Gri renkli serpantin)	Damga Mühür	
Ölçü: Yük: 0,63 cm; Çap: 1,45 cm; Delik Çapı: 0,3 cm Tanım: Disk biçimli damga mühür daire biçimli baskı yüzeyli ve ip deliklidir. Baskı yüzeyi bezemesizdir. Yapım aşaması bitirilmemiş ürün olarak tanımlanmıştır. Miken dönemine ait S pithos mezardan bulunmuştur.				
				
Env.No. Pz.85/164-10886				
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.63, S 9, Taf.363.				

Kat. No. 305	Tip 1a 6		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	GTÇ	Kemik	Damga Mühür
Tanım: Disk biçimli, iki baskı yüzeyi de bezemeli damga mühür. Bir yüzünde dört konsantrik daire biçiminde insize üçgenler diğer yüzünde düzensiz olarak yerleştirilmiş insize üçgenler yer alır. Dış yüzeyi hafif konveks açılım yapar. Tabakadan bulunmamıştır. Yakın benzeri Liman Tepe ve Panaztepe'den. "Mainland Popular Group" içerisinde değerlendirilmiş GH-III A2 ve GH-III B dönemine tarihlendirilmiştir.			
Yayın: Zidarov 2020, Fig.2.7.			

Kat. No. 306	Tip 1a 8		
Bezemesiz			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	GTÇ	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Y: 1.75 cm. Gen: 1,2 cm. Tanım: Basık kubbe biçimli mühür daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Tamamlanmamış mührün ip delik ve bezemesi yoktur. Koyu renkli steatit taşından yapılmıştır. Liman Tepe II/3. tabakadan (GH IIIA) ele geçmiştir.			
Yayın: Mangaloğlu-Votruba 2012, Lev.139 i.			

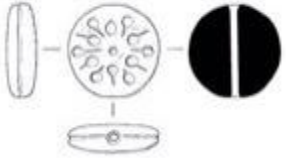
Kat. No. 307	Tip 1a 9		
Motif No. M 25			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ	Kemik/Fildişi	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 3,75 cm, Çap: 2,75 cm. Tanım: Çekiç başlı tutamaklı damga mühür daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde iki sıra küçük karelerden oluşan daire şeklinde bir çerçeve içine alınmış ortadaki alan dört spiral motifle dörde bölünmüştür. M Açmasından yanmış biçimde bulunmuştur.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, Fig.O41-343; Pl.XII-b.			

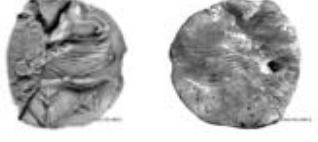
Kat. No. 308	Tip 1a 10		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bakla Tepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Opak)	Damga Mühür
Ölçü: Çap.1,99-2,12 cm; İp delik Çap. 0,26 cm; Kal: 0,85 cm Tanım: Lentoid (mercek) biçimli, yatay ip delikli ve daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde hayvan mücadele sahnesi yapılmıştır. Boğaya arkadan saldıran aslan motifi yer almaktadır. Oda mezardan bulunmuştur.			
Yayın: Aykurt ve Erkanal 2017, 211, fig.82. Lev.25/5			

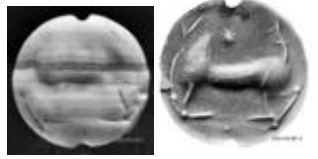
Kat. No. 309	Tip 1a 10		
Motif No. M 19			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beşik-Sivritepe (Çanakkale)	GTÇ	Taş (Steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,5 cm Tanım: Yatay ip delikli, mercek/Lentoid biçimli mührün baskı yüzeyi daire biçimlidir. Baskı yüzeyi etrafında linear kısa tarama çizgileriyle bir çerçeve oluşturulmuştur. Ortada bir insan yüzü linear hatlarla yapılmıştır. İç içe geçmeli iki daireden oluşan gözler, tek dikey çizgi burun hattını belirginleştirmiştir. Tek noktadan başlayarak kıvrılan bir çizgi hattı ağız kısmına işaret etmektedir. 6 no.lu küp mezardan bulunmuştur. Geç Hellas IIIA2-B1dönemi ile paraleldir.			
Yayın: Akyurt 1998, şek.18-j; Korfmann 1986, şek.13-3			

Kat. No. 310	Tip 1a 10		
Bezemesiz			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beşik-Sivritepe (Çanakkale)	GTÇ	Fildişi/Kemik	Damga Mühür
Ölçü: Çap: yaklaşık 2,5 cm Tanım: Mercek/Lentoid biçimli mühür kemikten/boynuzdan yapılmıştır. Mühür yüzeyinde bezeme yoktur. Bitmemiş veya hasar görmüş olabilir. Mezarlık alanı pithos 88 (no. 88.10)'den bulunmuştur. GH IIIA2–B1dönemine tarihlenmiştir.			
Yayın: Pieinazek 2022, 27; Pini 1992; Basedow 2000, 133, pl. 92:1, 121:3; CMS/Arachne VS1B, No.478.			

Kat. No. 311	Tip 1a 10		
Motif No. M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	GTÇ	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Çap:1,78 cm; Yüksek: 0,87 cm; Delik Ç: 0,25-0,28cm. Tanım: Planokonveks mercek/Lentoid biçimli, yatay ip delikli mühür daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde yuvarlak bir çerçeve içinde dört yapraklı bir rozet motifi yer almaktadır. Yeşilimsi renkte taştan yapılmıştır. Kenarında küçük bir kısmı kırıktır.			
Yayın: Pieniazek 2022, 28; Mangaloğlu-Votruba 2012, Lev. 139 b, 170 b.			

Kat. No. 312	Tip 1a 10		
Motif No. M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	GTÇ	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Çap: Tanım: Mercek/Lentoid biçimli, yatay ip delikli mühür daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde damla biçimli yaprakları andıran çiçek görünümlü bir motif yer alır.			
Yayın: Mangaloğlu-Votruba 2012, Lev. 139 g, 170 a.			

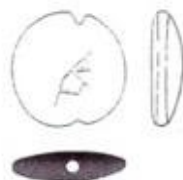
Kat. No. 313	Tip 1a 10		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Milet (Aydın)	GTÇ	Pembe Kuvars	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 1,8 cm; Kal: 0,8 cm. Tanım: Lentoid biçimli mührün daire biçimli baskı yüzeyinde, üst kısımda yer alan bir aslan tarafından saldırıya uğrayan kanatlı bir grifon sahnesi işlenmiştir. IV-a tabakasından, mabet olarak tanımlanan kutsal mekânın içinden bulunmuştur.			
Yayın: Niemeier 2005, Fig.22.			

Kat. No. 314	Tip 1a 10		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Milet (Aydın)	GTÇ	Taş (Mermer)	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,1 cm; Kal: 0,7 cm. Tanım: Lentoid biçimli damga mühür V-VI tabakasından bulunmuştur. Daire biçimli baskı yüzeyinde başı arkaya dönük dört ayaklı bir hayvan figürü yer almaktadır. J.G. Younger'ın sınıflandırdığı GH III-A2 '<i>Island Sanctuary Group</i>' stil özellikleri göstermektedir. Miken idari uygulamalarının adapte edildiğini gösteren bir kanıt olarak kabul edilmektedir.			
Yayın: Niemeier 2005, Fig.31.			

Kat. No. 315	Tip 1a 10		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Milet (Aydın)	GTÇ	Taş (Siyah steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 1,8 cm; Kal: 0,3 cm. Tanım: Lentoid biçimli mührün daire baskı yüzeyinde “V” biçiminde kıvrılmış bir merdiven bandı yer alır. İki simetrik kıvrımlı çift çizgi ve çapraz taramalı bezeme ve kavisli V biçimli motifler yer alır. (Milet IV. tabaka)			
Yayın: Pieniazek 2022, 29, Kat.29; CMS VS3- 479-3; Niemeier 2003			

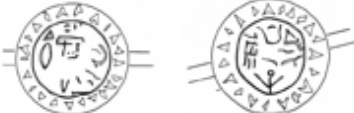
Kat. No. 316	Tip 1a 10		
Motif No. M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Kahve-siyah steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 0,7 cm; Çap: 2,1 cm; Delik Çapı: 0,3 cm Tanım: Mercek biçimli, dikey ip delikli mühür daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyi tek bir hatla yarım daireler biçiminde ikiye bölünmüştür. Bu alanlarda sekiz eşit üçgen halinde düzenlenmiştir. İçlerinde küçük üçgen ve oval biçimli şekiller yer almaktadır. Rozeti andıran bir motiftir. A mezarından bulunmuştur. Env.No. Pz85/98 -10007			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.3, A10, Taf. 362; 2004, 664, Nr.461.			

Kat. No. 317	Tip 1a 10		
Motif No. M 3			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Koyu gri steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 0,65 cm; Çap: 1,72 cm; Delik Çapı: 0,27 cm Tanım: Planokonveks lentoid biçimli, dikey ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde merkezden yanlara açılan çift hatlı çizgiler bir haç motifini andırmaktadır. Aralarındaki alanlar dik açı biçiminde tarama çizgilerle doldurulmuştur. A mezarından bulunmuştur.			
Env.No. Pz85/99 -10008			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.3, A11, Taf. 361; 2004, 664, Nr.462.			

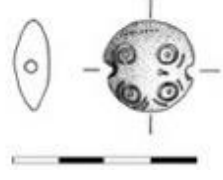
Kat. No. 318	Tip 1a 10		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Siyah steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 0,61cm; Çap: 2,15-2,30 cm; Delik Çapı: 0,33 cm Tanım: Merccek biçimli damga mühür dikey ip delikli ve daire biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyinde linear stilde bir monogram (harf işareti?) yer almaktadır. A mezarından bulunmuştur. A mezarından bulunmuştur.			
Env.No. Pz85/100 -10009			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.3, A12, Taf. 361; 2004, 664, Nr.462.			

Kat. No. 319	Tip 1a 10		
Motif No. M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Grimsi siyah steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 0,45cm; Çap: 1,29 cm; Delik Çapı: 0,17 cm Tanım: Plano-konveks lentoid biçimli, dikey ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde küçük üçgen biçimli şekiller düzensiz biçimde yerleştirilmiştir. Rozete benzeyen bir motif oluşturulmuştur. B mezarından bulunmuştur.			
Env.No. Pz85/34 -10857			
Yayın: Erkanal Öktü 2018, Taf.8, B14, Taf. 361; 2004, 665, Nr.463.			

Kat. No. 320	Tip 1a 10		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Şarhöyük/Dorylaion (Eskişehir)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Çap: yak. 2cm Tanım: Mercek biçimli ve ip delikli mühür daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Mührün bir yüzeyinde resim yazısı şekiller vardır. Diğer yüzünde çizi bezemeler yapılmıştır. Hitit yapı katından, S-28 plân karesinde bulunmuştur. Ağırşak ve ağırlıklarla beraber ele geçmiştir.			
Yayın: Darga ve Sivas 2004, Res.12.			

Kat. No. 321	Tip 1a 10		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	GTÇ	Bronz	Damga Mühür
Ölçü: Çap. 2,1 cm; Kal: 1,4 cm; Ağ: 11,29 cm Tanım: Dış bükey mercek biçimli, iki yüzeyi de Luwi dili hiyeroglif yazıtlıdır. 1. Baskı yüzeyinde <i>su+ ra/i-ta</i> bir erkek ismi ve mesleği kâtip olarak belirtilmiştir. 2. Baskı yüzeyinde <i>pa-is/ta(?)</i> bir kadın ismi yazılmıştır. Mühür sahiplerine ve kullanan kişiye “iyilik” dileği de belirtilmiştir. VIIb tabakasından bulunmuştur.			
Env.No. E9-573, Çanakkale Müzesi			
Yayın: Korfmann 1996, 217, res.5-6; 2001, 220. Hawkins ve Eaton 112, Fig.1,2.			

Kat. No. 322	Tip 1a 10		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	GTÇ	Kemik (Geyik boynuzu)	Damga Mühür
Tanım: Lentoid biçimli, yerleşimin kuzeydoğusundan ele geçmiştir. Dikey ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde ortada bir hayat ağacının iki yanında uzun boynuzlu yaban keçileri (agrimia) yer almaktadır. GH IIIA ile paralellik gösterir. GTÇ II-GTÇ III A1’e tarihlendirilmiştir.			
Yayın: Zidarov 2020, Fig.2.1.			

Kat. No. 323	Tip 1a 10		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	GTÇ	Kemik (Geyik boynuzu)	Damga Mühür
Tanım: Lentoid biçimli damga mühür yatay ip deliklidir. İki yüzeyinde hafif konveks biçime sahiptir. Daire biçimli baskı yüzeyinde dört adet merkezi daireyi çevreleyen çeyrek daireler ve kesme işaretleri yer alır. Motifler kompas bir cetvelle yapılmış olmalı. Genel görünüm dört adet göz ve kapaklarıyla çevrelenmiş gibidir. GH IIIA2-GH IIIB aralığına tarihlendirilmiştir.			
Yayın: Zidarov 2020, Fig.2.11, Pieniazek 2022, Fig.9, cat.no.66.			

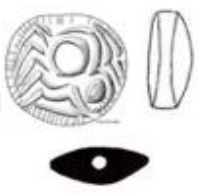
Kat. No. 324	Tip 1a 10		
Bezemesiz			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	GTÇ	Taş	Damga Mühür
Tanım: Lentoid biçimli damga mühür daire biçimli baskı yüzeylidir. Ege “<i>Mainland Popular Group</i>” stiline üretilmiştir. Steatit taşından yapılmıştır. Teras Evi’nin merkezi odasındaki (no. z07.0707) çukurdan ele geçmiştir. Yüzey bozuk olduğu için bezemesi net değildir. GH IIIB (Truva VIIa) dönemine tarihlenir. LH IIIA–B stil özellikleri gösterir.			
Yayın: Pieniazek 2022, Fig.8, cat.no.65; Pieniazek 2020, 885–887, pl. 23:7, 34:2.			

Kat. No. 325	Tip 1a 10		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	GTÇ	Taş (Akik)	Damga Mühür
Tanım: Mercek/Lentoid biçimli damga mühür yatay ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde yay ve nokta biçimli motifler yer alır.			
			
Yayın: Bass 1988b, Fig.13; CMS, Band: V, No.473			

Kat. No. 326	Tip 1a 10		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	GTÇ	Taş (Steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,07 cm; Kal: 0,78 cm. Tanım: Dış bükey mercek/Lentoid biçimli damga mühür yatay ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde linear çizgilerden oluşan bir çerçeve içinde kuşa benzeyen bir hayvan figürü yer almaktadır. GH III-A2, “Mainland Popular Group” atölye üretimi motiflerine benzemektedir.			
			
Yayın: Pini 2004, CMS, Griechenland, Kleinere Sammlungen, Band: V3, Kat.Nr.454.			

Kat. No. 327	Tip 1a 10		
Motif No. M 20			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Açık yeşil renkli)	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 0,96 cm; Çap: 2,11-2,2 cm; Delik Çapı: 0,27-0,3 cm Tanım: Üst tarafı hafif konikal çıkıntılı mercek biçimli mühür dikey ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde stilize tarzda bir av sahnesi yer almaktadır. Ayakta duran şematize bir insan figürünün bacakları ayrıık biçimde gösterilmiştir. Kolları yukarı kalkık ve bir mızrak taşımaktadır. BJ mezarından inci taneli bir kolyenin ucu olarak bulunmuştur. Amulet gibi kullanılmış olmalıdır. Env.No. Pz93/40-16899			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.45, BJ 13, Taf.362,373; 2000, 69, Abb.24j; 2004, 668, Nr.467.			

Kat. No. 328	Tip 1a 10		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Kahverengimsi gri serpantin)	damga mühür
Ölçü: Yüksek: 0,64 cm; Çap: 1,156 cm; Delik Çapı: 0,174 cm Tanım: Mercek biçimli, dikey ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde düzensiz tam net olmayan çizgi grupları yer almaktadır. H mezarından bulunmuştur. Env.No. Pz85/54-10865			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.95, H 1, Taf.363; 2004, 670, Nr.470			

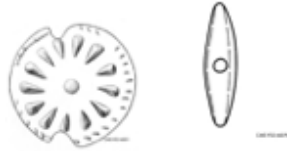
Kat. No. 329	Tip 1a 10		
Motif No. M 10			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Kahverengimsi siyah steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 0,6 cm; Çap: 1,5-1,55 cm; Delik Çapı: 0,24 cm Tanım: Üst tarafı hafif konikal mercek biçimli, dikey ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinin ortasında bir nokta işareti vardır. Linear stilde iç içe geçmeli eğik ve kavisli çizgilerle zikzak görünümlü motif oluşturulmuştur. Miken dönemine ait S pithos mezardan bulunmuştur. Env.No. Pz85/162-10058			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.63, S 7, Taf.362; 2000, 71, Abb.2e; 2004, 669, Nr.468			

Kat. No. 330	Tip 1a 10		
Motif No. M 13			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Açık zeytin yeşili steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 0,65 cm; Çap: 1,7 cm; Delik Çapı: 0,23 cm Tanım: Mercek biçimli, dikey ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyine simetrik olarak ters yönlü paralel işaretli hatlar iç içe geçmeli olarak yerleştirilmiştir. Kavisli çizgilerin arasında iki adet üçgen motifi oluşmuştur. Miken dönemine ait S pithos mezardan bulunmuştur. Env.No. Pz85/163-10059			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.63, S 8, Taf.364; 2000, 71, Abb.2e; 2004, 669, Nr.468			

Kat. No. 331	Tip 1a 10		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Grimsi siyah steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 0,69 cm; Çap: 1,51-1,59 cm; Delik Çapı: 0,25-0,4cm Tanım: Planokonveks lentoid biçimli damga mühür dikey ip deliklidir. Daire biçimli baskı yüzeyinde üç adet yatay paralel kazıma çizgi yapılmıştır. Bu alanın alt ve üst kısımlarına ikişer adet çok net tanımlanamayan motifler işlenmiştir. AA mezarından bulunmuştur. Env.No. Pz90/03-15754			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.118, AA 4 Taf.361; 2002, 191, çiz.2,2.			

Kat. No. 332	Tip 1a 11		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beşik-Sivritepe (Çanakkale)	GTÇ	Fildişi/Kemik	Damga mühür
Ölçü: Çap: yaklaşık 2 cm Tanım: Yatay ip delikli, düğme biçimli mührün baskı yüzeyi kısa tarama çizgi hatlarıyla bir çerçeveye alınmıştır. Ortada şematize edilmiş dört ayaklı bir hayvan figürü yer almaktadır. “V” şeklinde kıvrılmış bir kuyruğa sahiptir. 1 No.lu oda mezarın kuzeyindeki 16 no.lu mezardan bulunmuştur.			
Yayın: Akyurt 1998, şek.18-k; Korfmann 1986, şek.5.			

Kat. No. 333	Tip 1a 11		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beşik-Sivritepe (Çanakkale)	GTÇ	Fildişi/Kemik	Damga Mühür
Ölçü: Çap: yaklaşık 2,5 cm Tanım: Yatay ip delikli, düğme biçimli mührün baskı yüzeyi kısa tarama çizgi hatlarıyla bir çerçeveye alınmıştır. Ortada şematize edilmiş dört ayaklı bir hayvan figürünün başı boynundan arkaya dönük olarak gösterilmiştir. Kısa ve sivri kulaklıdır. “V” şeklinde kıvrılmış bir kuyruğa sahiptir. 1 No.lu oda mezarın kuzeyindeki 16 no.lu mezardan bulunmuştur.			
Yayın: Akyurt 1998, şek.18-l; Korfmann 1986, şek.6; CMS V.			

Kat. No. 334	Tip 1a 11		
Motif No. M 18			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Diorit)	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2 cm; K. 0,62 cm; Delik Ç. 0,17-0,24 cm. Tanım: Düğme biçimli, yatay ip delikli mühür daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Mührün her iki yüzü de bombelidir. Baskı yüzeyinde merkezde daire biçimli bir oyuk şeklin etrafına çiçek yaprağı gibi yerleştirilmiş 13 adet damla şekli rozet motifini andırmaktadır.			
Yayın: Erkanal ve Günel 1995, 316, Res.3.			

Kat. No. 335	Tip 1a 11		
Motif No. M 13- M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Pilavtepe/Milas (Muğla)	GTÇ	Taş	Damga Mühür
Tanım: Düğme biçimli ve ip delikli mühür, daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Mührün baskı yüzeyinde simetrik olarak işlenmiş nokta ve yay motifleri işlenmiştir.			
Yayın: Benter 2010, Lev.4, res.9.			

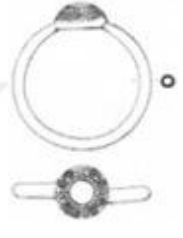
Kat. No. 336	Tip 1a 11		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Pilavtepe/Milas (Muğla)	GTÇ	Taş	Damga Mühür
Tanım: Düğme biçimli ve ip delikli mühür, daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde boynuzları belirgin olmayan bir yaban keçisi tasviri görülmektedir.			
Yayın: Benter 2010, Lev.4, res.9.			

Kat. No. 337	Tip 1a 11		
Motif No. M 14			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Pilavtepe/Milas (Muğla)	GTÇ	Taş	Damga Mühür
Tanım: Düğme biçimli ve ip delikli mühür, daire biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde nokta baskı bezemeler yer almaktadır. Nokta baskı bezemelerin etrafında tek merkezli daireler yer almaktadır. İp delik açılmaya çalışırken bir kısmı kırılmıştır. Badem biçimli göze benzeyen simetrik motifler.			
Yayın: Benter 2010, Lev.4, res.9.			

Kat. No. 338	Tip 1a 11		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Şarhöyük/Dorylaion (Eskişehir)	GTÇ	Taş (Siyah Kumtaşı)	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,5 cm; Kal: 1,2 cm: Tanım: Bikonveks düğme biçimli mührün iki yüzeyinde hiyeroglif yazıt vardır. A yüzü kompozisyonunda bir şahıs ismi (<i>lu/a/i-wa/i</i>) kırık olduğu için tamamı okunamamaktadır. <i>Luwa</i> (masa adamı, sofracı) diye okunan kısım bir ünvan, statü belirtmektedir. B yüzünde ise bir erkek ismi <i>x-wa/i(m) u(wa)</i> şeklinde okunmaktadır. Boşluklarda astral semboller vardır. ŞH V3'ten V2'ye geçiş safhasından bulunmuştur (Hitit İmp. Dönemi, M.Ö.13. yüzyıla tarihlendirilmiştir).			
Yayın: Baştürk ve Alparslan 2018, Fig.4-5; 6a-6b			

Kat. No. 339	Tip 1a 11		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Şarhöyük/Dorylaion (Eskişehir)	GTÇ	Taş (Kumtaşı)	Damga Mühür
Ölçü: Çap: 2,2 cm: Kal: 1,1 cm: Delik Çapı: 0,4 cm Tanım: Bikonveks, düğme biçimli, ip delikli mühür, hiyeroglif yazıtlı iki baskı yüzeyine sahiptir. A-B her iki yüzünde de stilize işlenmiş ağzı açık bir aslan figürü yer almaktadır. Aslan figürünün etrafında doldurma motifi olarak damla ve çiçek desenleri yer almaktadır. Her iki yüzdeki hiyeroglif yazıtta <i>walwa/i-i(a)</i> ismi okunmaktadır. MÖ.13. yüzyıla tarihlendirilmiştir. U/26 Plân karesinde, Hitit tabakasından bulunmuştur.			
Yayın: Alparslan 2018, Abb.1-2; 3 a-b.			

Kat. No. 340	Tip 1a 11		
Motif No. M 1			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	GTÇ	Kemik (Geyik boynuzu)	Damga Mühür
Tanım: Düğme biçimli damga mührün daire biçimli baskı yüzeyinde dört adet çift merkezli daire motifi yer almaktadır. Küçük çıkıntılı bir ip delik kısma sahiptir. GH dönemine tarihlendirilmiştir.			
Yayın: Zidarov 2020, Fig.2.10.			

Kat. No. 341	Tip 1a 13		
Motif No. M 2			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Bronz/Gümüş	Damga Mühür
Ölçü: Halka Çap: 8,5 cm; Kal: 0,8 cm; Mühür Yük: 1,65 cm; Mühür Çap: 3,15 cm; Ağ: 42,99 cm Tanım: Yarım küre biçimli (Kalot) mühür alanına sahip bilezik, içi boş bir borunun kıvrılmasıyla oluşturulmuştur. Gümüş kaplamalı ve bronzdan yapılmış ancak korozyona uğramıştır. Mühür alanında kazıma tekniğinde iç içe geçen iki daire içine motifler yerleştirilmiştir. En üstteki kısım boştur. İkinci halkada burma biçimli bir motif şeridi ve üçüncü halkada dönüşümlü olarak Miken seramiklerinden bilinen çift spiralli bir motif ve aralarında stilize bir ağaca benzeyen motif tekrarlanmıştır. İthal edilmiş bir malzeme olduğu düşünülmektedir. Env.No. Pz85/120-10025 Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.19, Ş 27, Taf.365; 2002, 192, çiz.3; 2000, 71, abb.3.			

Kat. No. 342	Tip 1b 4		
Bezemesiz			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Liman Tepe (İzmir)	GTÇ	Taş	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 2 cm. Tanım: Dörtgen baskı yüzeyli piramidal biçimli mühür, koyu gri renkli bir taştan yapılmıştır. Mührün çatı yaptığı kısa kenar boyunca enine açılmış bir ip deliği vardır. Mühür baskı yüzünde herhangi bir bezeme işlenmemiştir. Tamamlanmadan bırakılmıştır. Yayın: Mangaloğlu-Votruba 2012, Lev.139 j.			

Kat. No. 343	Tip 1b 4		
Motif No. M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 2.77-2,8 cm; Üst Gen:1,24-1.33cm; Alt Gen: 1,68-1,73 cm; Delik Çap: 0,3 cm			
Tanım: İp delikli ve piramidal biçimli mührün her iki yan yüzü ve alt kısmı insize motiflerle bezenmiştir. Uzun baskı yüzeyinin birinde çizilerek yapılmış sarmal motifi yer almaktadır. Diğer yüzünde stilize bir insan figürüne (?) benzeyen bir şekil yer almaktadır. Taban kısmın yüzeyinde dairesel bir çerçeve içerisinde eğik çizgiler ve üçgen motifleri yer almaktadır. CD pithos mezarından bulunmuştur. Baskı kalıbı olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.			
Env.No. 19319			
Yayın: Erkanal-Öktü 2008, Fig.14a, 1-2.			

Kat. No. 344	Tip 1b 6			
Motif No. M 16				
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Ayasuluk Tepesi/Selçuk (İzmir)	GTÇ	Taş	Damga Mühür	
Tanım: Dikdörtgen biçimli baskı yüzeyi kazıma bir çizgi ile çerçevelenmiştir. Çerçeve içinde düzensiz eğik ve kıvrımlı linear çizgilerden oluşan bezemeye sahiptir. 22-S Açmasından bulunmuştur. Hitit ve Miken özellikleri taşıdığı düşünülmektedir. Arzawa ve Mira ile bağlantılı olduğu önerilmiştir. Batı Anadolu'ya özgü lokal bir üretim olduğu düşünülmektedir.				
				
Yayın: Büyükkolancı 2008, 53, fig.21 a-b; Konakçı 2016, Fig.13.				

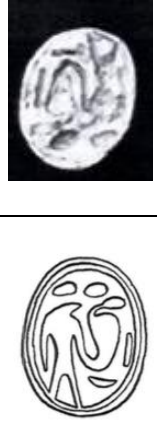
Kat. No. 345	Tip 1b 6			
Motif No. M 21				
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Beşik-Sivritepe (Çanakkale)	GTÇ	Kemik	Damga Mühür	
Tanım: Kemik/boynuzdan yapılmış, mercek şeklinde kesitli, Ege stili (?) dikdörtgen plaka biçimli çift yüzlü damga mühür. Mezarlık alanı pithos 58 (no. 58.10)'den bulunmuştur. A Yüzü: boynuzlu dört ayaklı (keçi?); B Yüzü: dört ayaklı ama sadece kısmen korunmuş bir hayvan figürü yer alır. GH IIIA2–B1 dönemine tarihlenmiştir. GH IIIA–B dönemi stil özellikleri gösterir.				
				
Yayın: Pieinazek 2022, Fig.12; Pini 1992; Basedow 2000, 133, pl. 92:1, 121:2; CMS/V- Arachne S1B, No.477.				

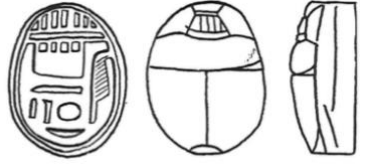
Kat. No. 346	Tip 1b 6		
Motif No. M 11-M 12			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Milet (Aydın)	GTÇ	Taş (Siyah serpantin)	Damga Mühür
Ölçü: U: 1,9 cm; Gen: 1,5 cm; Kal: 0,5 cm.			
Tanım: Dikdörtgen biçimli baskı yüzeylidir. Baskı yüzeyi derin oyma olarak kazıma çizgilerle taranmış, düzensiz kenarlı bir kare şekli oluşturur. İki dikey yan yana duran kalın birer hattın üzeri verev yivlerle taranmıştır. Uzun kenarın alt kısmı yatay ve dikey linear çapraz çizgilerle taranmıştır. İVA tabakasından mabet olarak tanımlanan kutsal mekânın içinden bulunmuştur. Minos minder/yastık tipinde mühür olarak tanımlanmıştır.			
Yayın: Niemeier 2005, 8, Col.Pl.19.			

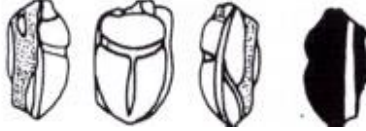
Kat. No. 347	Tip 1b 6		
Motif No. M 8- M 16			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Sarımsı kahverengi steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 0,57 cm; Gen: 1,62x1,69 cm; Delik Çapı: 0,28 cm Tanım: Dikdörtgen prizma biçimli, dikey ip delikli, iki baskı yüzeylidir. A yüzünde linear çapraz bant motifi ve aç tarama çizgilerle köşelere açılarak devam etmektedir. B yüzünde eğik yay biçimli linear çizgiler arasında üçgen ve ovalimsi biçimli şekillerle bir süsleme motifi oluşturulmuştur. İ mezarından bulunmuştur. Env.No. Pz85/31 -9974			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.27, İ 8, Taf.364; 2000, 69, Abb.26; 2004, 667, Nr.466.			

Kat. No. 348	Tip 1b 6		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	GTÇ	Taş (Yeşim taşı)	Damga Mühür
Ölçü: U: 1,6 cm; Gen: 1,0 cm; Yük: 0,6 cm; Ağ: 2.51 g Tanım: Yeşil taştan, dikdörtgen prizma biçimli mührün uzun kenarı boyunca ip deliği yer almaktadır. Her iki baskı yüzeyinde de hiyeroglif işaretleri yer alır. MÖ.14 yüzyıla tarihlendirilmiştir. Env.No. 60.24.86 Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 601, Kat.No.121			

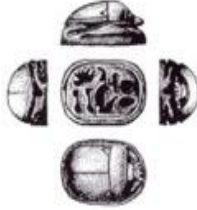
Kat. No. 349	Tip 1b 7		
Motif No. M 8			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Zeytin siyahı steatit)	Damga Mühür
Ölçü: Yük: 0,69 cm; Gen: 1,7x1,8 cm; Delik Çapı: 0,3-0,37 cm Tanım: Kübik biçimli ve dikey ip deliklidir. İki farklı baskı yüzeyinde aynı bezeme yapılmıştır. Baskı yüzeyinin ortasında iki çapraz bant motifi yer alır. Arada kalan alanlar dik açılı çizgiler halinde üçgen tarama olarak devam etmektedir. V mezarından bulunmuştur.			
Env.No. Pz85/102-10011			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.97, V 2, Taf.364.			

Kat. No. 350	Tip 1c 4		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Gelidonya Batığı (Antalya)	GTÇ	Taş (Fayans)	Damga Mühür
Ölçü: U: 1,8 cm; Gen: 1,4 cm; Yük: 0,75 cm Tanım: Skarabe biçimli damga mührün oval biçimli baskı yüzeyindeki yazı kartuşunda Mısır Krallık sembolü tanrı Amon-Re yazmaktadır. Ana sahnede şahin başlı bir insan figürü yer almaktadır. Mısır 18. Hanedanlık(geç)-19. Hanedanlık(erken) dönem stil özellikleri gösteren imitasyon bir örnektir. Geç Hellas III-B dönemi ile paralellik göstermektedir. Gemi Batığı MÖ.14. yüzyıl (geç) dönemine tarihlenmiştir.			
Yayın: Schulman ve Buchholz 1967, 145, Fig.150-Sc1.			

Kat. No. 351	Tip 1c 4		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Gelidonya Batığı (Antalya)	GTÇ	Taş (Fayans)	Skarabe biçimli damga mühür
Ölçü: U: 1,8 cm; Gen: 1,4 cm; Yük: 0,75 cm Tanım: Baskı yüzeyi oval biçimli skarabe biçimli damga mührün üzerinde <i>Jmn-R nb-Amun-Re</i> hiyeroglif yazısı okunmuştur. Mısır Yeni Krallık Dönemi stil özellikleri gösterir. Suriye-Filistin bölgesi lokal imitasyon olarak üretilmiştir.			
Yayın: Schulman ve Buchholz 1967, Fig.150, Sc2.			

Kat. No. 352	Tip 1c 4		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Frit/Fayans)	Damga Mühür
Tanım: Skarabe biçimli, dikey ip delikli damga mühür. İthal edilmiş bir malzeme olduğu belirtilmiştir.			
Yayın: Erkanal-Öktü 2006, Res.4-7, çiz.2.			

Kat. No. 353	Tip 1c 4		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Frit veya Fayans)	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 0,75 cm; U: 1,8 cm; Gen: 1,3 cm; Delik Çapı: 0,1cm Tanım: Skarabe biçimli damga mührün oval biçimli baskı yüzeyinde <i>Jmn-R'</i> (Amon-Re) hiyeroglif yazısı okunmuştur. Env.No. Pz85/25-9969			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.50, I 4, Taf.366; 2000, 74, Abb.5 b; Jaeger ve Krauss, 1990, 155, Abb.2			

Kat. No. 354	Tip 1c 4		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Frit veya Fayans)	Damga Mühür
Ölçü: Yüksek: 0,7 cm; U: 1,41 cm; Gen: 1,02 cm; Delik Çapı: 0,2cm Tanım: Skarabe biçimli mührün baskı yüzeyinde <i>Nb-m'</i> , <i>'t-R'</i> , <i>h(w) nfr(w)</i> , (Amenhotep III) hiyeroglif yazısı vardır. Env.No. Pz85/24-9968			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.57, L 7, Taf.366; 2000, 74, Abb.5 a; Jaeger ve Krauss, 1990, 153, Abb.1.			

Kat. No. 355	Tip 1c 4		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	GTÇ	Altın	Damga Mühür
Ölçü: U: 1,4 cm; Gen: 1,0 cm; Kal: 0,5 cm; Ağ: 8,81 g Tanım: Skarabe biçimli damga mühür boylamasına ip deliklidir. Oval biçimli baskı yüzeyi kazıma bir olukla çevrelenmiştir. Bu alanın içindeki hiyeroglif yazı kartuşunda Mısır Kraliçesi 'Nefertiti' nin ismi yazılmıştır. Mısır Yeni Krallık 18. Hanedanlık Amenhotep IV-Akhenaten dönemine (M.Ö.1353-1336) tarihlendirilmiştir. Env.No. 6.5.87 (KW 772) Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 600, Kat.No. 112; Aruz 2008, Fig.223.			

Kat. No. 356	Tip 1c 4		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	GTÇ	Taş (Yeşim taşı)	Damga Mühür
Ölçü: Uz: 1,9 cm Gen: 1,5 cm Kal: 0,8 cm Ağ: 3.35 g Tanım: Yeşil damarlı taştan yapılmış skarabe biçimli mührün ip deliği boylamasına delinmiştir. Mühür baskı yüzeyinde ağzı açık ve kuyruğu kıvrık olan bir aslan betimlenmiştir. Mısır orijinli olmayan, Kıbrıs-Levant bölgesinde üretilmiş olduğu düşünülmektedir. Env.No. 46.5.90 (KW 1212) Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 601, Kat.No.115; Aruz 2008, Fig.229.			

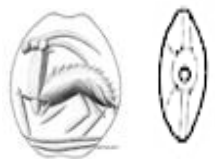
Kat. No. 357	Tip 1c 4		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	GTÇ	Taş/Fayans	Damga Mühür
Ölçü: U: 1,6 cm; Gen: 1,1 cm; Yük: 0,7 cm; Ağ: 0.80 g Tanım: Beyazımsı sarı taştan skarabe biçiminde yapılmış mührün ip deliği boylamasına delinmiştir. Böceğin başı iyice belirgin, gözleri derinlemesine işlenmiştir. Mühür baskı yüzeyinde kuşlar, balıklar ve antropomorfik işaretler bulunmaktadır. MÖ.14 yüzyıla tarihlendirilmiştir. Env.No. 27.7.92 Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 601, Kat.No.119			

Kat. No. 358	Tip 1c 4		
Motif No. M 28			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	GTÇ	Fayans	Damga Mühür
Ölçü: U: 1,9 cm; Gen: 1,4 cm; Yük: 0,79 cm; Ağ: 1,58 g Tanım: Beyazımsı sarı taştan skarabe biçiminde yapılmış mührün ip deliği boylamasına delinmiştir. Böceğin gözleri detaylı işlenmiştir. Mühür baskı yüzeyinde yengeç benzeri bir işaret bulunmaktadır. Bu işaretin iki yanında hiyeroglif işaretler yer alır. MÖ.14 yüzyıla tarihlendirilmiştir. Env.No. 1.5.90 Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 601, Kat.No.120			

Kat. No. 359	Tip 1c 4		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	GTÇ	Taş (Kalkedon)	Damga Mühür
Ölçü: U: 1,8 cm; Gen: 1,3 cm; Kal: 0,7 cm; Ağ: 2.23 g			
Tanım: Sütümsü krem rengi kırmızımsı damarlı taştan skarabe biçiminde yapılmış mührün ip deliği boylamasına işlenmiştir. Böceğin gözleri derinlemesine belirtilmiştir. Mühür baskı yüzeyinde başında bir taç bulunan ve bir taburenin üzerinde oturan bir maymun figürü kazınarak yapılmıştır. Mısır'da <i>Baboon</i> /maymun Tanrı Thoth'un sembolüdür. Mısır Yeni Krallık 18. Hanedanlık Dönemi, MÖ. 15-14 yüzyıla tarihlendirilmiştir.			
Env.No. 45.7.95 (KW 3699) Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 601, Kat.No.117; Aruz 2008, Fig.228.			

Kat. No. 360	Tip 1c 4		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	GTÇ	Taş (Yeşim taşı)	Damga Mühür
Ölçü: Uz: 1,8 cm; Gen: 1,4 cm; Kal: 0,9 cm; Ağ: 3.66 g Tanım: Skarabe biçimli tam bitirilmemiş mühür boylamasına işlenmiş ip deliğine sahiptir. Böceğin baş kısmı tam plastik biçimde işlenmemiştir. M.Ö.14 yüzyıla tarihlendirilmiştir. Env.No. 27.8.96 Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 601, Kat.No.116			

Kat. No. 361	Tip 1c 5		
Motif No. M 27			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Tavşan Adası-Didim (Aydın)	GTÇ	Kaya Kristali	Damga Mühür
Ölçü: 1,9 cmx1,5 cm. Tanım: Badem biçimli <i>amygdaloid</i> boncuk mühür üzerinde ince bir işçilikle kazınmış bir kargo gemisi motifi yer almaktadır. Girit'ten ithal edilmiş olduğu düşünülmektedir. OM III-GM IA dönemine tarihlendirilmiştir. TA 4 alanından, doğudaki büyük yapı kompleksinden ele geçmiştir.			
Yayın: Bertemes 2013, Abb.9 a.			

Kat. No. 362	Tip 1c 5		
Motif No. M 21			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	GTÇ	Taş (Karnelian)	Damga Mühür
Tanım: Boncuk biçimli mührün baskı yüzeyinde <i>agrimi</i> (yaban keçisi) figürü yer almaktadır. Girit, Geç Minos I-II stilinde oyularak kazınmıştır. Ancak daha geç Troya VIIb1 kontekstinden bulunmuştur. Çanakkale Müzesi'nde yer almaktadır.			
Yayın: Pieniazek-Pavuk-Kozal 2018, 379, fig.5.			

Kat. No. 363	Tip 2a		
Motif No. M 10			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Silindir Mühür
Ölçü: Yüksek: 2,5 cm; Çap: 1 cm Tanım: Kahverengimsi hamurlu, silindir mühür boylamasına ip deliklidir. Baskı yüzeyinde beyaz dolgulu insize dikey ve yatay “V” biçimli çizgilerle zikzak motifi oluşturulmuştur.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, Fig.O20-210.			

Kat. No. 364	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Taş (Grimsi siyah serpantin)	Silindir Mühür
Ölçü: Yüksek: 2,16 cm; Çap: 1,1 cm; Delik Çapı: 0,34 cm Tanım: Mühür tam ve üzeri biraz aşınmıştır. Baskı yüzeyinde yer alan ana sahne, alttan ve üstten linear bir hat içerisine alınmıştır. Linear çizgiler ve çentik atılarak oyulan figürlerin organları stilize biçimde gösterilmiştir. Sahnenin başında ayakta bir insan figürü ve karşısında bir sfenks adım atar durumda gösterilmiştir. Ayakta duran figürün önünde ayrıntısı net olmayan bir “ankh” (?) işareti olabilir. İki figürün ortasında bir altar (?) yer almaktadır. Figürlerin arka kısımlarında kültle ilgili olması muhtemel uzun çubuklar yer almaktadır. Levant-Mısır etkili stil özellikleri gösterir. AV mezarından bulunmuştur. Env.No. Pz92/100 -16883 Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.34, AV 1, Taf.367; 2000, 73, Abb.4.			
			

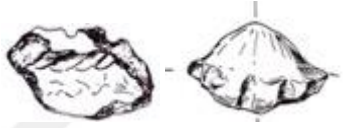
Kat. No. 365	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	GTÇ	Altın/Dağ kristali	Silindir Mühür
Ölçü: Uz: 2,8 cm; Çap: 1,1 cm; Ağ: 7.67 g. Tanım: Krem rengi kristal mühür boylamasına delinmiştir. Mühür alt ve üst kısımdan altın bir halkanın içine yerleştirilmiştir. Baskı yüzeyinde uzun giysili dört figür yer alır. Ortada iki figür miğferli ve silahlıdır. Aralarında farklı işaret ve hiyeroglifler bulunmaktadır. MÖ. 14 yüzyıl Babil Kassit Dönemi stil özellikleri gösterir. Env.No. 100.5.87 (KW 714) Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 604, Kat.No.123; Bass 1989, 12-14, 20; Aruz 2008, Fig.231a.			

Kat. No. 366	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	GTÇ	Dağ Kristali	Silindir Mühür
Ölçü: Uz: 2,2 cm; Çap: 0,9 cm; Ağ: 3,49 g Tanım: Mühür dikey ip deliklidir. Baskı yüzeyinde kısa ayaklı bir taburede oturan figür elinde bir kap tutmaktadır. Oturan figürün önünde iki insan figürü ve arkasında uzun elbiseli bir figür yer almaktadır. Aralarında bir yıldız işareti yer alır. Babil-Kassit stilinde üretilmiş mühür, MÖ. 14. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Env.No. 10.19.90 Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 605, Kat.No.124; Aruz 2008, Fig.231b.			

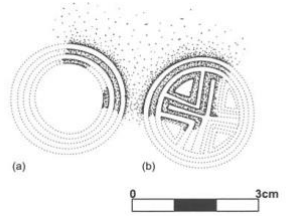
Kat. No. 367	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Uluburun Batığı (Antalya)	GTÇ	Altın/Fayans	Silindir Mühür
Ölçü: Uz: 1,3 cm; Çap: 0,5 cm; Ağ: 0.86 g			
Tanım: Mühür dikey ip deliklidir. Baskı yüzeyinde iki insan figürü ve arkalarında iki ayak üzerinde kalkmış başını boynundan geriye döndürmüş uzun boynuzlu bir hayvan figürü yer almaktadır. Aralarında stilize ağaçlar yer alır. M.Ö.14-13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.			
Env.No. 69.4.88 (KW 1463) Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Yalçın ve Pulak 2006, 604, Kat.No.122			

MÜHÜR BASKILARI

Kat. No. 368	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Latmos/Malkayası (Aydın)	Erken Kalkolitik	Pişmiş Toprak	Damga Baskılı Ağ Ağırlığı
Tanım: Ağ batıran ağırlıklar üzerinde daire biçimli baskı yüzeyli damga mühür/alet? ile yapılmış baskılar net değildir. Üç tanesi üzerinde aynı damga ile yapılmış baskı vardır.			
Yayın: Peschlov-Bindokat ve Gerber 2012, 110, Fig.4			

Kat. No. 369			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Emporio/Chios	GK/ETÇ	Pişmiş Toprak	Mühür Baskılı Bulla
Ölçü: Yaklaşık U: 4 cm; Yük:3,5 cm Tanım: Bullanın üzerinde asıldığı kabın kapak kısmına veya kutuya bağlandığı ipin çizgi izleri yer alır. Bulla üzerinde saptanan kırmızı boya kalıntıları damga mühür baskısına işaret etmektedir. VIII. Dönem tabakasına aittir. Grimsi siyah hamurludur. A-Q 145 Alanından bulunmuştur.			
Yayın: Hood 1982, Fig.283-7.			

Kat. No. 370	Tip 2a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Demircihöyük (Eskişehir)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Silindir Mühür Baskılı Bulla
Ölçü: Gen: 3,0 x2,6 cm; U: 5,4 cm; Ağ: 42 gr. Tanım: Silindir mühür baskılı bulla parçası kırmızı renkli hamurludur. Silindir mühür bezemesi geometrik küçük kare dizilerinden oluşmaktadır. Yerleşim içinde bir çöp çukurunda bulunmuştur. Env.No. H10-244			
Yayın: Korfmann 1983, Taf.136-5.			

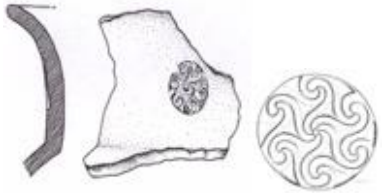
Kat. No. 371	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Boz Höyük/Dinar (Afyon)	Erken Tunç Çağı	Pişmiş Toprak	Mühür Baskılı Bulla
Ölçü: Büyük mühür çapı: 27 mm; Küçük mühür çapı: 24 mm Tanım: Bulla üzerinde iki ayrı mühür baskısı yer alır. İki mührün de baskı yüzeyi daire biçimlidir. Baskının birinde konsantrik daire motifi, diğerinde üç çizgili haç veya çapraz bant motifi yer alır. M.Ö. 3. Binyıl'ın ortasına (geç) tarihlendirilmiştir.			
Yayın: Mellaart 1954, fig.466; Massa ve Tuna 2019, fig.6-7			

Kat. No. 372	Tip 1b		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bademağacı (Antalya)	Erken Tunç Çağı II/2-3	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Bulla
Ölçü: U: 6,0 cm; Gen: 4,5 cm; Kal: 2,6 cm Mühür baskı U: 2,2 cm; Gen: 2,0 cm Tanım: Kare biçimli damga mühür baskılı bulla parçası. Kırmızımsı sarı ve pembe hamurludur (6/6; 7,5 YR 7/4) MRB-2 Alanından, Çok Odalı Yapı'dan bulunmuştur. Aynı merkezde baskıya çok benzeyen bir damga mühür ele geçmiştir.			
Yayın: Umurtak 2010, Fig.1.			

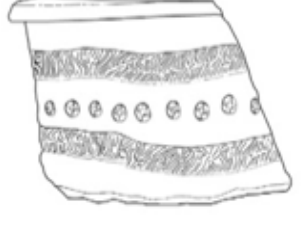
Kat. No. 374	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş/Semayük (Antalya)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Bulla
Ölçü: Uz: 3,8 cm Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyli damga mühür baskılı bulla. Mühür yüzeyinde linear stilde işlenmiş, kıvrık spirallerden oluşan dalgalı bir bezeme yer alır. Yerleşimin güneydoğusundaki alandan, III. tabaka I. no.lu platformun batı kısmındaki küllü topraktan bulunmuştur. Env.No. KA 883			
Yayın: Mellink 1972, Pl.55, Fig.5a-b.			

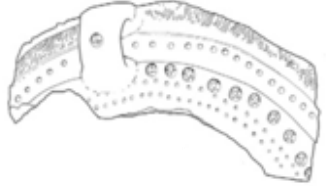
Kat. No. 375	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba (Eskişehir)	ETÇ II	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Bulla
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyli damga mührün baskı yüzeyinde konsantrik daire motifi vardır.			
Yayın: Türkteki 2021, 5, Tab.2.			

Kat. No. 376	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karataş/Semayük (Antalya)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Seramik Parçası
Ölçü: Çap: 1,9 cm Tanım: 15 no.lu mezar pithosunun kulba yakın omuz kısmında yer alan damga mühür baskısı. Mührün daire biçimli baskı yüzeyinde ortadan ikiye ayrılmış alanın yanlarında düzensiz yerleştirilmiş şevron motifleri yer alır.			
Yayın: Mellink 1964, Pl.82, Fig.26.			

Kat. No. 377	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Seramik
Tanım: Boyun kısmına ait bir kap parçasının üzerinde yer alan, daire biçimli baskı yüzeyli mühür baskısı. Baskı yüzeyinde yan yana gelen spiral motiflerle çiçeği andıran bir bezeme oluşturulmuştur.			
Yayın: Schliemann 1881, fig.482-483.			

Kat. No. 378	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Seramik Parçası
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyli damga mühür. Baskı yüzeyinde dalgalı eğik çizgiler şevron motifine benzer.			
Yayın: Schliemann 1881, fig.482-483.			

Kat. No. 379	Tip 1a/2a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Silindir ve Damga Mühür Baskılı Kap Parçası
Ölçü: Yüksek: 3,2 cm Tanım: Kabın ağız kenarının dış kısmında, geometrik motifli iki bant dizisi basılmıştır. Silindir mühür ile linear bir hat, damga mühür ile daire bezeme sırası yapılmıştır.			
Yayın: Schliemann 1881, fig.482.			

Kat. No. 380	Tip 1a/2a			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Troya (Çanakkale)	ETÇ	Pişmiş Toprak	Silindir ve Damga Mühür Baskılı Seramik Parçası	
Tanım: Kabin kulp ve ağız kenarı silindir ve damga mühür baskılarıyla yapılmış geometrik bezemeye sahiptir.				
Yayın: Schliemann 1881, fig.483.				

Kat. No. 381	Tip 1a			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Heraion/Samos	Erken Tunç Çağı	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Seramik Parçası	
Ölçü: Mühür yüzeyi çapı: 2,4 cm Tanım: Seramik gövde parçası üzerinde daire biçimli baskı yüzeyli mühür baskısı yer almaktadır. Baskı yüzeyinde tek merkezden çıkan eğik çizgilerle anafor motifine benzer bezeme oluşturulmuştur.				
Yayın: Miloicic 1961, Pl.49,2.				

Kat. No. 382	Tip 2a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Heraion/Samos	Erken Tunç Çağı	Pişmiş Toprak	Silindir Mühür Baskılı Seramik Parçası
Tanım: Seramik parçası üzerinde silindir mühürle yapılmış baskıya sahiptir. Mühür yüzeyinde zikzak motif sıralarıyla oluşturulmuş bir bezeme vardır.			
Yayın: Milojcic 1961, 35, taf.31-3.			

Kat. No. 383	Tip 2a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Heraion/Samos	Erken Tunç Çağı	Pişmiş Toprak	Silindir Mühür Baskılı Seramik Parçası
Tanım: Seramik parçası üzerinde, silindir mühürle yapılmış geometrik bezeme yer almaktadır. Mühür yüzeyinde zikzak motif sıraları derin çizgiler halinde işlenmiştir.			
Yayın: Milojcic 1961, 35, tab. 31-4.			

Kat. No. 384	Tip 2c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Heraion/Samos	Erken Tunç Çağı	Pişmiş Toprak	Silindir Mühür Baskılı Seramik Parçası
Tanım: Kap parçası üzerine eğimli bir çapraz oluşturacak şekilde silindir mühür baskısı uygulanmıştır. Mühür baskı yüzeyinde boynuzlu ve dört ayaklı hayvan figürlerinin sıralanmasından oluşan bezeme yer almaktadır.			
Yayın: Isler 1973; Kouka 2002, 293.			

Kat. No. 385	Tip 2a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Methymna/Lesbos (Midilli)	ETÇ (Tabakasız)	Pişmiş Toprak	Silindir Mühür Baskılı Seramik Parçası
Tanım: Kabın omuz kısmında geometrik desenli silindir baskısı uygulanmıştır. Yatay bir şekilde dik açılı üçgen çizgiler iç içe geçirilmiştir. Birleşme yerlerinde baklava dilimi şekiller oluşturulmuştur.			
Yayın: Buchholz 1975, 233, Pl.26-b.			

Kat. No. 386	Tip 2b		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Myrina/Lemnos	ETÇ	Pişmiş Toprak	Silindir Mühür Baskılı Seramik Parçası
Tanım: Kap parçası üzerinde yer alan silindir baskının üzerinde çizgisel hatlarla ağaç dalı veya yaprak motifi işlenmiştir. ETÇ I-B (3 Tabaka)			
Yayın: Cultraro ve Dova 2004, cat.no.210			

Kat. No. 387	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Myrina/Lemnos	ETÇ (5.tabaka)	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Seramik Parçası
Tanım: Daire biçimli damga mühür baskılı seramik parçası. Mührün baskı yüzeyinde iç içe geçmeli oval biçimli şekiller yer almaktadır.			
Yayın: Cultraro ve Dova 2004, cat.no.209.			

Kat. No. 388	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Poliochni/Lemnos	ETÇ Kırmızı	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Seramik Parçası
Tanım: Daire biçimli damga mühür baskılı, seramik parçası. Mühür baskı yüzeyinde ortada bir haç motifi yer almaktadır. Diğer alanlar üçgen açılı hatlarıyla (şevron) doldurulmuştur.			
Yayın: Cultraro ve Dova 2004,334, cat.no. 213, CMS. Band: VS3, No.213.			

Kat. No. 389	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Poliochni/Lemnos	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Seramik Parçası
Ölçü: U: 7,15; Gen: 4,0; Yük: 3,57; Müh.Çapı: 2,05 ve 2,13 Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyine sahip iki ayrı mühür üzerinde linear şekilde yapılmış stilize hayvan motifi vardır. Çift damga mühür baskılı seramik kap parçası kırıktır. Kırmızı ve grimsi mat renkli hamurludur. Batı alanından 859 no.lu mekândan bulunmuştur. Env.No.7193			
Yayın: Kenna 1969-1970, 109, fig.2; Bernabò-Brea 1964, Taf.129-a; Sakellarakis, Nr.170.			

Kat. No. 390	Tip.1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Poliochni/Lemnos	ETÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Kulp
Ölçü: Mühür yüzeyi çapı: 12-13 mm Tanım: Kırık kulp parçası üzerinde daire biçimli baskı yüzeyli damga mühür baskısı. Baskı yüzeyinde şevron motifi yer almaktadır.			
Yayın: Cultraro 1997, 112-113, CMS, Band: VS3, No.212.			

Kat. No. 391	Tip 2a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Poliochni/Lemnos	ETÇ	Pişmiş Toprak	Silindir Mühür Baskılı Seramik Parçası
Ölçü: Yüksek: 20 cm Tanım: Silindir mühür baskılı kırık seramik parçası. Silindir mühür baskı yüzeyinde, dalgalı ve dikey çizgilerden oluşan geometrik bezeme vardır.			
Yayın: Benvenuti 1988-1989.			

Kat. No. 392	Tip 1b		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Aphrodisias/Pekmeztepe (Aydın)	ETÇ/OTÇ (geçiş)	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Seramik Parçası
Tanım: Seramik kap parçası üzerine bir aletle baskı yapılmış olduğu düşünülmektedir. Baskının bezeği kare biçimli bir çerçeve içerisinde daire biçimli bir şekilden oluşur. Kat.No. 1450.1 Yayın: Joukowski 1986, 575, Fig.415-7.			

Kat. No. 393	Tip 1d		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Milet (Aydın)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Bulla
Ölçü: U: 2,0 cm; Gen: 1,5 cm; Kal: 0,7 cm; Baskı çap: 1,2 cm. Tanım: Dikey ip delikli, oval biçimli baskı yüzeyi üzerinde, Girit Eski Saraylar Dönemi Minos gliptiğinde çok yaygın olan “S” biçimli spiral motif yer alır. Lokal kilden Girit saraylarında idari fonksiyonlu kullanılan iki delikli nodule tipine benzer şekilde üretilmiştir. Orta Minos IB-II, ‘<i>Mallia Workshop Complex</i>’ stili ile paralellik göstermektedir. Yayın: Greaves ve Niemeier 2002, 46; Niemeier 2005, Col.Pl.9.			

Kat. No. 394	Tip 1b		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Milet (Aydın)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Bulla
Ölçü: U: 1,6 cm; Kal: 1,3 cm. Tanım: Bulla üzerinde kare biçimli baskı yüzeyli mühür baskısı yer alır. Baskı yüzeyinin çevresinde derin baskı olarak yapılmış nokta motifleri sıralanmıştır. Mührün orta kısmı simetrik olarak dört alana bölünmüştür. Bu alanda dört adet üçgen motifi yer almaktadır.			
Yayın: Pini 2004, CMS-VS3, Kat.Nr.483-1.			

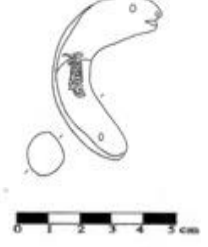
Kat. No. 395	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Şarhöyük/Dorylaion (Eskişehir)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Bulla
Tanım: Mührün daire biçimli baskı yüzeyinde stilize bitki motifi işlenmiştir. Hitit dönemine ait bulla üzerinde 20 adet mühür baskısı vardır. Ağırşak, ağırlık ve cam boncuklarla beraber bulunmuştur. Höyüğün yamacındaki S-26c/S-27b plan karesinde yüzey toprağı içinden bulunmuştur.			
Yayın: Darga 2002, 55, res.3.			

Kat. No. 396	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Troya (Çanakkale)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Bulla
Tanım: Daire biçimli damga mühür baskısı üzerinde dört ayaklı bir hayvan (keçi) motifi işlenmiştir. Geç Minos tipi hayvan motifli damga mühür baskısı olarak belirtilmiştir.			
Yayın: Aslan 2018, 40.KST, 3.Cilt, res.9.			

Kat. No. 397	Tip 1a		
Motif No. M 25			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Dede Mezarı (Afyonkarahisar)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Mühür baskılı Pithos
Tanım: J5 Mezar küpünün kulpları arasında yer alan dikey kabartılar ve bunların arasında da sekiz adet simetrik “<i>signe-royal</i>” baskısı yerleştirilmiştir.			
Yayın: Koçak ve Üyümez 2010, 119, res.3-4.			

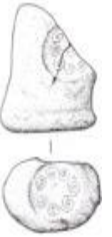
Kat. No. 398	Tip 1b		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Bolvadin-Üçhöyük (Afyon)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Mühür Baskılı Ağırlık
Ölçü: Yük.5,5 cm; Kal.1,5 cm; Alt Gen.3,5 cm. Tanım: Piramit biçimli ağırlık veya amulet olarak tanımlanmıştır. Üst kısımda ip askı deliğine sahiptir. Ağırlığın sadece ön yüzünde kare biçimli baskı yüzeyine sahip mühür baskısı uygulanmıştır. Baskı üzerinde haç motifi ve haç kolları arasında iç içe konsantrik yay biçimli hatlar yer almaktadır. Kırmızı hamurludur.			
Yayın: Koçak vd. 2019, Res.99; Koçak 2013, AST,31, 2.Cilt, Res.5.			

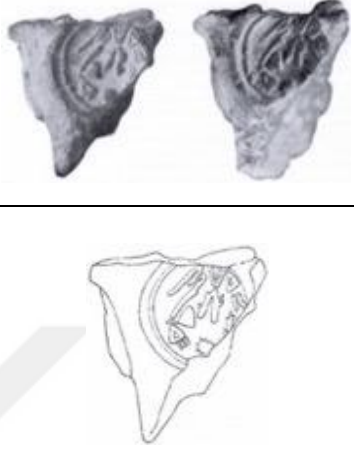
Kat. No. 399	Tip 1d		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Menteş Üyük-Sandıklı (Afyon)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Baskılı Hilal Biçimli Ağırlık
Tanım: Hilal biçimli tezgâh ağırlığı üzerinde baskı yüzeyi yıldız biçimli baskılar küçük boyutlu bir mühür veya bir aletle yapılmıştır.			
Yayın: Koçak vd. 2013, Fig.13.			

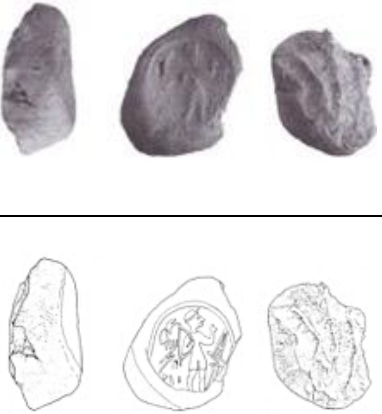
Kat. No. 400	Tip 1b		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Karahisar Höyük (Denizli)	OTÇ/GTÇ	Pişmiş Toprak	Baskılı Hilal Biçimli Ağırlık
Tanım: Hilal Biçimli tezgâh ağırlığı üzerinde dikdörtgen baskı yüzeyli mühür baskısı. Baskı yüzeyinde dikdörtgen ve kare çerçeveler içinde düz ve dalgalı çizgilerden oluşan bir bezeme vardır. Kat.No. 4189			
Yayın: Yaylalı ve Akdeniz 2002, Lev.17, Fig.84.			

Kat. No. 401	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer (Kütahya)	OTÇ	Pişmiş Toprak	Baskılı At-nalı Biçimli Ocak
Tanım: Mekan içlerinden at-nalı biçimli ocaklar. Ocak ön yüzleri daire biçimli mühür baskısıyla bezenmiştir. Baskı yüzeyinde iç içe geçmeli daire motifi yer almaktadır.			
Yayın: Bilgen 2015, 77, Fig.81.			

Kat. No. 402	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Bulla
Ölçü: Çap: 4,5 cm; Korunmuş Yük: 1,9 cm Tanım: Mühür baskılı kap kapatmasının bir kısmı korunmuştur. Daire biçimli baskı üzerindeki desen belirsizdir. Devetüyü hamurludur. I Açmasından bulunmuştur.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, Fig.O.20, 209.			

Kat. No. 403	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Bulla
Ölçü: Yük: 5,2 cm; Çap: 4,2 cm Tanım: Daire biçimli mührün baskısı alanında spiral bant çerçevesi yer alır. Bir kısmı kırık olarak ele geçmiştir. Bullanın hem üstünde hem de alt kısımlarında mühür baskısı uygulanmıştır. J Açması, 49 no.lu odadan bulunmuştur. Yangın geçirmiştir. Devetüyü hamurludur.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, Fig. O.20, 208.			

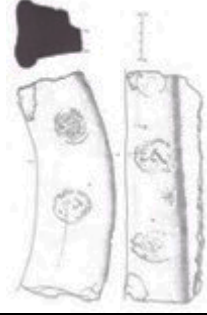
Kat. No. 404	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Çine-Tepecik (Aydın)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Bulla
Ölçü: 2,01x1,82 cm Tanım: Daire biçimli damga mühür baskılı bulla parçası. Mühür yüzeyinde hiyeroglif işaretli bir yazıt vardır. Prens <i>Tarkasnapiya</i> ismi okunmuştur. II-1 tabakadan (Geç Hellas IIIB2 /Geç Hellas IIIC ile paralellik gösterir) J/12 alanından bulunmuştur. Kırmızımsı kahverengi (5YR 5/4) hamurludur.			
Yayın: Günel ve Herbordt 2010, Abb.4-6.			

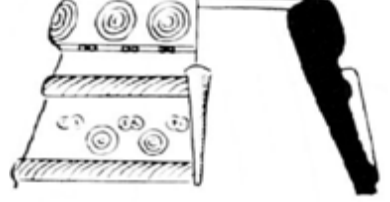
Kat. No. 405	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Çine-Tepecik (Aydın)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Bulla
Ölçü: Bulla maksimum çap: 1,7 cm; Mühür çapı: 1,41 cm Tanım: Daire biçimli damga mühür baskılı bulla hafif iç-bükeydir. Mühür baskı alanında kısa etekli, omuzunda yayı olan yuvarlak başlıklı bir figür yer almaktadır. Sağ taraftaki hiyeroglif yazı bandında ' <i>Tarkasnapiya</i> ' ismi okunmuştur. II-1 tabakadan (Geç Hellas IIIB2 /Geç Hellas IIIC ile paralellik gösterir) J/12 alanından bulunmuştur. Kırmızımsı sarı ve açık kahverengi hamurludur.			
Env.No. TP 09/79			
Yayın: Günel ve Herbordt 2014, Abb.8-10.			

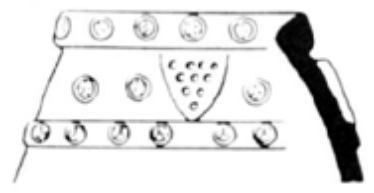
Kat. No. 406	Tip 1a			
Yerleşim Adı		Dönem	Malzeme	Biçim
Dinar-Ablak Höyük (Afyon)		Geç Tunç Çağı	Pişmiş Toprak	Mühür baskılı Bulla
Ölçü: Yüksek: 23.1 mm; Baskı alanı: 20x21.8 mm				
Tanım: Konik biçimli bulla üzerinde daire biçimli baskı yüzeyli mühür baskısı yer alır. Hiyeroglif kitabeden bir prene ait olduğu belirtilen mühür baskısı M.Ö. 13. Yüzyıla tarihlendirilmiştir. Açık kırmızımsı kahverengi hamurludur.				
Yayın: Koçak 2019, Res.21; Koçak vd 2019, Res.101.				

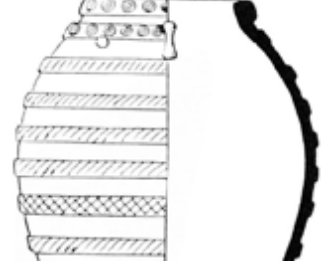
Kat. No. 407	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Şarhöyük/Dorylaion (Eskişehir)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Bulla
Tanım: Damga mühür baskılı bulla parçası yarım korunmuştur. Daire biçimli baskı yüzeyindeki hiyeroglif yazıtta x-x-zi/a yazısı mühür sahibinin statüsünü belirten “kralın oğlu veya yeğeni” anlamındadır. Kraliyet sarayından bir üye olmalıdır. Kırmızımsı sarı ve kahverengi hamurludur. ŞH V.1 tabakasından bulunmuştur. 13. yy. tarihlendirilmiştir.			
Env.No. A.12.95 Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi			
Yayın: Baştürk 2018, Fig.21; Darga ve Starke 2003, 161-164.			

Kat. No. 408	Tip 1b		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Aphrodisias/Pekmeztepe (Aydın)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Seramik Parçası
Tanım: Kap parçası üzerine kare biçimli baskı yapılmıştır. Baskının bezeği kare biçimli bir çerçeve içerisinde baklava dilimi biçiminde motifler yer alır. A-5 Kompleksi, II. safhadan bulunmuştur.			
Yayın: Marchese 1976, 399, Fig.9.			

Kat. No. 409	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Mühür Baskılı Pithos Parçası
Ölçü: U: 24 cm; Ağız kenarı çapı: 7,5 cm Tanım: Pithosa ait ağız kenarının üst kısmında iki, ağız kenarı etrafında üç adet damga mühür baskısı yer almaktadır. Daire biçimli baskı yüzeyinde çok net olmayan yıldız benzeyen rozet motifini andıran bir bezemeler yapılmıştır. R Açmasından ele geçmiştir.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, Fig.O.21, 212.			

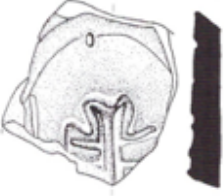
Kat. No. 410	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Mühür Baskılı Pithos
Tanım: Kırmızımsı devetüyü hamurlu ve astarlıdır. Orta boy pithosa ait ağız kenarı parçasının üst kısmında ve dış yüzeyinde konsantrik daire motifli damga baskıları yer almaktadır.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, Fig.P.27-4.			

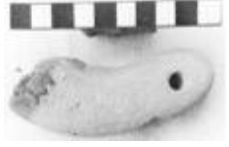
Kat. No. 411	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ-erken	Pişmiş Toprak	Mühür Baskılı Pithos
Tanım: Kırmızımsı devetüyü hamurlu pithosa ait ağız kenarı parçasının üst kısmında ve dış yüzeyinde sıralanmış konsantrik daire motifli damga baskılar yer almaktadır.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, P.26-7.			

Kat. No. 412	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Mühür Baskılı Pithos
Tanım: Çarkta yapılmış, açık kahverengi hamurlu pithosa ait ağız kenarı parçasının üst kısmında bir adet, dış yüzeyinde iki adet konsantrik daire motifli damga mühür baskısı yer almaktadır. 5b tabakası çok odalı büyük yapı kompleksinden bulunmuştur. 70-80 cm yüksekliğinde orta boy pithos kabın ağız dış kenarında konsantrik daire bezemeli baskılarla bezenmiştir. Kırmızımsı devetüyü hamurlu ve astarlıdır.			
Env.No. DNY BS-2261			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, P.27.3.			

Kat. No. 413	Tip 1a			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim	
Dinar-Küçük Çataltepe (Afyon)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Mühür baskılı küp parçası	
Ölçü: Kap kalınlığı: 13.4 mm; Mühür baskı çapı: 27.3 mm				
Tanım: Bir küpe ait gövde parçası üzerinde dairesel çerçeve içerisinde Hitit hiyeroglif yazıtlı mühür baskısı yer almaktadır. Açık kırmızı astarlı ve mika katkılı hamurludur. M.Ö. 13. Yüzyıla tarihlendirilmiştir.				
Yayın: Koçak 2019, Res.19-20; Koçak-Bilgin-Küçükbezi 2019, Res.100.				

Kat. No. 414	Tip 1c		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskısı
Ölçü: yük: 10,3 cm; gen: 7,6 cm; kal: 0.4-0.60 cm. Tanım: Amphora kulp parçası üzerinde skarabe biçimli mühür baskısı. Skarabe baskı kartuşunda “<i>Ma-at</i>’ın Efendisi <i>Ptah</i>” yazısı yer almaktadır. Depo odasından bulunmuştur.			
Yayın: Erkanal-Öktü 2008, Res.14b,1-2.			

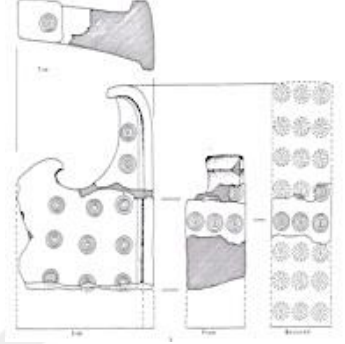
Kat. No. 415	Tip 1d		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Panaztepe (İzmir)	GTÇ (D Mezarı)	Pişmiş Toprak	Mühür Baskılı Seramik Parçası
Ölçü: Yük: 3,7 cm; gen: 2,8 cm; kal: 0,6 cm Tanım: Kırık kap parçası üzerine basılmış mührün dış konturları yonca yaprağı biçimli baskı yüzeyine sahiptir.			
Yayın: Erkanal-Öktü 2018, Taf.343, D8.			

Kat. No. 416	Tip 1b		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Aphrodisias/Pekmeztepe (Aydın)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Ağırlık
Tanım: Çift ip delikli hilal biçimli ağırlık parçası kırıktır. Üzerine yapılan baskının bezeği kare biçimli bir çerçeve içerisinde daire biçimli bir şekilden oluşur. II. safha, A-5 Kompleksinden bulunmuştur.			
Yayın: Marchese 1976, 398, Fig.6.			

Kat. No. 417	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ -III Tabaka	Pişmiş Toprak	Baskılı Hilal Biçimli Ağırlık
Ölçü: Yük: 14,5 cm; Gen: 2,7 cm Tanım: Yarımay biçimli ağırlığın merkezinde daire biçimli baskı yüzeyinin içinde yıldız motifi olan damga mühür baskısı vardır. Açık portakal renkli hamurludur.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, Fig.O.22, 215.			

Kat. No. 418	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ III	Pişmiş Toprak	Baskılı Hilal Biçimli Ağırlık
Ölçü: U: 13,9 cm			
Tanım: Yarım ay biçimli ağırlık iki ucu ip deliklidir. Ağırlık üzerinde daire biçimli baskı yüzeyli üç adet damga baskı vardır. Baskı yüzeyinde “X” şekilli bir bezeme yapılmıştır. III. Tabakadan bulunmuştur. Portakalımsı renkli hamurludur.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, fig.O.15.			

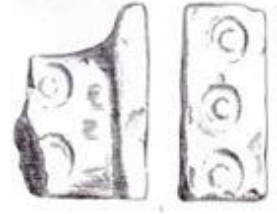
Kat. No. 419	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ-Erken	Pişmiş Toprak	Mühür Baskılı Ocak
Tanım: Dikdörtgen biçimli ocak/fırın yapısının boynuz biçimli paneller biçiminde yapılmış çıkıntıların ön ve yan yüzleri konsantrik daire motifli mühür baskılarıyla bezenmiştir. 5b safhası büyük yapı kompleksine ait 4 no.lu odanın L biçimli iç avlusunda yer almaktadır.			
Yayın: Dedeoğlu ve Abay 2014, Fig.23.			

Kat. No. 420	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Ocak/Altar
Tanım: Boynuzlu ocakların ön ve yan yüzlerinde daire biçimli baskı yüzeyli damga mühür baskıları yer almaktadır. Baskı yüzeyinde iç içe geçmeli dairelerden oluşan motif yer almaktadır.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, 85, Fig.P.49.			

Kat. No. 421	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Ocak/Altar
Tanım: Ocak veya altar parçasının ön ve yan yüzlerinde daire biçimli baskı yüzeyli damga mühür baskıları yer almaktadır. Mührün baskı yüzeyinde iç içe geçmeli dairelerden oluşan motif yer almaktadır.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, 85, Fig.P.49.			

Kat. No. 422	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Beycesultan (Denizli)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Mühür Baskılı Ocak/Altar Parçası
Tanım: Boynuzlu ocakların ön ve yan yüzlerinde daire biçimli baskı yüzeyli damga mühür baskıları yer almaktadır. Baskı yüzeyinde iç içe geçmeli dairelerden oluşan motif yer almaktadır.			
Yayın: Mellaart ve Murray 1995, 85, Fig.P.49.			

Kat. No. 423	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kusura (Afyon)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Ocak/Altar
Tanım: Boynuzlu altar veya ocaklar üzerinde, daire biçimli baskı yüzeyli, konsantrik daire motifli mühür baskıları uygulanmıştır.			
Yayın: Lamb 1936, Fig.17-3.			

Kat. No. 424	Tip 1a		
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Kusura (Afyon)	GTÇ	Pişmiş Toprak	Damga Mühür Baskılı Ocak/Altar
Tanım: Daire biçimli baskı yüzeyli damga mührün baskı yüzeyinde daire biçimli dış hattın merkezinde kabarık nokta motifi vardır.			
Yayın: Lamb 1936, Fig.17-1.			

METAL DÖKÜM KALIPLARI

Kat. No. 425			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Küllüoba Höyük (Eskişehir)	Erken Tunç Çağı III	Taş Mavimsi gri steatit	Metal Döküm Kalıbı
Ölçü: Gen: 8,6 x 4,3 cm; Kal: 1,7 cm. Tanım: Taş kalıbın Kare ve daire biçimli baskı yüzeyli mühürler. ETÇ III, IIC safhasından taş metal döküm kalıbı, düz taş eşyalar metal parçaları ve öğütme taşı ile beraber aynı odadan ele geçmiştir.			
Yayın: Efe 2006, Fig. 2; Fig.5 a-b.			

Kat. No. 426			
Yerleşim Adı	Dönem	Malzeme	Biçim
Seyitömer Höyük (Kütahya)	Erken Tunç Çağı	Taş	Metal Döküm Kalıbı
Ölçü: Yüksek: 8,9 cm; Gen: 6,2 cm; Kal: 0,7-1,5 cm. Tanım: Çeyrek küre biçimli metal döküm kalıbının bir yüzünde kare ve dikdörtgen biçimli baskı yüzeyine sahip mühürlerin negatif oymaları yer alır. Mühürlerin baskı yüzeyinde iç içe geçen açılı motifleri yer alır. ETÇ III-IV-C tabakasından 30.no.lu yapının ana odasından in-situ bulunmuştur.			
Yayın: Bilgen 2013, 202, Fot.29; Ünan ve Ünan 2020, Fig.2; Bilgen vd. 2021, Fig.16.3.			

IX. KAYNAKÇA

Abay, E.,

2012 “Beycesultan”. İçinde: (Eds). A. Çilingiroğlu, Z. Mercangöz, G. Polat, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Yayınları, İzmir. s. 39-64.

2014 “Kazı Verileri Işığında Arkeolojik Mekân Analizleri, Beycesultan Örneği”, İçinde: Ö. Çevik, B. Erdoğan (Eds.) *Yerleşim Sistemleri ve Mekân Analizi TAS 1*: s. 175-189, Ege Yayınları.

Abay, E.- Dedeoğlu-Konakçı, F.- Ünar, A.- Ergün, G.- Yılmaz, F.- Temür, Y. B.,

2016 “Beycesultan Höyüğü 2015 Yılı Kazı Çalışmaları”, *38. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt. Edirne. s. 273-287.

Akdeniz, E.,

2006 “A New Excavation in Western Anatolia: Kadıkalesi, (Ancient Anaia)” (A Preliminary Report for Prehistoric-Protohistoric results 2001-2005) *OLBA XIII*, s. 1-33.

2010 “Kulaksızlar Atölyesinde Kilya tipi Figürin Üretimi”, *OLBA XVIII*. s. 65-83.

Akkermans, P. M. M. G.- Duistermaat, K.,

1996 “Of storage and nomads. The sealings from Late Neolithic, Sabi Abyad, Syria”, *Paleorient* 22, s. 17-44.

Akkermans, P. M. M. G.- Duistermaat, K.,

2004 “More Seals and Sealings from Neolithic Tell Sabi Abyad, Syria”, *Levant* 36, s. 1-11.

Akurgal E.- Hirmer M.,

1962 *The Art of the Hittites*. London: Thames and Hudson.

Akyurt, M. İ.,

1998 *M.Ö. 2. Binde Anadolu’da Ölü Gömme Adetleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Alexander, R. L.,

- 1973 The Tyskiewicz Group of Stamp Cylinders. *Anatolica* 5, 1973, 76. s. 141-215.
- 1977 “The Signe Royal at Fraktin” *JNES* 36, No.3, s. 199-207.
- Algaze, G.,
- 1997 “Excavations at Titriş Höyük; The Season 1995”, *18. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt.1, 1996, s. 121-135.
- 2005 *The Uruk World System: The Dynamics of Expansion of Early Mesopotamian Civilization*, 2nd Edition (revised). Chicago: University of Chicago Press.
- Alp, S.,
- 1994 *Konya Civarında Karahöyük Kazılarında Bulunan Silindir ve Damga Mühürleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara.
- Aram-Stern, E.,
- 1996 *Das Neolithikum in Griechenland, mit Ausnahme von Kreta und Zypern*. Wien.
- Angelopoulou, A.,
- 2006 “The lead seal and clay sealings”. İçinde: L. Marangou, C. Renfrew, C. Doumas and G. Gavalas (eds.), *Markiani, Amorgos. An Early Bronze Age fortified settlement. Overview of the 1985–1991 investigations*. (British School at Athens, Supplementary Vol. 40): s. 219–222. London.
- Arık, R.O.,
- 1937 *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Hafriyatı: 1935’deki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor*, Türk Tarih Kurumu Yayınları V/1, Ankara.
- Aruz, J.,
- 1994 “Seal Imagery and Sealing Practices in the Early Aegean World”. İçinde: *Archives Before Writing*, s. 211–235.
- 2006 “Central Anatolia and the Aegean (ca.2650-1700 B.C.): Beads, Seals and Ivories, Enhancing the Case for Interaction”, İçinde: *Hayat Erkanal’a Armağan, Kültürlerin Yansıması / Studies in Honor of Hayat Erkanal, Cultural Reflections*, s. 48-58.

2008a “Marks of Distinction. Seals and Cultural Exchange Between the Aegean and the Orient (ca.2600–1360 BC)”. İçinde: I. Pini – W. Müller (eds). *Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel*, Beiheft 7, Mainz.

2008b *Beyond Babylon. Art, Trade and Diplomacy in the Second Millenium B.C.* Eds. Joan Aruz, Kim Benzel, Jean M. Evans. Yale University Press, New Haven and London.

Aruz, J.- Wallenfels, R.,

2003 *Art of the First Cities: The Third Millennium B. C. from the Mediterranean to the Indus.* New York / New Haven and London: Metropolitan Museum of Art / Yale University Press, 2003.

Arslan, M.-Bertram, G. İ.-Bertram, J. K.,

2013 “Çayyolu Höyük – Ankara’da Bir Geç Kalkolitik/İlk Tunç Çağ Yerleşmesi” *Anadolu/Anatolia* 39, 2013, s. 139-164.

Aslan, R.,

2022 “2019 ve 2020 Yılı Troya Kazısı Sonuçları” *Kazı Sonuçları Toplantısı*, s. 103-112.

Atakuman Ç.,

2013 “Deciphering Later Neolithic stamp seal imagery of Northern Mesopotamia”, *Documenta Praehistorica XL* (2013), s. 1-18.

2015a “Domuztepe’de Bulunan Halaf Dönemi Mühürlerinin Tipolojik Özellikleri ve Sosyal İşlevleri”, *Edebiyat Fakültesi Dergisi* 32-1. s. 59-92.

2015b “From Monuments to Miniatures: Emergence of Stamps and Related Image-bearing Objects during the Neolithic”, *Cambridge Archaeological Journal*, Volume 25, Issue 04, November 2015, s. 759-788.

Atakuman, Ç.- Erdem, D.,

2015 Geç Neolitik’te zaman, mekân ve rituel: Domuztepe’de insan, mekân ve nesne gömüleri [Time, Space and Ritual in Later Neolithic: Human, place and artefact burials at Domuztepe], in *Tematik Arkeoloji Serisi 2: İletişim Ağları ve Sosyal Organizasyon*, ed. Adnan, Baysal. İstanbul: Ege Yayınları, s. 143–74.

Atalay, İ.,

- 1992 *The Paleogeography of the Near East (From Late Pleistocene to Early Holocene) and Human Impact*. Ege University Press.
- 2002 “Effects of the tectonic movements in the shaping of the Western Anatolia”. İçinde: *Turkey-Romania Geographica Academic Seminar on the Geographical Potential, Problem and Sustainable Development*. Proc. of the First Turkish-Romania Colloquim, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları., İzmir, s. 19-36.
- Aykurt, A.,
- 2013 “An Updated Assessment on Western Anatolian Middle Bronze Age Chronology in Light of Excavations of the Izmir Region”, *Colloquium Anatolicum*, Anadolu Sohbetleri XII, s. 37-78.
- 2020 *Liman Tepe I, Orta Tunç Çağı Seramiği ve Küçük Buluntuları*, Ankara.
- Aykurt, A.-Erkanal, H.,
- 2017 *Baklatepe Geç Tunç Çağı Mezarları, Late Bronze Age Graves of Baklatepe*, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları No. 571.
- Bachhuber, C.,
- 2006 “Aegean Interest on the Uluburun Ship”, *American Journal of Archaeology*, Vol. 110, No.3. s. 345-363.
- 2014 *Citadel and Cemetery in Early Bronze Age Anatolia*. Monographs in Mediterranean Archaeology, 13. Sheffield; Bristol, CT: Equinox Publishing, 2014.
- Bader, N.O.,
- 1993 “Tell Maghzaliyah: an Early Neolithic site in northern Iraq” in N. Yoffee, J.J. Clark (eds), *Early Stages in the Evolution of Mesopotamian Civilization: Soviet Excavations in Northern Iraq*. Tucson, London. s. 7-40.
- Baran, M.- Gültekin, H.,
- 1964 “Selçuk Tepesi’nde Bulunan Miken Mezarı”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, Sayı: 13/2. s. 122-133.
- Barjamovic, G.,
- 2011 *A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period*, Carsten Niebuhr Institute of Near Eastern Studies 38, Copenhagen.

Bar-Yosef, O.- Belfer-Cohen, A.,

- 1989 “The Levantine ‘PPNB’ interaction sphere”, İçinde: I. Herskovitz (ed.) *People and culture in change: Proceedings of the second symposium on Upper Paleolithic, Mesolithic and Neolithic populations of Europe and the Mediterranean Basin*. BAR International Series 508: s. 59–72. Archaeopress, Oxford.

Bar-Yosef, O.- Meadow, R. H.,

- 1995 “The origins of agriculture in the Near East”, T. Douglas Price ve A. B. Gebauer (eds.) *Last hunters, first farmers: new perspectives on the prehistoric transition to agriculture*: 39-94. School of American Research Press, Santa Fe NM.

Basedow, M. A.,

- 2000 *Beşik-Tepe. Das spätbronzezeitliche Gräberfeld*. Studia Troica Monographien 1. Mainz: Philipp von Zabern.

Bass, G. F.,

- 1986 A Bronze Age Shipwreck at Ulu Burun (Kaş): 1984 Campaign, *American Journal of Archaeology*, Vol.90, No.3 (1986). Published By: The University of Chicago Press. s. 269-296.

Bass, G. F.- Pulak, C.- Collon, D.- Weinstein, J.,

- 1989 “The Bronze Age Shipwreck at Ulu Burun: 1986 Campaign”, *American Journal of Archaeology*, Vol.93, No.1 (1989). Published By: The University of Chicago Press. s. 1-29.

Bass, G. F.-Throckmorton, P.-Taylor, J. P.-Hennessy, J. B.-Shulman, A. R.-Buchholz, H. G.,

- 1967 “Cape Gelidonya: A Bronze Age Shipwreck” *Transactions of the American Philosophical Society*, Vol.57, No.8 (1967), s. 1-177.

Baştürk, M.B.,

- 2018 “The Hittite Presence at Şarhöyük/Dorylaion: An Overview. Pessinus and its regional setting Vol.1 *Colloquia Antiqua* 21: s. 129-162.

- 2019 “Stratigraphic Sequence at Şarhöyük/Dorylaion: An Overview” *Phrygia In Antiquity: From The Bronze Age To The Byzantine Period Colloquia Antiqua* 24: s. 561-580.

Baştürk, M.B.-Alparslan, M.D.,

- 2018 "A New Hieroglyphic Seal from Şarhöyük", *Olba* XXVI, s. 31-40.
- Baykal-Seeher, A.- Obladen-Kauder, J.,
- 1996 *Demircihüyük IV Die Kleinfunde*. A. Die Lithischen Kleinfunde, B. Die Kleinfunde aus Ton, Knochen und Metall (Mainz 1996).
- Behm-Blancke, M.R.,
- 1984 "Hassek Höyük Kazıları", *5. Kazı Sonuçları Toplantısı*, s.163-168.
- Benter, M.,
- 2010 "Milas'daki Pilavtepe Miken Oda Mezarı", *Belleten*, Cilt.74, s. 343-350.
- Benvenuti, A. G.,
- 1993 "Ceramica a decorazione impressa da Poliochni," *Annuario* 66-67 (1988-89) s. 373-378.
- 2007 "Poliochni on Lemnos. The Earliest City in Europe (1930)", *İçinde; Great Moments in Greek Archaeology*. s. 196-201
- Beran, T.,
- 1958 "Die Babylonische Glyptik der Kassitenzeit", *Archiv für Orientforschung* 18, 1957-1958: s. 255-278.
- 1967 *Die hethitische Glyptik von Boğazköy, Die Siegel und Siegelabdrücke der vor-und althethitischen Perioden und die Siegel der hethitischen Grosskönige*, WVDOG 76; Boğazköy-Hattuša 5, Berlin.
- Bernabò, Brea, L.,
- 1964 *Poliochni, CittaPreistorica nell'Isola di Lemnos*. Vol. I (Text and Plates), Rome.
- 1976 *Poliochni, CittaPreistorica nell'Isola di Lemnos*. Vol. II (Text and Plates), Rome.
- Berns, C.,
- 2015 "Forschungen in Milet: Rückblick und Perspektive" *Anatolien-Brücke der Kulturen Aktuelle Forschungen und Perspektiven in den deutsch-türkischen Altertumswissenschaften* Bochum, Bonn. s. 311-324.
- Bertemes, F.,

2013 “Tavşan Adası. Das Thera-Event und seine Auswirkung auf das minoische Kommunikationsnetzwerk” *Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle*, Band 9, (2013). s. 191-209.

Bertemes, F.-Hornung-Bertemes, K.,

2009 “Minoer in Didyma. Ein Siegel und seine Geschichte”, in: R. Einicke, S. Lehmann, H. Löhr, G. Mehnert, A. Mehnert, A. Slawisch (Hrsg.), *Zurück zum Gegenstand. Festschrift für Andreas E. Furtwängler* (Langenweißbach 2009), 169-194.

Bertram, G. İ.- Bertram, J. K.,

2012 “Ankara Bölgesi’nde İlk Tunç Çağ Yerleşimleri” Türkiye’de *Arkeometrinin Ulu Çınarları Two Eminent Contributors to Archaeometry in Turkey Prof. Dr. Ay Melek Özer ve Prof. Dr. Şahinde Demirci’ye Armağan*, To honour of Prof. Dr. Ay Melek Özer and Prof. Dr. Şahinde Demirci, 117-124.

Bıçakçı, E.,

2010 “Tepecik-Çiftlik Kazısı 2010 Yılı Çalışmaları” *33. Kazı Sonuçları Toplantısı* 1. Cilt, s. 69-89.

Bıçakçı, E.-Ç. Altınbilek-Algül.-S. Yıldırım-M. Godon.,

2007 “Tepecik-Çiftlik”, *Türkiye’de Neolitik Dönem, Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*, Ed.: M. Özdoğan, N. Başgelen, İstanbul, s. 237-253

Bilgen, A. N.,

2005 *Çavlum, Eskişehir Alpu Ovasında Bir Orta Tunç Çağı Mezarlığı*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

2006 “Çavlum Orta Tunç Çağı Nekropolü’nde Ele Geçen Lületaş Mühür”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar-2006 Cilt.5 Sayı.16, s. 17-21.

2007 “Seyitömer Höyüğü 2006 Yılı Kazısı”, *29. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, s. 321-332.

2013 *Seyitömer Höyük Kazısı Ön raporu* (2011-2012), Kütahya.

2015 *Seyitömer Höyük I*, Bilgen, A. N. (ed), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

- 2021 "Seyitömer Mound Early Bronze Age", İçinde: *Early Bronze Age in Western Anatolia*. State University of New York Press, Albany. s. 145-162.
- Bittel, K.,
- 1940 Der Depotfund von Soloi Pompeiopolis. *Zeitschrift für Assyriologie und vorderasiatischen Archäologie* 46, 183–206.
- 1941 "Bemerkungen über einige in Kleinasien gefundene Siegel". *Archiv für Orientforschung*, Dreizehnter Band, s. 299-307.
- Bittel, K.- Otto, H.,
- 1939 *Demirci-Höyük*. Archaeologisches Institut Des DeutschenReiches: Berlin.
- Bittel, K.- Schneider, A. M.,
- 1940 "Archäologische unde aus der Türkei im Jahre 1939", *Archäologischer Anzeiger* 1940, s. 554.
- Blegen, C.W.,
- 1928 *Zygouries. A Prehistoric Settlement in the Valley Of Cleonae*. Cambridge.
- 1950 *Troy. Vol.I, The First and Second Settlements*, Princeton.
- 1951 *Troy. Vol.II, The Third, Fourth and Fifth Settlements*, Princeton.
- 1953 *Troy. Vol.III, The Sixth Settlement*, Princeton.
- 1958 *Troy. Vol.IV, Settlements VIIa, VIIb and VIII*, Princeton.
- 1973 "Troy VI", *Cambridge Ancient History* II/I, Cambridge.
- Blomberg, M.- Henriksson, G.,
- 1999 "Evidence for the Minoan origins of stellar navigation in the Aegean" *Physics*, Published 1999.
- Blum, S.,
2014. "The Middle Chalcolithic Cultural Sequence of the Troad (Northwest Anatolia): Chronological and Interregional Assessment". İçinde: Horejs & Mehofer 2014: *Western Anatolia before Troy. Proto-Urbanisation in the 4th Millennium BC?* Proceedings of the International Symposium

held at the Kunsthistorisches Museum Wien, Vienna, Austria, November, 2012. Philosophisch-historische Klasse, Oriental and European Archaeology 1. Vienna: s.125-155.

Boardman, J.,

1970 *Greek Gems and Finger Rings: Early Bronze Age to Late Classical*. Thames and Hudson London.

Boehmer, R.M.,

1965 *Die Entwicklungen der Glyptik Während der Akkad-Zeit*, Berlin.

1983 *Die Reliefkeramik von Boğazköy. Grabungskampagnen 1906-1912. 1931-1939. 1952-1978*, Berlin

1989 “Zur Datierung des Karahöyük”. İçinde: K. Emre, M. Mellink, and N. Özgüç, (eds), *Anatolia and the Ancient Near East. Studies in Honor of Tahsin Özgüç / Tahsin Özgüç'e armağan*. Ankara. 39-44.

Boehmer, R.M., Güterbock, H.G.,

1987 *Glyptik aus dem Stadtgebiet von Boğazköy. Grabungs-kampagnen 1931-1939, 1952-1978*, (Güterbock H.G.) (Boğazköy-Hattuša 14), Berlin.

Bossert, T.H.,

1959 “Bild-Luwisches”, İçinde: *Festschrift Johannes Friedrich zum 65. Geburtstag am 27. August 1958 gewidmet*, s. 61-90. Berlin.

Boulotis, C.,

2009 “Koukonisi on Lemnos: Reflections on the Minoan and Minoanising Evidence”. İçinde: C.F. Macdonald, E. Hallager and W.-D. Niemeier (eds.), *The Minoans in the central, Eastern and northern Aegean-new evidence*. Athens 2009, s. 175-218.

Braidwood, R. J.,

1937 *Mounds in The Plain of Antioch, an Archeological Survey*. University of Chicago Press, Chicago.

Brami, M. N.,

2016 “The ground beneath their feet: building continuity at Neolithic Çukuriçi Höyük” *Anatolian Studies* January 2016, 1-27.

Branigan, K.,

- 1969 “The Earliest Minoan Scripts”, *The Prepalatial Background*, *KADMOS*, 8, pp.20-22.
- 1970 *The Tombs of Mesara. A Study of Funerary Architecture and Ritual in Southern Crete, 2800–1700 BC*. London.
- 1974 “Early Aegean Metal Seals and Signets”, *SMEA*, 17, s.157-166.

Braunholtz, M.,

- 1929 *Zygouries: A Prehistoric Settlement in the Valley of Cleonae*. By Carl W. Blegen, Ph.D. Published for the American School of Classical Studies at Athens by the Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1928.

Broodbank, C.,

- 2000 *An Island Archaeology of the Early Cyclades*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 2013 *The making of the Middle Sea*. A history of the Mediterranean from the beginning to the emergence of the Classical world. London: Thames and Hudson.

Brown, W.N.,

- 1933 *The Swastika*, New York.

Bryce, T. R.,

- 1989 “The Nature of Mycenaean Involvement in Western Anatolia”
Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte, Bd. 38, H.1 (1989), s. 1-21.
- 2003 “History”, içinde: *The Luwians*, ed. H. Craig Melchert, Leiden: Brill, s. 27-127.

Bryce, T. R.- Rees J. B.,

- 2016 *Atlas of the Ancient Near East From Prehistoric Times to the Roman Imperial Period*, New York and London: Routledge, 2016.

Buchanan, B.,

- 1967 “Five Hittite Hieroglyphic Seals”, *Journal of Cuneiform Studies*, vol.21, (Special Volume Honoring Professor Albrecht Goetze), pp.18-23.

Budja, M.,

2003 “Seals, contracts and tokens in the Balkans Early Neolithic: where in the puzzle” UDK 903’12/’15(4/5) “633/634” *Documenta Praehistorica* XXX, pp.115-130.

2004 “The transition to farming and the revolution of symbols in the Balkans. From ornament to entoptic and external symbolic storage”. *Documenta Praehistorica* 31: s. 59–81.

Büyükkolancı, M.,

2008 “Selçuk Ayasuluk Tepesi (Eski Efes) ‘Appaşaş’ mı?”, *Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar*, s. 37-52, Ankara.

Cadogan, G.,

1983 “Early Minoan and Middle Minoan Chronology”, *American Journal of Archaeology*, Vol.87, No.4, (Oct., 1983), pp.507-518.

Calmeyer-Seidl, U.,

1972 “Gefässmarken von Boğazköy” *WDOG* 88, Gebr. Mann Verlag, Berlin.

1983 *Beiträge zur Alterstumkunde Kleinasien*. Mainz.

Campbell, S.- E. Carter,

1999 “Excavations at Domuztepe 1997”, *20. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, s. 283- 294.

Canby, S.,

1965 “Early Bronze ‘Trinket’ Moulds”, *IRAQ* 27, 42-61.

Caneva, I.,

2007 “Mersin-Yumuktepe: Son Veriler Işığında MÖ Yedinci Binyıla Yeni Bir Bakış”, *Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı: Türkiye’de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar-Yeni Bulgular*: 203-216.

Carter, E.,

1997 “Report on the Archaeological Work in Domuztepe and its Environs in 1995”, *18. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, s. 173-188.

Cassidy, J.,

- 2008 “Clay Stamp Report 2008”. *Çatalhöyük 2008 Archive Report – Çatalhöyük Research Project*, 204 – 209.
- Cauvin, J.,
- 1988 “The Symbolic Foundations of the Neolithic Revolution in the Near East”. İçinde: *Life in Neolithic Farming Communities. Social Organization, Identity and Differentiation*. Kuijt I. (ed) s. 235-252.
- Cavannagh, W.,
- 1998 “Innovation, Conservatism and Variation in Mycenaean Funerary Ritual”, in: K. Branigan (Ed.), *Cemetery and Society in the Aegean Bronze Age* (1998) 103ff. (Pilavtepe)
- Caymaz, T.,
- 2013 “Yeni Veriler Işığında Orta Batı Anadolu Kalkolitik Çağı Kültürü (The Central West Anatolia Chalcolithic Culture on The Basis of New Evidence)”, *Arkeoloji Dergisi*, Cilt.XVIII, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s. 39-112.
- 2019 “Urla yarımadası Güney Kesimi 2017 yılı yüzey araştırması”, 36. *Araştırma Sonuçları Toplantısı 3.Cilt*, s.427-448.
- Charvat, P.,
- 1991 “The Seals and their Functions in the Halaf- and Ubaid-Cultures (a Case Study of Materials from Tell Arpachiyah and Nineveh 2–3)”. In R. B. Wartke (ed.), *Handwerk und Technologie im Alten Orient: ein Beitrag zur Geschichte der Technik im Altertum*. Ph. von Zabern. Mainz: 9–15.
- Charvat, P.- Fuensanta, J.G.,
- 2001 “Seals and Seal Impressions from Tilbes Höyük, Southeastern Turkey (1996- 1999)”, *Archiv Orientalni* 69-4, s. 559-570.
- Chapman, J.,
- 2000 *Fragmentation in archaeology. People, places and broken objects in the prehistory of south-eastern Europe*. London: Routledge. xviii + 296 pp.
- Chiczon, R. M.,

2003 “Oymağaç/Nerik (?)”, İçinde: M. Doğan-Alparslan, M. Alparslan (eds), *Hititler, Bir Anadolu İmparatorluğu*, s. 298-309, İstanbul.

Childe, V. G.,

2001 *Kendini Yaratan İnsan* (İnsanın Çağlar Boyu Gelişimi). (Çev.) Filiz Ofluoğlu, Varlık Yayınları, İstanbul.

Clarke, D.,

1973 “Archaeology: the loss of innocent”. *Antiquity*, XLVII, 1973. s. 6-18.

Cline, E. H.,

1991 “Hittite Objects in the Bronze Age Aegean.” *Anatolian Studies*, 41. s. 133–143.

1994 *Sailing the Wine-Dark Sea: International Trade and the Late Bronze Age Aegean*, BAR International Series 591, Oxford.

Collon, D.,

1987 *First Impressions: cylinder seals in the ancient Near East*, London.

1990 *Near Eastern Seals*. London.

1997 *7000 Years of Seals*. British Museum Press.

2006 “Uluburun Batığı’ndaki Silindir Mühürler”, *Uluburun Gemisi, 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*, s.111-116, Bochum.

Contenson, de H.,

1992 *Préhistoire de Ras Shamra. Les sondages stratigraphiques de 1955 à 1976*. Ras Shamra – Ougarit VIII. Paris.

Cornelius, F.,

1973 *Geschichte der Hethiter*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Costello, S. K.,

2000 “Memory Tools in Early Mesopotamia”. *Antiquity* 74 (285): 475–476.

2011 “Image, Memory and Ritual: Re-viewing the antecedents of writing”. *Cambridge Archaeological Journal* 21(2): 247–62.

Coşkun, İ.- Kılıç, N.,

2020 “Erken Tunç Çağında (MÖ 3000-2000) Anadolu’da Çeç Mühürler”,
Güncel Sosyal Bilimler Araştırmaları (Ed. Sadık Erol Er), Ankara, 171-180.

Cultraro, M.,

2003 “Metal Artefacts from Early Bronze Age Poliochni on Lemnos”:
Proceedings of the 4th Symposium of the Hellenic Society for Archaeometry, 28-31 May 2003, Athens, (BAR-2008), p.450-457.

2009 “Crete and the islands of north Aegean before the palaces: reconsidering the evidence of Poliochni, Lemnos”, İçinde: C.F. Macdonald, E. Hallager and W.-D. Niemeier (eds.), *The Minoans in the central, Eastern and northern Aegean-new evidence*. Athens 2009, s. 219-242.

Czichon, R.M.,

2013 “Oymağaç Höyük/Nerik (?)”, İçinde: M.D. Alparslan, M. Alparslan (eds), *Hititler Bir Anadolu İmparatorluğu*, İstanbul. s. 298-309,

Czichon, R. M. -Yılmaz, M. A.,

2014 “Vezirköprü/Oymağaç (Nerik?) Projesi”. İçinde: H. Kasapoğlu – M. A. Yılmaz (Hrsg.), *Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı*. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 40. Kuruluş Yılı Armağanı (Ankara 2014). s. 339-346.

Çakırlar, C.,

2015 “Adaptation, identity, and innovation in Neolithic and Chalcolithic Western Anatolia (6800-3000 cal. BC): The evidence from aquatic mollusk shells”. *Quaternary International*, 390, s. 117-125.

Çetin, N.,

2003 “Külhüyük Silindir Mühürü Üzerine Bir Araştırma”, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi Yıllığı*, 2002, s. 90-100.

Çevik, Ö.- Abay, E.,

2016 “Neolithisation in Aegean Turkey. Towards a More Realistic Reading”. İçinde: Ü. Yalçın (Ed.), *Anatolia and neighbours 10.000 years ago*. *Anatolian Metal VII*, Der Anschnitt 31, Bochum, s. 187-197.

Çevik, Ö.- Erdoğu, B.,

- 2019 “Multiple Faces of Changes in 5600/5500 cal. BC. Anatolia and Thrace”, *Anatolica*, No.45, 2019 (Scopus), s. 1-16.
- 2020 “Absolute chronology of cultural continuity, Change and break in Western Anatolia Between 6850-5460 cal. BC: The Ulucak Höyük case”, *Mediterranean Archaeology&Archaeometry*, Vol.20, No.1, (2020). s. 77-92.
- Çınaroğlu, A.-Çelik, D.,
- 2010 *Atatürk ve Alaca Höyük*, Yüksel İnşaat A. Ş, Ankara.
- Çilingiroğlu, A.- Çevik, Ö.- Çilingiroğlu, Ç.,
- 2012 “Towards Understanding the Early Farming Communities of Middle-West Anatolia Contribution of Ulucak”. İçinde: M. Özdoğan – N. Başgelen – P. Kuniholm (eds.), *Neolithic in Turkey: New Excavations and New Research*: Istanbul. s. 139-175.
- Çilingiroğlu, A.- Çilingiroğlu, Ç.,
- 2007 “Ulucak” Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen (Ed.); *Türkiye’de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar – Yeni Bulgular*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul, s. 361-372.
- Çilingiroğlu, A.- Derin, Z.- Abay, E.- Sağlamtimur, H.- Kayan, İ.,
- 2004 “Ulucak Höyük. Excavations Conducted Between 1995 and 2002” *Ancient Near Eastern Studies*, Supplement 15, Peeters Louvain-Paris-Dudley, LV1a. 2004.
- Çilingiroğlu, Ç.,
- 2005 “The concept of 'Neolithic package': Considering its meaning and applicability”, *Documenta Praehistorica* 32, s. 1-13.
- 2009 “Of Stamps, Loom Weights And Spindle Whorls: Contextual Evidence On The Function(s) of Neolithic Stamps From Ulucak, İzmir, Turkey”. *Journal of Mediterranean Archaeology*, 22.1, (2009), 3-27.
- 2012 *The Neolithic Pottery of Ulucak in Aegean Turkey: Organization of production, interregional comparisons and relative chronology*. BAR International Series 2426. Archaeopress, Oxford. 2012.
- Dardeniz, G.- Öztan A.,
- 2020 “Archaeological and Archaeometric Investigations of Acemhöyük Faience and Frit Artefacts / Acemhöyük Fayans ve Frit Eserleri Üzerine

Arkeolojik ve Arkeometrik Değerlendirmeler”, *Belleten*, Aralık 2020, Cilt: 84/Sayı: 301; 837-886.

Darga, M.,

1985 *Hitit Mimarlığı I Yapı Sanatı Arkeolojik ve Filolojik Veriler*. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul.

Darga, M.- Sivas, T.,

2000 “Şarhöyük-Dorylaion Kazı Çalışmaları 1997-1998”, *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* I/2: 97-128.

Darga, M.- Sivas, T.- Sivas, H.,

2002 “2000 yılı Şarhöyük-Dorylaion Kazıları”, *23. Kazı Sonuçları Toplantısı*. 207-218.

Davis, S.,

1958 “Prehistoric Greeks”, *Greece and Rome*, Vol.5, No.2, s. 159-170.

Dedeoğlu, F.- Abay, E.,

2014 “Beycesultan Höyük Excavation Project: New Archaeological Evidence from Late Bronze Age Layers, (Beycesultan Höyük Kazı Projesi: Geç Tunç Çağı Tabakalarına İlişkin Yeni Arkeolojik Veriler)”. *Arkeoloji Dergisi XIX*, (2014). s. 1-39.

Dedeoğlu, F.- Ozan, A.,

2016 “What Happened In InlandSouthwesternanatolia Before 5500 BC? A Review of theArchaeological Evidence from The Selcen-Örenarası Settlement” *OLBA XXIV*, 2016. s. 1-30.

Demirtaş, I.,

2015 “Güvercinkayası Damga Mühür ve Mühür Baskıları”, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi XX*, s. 21-37

Derin, Z.,

2006 “İzmir’den iki yeni prehistorik yerleşim yeri. Yassitepe Höyüğü, Çakallar Tepesi Höyüğü”, *ADerg* 7.1, 2006, 1-16.

- 2007 “Yeşilova Höyüğü” Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen (Ed.), *Türkiye’de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar – Yeni Bulgular*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul, s. 377 – 384.
- 2010 “İzmir’in Prehistorik Yerleşimi Yeşilova Höyüğü 2008 Yılı Çalışmaları”. *31. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 1, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları: Ankara, 475 – 492.
- 2012 *Yeşilova Höyük*. İçinde: Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen, Peter Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey. New Excavations and New Research*. Archaeology Art Publication. İstanbul. s. 177-195.
- 2014 “İzmir – Yeşilova Höyüğü Neolitik Mühürleri”. Aynur Özfirat (Ed.), *Arkeolojiyle Geçen Bir Yaşam İçin Yazılar Veli Sevin’e Armağan*, Ege Yayınları: İstanbul, s. 305-312.
- 2019 “İzmir’de 5 Bin Yıllık Yerleşim Alanı Yassitepe’de Yeni Keşifler”, *Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları III*, s. 1-16.
- 2020a “İzmir-Yeşilova Höyüğü 2016-2018 Yılı Çalışmaları”, *41. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 4. Cilt, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 525-547.
- 2020b “Bornova-Yassitepe Höyüğü 2010-2019 Yılı Çalışmaları”, *Arkeoloji Dergisi XXV*, 1-42.

Detournay, B.-Poursat, J.-C.-Vandenabeele, F.,

- 1980 Fouilles exécutées à Mallia, Le Quartier Mu II: Vases de pierre et de métal, vannerie, figurines et reliefs d’applique, éléments de parure et de décoration, armes, sceaux et empreintes. *Études Crétoises XXVI*. Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner.

Diamant, S.- Rutter, J.,

- 1969 “Horned Objects in Anatolia and the Near East and Possible Connections with the Minoan, ‘Horns of Consecration’”, *Anatolian Studies*. Vol. 19 (1969), pp. 147-177.

Dionisio, G.- Jasink, A. M.- Weingarten J.,

- 2014 “Minoan Cushion Seals: Innovation in Form, Style, and Use in Bronze Age Glyptic”. *Studia Archaeologica* 196, Vol. 136 Rome: L’Erma di Bretschneider, 2014. s. 273.

Dinçer, N.,

- 1943 “Anadolu Damga Mühürleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 2/1, 73-81.
- Dinçol, A.,
- 1993 “The Cruciform Seal from Boğazköy-Hattuša” *Isttanbuler Mitteilungen* 43, 87-106.
- 2001 “Ein interessanter Siegelabdruck aus Boğazköy und die damit verknüpften historischen Fragen”, *IV. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri*, Wiesbaden, 89-96.
- Dinçol, A.- Dinçol, B.,
- 1988 ‘Hieroglyphische Siegel und Siegelabdrücke aus Eskişarap’. Neu, E. and Rüster, Chr. (eds) *Documentum Asiae Minoris. Festschrift für Heinrich Otten zum 75. Geburtstag*. Wiesbaden. 87-97.
- 2002 “Grosse, Prinzen, Herren; Die Spitzen der Reichsad- ministratıon im Spiegel ihrer Siegel”, *Hititler ve Hitit İmparatorluğu, Bin Tanrılı Halk*, Stuttgart, s. 82-87.
- 2006 “Eskişarap’da Doğu Akdeniz Havzası ve Anadolu’da Diller ve Yazılar”, İçinde: *Boğazköy’den Karatepe’ye Hititbilim ve Hitit Dünyasının Keşfi*. Yapı Kredi Yayınları. s. 20-37.
- 2008 *Die Prinzen- und Beamtsiegel aus der Oberstadt von Boğazköy-Hattuša vom 16. Jahrhundert bis zum Ende der Grossreichszeit*. Boğazköy-Hattuša 22. Mainz am Rhein.
- Duistermaat, K.,
- 1996 “The Seals and Sealings”. Peter M. M. G. Akkermans (Ed.), *Tell Sabi Abyad: The Late Neolithic Settlement*, Vol. 2. Nederlands Historisch-Arkeologisch Instituut, İstanbul, s. 339-401.
- Duistermaat, K.- Akkermans, P.M.M.G.,
- 1996 “Of Storage and Nomads. The Sealings from Late Neolithic, Sabi Abyad, Syria”. *Paléorient* 22/2, 17–44.
- 2010 “Administration in Neolithic Societies? The First Use Of Seals In Syria And Some Consideration On Seal Owners, Seal Use And Private Property”. *Die Bedeutung Der Minoischen Und Mykenischen Glyptik: VI. Internationales Siegel-Symposium*, Aus Anlass Des 50 Jährigen Bestehens Des CMS, Marburg, 9.-12. Oktober 2008 CMS Beiheft 8. s. 167-182.

Dunand, M.,

1973 *Fouilles de Byblos V*. Paris: Librairie d'Amérique et d'Orient Adrien Maisonneuve.

Duru, R.,

1994 *Kuruçay Höyük 1*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

2000 “Bademağacı Kazıları 1997 ve 1998 Yılları Çalışma Raporu”, *Belleten* LXIV/239, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 187-212.

2002 “Some Observations On the Early Stages of Pottery Production in the Lake District (Ancient Psidia)”, in: R. Aslan-S. Blum-G. Kastl-F. Schweizer-D. Thum (eds), Mauerschau. *Festschrift für Manfred Korfmann I* (Remshalden-Grunbach 2002) 403-419.

2003 “Bademağacı Kazıları 2000 ve 2001 Yılları Çalışma Raporu” *Belleten* LXVI/246, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 549-594.

2004 “Bademağacı Kazıları 2002 ve 2003 Yılları Çalışma Raporu” *Belleten* Cilt 68, Sayı 252, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 519-560.

2007 “Göller Bölgesi Neolitiği: Hacılar, Kuruçay Höyüğü, Höyücek, Bademağacı Höyüğü”. *Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa'ya Yayılımı: Türkiye'de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar-Yeni Bulgular*: 331-360.

2008 *MÖ 8000'den MÖ 2000'e Burdur-Antalya Bölgesi'nin Altıbin Yılı*, Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (AKMED), Monography Series 4, Antalya.

2012 “The Neolithic of the Lakes Region. Hacılar- Kuruçay Höyük- Höyücek- Bademağacı Höyük”, İçinde: Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen, Peter Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey. New Excavations and New Research*. Archaeology Art Publication. İstanbul. s. 1-65.

Duru, R.- Umurtak, G.,

2005 *Höyücek. 1989-1992 Yılları Arasında Yapılan Kazıların Sonuçları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara-2005.

2009 “Bademağacı 2008 Yılı Kazıları”, *News of Archaeology from Anatolia's Mediterranean Areas 2009-7: Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri* (Anmed), 15-21.

- 2011 “Excavations at Bademağacı in 2010”, *News of Archaeology from Anatolia's Mediterranean Areas 2011-9: Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri (ANMED)*, Suna ve İnan Kiraç Research Institute on Mediterranean Civilizations, 7-15.
- Dusinberre, E. R. M.,
- 2005 *Gordion Seals and Sealings: Individuals and Society*, Philadelphia (Gordion Special Studies III)
- Düring, B. S.,
- 2016 *Küçük Asya'nın Tarihöncesi, Karmaşık Avcı-Toplayıcılardan Erken Kentsel Toplumlara*. (Çev.) Azer Keskin, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Dzhanfezova, T. Y.,
- 2009 “Towards an Interpretation of Pintaderas; Questions and possibilities for their use”. Eds: Joan Marler- Miriam Robins Dexter. *Signs of Civilisation Neolithic Symbol System of Southeast Europe*. Institute of Archaeomythology Sebastopol, Santa Rosa. 145-159.
- Easton, D.,
- 1976 “Towards a Chronology for the Anatolian Early Bronze Age”, *Anatolian Studies* 26: s.145-172.
- Efe, T.,
- 1996 “Orman Fidanlığı'nda 1992-1994 Yılları Arasında Yapılan Kurtarma Kazıları”, *17. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt.1, s. 95-107.
- 2006 A trinket mold from Küllüoba near Seyitgazi-Eskişehir. A. Erkanal-Öktü et al. (ed.): *Studies in Honor of Hayat Erkanal. Cultural reflections / Hayat Erkanal'a Armağan. Kùltürlerin Yansıması*. İstanbul, 301–304.
- 2007 “The Theories of the ‘Great Caravan Route’ between Cilicia and Troy”: The Early Bronze Age III Period in Inland Western Anatolia” *Anatolian Studies*, 57, 47–64.
- 2011 “Inland western Anatolian region: Introduction”. İçinde: Şahoğlu, V. and P. Sotirakopoulou (eds.), *Across: The Cyclades and Western Anatolia During the 3rd Millennium BC*: 186–191. İstanbul: Sakıp Sabancı Museum.

2001 “Küllüoba: İç Kuzeybatı Anadolu’da Bir İlk Tunç Çağı Kenti 1996-2000 Yılları arasında Yapılan Kazı Çalışmalarının Genel Değerlendirilmesi”, *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi IV*, 45-78.

Efe, T.- Gatsov, I.- Nedelcheva, P.,

2012 “Keçiçayırı. A Neolithic Settlement Near Seyitgazi, Eskişehir”. İçinde: Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen, Peter Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey. New Excavations and New Research*. Archaeology Art Publication. İstanbul. s. 227-236.

Efe, T.- Fidan, E.,

2006 “Pre-Middle bronze Age metal objects from inland western Anatolia: A typological and chronological evaluation”. *Anatolia/Antiqua* 14, 15-43.

2008 “Complex Two in the Early Bronze Age II Upper Town of Küllüoba near Eskişehir”, *Anatolica* 34, s. 67-102.

Efe, T.- İlaslı, A.- Topbaş, A.,

1995 “Salvage Excavations of the Afyon Archaeological Museum, part 1: Kaklık Mevkii, a site Transitional to the Early Bronze Age”, *Studia Troica* 5: s. 357-399.

Efe, T.- Sarı, D.- Fidan, E.,

2011 “The Significance of the Keçiçayırı Excavations in the Prehistory of Inland Northwestern Anatolia” in: N. Bilgen, R. von den Hoff, S. Sandalcı, S. Silek (ed.), *Archaeological research in western central Anatolia, Proceedings of the Third International Symposium of Archaeology in Kütahya, 8th-10th March 2010*, Kütahya, Dumlupınar Üniv. 9-28.

Efe, T.- Türkteki, M.,

2011 “İç Batı Anadolu Bölgesi: Giriş” içinde: V. Şahoğlu, P. Sotirakopoulou (ed.), *Karşıdan Karşıya: MÖ 3. Bin’de Kiklad Adaları ve Batı Anadolu*, İstanbul, Sabancı Üniveristesi Sakıp Sabancı Müzesi, s. 186-191.

2011 “İç Batı Anadolu Bölgesinde Erken Tunç Çağı Mimarisi” içinde: V. Şahoğlu, P. Sotirakopoulou (ed.), *Karşıdan Karşıya: MÖ 3. Bin’de Kiklad Adaları ve Batı Anadolu*, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi, s. 198-2007.

Emberling, G.- McDonald, H.,

- 2003 “Excavations at Tell Brak 2001-2002”: Preliminary Report Author(s):
Source: *Iraq* Vol. 65 (2003), pp.1-75.
- Emre, K.,
- 1971 *Anadolu Kurşun Figürinleri ve Taş Kalıpları / Anatolian Figurines and Their Stone Moulds*, TTK Yayınları, Ankara.
- 1978 *Yanarlar, Afyon yöresinde Bir Hitit Mezarlığı / A Cemetery Near Afyon*, TTK Yayınları, Ankara.
- Erdoğan, B.,
- 2017 “Ege’de Neolitik Çağın yeniden değerlendirilmesi”, *Bilim ve Ütopya*, vol.23, no.275, 2017 (NonPeer-Reviewed Journal), s.18-22.
- 2019 “Neolitik Çağ’da Orta ve Batı Anadolu’da Hanelere Gizlenmiş Nesneler ve Ritüel ile Bağlantıları”, İçinde: *Arkeoloji’de Ritüel ve Toplum*, Çiğdem Atakuman, Editor, Ege Yayınları, 2019, İstanbul, s. 111-121.
- Erdoğan, B.- Çevik, Ö.,
- 2015 “Batı Anadolu Kronolojisi ve Terminolojisi: Sorunlar ve Öneriler”. İçinde: Cevdet Merih Erek, Benjamin S. Arbuckle, Çiğdem Atakuman, Kadriye Özçelik (Ed.), *Anadolu Prehistorya Araştırmaları Dergisi*, Ankara, Sayı:1. 29-46.
- 2020 “Kıyı Batı Anadolu’nun Kronoloji ve Terminolojisinin Yeniden Değerlendirilmesi”. *Arkeoloji Dergisi*, No.25, (2020), 45-66.
- Erim, K. T.,
- 1961 “Aphrodisias Karia Kazıları Birinci devreye ait başlangıç raporu Temmuz -Eylül 1961”. *Türk Arkeoloji Dergisi* (1961): s. 26-29.
- Erkanal, A.,
- 1993 *Anadolu’da Bulunan Suriye Kökenli Mühürler ve MühürBaskıları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları VI/42, Ankara.
- Erkanal-Öktü, A.,
- 1987 “Panaztepe Kazıları 1986 Yılı Sonuçları” *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 9, Cilt.1, 345-351.
- 2000 “Überblick über die Siegelfunde von Bakla Tepe, Liman Tepe und Panaztepe” [in:] *Minoische– Mykenische Glyptik. Stil, Ikonographie*,

- Funktion*. V. Internationales Siegel-Symposium, Marburg, 23.–25. September 1999 [Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel 6], Berlin: Mann. 67–77.
- 2002 “2001 Yılı Panaztepe Kazıları” *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 24, Cilt.1, 227-232.
- 2006 “Yeni Buluntular Işığında Panaztepe Kazısı”, XIV. *Türk Tarih Kongresi I*, s.53-59.
- 2008 “Panaztepe Geç Tunç Çağı Mezarlıkları”, *Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar*, s.65-75, Ankara.
- 2015 “Neue Forschungen im vorgeschichtlichen Mittelwestanatolien Bakla Tepe, Liman Tepe, Çeşme Bağlararası und Panaztepe”, *Anatolien-Brücke der Kulturen*, 147-184, Bonn.
- 2018 *Panaztepe I, Die Friedhöfe von Panaztepe*, Text, Tafeln. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Erkanal, H.,
- 1977 “Die Äxte und Beile des 2. Jahrtausends in Zentralanatolien”. *Prähistorische Bronze Funde*, IX-8, München.
- 2008a “Die Neuen Forschungen in Bakla Tepe Bei İzmir”, içinde: H. Erkanal, H. Hauptmann, V. Şahoğlu, R. Tuncel (ed.), *Proceedings of the International Symposium, The Aegean in the Neolithic, Chalcolithic and the Early Bronze Age, Urla (İzmir), October 13th-19th 1997*, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınevi, s.165-178.
- 2008b “Liman Tepe: New Light on Prehistoric Aegean Cultures”, içinde: H. Erkanal, H. Hauptmann, V. Şahoğlu, R. Tuncel (ed.), *Proceedings of the International Symposium, The Aegean in the Neolithic, Chalcolithic and the Early Bronze Age, Urla (İzmir), October 13th-19th 1997*, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınevi, s.179-190.
- 2008c “Geç Tunç Çağı’nda Liman Tepe”. İçinde: *Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar*, ed. A. Erkanal-Öktü, S. Günel ve U. Deniz, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, s. 92-100.
- 2010 “Liman Tepe 2008 yılı kara kazıları”, *Kazı Sonuçları Toplantısı* 31/4, s. 347–60.

- 2011 “Erken Tunç Çağı Batı Anadolu Sahil Kesimi Yerleşim Modelleri ve Konut Mimarisi” içinde: V. Şahoğlu, P. Sotirakopoulou (ed.), *Karşıdan Karşıya: MÖ 3. Bin’de Kiklad Adaları ve Batı Anadolu*, İstanbul, Sabancı Üniveristesi Sakıp Sabancı Müzesi, s. 130-135.
- Erkanal, H.- Keskin, L.,
- 2009 “Relations between the Urla peninsula and the Minoan World”, içinde: c.f. Macdonald, E. Hallager, W.-D. Niemeier (eds.), *The Minoans in the Central, Eastern and Northern Aegean. New Evidence*, Athens: Danish Institute at Athens, s. 97–110.
- Erkanal, H.- Özkan T.,
- 1999 “Bakla Tepe Kazıları”, içinde: T. Özkan-H. Erkanal, (ed.), *Tahtalı Barajı Kurtarma Kazıları Projesi / Tahtalı Dam Area Salvage Project*, İzmir, 12-41.
- Erkanal, H.- Şahoğlu, V.,
- 2012a “Bakla Tepe (1995-2001)”, içinde: O. Bingöl, A. Öztan, H. Taşkıran (ed.), *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 75. Yıl Armağanı, DTCF, Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları (1936-2011), Anadolu / Anatolia, Ek. III.2*, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınevi, s. 91-98.
- 2012b “Liman Tepe (1992-)”, içinde: O. Bingöl, A. Öztan, H. Taşkıran (ed.), *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 75. Yıl Armağanı, DTCF, Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları (1936-2011), Anadolu / Anatolia, Ek. III.2*, Ankara, 2012, s. 219-230.
- 2016 “Liman Tepe, an Early Bronze Age Trade Center in Western Anatolia: Recent Investigations” içinde: E. Pernicka, S. Ünlüsoy, S. W. E. Blum (ed.), *Early Bronze Age Troy: Chronology, Cultural Development and Interregional Contacts, Proceedings of an International Conference held at the University of Tübingen May 8–10, 2009*, Bonn, Studia Troica Monographien 8, s. 157-166.
- 2019 Liman Tepe (1992-). V. Şahoğlu, M. Şevketoğlu ve Y. H. Erbil (Ed.) *Anadolu, Kültürlerin Bağlantısı. Başlangıcından Roma Dönemi Sonuna Kadar Eski Yakın Doğuda Ticaret ve Bölgelerarası İlişkiler / Connecting Cultures. Trade and Interconnections in the Ancient Near East from the Beginning until the End of the Roman Period, (219-230) Ankara.*
- Erkanal, H.- Aykurt, A.- Boyükulusoy, K.- Tuğcu, İ.- Kouka, O.- Reinfeld, M.- Boyce, J. I.- Riddick, N.- Şahoğlu, V.,

- 2019 “Liman Tepe 2018 Yılı Kara ve Su Altı Kazıları”, *41. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, 2019, Diyarbakır. s. 417-440.
- Esin, U.,
- 1970 “*Tepecik Kazısı 1968 Yılı Önraporu*”, 1968 Yaz Çalışmaları, ODTÜ Keban Projesi Yayınları Seri I, Yayın I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 147-158.
- 1972 “Orta Doğu Teknik Üniversitesi Keban Eski Eserleri Kurtarma Projesi ve Tepecik Kazıları”, *VII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1. Cilt, s. 38-52.
- 1990 “Değirmentepe (Malatya) Kalkolitik Obeyd Evresi Damga Mühür ve Baskıları”, *X. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara, 1. Cilt, s. 7-56.
- 1994 “The Functional Evidence of Seals”. In P. Ferioli, E. Fiandra, G. G. Fissore, M. Frangipane (eds.) *Archives Before Writing*. Proceedings of the International Colloquium, Oriolo Romano, October 23–25, 1991: 59–81. Rome: Ministero per i Beni Culturali e Ambientali.
- Eslick, C.,
- 1988 “Hacılar to Karataş: Social Organization in South-Western Anatolia”, *Mediterranean Archaeology* 1, s. 10-40.
- 1992 Elmalı-Karataş I. The neolithic and chalcolithic periods: Bağbasi and other sites. Bryn Mawr College.
- Eslick, C.- Voigt, M.,
- 2017 “Some Clay Finds from PPNB Gritille: Stamps, Sealings and Tokens”, İçinde: *Questions, Approaches, and Dialogues in Eastern Mediterranean Archaeology*. Studies in Honor of Marie-Henriette, Charles Gates. (Eds.), Ekin Kozal, Murat Akar, Yağmur Heffron, Çiler Çilingiroğlu, Tevfik Emre Şerifoğlu, Canan Çakırlar, Sinan Ünlüsoy, Eric Jean. s.77-96.
- Evans, A. J.,
- 1935 *The Palace of Minos: a comparative account of the successive stages of the early Cretan civilization as illustrated by the discoveries at Knossos*. London.
- Felsch, R.C.S.,
- 1988 *Das Kastro Tigani. Die spätneolithische und chalkolithische Siedlung* (Bonn 1988)

Ferioli, P.- Fiandra, E.,

- 1983 “Clay Sealings from Arslantepe VIA. Administration and Bureaucracy” M. Frangipane – A. Palmieri (eds.), *Perspectives on Protourbanisation in Eastern Anatolia: Arslantepe (Malatya) An Interim Report on 1975-1983 Campaigns*, *Origini XII/2* (1983) 455-509.

Fiandra, E.- Frangipane, M.,

- 2007 “The Arslantepe Period VI A Cretulae and Other Administrative Devices: Material And Functional Characteristics” içinde: M. Frangipane (ed.), *Arslantepe Cretulae: An Early Centralised Administrative System Before Writing*, Arslantepe Series V: Missione Archeologica Italiana nell’Anatolia Orientale Arslantepe, Roma.

Fidan, E.,

- 2013 “Küllüoba İlk Tunç Çağı Metal Eser Kalıpları”, içinde: P. Ayter, Ş. Demirci, A. Melek Özer (ed.), *III. ODTÜ Arkeometri Çalıştayı, Türkiye Arkeolojisinde Metal: Arkeolojik ve Arkeometrik Çalışmalar*, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, s. 249-259.
- 2016 “Keçiçayırı: an Early Bronze Age II Fortified Hilltop Settlement (North-West Anatolia)”, *Mediterranean Archaeology and Archaeometry* 16(1), s. 69-77.
- 2018 “Early Buildings for the Elites in Western Anatolia: Reflections of Ruling Class on Architecture”, içinde: Ü. Yalçın (ed.), *Anatolian Metal VII, Anatolien und seine Nachbarn vor 10.000 Jahren*, Bochum, Der Anschnitt, s.187- 197.

Fidan, E.- Sarı, D.- Türkteki, M.,

- 2015 “An Overview of the Western Anatolian Early Bronze Age”, *European Journal of Archaeology* 18(1), s. 60-89.

Flouda, G.

- 2013 “Materiality of Minoan Writing: Modes of display and perception”. içinde: Piquette, K. E. and Whitehouse, R. D. (eds.) *Writing as Material Practice: Substance, surface and medium*. s. 143-174. London.

Frangipane, M.,

- 2002 *Yakındoğu’da Devletin Doğuşu: Mezopotamya ve Çevresinde Güçlü Aile Yönetimlerinin Devlet Çarkına Dönüşmesi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

- 2007 *Arslantepe Cretulae: An Early Centralised Administrative System Before Writing*, Arslantepe Series V, Missione Archeologica Italiana nell'Anatolia Orientale Arslantepe, Roma.
- Frangipane, M.- Erdal, Y.S.- Balossi Restelli, F.,
- 2019 "The 2017 Excavation Campaign at Arslantepe-Malatya", *40. Kazı Sonuçları Toplantısı* 2. Cilt, 571-602.
- Frankfort, H.,
- 1939 *Cylinder Seals: A documentary Essay on the Art and Religion of the Ancient Near East*, London.
- 1970 *The Art and Architecture of the Ancient Orient*. Yale University Press, London.
- Freikman, M.- Garfinkel, Y.,
- 2017 "Sealings before cities: new evidence on the beginnings of administration in the ancient Near East". *The Journal of the Council for British Research in the Levant*, 49/1: 1-22.
- French, D.,
- 1965 "Early Pottery Sites from Western Anatolia". *Bulletin of the Institute of Archaeology* V: 15-24.
- Fugazzola Delpino, M.A.- Pessina, A.-Tine, V.,
- 2003 *Civiltà dell'argilla, Le prime comunità del Neolitico*, Roma, Museo Nazionale Preistorico Etnografico "Luigi Pigorini"
- Furtwängler, A. E.,
- 2009 "Tavşan Adası" İçinde: *Didyma: Ein Überblick über die jüngeren Forschungen. Colloquium Anatolicum VIII*, 2009. pp.1-17.
- Furumark, A.,
- 1941 *The Mycenaean Pottery: Analysis and Classification*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Gates, M.H.,
- 2004 "2002 season at Kinet Höyük (Yeşil- Dörtöy, Hatay)", *25. Kazı Sonuçları Toplantısı* Cilt.1: s. 405-416.

Garstang, J.,

1953 *Prehistoric Mersin: Yümük Tepe In Southern Turkey*, Oxford University Press, London.

Gerritsen, F., Özbal, R.,

2008 “Barcın Höyük Kazıları”, *Türk Eski Çağ Tarihleri Enstitüsü Haberleri*, 25, (2008). Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları. s. 23-24.

Genouillac, H. De.

1926 *Céramique Cappadocienne*. Tome I, Introduction, Collection Chantre Musée du Louvre, Département des Antiquités Orientales Série Archéologique, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, Paris.

Gheorghiu, D.- Skeates, R.,

2008 “Materiality, Experiment, Experimentality”. İçinde: Dragos Gheorghiu, Robin Skeates (Eds.), *Prehistoric Stamps, Theory And Experiments*, Editura Universitatii Din Bucuresti. s. 85-103.

Gill, M. A. V.- Müller, W.- Pini, I.,

2002 *Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel: Iraklion*. Archäologisches Museum. Band II, Teil 8,1: Die Siegelabdrücke von Knossos. CMS II.8. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern.

Girginer, S.-Collon, D.,

2014 “Cylinder and stamp seals from Tatarlı Höyük”, *Anatolian Studies* 64, 59-72.

Goldman, H.,

1935 “Preliminary Expedition to Cilicia, 1934, and Excavations at Gözlü Kule, Tarsus, 1935”. *American Journal of Archaeology*, 39, (4), s. 526–549.

1938 “Excavations at Gözlü Kule, Tarsus, 1937”. *American Journal of Archaeology*, 42, s. 30–54.

1940 “Excavations at Gözlü Kule, Tarsus 1938” *American Journal of Archaeology* 44, 60-86.

1956 *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus*. Volume II. From the Neolithic through the Bronze Age. Princeton: University Press.

Gonnet, H.,

- 1967 “Le Disque Solaire Hittite D'apres Les Documents Archfiologiques Introduction”. *Anadolu* (1967): sayı.11. s. 167-196.
- Gorogianni, E.- Pavúk, P.- Girella, L.,
- 2016 “Minoanisation, Mycenaeanisation, And Mobility: A View From Southwest Anatolia” *Jana Mokrišová* 43-57 2016
- Graeve, V.- Niemeier, W.D.,
- 2002 “1998- 2000 Yılı Milet Çalışmaları”, 23. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, s. 75-88.
- Greaves, A. M.,
- 2003 Greaves, Miletos: A history. London.
- Gülçur, S.,
- 2000 “Güvercinkaya Kazısı ve Çevre Araştırmaları” *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi*, Ankara, s. 97-102
- Günel, S.,
- 2003 “Batı Anadolu Bölgesi Tarihöncesi Dönemlerine Yeni Katkılar”, Türk Tarih Kurumu, Belleten 67, sayı.250, 2003, s. 719-738.
- 2006 “Çine-Tepecik Höyüğü 2004 Yılı Kazıları”, 27. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt.1, Ankara. s. 19-28.
- 2008 “Çine-Tepecik Kazıları ve Bölge Arkeolojisine Katkıları”. İçinde: *Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar*, (ed.) A. Erkanal- Öktü, S. Günel ve U. Deniz, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, s. 129-139.
- 2010 “Mycenaean cultural impact on the Çine (Marsyas) plain, southwest Anatolia: the evidence from Çine-Tepecik”. *Anatolian Studies*, 60, s. 25-49.
- 2014 “New Contributions Regarding Prehistoric Cultures in the Meander Region: Çine-Tepecik”, içinde: B. Horejs (ed.), *Western Anatolia before Troy: Proto-Urbanisation in the 4th Millennium BC? Proceedings of the International Symposium held at the Kunsthistorisches Museum Wien, Vienna, Austria, 21-24 November, 2012*, Vienna, Austrian Academy of Sciences Press, s. 83-104.

- 2017 “The West: Archaeology”. İçinde: M. Weeden ve L. Z. Ullmann (Ed.), *Hittite Landscape and Geography*, Koninklijke BRILL, Leiden/Boston. s. 119-133.
- 2018 “Prehistoric Culture at Çine-Tepecik and its Contribution to the Archaeology of the Region”, içinde: S. Dietz, F. Mavridis, Z. Tankosic, T. Takaoğlu (ed.), *Communities in Transition: The Circum-Aegean Area During the 5th and 4th Millennia BC, Monographs of the Danish Institute at Athens, Volume 20*, Oxford, Oxbow Books, s. 538-547.
- 2021 “Çine-Tepecik’in Kültürel Gelişiminde Kentleşme Sürecini Anlamak- Understanding the Urbanization Process in Çine-Tepecik’s Cultural Development”, *Anadolu Araştırmaları-Anatolian Research*, 24, 2021.
- 2022 “Büyük Menderes’in Erken Dönem Sosyo-Kültürel Gelişiminde Çine-Tepecik Kazıları”, *Lycus Dergisi*, Aralık 2022, Sayı 6, 01-24.
- Günel, S.- Herbordt, S.
- 2010 “Ein hethitischer Siegelabdruck aus Çine-Tepecik”. *Archäologischer Anzeiger*, 2010/1.VI, 1-11.
- 2014 “Mykenische Kraterfragmente mit figürlichen Darstellungen und ein Siegelabdruck eines hethitischen Prinzen aus der spätbronzezeitlichen Siedlung von ÇineTepecik”. *Archäologischer Anzeiger*, 2014/1, 1-14.
- Gür, B.,
- 2012 “Hititler, Mikenler ve Batı Anadolu'daki Kültür Etkileşimleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* Cilt.1, Sayı.2. s. 12-22.
- 2014 *Miken Uygarlığı ve Ahhiyawa*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Güterbock, H. G.,
- 1940 *Seigel aus Boğazköy I, Die Königssiegel der Grabungen bis 1938*. Archiv für Orientforschung 5, Berlin.
- 1942 *Seigel aus Boğazköy II, Die Königssiegel von 1939 und die übrigen Hieroglyphensiegel*. Archiv für Orientforschung 7, Berlin.
- 1980 “Seals and Sealing in Hittite Lands”, *From Athens to Gordion: Memorial Symposium for R. S. Young* (ed. K. de Vries), Philadelphia: s. 31-63.
- 1992 “Survival of the Hittite Dynasty, The Crisis Years in the Mediterranean World: Transition or Cultural Disintegration?”, İçinde: W. A. Ward and

M. S. Joukowsky (eds.), *The 12th Century B.C: the Crisis Years*,
Dubuque, s. 53-55.

Güterbock, H. G.- Bittel, K.,

1935 *Boğazköy I, Neue Untersuchungen in der hethitischen Hauptstadt*.
Berlin.

Hansen, S.,

2003 “Anhänger-Amulette-Siegel: Zu Einer Neolithischen Fundgruppe”. İçinde: M.
Özdoğan, H. Hauptmann, N. Basgelen (eds.), *From Villages to Towns*: s.
343–360.

Harmankaya, S.,

1983 “Pendik Kazısı 1981”, 4. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1983, s. 27–28.

Harrison, L. K.- Bilgen, A. N.- Kapuci, A.,

2021 *Early Bronze Age in Western Anatolia*. State University of New York
Press, Albany.

Hauptmann, H.-Özdoğan, M.,

2007 “Anadolu’da Neolitik Dönem”. İçinde: Clemens Lichter, Selma Gün
(Ed.), *12.000 Yıl Önce Anadolu – İnsanlığın En Eski Anıtları*, T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 404-410.

Hawkins, J. D.,

1986 “Writing in Anatolia: imported and indigenous systems”, *World
Archaeology* 17.3, (1986), 363-376.

1992 The inscriptions of the Kızıldağ and the Karadağ in the light of the
Yalburt inscription. İçinde: Otten, H., Akurgal, E., Ertem, H., Süel, A.,
(eds). *Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of
S. Alp*. Ankara. s. 259-275.

1998 “Tarkasnawa King of Mira, ‘Tarkondemos’, Boğazköy Sealings and
Karabel” *Anatolian Studies* 48, s. 1-31.

2000 *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions, Volume. I:*
Inscriptions of the Iron Ages, (UISK 8/1; CHLI), Berlin-
New York.

Hawkins J. D.-Easton D. F.,

- 1996 “A Hieroglyphic seal from Troia”. *Studia Troica*, Band.6. s. 111-118.
- Heath, M. C.,
- 1958 “Early Helladic clay sealings from the House of the Tiles at Lerna”. *Hesperia*, Vol.27, No.2, The Journal of the American School of Classical Studies at Athens. s. 81–121.
- Herling, L.- Lichter, C.- Kasper, K.- Meriç, R.,
- 2008 “Im Westen nichts Neues? Ergebnisse der Grabungen 2003 und 2004 in Dedecik-Heybelitepe”, *IstMitt* 58, 2008, 13–65
- Hodder, I.,
- 1999 “Symbolism at Çatalhöyük”. John Coles, Robert Bewley, Paul Mellars (Ed.), *World Prehistory: Studies in Memory of Grahame Clark*, British Academy, Oxford, s. 177-191.
- 2007 “Çatal Höyük”, *12.000 Yıl Önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, s. 457-466.
- 2007 “Çatalhöyük: Yeni Çalışmalar”, *Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı: Türkiye’de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar-Yeni Bulgular*: 313-329.
- 2017 “25 Yıllık Kazı Çalışmalarını Bitirmek”. *Çatalhöyük 2017 Archive Report* Çatalhöyük Research Project, s. 1–5.
- Hodder, I.- Özdöl, S.,
- 2013 “2011 Çatalhöyük Kazıları”. Dr. Haydar Dönmez (Ed.), *34. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 91-100.
- Hoffner, H. A.,
- 1997 *The Laws of the Hittites – A Critical Edition*, Leiden 1997.
- Hogart, D.G.,
- 1920 *Hittite Seals, with particular reference to the Ashmolean Collection*. Oxford Press, 1920.
- Horejs, B.,

- 2008 *Çukuriçi Höyük. A New Excavation Project in the Eastern Aegean*, 4. Feb. 2008, (aegeobalkanprehistory).
- 2012 “Çukuriçi Höyük. A Neolithic and Bronze Age Settlement in the region of Ephesos”. İçinde: Mehmet Özdoğan, Nezi̇ Başgelen, Peter Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey. New Excavations and New Research*. Archaeology Art Publication. İstanbul. s. 117-131.
- 2014 “Proto-Urbanisation without Urban Centres? A Model of Transformation for the Izmir Region in the 4th Millennium BC” içinde: B. Horejs, M. Mehofer (ed.), *Western Anatolia before Troy: Proto-Urbanisation in the 4th Millennium BC?* Vienna, Österreichische Akademie der Wissenschaften, s. 15- 42.
- 2017 *Çukuriçi Höyük 1. Anatolia and the Aegean from the 7th to the 3rd millennium BC.* (ed.), collab. Britsch C., Grasböck S., Milić, B., Peloschek L., Röcklinger M., Schwall C. Vienna: Austrian Academy of Sciences (Oriental and European Archaeology 5).
- Horejs, B.- Mehofer, M.,
2014. *Western Anatolia before Troy. Proto-Urbanisation in the 4th Millennium BC?* Proceedings of the International Symposium held at the Kunsthistorisches Museum Wien, Vienna, Austria, 21-24 November, 2012. Philosophisch-historische Klasse, Oriental and European Archaeology 1. Vienna: Austrian Academy of Sciences Press.
- Horejs, B.- Milić, B.- Ostmann, F.- Thanheiser, U.- Weninger, B.- Galik, A.,
- 2015 The Aegean in the early 7th millennium BC: Maritime networks and colonization. *Journal of World Prehistory*, 28(4): 289-330.
- Horejs, B.- Schwall, C.,
- 2015 “New light on a Nebulous Period – Western Anatolia in the 4th millennium BC: Architecture and Settlement Structures as Cultural Patterns”, içinde: S. Hansen, P. Raczky, A. Anders, A. Reingruber (ed.), *Neolithic and Copper Age between the Carpathians and the Aegean Sea. Chronologies and Technologies from the 6th to the 4th Millennium BC, Archäologie in Eurasien* 31, s. 457-474.
- 2018 “Interaction as a Stimulus? Çukuriçi Höyük and the Transition from the Late Chalcolithic Period to the Early Bronze Age in Western Anatolia” içinde: S. Dietz, F. Mavridis, Z. Tankosic, T. Takaoğlu (ed.), *Communities in Transition: The Circum-Aegean Area During the 5th and*

Horejs, B.-Weninger, B.,

- 2016 “Early Troy and its significance for the Early Bronze Age in Western Anatolia”, içinde: E. Pernicka, S. Ünlüsoy, S. W. E. Blum (ed.), *Early Bronze Age Troy: Chronology, Cultural Development and Interregional Contacts, Proceedings of an International Conference held at the University of Tübingen May 8–10, 2009*, Studia Troica Monographien 8, Bonn, s. 123-146.

Hood, S.,

- 1981 *Excavations in Chios 1938-1955. Prehistoric Emporio and Ayio Gala*, Vol. I (London).
- 1982 *Excavations in Chios 1938–1955, Prehistoric Emporio and Ayio Gala*, Vol. II (London).

Hughes-Brock, H.- Boardman, J.,

- 2009 *Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel*: Oxford. The Ashmolean Museum. CMS VI. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern.

Hürmüzlü, B.-Sönmez, B.-Ergin, B.-Kai-Browne, A.,

- 2019 “İsparta İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması 2018 Yılı Çalışmaları”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 37, Cilt.1, s. 315-320.

Ivanova, M.,

- 2016 “Stratigraphy and Architecture of Troy I: the Excavations in “Schlimann’s Trench” içinde: E. Pernicka, S. Ünlüsoy, S. W. E. Blum (ed.), *Early Bronze Age Troy: Chronology, Cultural Development and Interregional Contacts, Proceedings of an International Conference held at the University of Tübingen May 8–10, 2009*, Studia Troica Monographien 8, Bonn, s. 39-48.

İlaslı, A.,

- 1992 “Karaoğlan Höyüğü Kurtarma Kazısı”, *II. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, s. 95-104.

Jaeger, B.- Krauss, R.,

- 1990 “Zwei Skarabäen aus der mykenischen Fundstelle Panaztepe” *MDOG* 122, s. 153-156.
- Jans G.- Bretschneider J.,
- 2011 “Seals and Sealings of Tell Beydar/Nabada (Seasons 1995-2001)”. A Progress Report. *Subartu XXVII*, Turnhout Brepols, 2011, s. 492
- Jasink, A.M.,
- 2017 “The semantics of a-literate and proto-literate media (seals, potmarks, mason's marks, seal-impressed pottery, ideograms and logograms, and related systems)” *Non-scribal Communication Media in the Bronze Age Aegean and Surrounding Areas*. Firenze University Press.
- Joukowsky, S. M.,
- 1986 *Prehistoric Aphrodisias: An Account of the Excavations and Artifact Studies*, Vols. 1–2, (Louvain, Brown University).
- Kadish, B.,
- 1971 “Excavations of prehistoric remains at Aphrodisias, 1967”. *American Journal of Archaeology*, 75, s. 121–40.
- Kansu, Ş. A.,
- 1940 *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Etiyokuşu Hafriyatı Raporu (1937)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları V/3, Ankara.
- Kaptan, E.,
- 1998 “Liman Tepe’de Eski Metalurjiye ait Buluntular”, *XIII. Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, Ankara, s. 83-101.
- Kapuci, A.,
- 2019 “Erken Tunç Çağ’da Geçiş Noktasındaki Kilit Bölge: İç Kuzeybatı Anadolu ve Kültürel Kimlik Tanımı” *Doğudan Batıya Serap Yaylalı Armağanı*. Ankara, s. 65-80.
- Karadaş, A.,
- 2014 “Bornova Ovası (İzmir) Holosen Paleocoğrafyası ve Kıyı Çizgisi Değişimleri”, *Ege Coğrafya Dergisi* 23(2), s. 37-52.
- Karetsou, A.-Girella, L.,

2015 “Kalochoorafitis: Two Chamber Tombs From The LM III A2-B Cemetery
A Contribution To Postpalatial Funerary Practice in The Mesara” *Studi di Archeologia Cretese* XII, 268-.

Karul, N.,

2007 “Aktopraklık: Kuzeybatı Anadolu’da Gelişkin bir Köy” İçinde:
Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı: Türkiye’de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar-Yeni Bulgular: s. 387-392.

Karul, N.- Eres, Z.- Özdoğan, M.- Parzinger, H.,

2003 *Aşağı Pınar I. Einführung, Forschungsgeschichte, Statigraphie und Architektur. Studien im Thrakien-Marmara-Raum Band 1, Archäologie in Eurasien 15, Verlag Philipp von Zabern, Mainz.*

Kayan, İ.,

1972 “Gökova ve Çevresinde Fiziki Coğrafya Araştırmaları”, *Coğrafya Araştırmaları Dergisi* 3-4, s. 295-342. 325

1988 “Late Holocene sea-level changes on the western Anatolian coast”, *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 68, s. 205-218.

1997 “Türkiye’nin Ege ve Akdeniz kıyılarında deniz seviyesi ve kıyı çizgisi değişimleri”, İçinde: E. Özhan (ed), *Türkiye Kıyıları 97 Konferansı Bildirileri Kitabı*, Ankara, s. 735-746.

2014 “Geoarchaeological Research at Troia and its Environs”, İçinde: E. Pernicka, C. B. Rose, P. Jablonka (Ed), *Troia 1987–2012: Grabungen und Forschungen I. Forschungsgeschichte, Methoden und Landschaft, Vol. 2, Studia Troica Monographien 5, Bonn, Dr. Rudolf Habelt GmbH, s. 694-730.*

Kenna, V. E. G.,

1960 *Cretan Seals With A Catalogue Of The Minoan Gems In The Ashmolean Museum*. Published by Oxford: The Clarendon Press.

1967 *Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel*. Die englischen Museen II. Band VII. CMS VI. Berlin: Gebr. Mann Verlag.

1969 “The Cretan Talismanic Stone in the Late Minoan Age”. *Studies in Mediterranean Archaeology* (Sölvegatan 2). s. 39.

- 1970 “The evidence of the glyptic from Poliochni in the island of Lemnos”. *Istanbuler Mitteilungen* 19, s. 109–12.
- Keel, O.,
- 1994 “Philistine 'Anchor' Seals”, *Israel Exploration Journal*, Vol. 44, No.1/2 (1994), pp. 21-35.
- Kınal, F.,
- 1969 “Çivi Yazısının Doğuşu ve Gelişmesi”, *A.Ü. DTCTF Tarih Araştırmaları Dergisi* 12/13, s. 1-15.
- Knappett, C.-Ichim, C.,
- 2017 “East Cretan networks in the Middle Bronze Age” *Petras, Siteia The Pre- and Proto-palatial cemetery in context* Edited by Metaxia Tsipopoulou, Monographs of the Danish Institute at Athens Volume 21, 399-412.
- Koçak, Ö.-Baytak, İ.-Esen, Ö.,
- 2021 “Büyük Menderes Nehri Havzasının Doğusunda MÖ II. Bin Yıla Ait Hilal Biçimli Tezgâh Ağırlıkları (Bir Grup Piramidal Ağırlıkla Beraber)”, *Belleten*, Aralık 2021, Cilt: 85/Sayı: 304; s. 713-780.
- Koçak, Ö.- Bilgin, M.- Küçükbezci H.G.,
- 2019 *MÖ II. Binyılda Afyonkarahisar ve çevresi Kùltürleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Koçak, Ö.- Küçükbezci, H.G.- Kızgut, R.,
- 2016 “Afyonkarahisar İli ve İlçeleri 2014 Yılı yüzey Araştırmaları” *Araştırma Sonuçları Toplantısı XXXIII/1* Ankara, 21-46.
- Koçman, A.,
- 1985 “İzmir Bozdağlar Yöresinin Yapısal Jeomorfolojisi ve Evrimi”, *Ege Coğrafya Dergisi* 3 (1), 63-86.
- Kolankaya-Bostancı, N.,
- 2006 “Bakla Tepe Erken Tunç Çağı I Dönemi Obsidyen Atölyesi”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakùltesi Dergisi* 23(2), s. 221-232.

2018 Çine-Tepecik 2016 Yılı Yontmataş Endüstrisi. 33. Arkeometri Sonuçları Toplantısı 2, (s. 145-160) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Konakçı, E.,

2014 “Laodikeia’nın ilk Yerleşimi Asopos Tepesi”, *10. Yılında Laodikeia, Laodikeia Çalışmaları*, (Ed: Celal Şimşek), 1. Baskı, Ege Yayınları, İstanbul, s. 87-122.

Korfmann, M.,

1983 *Demircihöyük. Die Ergebnisse der Grabungen 1975-1978, B a n d I Architektur, Stratigraphie und Befunde*, Philipp von Labern, Mainz.

1984 “Beşik-Yassitepe ve Beşik-Sivritepe 1983 Ön Raporu”, *Kazı Sonuçları Toplantısı VI*, s. 107-120.

1985 “Beşik-Yassitepe, Beşik-Sivritepe ve Beşik Mezarlığı 1984 Ön Raporu”, *Kazı Sonuçları Toplantısı VII*, s. 229-238.

1986 “Beşik-Yassitepe ve Beşik Mezarlığı 1985 Ön Raporu”, *Kazı Sonuçları Toplantısı VIII*, s. 263-272.

1987 “Beşik-Yassitepe, 1986 Kazı Raporu”, *Kazı Sonuçları Toplantısı IX(I)*, s.131-134.

1989 “Ausgrabungen am Besik-Tepe 1982-1987”, içinde: K. Emre, B. Hrouda, M. Mellink, N. Özgüç (ed), *Anatolia and the Ancient Near East, Studies in Honor of Tahsin Özgüç*, Ankara, Tarih Kurumu Basımevi, s. 271-278.

1991 “Troia Çalışmaları 1989-90”, *Kazı Sonuçları Toplantısı XIII (1)*, s. 423-446.

1996 “Troia 1995 Kazıları”, *18. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, s. 213-229.

2006 “Geç Tunç Çağı’nda Troia”, *Uluburun Gemisi, 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*, s. 243-250, Bochum.

Korfmann, M., Girgin, Ç., Morçöl, Ç., Kılıç, S.,

1995 “Kumtepe 1993 Report on the Rescue Excavation”, *Studia Troica 5*, s. 237-289.

Korfmann, M., Kromer, B.,

1993 “Demircihöyük, Beşik-Tepe, Troia—Eine Zwischenbilanz zur Chronologie dreier Orte in Westanatolien”, *Studia Troica 3*, s. 135-172.

Koşay, H. Z.,

- 1934 “Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâletince Yapılan Ahlatlıbel Hafriyatı. Ahlatlıbel Prehistorik İstasyonunun Bulunuşu”. *Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi* II, s. 3–102.
- 1938 *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Hafriyatı. 1936’daki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor*. Türk Tarih Kurumu Yayınları V/2, Ankara.
- 1951 *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Hafriyatı, 1937-1939’daki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor*, Türk Tarih Kurumu Yayınları V/5, Ankara.
- 1965 “Alaca-Höyük çanak çömlekleri üzerindeki işaret ve damgalar”, *Belleten* XXIX/113, s. 1-2.
- 1976 *Keban Projesi Pulur Kazısı 1968–1970*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları. Ankara.
- 1976 “Keban’ın Pulur (Sakyol) Höyüğü kazısında bulunan kutsal ocaklar” *VIII. Türk Tarih Kurumu Kongresi*, I. Cilt, 1976, Ankara, s. 77-80.

Koşay, H. Z.-Akok, M.,

- 1966 *Alaca Höyük Kazısı; 1940-1948’deki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor*, Ankara (TTK Yay. V-6).
- 1973 *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Kazısı, 1963–1967 Çalışmaları ve Keşiflere Ait İlk Rapor*. Türk Tarih Kurumu Yayınları V/28. Ankara.

Kouka, O.,

- 2002 “Siedlungsorganisation in der Nord- und Ost- ägäis während der Frühbronzezeit (3. Jt. v.Chr.)”. *Internationale Archäologie* 58. Rahden: Marie Leidorf.
- 2009 “Third Millennium BC Aegean Chronology: Old and New Data under the Perspectives of the Third Millennium AD” içinde: S. Manning, M. J. Bruce (ed.), *Tree-rings, Kings, and Old World Archaeology and Environment: Papers Presented in Honour of Peter Ian Kuniholm*, Ithaca, Cornell University, s. 133- 149.
- 2013 “Minding the Gap: Against the Gaps. The Early Bronze Age and the Transition to the Middle Bronze Age in the Northern and Eastern

- Aegean/Western Anatolia”, *American Journal of Archaeology* 117 (4). s. 569-580.
- 2014 “Past Stories–Modern Narratives: Cultural Dialogues between East Aegean Islands and the West Anatolian Mainland in the 4th Millennium BC”, içinde: B. Horejs, M. Mehofer (ed.), *Western Anatolia before Troy, proto-urbanisation in the 4th millennium BC? Proceedings of the International Symposium held at the Kunsthistorisches Museum Wien, Vienna, Austria, 21-24 November, 2012*, Vienna, Austrian Academy of Sciences Press, s. 43-64.
- 2015 “Prehistoric Heraion Reconsidered: Glimpses on the Excavations 2009–2013 North of the Sacred Road”, içinde: D. Panagiotopoulos, I. Kaiser, O. Kouka (ed.), *Ein Minoer im Exil, Festschrift für Wolf-Dietrich Niemeier*. Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie 270, Bonn, Dr. Rudolf Habelt GmbH, s. 223–242.
- 2019 “Local And Imported in Action: Western Anatolian And Cycladic Figurines At Early Bronze Age Miletus” İçinde: *Early Cycladic Sculpture in Context from beyond the Cyclades: From mainland Greece, the north and east Aegean*, (eds). M. Marthari, C. Renfrew, M. J. Boyd, Oxbow Books, 2019.
- Kouka, O.- Menelaou, S.,
- 2018 “Settlement and Society in the Early Bronze Age Heraion: Exploring Stratigraphy, Architecture and Ceramic Innovation After Mid-3rd Millennium BC” içinde: E. Alram-Stern, B. Horejs (ed.), *Pottery Technologies and Sociocultural Connections Between the Aegean and Anatolia During the 3rd Millennium BC*, OREA, Vol. 10, Vienna, Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften, s. 119-144.
- Kozłowski, S. K.- Aurenche, O.,
- 2005 *Territories, Boundaries and Cultures in the Neolithic Near East*. (BAR International series S1362.) Oxford: British Archaeological Reports.
- Kökten, İ. K.,
- 1947 “Yeni Çeç damga mühürleri”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* V/2, s. 237-39.
- Krzyszowska, O. H.,
- 2005a “Aegean Seals”: *An Introduction. Bulletin of Classical Studies Supplement*, No.85. London: Institute of Classical Studies.

- 2005b *Mycenaean ivories from Tiryns*. Tiryns 13. Mainz: Philipp von Zabern 2005.
- 2007 “Impressions of the Past: Seals and Society in the Aegean Bronze Age”. *Bulletin of the Institute of Classical Studies BICS* 50, 2007, s. 202-204.
- 2012 “Seals from the Petras cemetery: a preliminary overview” İçinde; *Petras, Siteia–25 years of excavations and studies*, Edited by Metaxia Tsipopoulou, s. 145-160.
- 2017 “Further seals from the cemetery at Petras” *Petras, Siteia The Pre- and Proto-palatial cemetery in context* Edited by Metaxia Tsipopoulou, Monographs of the Danish Institute at Athens Volume 21, 143-158.
- Kuijt, I.,
- 2008 The regeneration of life: Neolithic structures of symbolic remembering and forgetting. *Current Anthropology* 49(2), 171–98.
- Kulakoğlu, F.,
- 2017 “Early Bronze Age Monumental Structures at Kültepe.” In Proceedings of the 2nd Kültepe International Meeting Kültepe/KIM 2, edited by F. Kulakoğlu and G. Barjamović, Subartu XXXIX: 217–27. Turnhout: Brepols.
- Kulakoğlu, F.- Kangal, S.,
- 2010 *Anadolu'nun Önsözü Kültepe Kaniş-Karumu Asurlular İstanbul'da*. Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, No.78.
- Kulakoğlu, F.- Öztürk, G.,
- 2015 “New evidence for international trade in Bronze Age Central Anatolia: Recently Discovered Bullae at Kültepe–Kanesh.” *Antiquity* 89.343 (<http://journal.antiquity.ac.uk/projgall/kulakoglu343>).
- Lamb, W.,
- 1936 *Excavations at Thermi in Lesbos*, Cambridge, Cambridge University Press.
- 1937 “Excavations at Kusura near Afyon Karahisar”, *Archaeologia* 86, s. 1-64.
- 1938 “Excavations at Kusura near Karahisar II”, *Archaeologia* 87, s. 217- 274.

Lamb, W.- Brock, J. K.,

- 1933 “Excavations at Thermi”, *Annual of the British School at Athens* 31, s. 148-165.

Lamb, W.- Hutchinson, R. W.,

- 1932 “Excavations at Thermi in Lesbos”, *Annual of the British School at Athens* 30, s. 1-52.

Laroche, E.,

- 1956 “Documents hieroglyphiques Hittites provenant du palais d’Ugarit” *Ugaritica III* (ed. C.F.A. Schaeffer), Paris, s. 97-160.

Lassen, A.W.,

- 2014 “The Old Assyrian Glyptic Style”: An Investigation of a Seal Style, Its Owners, and Place of Production, Current Research at Kültepe Kanesh: L. Atıcı, F. Kulakoğlu, G. Barjamovic, A. Fairbairn(ed.). 107-122.

Lichter, C.,

- 2005 “Western Anatolia in the Late Neolithic and Early Chalcolithic: the actual state of research How did farming reach Europe?” *BYZAS* 2, s. 59-74.
- 2011 “Neolithic Stamps and the Neolithization Process-A Fresh Look at an Old Issue”. Raiko Krauß (Ed.), *Beginnings- New Research In The Appearance Of The Neolithic Between Northwest Anatolia And The Carpathian Basin*, Verlag Marie Leidorf GmbH, Rahden, s. 35-44.

Lichter, C.-Meriç, R.,

- 2012 “Dedecik – Heybelitepe Excavations at a Neolithic Settlement in the Torbalı Plain”. İçinde: Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen, Peter Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey – New Excavations & New Research*. Archaeology & Art Publications: İstanbul, s. 133 – 138.

Lindblom, M.-Nordquist, G.-Mommsen, H.,

- 2018 “Two Early Helladic II Terracotta Rollers From Asine And Their Glyptic Context” *Opuscula*, 11/2018, Annual of the Swedish Institutes at Athens and Rome, 81-96.

Liverani, F. M.,

- 1993 *Akkad the First World Empire: Structure, Ideology, Traditions.* (History of the Ancient Near East Studies, V.), Padova: Sargon srl, 1993.
- Lloyd, S.,
- 1972 *Beycesultan Vol.III, Part.I, Late Bronze Age Architecture.* London.
- Lloyd, S.- Gökçe, N.,
- 1951 "Excavations at Polatlı", *Anatolian Studies* 1: 21-75.
- Lloyd, S.-Mellaart, J.,
- 1955 "Beycesultan Excavations: First Preliminary Report", *Anatolian Studies* 5, s. 39-92.
- 1962 *Beycesultan Vol.I, The Chalcolithic and the Early Bronze Age Levels,* British Institute of Archaeology at Ankara Occasional Publication 6. London.
- 1965 *Beycesultan Vol.II, Middle Bronze Age Architecture and Pottery,* London.
- Lochmann, H.,
- 2006 "Santorini (Thera) Patlaması ve Sonuçlarına Eleştirisel Bir Bakış", içinde: *Uluburun Gemisi 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti.* (eds.Ü. Yalçın, C. Pulak, R. Slotta. İstanbul: Ege Yayınları. s. 293-302.
- Lopez, A.G.,
- 2011 "Sealing Pots in Upper Mesopotamia in the Late Third Millennium", *İsimu*, 13, s. 119- 124.
- Lubbock, J.,
- 1865 *Pre-Historic Times.* Williams and Norgate, London.
- Macqueen, J. G.,
- 2001 *Hititler ve Hitit Çağı'nda Anadolu.* Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Makkay, J.,
- 1984 *Early Stamp Seals In South-East Europe.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Mangaloğlu-Votruba, S.

2011 “Liman Tepe during the Late Bronze Age” içinde: *Nostoi. Indigenous Culture, Migration and Integration. İçinde:* Edited by Nicolas Chr. Stampolidis, Çiğdem Maner, Konstantinos Kopania. s. 647-670.

2012 “Geç Tunç Çağı’nda Liman Tepe ve Çevre Kültür Bölgeleri ile olan Bağlantısı”, Ankara Üniversitesi, (Yayınlanmamış Dr.Tezi).

Manning, S. W.,

1997 “Troy, Radiocarbon, and the Chronology of the Northeast Aegean in the Early Bronze Age”, içinde: C. Doulas, V. La Rosa (ed.), *Poliochni el'antica età del bronzo nell'Egeo settentrionale, Convegno Internzionale, Atene 22-25 Aprile, 1996*, Athens, Scuola Archeologica di Atene, 498-521.

2008 “Same Initial Wobbly Steps Towards a Late Neolithic to Early Bronze III Radiocarbon Chronology for the Cyclades”, içinde: N. Brodie, J. Doole, G. Gavalas, C. Renfrew (ed.), *Horizon – Όρίζων: A Colloquium on the prehistory of the Cyclades*, Cambridge, McDonald Institute for Archaeological Research, s. 55-60.

2010 “Chronology and Terminology” in: H. E. Cline (ed.), *The Oxford Handbook of the Bronze Age Aegean*, New York, Oxford University Press, s.11-28.

2014 “Dating the Thera (Santorini) eruption: Archaeological and scientific evidence supporting a high chronology”. *Antiquity* 88, 1164–1179.

Manning, S.W.-C. B. Ramsey-W. Kutschera-T. Higham-B. Kromer-P. Steier-E. M. Wild,

2006 “Chronology for the Aegean Late Bronze Age 1700–1400 B.C”. *Science* Vol. 312, 28 April 2006.

Manning, S. W.- Höflmayer, F.- Moeller, N.- Dee, M. W.- Christopher Bronk Ramsey, C. B.,

2014 “Dating the Thera (Santorini) eruption: archaeological and scientific evidence supporting a high chronology”. *Antiquity* 88· December 2014. s. 1164-1179.

Marangou, L.,

1990 *Cycladic Culture: Naxos in the Third Millenium BC*, Athens 1990.

Marinatos, S.

- 1939 “The volcanic destruction of Minoan Crete”. *Antiquity* 13, 339–425.
- Marketou, T.
2009. “Ialysos and its Neighbouring Areas in the MBA and LB I Periods: a Chance for Peace”. İçinde: c.f. Macdonald, E. Hallager, W.-D. Niemeier (eds.), *The Minoans in the Central, Eastern and Northern Aegean. New Evidence*, Athens: Danish Institute at Athens, s. 73-96.
- Marthari, M.,
- 2018 “Architecture, seals and aspects of social organisation in the peak period of the Early Bronze Age Cyclades: the evidence from the major settlement at Skarkos on the island of Ios” İçinde: *Überschuss ohne Staat Politische Formen in der Vorgeschichte Surplus without the State Political Forms in Prehistory*. Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle, Band 18, 2018, s. 167-200.
- Masson, E.
- 1975 “Quelques sceaux Hittites hiéroglyphiques”, *Syria* 52: 213-239.
- Massa, M.,
- 2014 “Early Bronze Age Burial Customs on the Central Anatolian Plateau: a View from Demircihöyük-Sarıket”, *Anatolian Studies* 64, s. 73-93.
- 2016 *Networks Before Empires. Cultural Transfers in West and Central Anatolia During the Early Bronze Age*. A Thesis Submitted for the Degree of Doctor of Philosophy (Unpublished), Institute of Archaeology University College London (UCL). London.
- Massa, M., McIlfatrick, O., Fidan, E.,
- 2017 “Patterns of Metal Procurement, Manufacture and Exchange in Early Bronze Age Northwestern Anatolia: Demircihüyük and Beyond”, *Anatolian Studies* 67, s.51-83.
- Massa, M.- Palmisano, A.
- 2018 Change and Continuity in The Long-Distance Exchange Networks Between Western/Central Anatolia, Northern Levant and Northern Mesopotamia, c. 3200–1600 BCE. *Journal of Anthropological Archaeology* 49, 65–87.
- Massa, M.- Tuna, Y.

2019 “Reassessing Western and Central Anatolian Early Bronze Age Sealing Practices. A Case from Boz Höyük (Afyon)”. *Anatolian Studies* 69, 59-75.

Matney, T.-Algaze, G.-Pittman, H.,

1997 “Excavations at Titriş Höyük in southeastern Turkey: a preliminary report of the 1966 season”, *Anatolica* 23, 61–84.

Matsas, D.,

1991 “Samothrace and the Northeastern Aegean: The Minoan connection”, *Studia Troica* 1, 159–179.

Matthews, D. M.,

1997 “The Early Glyptic of Tell Brak. Cylinder Seals of Third Millennium Syria”. *Orbis Biblicus et Orientalis. Series Archaeologica* 15. Fribourg-Göttingen.

Matthews, R. J.,

1993 *Cities, Seals and Writing: Archaic Seal Impressions from Jemdet Nasr and Ur. Materialien zu den frühen Schrifterzeugnissen des Vorderen Orients* Bd. 2, Berlin: Gebr. Mann.

Mazzoni, S.,

1980 ‘Sigilli a stampo paleosiriani di Mardikh IIIb’ *Studi Eblaiti* 2.7–8: 97–128.

1993 “Cylinder Seal Impressions on Jars at Ebla: New Evidence”. İçinde: “Aspects of Art and Iconography: Anatolia and Its Neighbors. Studies in Honor of Nimet Özgüç, eds. M. Mellink, E. Porada and T. Özgüç. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. s. 399–414.

Mazzoni, S.- D’Agostino, A.- Orsi, V.,

2010 “Survey of The Archaeological Landscape of Uşaklı/Kuşaklı Höyük (Yozgat)”. *Anatolica* 36, 2010. 111-163.

McMahon, A.,

2016 “The Encultured Vulture: Late Chalcolithic sealing images and the challenges of urbanism in 4th millennium BC Northern Mesopotamia” *Paléorient*, Vol.42, No.1, pp.169-185.

Melchert, H.C.,

- 2003 "Prehistory", İçinde: H. C. Melchert (ed.), *The Luwians* (2003) s. 26.
- Mellaart, J.,
- 1954 "Preliminary Report on a Survey of Pre-Classical Remains in Southern Turkey", *Anatolian Studies* 4 (1954), s. 175-239.
- 1955 "Beycesultan Excavations, First Preliminary Report", *Anatolian Studies* 5 (1955), s. 39 vd.
- 1958 "Excavations at Beycesultan, 1957, Pottery from the Lower Levels at Beycesultan", *Anatolian Studies* 8 (1958), s. 113 vd.
- 1961 "Early Cultures of the South Anatolian Plateau", *Anatolian Studies* 11 (1961), s. 159 vd.
- 1963 "Early Cultures of the South Anatolian Plateau, II", *Anatolian Studies* 13 (1963), s. 199 vd.
- 1965 "Çatal Hüyük West", *Anatolian Studies*, 15, s. 135-156.
- 1967 *Çatal Hüyük: A Neolithic Town in Anatolia*. McGraw-Hill Book Company, New York.
- 1970 *Excavations at Hacilar*, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Mellaart, J.-Murray, A.,
- 1995 *Beycesultan III/II: Late Bronze Age and Phrygian Pottery and Middle and Late Bronze Age Small Objects*, Oxford, 1995.
- Mellink, M.J.,
- 1964 "Excavations at Karataş-Semayük in Lycia, 1963". *American Journal of Archaeology* 68, 269–78.
- 1965 "Excavations at Karataş-Semayük in Lycia, 1964". *American Journal of Archaeology* 69/3, 241–251.
- 1967 "Excavations at Karataş-Semayük in Lycia, 1966". *American Journal of Archaeology* 71, 251–67.
- 1968 "Excavations at Karataş-Semayük in Lycia, 1967", *American Journal of Archaeology* 72: 243-263.

- 1969 “Excavations at Karataş-Semayük in Lycia, 1968”. *American journal of Archaeology* 73/3, 319–331.
- 1970 “Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia, 1969”. *American Journal of Archaeology* 74/3, 245–253.
- 1972 “Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia, 1971”. *American Journal of Archaeology* 76/3, 257–269.
- 1974 “Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia, 1973”, *American Journal of Archaeology* 78(4), s. 351-359.
- 1975 “Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia, 1974”, *American Journal of Archaeology* 79(4), s. 349-355.
- 1992 “Anatolian Chronology”. In Ehrich, R.W. (ed.), *Chronologies in Old World Archaeology* (Chicago), 207–220.
- 1993 “Early Bronze Age developments and rivalries in Anatolia”. From Troy inland and overseas. Scienze dell’antichità. Storia, Archeologia, *Antropologia* 6, 437–44.
- Mellink, M. J. ve Angel, J. L.,
- 1973 “Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia, 1972”, *American Journal of Archaeology* 77(3), s. 293-307.
- Meriç, R.,
- 1987 “1985 Yılı İzmir ve Manisa İlleri Yüzey Araştırması”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* IV, s. 301-310.
- 2001 “Metropolis Yakınındaki Hitit Çağdaşı bir Arzava Kenti”. *İzmir Kent Kültürü Dergisi* (Journal of City Culture, Special Issue on Archaeology), İzmir, s. 230-234.
- 2003 “Excavations at Bademgediği Tepe (Puranda) 1999-2002: A Preliminary Report”. *Istanbuler Mitteilungen* 53, s. 79-98.
- Milojcic, V.,
- 1961 *Samos, Die prähistorische Siedlung unter dem Heraion. Grabung 1953 und 1955*, (Vol.Band I), Deutsches Archäologisches Institut. Bonn: Rudolf Habelt.
- Momigliano, N.,

2007. *Knossos Pottery Handbook: Neolithic and Bronze Age (Minoan)*. British School at Athens Studies 14. London: The British School at Athens.

Mora, C.

1982 "I sigilli anatolici del Bronzo Antico" *Orientalia Nova Series*, Vol. 51, No. 2 (1982), pp. 204-226.

1987 "La Glittica Anatolica del II Millennio a.C. Classificazione Tipologica I. I sigilli a iscrizione geroglifica". *Studia Mediterranea* 6. Pavia.

Moorey, P. R. S.,

1994 *Ancient Mesopotamian Materials and Industries: The Archaeological Evidence*, Oxford Clarendon Oxford; New York: Clarendon Press, 1994.

Moortgat, A.,

1942 "Assyrische Glyptik des 13. Jahrhunderts", *Zeitschrift für Assyriologie* 47: 50-88.

Mountjoy, P.A.,

2005 "Mycenaean Connections with the Near East in LH IIIC: Ships and Sea Peoples". In: Laffineur, R. and Greco, E. (eds.) *Emporia: Aegeans in the Central and Eastern Mediterranean: Proceedings of the 10th International Aegean Conference*. Athens, Italian School of Archaeology, 14–18 April 2004. Liege, 423-427.

Muhly, P. M.,

1984 "Minoan Hearths", *American Journal of Archaeology*, Vol.88, No. 2 (April 1984), s. 107-122.

Müller-Karpe, A.,

1999 "Kuşaklı-Sarisa 1993-1997 Kazılarına Toplu Bir Bakış", 20. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1.Cilt, s. 445- 466.

Müller, W.- Pini, I.,

2007 *Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel: Iraklion*. Archäologisches Museum. CMS III.1. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern.

Naumov, G.,

- 2008 “Imprints of the Neolithic mind – clay stamps from the Republic of Macedonia”. *Documenta Praehistorica* XXXV.
- Niemeier, W.-D.
2005. “Minoans, Mycenaeans, Hittites and Ionians in Western Asia Minor: New Excavations in Bronze Age Miletus-Millawanda”. İçinde: A. Villing (ed.), *The Greeks in the East*. The British Museum Research Publication 157: s. 1-36. London: The British Museum.
- 2009 “Minoanisation” versus “Minoan thalassocracy – an introduction”, İçinde: C.F. Macdonald, E. Hallager and W.-D. Niemeier (eds.), *The Minoans in the central, Eastern and northern Aegean-new evidence*. Athens 2009, s. 11-30.
- Nissen, H.-J.-Damerow P.-Englund R.,
- 1993 *Archaic Bookkeeping: Early Writing and Techniques of Economic Administration in the Ancient Near East*. The University of Chicago Press. Chicago IL.
- Nunn, A.,
- 1999 “Stamp Seals from the Collections of the Aleppo Museum, Syrian Arab Republic” (BAR Archaeopress) *BAR International Series* 804.
- Oates, D.- Oates, J.,
- 1997 *Excavations at Tell Brak. Vol 1: The Mitanni and Old Babylonian Period*. University of Cambridge.
- Oates, J.,
- 2001 “The Evidence of the Sealings”. İçinde: D. Oates, J. Oates, H. McDonald (eds), *Excavations at Tell Brak. Vol. 2. Nagar in the Third Millennium B.C*. Cambridge: 121-150.
- Obladen-Kauder, J.,
- 1996 “Die Kleinfunde aus Ton, Knochen und Metall”. In Baykal-Seeher, A. and Obladen-Kauder, J. (eds.), *Demircihüyük die Ergebnisse der Ausgrabungen 1975–1978*. Band IV: die Kleinfunde (Mainz am Rhein), 209–395.
- Oğuzhanoglu, U.,
- 2014 “Laodikeia’ dan Batı Anadolu Erken Tunç Çağı’ na Yeni Katkılar”,

10.Yılında Laodikeia (2003-2013 Yılları), Laodikeia Çalışmaları 3, ed. C. Şimşek, İstanbul, 2014, s. 71-86.

- 2019 “A Lead Seal from the Laodikeia-Kandilkırı Excavations and an overall assesment of seal use in South-Western Anatolia during the Early Bronze Age”. *Oxford Journal of Archaeology* 38(1) 39–64.

Omura, S.,

- 1994 “1993 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları” 16. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt.I, 313-330.

- 1992 “1990 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları” 13. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt.I, 319-336.

- 2007 “2003-2006 Yılları Kaman-Kalehöyük Kazıları” 29. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt.3, 1-17.

Onassoglou, A.,

- 1985 “Die <talismanischen> Siegel”, *Corpus der minoischen und mykenischen Siegel*, Beiheft 2, Berlin.

Oreshko, R.,

- 2013 “Hieroglyphic Luwian Inscriptions of Western Anatolia: Long Arm of the Empire or Vernacular Tradition(s)?” in: *Luwian Identities: Language and Religion between Anatolia and the Aegean*, edited by Alice Mouton, Ian C. Rutherford, and Ilya Yakubovich. Leiden, New York: Brill, 2013.

Oy, H.,

- 2011 “Afyonkarahisar Orta Tunç Çağı Yerleşmeleri”, *Belleten*, Cilt: LXXV (Ağustos 2011), Sayı: 273. s. 310-335.

- 2014 “Uşak İli ve İlçelerinde İlk Tunç Çağı Coğrafya Araştırmaları 2013 Yılı Çalışmaları”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 32 (1), s. 215-230.

- 2016 “Uşak İli Merkez İlçe İlk Tunç Çağı Araştırmaları 2014 Yılı Çalışmaları”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 33 (2), s. 499-520.

Ökse, A. T.,

- 2001 “Gre Virike 1999 Kazısı”, *Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1999 Yılı Çalışmaları* (Ed. N. Tuna, J. Öztürk ve J. Velibeyoğlu). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi: s. 263-397.

Özdemir, B.- Kortanoğlu, M. S.,

2020 “Halûk Perk Müzesi’nden Bir Grup Damga Mührün Değerlendirilmesi”
Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 20,
Temmuz 2020, 173-203.

Özdemir, A.- Özdemir, A.,

2020 “Murat Höyük’ten Bir Çeç Damga Mühür, A Stamp Seal (Çeç) From
Murat Höyük” *Tüba-Ked*, 22/2020, 131-139.

Özdoğan, E.,

2007 “Neolitik Dönem Kil Kapamaları Aşağı Pınar Örneği”. İçinde: M.
Alparslan, M. Doğan-Alparslan and H. Peker (eds.), *VITA Belkıs Dinçol
ve Ali Dinçol’a Armağan Kitabı*. Ege Yayınları. İstanbul: 561-567.

2014 “The meaning of Neolithic houses: A case study in Eastern Thrace”.
*Northern Greece and Southeastern Europe during the Neolithic Period –
An Interaction Zone*, Alexander von Humboldt Kolleg, Archaeological
Museum of Thessaloniki 26-29 June 2014, Thessaloniki- Greece.

2014 Aşağı Pınar 2013 Archaeological Excavations and Researches in İstanbul
University-13, İstanbul Üniversitesi, 28- 30 April 2014, İstanbul.

2015 “Current Research and New Evidence for the Neolithization Process in
Western Turkey”. *European Journal of Archaeology* 18 (1) 2015, 33–59.

Özdoğan, E.- Karul, N.,

2020 “Neolitik Teriminin Kavramsal Değişimi ve Güneydoğu Anadolu’da
Neolitik Araştırmalarının Dünü-Bugünü / 2020”, *Arkeoloji ve Sanat
Araştırma Dergisi*, sayı.163. s. 1-28.

Özdoğan, M.,

2005 “The Expansion of Neolithic Way of life. What We Know and What We
Do Not Know”, İçinde: C. Lichter (ed.) *How Did Farming Reach
Europe?* BYZAS, 2: 13-27. DAI İstanbul, Ege Publisher, İstanbul.

2007 “Bazı Genellemeler-Öngörüler”. İçinde: Mehmet Özdoğan, Nezih
Başgelen (Ed.), *Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı –
Türkiye’de Neolitik Dönem (Yeni Kazılar – Yeni Bulgular)*, Arkeoloji ve
Sanat Yayınları, İstanbul. s. 441-458.

2012 “An Anatolian Perspective on the Neolithization process in the Balkans.
New Questions, New Prospects”. İçinde: *Beginning-New Research in the
Appearance of the Neolithic between North west Anatolia and the*

Carpathian Basin. Forchungcluster 1., R. Krauss(ed.), 2009-İstanbul.
s. 23-33.

- 2013 “Neolithic Sites in the Marmara Region. Fikirtepe, Pendik, Yarımburgaz, Toptepe, Hoca Çeşme and Aşağı Pınar.”, İçinde: Özdoğan, M., N. Başgelen ve P. Kuniholm (yay.) *The Neolithic in Turkey. New Excavations & New Research, Vol. 5: Northwestern Turkey and Istanbul*. Archaeology and Art Publication, Istanbul. s. 167-269.

Özdoğan, M.- Başgelen, N.,

- 2007 *Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa'ya Yayılımı –Türkiye'de Neolitik Dönem (Yeni Kazılar – Yeni Bulgular)*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Özdoğan, M.- Başgelen, N.- P. Kuniholm, P.,

- 2011 *The Neolithic in Turkey: New Excavations and New Research. The Tigris Basin*. Archaeology and Art Publications, İstanbul.

Özdoğan, M.- Ö.-Aytek, Ö.-Azeri, H.-Özdoğan, E.-Schwarzberg, H.,

- 2016 “Kırklareli Höyüğü 2015 Çalışmaları”, 38. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 3. Cilt, s.115-132.

Özey, R.,

- 2001 “Adalar Denizi ve Batı Anadolu Bölgesi Hakkında” *Marmara Coğrafya Dergisi*, sayı.3 cilt.1, 27-36, 2001.

Özgen, İ.- Baughan, E. P.- Ünlü, E.,

- 2021 “Hacımusalar Höyük in the Early Bronze Age”
American Journal of Archaeology Volume 125, Number 4.

Özgen, İ.- Güvenç, E.- Kaymaz, S.,

- 2019 “Hacımusalar 2018 Kazısı” 41. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, 2019, Diyarbakır. s. 521-536.

Özgen, E.- Tekin, H.- Helwing, B.,

- 1996 “Oylum Höyük 1995 Kazıları”, 18. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 1. cilt, s. 189- 200.

Özgüç, N.,

- 1965 *Kültepe Mühür Baskılarında Anadolu Grubu*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- 1966 “Afyonkarahisar, Kayseri ve Malatya çevresinden derlenmiş olan Mühürler”, *Anadolu/Anatolia X*-1966, s. 155-178.
- 1968a *Kaniş Karumu İb Katı Mühürleri ve Mühür Baskıları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- 1968b “Acemhöyük Kazıları”, *Anadolu X*, 1966 (1968), s. 1-28.
- 1968c “New Light on the Dating of the Levels of the Karum of Kanish and of Acemhöyük near Aksaray”, *American Journal of Archaeology*, Vol. 72, No.4 (Oct. 1968), pp. 318-320.
- 1987 “Karaoğlan Mühürleri”. İçinde: H.R. Çangur (ed.): *Remzi Oğuz Arık Armağanı*. Ankara, 19-31.
- 2015 *Acemhöyük-Burushaddum I: Silindir Mühürler ve Mühür Baskılı Bullalar* (Cylinder Seals And Bullae With Cylinder Seal Impressions), Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Özgüç N., Tunca, Ö.,
- 2001 *Kültepe-Kanış Mühürlü ve Yazıtlı Kil Bullalar-Sealed and Inscribed clay Bullae*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özgüç, T.,
- 1945 “Beyazır Çevresinden Getirilen Testi ve Damga Mühür”. *Belleten* IX/33, 288-291.
- 1986 “New Observations on the Relationship of Kültepe with Southeast Anatolia and North Syria during the Third Millennium B.C.”. İçinde: *Ancient Anatolia. Aspects of Change and Cultural Development. Essays in Honor of Machteld J. Mellink*, edited by J.V. Canby, E. Porada, B.S. Ridgway, and T. Stech, 31-47. Wisconsin: University of Wisconsin Press.
- 1993 “Studies on Hittite Relief Vases, Seals, Figurines, and Rock-carvings”, içinde: *Aspect of art and iconography: Anatolia and its neighbors. Studies in honor of Nimet Özgüç*. Nimet Özgüç’e armağan. Edited by Machteld J. Mellink, Edith Porada, Tahsin Özgüç. TTK Basımevi, Ankara. s. 473-499.
- 1978 *Maşat Höyük Kazıları ve Çevresindeki Araştırmalar 1978*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

- 1982 *Maşat Höyük II: Boğazköy'ün Kuzeydoğusunda Bir Hitit Merkezi*. TTK Yayınları, Ankara.
- 1988 *İnandıktepe, Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kült Merkezi / An Important Cult Center in the Old Hittite Period*, TTKY V/43, Ankara.
- 1993 *Kültepe-Kaniş II*, Ankara Türk Tarih Kurumu Yayınları, V-41.
- 1999 *Kültepe-Kaniş/Neşa Sarayları ve Mabetleri The Palaces and Temples of Kültepe-Kaniş/Neşa*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- 2005 *Kültepe: Kaniş/Neşa*, İstanbul Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.

Özgüç, T.- Özgüç, N.,

- 1949 *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Karahöyük Hafriyatı Raporu 1948 / Ausgrabungen in Kültepe. Bericht über die im Auftrage der Türkischen Historischen Gesellschaft 1947 durchgeführten Ausgrabungen*, TTKY V/7, Ankara.
- 1953 *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Kültepe Kazısı Raporu 1949/ Ausgrabungen in Kültepe. Bericht über die im Auftrage der Türkischen Historischen Gesellschaft, 1949 durchgeführten Ausgrabungen*. Türk Tarih Kurumu Yayınları V. 12. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Özkan, S.,

- 2001 “Köşk Höyük Seals”, *Anatolica* XXVII, The Netherlands Institute for the Near East, İstanbul, ss.15-22.
- 2010 “Kaniş'te Mühür Sanatı”, İçinde: *Anadolu'nun Önsözü Kültepe-Karumu; Asurlular İstanbul'da*, ed. F. Kulakoğlu ve S. Kangal, Kayseri, 148-153.

Özsait M.,

- 1992 “1991 yılı Burdur-Çeltikçi ve Yeşilova Yüzey araştırmaları” 10. *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 1992, 331-344.

Özsait M.- Özsait, N.- Çomak, Ö.,

- 2014 “2012 Yılı Isparta Yüzey Araştırmaları”, 31. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt. I, Muğla, s. 228-244.

Öztürk, G.,

- 2019 “Post-Akkadian and Ur III Features on Cylinder Seals from Kültepe-Kanesh: An Iconographic and Stylistic Analysis” *The Annual of the Koç*

University Suna & İnan Kıraç Research Center for Mediterranean Civilizations (AKMED) *Adalya* 22-2019, s. 45-68.

- 2019 *Yeni Kazılar Işığında M.Ö.3. Binyıl'ın Sonunda ve M.Ö. 2. Binyıl'ın Başında Kültepe Mühür ve Mühür Baskıları*, Ankara Üniversitesi SBE Arkeoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Özyar A.

- 2014 “Anatolia from 2000 to 550 BCE”. Cambridge University Press Chapter 3-10. *Cambridge World Prehistory*, s. 1545-1570.

Özyar, A.- E. Ünlü.- S. Karacıç.-C. Person.- T. Pilavcı.- S. Yalçın,

- 2011 “Tarsus-Gözlükule 2009 Yılı Kazısı”, 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 3. cilt, s. 251-262.

Palmieri, A.,

- 1989 “Storage and Distribution at Arslantepe-Malatya in the Late Uruk Period”. İçinde: *Anatolia and the Ancient Near East. Studies in Honor of Tahsin Özgüç* (eds.) Kutlu Emre, Barthel Hrouda, Machteld Mellink, Nimet Özgüç. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. s. 419-430.

Palmisano, A.,

- 2018 *The Geography of Trade: Landscapes of Competition and Long-Distance Contacts in Mesopotamia and Anatolia in the Old Assyrian Colony Period*. Oxford, Archaeopress.

Pasinli, A.- E. Uzunoğlu.- N. Atakan.- Ç. Girgin.- M. Soysal,

- 1994 Pendik Kurtarma Kazısı. *IV. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 147- 163.

Pavuk, P.,

- 2007 “New Perspectives on Troia VI Chronology”, İçinde: M. Bietak – E. Czerny (eds.), *Synchronisation of Civilisations in the Eastern Mediterranean in the Second Millennium B.C. III, Proceedings of the SCIEEM 2000- 2nd EuroConference Vienna, 28th of May-1st of June 2003*. Wien: s. 473-478.

Pavuk, P.- Pieniazek M.,

- 2016 Towards understanding the socio-political structures and social inequalities in western Anatolia during the Late Bronze Age. İn: *Rich*

Pendlebury, H. W.- Pendlebury, J. D. S.- Money-Coutts, M. B.,

1935-1936 “Excavations in the Plain of Lasithi. I. The Cave of Trapeza”, *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 36 (1935/1936), s. 5-131.

Perivoliotis, M.,

2006 *Wax resist decoration. An ancient Mediterranean art*, II (4).

Perles, C.,

2004 *The Early Neolithic in Greece, The First farming communities in Europe*, Cambridge University Press.

Pernicka, E.,

2001 “Metaller Yeni Bir Çığır Açıyor, Tunç, Demir ve Gümüş” *Troia Düş ve Gerçek*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2001, 409.

Peschlow-Bindokat, A.- Gerber, C.,

2012 “The Latmos-Besparmak Mountains Sites with Early Rock Paintings in Western Anatolia”. İçinde: Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen, Peter Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey. New Excavations and New Research*. Archaeology Art Publication. İstanbul. s. 67-115.

Pfälzner, P.,

2017 “Cultural memory and the invisible dead: The role of ‘old objects’ in burial contexts” in: J. Bradbury – C. Scarre (eds.), *Engaging with the Dead: Exploring Changing Human Beliefs about Death, Mortality and the Human Body*, *Studies in Funerary Archaeology* Volume 15, Oxford, 149-162.

Pini, I.,

1995 “Die spätminoische Weichsteinglyptik.”, İçinde: *Sceaux minoens et mycéniens*, ed. Walter Müller, CMS Beiheft 4. Berlin: Mann. s. 193–207.

2004 *Kleinere griechische Sammlungen. Supplementum 3. Neufunde aus Griechenland und der westlichen Türkei*. (CMS V Supp. 3) Mainz: Philipp von Zabern.

Pittman, H.,

- 1987 *Ancient Art in Miniature; Near Eastern Seals from the Collection of Martin and Sarah Cherkovsky*, New York.
- 2013 “Seals and sealings in the Sumerian World”, İçinde: *The Sumerian World*. (Ed.) Harriet Crawford, Routledge. London. s. 319-343.
- Platon, N.,
- 1969 *Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel*. Iraklion Archäologisches Museum. Band II, Teil 1: Die Siegel der Vorpalastzeit. CMS II.1. Berlin: Gebr. Mann Verlag.
- Platon, N.- Pini, I.,
- 1984 *Corpus der Minoischen und Mykenischen Siegel*. Iraklion Archäologisches Museum. Band II, Teil 3: Die Siegel der Neupalastzeit. CMS II.3. Berlin: Gebr. Mann Verlag.
- Platon, N.- Pini, I.- Salies, G.,
- 1977 *Corpus der minoischen und mykenischen Siegel*. Iraklion Archäologisches Museum. Band II. Teil 2: Die Siegel der Altpalastzeit. Published by Berlin: Gebr. Mann Verlag, 1977.
- Poetto, M- Salvatori, S.,
- 1981 “La Collezione Anatolica di E. Borowski”, *Studia Mediterranea* 3, Pavia.
- Pollock, S.,
- 2011 Making a difference: mortuary practices in Halaf times, in *Breathing New Life into the Evidence of Death: Contemporary approaches to bioarchaeology*, eds. A. Baadsgaard, A. Boutin & J. Buikstra. Santa Fe (NM): School for Advanced Research Press, 29–54.
- Porada, E.,
- 1977 “Of Professional Seal Cutters and Non Professionally Made Seals”, *Seals and Sealings in the Ancient Near East*, (ed. McGuire Gibson, Robert D. Biggs), Bibliotheca Mesopotamica 6, Undena Publications, Malibu.
- Postgate, N.,
- 2005 “New angles on early writing”. *Cambridge Archaeological Journal* 15 (2): 275–280.
- Prijatelj, A.

- 2007 "Digging the Neolithic Stamp-Seals of SE Europe from Archaeological Deposits, Texts and Mental Constructs". *Documenta Prehistorica* 34, 231–256.
- Pulak, C.,
- 1988 "The Bronze Age Shipwreck at Ulu Burun, Turkey: 1985 Campaign", *American Journal of Archaeology*, Vol.92, No.1 (1988), Published By: The University of Chicago Press. s. 1-37.
- Pullen, D.J.,
- 1985 *Social organization in Early Bronze Age Greece: a multidimensional approach*. Ph.D. Dissertation, Indiana University.
- 1994 "A lead seal from Tsoungiza, ancient Nemea, and Early Bronze Age Aegean sealing systems. *American Journal of Archaeology* 98: 35–52.
- Rahmstorf, L.,
- 2008 *Kleinfunde aus Tiryns aus Terrakotta, Stein, Bein und Glas/Fayence vornehmlich aus der Spät- bronzezeit*. Tiryns 16. Wiesbaden: Reichelt 2008.
- 2016 "Emerging Economic Complexity in the Aegean and Western Anatolia during Earlier Third Millennium BC" *Of Odysseys and Oddities, Scales and modes of interaction between prehistoric Aegean societies and their neighbours*, Sheffield studies in Aegean archaeology. Oxford, 225-276.
- Relaki, M.,
- 2009 "Rethinking administration and seal use in third millennium Crete". *Creta Antica* 10: 353-372.
- Renfrew, C.,
- 1967 "Cycladic Metallurgy and the Aegean Early Bronze Age" *American Journal of Archaeology*, 71, No.1: pp.1-20.
- 1987 *Archaeology and Language, The puzzle of Indo-European Origins*. Cambridge University Press.
- 2010 "Cyclades", İçinde: H. E. Cline (ed.), *The Oxford Handbook of the Bronze Age Aegean*, New York, Oxford University Press. s. 83-95.
- Richards, M.

2003 “The Neolithic invasion of Europe”. *Annual Review of Anthropology* 32: s. 135–162.

Rollefson, G.O.,

2008 “Human and animal figurines in the Late Epipaleolithic”, in *The Neolithic Demographic Transition and Its Consequences*, eds. J.-P. Bocquet-Appel & O. Bar-Yosef. New York (NY): Springer, 387–413.

Rollefson, G.- Rollefson, I. K.,

1989 “The Collapse of Early Neolithic Settlements in the Southern Levant”, içinde: I. Hershkovitz (ed), *People and Culture in Change, British Archaeological Report International Serial 508*. Oxford. s.73-89.

Rothenbuhler, E.,

1998 *Ritual communication: From everyday conversation to mediated ceremony*, London, Sage.

Rova, E.,

2006 “Seal Impressions on Pottery in the Khabour Region in the 3rd Millennium B.C.: Some New Evidence from Tell Beydar”, *BaM* 37: s. 295-312.

Sagona, A. ve Zimansky, P.

2015 Arkeolojik Veriler Işığında Türkiye’nin En Eski Kültürleri MÖ 1.000.000-550. (Çev.) Nezih Başgelen, Sim İris Belik, Margaret Payne, Harun Taşkiran, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Sağlamtimur, H.,

2012 “The Neolithic Settlement of Ege Gübre”. içinde: Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen, Peter Kuniholm (Ed.); *The Neolithic in Turkey – New Excavations & New Research*, Archaeology & Art Publications, İstanbul, s. 197-225.

Sağlamtimur, H.- Ozan, A.,

2007 “Ege Gübre Neolitik Yerleşimi”, içinde: M. Özdoğan – N. Başgelen (eds.), *Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı: Türkiye’de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar-Yeni Bulgular*: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul. s. 373-376.

- 2011 “Environmental Factors in the Neolithic Settlement of Ege Gübre”,
İçinde: Raiko Krauss (Ed), *Beginnings- New Research in the Appearance
of the Neolithic between Northwest Anatolia and the Carpathian Basin*,
Leidorf, 2011. s. 77-82.
- 2013 Ege Gübre Neolitik Yerleşiminin Paleocoğrafya Özellikleri ve Gelişimi.
Ertuğ Öner (Ed.), Prof. Dr. İlhan Kayan'a Armağan, Ege Üniversitesi
Basımevi, İzmir, s. 587 – 597.
- Sampson, A.,
- 1993 “Manika and Mainland Greece in Early Helladic III: Ceramic. Evidence
for Relations with the Aegean and Anatolia”, İçinde: C. W. Zerner, P.
Zerner, J. Winder (eds), *Pottery as Evidence for trade in the Aegean
Bronze Age, 1939-1989*. Amsterdam. s. 159-164.
- Sarı, D.,
- 2010 “Keçiçayırı Kazı Çalışmaları-2009”, *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü
Haberler* 30, s. 28-29.
- 2012 “İlk Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı’nda Batı Anadolu’nun Kültürel ve
Siyasal Gelişimi”, *Mimarlar, Arkeologlar, Sanat Tarihçileri,
Restoratörler Ortak Platformu (MASROP)* 7, s. 112-249.
- Sax, M.- Collon, D.- Leese, M.N.,
- 1993 “The availability of raw materials for Near Eastern cylinder seals during
the Akkadian, post Akkadian and Ur III periods”. *Iraq* 55: 77-90.
- Sazcı, G.,
- 2008 “Troas Bölgesi Prehistoryası” içinde: M. Demir (ed.), *Çanakkale
Savaşları Tarihi I*, İstanbul, Değişim Yayınları, s.283-336.
- Schlichtherle, H.,
- 1978 “Vorläufiger Bericht Über Die Archaobotanischen Untersuchungen am
Demircihüyük (Nordwestanatolien)” içinde: M. Korfmann,
Demircihüyük, *Istanbuler Mitteilungen* 27/28, İstanbul, Verlag Ernst
Wasmuth Tübingen, s.45-53.
- Schulman, A.R.,
- 1967 The Scarabs, Chapter XI. İçinde: Cape Gelidonya: A Bronze Age
Shipwreck, (Eds.) Bass, G. F.-Throckmorton, P.-Taylor, J. P.-Hennessy, J.

B.-Shulman, A. R.-Buchholz, H. G., *Transactions of the American Philosophical Society*, Vol.57, No.8, s.143-147.

Schoep, I.,

- 2010 “Making Elites: Political Economy And Elite Culture(S) In Middle Minoan Crete” In: *Political Economies of the Aegean Bronze Age*, Papers from the Langford Conference, Florida State University, Tallahassee, 22–24 February 2007 (Ed.) Daniel J. Pullen, 1-10.

Schoop, U. D.,

- 2005 “The Late Escape of the Neolithic from the Central Anatolian Plain”. İçinde: C. Lichter (Ed.), *How did Farming reach Europe? Anatolian-European relations from the second half of the 7th through to the first half of the 6th millennium cal BC*. Proceedings of the International Workshop Istanbul, 20-22 May 2004. Byzas 2. Ege Yayınları. s. 41-58.
- 2011 “The Chalcolitic on the Plateau 6100-5500. Ancient Anatolia 10.000-323 B.C.E”. İçinde: Eds. Sharon R. Steadman and Gregory McMahon. *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia*. Oxford University Press. s. 150-173.

Schwall, C.,

- 2018 “Çukuriçi Höyük 2: Das 5. und 4 Jahrtausend v. Chr. Westanatolien und Ostgagais”, *OREA 7*, Wien, Österreichische Akademie der Wissenschaften.

Seeher, J.,

- 2007 “Boğazköy / Hattuşa 2004-2005 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları”, *28. Kazı Sonuçları Toplantısı* 2. cilt, s. 27-42.
- 2012 “İlipinar, Barcin Höyük and Demircihöyük”, *Anatolica* 38, s. 117-127.

Seidl, U.,

- 1972 *Gefäßmarken von Boğazköy-Hattuşa* 8. Berlin

Sever, H.,

- 1994 “Zank Höyük Kurtarma Kazısı 1992”, *15. Kazı Sonuçları Toplantısı* 1. cilt, s. 255-267.

Sevin, V.,

- 1984 “İmikuşığı Kazıları, 1983”, 6. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 83-102.
- 1987 “İmikuşığı Kazıları 1986” 9. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt/I, 299-333.
- Sevin, V.- Derin. Z.,
- 1986 “İmikuşığı Kazıları 1985” 8. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt/I, 181-204.
- Sipahi, İ. T.,
- 2010 “Çorum’un Batısında Hitit’lere Ait Yeni Yerleşimler” *VII. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri*, II. Cilt, 725-736, Ankara.
- 2018 “Eski Hitit Devletinden İmparatorluğa Geçiş Sürecinde Eskişehir”, *XVIII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 2018, 235-252.
- Skeates, R.,
- 2007 “Neolithic Stamps: Cultural patterns, processes and potencies”. *Cambridge Archaeological Journal* 17 (2), pp. 183-198.
- 2008 Embodiment and visual reproduction in the Neolithic, the case of stamped symbols, *Documenta Praehistorica XXXV* (2008).
- Spencer, N.,
- 1995 “Early Lesbos between East and West: A 'Grey Area' of Aegean Archaeology”. *The Annual of the British School at Athens*, Vol.90, Centenary Volume (1995), pp.269-306.
- Sperling, J. W.,
- 1976 “Kumtepe in the Road. Trial Excavation 1934”. *Hesperia* 45.4, 1976, s. 305–364.
- Starr, C. G.,
- 1955 “The Myth of the Minoan Thalassocracy” *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* Bd.3, H.3, pp. 282-291 (10 pages) Published By: Franz Steiner Verlag.
- Steadman, S. R.,
- 1995 “Prehistoric interregional interaction in Anatolia and the Balkans: An overview”, *Bulletin of the American Society of Oriental Studies* 299/300, s. 13-32.

Stein, G.,

- 1999 “1997 Excavations at Hacı Nebi”, 20. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, cilt 1, s. 183-203.

Strobel, K.,

- 2008 “MÖ. 13-11. Yüzyıllar: Orta ve Batı Anadolu Kronolojisi ve Tarihine İlişkin Sorunlar”. İçinde: *Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar*. 174-189, Ankara.

Süel, A.- Weeden, M.,

- 2019 “A Silver Signet-Ring from Ortaköy-Sapinuwa”. İçinde: *And I Knew Twelve Languages. A Tribute to Massimo Poetto on the Occasion of His 70th Birthday*. edited by Natalia Bolatti Guzzo and Piotr Taracha Agade Bis University of Warsaw Faculty of Oriental Studies Warsaw, 2019.

Sütgibi, S.,

- 2008 “Türkiye’de Yerleşim Ekolojisi Üzerine Bazı Değerlendirmeler”. *Ege Coğrafya Dergisi*, 17 (1-2), 61-71.
- 2009 “Delta Ecosystems and Degradational Impacts: A Case Study on The Küçük Menderes Delta”. *Ege Coğrafya Dergisi*, 18 (1-2), 59-72.

Şahin, F.,

- 2015 “Erken Tunç Çağı’nda Doğudan Batıya Köprü: Çukurova”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1, 2015, Sayfa 285-302.
- 2016 “An Early Bronze Age III lead figurine from Külliüoba”. *Anatolica* 42, 29–38.

Şahoğlu, V.,

- 2004 “Interregional Contacts Around the Aegean During The Early Bronze Age: New Evidence from the Izmir Region”, *Anadolu/Anatolia* 27, s. 97-120.
- 2005 “The Anatolian trade network and the Izmir region during the Early Bronze Age”. *Oxford Journal of Archaeology* 24: s. 339–361.
- 2008a “Crossing Borders: The İzmir Region as a Bridge between the East and the West during the Early Bronze Age”, içinde: C. Gillis, B. Sjöberg (ed.), *Proceedings of the 7th, 8th and 9th International Workshops*,

Athens 1997-1999, Trade and Production in premonetary Greece, Crossing Borders, Sävedalen, Aström, s. 153-173.

- 2008b “Liman Tepe and Bakla Tepe: New Evidence for the Relations between the Izmir Region, The Cyclades and the Greek Mainland during the Late Fourth and Third Millennia BC.” içinde: H. Erkanal, H. Hauptmann, V. Şahoğlu, R. Tuncel (ed.), *Proceedings of the International Symposium, The Aegean in the Neolithic, Chalcolithic and the Early Bronze Age, Urla (İzmir), October 13th- 19th 1997*, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınevi, s. 483-501.
- 2011 “Batı Anadolu Sahil Kesiminde Erken Tunç Çağı Seramiği”, içinde: V. Şahoğlu, P. Sotirakopoulou (ed.), *Karşıdan Karşıya: MÖ 3. Bin’de Kiklad Adaları ve Batı Anadolu*, İstanbul, Sabancı Üniveristesi Sakıp Sabancı Müzesi, s. 136-143.
- 2012 “Çeşme-Bağlararası (2002-2005, 2009-)” içinde: O. Bingöl, A. Öztan, H. Taşkiran (ed.), *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 75. Yıl Armağanı, DTCF, Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları (1936-2011)*, Anadolu / Anatolia, Ek. III.2, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınevi, s. 83-90.
- 2016 “Early Bronze Age Cemeteries at Bakla Tepe: Changing Patterns”, içinde: E. Pernicka, S. Ünlüsoy, S. W. E. Blum (ed.), *Early Bronze Age Troy: Chronology, Cultural Development and Interregional Contacts, Proceedings of an International Conference held at the University of Tübingen May 8–10, 2009*, Bonn, Studia Troica Monographien 8, s. 167-182.
- 2019 “The Early Bronze Age Anatolian Trade Network and its Role on the Transformation of the Anatolian and Aegean Communities”, İçinde: V. Şahoğlu, M. Şevketoğlu & Y. Erbil (ed.), *Connecting Cultures: Trade and Interconnections in the Ancient Near East from the Beginning until the end of the Roman Period*.Ankara University Press, Ankara 2019.

Şahoğlu, V.- Çayır, Ü.- Gündoğan, Ü.- Tuğcu, İ.,

- 2018 “Çeşme – Bağlararası: Batı Anadolu Sahil Kesiminde Bir Tunç Çağı Yerleşimi”, *Anadolu/Anatolia* 44, s. 371- 389.

Şahoğlu, V.- Çayır, Ü.- Gündoğan, Ü.- İncirlili, M.- Tuğcu, İ.- Güler, R.,

- 2022 “Çeşme – Bağlararası 2019 Yılı Kazıları”
2019-2020 Yılı Kazıları, Cilt. 4. Ankara 2022. s. 367-384.

Şahoğlu, V.- Sotirakopoulou, P.,

2011 *Karşıdan Karşıya: MÖ 3. Bin 'de Kiklad Adaları ve Batı Anadolu*, İstanbul, Sabancı Üniversitesi.

Şahoğlu, V.- Sterba, J. H.- Katz, T.- Çayır, Ü.- Gündoğan, Ü.- Tyuleneva, N.- Bichler, M.- Erkanal, H.- Goodman-Tchernov.,

2022 Volcanic ash, victims, and tsunami debris from the Late Bronze Age Thera eruption discovered at Çeşme-Bağlararası (Turkey), s. 1-8, *PNAS* 2022, Vol. 119 No.1.

Şahoğlu, V.- Tuncel, R.,

2014 “New insights into the Late Chalcolithic of coastal western Anatolia: A view from Bakla Tepe, Izmir” içinde: B. Horejs (ed.), *Western Anatolia before Troy: Proto-Urbanisation in the 4th Millennium BC? Proceedings of the International Symposium held at the Kunsthistorisches Museum Wien, Vienna, Austria, 21-24 November, 2012*, Vienna, Austrian Academy of Sciences Press, s. 65-82.

Şimşek, C.,

2005 “2003 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazısı”, *26. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt. I, Ankara: s. 305-320.

2006 “2004 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazısı”, *27. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt. I, Ankara: s. 419-434.

2016 “2014 Yılı Laodikeia Kazı ve Restorasyon Çalışmaları”, *37. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt. I, Erzurum, s. 481-508.

Şimşek, C.- Konakçı, E.,

2013 “Güneybatı Anadolu’da Yeni Bir Prehistorik Yerleşim: Asopos Tepesi”, *Arkeoloji Dergisi*, XVIII, 1-37.

Takaoğlu, T.,

2005 “Coşkuntepe: An Early Neolithic Quern Production Site in NW” *Turkey Journal of Field Archaeology* vol. 30, 2005. s. 419-433.

2006 “2004 Yılı Coşkuntepe Yüzey Araştırması”. Koray Olşen, Dr. Fahriye Bayram, Dr. Adil Özme (Ed.), *23. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 1, Kültür Bakanlığı Döşim Basımevi: Ankara, s. 411 – 418.

Takaoğlu, A., Özdemir, A.,

2018 “The Middle Chalcolithic Period in the Troad: A New Look from Gülpınar”, içinde: S. Dietz, F. Mavridis, Z. Tankosic, T. Takaoğlu (ed.) *Communités in Transition: The Circum-Aegean Area During the 5th and 4th Millennia BC, Monographs of the Danish Institute at Athens, Volume 20*, Oxford, Oxbow Books, s. 479-490.

Taşkıran, H.- Aksu, S. E.,

2011 “Suluin Mağarası Kazısı 2008”. 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 3, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları: Ankara. s. 36-45.

Taşkıran, H.- M. B. Kösem-K. Özçelik-İ. D. Yaman.,

2013 “2011 Yılı Suluin Mağarası Kazısı”, 34. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, 2, s. 3-39.

Taşkıran, H.- Özçelik, K.- Kösem M. B.- Erbil, E.- Aydın, Y.,

2016 “2014 Yılı Suluin Mağarası Kazıları”. 37. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 1, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları: Ankara, s. 215-234.

Tekin, H.,

2008 “Hakemi Use (Diyarbakır) 2006 Yılı Kazıları”, 29. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. cilt, s. 1-10.

2017 “Hakemi Use’den Bir Pintadera”, editörler: Özkan Süleyman, Hüryılmaz Halime, Türker Atıla, *Samsat’tan Acemhöyük’e Eski Uygarlıkların İzinde Aliye Öztan’a Armağan*, İzmir: Ege Üniversitesi Rektörlüğü Basımevi Müdürlüğü, s. 231-238.

Terrace, E. L. B.,

1962 *The Art of Ancient Near East in Boston Museum of Fine Arts*, Boston Massachusetts.

Tezcan, B.,

1966 *1964 Koçumbeli Kazısı, Koçumbeli Excavation 1964*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Arkeoloji Yayınları No.3. Ankara.

Thissen, L.C.,

- 2001 The Pottery of Ilıpınar, Phases X to VA, in: J. J. Rooden- berg – L. C. Thissen (eds.), *The Ilıpınar Excavations II*, Uitgaven van het Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te Istanbul 93 (İstanbul 2001) 3–154.
- Tobler, A. J.,
- 1950 *Excavations at Tepe Gawra*, vol. 2. University of Pennsylvania Press. Philadelphia.
- Todd, I.,
- 1976 *Çatal Hüyük in Perspective*, London.
- Topbaş, A., Efe, T., İlaslı, A.,
- 1998 “Salvage Excavations of the Afyon Archaeological Museum, Part II: The Settlement of Karaoğlan Mevkii and the Early Bronze Age Cemetery of Kaklık Mevkii”, *Anatolia Antiqua* 6, s. 21-94.
- Trigger, B. G.,
- 1989 *A History of Archaeological Thought*. Cambridge University Press.
- Tsipopoulou, M.,
- 2022 “Gournia, Mochlos, Petras: Arenas for Sociopolitical Competition with Similar Beginnings but Different Ends” στο J.M.A. Murphy and J.E. Morrison (επιμ.), *Kleronomia: Legact and Inheritance. Studies on the Aegean Bronze Age in Honor of Jeffrey S. Soles*, INTAP Academic Press, σελ. 49-71.
- Tsuneki, A.,
- 2011 A glimpse of human life from the Neolithic cemetery at Tell el-Kerkh, Northwest Syria. *Documenta Praehistorica* 38: 83–95.
- Tsuneki, A.-Hydar, J.-Miyake, Y.- Akahane, S.-Nakamura, T.-Arimura, M.-Sekine, S.,
- 1997 First preliminary report of the excavations at Tell el-Kerkh (1997), north-western Syria’ *Bulletin of the Ancient Orient Museum* 18: 1–40
- Tsuneki, A.- Hydar, J.- Miyake, Y.- Akahane, S.- Arimura, M.- Nishiyama, S.- Sha’baan, H.- Anezaki, T.- Yano, S.,
- 1998 “Second preliminary report of the excavations at Tell el-Kerkh (1998), northwestern Syria’ *Bulletin of the Ancient Orient Museum* 19: 1–40

Tuna, N.- Buluç, S.- Tezcan, B.

2012 ODTÜ Arkeoloji Müzesi, TAÇDAM, Ankara.

Tuncel, R.,

2011 “Tunç Çağı Öncesi Batı Anadolu” içinde: V. Şahoğlu, P. Sotirakopoulou (ed.), *Karşıdan Karşıya: MÖ 3. Bin’de Kiklad Adaları ve Batı Anadolu*, İstanbul, Sabancı Üniveristesi, Sakıp Sabancı Müzesi, 124-130.

Türkcan, A. U.,

2005 “Clay Stamp Seals”. *Çatalhöyük 2005 Archive Report – Çatalhöyük Research Project*, s. 189–192.

2006 “Some remarks on Çatalhöyük stamp seals”. In: I. Hodder (ed.): *Changing materialities at Çatalhöyük. Reports from the 1995–99 seasons*. Cambridge, s. 175–185.

2007 “Is It Goddess Or Bear? The Role Of Çatalhöyük Animal Seals In Neolithic Symbolism”. *Documenta Prehistorica XXXIV*, s. 257-266.

2010 *Tarih Öncesi Anadolu’da Paleolitik ve Neolitik Dönem – Neolitik Çağ*. Doç. Dr. Hüseyin Sabri Alanyalı (Ed.), Anadolu Arkeolojisi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2127, Eskişehir, s. 2-31.

2013 “Çatalhöyük Stamp Seals From 2000-2008”. Ian Hodder (Ed.), *Substantive Technologies At Çatalhöyük – Reports From 2000-2008 Seasons*, Çatalhöyük Research Project Series Vol. 9, British Institute at Ankara, London, s. 235-246.

2014 “Neolitik Çağ Çatalhöyük Simgeçiliğinde Duvar Resimleri ve Damga Mühürleri”. Nazlı Çınardalı Karaaslan, Ayşegül Aykurt, Neyir Kolankaya Bostancı, Yiğit H. Erbil (Ed.), *Anadolu Kültürlerine Bir Bakış* Armağan Erkanal’a Armağan, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 441-452.

2015 “Höyüktepe 2014 Yılı Erken Tunç Çağı Damga Mühürleri” *Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları*, 2014, s. 431-446. Ankara.

Türkcan, A.U.- Beyoğlu, Z. B.,

2015 Höyüktepe 2014 yılı Erken Tunç Çağı Damga Mühürleri. Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2014/Kureyşler Dam Rescue Excavations, 2015. In: M. Türktüzün – S. Ünan (eds): *Kütahya Müzesi Müdürlüğü, Bilgin Kültür Sanat Yayıncılık*. Ankara, 431–445.

Türker, A.,

- 2018 “Suluca-Karahöyük: A Commercial Context in Central Cappadocia in light of Depas Amphikypellon Findings and a Foot-Shaped Stamp Seal”, *Tüba-Ar* 23, s. 53-65

Türkteki, M.,

- 2013 “The first use of wheel-made pottery and its distribution in western and central Anatolia”. İçinde: L. Bombardieri – A. D’Agostino – G. Guarducci – V. Orsi – S. Valentini (eds.): *SOMA 2012. Identity and Connectivity*. Proceedings of the 16th Symposium on Mediterranean archaeology, Florence, Italy, 1–3 March 2012. BAR International Series 2581. Oxford, s. 193–200.
- 2014 “Stamps”, *Neolithic Site of Çatalhöyük*. Ankara: Republic of Turkey Ministry of Culture and Tourism Publications: s. 77-80.
- 2015 Yeni Teknolojilerin Kullanılması ve Yayılmasında Kültürel İletişim Ağlarının Rolü. Çömlekçi Çarkı Perspektifinden Bir Değerlendirme. İçinde: *İletişim Ağları ve Sosyal Organizasyon*. Tematik Arkeoloji Serisi 2. İstanbul, s. 211–223.
- 2023 Eskişehir Küllüoba’da Bulunan Ayak Biçimli Bir Amulet Damga. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 2, s. 523-533.

Türkteki, M.- Sarı, D.- Şahin, F.- Türkteki, S.- Tuna, Y.,

- 2021 “Anadolu’da Bir İlk Tunç Çağı Kenti: Küllüoba, Genel Değerlendirme ve 2020 Yılı Çalışmaları” *Lycus Dergisi*, Haziran 2021, Sayı 3, s. 105-128.

Türkteki, S. Ü.,

- 2020 “Early bronze age sealing tradition of Küllüoba Höyük in the context of Anatolian sealing practice”, *Studia Hercynia*, XXIV/1, 2020, s. 9-31.
- 2021 “İlk Tunç Çağı’nda Batı Anadolu’da Görülen Baskı Nesnelerinin İşlevleri: Küllüoba Örnekleri Üzerinden Bir Değerlendirme”, *International Archeology, Art History and Cultural Heritage Congress* November 13-14, 2021/Adana/Turkey (The Proceedings Book) Editor Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ali Akkaya Dr. Kenan Beşaltı.

Türktüzün, M.- Ünan, S.- Ünal, S.,

- 2014 “Çiledir Höyük Erken Tunç Çağı II Bulguları” *Tüba-Ar*, sayı 17, s. 49-72.
- Türktüzün, M.- Ünan, S.- Kırım, G.Z.- Uygun, B.,
- 2016 “Çiledir Höyük Kurtarma Kazısı”, *Kütahya Müzesi 2015 Yıllığı*, s. 52-75.
- Tütüncüler, Ö.,
- 2013 “Swastika. A symbol known to be of Indo-European origin in the Early Bronze Age Anatolia”. İçinde: L. Bombardieri – A. D’Agostino – G. Guarducci – V. Orsi – S. Valentini (eds.): *SOMA 2012. Identity and Connectivity*. Proceedings of the 16th Symposium on Mediterranean Archaeology, Florence, Italy, 1–3 March 2012. BAR International Series 2581. Oxford, s. 201–208.
- Umurtak, G.,
- 1999/2000 “Neolitik ve Erken Kalkolitik Çağlarda Burdur-Antalya Bölgesi Mühürçülüğü Üzerine Bazı Gözlemler”, *Adalya IV*, Akmed Yayınları, İstanbul, s. 1-20. Von Wickede, A. (1990). *Praehistorische Stempelglyptik In Vorderasien*. MVS VI. Profil Verlag, München.
- 2002 “Some observations on a lead stamp seal from the Bademağacı excavations”. *Anatolica* 28: s. 159–169.
- 2009 “A study of three numerical (!) tablets and a stamp seal from the Early Bronze Age settlement at Bademağacı Höyük”. *Adalya XII*, s. 1–10.
- 2010 “Questions arising from a bulla found in the EBA II settlement at Bademağacı”. *Adalya XIII*, s. 19–27.
- 2013 “Some comments on a few intriguing seals found in the EBA settlements at Hacılar Büyük Höyük and a seal from Burdur Museum”. *Adalya XVI*, s. 49–59.
- 2015 “Hacılar Büyük Höyük İlk Tunç Çağı I yerleşmesinde bulunmuş olan bir grup mühür üzerine gözlemler”. In Metin, H., Polat-Becks, B.A., Becks, R. and Fırat, M. (eds.), *Pisidia Yazıları, Hacı Ali Ekinci Armağanı* (İstanbul), s. 147–56.
- Umurtak, G., Duru, R.,
- 2012a “Excavations at Hacılar Büyük Höyük 2011”, *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri (ANMED)* 10, s. 21-26.

- 2012b Hacılar Büyük Höyük Kazısı 2011 [Hacılar Büyük Höyük Excavations 2011]. *Müze* 5, s. 44-48.
- 2013 “Hacılar Büyük Höyük Kazıları 2012-Excavations at Hacılar Büyük Höyük, 2012”, *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri (ANMED)* 11. s. 21-25.
- 2016 “Hacılar Büyük Höyük Kazıları-2014”, *Kazı Sonuçları Toplantısı* 37(1), s. 147-158.
- 2017 “Excavations at Hacılar Büyük Höyük in 2016, Hacılar Büyük Höyük Kazıları-2016”, *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri (ANMED)* 15. s. 27-35.
- Ünan, S.,
- 2022 Seyitömer Höyük Kurtarma Kazısı Üzerine Genel Bir Değerlendirme (1989-2021), Seyitömer Höyük Kurtarma Kazısı 1989-2021 Ankara 2022 s. 1-20.
- Ünan, S.- Ünan, N.,
- 2020 “Höyüktepe Orta Tunç Çağı 2015-2016 Yılı Bulguları Üzerine Bir Değerlendirme, An Evaluation of the Findings of the Middle Bronze Age 2015-2016” In Höyüktepe: Kütahya, Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları.
- Ünan, S.- Ünan, N.- Kaygısız, S.,
- 2020 “Stone jewelry moulds from Seyitömer Höyük” 37-53. *Proceedings Of The Dutch Archaeological And Historical Society, Talanta* Volume LII (2020), Seyitömer Höyük: Orta Tunç Çağı’na Tarihlenen Döküm Kalıbına Dair Değerlendirmeler.
- Ünlüsoy, S.,
- 2016 “Troy and the Aegean During the Third Millenium BC”, içinde: E. Pernicka, S. Ünlüsoy, S. W. E. Blum (ed.), *Early Bronze Age Troy: Chronology, Cultural Development and Interregional Contacts, Proceedings of an International Conference held at the University of Tübingen May 8-10, 2009*, Bonn, Studia Troica Monographien 8, s. 397-405.
- Üyümez, M.- Koçak, Ö.- İlaşlı, A.,
- 2007 “Afyonkarahisar/Bayat İlçesi Dede Mezarı Orta Tunç Çağı Nekropolü 2006 Yılı Kazıları” 29. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt.II, s. 403-416.

- 2010 “Dede Mezarı Nekropolü Kazıları 2009 Yılı Çalışmaları” 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt, II, s. 117-132, İstanbul
- Üyümez, M.- Koçak, Ö.- Bilgin, M.- Baytak. İ.,
- 2022 “Bolvadin Üçhöyük 2020 Yılı Kazıları” 2019-2020 *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 4. Cilt. s. 17-32.
- van Andel, T. H.- Shackleton, J.C.,
- 1982 “Late Paleolithic and Mesolithic Coastlines of Greece and the Aegean” *Journal of Field Archaeology* 9/4, s. 445-454.
- van Buren, E. D.,
- 1954 “Seals of the Second Half of the Layard Collection”.
Orientalia, 23, s. 97-113.
- van de Mieroop, M.,
- 2000 “Sargon of Agade and his Successors in Anatolia”. *SMEA* 42 (1), s. 133–159.
- van Loon, M. N.,
- 1980 “Seals and seal impressions”, *Korucutepe 3*; Amsterdam, s. 150.
- 1985 *Anatolia in the Second Millennium BC*. Leiden, Brill
- Veenhof, K. R.,
- 1972 *Aspects of the Old Assyrian Trade and its Terminology*. Leiden, Brill
- von der Osten, H. H.,
- 1937 *The Alishar Hüyük Seasons of 1930–32*, I. Oriental Institute Publications 28. Chicago.
- von Wickede, A.,
- 1990 “Ayia Irini II–III, Kea: The Phasing and Relative Chronology of the Early Bronze Age II Settlement”, *Prähistorische Stempelglyptik in Vorderasien*, München (Münchener Vorderasiatische Studies 6).
- 1990 *Prahistorische Stempelglyptic in Vorderasien*. Profil Verlag. München.
- Warner, L. J.,

- 1994 *The Early Bronze Age Village of Karataş*. Elmalı-Karataş II. Philadelphia. (Bryn Mawr).
- Warren, P.,
- 1972 *Myrtos: An Early Bronze Age Settlement in Crete* (Athens).
- Warren, P.- Hankey, V.,
- 1989 *Aegean Bronze Age Chronology* (Bristol Classical Press, 1989).
- Watkins, T.,
- 2008 “Supra-Regional Networks in the Neolithic of Southwest Asia”, *Journal of World Prehistory* 21/2: s. 139-171.
- Watrous, L. V.- Matthew Buell, D.- McEnroe, J. C.- John G. Younger, J. G.,
- 2015 “Excavations at Gournia, 2010–2012”, *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol. 84, No. 3 (July-September 2015), s. 397-465.
- Webb, J. M.,
- 2006 “Early Bronze Age metal trade in the eastern Mediterranean. New compositional and lead isotope evidence from Cyprus”. *Oxford Journal of Archaeology* 25, s. 261–88.
- Webb, J. M.- Weingarten, J.,
- 2012 “Seals and Seal Use. Markers of Social, Political and Economic Transformations on Two Islands”. In: G. Cadogan – M. Iacovou – K. Kopaka – J. Whitley (eds.): *Parallel lives. Ancient island societies in Crete and Cyprus*. London, s. 85–104.
- Weingarten, J.,
- 1986 “The Sealing Structures of Minoan Crete: MM II Phaistos to the destruction of the Palace of Knossos”. Part I: *Oxford Journal of Archaeology* 5, s. 279-98.
- 1994 “Two Sealing Studies in the Middle Bronze Age I: Karahoyuk, II: Phaistos”, *Archives Before Writing*. Proceedings of the International Colloquium Oriolo Romano, 1991, (ed.P. Ferioli), s. 261-295, Rome.
- 1999 “Early Helladic sealings from Geraki in Lakonia, Greece”. *Oxford Journal of Archaeology* 18, s. 357–76.

- 2009 "Hieroglyphic Seals and Sealings in LM I (or Later) contexts", *Cretan Hieroglyphic Seals: A new Classification of Symbols and Ornamental/Filling Motifs*, A.M. Jasink(ed.), s. 209-215.
- 2010 "Minoan Seals and Sealings", In E.H. Cline (ed.) *The Bronze Age Aegean (ca. 3000-1000 B.C.)*, Oxford University Press, s. 317-328.
- 2011 "More Early Helladic sealings from Geraki in Lakonia, Greece". *Oxford Journal of Archaeology* 30, s. 131-63.
- 2017 "Sealing Studies in the Middle Bronze Age, III: The Minoan Hieroglyphic Deposits at Mallia and Knossos" *Non-scribal Communication Media in the Bronze Age Aegean and Surrounding Areas*, s.285-311.
- Wengrow, D.,
- 2008 "Prehistories of commodity branding". *Current Anthropology* 49: 1. s. 7-34.
- Weninger, B.,
- 1995 "Stratified 14C Dates and Ceramic Chronologies: Case Studies for the Early Bronze Age at Troy (Turkey) and Ezero (Bulgaria)", *Radiocarbon* 37(2), s. 443-456.
- Weninger, B.- Easton, D.,
- 2014 "The Early Bronze Age Chronology of Troy (Periods I- III): Pottery Seriation, Radiocarbon Dating and the Gap", içinde: B. Horejs (ed.), *Western Anatolia before Troy: Proto-Urbanisation in the 4th Millennium BC? Proceedings of the International Symposium held at the Kunsthistorisches Museum Wien, Vienna, Austria, 21-24 November, 2012*, Vienna, Austrian Academy of Sciences Press, s. 157-202.
- Werr, L. G.,
- 1988 *Studies in the Chronology and Regional Style of Old Babylonian Cylinder Seals*. Undena Publications, 1988.
- Whitelaw, T. M.,
- 1983 "The Settlement at Fournou Korifi Myrtos and Aspects of Early Minoan Social organization". *Minoan Society* (1983).
- Wiencke, M. H.,

- 1969 “Further Seals and Sealings from Lerna” *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol. 38, No. 4, (1969), s. 500-521.
- 1989 “Change in Early Helladic II”, *American Journal of Archaeology*, Vol.93, No. 4 (Oct., 1989), s. 495-509 (15 pages), Published By: The University of Chicago Press.
- Winckler, H.,
- 1913 “Nach Boghasköi!”, *Der alte Orient* 14 (3), 1913. s. 1–32.
- Wobst, H. M.,
- 1977 “Stylistic Behavior and Information Exchange”. In E. H. Cleland (ed.), *For the Director: Research Essays in Honor of James B. Griffin. Anthropology Papers* No. 61. University of Michigan Museum of Anthropology. Ann Arbor. Michigan: s. 317–342.
- Woolley, C. L.,
- 1939 “Excavations at Atchana-Alalakh, 1938” *Antiquaries Journal* 19, s. 1-37.
- 1955 *Alalakh: An Account of the Excavations at Tell Atchana in the Hatay 1937-1949*. Society of Antiquaries. Oxford University press, London.
- Woudhuizen, F. C.,
- 2004 *Selected Luwian Hieroglyphic Texts [1]* (Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft, Sonderheft 120), Innsbruck.
- 2012 “Stamp Seal from Beycesultan”. *The Journal of Indo-European Studies*. Volume 40, Number 1& 2, Spring/Summer 2012.
- 2018 *The Luwians of Western Anatolia, Their neighbours and predecessors*. Archeopress-Oxford.
- Yalçın, Ü.- Pulak, C.- Slotta, R.,
- 2006 *Uluburun Gemisi, 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*, Bochum.
- Yalçın, Ü.- Yalçın, G.,
- 2023 “Alacahöyük’te Gözden Kaçan Bir Buluntu: Lapis Lazuli Kolye Ucu”, *İçinde: Hayat: Arkeolojiye Adanmış Bir Yaşam, Hayat Erkanal Anısına Akdeniz Arkeolojisi Üzerine Çalışmalar*. Editörler: Vasıf Şahoğlu, İrfan

Tuğcu, Ourania Kouka, Ümit Gündoğan, Ümit Çayır, Rıza Tuncel, Armağan Erkanal-Öktü. Ankara Üniversitesi Geliştirme Vakfı Yayınları No: 2, Ankara-2023. s. 521.

Yalçın, H. G.,

2016 “Neolitische Stempel aus Anatolien”, *Der Anschnnitt* 31, s. 153-164.

Yalçinkaya, I.- Taşkiran, H.- Kartal, M.- Özçelik, K.- Kösem, M.B.- Kartal, G.,

2013 “2011 Yılı Karain Mağarası Kazıları”, *34. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt, 1, s. 5-22.

Yaylalı, S.,

2005 "An Old Babyonian Cylinder Seal from Daskyleion inNorthwestern Anatolia", *Ancient Near Eastern Studies ANES* 42, s. 299-311

Yaylalı, S.- Akdeniz E.,

2002 “Aphrodisias Müzesi’ndeki Karahisar Buluntuları” *OLBA VI*, s. 1-41.

Yaylalı, S.- Akkan, Y.- Tütüncüler, Ö.- Erdan, E.,

2016 “Çakırbeyli-Küçüktepe Höyük 2014 Yılı Kazı Çalışması”, Dr. Adil Özme (Ed.), *37. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt.1, s. 417-432.

Yaylalı, S.- Akkan, Y.- Tütüncüler Bircan, Ö.- Erdan, E.,

2018 “Çakırbeyli-Küçüktepe Höyük 2015-2016 Çalışmaları”, *39. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt.1, s. 113-131.

Yener, A.,

2000 “1998 Tell Kurdu Kazısı”, *21.Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, s. 185-192.

Yener, K. A.,

2010 *Tell Atchana, Ancient Alalah. Vol.I: 2003-2004 Excavation Seasons.* İstanbul: Koç University Press.

2013 “Across the Border: Late Bronze-Iron Age Relations between Syria and Anatolia”, *Proceedings of a Symposium held at the Research Center of Anatolian Studies*, Koç University, Istanbul, May 31 -June 1, 2010. Ancient Near Eastern Supplement Series 42. Leuven: Peeters.

Yıldırım, T.,

- 2006 “An early Bronze Age Cemetery at Resuloğlu, Near Uğurludağ, Çorum. A preliminary report of the Archaeological Work Carried out Between years 2003-2005”. *Anatolia Antiqua* XIV. 1-14.

Yıldırım, T.- Ediz, İ.,

- 2008 “2006 Yılı Resuloğlu Eski Tunç Çağı Mezarlık Kazısı”, 29. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt. s. 443-454.

Yıldırım, T.- İpek, Ö.,

- 2011 2009 Yılı Resuloğlu Eski Tunç Çağı Mezarlık Kazısı. 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 3. Cilt. s. 348–357.

Yılmaz, D.,

- 2009 “Commercial activities between West and Central Anatolia regions during the Early Bronze Age”, *Proceedings of the XI Symposium on Mediterranean Archaeology* Istanbul Technical University, April 2007, s. 441-448.

Younger, J. G.,

- 1977 “Non-Sphragistic uses of Minoan-Mycenaean Sealstones and Rings” *KADMOS*, 16: s. 141-59.
- 1987 “A Balkan-Aegean-Anatolian Glyptic Koine in the Neolithic and EBA Periods.” A paper given at the VI th International Aegean Symposium, Athens, Greece, 31 August–5 September 1987;
- 1988 *The Iconography of Late Minoan and Mycenaean Sealstones and Finger Rings*. Bristol: Bristol Classical Press.
- 2010 “Mycenaean Seals and Sealings”, içinde: *The Oxford Handbook of Bronze Age Archaeology of the Aegean*, edited by Eric H. Cline, "Chapter 25, Oxford: Oxford University Press. s. 329-339.

Yule, P.,

- 1981 *Early Cretan Seals: A Study of Chronology* (Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte 4), Mainz.

Zangger, E.- Aşınmaz, A.- Mutlu, S.,

- 2022 Middle and Late Bronze Age Western Asia Minor: A Status Report.

Zeder, M.,

- 1994 “After the revolution: post-Neolithic subsistence in northern Mesopotamia”. *American Anthropologist* 96, 97–126.

Zettler, R. L.,

- 1987 “Sealings as Artifacts of Institutional Administration in Ancient Mesopotamia” *Journal of Cuneiform Studies*, Vol.39, No.2 (Autumn, 1987), s. 197-240 (44 pages).

Zidarov, P.,

- 2020 “Seal and Sealing at Troy”, İçinde: Stephan W. E. Blum, Turan Efe, Tobias L. Kienlin, Ernst Pernicka (eds.) *From Past to Present. Studies in Memory of Manfred O. Korfmann*. s. 157-170.

Zvelebil, M.,

- 1989 “On the Transition to farming in Europe, or what was spreading with the Neolithic: a reply to Ammerman (1989)”. *Antiquity* 63: s. 379–383.
- 2001 “Agricultural transition and the origins of Neolithic Society in Europe”. *Documenta Praehistorica* 28: s. 1-26.

X. HARİTA VE TABLOLAR LİSTESİ

Haritalar Listesi

Harita 1. Batı Anadolu Neolitik ve Kalkolitik Dönem yerleşimleri

Harita 2. Erken Tunç Çağı yerleşimleri ve mezarlık alanları

Harita 3. Orta Tunç Çağı yerleşimleri ve mezarlık alanları

Harita 4. Geç Tunç Çağı yerleşimleri ve mezarlık alanları

Tablolar Listesi

Tablo 1. Neolitik ve Kalkolitik Dönem Mühür Tipleri

Tablo 2. Erken Tunç Çağı Mühür Tipleri

Tablo 3. Erken Tunç Çağı Mühür Tipleri

Tablo 4. Orta Tunç Çağı Mühür Tipleri

Tablo 5. Geç Tunç Çağı Mühür Tipleri

Tablo 6. Geç Tunç Çağı Mühür Tipleri

Tablo 7. Bezeme Motifleri (Motif 1-10)

Tablo 8. Bezeme Motifleri (Motif 11-20)

Tablo 9. Bezeme Motifleri (Motif 21-28)

Tablo 10. Batı Anadolu Neolitik Dönem Bezeme Motifleri

Tablo 11. Batı Anadolu Neolitik Dönem Bezeme Motifleri

Tablo 12. Batı Anadolu Neolitik Dönem Bezeme Motifleri

Tablo 13. Batı Anadolu Kalkolitik Dönem Bezeme Motifleri

Tablo 14. Batı Anadolu Erken Tunç Çağı Bezeme Motifleri

Tablo 15. Batı Anadolu Erken Tunç Çağı Bezeme Motifleri

Tablo 16. Batı Anadolu Erken Tunç Çağı Bezeme Motifleri

Tablo 17. Batı Anadolu Orta Tunç Çağı Bezeme Motifleri

Tablo 18. Batı Anadolu Orta Tunç Çağı Bezeme Motifleri

Tablo 19. Batı Anadolu Orta Tunç Çağı Bezeme Motifleri

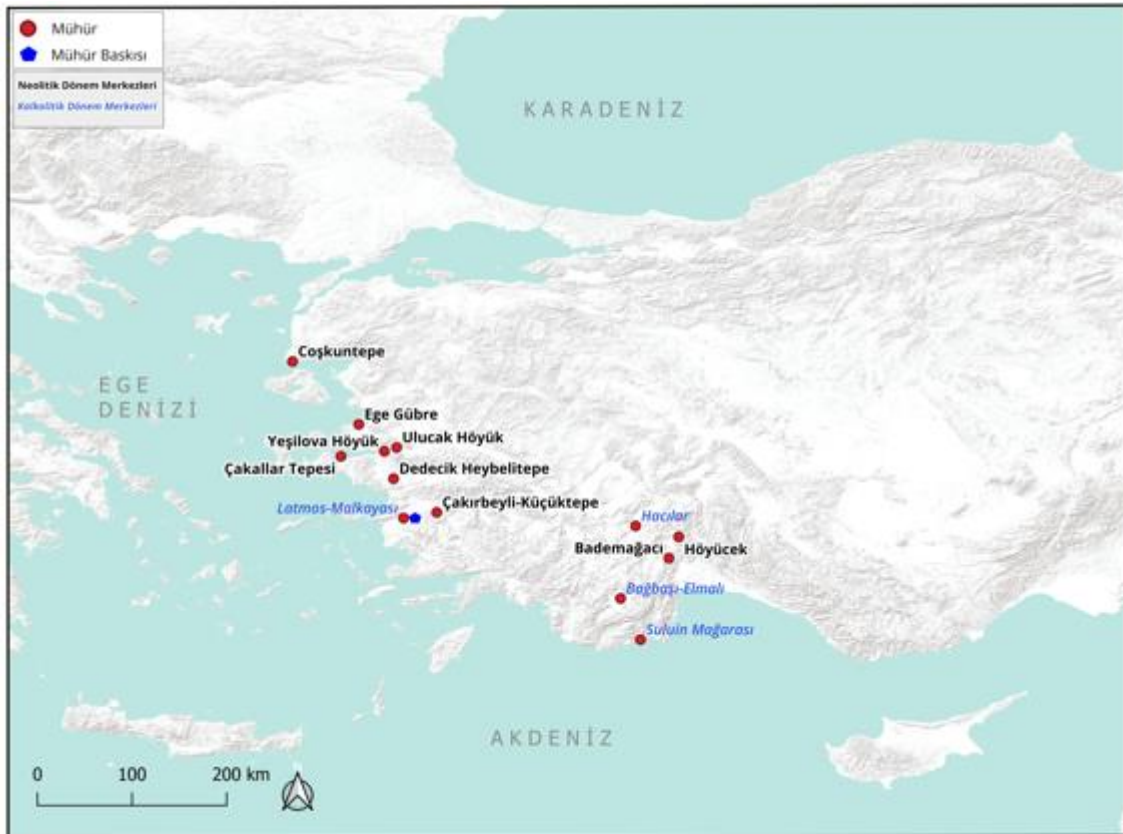
Tablo 20. Batı Anadolu Geç Tunç Çağı Bezeme Motifleri

Tablo 21. Batı Anadolu Geç Tunç Çağı Bezeme Motifleri

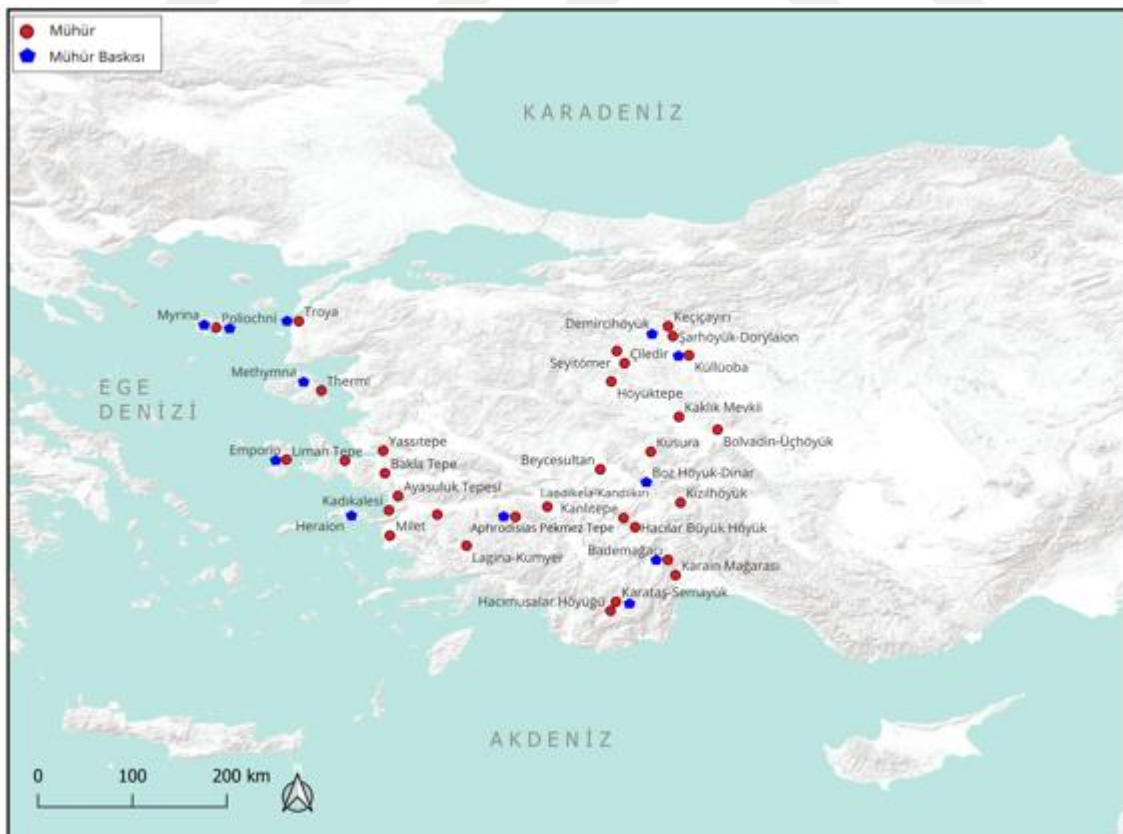
Tablo 22. Batı Anadolu Geç Tunç Çağı Bezeme Motifleri

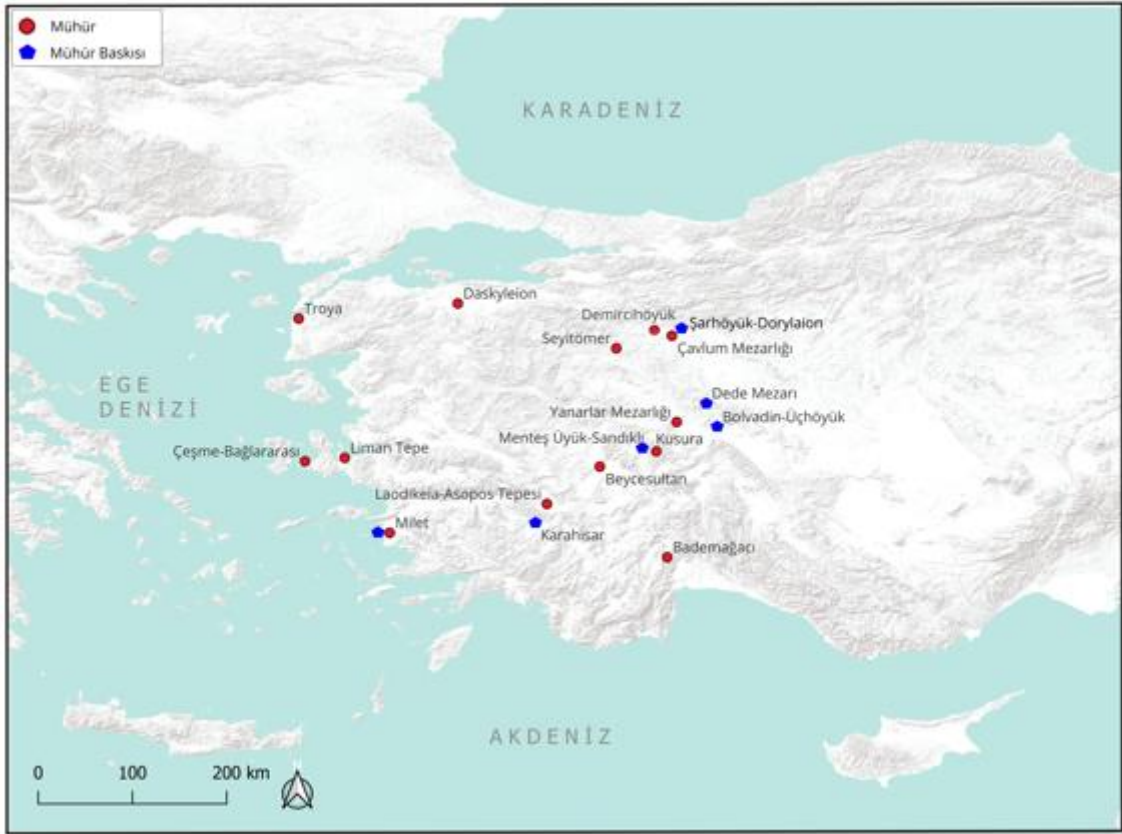
XI. HARİTALAR

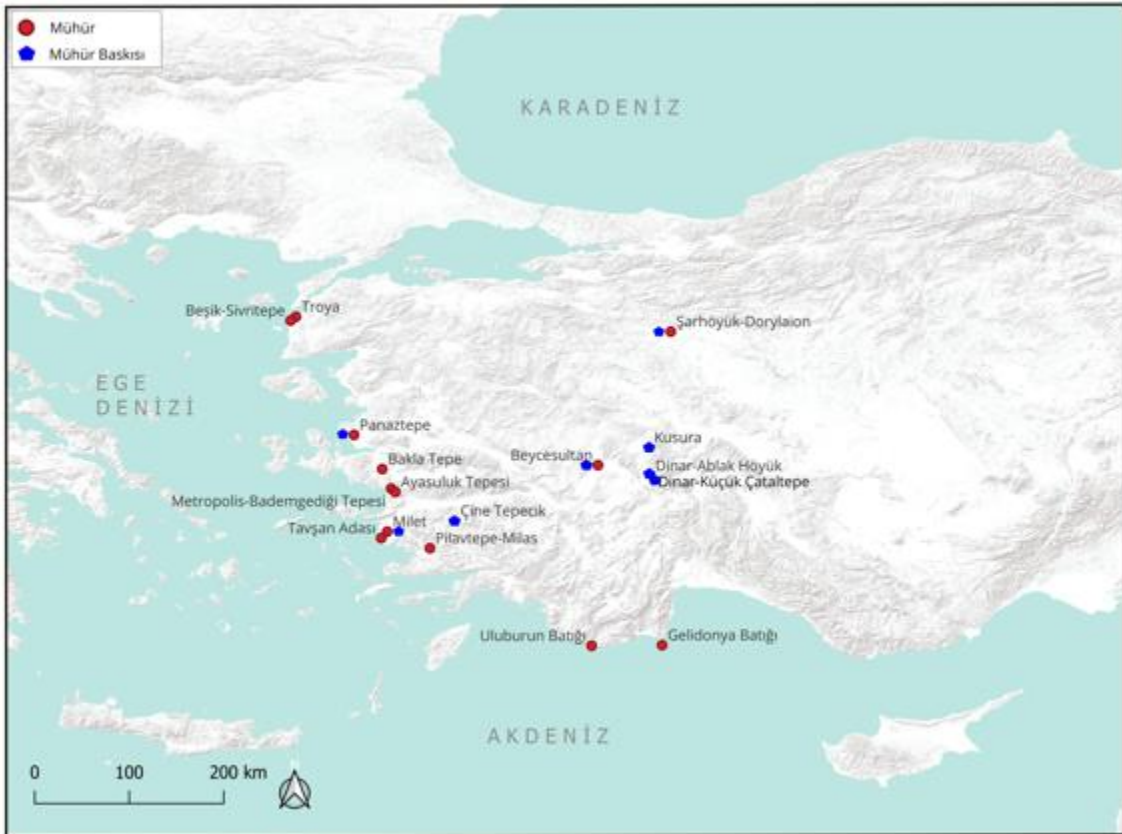
Harita 1. Batı Anadolu Neolitik ve Kalkolitik Dönem Yerleşimleri

Harita 2. Batı Anadolu Erken Tunç Çağı Yerleşimleri

Harita 3. Batı Anadolu Orta Tunç Çağı Yerleşimleri

Harita 4. Batı Anadolu Geç Tunç Çağı Yerleşimleri

XII. TABLÖLÄR

DÖNEM	Tip.1. Damga Mühürler										
	Tip No.	Tip 1 a Daire Baskı Yüzeyli	Tip 1 b DörtgenBaskı Yüzeyli	Tip 1 c Oval/Elips Baskı Yüzeyli			Tip 1 d Yonca/Yıldız/Damla Baskı Yüzeyli				
NEOLİTİK	Konik Biçimli / Tutamaklı										
	Sap Tutamaklı										
	Kısa Tutamaklı										
	Geçme Tutamaklı										
	Tutamak kısmı belirsiz									X	X
KALKOLİTİK	Konik Biçimli / Tutamaklı										
	Sap Tutamaklı										
	Kısa Tutamaklı										
Baskı Yüzey Biçimleri											

Tablo 1. Neolitik ve Kalkolitik Dönem Mühür Tipleri

DÖNEM	Tip.1. Damga Mühürler										
	Tip No.	Tip 1 a Daire Baskı Yüzeyli	Tip 1 b Dörtgen Baskı Yüzeyli	Tip 1 c Oval/Elips Baskı Yüzeyli			Tip 1 d Yonca/Yıldız/Damla Baskı Yüzeyli				
ERKEN TUNÇ ÇAĞI	Konik Biçimli / Tutamaklı										
	Sap Tutamaklı										
	Kısa Tutamaklı										
	Çan Biçimli										
	Makara Biçimli										
	Piramidal Biçimli										
Baskı Yüzey Biçimleri											

Tablo 2. Erken Tunç Çağı Mühür Tipleri

DÖNEM	Tip.1. Damga Mühürler										
	Tip No.	Tip 1 a Daire Baskı Yüzeyli	Tip 1 b Dörtgen Baskı Yüzeyli	Tip 1 c Oval/Elips Baskı Yüzeyli			Tip 1 d Yonca/Yıldız/Damla Baskı Yüzeyli				
ERKEN TUNÇ ÇAĞI	Yüzük Biçimli										
	Ayak Biçimli										
	Hayvan Biçimli										
	Tutamak kısmı belirsiz							X	X		
Baskı Yüzey Biçimleri											

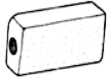
Tablo 3. Erken Tunç Çağı Mühür Tipleri

DÖNEM	Tip.1. Damga Mühürler										
	Tip No.	Tip 1 a Daire Baskı Yüzeyli	Tip 1 b Dörtgen Baskı Yüzeyli	Tip 1 c Oval/Elips Baskı Yüzeyli			Tip 1 d Yonca/Yıldız/Damla Baskı Yüzeyli				
ORTA TUNÇ ÇAĞI	Konik Biçimli / Tutamaklı										
	Sap Tutamaklı										
	Kısa Tutamaklı										
	Çekiç Başlı Kulp										
	Disk Biçimli										
	Yarım Silindir										
	Yarım Küre/Basık Kubbe										
	Hayvan Biçimli										
Baskı Yüzey Biçimleri											

Tablo 4. Orta Tunç Çağı Mühür Tipleri

DÖNEM	Tip.1. Damga Mühürler										
	Tip No.	Tip 1 a Daire Baskı Yüzeyli	Tip 1 b Dörtgen Baskı Yüzeyli	Tip 1 c Oval/Elips Baskı Yüzeyli			Tip 1 d Yonca/Yıldız/Damla Baskı Yüzeyli				
GEÇ TUNÇ ÇAĞI	Konik Biçimli / Tutamaklı										
	Sap Tutamaklı										
	Çekiç Başlı kulp										
	Disk Biçimli										
	Piramidal Biçimli										
	Lentoid/Mercek Biçimli										
	Düğme Biçimli										
Baskı Yüzey Biçimleri											

Tablo 5. Geç Tunç Çağı Mühür Tipleri

DÖNEM	Tip.1. Damga Mühürler										
	Tip No.	Tip 1 a Daire Baskı Yüzeyli	Tip 1 b DörtgenBaskı Yüzeyli	Tip 1 c Oval/Elips Baskı Yüzeyli			Tip 1 d Yonca/Yıldız/Damla Baskı Yüzeyli				
GEÇ TUNÇ ÇAĞI	Boncuk Biçimli										
	Dikdörtgen prizma										
	Kübik Biçimli										
	Hayvan Biçimli										
	Bilezik Biçimli										
Baskı Yüzey Biçimleri											

Tablo 6. Geç Tunç Çağı Mühür Tipleri

Motif No	Motif	Tanım	NEOLİTİK	KALKOLİTİK	ETÇ	OTÇ	GTÇ
M 1		Konsantrik Beze	X		X	X	X
M 2		Spiral	X		X	X	X
M 3		Haç/Artı	X	X	X	X	X
M 4		Swastika/Gamalı Haç	X		X		
M 5		Meander	X	X			
M 6		Labirent	X	X			
M 7		Anafor			X		
M 8		Çapraz Bant			X	X	X
M 9		Şevron/İç içe aç	X		X	X	X
M 10		Zikzak	X	X	X		

Tablo 7. Beze Motifleri (M-1-10)

Motif No	Motif	Tanım	NEOLİTİK	KALKOLİTİK	ETÇ	OTÇ	GTÇ
M 11		Kafes			X	X	
M 12		Eşkenar dörtgen/ Baklava Dilimi	X		X	X	X
M 13		Yay	X		X		X
M 14		Nokta	X		X	X	X
M 15		Işın	X		X		
M 16		Çizgisel/Linear	X	X	X	X	X
M 17		Stilize yaprak/Ağaç dalı	X		X		
M 18		Floral/Yonca/Çiçek	X	X	X	X	X
M 19		İnsan yüzü/Maske					X
M 20		İnsan figürlü			X	X	X

Tablo 8. Bezeme Motifleri (M-11-20)

Motif No	Motif	Tanım	NEOLİTİK	KALKOLİTİK	ETÇ	OTÇ	GTÇ
M 21		Hayvan figürlü			X	X	X
M 22		Örgü/Zincir	X				
M 23		Yıldız			X	X	X
M 24		Omega				X	
M 25		Signe Royal				X	X
M 26		Ankh				X	
M 27		Gemi					X
M 28		Yazı İşareti				X	X

Tablo 9. Bezeme Motifleri (M-21-28)

	M 1	M 2	M 3	M 4	M 5	M 6
						
Bademağacı	x	x	x	x	x	x
Çakallar T.		x				
Dedecik H.	x					
Ege Gübre		x				
Höyücek					x	
Ulucak	x	x			x	x
Yeşilova	x	x				x

Tablo 10. Neolitik Dönem Bezeme Motifleri

	M 9	M 10	M 12	M 13	M 14	M 15
						
Bademağacı	x	x	x	x	x	
Çakırbeyli K.	x					
Coşkuntepe		x				
Höyücek		x	x			
Ulucak		x			x	
Yeşilova						x

Tablo 11. Neolitik Dönem Bezeme Motifleri

	M 16	M 17	M 18	M 22
				
Bademağacı	X		X	
Ege Gübre			X	
Höyücek		X		
Yeşilova			X	X

Tablo 12. Neolitik Dönem Bezeme Motifleri

	M 3	M 5	M 6	M 10	M 16	M 18
						
Bağbaşı		X				
Hacılar			X	X	X	X
Suluin	X				X	

Tablo 13. Kalkolitik Dönem Bezeme Motifleri

	M 1	M 2	M 3	M 4	M 7	M 8
						
Aphrodisias			X			
Bademağacı	X		X	X	X	X
Beycesultan				X		
Hacılar B.H.	X	X	X	X		
Hacımusalar			X			
Heraion/Samos					X	
Höyüktepe			X	X		X
Kanlıtepe			X			
Karataş-S.		X	X	X	X	X
Kusura			X			X
Küllüoba	X		X	X		
Poliochni/L.			X		X	
Seyitömer			X			X
Thermi/L.			X			
Troya		X	X		X	
Yassitepe			X			

Tablo 14. Erken Tunç Çağı Bezeme Motifleri

	M 9	M 10	M 11	M 12	M 13	M 14
						
Aphrodisias					x	x
Bademağacı	x	x	x	x	x	x
Bakla Tepe				x		
Beycesultan			x			
Boz Höyük	x					
Çiledir Höyük				x		
Ayasuluk T.	x					
Emporio/Chios	x			x		x
Hacılar B.H.	x	x	x	x		x
Hacımusalar			x			x
Heraion/S.		x			x	
Höyüktepe	x		x	x	x	
Kaklık Mevkii						x
Kanlıtepe	x					
Karahisar				x		
Karain M.	x					
Karataş-S.	x	x	x	x	x	
Keçi Çayırı					x	x
Kusura	x		x			x
Küllüoba			x		x	x
Laodikeia K.	x					
L. Kumyer	x					
Liman Tepe				x		
Methymna				x		x
Poliochni/L.	x		x		x	
Seyitömer	x					
Şarhöyük					x	
Thermi/L.						x
Troya	x	x		x		x

Tablo 15. Erken Tunç Çağı Bezeme Motifleri

	M 15	M 16	M 17	M 18	M 20	M 21
						
Aphrodisias		X	X			
Ayasuluk T.		X				
Bademağacı	X	X	X			
B. Üçhöyük					X	X
Çakırbeyli K.		X				
Çiledir Höyük	X	X	X			
Emporio/Chios			X			
Hacılar B.H.			X			
Hacımusalar	X	X	X			X
Heraion/Samos			X			X
Höyüktepe	X		X			
Kadıkalesi		X				
Kaklık Mevkii		X				
Karataş-S.	X	X				X
Keçi Çayırı		X				
Kızıl Höyük		X				
Kusura		X	X			
Küllüoba		X	X			X
Liman Tepe	X					
Poliochni/L.	X				X	X
Şarhöyük D.		X				X
Thermi/L.			X			
Troya	X	X		X	X	X
Yassitepe		X				

Tablo 16. Erken Tunç Çağı Bezeme Motifleri

	M 1	M 2	M 3	M 8	M 9	M 11
						
Bademağacı					x	
Beycesultan	x				x	x
B. Üçhöyük			x			
Çeşme B.		x				
Demircihöyük			x			x
Kusura	x			x		x
Liman Tepe			x			
Milet		x				
Seyitömer	x	x		x		
Troya	x	x				

Tablo 17. Orta Tunç Çağı Bezeme Motifleri

	M 12	M 14	M 16	M 18	M 20	M 21
						
Beycesultan					x	x
Çeşme B.				x		
Liman Tepe		x	x			
Milet						x
Şarhöyük D.				x		
Seyitömer				x	x	
Troya	x	x	x			x

Tablo 18. Orta Tunç Çağı Bezeme Motifleri

	M 23	M 24	M 25	M 26	M 28
					
Asopos Tepe					x
Beycesultan					x
Çavlum M.		x			
Daskyleion					x
Dede Mezarı			x		
Menteş Üyük	x				
Seyitömer				x	

Tablo 19. Orta Tunç Çağı Bezeme Motifleri

	M 1	M 2	M 3	M 8	M 12	M 13
						
Beycesultan	x	x				
Milet					x	
Panaztepe		x	x	x	x	x
Pilavtepe						x
Troya	x	x				x

Tablo 20. Geç Tunç Çağı Bezeme Motifleri

	M 14	M 16	M 18	M 19	M 20	M 21
						
Ayasuluk T.		X				
Bakla Tepe						X
Beşik-Tepe				X		X
Beycesultan	X					X
Çine-Tepecik					X	
Gelidonya					X	
Liman Tepe			X			
Milet						X
Panaztepe				X	X	X
Pilavtepe	X					X
Şarhöyük D.						X
Troya	X	X			X	
Uluburun B.	X	X			X	X

Tablo 21. Geç Tunç Çağı Bezeme Motifleri

	M 23	M 25	M 27	M 28
				
Beycesultan	X	X		
Çine-Tepecik				X
Ablak Höyük				X
Küçük Çatal.				X
Gelidonya				X
Metropolis				X
Panaztepe	X			X
Şarhöyük				X
Tavşan Adası			X	
Troya				X
Uluburun				X

Tablo 22. Geç Tunç Çağı Bezeme Motifleri

XIII. ÖZET

Tezin Adı: “Başlangıcından Geç Tunç Çağı sonuna kadar Batı Anadolu’da Mühür ve Mühür Baskıları”

Bu tez çalışmasında, Batı Anadolu Bölgesi yerleşimlerinde gerçekleştirilen sistemli kazılar sonucunda ele geçen mühür ve mühür baskılı buluntuların, Neolitik Dönem’den itibaren Geç Tunç Çağı sonuna kadar geçen farklı dönemsel süreçler içinde gelişim ve değişim aşamalarının neler olduğu ve anlamının ortaya konulması amaçlanmıştır. Tezin asıl amacı, başlangıcından itibaren insanlar tarafından bir eşya/alet olarak kullanılan ve üretilen mühürlerin, toplumların yaşamlarında sosyo-politik, ekonomik ve ideolojik sistemler bağlamında rolünün ve öneminin ortaya konulmasıdır.

Tez kapsamında, Batı Anadolu yerleşimlerinde ele geçen mühürler yanında mühür üretim kalıpları, mühür baskılı bulla örnekleri, tekstil aletleri, altar ve ocaklar üzerindeki mühür baskılı örnekler de değerlendirilmiştir. Tez çalışmasında, mühürlerin kronolojik bir gelişim süreci içerisinde dönemlerine göre tipolojik ve bezeme grupları sınıflandırılmış ve belirli motiflerin uzun zamansal süreç içerisinde sembolik anlamları olduğu ortaya konulmuştur.

Tez çalışmasında mühürlerin işlevsel anlamı üzerine yoğunlaşarak, özellikle Neolitik Dönem’de daha çok “*pintadera*” tipindeki mühürlerin, çeşitli alanlar üzerine baskı yapmak amacıyla kullanılan eşyalar olduğu ortaya konulmuştur. Bu dönemde Batı Anadolu Bölgesi’nde, Balkan ve Ege’de Kıta Yunanistan ile bağlantılı benzer mühür tipleri ve bezeme motifleri karşımıza çıkmaktadır.

Batı Anadolu’da Erken Tunç Çağı’ndan itibaren bölgelerarası ilişkilerin gelişmesiyle özellikle doğudan Mezopotamya / Suriye kültür bölgesi üzerinden gelen silindir mühür gibi yeni mühür tipleri görülmeye başlamıştır. Batı Anadolu’da Erken Tunç Çağ’ında yeni mühür tipleri yanında ilk kez hem damga hem de silindir mühürlere ait baskılı buluntular da karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde mühürler, insan yaşamının bir parçası olarak özellikle bölgeler arası ticari malların gönderilmesi sırasında kontrolü sağlamak amacıyla kullanılmaya başlamıştır.

MÖ. 2. Binyıl’da yelken teknolojisinin keşfi ile denizaşırı uzak mesafeli bağlantıların daha kapsamlı gerçekleştirildiğini gösteren önemli kanıtlar, Batı Anadolu’da Orta Tunç Çağı’nda karşımıza çıkmaktadır. Batı Anadolu’da Minos kültürünü yansıtan Girit-Minos stilinde mühürlerin ele geçmesi, Ege denizinde özellikle

bu dönemde etkin olan Minos deniz ticareti kapsamında Batı Anadolu'nun da yer aldığını göstermektedir.

Geç Tunç Çağı'nda ise, bir yandan Orta Anadolu'da Hitit Kültür bölgesi ile olan bağlantılar, diğer yandan denizaşırı olarak Ege'deki Miken uygarlığı ile olan ticari ve kültürel bağlantıların yansımaları, bölgede ele geçen mühürler ve özellikle mühür baskıları yoluyla izlenebilmektedir. Orta ve Geç Tunç Çağı'nda yazının ortaya çıkmasıyla birlikte kullanılan mühürlerin, bölgenin politik ve idari ilişkileriyle bağlantılı ticaret, karşılıklı hediye alışverişi içinde veya yerleşim içi lokal idari uygulamalarda kullanılmış olabileceği düşüncesi ortaya konulmuştur.

Tez çalışmasında özellikle mühürlerin karşılaştırmalı değerlendirmelerinde çeşitli metodolojik ve teorik bakış açılarını sunan güncel araştırmalara odaklanılmıştır. Bu kapsamlı çalışma ile Neolitik Dönem'den Geç Tunç Çağı sonuna kadar Batı Anadolu'da ele geçen tüm mühür ve mühür baskısı örnekleri değerlendirilmiş ve bir yandan mühür kullanımı hakkında önemli sonuçlara ulaşırken diğer yandan da tam bir *corpus* oluşturulmuştur.

Bu çalışma sonucunda Batı Anadolu mühürcülük geleneğinin çevre bölgelerden aldığı etkilerle iç içe geçmiş kendine has bölgesel özelliklere sahip olduğu ortaya çıkartılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Batı Anadolu, Mühür, Mühür Baskısı, *pintadera*, *cretulae*, *bullae*.

XIV. ABSTRACT

The Name of the Thesis: “Seals and Seal impressions in Western Anatolia from the Beginning to the End of the Late Bronze Age”

The aim of this thesis study is to reveal the stages of change and development of the seals and seal impressions unearthed during the systematic excavations carried out in the Western Anatolia settlements in different periods spanning from the Neolithic Period to the end of the Late Bronze Age, and their meaning. The main aim of the thesis is to reveal the role and the importance of the seals, used and produced by people as a tool from the beginning, in the lives of communities within context of the sociopolitical, economic, and ideological systems.

In addition to the seals found in the Western Anatolia settlements the stone moulds, seal imprinted bulla examples, textile tools, seal imprinted examples on altars and hearths were also evaluated within the scope of the thesis. In this thesis study, the seals' typological and adornment groups were classified based on their periods within a chronological development process and it was revealed that certain motifs carried symbolical meanings through long periods of time.

The thesis study focuses on the functional meaning of the seals and reveals that the "*pintadera*" type seals were, especially in the Neolithic Period, tools used for imprinting on various areas. In this period, similar seal types and adornment motifs associated with Mainland Greece can be seen in the Western Anatolia Region, Balkans and Aegean.

New seal types, such as the cylindrical seals in particular that came from east through the Mesopotamia / Syria cultural region as the interregional relationships start to develop, begin to emerge in Western Anatolia starting from the Early Bronze Age. Aside from the new seal types, imprinted findings belonging to both stamps and cylindrical seals are seen for the first time in Western Anatolia in the Early Bronze Age. In this period, the seals began to be used as a part of human life, especially to provide control during the shipment of trade goods between regions.

With the invention of sailing technology in the 2nd millennium BC, significant evidence of more extensive overseas long-distance connections appears in Western Anatolia in Middle Bronze Age. The retrieval of seals in Western Anatolia in Crete-Minoan style reflecting the Minoan culture shows that Western Anatolia fell within the

scope of the Minoan maritime trade which was especially active in the Aegean Sea during this period.

As for the Late Bronze Age, both the connections with the Hittite Cultural region in Central Anatolia and the reflections of the trade and cultural connections with the Mycenaean civilization overseas in the Aegean can be traced through the seals and in particular the seal impressions found in the region. With the emergence of writing in the Middle and Late Bronze Ages, it is thought that the seals in use may have been utilized in trade and gifts exchanges related to political and administrative relations of the region or in local administrative practices within the settlement.

The thesis study especially focuses on the contemporary studies that provide various methodological and theoretical viewpoints, particularly for the comparative evaluations of the seals. With this comprehensive study, all examples of seals and seal impressions unearthed in Western Anatolia dated from Neolithic Period to the end of the Late Bronze Age were evaluated and, as well as producing remarkable conclusions, a complete “*corpus*” was created. It was revealed as a result of this study that the Western Anatolia sealing tradition has its own regional characteristics intertwined with the influences from the surrounding regions.

Keywords: Western Anatolia, Seals, Sealings, *pintadera*, *cretulae*, *bullae*.